וואַרשעווער אַלמאַנאַך

* ה״ת״ר״פ״ד 1923 *

*

ה״ת״ר״פ״ד

ווארשעווער אלמאנאך

MCMXXIII

*

ארויסגעגעבן דורך דער בעלעטריסטן=פאַרייניקונג

הויפּט=פאַרקויף : צענטראַלער ביכער-לאַגער קול-
טור=ליגע, וואַרשע, לעשנא 52 וו. 3, פאַרטרעטער
פאַר אַמעריקע : „י. ל. פּרץ=שרייבער=פאַריין"

*Almanach Warszawski / wydany
przez Zjednoczenie Beletrystów
przy Związku Literatów i Dzien-
nikarzy Żydowskich / Warszawa,
1 9 2 3.*

געזעצט: 12 בויגן, זעצערײ פאַרביאַש און גרינבערג
22 בויגן, זעצערײ ברוק און ביר, קאַרמעליצקע 4
געדרוקט דרוקערײ „די וועלט" נאַוואָליפּיע 7
אײנבינדערײ ב. ראָזענבערג, מילע 7
Druk. „Di Welt" Nowolipie 7

ד י ב אַ ט י י ל י ק ט ע

ש. י. אימבער / ל. אָליצקי / ש. גיל־
בערט / בער האָראָוויץ / הערשעלע /
אברהם זאַק / ישראל זאַראָמב / י. י. זינ־
גער / ה. ל. זשיטניצקי / רויזע יאַקובאָ־
וויטש / קאדיע מאָלאדאָווסקי / יואל
מאַסטבוים / לייב ניידוס / ז. סעגאַלאָ־
וויטש / ב. עפּלבוים / א. מ. פוקס /
אייזיק פּלאַטנער / מנחם פלאַקסער /
יהושע פּערלע / אהרן צייטלין / רחל ה.
קאָרן / יוסף קירמאַן / דוד קעניגסבערג /
* ישראל שטערן / אלימלך שמולאוויטש *

דער סדר, צופֿעליק זוכצעטל פֿון „װאַרשעװער אַלמאַנאַך“

י. י. זינגער / שפּינװעבס — 1־טער בויגן — 60 זייטן

דוד קעניגסבערג / קינדס טויטן־לידער — 4־טער בויגן — 16 זייטן

יהושע פּערלע / ציפּערן — 5־טער בויגן — 52 זייטן

קאַדיע מאָלאָדאָװסקי / אָטװאָצק — 9־טער בויגן — 8 זייטן

א. מ. פוקס / װינטער — 9־טער בויגן — 50 זייטן

יוסף קירמאַן / לידער — 12־טער בויגן — 8 זייטן

ב. עפּלבוים / שטויב — 13־טער בויגן — 46 זייטן

רויזע יאַקובאָװיטש / ביבלישע פּרויען — 16־טער בויגן — 6 זייטן

יואל מאַסטבוים / פּאַניטשעק — 16־טער בויגן — 36 זייטן

לייב ניידוס / ראָקאָקאָ — 18־טער בויגן — 6 זייטן

ז. סעגאַלאָװיטש / דער לעצטער שלאָס — 19־טער בויגן — 28 זייטן

רחל. ה. קאָרן / דריי לידער — 20־טער בויגן — 6 זייטן

שלמה גילבערט / אין קעלער — 21־טער בויגן — 24 זייטן

ישראל שטערן / פרילינג אין שפּיטאָל — 22־טער בויגן — 8 זייטן

הערשעלע / אדם וחוה — 23־טער בויגן — 24 זייטן

שמואל זאַראָמב / נאַכט, ברודערל װינט — 24־טער בויגן — 4 זייטן

אהרן צייטלין / כתר — 24־טער בויגן — 20 זייטן

אייזיק פּלאַטנער / „יצירה“ — ליד י״ג — 26־טער בויגן — 4 זייטן

ל. אָליצקי / די עסטרייכישע תּליה — 26־טער בויגן — 20 זייטן

ש. י. אימבער / צװיי לידער — 27־טער בויגן — 2 זייטן

אלימלך שמולאָװיטש / עמיצער — 27־טער בויגן — 16 זייטן

בער האָראָװיץ / ליבע־ליד — 28־טער בויגן — 2 זייטן

מנחם פלאַקסער / טונקעלע לייװנטן — 28־טער בויגן — 6 זייטן

אברהם זאַק / אין בלעטער־פאַל — 29־טער בויגן — 2 זייטן

ה. ל. זשיטניצקי / אַ גורל פון אַ הויז — 29־טער בויגן — 82 זייטן

*

י. י. זינגער / שפּינוועבס

(1

I

פּאַביאַן רייצעס ציט אַראָפּ די געשטופּעוועטע פּילפּאַרביקע קאָלדרע פון איבערן קאָפּ, ער ציט אַרויף דעם ראָליעט פון פענצטער און לאָזט אַריין אַ שטיק גרינלעכן באַגינען גלייך צו זיך אויפן בעטגעוואַנד.

די קאַנאַריקעס אין שטוב הייבן אָן זינגען אַלע מיט אַמאָל. נאָך פריער, דערשפּירנדיק דעם אָנקומענדיקן טאָג, האָט איין קאַנאַריק נאָכן צווייטן געפּרוּווט נעמען עטלעכע טרעלן, נאָר נישט זעענדיק קיין ליכט אַרום זיך, האָבן זיי זיך פאַרשעמט פאַר זיך אַליין און איבער־געריסן הייזעריקלעך און אָפּגעהאַקט. איצט קוקט שוין דער טאָג אַריין דורכן פענצטער און ליגט אויסגעצויגן איבער דער שטוב פון דער אויבערשטער שויב ביז אַ האַלבער פּאָדלאָגע – און זיי זינגען, די קאַנאַריקעס, אַלע מיט אַמאָל, ווי זיי וואָלטן אָפּריכטן אַ תּפלה צום מאָרגן און צו ליכט.

פּאַביאַן טוט אָן דעם ברייטן מאָרגן־כאַלאַט אין קראַטן, ער שטעקט אָן אַ פּאָר קאַווקאַזער סאַמעטענע שטעק־שיך מיט זילבערנע בלעטער אויסגעהאָפטן, ער שטעקט אַרויס אַ צעשויבערטן קאָפּ דורכן געעפנטן פענצטער און צעגענעצט זיך הויך און עכאָדיק אין דער פרימאָרגנ־דיקער גרינלעכער גאַס.

אויפן קרומען צעהויקערטן מ אַ ר י ע נ ש ט אַ ט איז שטיל.

פון דער צעלייגטער ווייסל, וואו די גאַס וואַשט אירע שטיינערנע טריט, ציען זיך פייכטע נעפּלען און לייגן זיך אויף לויטערע שויבן און גע־לאַטעטע ציגל־דעכער. פישטשענדיקע פייגל שניידן זיך זיגזאַגיש אין דער לופט און זוכן קלויסטערישע צלמים און אָפּגעבראָכענע רינעס. בלויז פון ווייט טראָגן זיך פאַבריקישע פייפלעך און פון דער אייזערנער בריק קייקלען זיך שווערע טעמפּע הילכן, פאַרראָסטעטע קרעכצן פון אייזן און אַרבעט. פּאַביאַן שעפּט אויס די קוויטשיקע פייפלעך ביז זיי

שרייען זיך אויס, ער פּאַטשט עטלעכע מאָל הויך מיט איין האַנט אין דער אַנדערער און ער שרייט אַראָפּ צום טראָטואַר אַקעגנאיבער זיין כּעגנכער:

— זיידעשי, שוין טאָג! דזשאַדזשי. . .

נעבן קרומלעכן גאַז־לאַמטערן, וואָס שטייט אַ בלייכער, אַ צופּעליק ברענענדיקער אין גרינלעכן פרימאָרגן — הייבט זיך אָן באַוועגן עפּעס אַ קנויל און קנוילט זיך לאַנגזאַם אויס אין אַן איינגעבויגענער פיגור, אַ פאַרהילטער און צעהויקערטער. אַ ווײַלע שטייט די פיגור שטייף, פאַרחושט, ווי זי וואָלט נישט גלייבן דעם טאָג אַרום זיך, נאָר באַלד רייבט זי זיך איבער די אויגן עטלעכע מאָל, קלאַפּט אָן מיטן שטעקן אָן די שטיינער, אַ סימן אויף לעבן, און צעמדומט זיך, גענעצנדיק:

— האַ, אַ אַ?.. האַ האַ האַ?...

פאַביאַן רייצעס לאָזט אַרויס אַ פול מויל געלעכטער:

— כע, כע, כאַ... אויפגעוועקט זיידעלע, הע?...

די אויסגעהויקערטע פיגור דעקט אָפּ דעם קאָפּ, באַווייזט אַ ווייסן קאָפּ קודלעס און ערומט אָן ציין:

— ווידער אָנגעניוכעט, די הינטישע לעבערס, אַ גאַנצע נאַכט געדרייט זיך...

פאַביאַן לאַכט שטאַרקער.

יעדן פרימאָרגן ווי ער וועקט אים אויף, דעם אַלטן נאַכט־וועכטער, זאָגט ער שטענדיק דעם זעלבן פזמון. ער וויל זיך בשום־אופן נישט צוגלייבן, אַז ער כאַפּט אַ דרימל. ער איז זיכער, אַז דאָס „טשאַטעוועט“ ער דאָס אַזוי אויף די גנבים, די הינטישע לעבערס, דאָס לאָקערט ער אַזוי, ווי אַ וואָלף, וואָס ער מאַכט זיך געפּגרט, און ערשט דאַן, ווען זיי וועלן שוין זיין אין דער סאַמע מיט אַרבעט, ערשט דאַן וועט ער אויסוואַקסן, באַווייזן זיך.

פאַביאַן שאָקלט אויף אים מיטן קאָפּ:

— ציט הינטערן אויוון, זיידעלע. . לאַנג צייט. : .

נאָר דער אַלטער קלאַפּט מיטן שטעקן אַן ברוק, אַ סימן, אַז ער וואַכט, און ער זידלט אָן ציין:

— אַרומגעשמעקט, הינטישע לעבערס. . . אַנגעניוכעט. . .

*

פאַביאַן רייצעס נעמט אַרויף זיין געקרייזלטן „פודעל" אויף די קניען, ער ווישט אים אויס די אויגן פון שלאָף און צוואָגט אים אויס די געקרייזלטע געדיכטע גריווע.

יעדן פרימאָרגן צוואָגט ער אים אויס, דעם הונט.

פודעל ברומט. ער האָט נישט גערן, אַז מ׳זוכט באַ אים פליי אין דער גריווע. ער וואָלט זיך איצט בעסער איבערגעקוילערט אַביסל אויף דער טיגרישער פעל, וואָס ליגט צעצויגן איבער דער פאָדלאָגע, אָדער ער וואָלט זיך גאָר געפּרואווט די כוחות מיט „באַלטאַזאַרן", דער סיבירער קאַץ. . . נאָר ער ווייסט, אַז דער באַלעבאָס זיינער גיט אים נישט פריער צו עסן, ביז ער רייניקט אים נישט אויס — זיצט ער געהאָרכזאַם אויף דעם באַלעבאָס קניען און פאַרמאַכט די אויגן פון לאַנגווייליקייט. ערשט, אַז מ׳דרייט אים איבער די דינע אויערן אויף דער לינקער זייט, קאָן ער זיך מער נישט איינהאַלטן און צעוויינט זיך מיט אַ דין קינדעריש קולכל. נאָר פאַביאַן ציט אים אָן אַן אויער און סטראַשעט אים:

— ליגן, וואָרום כ׳וועל נישט געבן קיין צוקער. . .

מוליעט זיך פודעל איין אינגאַנצן אין דרייען און ליגט אַזוי שטיל, אַזוי אונטערטעניק, אַז אַפילו אַ פליג שטעלט זיך אים אויף דער נאָז, פאַרגינט ער זיך נישט אַרויסשטעקן דעם לעקער און כאַפּן. בלויז דער

בויך זיינער ציטערט, דער רוקנביין באַוועגט זיך און אינעווייניק באַ
אים קאַכט כסדר:

— בררררר...

פאַביאַן קראַצט אים אויס די אויערן פון אינעווייניק, ער ווישט אים
אַרום דאָס פייכטע געפּרווירענע נעזל און ער הערט זיך צו צו די היי־
זעריקע קולות, וואָס רופן אים פון אַ ווייטן צימער:

— פאַניע פאַביאַניע! פאַניע פאַביאַניע־ע־ע־ע!

פאַביאַן ענטפערט נישט.

דאָס רופן אים די פאַפּוגעס זיינע, וואָס זיצן אין שטייגן אין דער
לעצטער שטוב. יעדן פרימאָרגן וועקן זיי אים, כאָטש ער איז שוין
לאַנג אויף, זיי רייסן זיך די גערגעס אויס ביז טויב ווערן, נאָר פאַביאַן
ענטפערט זיי נישט.

ער איז בייז אויף זיי:

אַלע באַשעפענישן זיינע האָט ער אויסגעלערנט זיך האַלטן ריין. „פּודעל״
האַלט זיך גאָר ווי געהעריק. ער האָט זיך זיין קעסטעלע מיט זאַמד
און ער וויינט, ווי אַ קינד, אויב די טיר צו זיין „צרטל״ איז פאַרמאַכט.
מיט „באַלטאַזאַרן״ איז אים אָנגעקומען שווער, ביז ער האָט אים אויס־
געלערנט געדענקען, וואו דאָס קעסטעלע שטייט. ער האָט אים געמוזט
אָנשנעלן אַ סך מאָל אין דער נאָז, אויסציען די וואָנסן, נאָר סוף כל
סוף האָט ער זיך אויסגעלערנט, „באַלטאַזאַר״. די פאַפּוגעס ווילן זיך
באַ קיינעם פאַל נישט לערנען. זיי באַנוצן נישט קיין איין מאָל די
קעסטעלעך, וואָס פאַביאַן האָט זיי אַוועקגעשטעלט, נאָר זיי מאַכן שטענדיק
אונטער זיך, אָדער אים, פאַביאַנען, אויפן קאַפּעליוש, פּונקט פאַרן אַרויס־
גיין אין גאַס. ער גייט דערפאַר אַריין צו זיי שפעטער ווי צו אַלע
זיינע באַשעפענישן און ער זידלט זיי פונדערווייטנס:

— שטיל, מאַלפעס פאַרשאָלטענע... ששאַ...

אַז ער ווערט פֿאַרטיק מיט „פּודעלן", נעמט ער זיך צו „באַלטאַזאַרן".

„באַלטאַזאַר" שטעלט זיך אַקעגן. ער איז אַ גרויסער, האָט פּעטע גלאַנציקע האָר, שטייפֿע וואָנסן און אַז ער ציט אויס די הינטערשטע פֿיס אין דער הייך, כאַפּט ער אַביסל ענלעכקייט צו אַ מאַלפּע. ער איז שוין באַ פֿאַביאַנען אַ צייט, נאָר ער וויל זיך אַלץ נישט אונטערגעבן — אַם ערגסטן איז באַ אים זיך לאָזן צוואָגן — און ווי נאָר ער דערזעט פֿאַביאַנען אין מאָרגנראָק און אין די שטעק־שיך — קורטשעט ער זיך איין אינגאַנצן אין אַ האַלבן בויגן, קוקט מיט גרינע אויגן דעם באַלעבאָס אין די אויגן אַריין און שטייפֿט די צעצויגענע וואָנסן.

פֿאַביאַן שטעלט זיך אַוועק קעגנאיבער „באַלטאַזאַרן" און קוקט אים צוריק אין די גרינע אויגן אַריין. אַ ווײלע שטייען זיי אַזוי ביידע אומבאַוועגלעך. ביידע שטייפֿן די פֿלינקע גלידער, ציטערן מיט די וואָנסן און קוקן זיך אין די אויגן, ווער ס'וועט פֿריער מיד ווערן. אַז ס'דויערט אָפּ אַ היפּשע ווײלע און „באַלטאַזאַר" גיט זיך נישט אונטער, פּרוּווט פֿאַביאַן מיט גוטן. ער שטעלט אים אונטער אַ פֿאַרהויבענע קני, ווי ער וואָלט אים בעטן זיצן און רופֿט אים מיט אַ פֿינגער:

— באַלטאַזאַר... באַלטאַזערקע...

ער ווייסט, אַז דאָס העלפֿט נישט, נאָר ער בעט אים פֿונדעסטוועגן, אפֿשר וועט ער פֿאָרט זיך אונטערגעבן. ערשט, אַז „באַלטאַזאַר" קורטשעט זיך נאָך שטייפֿער איין, שטעקט אויס אַ פֿאָדערשטע לאַפּע — גיט זיך פֿאַביאַן אַ רוק צוריק און גיט אַ באַפֿעל צום הונט:

— פּודעל, פּסס...

פּודעל לאָזט זיך פֿייל אויס בויגן איבער דער שטוב און ברענגט צושלעפּן באַלטאַזאַרן באַם גרויסן עק.

איצט הייבט זיך ערשט אָן די „לערע".

קודם כל גייט פּאַביאַן איבער „באַלטאַזאַרן“ מיט די נעגל און די האָר טיף ביז דער סאַמע הויט. דערנאָך שנעלט ער אים אָן אַ צענדליק מאָל אין דער נאָז, ציט אים אויס די וואָנסן און פרעגט אים:

— גוט, באַלטאַזערקו ?...

דערנאָך נעמט ער אַרויס דאָס קלעם־העלצל און טוט אים אָן אויפן ווידל. באַלטאַזאַר פאַרגייט זיך אין יסורים. דאָס קלעם־העלצל איז איינגעשפּאָלטן לענגאויס ביז דער העלפט און אַז מ׳טוט עס אים אָן אויפן ווידל, נעמט אים אַזאַ ברענונג אַרום, ווי מ׳וואָלט אים אַרויפגעזעצט אויף אַן אָנגעגליטער פּליטע. ער בייגט אויס דעם פּיסק צום העלצל, וויל עס אָנכאַפּן, נאָר וואָס מער ער דרייט זיך, אַלץ מער דרייט זיך דאָס העלצל אַוועק און ער דרייט זיך אין קאָנוואולסיעס און יאָגט זיך אין אַ קײַלעכיק געיעג נאָכן אייגענעם איינגעקלעמטן עק. פּאַביאַן זיצט אויף דער שטול און קוקט אויפן זייגער, פינף מינוט צייט דאַרף זי אַזוי אַרומלויפן און ער קוקט גוט אויף די ווייזערס, די פינף מינוט זאָלן דורכגיין פּינקטלעך. דערווייל רייצט ער אָן פּודעלן אויף דער טאַנצנדיקער קאַץ, ער קוקט ווי די צוויי חיות יאָגן זיך אין אַ משוגענעם קרייז און ער סמאָטשקעט צו מיט די ליפּן:

— פּסס... גיכער... לעבעדיקער...

ערשט, אַז „באַלטאַזאַר“ איז שוין אויסדרעסירט און ליגט מיטן ווידל אין מויל אין אַ ווינקל שטוב — גייט פּאַביאַן אַריין צו די קאַנאַריקעס.

ער נעמט אַפּער די וואַנעלעך ברודיק וואַסער, אין וועלכן די קאַנאַריקעס האָבן זיך אויסגעבאָדן און גיסט אָן פריש וואַסער. ער שיט אָן געלן פּראָשעק אויף אַ מעת־לעת צייט שפּייז, ער רייניקט אויס מיט אַ פלעדערוויש די שטייגלעך פון אומריינקייט און ער שמועסט זיך איבער מיט אַ יונגן קאַנאַריק:

– קאַפּעלמייסטער, טיו טיו... „פּיקער“, פּיו, פּיו...

פון אַלע קאַנאַריקעס איז „פּיקער“ בײַ אים דער ליבסטער. ניט לאַנג האָט זיך צווישן פאַביאַנס קאַנאַריקעס אַ „טשאַפּליאַק“ אַרײַנגעכאַפּט. אין מיטן בעסטן זינגען האָט איינער זיך אָנגעהויבן קרעכצן, ווי אַ הוסט וואָלט אים געשטיקט, און אַרײַנגעוואָרפן עטלעכע מאָל:

– טשאַפּ... טשאַפּ... טשיפּ...

פאַביאַן האָט געהאַט עגמת־נפש. ער ווייסט, אַז די קאַנאַריקעס זענען ווי די ווײַבער. זינגט איינער ריין, זינגען אַלע אים נאָך; הייבט איינער אָן „טשאַפּליען“, זינגען באַלד אַלע פאַלש. האָט ער זיך איבער־גערעדט מיטן אַלטן נאַכט־וועכטער און יענער האָט אים געברענגט אַ קאַנאַריק אַ זינגער, אַז ער האָט דעם גאַנצן כאָר אים אַוועקגעשטעלט. פאַביאַן האָט אים ליב, ער שטעלט אים אונטער אַ פינגער צום שנאָבל, לאָזט זיך פּיקן אין נאָגל און רעדט מיט אים:

– קאַפּעלמייסטער, טיו טיו... „פּיקער“, פּיו...

די שטוב, וואו די קאַנאַריקעס האַלטן זיך, איז אַ גרויסע. דורך די פיר פענצטער, וואָס פון אַלע זײַטן וועגט, רײַסן זיך עטלעכערליי באַלײַכ־טונגען אַרײַן און צעטיילן די שטוב אויף רויטלעכע, גרינלעכע און גילדענע טיילן. אויף דעם נידעריקן געוועלבטן סופיט הענגען אַ סך פלאַכע טעלערס, פאַרביקע און בראָנזענע, און שפּילן זיך אין זונען־אויפגאַנג. דאָס ווייכע נידעריקע מעבל, איבערגעצויגן מיט אויסגע־שטריקטע פאַרביקע טשאַכאָלן, האַלטן זיך אין איין בייטן מיט די פאַרבן, ווי זיי וואָלטן זיך שפּילן אין יאָגעלעך, און די געדרייטע הירשעשע הערנער אויף די ווענט פלאָנטערן זיך אין זילבערנע פאַזן שטויב. פאַביאַן זעצט זיך באַקוועם אַרײַן אין אַ שטול, ער גלעט איבער זײַנע געקרײַזלטע שוואַרצע וואָנסן, וואָס קריכן אַפּער פון זייער באַ־העלטעניש – פון אונטער אַ שאַרף שנאָבלעשער אָדלער־נאָז, ער פאַר־

ליגט זיינע שלאַנקע טאַנצמייסטערישע פיס איינעם אויפן צווייטן און נעמט זיך איינשטודירן דעם כאָר מיט זיינע פייגל.

ער פייפט מיט די ליפן, הייבט אויף אַ פינגער אין דער הייך, קאָמאַנ־דעוועט מיט אים, ווי מיט אַ דיריזשאָרן־שטעקעלע און קלאַפּט צו מיט די פיס:

– טיו, טיו, טיו, ראַז.. פיו, פיו, פיו.. דוואַ..

די קאַנאַריקעס ווינקען צו אים טייל מיט די שנעבעלעך, טייל מיט די עקלעך, און צעזינגען זיך געדיכט און צוזאַמען. „פודעל" יאָגט זיך נאָך אַלץ אַרום מיט דער קאַץ, דרייט זיך אין אַ רעדל גיך און געשיקט, ציענדיק זיך מיט דער מאָרדע צום בכבודיקן קאַצישן עק, – און פון די ווייטע צימערן רייסן זיך די פּאַפּוגעס אויס זייערע גערגעס און שרייען ביז טויב ווערן:

– פּאַניע פּאַביאַניע־ע־ע!... פּאַניע פּאַביאַניע־ע־ע!...

II

אין „סטאַניסלאַוואָוקע" נעבן קלויסטער פון הייליקן יאַן זענען די קרעם־געפּאַרבטע טירן האַלבלעך געעפנט.

די קעלנערין אין ווייסן טשיפּיקל נעמט אַראָפּ די שטולן פון די טישלעך. די באַלעבאָסטע, די פּאַננאַ מאַלגאַשאַ אַליין, שטייט נעבן רונדן שפּיגל, זי דרייט אַרום אירע בלאָנדע קאַרבירטע קרייזעלעך אַרום אַ דיקן ווייסן פינגער; זי באַטראַכט איר פולע בלוזקע ברוסט, שיער צו פּלאַצן, און אַ שמייכל, פול מיט זיכערקייט און גליק, צעציט איר קעציש קיי־לעכיק פּנים פונם גוידערל ביז די הויכע „אויסגעבריליאַנטעוועטע" קעם אין איר שטייף פּאַרקעמטן „גרעק".

פאַביאַן רייצ׳ס לאָזט אַריין צום ערשט זיין „פודעל״ אויפן קייטעלע, דערנאָך זיך אַליין, און דערזעענדיק די פאַננא מאלגאשא אויסגעדרייט צום שפּיגל, שאַרט ער זיך שטיל צו אויף די שפּיץ פינגער פון הינטערוויילעכטס, ער כאַפּט איר אַרום די דיקע איינגעפּרעסטע טאַליע און זאָגט צום גראָם:

— „געכאַפּט... געכאַפּט דאָס פייגעלע
„אין שטייגעלע...

די פאַננא מאלגאשא, וואָס האָט גאַנץ גוט געזען אין שפּיגל פאַביאַנען מיט זיין הינטל, מאַכט זיך, ווי זי ווייסט כלומרשט נישט, ווער ס׳איז און זי שרייט מיט אַ געמאַכטער שרעק:

— ווער איז, מאַריע הייליקע, ווער?...

פאַביאַן לייגט צו אַ פּאָר דינע ליפּן צוזאַמען מיט אַ שפּיץ געבויגענער נאָז צו די פלאַקסענע קרייזעלעך אַרום ווייבערישן פולן קאַרק און אַנטלויפט הינטער זיך. ער גליטשט זיך פלינק מיט זיינע טאַנצמייסטערישע פיס איבערן קאַפע, ער באַהאַלט זיך הינטער דער קעלנערינס פּלייצע און, ווייזנדיק מיט אַ פינגער פאַר דער נאָז, בעט ער מיט אַ רחמנות־שטימעלע:

— ראַטעווע, קעצעלע מיינס!... ראַטעווע־ע־ע!...

די פאַננא מאלגאשא לויפט אין דער ברייט, זי טרייסלט מיט די גאַנצע פינף פוד איינגעפּרעסט פלייש, סאָפּעט שווער און פאָכעט מיט אַ האַנטיכל אין דער לופט:

— פע, אַלטער ביין! טפו, ווייבערניק איינער!...

פאַביאַן קלאַמערט זיך פאַר מורא אין דער קעלנערין; ער האַלט זי פעסט אַרומגענומען, ווי אַ קינד אַ מאַמען, און צעגייט זיך פאַר געלעכטער:

— „אוי, צעפּלאשעט דאָס פייגעלע
„פון שטייגעלע...
„הע, דערשראָקן דאָס פּיקסעלע
„מיטן ביקסעלע...

ערשט, ווי פאננא מאלגאשא לייגט אַוועק דאָס האַנטיכל און פאַרריכט זיך אַ ראָזע זאָקן-בענדל, וואָס האָט זיך באַם לויפן אַראָפּגעגליטשט פון גראָבן פלייש, זעצט זיך פאַביאַן אַוועק באַ זיין טישל און ער קלאַפּט מיט דער ביינערנער גאָלקע פון שטעקן:

— אַ קאַווע! אַ קאַווע מיט שמאַנד!...

דערוויל, ביז מ׳דערלאַנגט אים, נעמט ער אַרויס אַ מטבע פון טייסטער און וואַרפט אַריין אין גרינעם שפּיל-קאַסטן. דער שפּיל-קאַסטן קרעקט זיך איבער עטלעכע מאָל, ווי ער וואָלט אָפּהוסטן פאַרן זינגען, און צעגייט זיך אין אַ מאַזורקע. פון אויוון אויפן געזימס, הייבט זיך אַ מעשן פאָרל אָן צו באַוועגן, אַ מעשענער בארגמאַן וואַרפט מיטן קאַ-בעליוש, קנאַקט מיט די אָפּצאַסן; זיין מעשענע געליבטע פאַרהייבט דעם גרויסן מעוברתדיקן בויך און שטשירעט מיט די ציין. — פאַביאַן קנאַקט מיט די פינגער, קלאַפּט צו מיט די שפּיץ שיך און, טאַנצנדיק זיצנדי-קערהייט, האַלט ער אונטער אויפן קול:

— איי, דאנא, דאנא, הוהאַ, האַ הא...

דערנעבן אויף אַ שטול זיצט פודעל און קוקט מיט געלע בליקן זיין באַלעבאָס אין די אויגן.

פאַביאַן זאָגט אים מוסר, דעם הונט זיינעם.

ווי אַלע טאָג, האָט ער אים אַוועקגעשטעלט אַ טעצעלע מיט צוקער. נאָר „פודעל“ האָט נישט געוואַרט ביז ער, פאַביאַן, וועט אָנהייבן טרינקען און געכאַפּט פריער אויס. חוץ דעם האָט ער געקייט הויך, מיט אַ קרומען ציטערדיקן פּיסק און מיט האַלב פאַרמאַכטע אויגן, ווי אַ הונגעריקער

גאָסן-הונט קייט אַ ביין. פאַביאַנען האָט עס אויפגערעגט, איז ער אים אַריינגעקראָכן מיט דער האַנט ביזן סאַמע שלונג, אַרויסגעשלעפּט אים דאָס צעקייטע זיסקייט און אָנגעשמיסן אים מיטן רימענדל:

– אויסשפּייען די מינוט, הינטישע נשמה אײנע!... אויסמייקען!...

„פודעל" שאָקלט מיט אַן אויער, דאָס נעזל ציטערט בײַ אים. ער פאַרשטייט שוין אַליין, אַז ער האָט זיך שלעכט געפירט, אַז ער האָט נישט געדאַרפט אַזוי כאַפּן. ער פילט, אַז דער באַלעבאָס זײַנער איז גערעכט, פולקאָם גערעכט. נאָר ווי לאַנג ער דאַרף זײַן אין כעס, קאָן ער מיט זײַן הינטישן מוח נישט אויסרעכענען. דערצו ליגט דער צוקע־נעבן אים צעקייט, ווייך, פול מיט סליונע און רייצט די שפּיציקע ציין. און ער לאָזט אַלץ נידעריקער אַראָפּ די אויערן, אַ סימן, אַז ער האָט חרטה; ער קוקט אויף יעדער באַוועגונג פון זײַן באַלעבאָס, כדי צו וויסן וועלכעס אבר ער דאַרף אויסבאַהאַלטן פון אַ קלאַפּ, און ער הערט אונטערטעניק זײַנע שטראָף-רייד:

– די הויט וועל איך שינדן פון דיר, טייוול קודלאַטער...

– צום היצעל וועל איך דיך פירן, מאַלפּע פאַרשאָלטענע...

„פודעל" לאָזט אײַנגאַנצן אַראָפּ דעם קאָפּ און דער ווייכער רוקן זײַנער הייבט אָן גיך בײַ אים צוקן. נאָר פאַביאַן מאַכט זיך נישט דערפון.

ער זעט גאַנץ גוט, אַז בײַ פאַננאַ מאַלגאַשאַ באַווייזט זיך עטלעכע רויטע פלעקן אונטער די אויגן און די ברעמען באַוועגן זיך בײַ איר, אַ סימן, אַז זי גרייט זיך וויינען. תמיד טרעטן בײַ איר אַרויס אַזעלכע פלעקן, ווי נאָר ער רירט אָן „פודעלן". און איר צו להכעיס שטעלט ער אָן דעם גראָבן פינגער, ער שנעלט דעם הונט אין ווייכן נעזל און שרייט:

– רויק!... קיין פינטל מיט קיין שליפּיע...

פאַננאַ מאַלגאַשאַ קאָן שוין מער נישט אויסהאַלטן. זי לויפט צו צו

פאַביאַנס טישל, שטרעקט אויס אַ פּאָר פּעטע ווייכע אָרעמעס צום געשלאָגענעם הונט און שרייט מיט אַ פייכט פאַרטרערט קול:

— גייט, מערדער... כ'האָב אייך פיינט...

נאָר דאָ גיט פאַביאַן פלינק אַ צי אויס די דאַרע הענט און זעצט זי אַוועק מיט דער גאַנצער שווערקייט אויף זיינע אויסגעפּרעסטע קניען — און די פאננא מאלגאשא בלייבט זיצן אוממעכטיק מיט איר גאַנץ ביסל פעטס, זי ווישט נאָר מיט אַ טיכעלע די אויגן און זי שמייכלט גליקלעך צו „פודעלן":

— ליבלינג מיינער... מערטירער אומגליקלעכער...

פאַביאַן בלאָנזשעט מיט די שוואַרצע וואָנסן אַרום ווייסן ווייבערישן פּנים. ער גראָבט מיט די פינגער אין ווייכקייט און פאננא מאלגאשא קוקט אים אויף די פינגער, זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון גרינעם שטיין, וואָס ער טראָגט אויפן קליינעם פינגער, און זי נעמט אים אָן באַ ביידע שפּיץ וואָנסן:

— דאָס פינגערל וועסטו מיר שענקען, פאַביאַנקו?...

פאַביאַן שטייפט די וואָנסן, ווי אַ קאָטער, און ברומט, סאַפּענדיק:

— אַז וועסט אַרויפגיין צו מיר, מויד איינע... אַז וועסט אַרויפקומען...

*

אַז דער גרויסער שלאָס־זייגער צעטראָגט ניין קופּערנע קלאַנגען פון זיין טורעמדיקער הייך, נעמט פאביאַן „פודעלן" אויפן קייטל און ער לאָזט זיך צו זיין געשלאָסענעם אנטיקוואריום, וואָס איז אויפן „מקום" נעבן דער אַפּטייק.

אויפן וועג באַגריסן אים די בעטלערס באַ די קלויסטערס, שטעלט ער זיך אָפּ נעבן זיי. ער גיט זיי אונטער חשק:

— דאַוונט, דאַוונט, שעפּסעלעך...

און ער וואָרפט זיי קליינע מטבעות אין די פאַרשוויצטע היטלען. ער שמייסט עטלעכע מאָל אַן „פּודעלן", הלמאי ער לאָזט זיך צוֹשמעקן פון כל-ערליי גאַסן-הינט און דראָט אים מיט אַ פינגער:

— „פּודעל", וועסט שוין שלאָפן מיט דער קאַץ, הערסט!

ער ציט דעם ברוינעם האָרטן קאַפּעליוש פאַר יעדער גוֹישער לויה, וואָס ציט זיך צו דער בריק אויפן אָרעמען צמענטער און ער ענטפערט גוט-מאָרגן אַלע, וואָס באַגריסן אים אויפן וועג. באַם אנטיקוואריום וואַרט שוין אויף אים זיין מענטש, אַן עלטערער גוי אין אַ פּעלערין און מיט אַ מאַלעריש קעסטל אונטערן אָרעם, און פירט אַ העפלעכן געשפּרעך מיט דער קאַסירערין פון דער אַפּטייק, אַ גויע מיט אַ קאַלט לענגלעך פּנים. פּאַביאַן באַגריסט צום ערשט די קאַסירערין. ער קושט איר די קאַלטע האַנט, וואָס שמעקט מיט רפואות, און זאָגט צום גראַם:

— „שאַצונעטשעק,
„צאַלי וואָרעטשעק..

דערנאָך שטעקט ער אויס אַ האַנט צום מענטש זיינעם און באַגריסט אים מיט אַ וויץ:

— פּאַניע לעאָנאַרדאָ, —
מיענקא טשי טוואַרדאָ!...

דער גוי אין פּעלערין ווערט רויט פון האַלדז ביז די אויערן. ער איז אַ מאַלער, האָט אַן אַלטן מעדאַל, און הייסן הייסט ער אַן אמתן פּריצישן נאָמען: סטאַניסלאַוו זאַרעמבאַ. פּאַביאַן רופט אים קיינמאָל נישט באַם נאָמען. ער רופט אים מיט אויסגעטראַכטע נעמען און מיט מאָדנע גראַמען דערצו: אָדער ער רופט אים „לעאָנאַרדאָ" מיטן פאָר-נאָמען פון ד אַ ווינטשי, אָדער ער מאַכט חוזק פון זיין קונסט. ער רופט אים אָפּט:

— פאַניע סטאַשו,

מיסטרוש נא קשיווים פּאַדאשו!...

אַמערגסטן האָט ער פיינט, ווען ער רופט אים מיט אַזאַ נאָמען אין געגנוואַרט פון דער קאַסירערין אין אַפּטייק און ער לאָזט הענגען פּאַביאַנס האַנט אין דער לופט און ער רעדט צו אים אָפיציעל:

— פּאַניע שעף, דערפאַר נעם איך נישט געצאָלט...

פּאַביאַן גיט אים איבער דאָס הינטל אויפן קייטעלע, ער שליסט אויף דעם אַנטיקוואַריום און זיי גייען שווייגנדיק אַריין.

זיי לעבן נישט גוט צווישן זיך, דער אַנטיקוואַר פּאַביאַן רייצעס מיט זיין „מענטש", דעם מאָלער סטאַניסלאַוו זאַרעמבא. אַמאָל זענען זיי געווען חברים, גוטע הברים. נאָר דאָס איז שוין לאַנג. דעמאָלט זענען זיי ביידע געווען יונגע בחורימלעך, ביידע געוואוינט אין איין בוידעם־שטיבל אין קראָקע, ביידע האָבן זיי קאָפּירט גאַנצע טעג קלאַסישע בילדער און געמיינט, אַז זיי וואַקסן גרויסע, גאָר גרויסע קינסטלער. סטאַניסלאַוו זאַרעמבא האַלט זיך נאָך איצט אויך פאַר אַ גרויסן מאָלער. נישט קוקנדיק דערויף, וואָס ער איז שוין אַ מענטש פון העכער פופציק יאָר און איז אַ רעסטאוראַטאר פון בילדער באַ פּאַביאַן רייצעס אין אַנטיקוואַריום, גלייבט ער נאָך, אַז ער וועט מאַכן עפּעס אַזוינס, וואָס וועט די גאַנצע וועלט אויפרודערן. נאָר פּאַביאַן לאַכט פון אים. ער גלייבט נישט, פּאַביאַן, נישט אין זיך, נישט אין זאַרעמבאַן און ער קיצלט אים אָפט אין אָנגעבלאָזענעם בויך און ווינקט מיט איין אויג:

— סטאַשו, הע, סטאַשו!...

זאַרעמבא שווייגט אים נישט. ער רוקט זיך אָפּ פון אים, לאָזט נישט זיין מיט זיך צופיל פאַמיליאַר. ער גלעט זיך איבער די גרויסע פּריצישע וואָנסן, אַן אָנצוהערעניש ווער ער איז. ער ווייסט אַפילו באַ זיך, אַז ווען פּאַביאַן וויל, מאָלט ער נאָך איצט אויך עפּעס רעכטס, נאָר פונ־

דעסטוועגן שטעלט ער זיך אַוועק אין דער פּויזע פון אַ קונסטמייסטער
צו אַ קונסטהענדלער און זאָגט מיט געציילטע ווערטער:
– הער רייצעס, דערפאַר נעם איך נישט געצאָלט...
דעם נאָמען רייצעס זאָגט ער אַרויס מיט אַ ווייכער איבערגעטריבענער
האָלדז-ר יש און צעצויגן, שטאַרק צעצויגן...

*

פּאַביאַן שטייט אויף דער גאַליערקע פון זיין מאַגאַזין און פּאַרהענגט
גוט מיט אַ טעפּיך אַ העלפט פון אַ ווענעציאַנער פענצטער. ער ציט פעסט
אַרום אַ העלפט שויבן, באַטראַכט געניי, צי מ'קאָן גאָרנישט דערזעען
פון די אַקעגנאיבערדיקע הויף-פענצטער און ער בעט העפלעך בא
זאַרעמבאַן:
– סטאַשו, ווערסט פאַרשטופן די שפּאַרעס פון טיר, אַט דאָ ליגט
וואַטע...
זאַרעמבא רירט זיך נישט פון אָרט.
שטענדיק, ווייסט ער, ווען פּאַביאַן פאַרהענגט אַזוי פעסט טיר און פענצ-
טער אויף דער גאַליערקע, האָט ער שוין אַ שטיקל מיאוסע אַרבעט
אָפּצוטאָן – עפּעס אַ טייער קונסט-בילד צו פעלשן – און ער רייניקט
זיך געלאַסן זיינע פּענזלען אין טערפּענטין און ענטפערט נישט אויף
סאַביאַנס רייד. פּאַביאַן קריכט אַראָפּ פון פענצטער און פאַרהענגט אַליין
דאָס טירל. ער שפּרייט אויס איבער דער פּאָדלאָגע אַ צעקנייטשטן און
האַרטן לייוונט, ער קוקט זיך גוט איין צו די פלעקן, צו די קנייטשן,
וואָס 'ער האָט אַזוי געוויסנהאַפט אויסגעאַרבעט אין לייוונט און ער
ווינקט צו זאַרעמבאַן מיט אַ שפּיץ געקרייזלטער וואָנסע:
– פיין אויסגעאַרבעט דעם זאַך, הא סטאַשו?... קלאַסיש, אמת,
סטאַשו?...

ער איז צופרידן פון זיין אַרבעט, כּאַביאַן. ער האָט אַ סך געאַרבעט בּאַ דער לייוונט, בּיז ער האָט זי געמאַכט אַזוי קלאַסיש אַלט. ער האָט זי געוויקסט אין כּל־ערליי זויערשטאָפן, געשמירט מיט וואַקס, געריבּן מיט טערפּענטין, נאָר די אַרבעט איז אָנגעלייגט. דער טייוול אַליין וועט זיך נישט כאַפּן, אַז דאָס איז „געאַרבעט", און ער צעציט זיינע וואָנסן פון אונטער דער שנאָבּלישער נאָז. ער שטעלט אויס אַ גאַנצע רייע פלעשעלעך פון כּל־ערליי פאַרבּ און גרייס, ער לייגט אויס פּענזלען, גרויסע, קליינע, דיקע און דינע, אַזעלכע דינע, ווי די פּענעס. ער עפנט אויף סלאָיעקלעך טערפּענטין און ליאַק, לייגט אָן שטיקלעך וואַקס, חלב און ווערניק און הערט נישט אויף שמייכלען צו זאַרעמבּאַן:

— וואָס פאַר אַ ליכטיקער טאָג, סטאַשו, גאָט אַליין הייסט היינט קאָפּירן...

זאַרעמבּא גיט אַ בּליק אויף פאַביאַנען און וואַרפט אַ פּענזל אין דער ערד.

דעם ערשטן מאָל, אַז פאַביאַן האָט אים פאָרגעלייגט, אַ חוץ רעסטאַוּרירן בּילדער, אויך קאָפּירן, האָט זאַרעמבּא געכאַפּט דאָס קעסטעלע אונטערן אָרעם און געשוימט פאַר כּעס:

— פאַביאַנקו, — האָט ער געשריגן — זאַרעמבּא וועט עס דיר נישט מוחל זיין. פאַביאַנקו, מיין האָנאָר וועט עס נישט שווייגן.

פאַביאַן איז געוואָרן אַ ווײַלע אומרויק. אים איז געקומען אויפן געדאַנק דאָס נאָנטע פּאָליציי־צירקל און ער האָט אַ קרומען שמייכל געטאָן, אַ סימן, אַז מ'דאַרף עפּעס צוטראַכטן. נאָר באַלד האָט ער זיך אָוועקגעשטעלט קעגנבער זאַרעמבּאַן און האָט אים אָנגעקוקט עטלעכע סעקונדן מיט זיין שאַרפן גלאַנציקן בּליק, ווי ער איז עס געוואוינט צו טאָן מיט זיין קאָץ. זאַרעמבּא האָט נישט אויסגעהאַלטן, באַלד נאָך עטלעכע רגעס נישט אויסגעהאַלטן און געבּליבּן שטיין מיט אַראָפּגע־

לאָזטע אויגן און מיט אַ פּאָר איבעריקע הענט. — האָט פאַביאַן צוריק באַקומען זיין רויקייט און געזאָגט מיט אַ שמייכעלע:

— סטאַשו, ווען מאָרגן קומען פרי, נאָכמיטאָג וועט נישט זיין קיין זון...

צומאָרגנס איז ער צוריקגעקומען, זאַרעמבאַ, צוריקגעקומען פרי, ווי פאַביאַן האָט אים אָנגעזאָגט.

זאַרעמבאַ ווייסט, אַז אויך איצט וועט ער עס „טאָן“. און ער קוקט מיט טריבע אויגן אויף פאַביאַנס יעדער באַוועגונג, ער באַטראַכט זיינע שוואַרצע שאַרפע אויגן, זיינע געקרייזלטע לאַכעדיקע וואָנסן און ער לאָזט אַראָפּ די אויגן צום אַראָפּגעוואָרפענעם פּענזעל און מורמלט דורך פאַרהאַקטע ציין:

— יודאַ... יודאַ טייוולשער...

פאַביאַן קוקט אים גלייך אין פּנים, שמייכלט מיט זיין שנאָבלעסער נאָז, וואָס אָט, אָט, דאַכט זיך, פאַרלויפט זי אים אין מויל אַריין, און רעדט געמיטלעך:

— רעג דיך נישט אויף, סטאַשו... מיר מאַכן היינט אַ „רובענס“, אַן אָריגינעלן רובענס, — און רובענס איז געווען אַ מענטש מיט אַ גוטן הומאָר... מיט גאָר אַ גוטן הומאָר...

III

פאַביאַן זיצט באַם פענצטער פון אַנטיקוואַריום, בלאָזט מיט אַ רעדל אין פייער און קוקט אויפמערקזאַם סיי אויפן ביסל צעשמאָלצענעם גאָלד, וואָס שלענגלט זיך אין אַ שיסעלע, סיי אויפן בלויליכן פלעמל, וואָס טאַנצט אים פאַר די אויגן. נעבן אים אויף אַ פאָטעל זיצט „פודעל“

אויף די הינטערשטע פיס, קוקט זיך צו מיט מורא צום בלויליכן פייערל און ניסט כסדר.

ער האָט אַ טבע, פאַביאַן, אַלץ אַליין צו טאָן, אַליין צו פאַרריכטן, אַליין מייסטרעווען. שמידן גאָלד האָט ער גאָר ליב. ער האָט הנאה זיך צוצוקוקן ווי דאָס גאָלד קאָכט, זידט און שלענגלט זיך און מוז זיך דאָך אויסגיסן אין דער פאָרם, ווי ער, פאַביאַן, וויל. דערצו מאַכט ער קונצן מיטן רערל אין פייער, ווי אַ ייִנגל מיט אַ שטרוי אין זייפנ־בלאָזן. דאָ גיט ער אַ בלאָז, ציט אויס דאָס פלעמל אין אַ רונדיק רעגנבויגן, באַלד בלאָזט ער שטאַרקער און פון רעגנבויגן ווערט אַ פאַקעל. אים קומט פאָר, אַז דאָס פייער ליגט בײַ אים טיף ערגעץ אין אינגעווייד, און ער בלאָזט עס אַרויס פון זיך ווי נאָר ער וויל: וויל ער — לאָזט ער עס אַרויס; וויל ער — שלינגט ער עס אַראָפּ. דערפאַר טאַקע, איז יעדער מאָל, וואָס עפּעס אַן אַנטיקל ווערט קאַליע, אַ קיי־טעלע רייסט זיך איבער, אַן אייערל ברעכט זיך אָפּ, זאַמלט פאַביאַן אָן שטיקלעך צעבראָכן גאָלד, אַלטן שמעלץ און שמידט. „פּודעל“ שאָקלט מיט די אויגן אויס מורא פאַרן פייער און העצט נישט אויף ניסן. ער האָט נישט גערן דעם ריח פון חלב און צעלאָזטן גאָלד. עפּעס קיצלט אים אין דער נאָז און דער מאָגן קאָכט בײַ אים כסדר.

— בררר... בררררר...

פאַביאַן באַרויקט אים:

— לייד, „פּודעל“! פון גאָלד מוז מען ליידן, ס׳איז אַן איידעלע מאַ־טעריע...

„פּודעל“ פאַרהייבט דעם האָריקן ווײַדל, ווי ער וואָלט איבערטראַכטן דעם באַלעבאָס רייד, נאָר דערווײַל עפנט זיך די טיר און דאָס גלעקל הייבט אָן ציטערן — שפּרינגט ער אַראָפּ פון זיין פאַטערשטול און צעבילט זיך מיט שרעקלעכע קולות. דאָס קומט דער גלח געגנסטי, דער

רעקטאָר פון גלחישן סעמינאַריום, וואָס איז אין שכנות מיט פּאַביאַנס אַנטיקוואַריום. „פודעל“ קאָן אים אייגנטלעך גאַנץ גוט: ער קומט אָפּט אַריין אַהער זוכן אַנטיקן, נאָר ער קאָן נישט פאַרטראָגן זיינע לאַנגע פּאָלעס און ער בילט אויף אים, פונקט ווי אויף די יידן די הענדלער, וואָס קומען צו אים אין הויף. פּאַביאַן נעמט אָן „פודעלן“ בײַ אַן אויער און בייזערט זיך אויף אים אין אַ זייער ערנסטן טאָן:

— שווייג, אַטעיסט איינער! דרך־ארץ פאַר אַ הייליקן מאַן...

דער גלח גענסטי פאַרהייבט די פּאָלעס, דער הונט זאָל אים נישט איינבייסן און זאָגט צו פּאַביאַנען:

— אַזוי ווי דער באַלעבאָס, אַזוי דער הונט...

פּאַביאַן לאַכט מיט אַ קרומען שמייכל, אַ סימן, אַז ער האָט עפּעס צוגעטראַכט, אַ פיין המצאהלע געפונען. ער בעט דעם גלח זיצן אויפן פּאָטעל נעבן טישל — און ער אַליין זוכט אויס אַ בעזעמל פון אינ־דיסשקע־פעדערן געמאַכט, ער טוט אָן עפּעס אַ האָלענדישע יאַרמלקע אויפן קאָפּ, ער זאָל זיך נישט אויסשטויבן די האָר און נעמט זיך רייניקן די אַנטיקן פון שטויב. אין מיטן וואַרפט ער צו עטלעכע ווערטער גענסטין:

— פּראָפעסאָר גענסטי, ווייסט כאָטש אויף וועמענס שטול דו זיצסט?...

דער גלח גענסטי גיט זיך אַ הייב פון אָרט און טוט אַ שווערן בליק אַרום זיך.

ער איז אַ יונגער נאָך, נאָר די הויט איז בײַ אים אַ ביסעלע אונטער־געבלאָזן, ווי בײַ מערסטנס די, וואָס פאַרנעמען זיך מיט טעאָלאָגיע, און די אויגן זענען בײַ אים גרויס, לויטער און אַ ביסל נאַרישעוואַטע. דערצו האָט ער ליב אַלטערטימלעכקייטן. ער האָט גאַנצע קאָלעקציעס טאַבאַק־שקעטעלעך, בורשטינען און הייליקע רעליקוויעס. ער האָט באמת הנאה ווען אים קומט אויס צו דערציילן צווישן די יונגע סעמינאַריסטן

זיינע, אויף וואָס פאַר אַן אַלטע ערטער ער איז געזעסן, אויף וואָס פאַרע היסטאָרישע מקומות ער האָט געטרעטן. — און ער קוקט דערי־בער מיט זיינע לויטערע אויגן דאָ אויף דער שטול, וואָס איז פול מיט קריצערייען און שניצערייען; ער באַטראַכט דאָס צעריסענע געזעסל, פון וואַנען ס׳קוקן אַרויס פערד־האָר און שטרוי; ער כאַפּט אַ בליק דא אויף דער שטול, באַלד אויף פאַביאַנען און ער פרעגט אומגעדולדיק:

— אַ נו, נו, נו?... וועמענס שטול?... וועמענס?...

פאַביאַן פוצט אויס מיטן בעזעמל דעם הייליקן מאַטעוש די באָרד און זאָגט געלאַסן:

— וועמענס? — נו „פודעלס”. ספּעציעל „פודעלס”!...

דער גלח געכסטי ווערט צעטומלט. אויף אַזאַ שטיקל האָט ער זיך גאָר־נישט גערעכט. אים פלאַמען די באַקן, די אויגן עפענען זיך אים נאָך ברייטער און אויפן פליך שלאָגט אים אַרויס אַ שווייס. ער וויל אַרויסברענגען עפּעס גאָר אַ שאַרף וואָרט און ער שטעלט זיך אויף אין דער גאַנצער הייך. נאָר פאַביאַן רייבט אויס מיטן בעזעמל אַ כיגוּ־זישן גאָט די נאָז און זאָגט העפלעך:

— גיב, אגב, אַ קוק, פּראָפעסאָר, אויף דער קאַפּאָטע פון הינטן, קאָן זיין, אַז „פודעל” האָט אָנגעמאַכט אויפן געזעס...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

נאָך אַ קורצן ברוגז, קריכט גלח געכסטי אַרום איבערן אַנטיקוואַריום, גראָבט זיך צווישן פאַרשטויבטע ביכער, צייכענונגען און נאָטן און שרייט אַריבער צו פאַביאַנען:

— פאַגיאַניע, דער לאַטיינישער קאָדעקס איז פון אַן ערשטער אויפ־לאַגע צי פון אַ צווייטער?...

פאַביאַן עטייט אויף אַ לייטערל מיטן בעזעמל אין האַנט און שרייט צוריק:

— פון דער ערשטער, קאָכאַני, פון דער ערשטער...

גלח גענסטי איז גליקלעך.

אין אַנטיקוואַריום איז אַן ענגשאַפט. הינקעדיקע פאָטעלן פון כל-ערליי סטיל און פאַרב וואַלגערן זיך צוזאַמען מיט אויסגעהאָפטענע טעפּיכער, פערסישע, כינעזישע און יאַפּאַנישע. קאַנדעלאַבערס מיט אָראָפּגעבראָכענע גלעזלעך און צעקנייטשטע רערן ליגן אינאיינעם מיט צעברעקלטע סקעלעטן און אַרכיעאָלאָגישע ליים-כלים. מאַיאָלענע קאָטערס און טיגריסן זענען מיט ברעסלער שפּיצן באַהאָנגען. מאַרמורנע ווענוסן ליגן צוזאַמען מיט בערדיקע אַפּאָסטאָלן און קאַפּוצינער. העלפאַנדביינערישע בודהאַס וואַלגערן זיך צופוסנס בראָנזענע מאַלפּעס און סאַטירן. הילצערנע קרוציפיקסן ליגן פאַרפּאַקט צוזאַמען מיט אַלטע פידלען און נישט צענזורירטע באָקאַטשאָס...

ער זוכט, גענסטי, נישטערט. ער דרינגט אַריין מיט די גרויסע אויגן, וואו נאָר אַ ביסל שטויב, וואו נאָר אַ ביסל שפּינוועבס און לייענט, לייענט דאַטעס און אויפשריפטן, לאַטייַנישע תּפילות און גריכישע טראַגעדיעס, העברעישע מגילות און אַראַמישע שריפטן. אַז ער קומט צו צו די קליינינקייטן, צו די פאַרשיידענע ים-שיסעלעך, בורשטינדלעך, קיזלשטיינדלעך און אָפּגעשרויפטע איברים פון כל-ערליי היסטאָרישע פאַרשוינען, ציט גענסטי איין דעם אָטעם און ווערט נאָך אויסגעצויגענער און אָנגעשטרענגטער.

ער שטייט איצט פאַר אַ געשעעניש: ער דאַרף עפּעס אַראָפּלאָזן אין דער טיפער הינטערשטער קעשענע פון זיין גלחישער קאַפּאָטע; אַראָפּלאָזן אַ קליינינקייט, אַ טויזנטסטל חלק פון די אָנגעוואָרפענע אומגעציילטע קליינינקייטן, און ער פילט ווי אויפן פּליך טרעט אים ווידער אַרויס אַ שווייס.

דאָס ערשטע מאָל, אַז ער האָט עס „געטון“, איז ער געווען צערודערט עטלעכע טעג צייט. אים איז אויסגעקומען, אַז צו די פינגער זיינע האָט זיך צוגעקלעפּט עפּעס אַן אומזעבאַרע מיאוסע זאַך, אַ זאַך, וואָס ער וועט מיט קיין שום וואַסער מער נישט אָפּוואַשן. און ער פלעגט רייבן כסדר די האַנט אין דער סוטאַננע, ווי ער וואָלט וועלן אָפּרייבן, אָפּווישן עפּעס. חוץ דעם האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער, פּאַביאַן, קוקט אים צופיל אין די אויגן און שמייכלט אים אַזוי טיף אַריין אין לייב שיער ביז די נעגל פון די פיס. ער איז טאַקע אַ צייט נישט אַריינגעקומען מער צו פּאַביאַנען. נאָר אַז פּאַביאַן האָט אים אָנגעכאַפּט אין גאַס באַם אַרבל און גערעדט אין אַ זייער סוחרישן טאָן:

— פּראָפעסאָר געַנסטי, ווילסט שוין גאָרנישט מער האַנדלען מיט מיר?... גאָרנישט בייטן?...

איז ער מיטגעגאַנגען, ווייטער געלייענט אויפשריפטן און, צוקומענדיק צו די קליינינקייטן, האָט ער ווידער עפּעס אַראָפּגעלאָזן אין דער הינטערשטער גלחישער קעשענע. פון דעמאָלט אָן „טוט“ ער עס יעדער מאָל. ער איז נאָר איין זאַך נישט אינגאַנצן זיכער:

— ווייסט ער, דער כיטרער רוח, צי נישט?

און ער רייבט די פינגער אין דער סוטאַננע און פּרוּווט פאַררעדן פּאַביאַנען די ציין:

— פּאַביאַניע — שרייט ער — וועסט מיר געבן דאָס פאַרצעלייענע ליאַלקעלע. איך וועל דיר געבן דערפאַר אַ האָרן־שקעטעלע, אַן אַרבעט פון אַ יעזויִטישער האַנטווערקעריי פון ענדע זיבעצענטן יאָרהונדערט...

פּאַביאַן גיט אַ זייטיקן בליק, ער כאַפּט אויף לויטן קנייטש פון דער סוטאננע, וואָס צווינס געַנסטי דאַרף דאָרט האָבן צראָפּגעלאָזן און שמייכלט צופרידן:

— גוט, גוט, גענסטי לעבן, וועסט ברענגען, וועט מען זען...

ער רוקט אים אונטער יעדן טאָג כּל־ערליי נאַרישקייטן, וואַרפט אים אַריין אין דער קופּע זאַכן, וואָס בעטן זיך מ׳זאָל זיי „אַראָפּלאָזן“ און ער קוועלט דערנאָך פון תּענוג, ווי אַזוי גלח גענסטי רויטלט זיך און האָט אַזעלכע בולטע געוויסנסביסן, אַז אפילו אַ בלינדער וואָלט זיך געכאַפּט, אַז ער האָט אָפּגעטאָן אַ שטיקל זינד.

גלח גענסטי פּוצט די קאַפּאָטע, רייניקט זיך דאָס פּנים פון שטויב און לייגט צונויף אַ ביסל אַלטע שמות, וואָס ער האָט אויסגעקליבן פון גאַנצן אַנטיקוואַריום. פּאַביאַן קריכט אַרום איבער די פּאָליצעס, ער ווישט אַרום אַ געגילטע ראַם פון אַ טיציאַן, ער וואַשט אויס באַ אַ קעניגלעכן פּאַיאַץ אַ שפּיץ נאָז פון פליגן־אומריינקייט, ער רייבט אויס באַ אַנדזשעלאָס „משה“ דעם שטויב פון דער צעקודלטער באָרד, ער פּוצט אים אויס די דערנערלעך און טענהט צו אים:

— מאָשקע, צפּורקה האָט דיר אָנגעטאָן הערנער, מאָשקע?...

דער גלח גענסטי ווערט אויפגעקאָכט. ער ציט זיך ווידער אויס אין דער לענג, פאַרהייבט גלחיש אַ פינגער אין דער הייך און שטיקט זיך:

— פּאַביאַן, דאָס איז... דאָס...

נאָר גלייך דערמאָנט ער זיך, אַז באַ אים אין קעשענע ליגט אַ מיאוסע זאַך, הוסט ער אָפּ און פאַררעדט זיך, ווי ער וואָלט כּלומרשט נישט געהערט פּאַביאַנס רייד:

— פּאַביאַנקע, — פרעגט ער — וועסט מיך שטאַרק באַרייסן פאַר די פּאָר בלעטלעך?...

פּאַביאַן פּוצט אַלץ „משהן“ די הערנער און זאָגט:

— אַ פלעשל מעד, קאָכאַני... אַ פלעשל אמתן בענעדיקטינער מיט דיר צוזאַמען אויסטרינקען.

דער גלח געגסטי צעשמייכלט זיך פון די מציאות, וואָס ער האָט איינ־געהאַנדלט און דראָט מיט אַ פינגער פאַר דער אויסגעשטויבטער נאָז:

— פאַביאַניע, איי ביכטו אַ נאַשער... איי...

פאַביאַן נעמט „פודעלן“ אויפן קייטל און גייט מיט געגסטין צום גלחישן קאָנסיסטאָריום.

*

דער „מקום“ איז אין דער פולער פרימאָרגן־באַוועגונג. די שמאָלע גאָטישע פענצטער פון די הויכע צוזאַמענגעקוועטשטע מויערן דרימלען נאָך אַפילו נאָך די רוישיקע זינדיקע „וואַך־נעכט“ און קוקן אויף דער וועלט מיט ברודיק־פאַרהאָנגענע לײַלעכער און מיט רויטע אונטערקליידלעך. אויף אַ קרומלעכן באַלקאָן, וואָס נאַקעטע צעברעקלטע פרויען האַלטן אים אונטער מיט די קעפּ, לופטערט זיך עפּעס אַ פּאָר צעהאָנגענע מייטקעס, אָנגעפּילט די פיס מיט ווינד. נאָר איבערן גאַנצן ברייטן פּלאַץ מישט זיך אַלץ פאַר דער זון, טוקט זיך, ציטערט, באַוועגט זיך און טומלט. געקוילעטע חזירים שטעקן אַרויס פעטע געגאָלטע הינטערס צום בלויען הימל. פון קוישן ציבעלעס, באָרקעס און מייערן שיילן זיך אויס רויטע ווייבער, געל־בערדיקע יידן, ענלעך צו זייערע סחורות. בײַם פּלומפּ, וואו אַן אייזערנער לייב גיסט שטראָמען וואַסער פון זיין ברייט צעעפנטן פּיסק, הירזשען דור־שטיקע פערד און בייסן זיך אין די גריוועס, כדי וואָס פריער אַריינ־צושטעקן אַ קאָפּ אין דער מאָכיקער קאָריטע וואַסער. יאַטקע־יונגען, פאַרשוינען מיט ברייטע פאַרבלוטיקטע ווײַסטל־פלייצעס און פיאָלעטע פּנימער, קריגן זיך מיט צעוואַקסענע גוואַרדיסטן, שרייען מיט קולות, דורכגעפרעסענע פון בראָנפן, רויך און זנות, און בעטלערישע געזאַנגען,

קיויטשיקע, דורכדרינגלעכע, רייסן זיך פון געדיכטעניש ארויס און שניידן זיך אין דער הייסער לופט:

— „מענטשן זאָגן, ס'איז פאַראַן אַ זון מיט אַ לבנה
„טאר־אַרא־רא־ראם!...
„פאַר מיר איז עס נישט קיין מתנה
„טאר־אַרא־רא־ראם!...

פאַביאַן גייט שווייגנדיק נעבן גלח גענסטי, ער הייבט דעם קאַפּעליוש יעדער מאָל, וואָס פאַרבייגייענדיקע יונגע גלחימלעך באַגריסן זייער אויסגעשטויבטן פּראָפעסאָר, און זיין גאַנץ פּנים לאַכט בײַ אים.

ער האָט עפּעס דערזעצן אויף דער גאַס:

פון אַ ווינקל מאַרק, וואָס פאַרענדיקט זיך מיט אַ שמאָל געסל באַרג אַראָפּ, האָט זיך עפּעס אַ בלאָנדע שטייף־פאַרקעמטע שיקסע באַוויזן און פאַרהאַלט אין וועג צוויי יונגע פאַרפעדערטע שוחטימלעך, וואָס גייען צו־ריק פון די „מקומער" יאַטקעס. זיי פּלאָנטערן זיך, די יונגעלייטלעך, ווילן אַנטלויפן, נאָר פון אַ צווייטער זייט שטייט עפּעס אַ זאַמדיקער שייגעץ און טרייבט זיי צוריק גלייך צו דער שיקסע אין די אָרעמעס אַריין. פאַביאַן שלעפּט גענסטין בײַם אַרבל, ווייזט אים אויפן בילדל און ווינקט צו אים:

— פּראָפעסאָר גענסטי, הע?...

גלח גענסטי קוקט אַוועק אין אַ זייט, מאַכט אַ גיכן טריט און קלינגט צו בײַ אַ נאָכהענגענדיק דראָטענעם גלאָק, וואָס הענגט אַראָפּ איבער צו אַלטן שטיינערנעם פּאַרקאַן. פאַביאַן רייסט אָפּ „פּודעלן" פון די נאָכלויפנדיקע הינט און גייט אַריין אין גרויסן און שטילן גלחישן הויף.

אין גלחס שטוב איז קיל און פּטיל, אַזוי שטיל, גלייך די גאַנצע קאָ־כעדיקע וועלט אַרום און וואָלט מיט אַמאָל איינגעזונקען געוואָרן.

די פאָרהענגלעך אויף די לויטערע שויבן ווייען מיט אַ מאָדנער קאַלטער ווייסקייט, די טאַפּעטן אויף די ווענט זענען אין געגילטע בלעטער און דאָס געלע זאַמד מיט די וואַטענע מענטשעלעך, וואָס שטייען צווישן די טאָפּעלע פענצטער, זענען אַזוי פריש, ריין, ווי אין אָנהייב ווינטער
בעת מ׳האָט זיי אַרייַנגעלייגט.

פאַביאַן זיצט באַם געדעקטן טיש, ער שפּיגלט זיך אין די אָנגעגאָסענע גלעזער, וואָס ווייזן אים פאַרשיידן זיין פנים, ער באַטראַכט די גאָלדענע שטראַלן, וואָס שלאָגן זיך אָפּ פון ווייַן און מעד און שפּרייטן זיך איבערן זויבערן טישטוך, און ער הערט זיך איין צו גענסטיס רייד:

— פאַביאַנקו — מוסרט אים גענסטי — טרינקסט שלעכט... בענעדיקטינער האָט ליב מ׳זאָל אים רייבן מיט דער צונג אין גומען, אָט אַזוי... און דערצו דאַרף מען כסדר צובייסן האָניגברייטלעך...

אַז די גאָספּאָדיני נעמט אַראָפּ איין פלאַש, קאָרקעוועט אויף די צווייטע און ווישט גוט אויס מיט אַ סערוועטל דאָס פאַרבלאָטיקטע העלדזל, — צעפלאָנטערט זיך באַ געגנסטין די צונג און ער הייבט אָן רעדן מיט אַ
פראָפעסאָרישן טאָן, פונקט ווי ער רעדט צו זיינע סעמינאַריסטן:

— פאַביאַניע, — קרעכצט ער געמיטלעך — איך האָב מורא פאַר דיין
גורל...

ער ווייסט נישט, געגנסטי, צו וואָסער „וועלט" דער פאַביאַן געהער. שוין וויפל מאָל, ווי ער האָט געוואָלט דערגיין באַ אים, צו וואָסער געמיינדע ער איז צוגעשריבן. אַ מאָל דאַכט זיך אים, אַז ער דאַרף האָבן איבערגעגאַנגען צו זיי, צו די עוואַנגעלער. אַמאָל קומט אים אויס פונקט פאַרקערט, אַז אויב ר׳איז איבערגעגאַנגען, איז עס זיכער צו זיינע, צו די קאַטוילן. ער האַלט פאַביאַנען פאַר אַ מענטש מיט פאַנטאַזיע, און אויב אַ מענטש האָט פאַנטאַזיע, איז ער איבערצייגט, קאָן

ער נישט געהערן צו זיי, צו די „טרוקענע אייזלען". נאָר אַמאָל קומט אים גאָר אויס, אַז ער האָט גאָרנישט געמוזט איבערגיין אויך, אַז ער איז נאָך פֿאַרבליבן בײַ זיי — די לאַפּסערדאַקעס. ער זעט, אַז פֿאַביאַן דרייט זיך אויס תּמיד, ווען ער וויל אים אַרײַנפֿירן אין אַ שמועס און ער וויל אים פּאַקן:

— מײַן זון, — זאָגט ער צו פֿאַביאַנען און הייבט אויף צוויי פֿינגער אין דער הייך — מײַן זון, דער הונט האָט זײַן בודע, דער פֿויגל זײַן נעסט, און דער מענטש, דער קעניג פֿון די חיות, מוז האָבן זײַן... — ווי שטייט עס געשריבן...

פֿאַביאַן נעמט אַרויס פֿון בוזעם־טאַש עטלעכע אילוסטרירטע פֿערוועז־בילדער, עטלעכע נישט צענזורירטע צייכענונגען פֿון מאָנאַכן און נאָנעס און טראָגט עס אונטער גענסטין צו די אויגן:

— ווייסט, גענסטי, פֿון וועלכן יאָרהונדערט דאָס איז?...

גענסטי ווערט באַגאָסן מיט רויטקייט. די אויגן הייבן אָן בײַ אים גלאַנצן און אַן אונטערשטע ליפּ ציטערט אים:

— פֿאַביאַניע... פּאַב...

פֿאַביאַן מישט איבער עטלעכע בלעטלעך און באַווייזט אַ רעפּראָדוקציע פֿון אַן אייל־בילד:

— זע, זע, גענסטיניו, דאָס איז גאָר אַן אַנטיקל, איטאַליעניש אַרבעט...

IV

זונטיק אינדערפֿרי קאַרבירט זיך פֿאַביאַן אויס די האָר און די וואָנסן און גייט אַרום ביז מיטאָג מיט שאַטקעס אויף דעם קאָפּ און אויף די וואָנסן.

זונטיק קומען געסט צו פֿאַביאַנען און ער גרייט צו אַלץ אין שטוב.

ער מאַכט אָרדענונג אין אקוואריום זיינעם. ער בעט אויס דעם גלעזער־נעם גרונט מיט פרישע וואָרצלען, לייגט אָן פריש זאַמד און ריזל און קוקט זיך דערנאָך צו צו די גאָלדענע פישעלעך, ווי זיי גליטשן זיך פלינק אין וואַסער. ער כאַפּט אַ בליק צום שלאַנג, וואָס וויקלט זיך אין רונדן גלעזערנעם סלאָי און ער יאָגט זיך אויך אַרום נאָך די קראָליקעס און ים־חזירימלעך, ביז ער כאַפּט זיי. ער דאַרף זיי באַטראַכטן, צי עמיצער פון זיי האָט נישט אַמאָל געכאַפּט קעם פאַרך אָדער אַן אויגן־קראַנקהייט, — און אויב יאָ, דאַרף ער גלייך אַרויסנעמען דעם חולה פון די געזונטע און צומאַרגנס אינדערפרי אַראָפּשרייען צום אַלטן נאַכט־וועכטער:

— זיידעלע, פאַראַן אַ געבראָטנס היינט פאַר אייערט וועגן, דזשאַדזשו...

אַז ער ווערט פאַרטיק מיט אַלעמען, וואַשט ער זיך לאַנג אַרום, ער טוט אָן אַ געפּאַסטן פראַק, אַ ווייסן אַטלעסענעם שניפּס און זעצט זיך אַוועק שטודירן מיט קאַפּעלמייסטער „פּיקער" די נייסטע טרעלן.

„פּיקער" האַלט מיט, ער באַווייזט פאַרשיידענע קונצשטיקלעך און טרעלעלעך און פאַביאַן שטעלט אים אונטער דעם פינגער צו פּיקן און זאָגט אים קאָמפּלימענטן:

— פיין, קאַפּעלמייסטער, מיינער... גוט, גוט „פּיקער" געליבטער...

דער ערשטער קומט דער גלח געגנסטי צו גאַסט.

פאַביאַן עפנט אים די טיר און לאַכט אים אַקעגן מיט די אַרומגעבאַנדאַזשירטע וואָנסן, דערשרעקט זיך געגנסטי עטוואָס, ווי ער וואָלט זיך טרעפן פּנים־אל־פּנים מיט עפּעס אַ קאָמעדיאַנט און ער כאַפּט אַ פינגער זיך צלמען:

— טפוי, פאַביאַנקו, — האָסט דאָך אַ פּנים ווי אַ שד...

פאַביאַן זעצט אים אַוועק באַם טיש, וואָס שפיגלט זיך אין פאַרשיידענע

פאַרביקע פּלעשלעך און גלעזלעך, ער רוקט איס אונטער אַ קוכן, צע־שניטן אויף אַכט טיילן און זאָגט אים:

— עס, גענסטי, עס. ס'איז פון פאננא מאלגאשאס צוקערניע און פונקט אַזוי פעט און זיס, ווי די פאננא מאלגאשא אַליין...

גענסטי רויטלט זיך.

ער דערמאָנט זיך, אַז ער כאַפּט סאַקע אַמאָל צופעליק אַ בליק אויף דער דאָזיקער פאננא מאלגאשא תמיד, ווען ער גייט פאַרביי איר קאַפּע. אמת, אַז ער האָט עס נאָך קיינמאָל נישט געטאָן אין געגנוואַרט פון פּאַביאַנען, נאָר ער רעדט אַזוי, דער רוח, ווי ער וואָלט פון עפּעס וויסן און ער רויטלט זיך, געגסטי. ער איז יומטובדיק, א גלאַט־אויס־געגאָלטער, אַ פריש־אָנגעטועגער און אַ גליקלעכער פון דער אייגענער דרשה, פון די אייגענע קלוגע רייד, וואָס ער האָט נישט לאַנג געהאַלטן פאַרן עולם פון דער אמבאָנע אַראָפּ. אין דער נאָז שמעקט אים נאָך דער ריח פון חלב, ווייַרויך און ווייַבערישע קושן אין דער האַנט. ער פילט ערשט איצט וואָסער גוטן איינפאַל ער האָט געהאַט באַ דער דרשה, חזרט ער פאַר פּאַביאַנען „די קלוגע רייד, וואָס ער האָט זיי אַרייגעזאָגט”:

— קינדער — האָב איך זיי געזאָגט — דער מענטש איז געגליכן צום באַרגמאַן, וואָס דראַפּעט זיך באַרג אַרויף. ער פאַלט אַ סך מאָל איבער דערנער און שטיינער, מאַכט זיגזאַגן, אָבער ער גייט אַלץ העכער און העכער. נאָר דער נאַר און בלינדער קאָן מיינען, אַז ווען מ'פאַלט איינמאָל, מוז מען שוין פאַלן אַלץ טיפער און טיפער ביזן אָפּגרונט...

פּאַביאַן שטייט באַם טיש, שמייכלט מיט די פאַרבאַנדאַזשירטע וואָנסן און קאָן זיך נישט קיין עצה געבן מיטן געבראָטענעם האָז, וואָס וויל נישט שטיין אויפן פּאָלימעסיק. אים גייט אין דעם, אַז דער האָז זאָל

שטיין אינגאַנגען ווי אַ לעבעדיקער. דער האָז שטייט, אָבער אַ ביסל שלימזלדיק, אַ צוגעבראָכענער, אַ פליישיקער, אָנגעפּילט אינגאַנצן מיט האַרטע אייער, שטייט ער שוואַך אויף זיינע דינע געבראָכענע פיס, דאָס נפּעטרישקעלע אין מויל האַלט ער קרום, לעקישעוואַטע. דערצו איז אים צופוסנס אונטערגעגאָסן אַ ביסל סאָס, וואָס זעט אויס, ווי ער, דער האָז, וואָלט נאָר וואָס נישט קיין שיינע זאַך אָפּגעטאָן, — און ער שטייט אַ פולינקער, אַן אומגליקלעכער און קוקט מיט קרומע אויסגעדרונגענע אויגן אויף דעם מיאוסן שטיקל אַרבעט זיינעם... פּאַביאַן האַלט אים אונטער. ער טרייסט אים מיט אַ גראַם:

— לאָז נישט אַראָפּ דאָס נעזל,

מיין העזל...

נאָר, אַז ער וויל זיך אַלץ נישט האַלטן, רייסט ער איבער געגנסטין די קלוגע רייד און בעט אים:

— פּראָפעסאָר לעבן, האַלט דו „אים“ אונטער באַם הינטערל, וועל איך אים אָוועקשטעלן אויף די פיס...

געגנסטי שטייט אַ שיינענדיקער, אַ פאַררויטלטער און האַלט ערנסט אונטער מיט אַ גאָפּל דעם האָז באַם עק. פּאַביאַן פאַרריכט אים מיטן סאַלאַט די פאָדערשטע פיס און בעט געגנסטין דורך די פאַרבאַנדאַזשירטע וואָנסן:

— „זאָג“ אים אַריין אַ ביסל, דעם נאַרישן האָז... זאָג אים, אַז מ׳דאַרף נישט אַזוי „פאַלן“ באַ זיך...

אַז מ׳קלאַפּט נאָך אַ מאָל אָן אין טיר, כאַפּט פּאַביאַן גיך אַראָפּ די שאַטקעס פון די וואָנסן און לויפט עפענען. איצט ווייסט ער, דאַרפן קומען פרויען און ער איז העפלעך, קאָרעקט. צום ערשט קומט זאַרעמבאַ מיט זיין ווייב, באַגריסט זיי פּאַביאַן גאַלאַנט און פירט זיי אונטער

דער האַנט צום געדעקטן טיש. באַלד נאָך זיי קומט פאַננא מאלגאשא
און פאַביאַן שיינט אינגאַנצן:

– אַ, ביטע, ביטע...

תחלת זיצט דער עולם שטייפלעך, געסט־מעסיק.

סטאַניסלאַוו זאַרעמבא ציט כסדר באַ די קיילעכיקע מאנזשעטן פון זיין העמד, וואָס זענען מיט ספּעציעלער גוישער שטייפקייט אויסגעפּרעסט און זענען מיט רונדע און גרויסע ביינערנע ספינקעס פאַרשפּיליעט. די וואָנסן זענען באַ אים פריציש פאַרדרייט און ער איז געוואַלטיק העפלעך צו זיין בלאַס אויסגעדאַרט ווייב, וואָס איז נישט מער ווי אַ געוויינלעכע העפטערין און אירע ביינערדיקע הענט קוקן אויס נאָך עלנדער און קרענקלעכער דורך די שמאָלע אויסגעהאָפטענע אַרבל פון איר ענגער בלוזקע; זיי זעען אויס עפּעס גרינלעך. זי זיצט גלייך, שטייף פארקעמט דאָס קליינע בלאָנדע „גרעקל“. זיצט מיט אַזאַ אָנגעבלאָזענער פריצישקייט און דאַרער אויסגעצויגנקייט, ווי אַ מאנעקען; די הענט אירע באַוועגן זיך אזוי שטייף באַם פאַרזוכן עפּעס, אַז זיי וואַקסן זיך כמעט צוזאַמען מיטן גאָפּל... זאַרעמבאַ רירט זיך צו מיט אַן אַריסטאָקראַטישער פאַרזיכטיקייט צו יעדער מאכל, ווי ער וואָלט עס נישט שטאַרק אָנמרויען. ער שלינגט אַראָפּ דאָס גאַוועדל, וואָס אים שלאָגט צו די ליפּן, קוקנדיק אויפן געבראָטענעם האָז, און ער דערלאַנגט זיין פרוי אויפן טעלער מיט אַזאַ גראַציע, ווי אין דער אפּערע באַ קייזערלעכע מאָלצייטן. – ער רופט זי גאָר „מאַמע“:

– מאַמע – זאָגט ער – וועסט עסן סאַלאַט צי אוגערקעס?...

זי גיט אַ הייב אַ האַנט, ווי זי וואָלט איר געוועזן צוגעשרויפט אויף שרייפלעך, און רעדט עטוואָס אונטער דער נאָז, מיט אַ האַלב פראַנצויזישן טאָן:

– אַ דאַנק, סטאַשו... פאַטיגיר דיך נישט...

פאננא מאלגאשא שוויצט. די שטייפקייט פון די זאַרעמבאַס ברענגט זי אַריין אין אַ פאַרלעגנהייט. זי מיינט, אַז די זאַרעמבאַס דאַרפן שטאַמען פון גאָר די הויכע פענצטער. אַפילו דאָס, וואָס באַ פרוי זאַרעמבאַ זענען אַזעלכע דאַרע הענט און אַן אַלטמאָדישע בלוזקע, געהער אויך צום בעסערן טאָן. זי פילט זיך דערפאַר זייער שלעכט סיי מיט איר פליישיקייט, סיי מיט אירע טוליענע מאָדישע קליידער. דערצו טשעפעט זי פאַביאַן מיט די פיס אונטערן טיש און זי וויל גאָרנישט פאַרזוכן.

זי דאַנקט בלויז, ווי פרוי זאַרעמבאַ...

— אַ דאַנק... ביטע זיך נישט פאַטיגירן...

דער גלח געגנסטי איז אינגאַנצן רויט. אַזוי, אַז עס דאַכט זיך אַפילו, אַז אויפן קאַרק, אונטערן אויער, קאָן פון צופיל אָנגעשטרענגטקייט און בלוט אויפפלאַצן די הויט. די פאננא מאלגאשא זיצט אים אַקעגנאיבער מיטן גאַנצן דעקאָלטירטן פעטס. ער פילט ווי דער פליך שוויצט אים, די באַקן פלאַמען אים, און דערפאַר אַליין רויטלט ער זיך נאָך מער דערצו לאָזט פאַביאַן נישט אַראָפּ פון אים קיין אויג, לאָזט ער איי־גאַנצן אַראָפּ די אויגן צום טעלער און פאַרריכט זיך כסדר דאָס סער־וועטל צרום האַלדז. ער נעמט אַ שטיק האָזענע פולקע אויפן גאָפל, שניצט מיטן שאַרפן מעסער אין ווייכן פלייש און זאָגט:

— אַ שלאַכעטנע סטוואָרזשעניע, אַ האָז... גאָר אַ שלאַכעטנע...

דאָס גיט זאַרעמבאַן די מעגלעכקייט צו דערציילן עפּעס:

— מיינע הערשאַפטן — זאָגט ער — אין דער יוגנט בין איך געווען אַ געוואַלטיקער צמאַטאָר אויף האָזן... איך פלעג זיי שיסן מאַסנווייז...

פאַביאַן פרעגט זיך איבער:

— מאַסנווייז?...

זאַרעמבאַ פאַרשטייט, אַז ער האָט געזאָגט אַ צו־שטאַרקן ליגן. ווער, ווער, נאָר פאַביאַן קאָן דאָך אים פון דער יוגנט אָן. — נאָר ער קאָן

דאָך נישט דערלאָזן, אַז עפּעס א רייצעס זאָל אים, זאַרעמבאַן, אויס־לאַכן צווישן אַ געזעלשאַפט – ברענגט ער אַן עדות זיין ווייב:

– מאַמע – זאָגט ער אָפּ אַ ליגן אויפן אָרט און הוסט אונטער – מאַמע, געדענקסט אין וואַלד...

די פאננא מאלגאשא דערציילט אויך עפּעס:

– מיין פּאָטער – זאָגט זי – פלעגט שיסן סאַרנעס אויך. איינמאָל האָט ער געבראַכט איינע, האָט זי געהאַט סאַרנעלעך אויך...

דערויף האָט דער גלח גענסטי אויך עפּעס צו זאָגן:

– ס'איז אַ זינד – זאָגט ער – צו שיסן טראָגנדיקע חיות... פאַראַן מאָנאַטן, ווען מ'טאָר נישט גיין אויף יאַגד. די חיות זענען דעמאָלט „קאָסנע"...

נאָר אַז פּאַביאַן גיסט אָן די גלעזער מיט וויין און קלאַפּט אָן לחיים, ווערט די שטימונג אַ מער געמיטלעכערע און די צונגען ווערן באַוועגלעכער.

זאַרעמבאַ ווערט דער ערשטער רעדעוודיק. ער קאָן נישט טרינקען, אַנשטאָט אין מאָגן, קריכט אים דער וויין אין קאָפּ. ער הייבט דערנאַר באַלד אָן רעדן, דערמאָנען זיך מעשיות פון דער יוגנט, פון קראָקעווער אַקאַדעמיע און שרייט, זופנדיק אַ גלאָז נאָך אַ גלאָז:

– פּאַביאַנקו, געדענקסט אין קראָקע אויפן בוידעם־שטיבל ?... – מ'האָט געהונגערט, נאָר גליקלעכע צייטן געווען... גליקלעכע...

פּאַביאַן זופּט אָפּ אַ העלפט פון אַ גלאָז וויין און לייקנט אָפּ:

– גליקלעכע ! – ס'הייבט זיך נישט אָן... איצט איז בעסער...

זאַרעמבאַ ווערט אויפגעקאָכט:

– פּאַביאַניע – שרייט ער און פאַרבייסט מיט אַ פעט שטיקל האָז, אַז די וואָנסן גלאַנצן אים פון פאַרשטאַנענעם שמאַלץ – פּאַביאַניע, כ'וועל דיר אַלץ אַוועקגעבן פאַר איין מינוט אַ דעמאלטיקע...

ער ווייזט מיט די הענט אויף אַלץ, וואָס געפינט זיך בײַ פאַביאַנען אין וואוינונג.

פאַביאַן רייסט אים איבער:

– ס'אַ ליגן, מײַנע פריינט... נישטאָ קיין מיאוסערע זאַך, ווי הונגערן. ס'איז אַ בזיון, אַן ערנידערונג פאַר אַ מענטש צו חלומען נאָך אַ שטיק פלייש, נאָך אַ לעבל ברויט...

די ווייבער שווייגן גאָר. אין אַזעלכע געשפּרעכן האָבן זיי שוין גאָר־נישט וואָס צו זאָגן. זיי באַטראַכטן זיך נאָר די קליידער און מאַכן זיך געגנזייטיק קאָמפּלימענטן. נאָר דער גלח געניטטי שלינגט אַראָפּ דאָס לעצטע שטיקל פּולקע, ער וואַרפט גיך אַוועק דעם ביין און זאָגט, באַלעקנדיק זיך:

– פאַביאַניע, האָסט נישט קיין פאַנטאַזיע... הונגערן איז אַ גרויסע זאַך. איך האָב עס הײַנט געזאָגט: און ס'איז געווען טרוקן בײַ די מענער אין גומען און די פּיס געשוואָלן פון...

פאַביאַן לאָזט זיך נישט. ער וויל דווקא אויסווייזן זײַנס, און ער באַנוצט אַ שאַרף וואָרט. ער ווייזט אָן אויף דעם איבערגעבליבענעם האָזישן הינטערל און זאָגט:

– זעט, ווען מיר וואָלטן זײַן איצט הונגעריק, וואָלטן מיר וועגן אים פאַנטאַזירט און ער וואָלט אונדז געהאַט דאָ... אַזוי האָבן מיר אים...

נאָר דאָ שפּרינגט זאַרעמבאַ אויף, ער קערט אַרײַן אַ פול גלאָז ווײַן, אַז ער פאַרכלינעט זיך אַזש, וואַרפט דאָס גלאָז אין דער ערד און שרײַט:

– פאַביאַניע, האָסט אונדז באַליידיקט... האָסט באַליידיקט מײַן פרוי, מײַן...

איצט גייט אַוועק דאָס געשפּרעך זייער היציק.

פאַביאַן גיסט אַ גלאָז נאָך אַ גלאָז און קלאַפּט זיך מיט פאַננאַ מאַלגאָשאַ אין די גלעזער. זאַרעמבאַ וויינט פּלוצלינג אַרויס:

— כאַביאַניע — קלאָגט ער — האָסט געמאַכט פון מיר אַ קאָפּירער, אַ שווינדלער.. גיב מיר צוריק מיין זאַרעמבאַ.. דעם אַמאָליקן סטאַניסלאַוו זאַרעמבאַ..

פאַביאַן לאַכט:

— זאַרעמבאַ, — זאָגט ער — ביסט אַלע מאָל געווען אַ קאָפּירער.. דיינע אָריגינאַלן זענען אויך קאָפּיעס, נאָר שלעכטע..

גלח געננסטי פּרוואוט שלום מאַכן:

— פאַביאַניע — זאָגט ער מיט אַ וויסנשאַפטלעכן טאָן — זאָגסט נישט ריכטיק. אָריגינאַל איז דער אויסדרוק..

נאָר פאַביאַן לאָזט אים נישט קומען צום וואָרט:

— אַלע — זאָגט ער — זענען מיר קאָפּירער. זאַרעמבאַ מיט זיין מאָלן, דו מיט דיינע קלוגע רייד, איך מיט מיינע אַנטיקן, נישט אמת, מאַלגאָשאַ?...

פאַננאַ מאַלגאָשאַ קילט זיך מיטן וואַכלער דאָס צעהיצטע פנים און פאַר־ריכט באַ פרוי זאַרעמבאַ אַ קנעפל אין דער בלוזקע. זיי שטייען ביידע ווייבער; קוקן אויף די מאַנסביל מיט רחמנות און מורא גלייכצייטיק, ווי תמיד פראָסטע ווייבער זענען געוואוינט צו קוקן אויף די מענער, פון וועלכע מ׳מוז אַלץ אויסשטייען — נאָר זאַרעמבאַ וואַרפט שוין פלע־שער אין דער ערד און באַקומט היסטעריק.

— רייצעס — שרייט ער — כ׳וועל דיך שעכטן, יודאַ, כ׳וועל דיך איבערגעבן צו פאָליציי..

פאַביאַן שטעלט זיך אַוועק געגן זאַרעמבאַן, ער נעמט אים דורך מיט זיינע בלישטשנדע אויגן און קוקט אים אָן פונקט, ווי ער איז עס געוואוינט צו טון מיט דער קאַץ זייגער, לאָזט זאַרעמבאַ אַראָפּ צום ערשט די אויגן, דערנאָך די הענט און בלייבט שטיין ווי היפּנאָטיזירט. פאַביאַן פירט אים צו צו דער קאַנאַפּקע און באַפעלט:

–זאַרעמבאַ, לייג דיך צו. דאַרפסט מאָרגן קומען פרי אין אַנטיקוואַריום...

און זאַרעמבאַ פאָלגט, ווי אַ קינד, לייגט זיך אַוועק, וואו מ׳הייסט אים און פאַרמאַכט די אויגן. דער גלח גענסטי קוקט אויף פאַביאַנען מיט אָנגעשטרענגטע אויגן, עפּעס שטויסט ער זיך אָן, אַז דאָ קומען פאָר עפּעס זייער געהיימע זאַכן צווישן די צוויי מענטשן, קוקט ער נאָך פאַביאַנען מיט חשד, פאַרשט אים נאָך ווי נאָך עפּעס אַ שלעכטן כּוח און ער רעדט זיך איבער מיט דער פרוי זאַרעמבאַ. ער פּירט מיט איר אַ מאָראַליש געשפּרעך. ער ווייזט איר אויף די זינד פון שיכּרות, ער מישט אַריין אַ סך לאַטייניש ווערטער, שלוקערצט און גרעבצט פון צופיל עסן און טרינקען און חזרט איבער, וואָס ער האָט היינט אַריינגעזאָגט דעם עולם:

– קינדער – האָב איך זיי געזאָגט – און ווען דער ווייַנשטאָק איז צייטיק געוואָרן און דיינע אייַלבירטן רינען, געדענק אָן דעם הימלישן געשאַנק...

פאַביאַן שלעפּט מאַלגאָשאַן אין צווייטן חדר און צופּט מיט נערוועזע פינגער אין אירע טוליען. זי קוקט אים אויפן גרינעם שטיינדל און גלעט אים ביידע שפּיצן וואָנסן:

– פאַביאַנקו, האָסט מיר צוגעזאָגט דאָס פינגערל...

פאַביאַן שלייכט זי צו צו אַ ווינקל, פאַרבייסט איר די פולע ליפּן מיט זיינע שאַרפע ציין און שיפּעט ווי אַ שלאַנג:

– לאָזס מויד׳טשיסקע!... לאָז!...

*

אַז די געסט גייען אַוועק, נעמט פאַביאַן די איבערגעבליבענע שטיקלעך האָז און צוקערוואַרג, ער רופט אַריין די חיות זיינע און שפּייזט זיי מיט די יומטובדיקע מאכלים.

פאַרנאַכט דאַרפן קומען צו אים נייע געסט.

זונטיק פאַרנאַכט קומען פאַר טענץ באַ פאַביאַנען. פון אַלע נידעריקע און קרומע געסלעך אַרום ווייסל קומען זיך צונויף שיקסעס מיט שקצים, מערסטנס זאַמד-יונגען, פישערס מיט זייערע נייטאָרינס, און מ'גייט צו פאַן פאַביאַן אויף „טענץ". פאַביאַן נעמט נישט געצאָלט, חלילה!... ער האָט בלויז הנאה פון לערנען טאַנצן. דערצו איז ער אַ דינער, אַ שלאַנקער און אַ מאָדנע פלינקער. די פיס אַליין טאַנצן באַ אים. די טאַליע זיינע איז אויף אַ דינע, אַן איינגעפּאַסטע, אַזוי, אַז דער פראַק ליגט אויף אים ווי איינגעוואַקסן. און אַזוי ווי די וואָנסן און האָר זיינע זענען געוואַלטיק געקרייזלט און אויף די דאַרע לאַנגע פינגער בליצן פאַרשיידענע קאָלירטע שטיינדלעך — האַלטן אים די שקצים און שיקסעס פאַר אַן אמתן טאַנץ-מייסטער. און ווי נאָענט ער זאָל נישט צודריקן אַ שיקסע באַם טאַנץ, ווי ממזריש ער זאָל נישט אַרומנעמען אַ „כלה" באַ דער טאַליע, זענען אים די זאַמד-שקצים מוחל, גלייך ער זאָל זיין אַן אמתער טאַנץ-מייסטער אַ פאַכמאַן און לעבן דערפון.

דערווייל, ביז זיי קומען זיך אָן, די געסט, זיצט פאַביאַן אויף דער קאַנאַפּקע, רייכערט אַ ציגאַר, קוקט זיך צו צו די חיות, ווי זיי עסן די געשמאַקע מאכלים און פרעגט זיי:

— נו, וואָס, חברה, פאַביאַן האָט פאַנטאַזיע?...

אַז זיי האָבן אָפּגעגעסן, הייסט ער „פודעלן" מיט דער קאַץ בלייבן אויף די ערטער און ער אַליין נעמט אַרויס די ביבל פון אַלמער און זעצט זיך אַוועק לערנען אויפן קול. פון אַלע ביכער זיינע לייענט ער לעצטנס גאָר די ביבל. עס איז אַלנפאַלס, האַלט ער, די ערשטע קוועלע, נישט קיין קאָפּיע. און ער לייענט אַ פסוק נאָך אַ פסוק און פאַרציט טיף דעם ציגאַר.

אין שטוב איז וואַרעם. אַ גרויסע פליג פליט אַרום איבערן זאַל און קלאַפּט איבער די לויטערע שויבן און פאַביאַן מישט אַ בלעטל נאָך אַ

בלעטל. אים געפעלן די געהאַקטע זאַצן, די קורץ־געפּאַסטע בילדער און ער האָט הנאה דערפון, ווי ער זאָל עס לייענען דאָס ערשטע מאָל. „פודעל״ זיצט דערביי און שווייגט, נאָר די קאַץ וויל נישט איינליגן אויף אַן אָרט. זי איז איבערגעפרעסן, גלאַנציק, דערצו לאָזט זי פּאַביאַן נישט אַרויס אין גאַס צו די קעץ און זי רייבט זיך מיטן עק אָן יעדער זאַך, זי גלאַנצט תאווהדיק מיט די אויגן און מאַכט מיאוסע שטיק מיט „פודעלן״ און שפּילט זיך מיט אים מעשה הונט. פּאַביאַן כאַפּט זי באַ דער מעשה, טרעט ער איר אָן מיטן פוס אויפן עק און דריקט פעסט צו:

— שפּיל דיך נישט געגנאַרניק, הער אויס, וואָס מ׳לערנט, באַלטאַזערקו!...

די קאַץ שרייט, שטייפט די וואָנסן, שטשירעט מיט די ציין און פּאַביאַן קלעמט איר דעם עק מיטן פוס און לערנט:

— „און דוד האָט געזאָגט צו אביגיל, ווען נישט דו, וואָלט איך נישט איבערגעלאָזט באַ דיר אַפילו קיין „משתין־בקיר״... פאַרשטייסטו, „באַלטאַזאַר״?...

פאַרנאַכט, אַז די פאַרלעך קומען זיך אָן און פילן אָן דעם זאַל מיטן ריח פון ביליקע זייפן, שלעכטע פּאַרפומען און איבערגעגעסענע מאָגנס, — שוועבט פּאַביאַן אַרום איבערן זאַל גיך און געשיקט, כאַפּט אַלע מאָל אַן אַנדער מויד באַ דער טאַליע און זאָגט גראַמען סתם אין דער וועלט אַריין:

„פּאַניענקא ניע קיכאַי,
„יאַק קאָכאַש, ניע ווזדיכאַי...

אין זאַל איז הייס, טומלענדיק. אויף דער גאַס אַקעגניבער שטייען קליינוואַרג און פּאַטשן אָן די הענט, און פּאַביאַן האַלט זיך אין איין דרייען.

שפּעטער אַפילו הייבט אָן שמעקן אין שטוב מיט געשלעג.

פאַביאַן לויפט צופיל פון איין שיקסע צו דער צווייטער און כאַפּט אַרויס בײַ אַ שייגעץ די מויד פון אונטער די הענט, שוין גאַרנישט ווי אַ טאַנצמייסטער. בײַ אַ שייגעץ גיסט זיך אָן דער קאַרק מיט בלוט און ער לאָזט אַראָפּ נידעריק דעם קאָפּ פאָרויס, ווי אַ האָן, וואָס גרייט זיך געבן אַ שפרונג – נאָר פאַביאַן גיט זיך פלינק אַ גליטש איבערן זאַל, ער גיט אַ פּאַטש מיט די הענט און טוט אַ געשריי אויף סאַמע פראַנצויזיש:

– אַן אַוואַ...

ווערט דער שייגעץ צעטומלט און גיט זיך אַ וויג אויף ביידע פיס צום טאַקט, ווי אַ מאַריאָנעטקע אויפן דראָט. פאַביאַן לויפט ווידער פון איין מויד צו דער צווייטער און פירט „אַפּקילן“ אין אַ ווייטערדיק שטיבל.

די מיידן גייען מיט אים.

ערשטנס, האָט ער פּאַפּוגעס אין יענעם שטיבל און ער ציט זיי מזל-קוויטעלעך און טרעפט אַלצדינג. חוץ דעם האַלטן זיי אים פאַר אַ גאָלדשמיד, גלייבן, אַז ער דאַרף געבן מתנות און זיי פרעגן נישט דרייסט:

– פּאַניע פאַביאַניע, דאָס דינע פינגערל מיטן שטיינדל וואָלט גוט זיין אויף מיין פינגער?...

פאַביאַן שאָקלט צו. ער ברומט:

– גוט זיין... גוט זיין...

און ער ציט אויס נערוועזע פינגער. די מויד ווערט זיך. זי סאָפּעט, מורמלט:

פּאַניע פאַביאַניע, מ'וועט הערן!... פּאַניע פאַביאַניע...

די פּאַפּוגעס ציען אויס קרומע שנאָבלען, קוקן מיט זייטיקע בליקן און רייסן זיך די גערגעס אויס, נאָכשרייענדיק:

– פּאַניע פאַביאַניע-ע-ע!... פּאַניע פאַביאַניע-ע-ע!...

V

באַ פּאַביאַנען אין שטוב האָט אַן אויסערגעוויינלעכע זאַך געטראָפן: אין מיטן נאַכט, באַ אַ געדיכטער פינצטערניש, האָבן זיך די קאַנאַרי־קעס פלוצלינג צעזונגען און אויפגעוועקט פּאַביאַנען פון שלאָף.

פּאַביאַן האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט שרעק.

אים איז תּחלת אויסגעקומען, אַז ער האָט דאָס מאָל פאַרשלאָפן, אַז ער האָט אַריינגעדרימלט צופיל אין טאָג אַריין, און אים איז געווען אַ בושה פאַר זיך אַליין. ער האָט זיך אויסגעריבן די אויגן און געטראַכט שלעכטע געדאַנקען וועגן זיך אַליין:

— פּאַביאַנקו — האָט ער געמורמלט צו זיך — ביסט שוין אַן אַלטער תּרח... שוין צייט הינטערן אויוון, זיידעלע... צייט...

נאָר אַז ער האָט אַרויסגערוקט דעם ראָליעט איבערן פענצטער און דער־זען אַ שטיק טונקעלע גאָז־באַלויכטענע נאַכט, האָט ער זיך צוריק איבערנעדעקט מיט דער קאָלדרע און אַריינגעשריגן אין צווייטן צימער אַריין:

— „פּיקער“, נאָך צייט... הער קאַפּעלמייסטער, באַנאַכט דאַרף מע שלאָפן...

ער האָט שוין געוואָלט צוריק איינשלאָפן. נאָר די קאַנאַריקעס האָבן נישט אויפגעהערט שרייען. זיי האָבן געזונגען געדיכט, קוויטשענדיק און איינער האָט איבערגעריסן דעם אַנדערן. דערצו האָט איינער אַ קאַנאַריק ווידער אָנגעהויבן קרעקן זיך און, פּונקט ווי אַ מאָל, אַריינ־געוואָרפן עטלעכע מאָל:

— טשאַפּ, טשאַפּ, טשאַפּ...

פּאַביאַן האָט אָנגעשטרענגט די אויערן:

שוין אַ צייט, ווי ער האָט אַזעלכעס פון זיינע פייגל נישט געהערט. זינט ער האָט אָפּגעקויפט באַם אַלטן נאַכטוועכטער דעם קאַפּעלמייסטער „פיקער״, האָט ער אים אַלע קאַנאַריקעס אויסשטודירט. ווי נאָר אַ קאַנאַריקל פלעגט נעמען אַ פאַלשן טרעל, אָדער אָנהייבן הוסטן, האָט פיקער אָנגעהויבן אַזוי לאַנג זינגען, אַזעלכע קונצשטיקלעך באַווייזן, אַז אַלע האָבן אָנגעהויבן מיטזינגען מיט אים, זינגען פונקט אַזוי ריין און קלינגענדיק ווי ער אַליין. איצט זינגען אַלע אויף אַ משוגענעם אופן, דער „טשאַפּליאַק״ מאַכט ווידער מיאוסע שטיק און „פיקער״ גיט קיין פיפּס נישט, — איז פאַביאַן אַראָפּ אין די נאַכט־וועש פון בעט.

ער האָט גענומען אַ ליכט אין האַנט און אַריין צו די פייגל.

ער האָט געעפנט האַסטיק די טיר, געוואָלט צוגיין צו די שטייגן, — נאָר עטלעכע פעדערלעך זענען אים אָנגעפלויגן, געטשעפּעט זיך אים פאַר די אויגן, — איז ער געבליבן שטיין אויפן אָרט און אויסגעגלאָצט אַ פּאָר שטאַרע אויגן:

אין מיט שטוב, אויף אַ קליינעם טעפּיך, איז געלעגן „באַלטאַזאַר״, אַרומגערינגלט פון אָפּגעפליקטע פעדערלעך. דורך די געפלאָכטענע דראָטן פון די שטייגן האָבן די קאַנאַריקעס אַרויסגעשטעקט ברייט צעעפנטע שנאָבלען און געפישטשעט ביז טויב ווערן.

פאַביאַן האָט געמאַכט אַ טריט פאָרויס. איין טריט פאָרויס.

אים איז גלייך געקומען אויפן געדאַנק זיין „קאַפּעלמייסטער״. ער האָט נאָך פונדעסטוועגן געפרואווט זיך איבערצייגן. ער האָט גענומען עטלעכע טרעלן און גערופן:

— קאַפּעלמייסטער, טיו, טיו, „פיקער״ פיו, פיו...

נאָר אַז אָנשטאָט „פיקערן״ האָט זיך דער טשאַפּליאַק אָנגערופן און אָפּגעהוסט עטלעכע מאָל, האָט פאַביאַן געמאַכט נאָך עטלעכע טריט און געבליבן שטיין מיט אַפּאָר אויסגעגלאָצטע אויגן קעגנאיבער דער קאַץ.

„באַלטאזאר“ האָט זיך נישט אָפּגערוקט אויף קיין האָר.

מיט פאַרבלוטיקטע ציטערדיקע וואָנסן, מיט שטייפע האָר און מיט אַן אויסגעצויגענעם אָנגעשטרענגטן רוקן, איז ער זיך געזעסן צווישן די פעדערלעך פון זיין קרבן און נישט קיין ריר זיך געטאָן פון אָרט. ער האָט בלויז פאַרהויבן דעם ווײדל אין אַ בויגן, אויסגעצויגן די נעגל פון זייערע ווייכע קישעלעך און מיט אַ מאָדנער, נישט־קעצישער עקשנות אויסגעהאַלטן פאַביאַנס בליק.

א ווײלע איז אין שטוב געווען שטיל, אָנגעשטרענגט שטיל. אַפילו די פייגל האָבן אויפגעהערט פּישטשען.

באַ פאַביאַנען האָבן די אויגן געבליצט, די וואָנסן האָבן זיך באַוועגט און די געבויגענע נאָז זיינע האָט זיך אַזוי שנאָבליש פאַרשאַרפט, ווי באַ אַ רויב־פויגל, וואָס לאָקערט אויף אַ קרבן. אים האָט געפיבערט אַ פוס, די הענט האָבן געציטערט און די פינגער האָבן געקלאַמערט, פילנדיק אַ אומגעהייערן השק צו ווערגן.

ער האָט געוואַרט, פאַביאַן.

ער האָט געוואַרט, אַז די קאַץ זאָל שוין אַראָפּלאָזן דעם בליק, געבן זיך אַ רוק אונטער זיך, אַ סימן, אַז זי גיט זיך אונטער – און דאַן נעמען זי אויפן פאַרהער... נאָר זי האָט זיך נישט באַוועגט. זיבער אין איר אָפּגעטויענער זאַך, ריכטנדיק זיך אויף דער גאַנצער שטראָף פון איר באַלעבאָס, האָט זי זיך נישט געפּרואווט אויסבאַהאַלטן אָדער אָפּציען. זי האָט זיך נאָר אָנגעשטייפט, געהאַלטן גרייט יעדער אבר, וואָס האָט נאָר עפּעס אַ שטיקל כּוח און נאָכגעקוקט יעדער פאַביאַנס באַוועגונג, כּדי צו וויסן פונוואַנען די סכּנה גייט.

זיי האָבן זיך געגעסן מיט די אויגן, געשטייפט די וואָנסן און געוואַרט, ווער פריער זאָל אָנהייבן, – נאָר אָט האָט „פּודעל“ געגעבן אַ שטויס „באַלטאזאַרן“ פון אַ זייט און אים איבערגעדרייט מיטן קאָפּ אַראָפּ און

פיס אַרויף, האָט פּאַביאַן אַ פלינקן שפּרונג געטון און אויגנבליקלעך אַריינגעכאַפּט דעם קאַצישן עק אין קלעם־העלצל. „באַלטאַזאַר" האָט אָנגעהויבן לויפן איבער דער שטוב, יאָגנדיק זיך אין אַ רעדל נאָכן אייגענעם פאַרקלעמטן עק — און פּאַביאַן האָט זיך באַטראַכט דעם גראָבן פינגער, וואָס האָט געכאַפּט אַ טיפן ראַץ פון נאָגל ביזן קנאָך. ער האָט עטלעכע מאָל אָנגעהויכט די אָפּגעטרענטע הויט מיט דער פּאַרע פון מויל, כדי צו לינדערן דעם הייסן ווייטיק און בעת־מעשה נישט פאַרגעסן רייצן „פּודעלן" אויף „באַלטאַזאַרן":

— פּ־ס־ס־ס. . . „פּודעל", פּ־ס־ס־ס. . .

דאָס מאָל האָט ער אַלס באַלוינונג „פּודעלן" נישט געצוואָגן, ער האָט אים געגעבן שטיקלעך צוקער איינס נאָכן אַנדערן און געגלעט אים די פייכטע מאָרדע:

— „פּודעל", ביסט אַ הונט מיט ביינער. אַ גאַנץ טעוועלע שאָקאָלאַד וועט מען זיך פונדעווען באַ פּאַננאַ מאַלגאָשאַ. . .

פאַרן אַרויסגיין אין גאַס, איז נאָך פּאַביאַן אַריין זיך געזעגענען מיט „באַלטאַזאַרן".

באַ אים איז שוין געווען פאַרטיק אַ באַשלוס: לאָזן אים אַזוי אין קלעם־העלצל ביז פאַרנאַכט. ער איז נאָר אַריין כאַפּן אַ בליק, ווי אַזוי ער פילט זיך, און זעענדיק אים דרייען זיך אין ראָד, האָט ער אים אונ־טערגעקנאַקט מיט דער צונג, און פונקט ווי זונטיק צו די שקצים, קאמאנדעיועט אויף פראַנצויזיש:

— אַן אַוואַ מאָסיע „באַלטאַזארוס"... אַן...

„באַלטאַזאַר" איז זיך צעגאַנגען אין אַזאַ פלינקן קרייז, אַז פאַר די אויגן האָט מען מער נישט געזען ווי אַ בלענדנדיקן פלעק. פּאַביאַן האָט צוגעפּאַטשט מיט די הענט און געלאַכט מיט אַ פול מויל געלעכטער:

– פיין, פיין „באַלטאַזאַרוס״. . . וואַקסט אַ באַלעטניק, מיין פריינט. . .
אַן אמתער באַלעטניק. . .

*

אין פאַביאַנס אַנטיקוואַריום האָט אַ מידע זון, ווי זי וואָלט קראַנק זיין
אויף געלזוכט, אויסגעלייגט זיך אין אַ ריזיקן דריי-עק.
פאַביאַן האָט אַוועקגעלייגט אויפן טישל דעם האַמער מיט דער דלאָטע, מיט
וועלכע ער האָט געמייסטרעוועט באַ עפּעס אַ שפּיז, און ער האָט שטיי-
פער אַרומגעבאַנדאַזשירט דעם גראָבן צעראַצטן פינגער, וואָס האָט אים
געשמאַרצט פון צופיל אַרבעטן מיטן האַמער.
ער האָט געהאַט איצט אַ שווער שטיקל אַרבעט אָפּצוטון.
יענע וואָך נאָך איז צו אים אַראָפּגעקומען אַ מאָדנע קליענט. אין מיטן
הייסן טאָג, אין גאַנצן קאָך און טומל, האָט זיך מיט אַ מאָל אַ קאָטש,
אין פיר פערד געשפּאַנט, געלאָזט זיך איבערן „מקום״ – און דער קוטשער,
אַ פאַרשוין אַ ריז, האָט געוואַלטיק געפּאָכעט מיט זיין לאַנגער בייטש
איבער אַלע קעפּ און גלייך אויף די מאַרק-לייט און זייערע שטעלעס
אַרויפגעפאָרן.
זי האָט זיך אָפּגעשטעלט, די קאַרעטע, נעבן פאַביאַנס אַנטיקוואַריום און
אַרויסגעלאָזט אַ יונגנמאַן מיט קורצע יינגלרישע הייזלעך און מיט
אַזעלכע דינע פיס, אינגאַנצן ענלעך צו די אויסגעמאָלטע פרינצן אויף די
ביליקע פאַרצעלייענע טעלערס.
תחלת איז דער פאַרשוין פאַביאַנען געפעלן געוואָרן. דאָס איז געווען אַ
יונגערמאַן מיט אַ דין בלאָס פנים, שמאָלע אַקסעלעך און מיט גרויסע
העלע אויגן, אַזעלכע קינדערישע און פאַרטראַכטע, כאָטש טרוי זיי אָן
אומגעצייילט אַלע אוצרות פון דער וועלט. נאָר באַלד האָט דער דאָזיקער
יונגער פאַרשוינדל אָנגעהויבן זיך שטאַרק באַרימען און אַרויסוויין געוואַל-

טיקע מבינות אין אַרכיעאָלאָגיע. פאַביאַן האָט אים געוויזן פאַרשיידענע אַנטיקן, נאָר ער האָט אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט:

— שווינעריי. מיאוסקייט... עפּעס רעכטס גיט אַהער.

פאַביאַן האָט אים געוויזן דאָס בעסטע, נאָר דער יונגערמאַן האָט אַלץ מביניש אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט:

— עפּעס פיינס... אריגינעלס...

— אריגינעלס? —

פאַביאַן האָט אים דורכגענומען מיט די אויגן און אַוועקגעפירט אים צום „מיסטקאַסטן", דאָרט, וואו ער האַלט אַלערליי בראָך, שמעלץ און קליינינקייטן. ער האָט אים אָנגעוויזן מיט אַ פּרעכטיקער באַוועגונג אויף דער קופּע חפצים און געזאָגט:

— אָט דאָס איז עס... קלויבט מיין הער...

דער יונגערמאַן האָט געקליבן, געוואָרפן אָן אַ זייט, אָפּגעהוסט פון שטויב, וואָס האָט אים געשטיקט און ענדלעך אויסגערופן מיט אַנטציקונג:

— אָט דאָס איז עס... טפוי, ווי פאַרשטויבט דאָ איז אַלץ...

דאָס איז געווען אַ שפּיז, אַן אומגעלומפּערטע בראָנזענע ?פּי גע ' נענדיק זי אין שטויב, אין מיסט, איז דער יונגערמאַן געווען ג.יב .ר. צייגט, אַז דאָס דאַרף זיין גאָר אַן אַלטערטימלעכקייט, אַ זאַך ג, ?ון דער בראָנזענער עפּאָכע. אים איז געגאַנגען אין דעם, אַז ער זאָל האָבן אַנטדעקט עפּעס אַן אוצר ביי אַ ר י י צ ע ס אויף אַלטשטאָט, צווישן מיסט און שטויב און אָפּקויפן עס פאַר אַ שיבוש. ער האָט דעריבער געמאַכט אַ קאַלטע גלייכגילטיקע מינע און געפרעגט מיט אַ האַלב מויל:

— וויפל א״יך געבן פאַר דעם „גראַט"?...

פאַביאַן האָט זיך אָנגענומען באַ ביידע וואָנסן, אַרויסגעדרייט זיי עטלעכע מאָל און געלאסן געזאָגט:

– אַ פינף־הונדערטער... אַ גאַנצן פינף־הונדערטער...

דער יונגערמאַן איז געווען אַנטוישט. ער האָט אַ טאַפּ געטאָן פּאַרלעגן אין קעשענע און זיך אַנטשולדיקט:

– איר וועט מיר מוזן אָפּשטעלן דעם אוצר אין אַ ווינקל, איר באַקומט אַ הונדערטער האַנט־געלט – געמאַכט?...

פאַביאַן האָט צוגענומען דעם באַנקנאָט און אָוועקגעשטעלט די שפּיז אין אַ ווינקל. ער האָט שווייגנדיק צוגעטראָגן דעם קליענט אַן אָל און שטיל געזאָגט:

– איר קאָנט אויסקריצן אַ סימן, אויב איר ווילט, ביטע...

נאָר דער יונגערמאַן איז שוין ווייטער אַריין אין באַרימעריי און אָוועק־געמאַכט מיט דער האַנט:

– מיך איז שווער צו נאַרן, מיין פריינט. איך בין אַ געשלאָגענער הונט...

האָט פאַביאַן אָוועקגעלייגט די אָל. אַ שמייכל האָט צעצויגן זיינע וואָנסן און די נאָז זיינע האָט זיך נאָך שאַרפער פאַרשנאָבלט, ווי תמיד בעת ער האָט צוגעטראַכט עפּעס אַ שפּיצל, אַן המצאהלע...

דער יונגערמאַן איז אַוועק מיטן זעלבן קנאַק, וואָס פריער. דער קוטשער, דער ריז, האָט געפּאַטשט איבער די קעפּ מיט דער לאַנגער בייטש און גלייך אויף די מאַרקלייט און זייערע שטעלעס אַרויפגעפאָרן, – און פאַביאַן האָט גלייך זיך אויסגעזוכט אַן ענלעך שטיק בראָנז און גענומען מייסטרעווען אַ קאָפּיע.

אין אַנטיקוואַריום איז שטיל, רויִק.

די בראָנזן און מאַרמאָרנע פיגורן, אָנגעוואָרפענע, צוזאַמענגעקוועטשטע, ליגן אַ העלפט אין דער זון, אַ העלפט אין שאָטן, ליגן אַזוי שטיל, פאַרגליווערט, ווי הרוגים אויף אַ פאַרלאָזן שלאַכטפעלד. בלויז אין דער הייך, איבער אַלעמענס קעפּ, שטייט נאַפּאָלעאָן אַ שווערער, אַ שווייגנדיק־

פאַרביסענער און קוקט מיט זיינע אומעטיקע אַראָפּגעלאָזענע אויגן אויף די חורבות אַרום זיך. פאַביאַן אַרבעט אָנגעשטרענגט מיטן האַמער, פּו־געוועט מיט דער דלאָטע און טענהט צו „פודעלן״, וואָס זיצט נעבן אים אויף זיין פאטערשטול:

– אַ שווער שטיקל אַרבעט, אַרכיעאָלאָגיע, גאָר אַ שווערע... פון דערהייך, וואו די גאַליערקע איז, הערן זיך טריט, שווערע מידע טריט, וואָס גייען הין און צוריק אויסגעמאָטטן און גלייך. פאַביאַן הערט זיך צו צו זאַרעמבאָס טריט און ער רופט אים אַראָפּ:

– סטאַשו,

מיס׳זש נא פּאדאשו...

זאַרעמבאַ רופט זיך נישט אָן.

ער ווייסט, אַז פאַביאַן מאַכט עפּעס ווידער אַ מיאוס שטיקל אַרבעט, און ער וויל נישט קוקן דערויף. ער וויל עס נישט זעען מיט די אויגן. פאַביאַן שמירט דעם בראָנז מיט עטלעכע־ערליי זויערשטאָפן, מאַכט אים אַלט און פאַרראָסטעט און כאַפּט דערווייל אַ בליק צום באַנדאַזשירטן פינגער זיינעם און בלאָזט אָפּ דעם בראָנזענעם שטויב, וואָס פאַלט אויף אים. ער זעט ערשט איצט, אַז די שווערסטע קאָפּיע איז צו מאַכן פון אַ נאַרישקייט. ער טראַכט וועגן דעם, וואָס די אור־זיידעס זענען געווען געוואַלטיק טעמפּ, אומגעלומפּערט און ער געדענקט אויך, אַז די צייט רוקט זיך און אַז נאָך היינט דאַרף קומען דער פאַרשוין מיט די דאַרע פיס און קורצע הייזלעך נאָך זיין בראָנזענעם אוצר.

שפּעטער, אַז זאַרעמבאַ קומט אַראָפּ און פרעגט זיך:

– האָסט עפּעס געוואָלט, פאַביאַן?...

שמירט פאַביאַן ווייטער זיין שפּיז און רעדט, נישט קוקנדיק צו זאַרעמבאַן:

– גאָרנישט, איך האָב דיר נאָר געוואָלט זאָגן אַן אַפאָריזם: די שווער־

סטע פאַרם — האָב איך געטראַכט — איז די פּאַרמלאָזיקייט, נישט אַזוי, „פּודעל״!

*

נאָכמיטאָג איז די שטימונג אין אַנטיקוואַריום אַן אָנגעשטרענגטע. דער יונגער אמאַטאָר באַטראַכט נאָך אַ מאָל די שפּיז, וואָס פאַביאַן האָט נישט לאַנג פאַרענדיקט, און ער שאָקלט צו מיטן קאָפּ:

— אינטערעסאַנט — פרעגט ער — אין אייערע קאַטאַלאָגן איז קיין זאַך נישט פאַראַן וועגן איר, הער מייסטער?...

פאַביאַן פּוצט מיטן בעזעמל דעם שטויב פון די אַרומיקע חפצים אַזוי פאַרטון, אַז ער הערט אַפילו נישט, וואָס דער יונגערמאַן רעדט. דער אַמאַטאָר גייט דערפאַר אַריבער אין אַ געשפּרעך מיט זאַרעמבאַן און דעם גלח געָנסטי, וואָס שטייען ביידע אין מאַגאַזין, ער רעדט ענטוזיאַסטיש, גלייבנדיק זיך אַליין זיינע פאַנטאַסטישע אַרכיעאָלאָגישע פאַסירונגען. ער דערציילט מאָדנע זאַכן, רופט אָן עקזאָטישע נעמען פון לענדער און זאַכן און פאַרענדיקט אַלע מאָל:

— מיינע הערן, איך בין אַ געשלאָגענער הונט. אַלע ציין אויפגעפרעסן דערביי...

זאַרעמבא צעגייט זיך אין נחת און גלעט זיך ביידע וואָנסן, אַן אָנצוהערעניש, אַז אויך ער איז נישט עפּעס קיין לייַדע ווער. פון יונגנמאַנס פאַסירונגען הייבט אָן צו שלאָגן דאָס בלוט צו די שלייפן. אים פייניגט דער סוד זיינער. ער פילט, אַז אויך ער, זאַרעמבא, וואָלט איצט געדאַרפט באַווייזן עפּעס הערויִשעס, עפּעס אַזעלכעס, וואָס זאָל מאַכן אַ געוואַלטיקן רושם, אַן אומגעהייער גרויסן רושם. ער זעט שוין וואָסער איינדרוק ער מאַכט סיי אויף דעם אַריסטאָקראַטישן יונגנמאַן, סיי אויפן געלערנטן רעקטאָר גענסטי. די האַנט קיצלט אים, זי האָט

שטאַרק חשק צו געבן זיך אַזאַ צי־אויס אין אַ העלדישער פּאָזע, אין די ליפּן ציטערן, גרייט אַרויסצולאָזן דעם גרויסן סוד, דעם באַהאַלטענעם סוד, וואָס פּייניגט זיי אַזוי לאַנג, ער גיט אַ באַוועג מיט דער האַנט, שלינגט אַראָפּ אַ שטיקל שפּייעכץ אין האַלדז, גרייט אָנצוהייבן רעדן – נאָר אין דעם אויגנבליק שטייט אים פּאַביאַן אין די אויגן, ער נעמט אים דורך מיט זיינע שאַרפע בליקן, דרינגט אים אַריין אין די ביינער און זאָגט:

– זאַרעמבאַ, פאַרשטעלסט מיר די ליכט...

לאָזט זאַרעמבאַ אַראָפּ צום ערשטן די אויגן, דערנאָך די הענט און רוקט זיך לונאַטיש אָפּ אָן אַ זייט.

אַז דער יונגערמאַן פאָרט אַוועק און לאָזט איבער נאָך זיך אַ קנאַל פון אַ בייטש, הייבט זיך ערשט גענסטי אָן צו אַנטציקן אויפן גאַנצן קול. ער איז אים מקנא, דעם יונגנמאַן, אויף זיין אוצר, כאָטש ער ווייסט, אַז קנאה איז נישט קיין פיינע טאַט, ער באַלעקט זיך אַזש פון אויפרעונג און מורמלט פייכט:

– ר׳איז זי ווערט, דער יונגערמאַן,... ר׳איז „זי" חעדס...

איצט נעמט פּאַביאַן אַרויס פון הינטערן טיש דעם אָריגינאַל, דערלאַנגט אים גענסטין אין האַנט און לאַכט:

– פאַר דיר, גענסטי, איז אַ קאָפּיע אויך גענוג, נא!...

גענסטי טאַפּט דעם בראָנז מיט ביידע הענט, האָט מורא צו נעמען אים, ווי ער וואָלט מורא האָבן פאַר פּאַביאַנס אַ ניי שפּיצל, פאַר גרויס פאַרלעגנהייט ווישט ער די הענט אין דער קאַפּאָטע. זאַרעמבאַ שטייט אָן אַ דיים און די אויגן עפּענען זיך באַ אים אַזוי ברייט, שיער זיך צו צערייסן.

אויף אַזעלכעס האָט ער זיך שוין גאָרנישט נישט גערעכט! ער וואַרפט בלייערנע בליקן דאָ אויף דער שפּיז, דאָ אויף פּאַביאַנען. דין קאָפּ איז

אים ש׳ער, צעשרויפט פון דעם פּלוצלינגדיקן שדישן טאַט און זיינע ליפּן ברומען:

— פאַביאַן... פאַב...

פאַביאַן פאַרשטעלט אים מיט דער האַנט פאַרן מויל, און דראָט מיט אַ פינגער פאַר דער נאָז:

— מרו, מרו, מרו... שאַ...

גענסטי איז שוין איצט אינגאַנצן צעטומלט. ער קוקט מיט די לויטערע אויגן זיינע אויף אַלע זייטן, ווי ער וואָלט וועלן כאַפּן די המצאה דער־פון און סטראַשעט, ווי ער וואָלט שוין זיך געכאַפּט:

— איי, פאַביאַן, איי!...

פאַביאַן נעמט זאַרעמבאַן פאַר אן אַרבל, גענסטין פאַר אַ האַנט און פירט זיי צו דער טיר:

— קומט צו פאַננאַ מאַלגאָשאַ, וועלן מיר טרינקען גענסטיס בענעדיקטינער...

גענסטי שיינט. ער ווייסט, אַז אויב פאַביאַן רעדט וועגן בענעדיקטינער, מיינט ער עס ערנסט מיט דער מתנה — פוצט ער זיך די פּאָלעס פון שטויב און כאַפּט פאַביאַנען באַ אַ קני:

— דריי בענעדיקטינער, פאַביאַנעק, און האָניק־ברייטלעך דערצו...

פאַביאַן קיצלט זאַרעמבאַן אין בויך און ווינקט צו גענסטין מיט די אויגן און וואָנסן צוזאַמען:

— יאָ, יאָ, און בילדלעך איטאַליענישע, און רעפּראָדוקציעלעך אינטע־רעסאַנטע... נישט אמת, גענסטי?...

VI

צומאָרגנס באַלד אין דערפרי האָט פאַביאַן גענומען „באַלטאַזאַרן“ אויף אַ שטריקל און געלאָזט זיך צו יענער זייט ווייסל אים טרענקען.

אויף מאַריענשטאַט איז געגאַנגען אַ קליינע באַוועגונג. פאַרשלאָפענע אַרבעטער מיט טעפלעך אין די הענט האָבן זיך געאײַלט איבער די צעדרייטע שלעכט־געפלאַסטערטע טראָטואַרן, אויסמײַדנדיק איינער דעם אַנדערן אין גאַנג. פאַרזאַמדיקטע גוים האָבן געפירט פורלעך ציגל און נאָכגעשלעפּט די פאַרשלאָפענע פיס אַן ברוק. פון די רינעס פון די אַלטע צעהויקערטע הײַזער זענען ווײַסלעכע שנירלעך וואַסער מיט זייף גערונען אין די רינשטאָקן און אָנגעפילט אַרום זיך ריחות פון ברודי־קער וועש, פון געפרעגלטע חזיר־גריוון און פון שווייסיקן פרויען־לײַב, — און פאַביאַן איז זיך געגאַנגען אַן אויסגעפוצטער, אַן אויסגעקרײַזלטער און שפּאַצירט געלאָסן מיט „באַלטאַזאַרן“ אויף רעכטס און „פודעלן“ אויף לינקס.

אויף דער גאַס שטעלט מען זיך אָפּ.

דאָ קענען אַלע פאַביאַנען און מ׳באַגריסט אים. די אַרבעטער אײַלן זיך. די פאַבריק־פײַפלעך רופן זיי, דרייען זיי זיך נאָר אויס פון הינ־טערווײַלעכטס, האַלטן זיך קוים אײַן, זיי זאָלן נישט אָנלאַכן דעם פאַן פאַביאַן אין די אויגן, און שרײַען:

— פאַניע פאַביאַניע, זעצט זיך אויף איר רײַטן!

די גויעס, וואָס לאָזן זיך צום „מקום“ אײַנקויפן, זיי האָבן שוין מער צײַט, פאַרנייגן זיי זיך פאַר פאַביאַנען און וויצלען זיך:

— פאַניע פאַביאַניע, איר פירט זיי אויפן אָקסן־מאַרק, ה ? ...

פאַביאַן ציט דעם ברוינעם האַרטן קאַפעליוש און זאָגט מיט אַ שמייכל:

— כ׳פיר זיי אין באָד אַרײַן, טײַבעלעך, אַביסעלע אונטערטונקען...

די ווײַבער לאַכן. זײ האָבן אַלעמאָל ליב כאַפּן אַ שמועס מיט אים, דעם פאַן פאַביאַן. ערשטנס, זאָגט ער זײ מאָדנע גראַמען, אַז מ׳קאָן זיך צעשיטן פון געלעכטער. צווייטנס, זאָגט ער אַ סך מאָל אַ פעט וואָרט אַרײַן, אַזעלכעס, וואָס קאָכט אויף דאָס אָפּגעשטאַנענע בלוט פון די טריט ביזן „גרעק“. אַ סך מאָל האָט ער אַפילו ליב טאָן אַ קיצל אויך. – און זײ האָבן אים גערן, די ווײַבער פון אַרום ווײַסל. זײ גײען אַריבער צו אים אויפן טראָטואַר, באַטראַכטן די קאַץ, וואָס איז איצט נאָך גרעסער, אָנגעבלאָזענער, ווי שטענדיק, און פרואוון טרעפן:

— מסתמא אַ וואַזע צעבראָכן, דער מויק, אָדער אַ פלאַש ווײַן איבער־געקערט, נישט אמת, פאַן פאַביאַן? —

פאַביאַן ציט־אונטער דאָס שטריקל, שלעפט די קאַץ, וואָס איז אינגאַנצן געשוואָלן און מיט אויפגעשטעלטע האָר, און סמאָטשקעט צו „פודעלן“:

— פּס־ס־ס, „פודעל“, פּס־ס־ס!...

„פודעל“ שפּאַרט אונטער „באַלטאַזאַרן“ פון הינטן און דער בויך קאָכט בײַ אים פון הנאה און חידוש: וואָס, וואָס, נאָר גײן מיט אַ קאַץ שפּאַצירן, דאָס האָט ער נאָך קײנמאָל נישט געזען. ער האָט שטאַרק חשק אָנהײבן אַ שפּיל מיט „באַלטאַזאַרן“, איבערקערן זיך אַ ביסעלע אויף דער ערד פון גרויס שמחה און וואוילטאָג.

„באַלטאַזאַר“ איז נישט אויפגעלייגט זיך צו שפּילן. נישט קוקנדיק דערויף, וואָס ער איז שוין אַ גאַנצע נאַכט באַפרײַט פון קלעם, טוט אים נאָך דער ווײדל אַזוי וויי, פילט ער נאָך אַזאַ בראַנדיקע שווערקייט אין אים, ווי אים וואָלט זיך נאָכשלעפּן אַ שווערע שייט ברענענדיק האָלץ, וואָס בראָט און קלעמט גלײַכצײַטיק. ער איז זיכער, „באַלטאַזאַר“, אַז דאָס קלעם־העלצל זיצט ווײַטער אויפן ווײדל. ווען ער זאָל קאָנען, וואָלט ער זיך איצט ווידער אַזוי געלאָזט אין אַ ראָד, געלאָפן גיך,

גיך

ווי, אַזוי גיך, ביז ער זאָל מיטן פּיסק דעם אייגענעם בראַנדיקן
יידל דערגרייכן און אָפּבייסן אים, מיט די נעגל אים צעפּליקן, אויף
פּיץ־פּיצלעך צעטרייבערן. ער דרייט דעם קאָפּ, שטרענגט אָן די נעגל
און ציין אַזוי שאַרף, אַזוי ראַציק, ער שפּאַרט־אונטער דעם אויסגע־
צויגענעם רוקן מיט אַזויפיל בויגיקייט, מיט אַזאַ גיכקייט, כאָטש נאָר
אָנצוהייבן פליען, שוועבן איבער דאַך און קוימען, איבער קעפּ און
סלופּעס, און יאָגן זיך ערגעץ ווייט, ווייט. נאָר פּאַביאַן ציט באַם
שטריקל, ציט אַזוי פעסט אַרום אָנגעשוואָלענעם האַלדז, אַז דאָס
שטריקל שניידט זיך איין אינגאַנצן צום ערשט אין דער פעל, דערנאָך
אין פליש און וועגט, פאַרקלאַמערט די צונג און פאַרציט עפּעס
אַזוינס אַרום די אויגן, אַז אַלץ ווערט שוואַרץ.
דערצו טשעפּעט זיך נאָך „פּודעל” אויך. ער גיט אַלעמאָל אַ שטויס
פון הינטן און בייסט זיך איין אין געשווילעכטס מיט די שפּיציקע
ציין — און „באַלטאַזאַר” לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ, בייגט איין די קניען
און גייט ווייטער גלייך און אונטערטעניק.
אַרום בריק קאָכט. שיפן גרעסערע און קלענערע לאָדן אויס פון זיך
משאות, און קולות, עכאָדיקע און ווייטע, דורכגעזאַפּט פון וואַסער און
ווינט, טראָגן זיך אין לופט און ווערן פאַרפאַלן אין די שווערע אייזער־
נע זיפּצן פון די הוידנדיקע אייזערנע בריקן. פון אַקעגנאיבער, פון
אַ פלאַכער דערהייבונג שטייט די שטאָט אַ ציגל־רויטע, אַ געלאַטעטע,
אַ הויקערדיקע און קוקט מיט נייגעריקייט אַהער צום וואַסער און צו
זיינע באַשעפענישן. די שטייט אַ צוזאַמענגעקוועטשטע, אַן אַרומגע־
גאַרטלטע, באַדעקט מיט רויטע און גרינע צעפּליקטע דעכער, מיט פּיס
אויף קעפּ, מיט אונטערגעשטעלטע שטיינערנע אויערן, אויפצוכאַפּן אַ
פרעמדן סוד, און מיט שוואַרצע פאַרבראָכענע הענט, מיט פאַרקאָפּטשעטע
קוימענס און גלאַנציקע צלמים, פאַררים אין דער הייך.

פֿאַרהילט אין פרימאָרגנדיקן טוי, באַגילדט פֿון אַ שטיק זון, זעט זי אויס איצט, ווי אַ ריזיקער שטיינערנער אָפּגאָט, וואָס קוקט זיך צו צו די טויזנטער קרבנות און מתּנות, וואָס מ'פֿירט פֿאַר זיין ריזיקן פּרעסערישן מזבח.

דער ברעג זידט. ער שלאָפֿט נאָך, דער שטיינערנער געטש, דרימלט נאָך דערווייל, נאָר באַלד כאַפּט ער זיך אויף, באַלד ציט ער אויס זיינע ריזיקע גלידער און מ'גרייט פֿאַר אים: מ'גרייט פֿלייש, לעבעדיקס און געשאָכטנס, פֿון וועלכן דאָס וואַרעמע בלוט רינט נאָך פֿון די העלדזער און פֿאַרגיסט דעם שטיינערנעם ברוק. פֿישער־יונגען האַלב נאַקעטע, דורכגעווייקטע, שניידן זיך אין וואַסער, שפּייען קופּעס זילבערנע פֿיש אַרויס און וואַרפֿן זיי אין ריזיקע קוישן. פֿויערן, שלעפּעריקע, פֿאַרדרימלטע, פֿירן זייער אַרבעט, זייער פֿעלדישע ברכה אויף קליינע פּורלעך שטרוי, און פּלאַטפֿאָרמעס, ריזיקע, טרייסלענדיקע און פֿול־געפּאַקטע שלעפּן זיך איבער די אייזערנע בריקן, פֿירן שפּייז און סחורות, וויינען און פּרוכטן און ציען זיך אַהין, אַהין, צום דרימלענדיקן שטיינערנעם געטש, אין זיין ריזיק פּרעסערישן מאָגן.

פּאַביאַן גייט געגן שטראָם, אַהין צו דער צווייטער זייט שטילן, אָפּגעלאָזענעם ברעג און בייט אויס דאָס שטריקל פֿון דער רעכטער האַנט אין דער לינקער. דאָס שטריקל שניידט זיך אים איין אין דער האַנט, שמאַרצט אים אין פֿאַרבאַנדאַזשירטן פֿינגער, און ער בייט עס פֿון האַנט צו האַנט. ער פֿאַרקערעוועט אַוועק צום אָפּגעפּליקטן ברעג, וואָס ציט זיך אַוועק לענגויס דער ליניע און ער שטויבט מיט די פֿיס אין דער שוואַרצער ערד, וואָס איז דורכגעווייקט פֿון רויך, שטיינקוילן און מיאוסע שטראָמלעך, קאַנאַלן פֿון פֿאַבריקן און אומריינע ערטער.

ער זעצט זיך אַוועק אויף אַן אָפּגעקראָכן בערגל, וואָס האָט נאָך

עטלעכע געצײלטע גראָזן און וואַרפט אַ בליק אַהין, צום שטײנערנעם אָפּגאָט, וואָס הײבט אָן לאָזן די ערשטע רויכן צום העלן הימל.

ער דערקענט אַלץ, דערקענט יעדע רויטע און גרויע לאַטע, יעדן גרי עם פלעק, יעדן טורעם און צלם. ײנגלווײז איז ער דאָ נישט אײנמאָל געזעסן, געהאַלטן אַ סקיץ-בוך אויף די אונטערגעשטעלטע קניען און געצײכנט. אַ כך מאָל איז ער מיט אים, מיט זאַרעמבאַן, דאָ געזעסן. אָט איז נאָך דער זעלבער דאַך, וואָס קוקט אַרויס פון צווישן צווײ הויכע מויערן. אפילו דאָס זעלבע הענדל דרײט זיך אין קוימען, בײַ יעדן בלאָז פון אַ ווינטל. ער שמײכלט, פּאַביאַן. דאָס שטיקעלע אָרט איז אים אַלע מאָל אָנגעקומען שווער צו צײכענען. ס'האָט זיך אים כסדר געדאַכט, אַז עס שטײט נישט אײן אויף קײן אָרט, אַז די מויערן טאַנצן, ציטערן. אָט דאָ, אַ ביסל ווײטער, דאָרט וואו דער טאָל שפּרײט זיך, וואו די שיפלעך טרוקענען זײערע פרישע סמאָלעדיקע בײכער, האָט ער אפילו א מאָל אַ שטיקל ראָמאַנס געפירט. ער האָט זיך באַקענט עפעס מיט אַ פישער-מײדל. דאָס גראָז איז נאָך נישט געוועזן אַזוי אויסגעקנאָדערט, ווי איצט, ציגן האָבן זיך געפאַשעט. ער איז געוועזן היציק, נישט אומגעקוקט זיך, און אַרײנגעקוילערט זיך מיטן מײדל אין אַ מיאוס אָרט, צווישן די גראָזן...

פּאַביאַן ציט אויס די פיס, גלײכט אויס די הענט און קוקט אַרום זיך. זאַרעמבא דערמאָנט זיך אים. ווי זאָגט ער דאָס אָפט, זאַרעמבא, דער-מאָנענדיק זיך אין יענע צײטן:

— גליקלעכע צײטן געוועזן... געהונגערט, נאָר גליקלעכע צײטן געוועזן...

ער פאַרטראַכט זיך. דעמאָלט האָט מען געמײנט, אַז מ'וואַקסט גרויסע מענטשן און געקוילערט זיך אין מיאוסע ערטער צווישן גראָזן. הײנט איז מען אַן אנטיקוואר, מ'נאַרט אָפּ נאַרישע אַמאַטאָרן און מ'פירט

טרענקען אַ קאַץ צו דער ווייסל. ער צעלאַכט זיך. אים איז זייער אינטערעסאַנט צו וויסן, וואָס איז בעסער, און ער פרעגט באַ „פודעלן״:

— „פודעל״, ווי מיינסטו איז בעסער, אויסשמירן זיך אין פּעך, אָדער פירן טרענקען אַ קאַץ?...

„פודעל״ מאַכט עטלעכע קאָזשעלקעס און שטויסט אָן „באַלטאַזאַרן״ פון אַ זייט. „באַלטאַזאַר״ גיט זיך אַ טרייסל און ציט ווידער אייז פאַביאַנען דאָס שטריקל אין פאַרבאַנדאַזשירטן פינגער, הייבט זיך פאַביאַן אויף פון אָרט און גייט ווייטער לענגויס דעם ברעג, ביז ער זאָל געפינען אַ רויק שטיקל אָרט.

די זון שיינט שוין הויך — זעט ער. צו פאננא מאלגאשא דאַרף ער נאָך אויך אַריינגיין און טרינקען קאַווע מיט שמאַנד. דערצו דאַרף ער נאָך מאַכן אַ בייט מיט גענסטין: אַוועקגעבן אים עפּעס אַ הינקעדיק קרוציפיקסל און נעמען באַ אים אַן עכטן קאַנאַריק, אויף דעם זעליגן „פיקערס״ אָרט — און ער שטויבט אַלץ אין דער סאַזשיקער ערד און קוקט אויס מיט זיינע שאַרפע אויגן אַן אָרט, וואו קיינער זאָל אים נישט שטערן.

*

אַ גאַנצע האַלבע שעה צייט איז פאַביאַן געזעסן באַם ברעג און געריסן זיך אַזוי מיטן שטריקל, אַז דער פאַרבאַנדאַזשירטער פינגער האָט זיך אים אינגאַנצן אויפגעבלאָזן. ער איז געזעסן אויף אַ שטיין האַרט באַם וואַסער, אַזוי, אַז די כוואַליעס האָבן אים געוואַשן די שפּיץ שיך. ער האָט געצויגן באַם שטריקל, אונטערגעשטופּט „באַלטאַזארן״ פון הינטן. נאָר באַלטאַזאַר איז אין וואַסער נישט געגאַנגען. ער האָט גערייצט „פודעלן״, צוגעזאָגט אים מתנות:

– „פודעל“ – האָט ער געטענהט – מאַך עס גיכער... מ׳דאַרף נאָך טרינקען שאָקאָלאַד באַ פאננא מאלגאשא...

„פודעל“ האָט געאַרבעט מיט אַלע כוחות. ער האָט אונטערגעשטופּט די קאַץ פון אַלע זייטן, איבערגעקערט זי, נאָר זי האָט זיך נישט גערירט פון אָרט. זי האָט געקוקט מיט גלאַנצעדיקע אויגן אויפןברייטן כוואַליעדיקן טייך, דורכגענומען זיין גאַנצע טיף און גרייס און זי האָט זיך איינגעקאָרטשעט אין אַ קנויל. פאַביאַן האָט געריסן באַם שטריקל פון עטלעכע זייטן מיט אַמאָל. ער האָט זי געוואָלט צעטומלען, פאַרדרייען איר דעם וועג און אויסנוצנדיק די רגע, אַריינפירן זי גלייך אין וואַסער.

די ווייסל האָט געכוואַליעט, געהויבן זיך און געצויגן זיך צום ברעג, געלעקט מיט שוים-באַדעקטע צונגען, ווי זי וואָלט וועלן עפּעס כאַפּן, פאַרשלינגען און אַוועקגעטראָגן אין אירע טיפענישן. פאַביאַן האָט אָפּגעווישט דעם שוויס פון שטערן, אַרומגעבאַנדאַזשירט פעסטער דעם צעווייטיקטן פינגער און באַוועגט עטלעכע מאָל מיט די וואָנסן, אַ סימן, אַז ער האָט עפּעס צוגעטראַכט. „באַלטאַזאַר“ האָט אינגאַנצן אָנגעשטרענגט די גלאַנציקע בלוט-פאַרלאָפענע אויגן און נאָכגעפאָרשט יעדע פאַביאַנס באַוועגונג.

די סכנה איז געווען נאָענט.

פאַביאַן האָט צוגעבונדן דעם עק שטריקל צו אַ פאַרפוילטן פלאַקן, וואָס האָט אַרויסגעשטעקט פון וואַסער, און גענומען טרייבן די קאַץ פון הינטן, גלייך אין וואַסער אַריין. דאָס מיטל איז געווען אַ גוטס: נישט זעענדיק פאַרנומען מיטן שטריקל, האָט ער געהאַט פרייע הענט און געקאָנט טון מיט זיי. ער האָט גענומען דעם שפּיצרוט אין האַנט, געאַרבעט מיט אים פון אַלע זייטן. אויך „פודעל“ איז אַריין אין עקשנות. ער האָט געביסן די קאַץ פון אַלע זייטן, געפּרוואווט איר אנשטויסן פון

צַן אומגעריכטער זייט, ווי ער האָט עס געטון נעכטן פאַרטאָג, און געבן די מעגלעכקייט זיין באַלעבאָס אויסנוצן די רגע.

פאַביאַן איז געשטאַנען פון אַ צווייטער זייט און פאַרשמעלערט איר אַלץ מער דעם באָדן, צודריקנדיק זי צום וואַסער. „באַלטאַזאַר“ האָט אָנגעהויבן זיך אָפּרוקן, פאַרלירן אַ טריט נאָך אַ טריט. פאַביאַן האָט אָנגעהויבן טומלען. ער האָט געררייצט „פודעלן“, געפאָכעט מיטן שפּיצרוט, מיט די פאָלעס, געפייפט און אַזאַ טומל געמאַכט, אַז „באַלטאַזאַר“ האָט זיך אָנגעהויבן צעצוטומלען, אנווערן דעם אינסטינקט פאַר באָדן און אָנשטאָט צו דער טרוקעניש גלייך געגאַנגען אין וואַסער.

די ווייסל האָט אַ כוואַליע געטון, אַ הילכיקן פליסק געגעבן און מיט אַ שוימיקע צונג פאַרשלונגען דאָס צאַפּלדיקע באַשעפעניש. פאַביאַן האָט אַזש אַ טרייסל געטון פון נערוועזער צופרידנקייט און אויסגעשריגן:

— „פודעל“, אַריין, „פודעל“...

נאָר אין דער רגע האָט זיך באַלטאַזאַר מיט אַ געוואַלטיקן ברום אַרויסגעריסן פון וואַסער, איינגעדרייט זיך אין אַ קנויל און מיטן גאַנצן אימפעט, מיט דעם גאַנצן ווייטיק, מיטן גאַנצן בראַנד, משוגעת און פאַרגיפטונג באַהאַלטן אין די ציין און אין די נעגל — אַ פלי געטון אין לופט און געטראָפן פאַביאַנען אין אויג.

פאַביאַן האָט אַ כאַפּ געטון אַ לאַץ פון ראָק און האַסטיק צוגעשטופּט צום אַרויסלויפנדיקן אויג, ווי ער וואָלט עס וועלן פאַרהאַלטן; מיט דער אַנדערער האַנט האָט ער זיך געקלאַמערט אין דער לופט, געטשעפעט זיך מיט אויסגעשטרעקטע לאַנגע פינגער אין חלל, וואָס האָט שוואַרץ געטאַנצט אַרום אים.

„פודעל“ מיט באַלטאַזאַרן האָבן זיך געקנוילט האַרט אַרום ברעג, זידנדיק מיט אַלע גדערים פון אינגעווייד אַרויס.

די ווייסל האָט געשטורעמט, געכוואַליעט און געלעקט מיט גיריקע שוי-
מיקע צונגען דעם אָפּגעריסענעם ברעג, ווי זי וואָלט וועלן עפּעס פאַר-
כאַפּן, פאַרשלינגען און אַוועקטראָגן אין אירע טיפענישן. . .

1923

דוד קעניגסבערג / קינדס טויטנלידער

I

מאַכט אויף זיך פינצטערסטע וועלדער,
נעמט אויף מיך באַהאַלטנסטע היילן!
איך ווייס נישט וואו זאָל איך פאַרבאָרגן, באַגראָבן
דעם וויי, וואָס איז נישט צו דערציילן
אויף מענטשלעכן לשון.

אין נעכט אָן מזלות לאָזט יאָמערן און היילן
קעגן פינצטערן הימל דאָס רעדעוודיק מויל
פון געריסענער וואונד, וועלכע איז נישט צו היילן;
לאָזט מיך וואָיען מיט יאָמער און גרויל,
אין דער שפּראַך פון געשלאָגענעם הונט,
וואָס רייסט די קייט און אַנטלויפט אין דער וועלט.
מיט דעם קול פון דער סאַרנע, געטראָפענע פון פיילן,
וואָס וויינט וואו און מרחק אַליין אין אַ גרונט
ווייט פון די דערפער.

II

איך קוק אין דער שטוב: שטייען אַלץ נאָך פיר ווענט?
און אונטער די פיס איז קיין לאָך?
און ס׳ג׳לט נישט דאָס העלישע פייער צעברענט?
פאַראַן אַ גיהנום דען נאָך?

און כ׳ווייס, ס׳איז נאָך נעכטן אַ הימל געווען
און דיינע צוויי אייגעלעך בלאָ,
נאָר זינט כ׳האָב דיין פּנים אָן לעבן געזען
איז אויך קיין גיהנום נישטאָ.

III

אַזאַ לילטיקן אינדערפרי
זעמיר אויפגעשטאַנען מיט אַ געוויין,
שוין דעם צווייטן מעת-לעת, וואָס ס'פעלט אונדז די
זינט מיר לעבן אַליין.

זע, די זון קוקט אונדז אין פענצטער אַריין!
כ'מאַך צו דאָס אויג, מיך שטעכט,
אַמאָל פלעגט זי שיינען, פלעגט גוט אונדז צו זיין,
היינט שיינט זי און אונדז איז שלעכט.

IV

„מאַמאַ, מאַ-מאַ," רופסטו דיך אָן
און „טאַטאַ, טאַ-טאַ", איך מיטאַמאָל,
ביידע אין אייגענעם זיסן טאָן
און נישט מיט אונדזער קול.

פון דיר און מיר גיסט זיך האַרצגעשריי,
געדעמפט פון אַ ניגון פון טויטער פרייד,
און גאָרנישט דערמאָנען מיר מער דערביי,
וואָס קאָנען דען זאָגן די רייד.

V

מיט דערבלייכטע ליפעלעך רופט זי, דאַכט זיך:
העלף מיר, דיין פלייש און בלוט.
די אייגעלעך, ווי ז'האָבן פאַרמאַכט זיך
שטיין פאַר מיר אַלע מינוט;

די העטעלעך, ווי נאָך אין טויט־מלחמה,
זיי האָבן מיין האַנט געדריקט – — –
ס׳האָט געראַנגלט זיך מיט דעם טויט איר נשמה,
און איך האָב דאָס צוגעקוקט!!

VI

איך האָב דיך געזען איבערן תהום פון דעם טויט
זיך בלאָנדזשען צו אייביקער נאַכט.
דו האָסט נאָך צום טאַטן געשטרעקט אין דער נויט
די הענטלעך און ניאַ ניאַ געמאַכט.

און אַך ס׳איז דאָס האַרץ נישט בכוח געווען
צו העלפן, ווי שטאַרק ס׳האָט געשטרעבט;
עס האָט דיך אין טויט־קאַמף זיך ראַנגלען געזען,
און אויסגיין – און ס׳האַלט נאָך און לעבט!!

VII

גאָלדענע הערעלעך,
הערעלעך־זייד
פון מיין קינדעלעס ליכטיקן קאָפּ.
מיין האַנט האָט געגלעט אייך, מער גלעט איך אייך נישט.

זוניקע טרערעלעך,
טרערעלעך־גאָב
מער קומט נישט די צייט,
ווען ס׳האָט פון איר פנימל ציטריק מיין ליפּ אייך געקושט.

העגמעלעך קליין,
וואָס האָבן געצופט מיך באָם אויער,
געריסן די האָר!
אַך! וואו זאָל איך זוכן גיין
די אייגעלעך קלאָר?

פאַר איך האָט געעפנט זיך ברייט
דער טונקעלער טויער.

דאָרטן אויף יענער זייט גייסטו אַליין
אויף דער סטעזשקע פון טויט,
איבער אָפגרונטן טיף, איבער תהומות פון נישט-זיין.

שטייט מיין נשמה אָן מאַכט, אין חלשות
אויף דער זייט פון שיין.
און זעט דיך דאָרט וואַנדלען סכנות נפשות
און קוקט מיט אַ פיין,
און קען זיך נישט אויסרייסן, קינד, אוי מיין קינד,
דיר העלפנדיק דאָרטן אַ מלאך צו זיין.

VIII

אַזוי זעמיר צוויי דאָ איבערגעבליבן
מיט אָן אַ שיעור טרויער און צער!
אַ הייליקע מוטער ערד! מיר גיבן
דאָס בעסטע פון אונדז דיר צו שטאָר.

דעם בעסטן טייל, אונדזער הימל-פריידס חלק,
באַ אונדז טייער געהיט אונדזער קינד.
אַ כאָווע עס ווייטער און היט עס הייליק
אין דיין מוטער-שויס פון אַצינד.

IX

אוי מינעניו מיינע, אוי מיידעלע מיינס,
וואָס האָט דיר דיין טאַטע געטון ?
איז דיר נישט געפעלן דאָס וויגעלע דיינס,
צי ס׳בעט מיט דיין מאַמען צו רון,
וואָס דו האָסט אונדז פּלוצים פאַרלאָזט ?

די מאַמע, זי פלעגט דיך אַרומנעמען ליב,
פאַרעמען טריי דיך באַם האַרץ.
נאָר דו ביסט אַוועק אין אַ קאַלטינקן גרוב
און דאָרט איז דיר פינצטער און שוואַרץ.

X

כ׳האָב געזען איר לעצטן געזעגן-בליק,
געזען ווי ז׳האָט ד׳אויגן פאַרגלייזט,
אַזוי ווילד, אַזוי שרעקלעך מוראדיק –
נישטאָ שוין פאַר אונדז קיין טרייסט.

איך האָב מיט אַ ווילדן ווייטיק-געוואַלט,
מיטן לעצטן מוט פון דעם גייסט
אויף די הענט זי געכאַפּט, ז׳איז געווען שוין קאַלט –
נישטאָ פאַר אונדז קיין טרייסט.

נאָר כ׳האָב נישט מער ווי אַ שריט געקאָנט גיין ;
כ׳האָב דיך דערזען ווי דו שטייסט,
און דיר אויפן האַלדז מיט אַ געוויין –
נישטאָ פאַר אונדז קיין טרייסט.

XI

שיט צו אויף אונדזערע וויאונדן זאַלץ,
אויף אונדזער נשמה אונדזער זינד!
די לאַסט פון דער פּיין אויף אונדזער האַלדז,
נאָר שוינט דאָס געדענקען פון אונדזער קינד!

פון אונדזערע מעשים מאַכט חוזק און שעלט,
אויף אונדזער לעבן שיט שוועבל און שפּאָט,
נאָר אונדזער קינד אויף דער אמתער וועלט
איז פאָרט געווען אַ שליח פון גאָט.

XII

ס'איז נישט אַזאַ פּחד, ס'איז נישט אַזאַ גרויל,
ס'איז דער מוח נישט תּופס די לייד.
כאָטש ד'ערד האָט אויף איר פאַרמאַכט דאָס מויל,
איז זי פאָרט נישט אָפּגעשיידט.

כאָטש כ'האָב געזען דעם לעצטן שיין,
דעם שרעק-גרוס פון מיין בלוט,
לעבט זי פאָרט נאָך מיט אונדז, זי איז מיין און דיין,
און שטייט פאַר אונדז אַלע מינוט.

XIII

מיר האָבן קרוינען פון רענדל-גאָלד
פאַר איר קעפּעלע געווירקט און געוועבט,

אויף שטאַפּלען צום הימל זי פירן געוואַלט –
און וואָס האָב מיר דערלעבט!

מיין קינד! מיר האָבן דיין חלום־בעט
פון צעדערן צו טעסען געדאַכט –
און האָבן צום סוף פון אַ סאָסנאָווע ברעט
פאַר דיר אַן אָרון געמאַכט.

געוואָלט דיך פירן אין זייד געקליידט –
נאָר דיר, מיין קורצער גאַסט,
דיין טויטן־העמד אין געאייל גענייט
האָט ליבער ווי זייד געפּאַסט.

XIV

מיר האָבן חלום־פּאַלאַצן געבויט
און דיך געכאָוועט, געהיט.
מיט האָפענונג־ראָסע דיין ערדוועג באַטויט
און מיט ליבשאַפט געהיט דיינע טריט.

מיר האָבן געליגן באַם מלאך חן,
פון הימלישער שיינקייט דעם סוד,
אַז דו זאָלסט זיין ווי אַ מלאך שיין,
אַזוי דער הימל פון גאָט.

און דו ביסט נאָט געפעלן אַזוי
און ער האָט געשיקט נאָך דיר
און ער האָט דיך צוגענומען, אוי!
מיט אַ שטיק פון הארץ באַ מיר.

XV

אין אַלע טירן האָט ער געקלאַפּט,
דער שוואַרצער שליח, דער מלאך פון טויט.
אין ערגעץ איז נישט דאָס רעכטע געווען
אַזאַ שטערנדל ווייס, אַזאַ בעקעלע רויט,
אזאַ גאָלדן קעפּעלע.

אין אַלע שטיבער האָט ער געזוכט,
ווער ס'זאָל גיין פאַר הקדוש ברוך הוא
מיט זיינע מלאכימלעך שירה צו זינגען.
ווער האָט דען געהאַט די ליפּעלעך ווי דו,
אַזאַ לויטער קולעכל.

און אַלע הערצעלעך האָט ער געפּרואווט,
ווער ס'זאָל ראוי זיין פאַר זיין שטול צו שטיין.
דו וואָס האָסט נאָך די מענטשנשפּראַך נישט געקענט
האָסט אויסגעוויזן איינציק ריין,
מיין כשר נשמהלע.

XVI

און אַלץ, וואָס איך זע אַרום מיר און אין מיר
בינדט שטיל דער זיכרון צונויף,
און אַלץ טייט באַשיינפּערלעך מיר נאָר אויף דיר,
וואו ביסטו, אין וואָס פאַר אַ לאַנד ?

די שפּילעכלעך דיינע, צעוואָרפן, נאָך גרייט,
אַז דו זאָלסט זי נעמען אין האַנט,
זיי מאָנען ווי יתומדיק שטילינקערהייט,
וואו איז זי, אין וואָס פאַר אַ לאַנד ?

די קליידעלעך דיינע צעלייגט אויף דער באַנק,
אַ שיכל, אַ טיכל, אַ באַנד,
איטלעכע זאַך טוט אויף דעם מיידעלע באַנג,
וואו איז זי, אין וועלעכן לאַנד?

און אַלץ ווייזט אויס פֿרעגט אונדז און אַלץ ווייזט אויס מאַנט
און יעדעס באַזונדער דערמאַנט
די בלאַנקע אויגן, דאָס קעפּעלע בלאָנד.
וואו איז זי, אין וואָס פאַר אַ לאַנד?

XVII

דו האָסט זיך ווי אַ רוחעלע
מיט פּאַדזע אויסגעשמירט.
און צו דעם בילדער־ביכעלע
מיטן פינגערל צוגערירט.

אין ביכעלע דעם ריינטשיקן
דער פלעק איז נישט פאַרגאַן,
פון פינגערל נאָר פון קליינטשיקן
איז שוין קיין שפור פאַראַן.

XVIII

ס'איז שטיל שוין, וואָס איך פלעג גאַרן דערפרייען, דאָס הערצעלע,
באַ וועלעכן ז'האָט אַזוי שיין אַ ליאַליע געוויגט?
(אַ רויטע שמאַטע נאָר, פאַרוויקלט אין איר שערצעלע)
אַך, האָבן ד'אייגעלעך דעמאָלט געלויכטן באַגליקט.

און ס׳גאָלד פון אירע ליכטיקע דינינקע הערעלעך
און אירע געזאָלצענע טרערעלעך אַרבעס־גרויס
(זיי זענען ביטער געווען, נאָר ס׳זענען געווען פּערעלעך)
און פלעגט דערנאָכדעם די הענטעלעך שטרעקן, נאָר אויף דער שויס!

אין איין האַנט אַ שפּילעכל, אין איינער דאָס קיכעלע,
פלעגט זי וואַרטן עמיץ זאָל אויפמאַכן די טיר — —
ביז דו ביסט צולעצט, מיין איינציקע מנוחהלע,
מיט איינמאָל אויף תמיד שוין אַוועק פון מיר.

XIX

איך ווייס, אַז איך חלום.
נאָר אין דרויסן איז האַלבשיין,
צווישן טאָג און נאַכט.

שטיי איך באַם פענצטער.
האַלט איך באַ מיין זייט דאָס קינד,
מיין געליבטס און מיין ציטריקס, מיין איינציקס.
זי טוליעט דאָס פּנימל צו צו מיין באַק.
אַזוי שטיל. . . אַזוי אייביקייט־שטיל.

שטיי איך און קוק —
אין דרויסן איז האַלבשיין.
עטלעכע פּרויען גייען אינאיינעם
צו איינע, צו צוויי און נאָכאַנאַנד.
זיי פירן קינדער באַ דער האַנט,

און פאַרוויקלט אין שאַלן, אויף די אָרעם,
קינדער, געליבטע קינדער.
שטיל גייען זיי איבערן גראָז פאַרביי.

און דאָס גראָז איז גרין און דער שיין איז קאַרג
און דאָס וואַסערל רינט אַזוי איינזאַם.
קוק איך און זע ווי די לעצטע פון די פרויען
פירט בײַ דער האַנט דאָס קינד.
און זע! און ס׳איז מיינס, מיין געליבטס און מיין ציטריקס, מיין איינציקס,
נאָר אין דרויסן איז האַלבשיין —
איך ווייס: מיין קינד קער נישט מיר!

XX

שאַ! רוף דעם נאָמען נישט!
נישטאָ דער תּוכן פון דער פרייד.
ס׳איז געווען אַ הויך, וואָס מיר האָבן געקושט,
אַ רעטעניש, ווער פאַרשטייט.

ס׳איז געווען גאָר אַ קוש נאָר פון אונדזער ליפּ,
צי די פרייד נאָר פון אונדזער גלייביקער ברוסט!
אַ גיב צום אַליין־זיין דיין אָרעם, גיב,
ווייל דאָרט ווייטער דער וועג איז פוסט.

XXI

דער וועג איז ליידיק, נאָר מ׳מוז אים גיין
אין איינזאַמקייט און שטילערהייט.
אַליין! נאָר ניין! איך נישט אַליין.
ווייל צווישן מיר און דיר וועט שטיין
דער שאָטן פונם ליבן בילד
מיט אויגן, וועלכע האָבן מילד
ערשט־וואָס ווי פיילעכלעך געשיינט;

כ׳זע זיי ווי לעבעדיק נאָך היינט
אַזוי צער־בעלי־חיימדיק.
און ס׳ציען אונדז הענטעלעך צוריק,
צווי אויסגעשטרעקטע אייביקליך,
און ציען אונדז צוריק, צו זיך.

XXII

דער ווייטיק איז טעגליך ניי.
רוף אירט אַ וואָרט נאָר אָן,
אירט אַ מאַך דערמאַן, אַ טאָן –
וויל זיך מיט אַ ווילד געשריי
אין מיטן מאַרק אַרויס פלין:
„כ׳האָב תמיד מיין אמת פאַרשטעלט
און איצטער זע מיך, וועלט,
ווי צעקיילט און צעביילט איך בין!“

XXIII

כ׳האָב מענטשנס אויגן קיינמאָל געמיטן
און היינט האָב איך מיך אָפּגעווענדט.
איך האָב באַקומען אַן אוצר צו היטן,
און אַרויסגעלאָזט אים פון די הענט.

כ׳האָב שטענדיק אין דער שטיל געליטן,
און דעם ווייטיק פאַרמאַכט אין אַ גרונט.
נאָר היינט, אַז דאָס האַרץ איז מיר אויסגעשניטן
ווייז איך יעדן אָפן די וואונד.

XXIV

פאַר מיינע אויגן איז פינצטער־שוואַרץ,
בין אין ווייטיק אויסגעווייקט;
זיי האָבן אַרויסגעריסן מיין האַרץ
און אין דר׳ערד אַריין געלייגט.

זיי האָבן געגראָבן אַ לאָך אין דער ערד
און דאָרט מיין האַרץ פאַרשיט
און די וואונד אין דער ברוסט מיינער ווייטיקט און טרערט
און ס׳וויל נישט פאַרהיילן דער שניט.

XXV

איך זע זי נאָך אַלץ, ווי איך האָב זי געזען,
בשעת כ׳האָב זי מער נישט דערקאַנט.
דאָס זעגען די אייגענע גלידער געווען.
די הערצלעך אַלץ אַזוי בלאָנד.

די הענטעלעך ד׳אייגענע, ד׳אייגעלעך אויך,
דערשראָקענע, אָבער נאָך בלאָ.
און וואָס איר פעלט איז אַ הויך, אַ הויך...
און דער איז שוין, אַך, נישטאָ.

XXVI

נישטאָ מיט וועמען פאַרברענגען.
לאָמיר די פענצטער פאַרהענגען
פאַר דעם טאָגשיין דעם גרעלן.

לאָמיר די אוירן פאַרשטעלן
פאַר די צרומיקע שאַרכן,
נאָר די נשמה זאָל האָרכן,

און ס'אויג פון נשמה וועט זעען
צון אונדז וועט אַ צייכן געשעען.

XXVII

אַ הער! אַ הער!
פון אַלע הייכן צעגייט זיך געזאַנג.
כ'דערקען אַ זיסן קולעכלס קלאַנג –
מיין מלאכל זינגט שוין שירה.

אַ זע! אַ זע!
מיין בליק גרייכט צום זיבעטן הימל צו.
מיין קינד! אויך איך ווער באַלד ווי דו
אַ רואה ואינו נראה.

XXVIII

אין מיטן שענסטן בלייב מיר פאַרקלעמט.
פון וואַנען נעמט עס זיך, פון וואַנען?
מיר זענען געוואָגלט בלינד און פרעמד
און אונדזער וועג, וואו ער גייט, נישט פאַרשטאַנען.

היינט האָב' מיר זיך אין די אויגן געקוקט
און באַ די הענט זיך אָנגענומען
און האָבן זיך קוים די פינגער געדריקט –
נישט לאַנג, אונדזער קינד, אויך מיר וועלן קומען.

י ה ו ש ע פ ע ר ל ע / צ י פ ע ר ן

— נו, פֿאַניע ווינקלער, ווי האַלט עס דאָרט, ס׳שטימט שוין?

— ניין, פֿראָשען פֿאַנאַ, נאָך נישט.

— נאָך אַלץ נישט?

געפֿרעגט האָט פֿאַן יוזעף — אַ גידעריק בייכיק מענטשל אויף הויכע אָפּצאַסלעך — איינער פֿון די שותּפֿים פֿון באַנק־הויז „ברידער קעניג, וואַרשע“. געענטפֿערט האָט פֿאַן ווינקלער, דער בוכהאַלטער פֿון אייגענעם באַנק־הויז — אַ הויכער איבערגעוואַקסענער מאַנספּאַרשוין פֿון אַ יאָר פֿיר און פֿערציק מיט אַ קאַנטיק ווייך פּנים, אין וועלכן ס׳איז תּמיד געלעגן אַ נישט־אויסגעשלאָפֿענע, גרינלעכע מראה.

געווען איז עס אינדערפֿרי. פֿאַן יוזעף איז געקומען אַן אָנגעכמורעטער, ער האָט אויף דער גיך איבערגעלייענט די קאָרעספּאָנדענץ און מיטן „גוטמאָרגן“ אויף יענער זייט טיר איז ער פֿון קאַבינעט אַריין אין דער בוכהאַלטעריע.

דערהערנדיק דעם קורצן ענטפֿער פֿון בוכהאַלטער, איז פֿאַן יוזעף נענטער צוגעגאַנגען צום טיש, אָנגעשפּאַרט דאָס אויסגעקיילעכדיקטע בייכל באַם קאַנט און מיט קרומלעכע אויגן געקוקט אויפֿן אויפֿגעמאַכטן זשורנאַל.

פֿאַן ווינקלער, וואָס האָט גוט געקענט דעם באַנקירס גענג, האָט פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס וויל ער זען וועלכן חודש און וועלכן טאָג ער, דער בוכהאַלטער, האָט שוין אַריינגעטראָגן אין זשורנאַל. האָט ער אַ נעם געטאָן דעם לעשער, דער פֿאַן ווינקלער, און אַרויפֿגעשטעלט גראָד אויף דער דאַטע.

פֿאַן יוזעף האָט אַ קנייטש געטאָן מיט די ווינקלען פֿון מויל, אַ צי געטאָן דעם ציגאַר מיט פֿולע ליפּן, אַ האַלבן דריי־זיך געטאָן אויף איין אָפּצאַסל און ווידער געפֿרעגט:

— הייסט עס, אַז עס שטימט נאָך נישט?

— ניין, ס׳שטימט נאָך נישט.

דער בּוכהאַלטער האָט געענטפערט הויל, אַזוי ווי עמיצער וואָלט אים אויסגעלערנט דעם פּזמון. ער האָט טיפער איינגעגראָבן די נאָז אין זשורנאַל, אַזוי אַז זיין שמאָל־געשניטענער אַקסל האָט זיך שפּיציק אויסגעבויגן און אויסגעזען, ווי אַ געשוואָלענער עלנבויגן.

— נו, און איר, פאַניע ליפסאָן? — האָט דער באַנקיר נאָך אַ ווײַלע קוקן אויסגעשטעלט זיין שאַרף־געקנייטשט פּנים צום בּוכהאַלטערס געהילף, וואָס איז געזעסן אַקעגנאיבער דעם פאַן ווינקלער און מיט אַ געמאַכטער פאַרטוענקייט אונטערגעפירט אַ סך־הכּל אין הויפּט־בוך.

— איך? — האָט זיך דער געהילף — אַ געפּוצט יונגערמאַנטשיקל אין פּענסנע מיט אַן אויסגעגלעט גלאַנצעדיק קעפּל, אַ כאַפּ געטאָן, — איך בוך שוין דעצעמבער.

— נאָך אַלץ דעצעמבער! — האָט פאַן יוזעף אַ זאָג־אַריין געטאָן אין רויך פון ציגאַר — מיר האָבן שוין היינט מערץ און איר בוכט נאָך אַלץ דעם פאַרשאָלטענעם דעצעמבער.

— פאַניע ווינקלער! — איז זיין שטים געוואָרן שטייף — ווען וועט עס נעמען אַ סוף?

— מיר בוכן דאָך — האָט פאַן ווינקלער אַרויסגעשטאַמלט מער צו זיך ווי צום באַלעבאָס און שאַרפער אויסגעשפּיצט דעם אַקסל.

— איך הער עס אַלע טאָג פון אַ גאַנץ יאָר — איז פאַן יוזעפס קול געוואָרן בייסיק — ווען וועט עס פאָרט נעמען אַ סוף?

— צופיל אַרבעט, פּראָשצן פאַנאַ — האָט פאַן ווינקלער געפּרואווט זיך פאַרענטפערן.

נאָר דער באַנקיר האָט זיך פלוצלינג אַ דריי געטאָן אויף איין אָפּצאַסל און איבערלאָזנדיק אויפן טיש אַ בערגעלע אַש, וואָס איז אַראָפּגעפאַלן פון ציגאַר, איז ער מיט אָנגעשטרענגטע טריט אַרויס פון דער בּוכ־האַלטעריע.

אין גרויען צימער איז אַ לאַנגע ווײַלע געשטאַנען אַ געפּרעסטע שטיל־קייט. הינטער דער טיר האָבן זיך געהערט די טריט פון אויפגערעגטן פאַן יוזעף. ערשט שפּעטער, ווען די טיר האָט זיך ווידער געעפנט און ס'האָט אַ דורכגעטשאַפּעט דער אַלטער וואָזשנע, האָט פאַן ווינקלער

אויפגעהויבן די נאָז פון בוך, אויסגעגלייכט דעם שפּיץ אַקסל און אַ בייזן ברום געטאָן צו זיין געהילף:

— פּשאַקרעוו, אומעטום שטעקט ער אַריין די נאָז. ווייזט אויס, שוין ווידער אָנגעשרויפט.

„שוין ווידער אָנגעשרויפט" האָט געהייסן, אַז נעכטן פאַרנאַכט, ווען דער עולם אָנגעשטעלטע איז זיך צעגאַנגען אַהיים, האָט זיך אין פאַרמאַכטן קאַבינעט אויפגעזעצט פאָן מיכאַל — דער צווייטער שותף פון באַנק־הויז „ברידער קעניג, וואַרשע", און גענומען ווייגען פאַרן ברודער זיינעם, פאַרן פאָן יוזעף, אַז די בוכהאַלטעריע איז הינטער־שטעליק, אַז אַ גאַנצן טאָג פּוצט מען זיך די נעגל און מען דערציילט זיך מעשות, אַז דאָס אַלץ קאָסט בלוט, און קיין שום נוצן האָט מען נישט דערפון. איז פאָן יוזעף, ווי דער שטייגער איז, אַהיימגעגאַנגען אָן אויפגערעגטער, געקריגט זיך מן־הסתם מיטן ווייב און באַלד אינדער־פרי געמאַכט דעם ברוך־הבא.

וואָרום אָט דער אייגענער פאָן יוזעף — כאָטש אַ גאַנצער תקיף און דעה־זאָגער אין געשעפט, האָט פונדעסטוועגן פאַר זיין ברודער מיכאַל מורא געהאַט.

מיכאַל איז געווען עלטער און רייכער. אַ קליינער, אַן איינגעשרומפּע־נער, מיט אַן איינגעפאַלן פּנימל, האָט ער ליב געהאַט אַרומקריכן אין די ווינקלען, נישטערן אין אַלטע פּאַפּירן, אויפזוכן פאַרלעגענע חובות; און מיט איין אויג אַכטונג געבן ווי אַזוי דאָס פּערסאָנאַל אַרבעט, וויפל מאָל אַ טאָג אַ מענטש עסט און וויפל מאָל אַ טאָג ער גייט נאָך נאַטירלעכע באַדערפעניש. און אַזוי ווי אַליין האָט ער געוואָלט אַנגיין פאַר אַ גוטן, האָט ער עס נאָר דערציילט דעם ברודער, און יענער האָט שוין געשריגן פאַר אים אויך.

להיפוך פון יוזעף קעניג, איז פאָן מיכאַל געווען פון יענע באַלעבאַטים, וואָס האָבן ליב אַ פרייע שעה איינצוטענהן מיט זייערע מענטשן. ער פלעגט זיך אויספרעגן, וואָס די קינדער מאַכן, צי די פרויען זענען געזונט. געבן עצות. נאָר אַז ס'איז געקומען אַ מאָל צו אַן הוספה, אָדער צו אַן אורלויב — האָט ער פאַרקנייטשט ס'קעפּל אין די אַקסלען אַריין און געענטפערט, אַז ער מישט זיך נישט. אין אַ געשעפט מוז זיין איינער, וואָס דיספּאָנירט. זאָלן זיי גיין צום פאָן יוזעף. און אַז

מען האָט באַם פֿאַן יוזעף געפֿועלט, פֿלעגט מען זען אַ צייט אַרומגיין דעם פֿאַן מיכאַל אַ גרינעם, מיט וואַסערדיקע אויגן.

אויף להכעיס דעם ברודער זיינעם, וואָס האָט ליב געהאַט מגזם צו זיין, פֿלעגט פֿאַן מיכאַל קומען אין געשעפֿט אַריין אין אַן אַלט רעקל, אין אַ גומענעם, בלוילעך־גרינלעכן קראַגן און כּסדר זיך באַקלאָגן, אַז דאָס פּערסאָנאַל עסט אים אויף, אַז ער בלייבט אַן אָרעמאַן, אַן אביון און אַז ער וועט סוף־כּל־סוף מוזן ליקווידירן ס'גאַנצע געשעפֿט.

די דאָזיקע טענות האָבן זיך איבערגעחזרט שוין אַ יאָר פֿינף און צוואַ־ציק, זינט דאָס באַנקהויז „ברידער קעניג“ עקזיסטירט. פֿאַן יוזעפֿן איז עס אין איין אויער אַריין און פֿון צווייטן אַרויס. אויסגע־גאַנגען איז עס נאָר צו די מענטשן. זיי האָט מען נאָכגעשפּירט, אַלע מאָנטיק און דאָנערשטיק אָפּגעזאָגט און גלייך צומאָרגנס פֿאַרענטפֿערט זיך, אַז מען איז געווען אין כּעס. קיינער אָבער האָט זיך צום האַרצן נישט גענומען. וואָרום יעדער איינער האָט געוואוסט, אַז די קעניגס רעדן און דער הונט בילט — איז אַלץ איינס...

מצער געווען האָט זיך נאָר פֿאַן ווינקלער. אייגנטלעך — נישט אַזוי ווייט מצער געווען — ווי אויפֿגערעגט זיך, און אַז פֿאַן ווינקלער איז געווען אויפֿגערעגט, האָבן זיך באַ אים די וויַיך־געקרייזלטע בלאָנדע וואָנסעס אַראָפּגעלאָזט, די הענט האָבן כּסדר געשאָרוועט איבערן טיש און וואָס ס'איז אים אונטערגעקומען, האָט ער געכאַפּט און געוואָרפֿן איבערן טיש.

היינט איז ער צווייערליי בייז געווען. ערשטנס — פֿאַרן ברוך־הבא, וואָס דער אויסגעקיילעכטיקער באַנקיר האָט אים געמאַכט, און צווייטנס דערפֿאַר, וואָס דער בילאַנס שטימט טאַקע נישט.

שוין עטלעכע טעג, ווי ס'האָבן זיך פֿאַרשטעקט ערגעץ הונדערט זיבן און דרייסיק מאַרק און כאַטש צערייס זיך, קאָן ער זיי נישט געפֿינען. ער האָט שוין איבערגעוואָרפֿן דאָס בוך פֿון בלאַט צו בלאַט, אויסגע־בדקנט און אויסגעקוועטשט יעדע ציפֿער באַזונדער און דאָך שווייגט דאָס בוך, ווי אַ גזלן. פֿאַן ווינקלער זופּט מיט דער נאָז. די שפּיצן וואָנסעס ציטערן, ווי באַ אַ כראַבאָנטש. ער ווייסט, דער פֿאַן ווינקלער, אַז אַזאַ ציפֿער, ווי זיבן און דרייסיק איז שווער צו געפֿינען. וואָלט עס געווען אַ סומע מיט נולן — כאַפּט ער עס מיטן אויג, דאָ אָבער

שטעקט דער פעלער אין איבערטראָגן די פּאָזיציעס פון זשורנאַל אין הויפּט-בוך אַריין. און אויב ס'איז פאַלש איבערגעטראָגן, מוז מען אָפּ-רופן אַלע פּאָזיציעס פון אַ גאַנצן חודש.

אַן איינגעגעסענע אַרבעט, וואָס פאַן ווינקלער ליגט אָפּ פון טאָג צו טאָג. מען קען איבערוואַרפן דעם גאַנצן זשורנאַל און דער פעלער זאָל זיך ערשט אויפזוכן אויף דער לעצטער זייט. און גראָד איז דער זשורנאַל פון היינטיקן חודש אַזוי אויפגעוואַקסן, ווי ער וואָלט געווען אויף דער צייט. גיי זעץ זיך אַנידער און רוף ציפער בײַ ציפער. פאַן יוזעף וועט דערווייל אַלע טאָג אַריינקריכן, און פאַן מיכאַל וועט קלאָגן אויף די גרויסע הוצאות און אָנטאָן נאָך אַן ערגער רעקל מיט אַן ערגערן קראַגן.

– האַ, ווי מיינט איר, פאַניע ליפּסאָן – שטעלט ער אויף די וואָנסעס אויף זיין געהילף, וואָס רייניקט זיך די נעגל מיט אַ קלינגל פון אַ מעסערל.

– וואָס, פאַניע ווינקלער, – הייבט יענער נישט אויף די אויגן.

– אָפּרופן דעם זשורנאַל מיטן הויפּט-בוך?

– אַודאַי, ווי דען? – ענטפערט יענער, ווי ס'וואָלט אים אָנגעגאַנגען, ווי דער פאַראַיאָריקער שניי.

– טאָ בּאַהאַלט-זשע די נעגל אויף שפּעטער און נעמט דאָס הויפּט-בוך.

– שוין, – שטעקט אַריין פאַן ליפּסאָן אַ שפּיץ-פינגער צווישן די ציין און צופּט-אָפּ אַ שטיקל נאָגל. דערנאָך גיט ער זיך אַ גלעט בּאַם גלאַנצעדיקן קאָפּ, בּאַהאַלט דאָס מ.סערל אין וועסטל-קעשענע און רוקט צו דאָס הויפּט-בוך.

פאַן ווינקלער שפּיצט אַ בּלייפעדער, בּאַטראַכט דעם שפּיץ בּײַ דער ליכט פון פענצטער, און ס'הייבּט זיך אָן די אַרבעט:

– קאַסאַ, קאָנטאָ – דיקטירט פאַן ווינקלער.

דער געהילף וואַרפט איבער מיט די גרויסע, ווייסע בּלעטער און בּלייבט שטיין מיט אָנגעשטעלטע ברילן אויפן בוכהאַלטער.

– דעבּעט – רופט פאַן ווינקלער – 2510 מאַרק.

דאָס געפּוצטע בחורל גיט אַ שטריך מיט דער בּלייפעדער אין הויפּט-בוך, פאַן ווינקלער – אין זשורנאַל, און ווידער אַ זאָג:

– דיסקאָנטאָ-באַנק!

ווידער אַ וויש מיט די אָנגעקראָכמאַליעטע בלעטער און ווידער אַ שטריך מיט די בלייפעדערס.

אין צימער, וואו ס׳אַרבעטן פאַן ווינקלער מיט זיין געהילף, איז שטיל. אַ גרויסער טאָג קוקט אַריין דורך די צוויי לאַנגע פענצטער און שפילט זיך אויף די אָפענע בלעטער, וואָס באַהאַלטן דעם בוכהאַלטער׳ס סוד. פון אַן אָפענער שאַנק, וואָס שטייט בא דער וואַנט, קוקן אַרויס אָפגעשיילטע רוקנס פון אַלטע ביכער, וואָס פאַן ווינקלער האָט אין פאַרלויף פון יאָרן פאַרשריבן. איבערן בוכהאַלטערס קאָפּ טיקעט אַן אַלטער קיילעכדיקער זייגער מיט רעגלמעסיקע, אויסגערעכנטע טריט. פון די ווייטערע צימערן, וואו ס׳אַרבעט די עקספּעדיציע, דערטראָגן זיך אָפּגעריסענע מענטשלעכע שטימען, וואָס בלייבן הענגען דאָ אין צימער, ווי פרעמדע. עס הערט זיך אַ הייזעריק וואַרפן פון אַ שרייב-מאַשין, אַ קלינגען פון טעלעפאָן. פון צייט צו צייט עפנט זיך פלוצלינג די טיר און ס׳פאַלט אַריין עמיצער פון דער עקספּעדיציע. ער לויפט צו צו דער שאַנק מיט די אָפּגעריבענע רוקנס; זוכט עפּעס, זאָגט דערווייל אַ פּאָר חכמהלעך. דערציילט, אַז פאַן יוזעף האָט געשריגן אויפן קאַסירער. – און קוקט בשעת-מעשה אין בוך, וואָס ער האָט אַרויסגעשלעפּט פון שאַנק. נאָטירט עפּעס מיט אַ בלייפעדער און אַזוי גיך ווי ער איז אַריינגעפאַלן – אַזוי גיך פאַלט ער צוריק אַרויס מיט דער פעדער אונטערן אויער און מיט דער בליישטיפט אין דער ברייט פון די ליפּן.

– נאָר ער שרייט! – ברומט פאַן ווינקלער אין בוך אַריין. ער קורטשעט זיך איין, אַזוי ווי ער וואָלט מורא געהאַט – פאַן יוזעף זאָל ווידער נישט אַריינפאַלן און דאָ אָנהייבן שרייען.

ווייל אָט דער פאַן יוזעף שרייט נישט גלאַט, ווי אַ מענטש שרייט אַמאָל. ער שרייט ווי אַ גרויסער זולל-וסובא, וואָס וויפל מען זאָל אים נישט געבן, איז אים אַלץ ווייניק, ער שרייט פון הנאה וועגן: אויפן קאָרעספּאָנדענט און אויפן וואָזשנע, אויפן אייגענעם ברודער און דורכן טעלעפאָן. און אַז ער האָט נישט אויף וועמען צו שרייען, שפּאַנט ער פון איין שטוב אין דער אַנדערער, שטייף, צוגעצויגן, און ס׳דאַכט זיך, אַז איצט שרייען די טריט זיינע.

אַז פֿאָן יוזעף איז דאָ אין געשעפֿט, זיצן די מענטשן אויסגעבויגן, ווי האַלבע רייפֿן. זיי רעדן נישט, נאָר סקריפּען, סקריפּען גיך מיט די פּעדערס. פֿאָן יוזעף זיצט טאַקע אין פּאַרמאַכטן קאַבינעט, ער האָט אָבער טויזנט אויגן. זיינע שטייפֿע טריטלעך לויפֿן דאָרט זיך אַרום איבער אַלע צימערן. זיין בייז קול וואַרפֿט זיך איבער אַלעמענס קעפּ. קורטשעט מען זיך, אַזוי ווי אַצינד פֿאָן ווינקלער און מען חאַט נאָר אין זינען:

— ווען וועט מען אים שוין פּטור ווערן אויף אַ שעה אַנדערטהאַלבן?

נאָר איצט איז שוין סיי-ווי-סיי שפּעטלעך. קיינער ריכט זיך שוין נישט, פֿאָן יוזעף זאָל נאָך היינט אַרויסגיין. דער זייגער רוקט זיך. שוין האַלב פֿיר געקלונגען. נאָך אַ האַלבע שעה — און די פּלייצעס וועלן זיך אויסגלייכן. עס וועט זיך אָנהייבן אַ רוקן מיט שטולן, אַן עפֿענען און פֿאַרמאַכן שופֿלאָדן. און איידער דער ווייזער וועט אַראָפּ-פֿאַלן אויף אַ פּערטל פֿינף, וועט שוין אין באַנק-הויז „ברידער קעניג" אַרומלויפֿן אַ ווידער-קול פֿון די אַלע מענטשן און מענטשלעך, וואָס האָבן דאָ אַ גאַנצן טאָג געשריבן און גערעכנט, און געוועריטלט זיך, און אָפּשלאָגן וועט דאָס הילצערנע קלאַפּן פֿון די „שטשאָטעס", אויף וועלכע דער קאַסירער מאַכט איצט די קאַסע און גייט דערפֿאַר אַהיים דער לעצטער.

דערווייל איז ערשט נאָך האַלב פֿיר. דער פֿאָן ווינקלער דיקטירט מיט אַ האַרטער גלייכגילטיקער שטים. דער געפּוצטער געהילף שורשעט מיטן פּאַפּיר, אַזוי ווי מייז וואָלטן זיך אַרומגעפּאַרעט. אויף די שויבן ציט זיך אַרויף אַ גרויע מאַטקייט. עס יאָגט שוין מיט מידקייט פֿון פֿאָן ווינקלערס רופֿן, פֿון געהילפֿס איבערוואַרפֿן מיט די בלעטער, פֿון דער אָפֿענער שאַנק מיט די אָפּגעשיילטע רוקנס. מען קוקט כּסדר אויפֿן ציפֿערבלאַט. און אַז אינעווייניק צווישן די קלוגע זייגער-רעדלעך גיט אַ קריץ און ס'נעמט פּאַמעלעך אויסקלאַפּן די לאַנג-אויסגעוואַרטע קלאַנגען — דאַכט זיך, אַז די מידקייט איז דערגאַנגען ביזן שטיק-ווייט און אַז ווייטער איז שוין אוממעגלעך.

פֿאָן ווינקלער אָבער גלייבט נאָך נישט. ער נעמט אַרויס זיין וועסטל-זייגערל, גיט אַ קוק דאָ, אַ קוק אויפֿן ציפֿערבלאַט איבערן קאָפּ און רופֿט זיך אָן:

— נאָך צוויי מינוט.

— ס'וועט זיין גענוג — ענטפערט פאַן ליפסאָן און גיט אונטער זיך אַ רוק די שטול.

— ניין, פאַניע ליפסאָן, נאָך צוויי מינוט.

און אַז די צוויי מינוט גייען דורך, דערהערט זיך דער אמתער רוק מיט דער שטול. דאָס הייבט זיך אויף פאַן ווינקלער. ער ציט זיך אויס, גיט אַ שלעפּ ביידע שפּיצן פון וועסטל, אַ פיר מיט דער האַנט איבער די... וואַנסעס, נעמט די פּען און ווישט זי אָפּ באַם לעשער, פאַרדעקט די טינטערס מיט אַ שטיקל האַרט פּאַפּיר, לייגט אַריין אין דער אָפּע־נער שאַנק דעם זשורנאַל, און מיט פּאַמעלעכע, האַרטע טריט לאָזט ער זיך אין דער עקספּעדיציע, וואו ס'העגנען די איבער־מלבושים.

אין דער עקספּעדיציע ווייסט מען, אַז ביז וואַנען פאַן ווינקלער וועט זיך נישט ווייזן, טאָר מען זיך נישט רירן פון אָרט, פאַן ווינקלער איז פּינקטלעך, ווי דער זייגער — סיי באַם קומען, סיי באַם אַוועקגיין.

שוין אַכצן יאָר ווי די פּינקטלעכקייט זיינע האָט זיך נישט געענדערט אויף אַ האָר. ניין אַזייגער אינדערפרי רוקט ער אויף זיין שופלאָד, נעמט אַרויס די שרייב־מכשירים און צעלייגט דעם זשורנאַל אויפן טיש. אמת, ער זעצט זיך נישט גלייך צו דער אַרבעט. צוערשט שפּאַצירט ער זיך דורך איבער אַלע ליידיקע צימערן, שמעקט אַריין אין קאַבינעט, וואו ס'איז נאָך קיינער נישטאָ און קוקט דערווייל איבער די אַדרעסן פון דער אָנגעקומענער קאָרעספּאָנדענץ. דערנאָך טענהט ער איין מיטן אַלטן וואָזשנע, פרעגט אים אויס וואָס עס הערט זיך אינדערהיים באַ די קעניגס. לאַכט, ווען דער אַלטער דערציילט אים, אַז די דינסטן באַקלאָגן זיך, אַז זיי האָבן נישט צו עסן באַ די גבירים; אָדער, אַז פאַן יוזעף האָט זיך געקריגט מיטן ווייב און געהייסן איבערטראָגן זיין בעט אין אַ באַזונדער צימער אַריין; אָדער אַז פאַן מיכאַל עסט צו פרישטיק ראַזאָווע ברויט מיט טיי.

דאָס אַלץ הערט אויס פאַן ווינקלער מיט אויפגעשפּיצטע אויערן. ער לאַכט הויך איבער די ליידיק־אויפגערוימטע צימערן, ביז עס דערהערט זיך נישט דער ערשטער קלונג באַ דער טיר, איילט ער זיך צו, און

איידער דער קלינגער קומט אריין, זיצט ער שוין בא זיין זשורנאל און ארבעט.

עס טרעפט אמאל, אז פאן ווינקלער, גייענדיק אינדערפרי אין געשעפט אריין, באמערקט פון דערווייטנס, ווי ס׳גייט שוין נאך עמיצער פון די קאלעגן. נעמען זיינע שווערע הארטלעכע טריט ווייכער ווערן. ער גייט שוין נישט, נאר שטופט זיך. און כאטש ער ווייסט, אז גיך גיין שאדט אים, מאכט ער זיך נישט דערפון און פירט אויס, אז ער מוז זיין דער ערשטער אין קאנטאר.

די עלטערע מענטשן אין געשעפט געדענקען, אז מיט יארן צוריק האט געטראפן א פאל, ווען פאן ווינקלער האט זיך אינדערפרי פארשפעטיקט. מען האט נישט געוואוסט וואס צו קלערן. חברה האט געוואלט דערגיין, איז מען אים אונטערגעקומען מיט פארשידענע שפיצלעך. פאן ווינקלער אבער האט געשוויגן, ווי א מויער.

ערשט אין ניין חדשים ארום, ווען פאן ווינקלער האט פארבעטן די חברים אויף א ברית — האט איינער געלאזט פאלן א וויץ, און פון דעמאלט אן האלט מען זיך אין איין הכמהנען איבער זיין פארשפעטיקן זיך מיט א גאנצער פערטל שעה.

אז זיין הויכע, איבערגעוואקסענע פיגור באווייזט זיך אין דער עקספעדיציע, קוקט שוין קיינער נישט אויפן זייגער, נאר מען נעמט שארן מיט די שטולן, פארמאכן די ביכער, און אלע מיט איינמאל שטופן זיך צו די אויבער־מלבושים.

פאן ווינקלער טוט זיך אן פאמעלעך. גיט א ברום א „גוטן־טאג״ איבער אלעמענס קעפ און שארט זיך ארויס דער ערשטער. קיינמאל טרעפט נישט, ער זאל גיין מיט עמיצן צוזאמען און קיינעם ארט עס נישט. פאר זיי איז גענוג, אז ער איז דער פינקטלעכער זייגער, לויט וועלכן מען פארמאכט הינטער זיך די טיר און מען צעשיט זיך איבער דער שטאט.

*

באם איצטיקן מאל ארויסגיין, ווען פאן ווינקלער איז שוין אפגעווען א האלבן שטאק שטיגן, איז אים איינגעפאלן, אז כאטש מארגן איז זונטיק, וואלט אפשר א יושר געווען אריינצוכאפן זיך אויף א שעה־

צוויי אין קאַנטאָר און אויפֿצוזוכן דעם פֿעלער. קיינער וועט אים נישט שטערן — וועט ער אים גיכער געפֿינען. באַלד אָבער האָט ער חרטה געהאַט. גראָד מאָרגן קאָן ער אים דווקא נישט געפֿינען, און אַזוי אַרום קאַליע מאַכן זיך אַ זונטיק, דעם איינציקן טאָג, אין וועלכן ער לאָזט אַ ביסל אַראָפּ דעם עול פֿון די ביכער און פֿילט זיך, ווי אַ מענטש מיט מענטשן גלייך. און זונטיק איז טאַקע אַ טאָג פֿון רו און פֿאַרגעניגן. זונטיק איז זיך פֿאַן ווינקלער נוהג אויפֿצושטיין מיט אַ שעה שפּעטער ווי אַלע טאָג פֿון אַ גאַנצער וואָך. זונטיק עסט פֿאַן ווינקלער אַ בעסער אָנבייסן, טוט אָן אַ פֿרישן קראַגן, אַ שוואַרצן שניפּס, באַטראַכט די גומקעס פֿון די יום־טובֿדיקע שיך; און אַרום צוועלף אַזייגער נעמט ער איינס פֿון זיינע צוויי קינדער, אַמאָל ס׳יינגל, אַמאָל ס׳מיידל און גייט מיט זיי שפּאַצירן איבער די גאַסן. ער גייט בנעימות — מיט געמאָסטענע טריט, אַזוי ווי ער וואָלט געציילט וויפֿל שפּרייזן ער מאַכט אין אַ מינוט. און אַ טבע האָט ער, אַז בשעתן גיין מוז ער זיך האַלטן געבויגן און שטעלן דעם קאָפּ אַרויס, אַזוי, אַז די אַקסלען גייען מיט אים מיט און דער קאָפּ שאָקלט זיך, ווי בײַ אַ פֿערד אין געשפּאַן.

דאָס קינד, מיט וועלכן ער שפּאַצירט, שטעלט אים אַלע פּאָר מינוט נייע קשיות. און ער האַלט אין איין אָפּענטפֿערן: יאָ, אָדער ניין. ווייל בשעת פֿאַן ווינקלער שפּאַצירט זונטיק אין די גאַסן, האָט ער אין זינען נאָר איין געדאַנק: ער זאָל זיך טרעפֿן מיט אַ דירעקטאָר פֿון אַ באַנק, אָדער מיט אַ פּראָקורענט און ער זאָל קאָנען ציען פֿאַר זיי דעם הוט. אין אַזאַ מינוט ווערט ער, דאַכט זיך, העכער מיט אַ קאָפּ. דאָס פּנים ווערט ערנסט. און אַז ביידנס היט דעקן אָפּ די קעפּ, זוכט פֿאַן ווינקלער אַ שטיקל באַקאַנטן, יענער זאָל זען מיט וועמען ער, יאַקובֿ ווינקלער, איז קנעפּל בקנעפּל.

פֿון קינדווייז אָן האָט ער אַ באַהאַלטענע שוואַכקייט צו יענעם מין מענטשן, וואָס פֿאָרן אין אַ מיטן־דער־וואָך אין דראָזשקעס, פֿאַרנעמען הויכע שטעלעס און וואוינען אין קריסטלעכע גאַסן.

אַ שטיק דערפֿאַר גייט ער זונטיק שפּאַצירן — ער זאָל קענען אַהיימקומען און דערציילן דעם ווייבֿ, וואָס ס׳האָט צו אים הײַנט געגריסט און מיט וועלכן פּראָקורענט ער האָט זיך הײַנט אָפּגעשטעלט.

נאָר פאַן ווינקלערס ווייב — אַ פרוי מיט אַ פאַרשפּיצט רויטלעך נעזל — איז שוין געוואוינט צו איר מאַנס באַקאַנטשאַפטן, זי הערט אים אויס, גייענדיק פון קיך אין שטוב אַריין און פון שטוב אין קיך אַריין.

ווערט פאַן ווינקלער ברוגזלעך און האָט טענות פאַרוואָס אַז ער דער־ציילט עפּעס, האָט זי תּמיד צו טאָן מיט דער קיך.

אויסערן שפּאַצירן האָט פאַן ווינקלער נאָך אַ תּענוג אין דעם טאָג, וואָס הייסט זונטיק. דאָס איז די צייט נאָכמיטאָג, ווען ער קען זיך אויסציען אויף דער סאָפקע. ליגנדיק אַזוי אויף דער קאַלטער צעראַטע, דאַנקט פאַן ווינקלער דעם „הער גאָט", וואָס ער האָט באַשאַפן אַזוי די וועלט, ס'זאָל זיין אין דער וואָך אַ זונטיק און ער, יאַקוב ווינקלער, זאָל קאָנען גיין שפּאַצירן, טרעפן זיך מיט פיינע מענטשן און דער עיקר — אויסציען זיך אויף דער סאָפקע. צו דער סאָפקע דערלאַנגט איט אַ קינד די צייטונג און פאַן ווינקלער נעמט הנאה האָבן. ס'ערשטע וואָס ער לייענט, איז זייער אַן אויסערגעוויינלעכער טראַגישער מאָרד, אָדער אַ ראָמאַנטישע געשיכטע, וואָס ענדיקט זיך מיט טויט. ער לייענט פאַר זיך. נאָר אַז די געשיכטע איז גאָר אינטערעסאַנט, קאָן ער נישט איינליגן רויק און מוז זיך טיילן מיטן ווייב.

— אַנדזשו, הער נאָר וואָס ס'האָט זיך פאַרלאָפן.

מוז זיך אַנדזשע אין מיטן דערינען אָוועקזעצן און אויסהערן די גאַנצע מעשה פון אָנהייב ביזן סוף.

דערנאָך, אַז דאָס איז שוין פאַרטיק, נעמט זיך פאַן ווינקלער צו די טאָג־פאָרפאַלן. שפּעטער קוקט ער דורך די קורסן פון דער בערזע. און אַז עפּעס אַ פירמע פאַרעפנטלעכט איר בילאַנס אין דער צייטונג, שטודירט אים פאַן ווינקלער גענוי דורך, קנייטשט דעם שטערן, און אַזוי קנייטשנדיק ווערט ער ביסלעכווייז אַנדרימלט.

אין שטוב צעלייגט זיך יענע גענעצדיקע נאָכמיטאָג־שטילקייט, אין וועלכער די מענטשלעכע שטימען הערן זיך מיד און פאַרדרימלט. פון קיך טראָגט זיך אַ געקלאַנג פון טיש־געשיר. אויפן הויף הערט זיך אַ לאַכן פון אַ שיקסע. ס'איז געמיטלעך, זאַט און מיט האַלב־פאַרמאַכטע אויגן טראַכט זיך, אַז עס וואָלט נישט געשאַדט, ווען אַלע טעג פון אַ גאַנצער וואָך זאָלן באַשטיין פון אַזעלכע זונטיקדיקע נאָכמיטאָגן.

פאַן ווינקלער אָטעמט צום סופיט. די צייטונג האָט זיך אַראָפּגעגליטשט אויף דער פּאָדלאָגע. פרוי ווינקלער, וואָס איז תּמיד פאַרנומען: אָדער מיט דער דינסט, אָדער מיט פאַרריכטן אַלטע וועש — דרייט זיך אַרום אויף די שפּיץ-נעגל. זי שיקט די קינדער אין דער צווייטער שטוב, און ביי אַ ליאַדע פּיפּיץ פון דאָרט שטעקט זי אַהין אַריין די נאָז און וואָרנט.

— שטילער, קינדער, טאַטוש שפּי.

און אַז דער טאַטוש שלאָפט, שלאָפן מיט די ווענט און די טונקעלע שויבן און די גרויע מויער אַקעגנאיבער דעם פענצטער און דער זייגער אויף דער וואַנט; אַפילו די הענט פון דער דינסט, וואָס וואַשט דאָרט אין קיך דאָס געפעס, שלאָפן אויך.

אין אָוונט, נאָכן אויסציען און נאָכן אויסגעגעצן זיך נעמט פאַן ווינקלער ווידער די צייטונג. דאָס מאָל זיצט ער שוין באַם טיש און באַם גרין-בלויליכן אָפּשיין פון גאַז קוקט ער דורך די נעקראָלאָגן. טרעפט ער אויף אַ באַקאַנטן נאָמען, לייענט ער אים דורך אויף אַ קול און צוזאַ-מען מיטן ווייב, וואָס זיצט איבער אַן אַלט העמד, נעמען זיי נאָכ-טראַכטן, צי דער געשטאָרבענער איז נישט אַמאָל דער און דער. און אַז דער געשטאָרבענער איז טאַקע דער און דער, קען מען זיך גאָר-נישט אָפּוואונדערן, וואָס ער איז שוין געשטאָרבן. מען באַדויערט דאָס ווייב, און מען זיפצט אויף די קינדער, נעבעך, וואָס זענען גע-בליבן יתומים, און מען באַשטימט, אַז צו דער לויה זאָל גיין פּאַני ווינקלער, וואָרום ער, יאַקוב ווינקלער, איז דאָך אַ פאַרנומענער מענטש...

טיילמאָל קומט צו די ווינקלערס אַ גאַסט אויך. דאָס איז ס'רוב אַ מומע פון ווייבס צד אָדער אַ קוזינקע מיט איר מאַן, וואָס איז אַן אַגענט פון אַסעקוראַציע און פירט די מעלדונקעס אין אַ הויז. זיצט מען און מען טרינקט טיי און מען פאַרבייסט מיט לעקעכלעך, וואָס פרוי ווינקלער באַקט אַליין און מען רעדט בשעת-מעשה: די קוזינקע מיט דער וויטקלעראָווע — פון די דינסטן און פאַן ווינקלער מיט דער קוזינקעס מאַן — פון געשעפט, אַסעקוראַציע, מען דערמאָנט נעמען, וואָס קענען זיך נישט רעכט אונטערשרייבן און זענען רייך געוואָרן. דערהערן דאָס די ווייבער און מישן זיך אַריין. שמועסט מען שוין צוזאַמען פון די ווייבער,

וואָס זייערע מענער זענען רייך געוואָרן און פון קינדער רעדט מען, און פון דעם, פאַרוואָס מען האָט נישט נאָך עטלעכע. און די קוזינקעס מאַן-אינגאַנצן אַ געראַזירטער מיט אַ לענגלעך צעקנייטשט פנים-וויצלט זיך, אַז זיין ווייב האָט אַ נדר געטאָן מער נישט צו האָבן. בשעת-מעשה גיט ער צו עפּעס אַ חכמהלע פון וואָס די קוזינקע — אַ פרוי מיט אַ צו-גרויסן בוזעם, — ווערט רויט און גיט אַ פּאַטש מיט די הענטש-קעלעך דעם מאַן איבער די הענט. פאַן ווינקלער צעלאַכט זיך און פון גרויס הנאה גיט ער אַ צי אַראָפּ די וואָנסעס איינמאָל און נאָכאַמאָל.

מאַכט זיך אָבער, אַז קיינער קומט נישט צו גאַסט, און די צייטונג ליגט אַן אויסגעלייענטע, די קינדער גייען שלאָפן - הערט זיך בולטער דאָס טיקן פון זייגער, דאָס פאַרמאַכן אַ טיר ערגעץ באַ אַ שכן. און כאָטש פאַן ווינקלער רעדט דעמאָלט פון זיינע באַלעבאַטים—אַז פאַן יוזעף איז אַ געמיינער יונג און פאַן מיכאַל — אַ „גנידע“ — דאַכט זיך, אַז מאַן און ווייב שלאָפן גאָר און נישט זיי רעדן, נאָר עס רעדט אַ ווידערקול פון אָפּגענוצטן מעבל, פון די ווענט, וואָס בעטן זיך מען זאָל זיי אויפפרישן, פון דער דינסט, וואָס איז אַוועקגעגאַנגען שפּאַ-צירן — ביז מען הייבט אָן גענעצן, עסט מען אָוונט-ברויט און מען לייגט זיך שלאָפן.

אַזוי שוין אַ יאָר פופצן, ווי פאַן ווינקלער האַלט אין איין דערציילן דעם ווייב זיינעם וועגן די קעניגס, וועגן דער בוכהאַלטעריע, ווי אַזוי ער אַרבעט און וואָס ער אַרבעט. פרוי ווינקלער ווייסט שוין אויף אויסנווייניק די אַלע טערמינען, וואָס ווערן באַנוצט אין דער בוכהאַל-טעריע. זי דערקענט ווען איר מאַן האָט אַ גוטן טאָג, ווען אַ שלעכטן. ווען פאַן יוזעף האָט געשריגן, ווען פאַן מיכאַל האָט געקרומט מיטן מויל. . .

אַלץ האָט ער איר שוין אויסדערציילט, דער מאַן אירער. בלויז איין זאַך פאַרשווייגט ער — וויפל ער פאַרדינט.

זי קען אַלע זיינע געוויינהייטן, שוואַכקייטן, גוטע און שלעכטע מידות. נאָר ווייסט נאָך אַלץ נישט וויפל ער קריגט געהאַלט. זי ווייסט נאָר, אַז ס'איז ווייניק, אַז די קינדער טראָגן צעריסענע העמדלעך, אַז דער מאַן גייט אַ פאַלטן, וואָס איז שוין צעקנוידערט פון אַלטקייט, און אויף

די אַקסלען ליגט שוין אַ גרינלעכער שטויב. זי ווייסט, אַז זי אַליין, וואָס פלעגט מיידלווייז אַלע פּאָר חדשים האָבן אַ ניי קלייד, האָט זינט זי האָט חתונה געהאַט נישט באַנייט קיין מלבוש.

אמת, אין שאַנק הענגען קליידער נאָך פון חתונה־אויסשטייער. נאָר טראָגן טראָגט זי זיי נישט. דער מאַן אירער טענהט, אַז אַ בוכהאַלטערס א ווייב דאַרף נישט גיין אַזוי געפּוצט. מענטשן האָבן גרויסע אויגן. מען וועט זי נעמען אויף די צונגען: פון וואַנען? און פון וואָס? וויפל פאַרדינט דען אַ בוכהאַלטער באַ די קעניגס?

טראָגט זי אַלטע ספּודניצעס מיט איבערגעניטשעוועטע זשאַקעטן. קומט אין ערגיץ נישט, נאָר זיצט כסדר אין שטוב, פאַרריכט, צערעוועט, גרייט צו עסן, שיקט די קינדער אין שול, גיט אַכטונג זיי זאָלן מאַכן די לעקציעס, קריגט זיך פון צייט צו צייט מיט דער דינסט. און דאָס פאַררויטלטע נעזל ווערט אויסגעשפּיצטער, דאָס פּנים ווייכער. און דער אומרו פון זייגער וויגט זיך, איינטאָניג, געלאַסן. נישט העכער, נישט שטילער. דאַכט זיך, אַז דאָס דאָזיקע געלאַסנע, רויקע וויגן זיך פון אומרו האָט זיך איינגעגעסן אין די ביינער פון די ווינקלערס. און פּונקט אַזוי ווי דער אומרו, וויגן זיך אויך די רעיונות פון פאָרפאָלק– נישט העכער, נישט שטילער, נאָר:

— טיק, טיק, טיק, טיק...

נאָר אַז דער בילאַנס פון באַנק־הויז „ברידער קעניג" שטימט נישט, פילט זיך אין הויז פון די ווינקלערס אַ שטיקל צערודערונג. פאַן ווינקלער קומט פון געשעפט אַ ברוגזער. טוט שטיל אויס דעם פּאַלטן, שאַרט זיך אַריין אין צווייטן צימער מיט אַ זייט און פרעגט מיט אַ פרעמד קול, צי דאָס עסן איז שוין פאַרטיק.

פרוי ווינקלער פאַרשטייט גלייך די סיבה. הייסט זי באַלד גרייטן צום טיש. די קינדער דרייען זיך אַרום אַנגעצויגענע און סורן זיך שטילער־הייט אין די ווינקלען. די דינסט קומט אַריין אַזוי ווי אין פּוטערנע לאַטשן. עסט מען שטילערהייט, און מען היט זיך אַ קלאַפּ צו טאָן מיט אַ לעפל. בלויז דער זייגער טיקעט הויך. דאַכט זיך העכער, ווי אַלע מאָל, און האַלט אין איין כסדרדיקן ברומען:

— דער בילאַנס שטימט נישט. דער בילאַנס שטימט נישט.

הייבט פֿאַן ווינקלער אויף די אויגן צום ציפּערבלאַט, קוקט מיט אַ גערונצלטן שטערן און וויל, דאַכט זיך, ענטפֿערן:

— און אַז ער שטימט נישט, איז עס דיין עסק?...

*

איז אָט דעם לעצטן זונטיק מיטן פֿאַן ווינקלער געשען אַן אויסטערלישע זאַך.

אינדערפֿרי איז ער ווי געוויינלעך געגאַנגען מיט אַ קינד שפּאַצירן. דער טאָג איז געווען אַ טרוקענער, נאָר אַ כמורנער. איינער פֿון יענע פֿרילינגדיקע טעג, ווען די מענטשלעכע פּנימער זעען אויס געל און נישט אויסגעשלאָפֿן. ס'האָט געצויגן אַ ווינטל, וואָס האָט אָנגעזאָגט אויף שניי.

די גאַסן זענען געלעגן ריין — אויפֿגערוימטע, טונקל־פֿאַרשאָטענע, מיט שיטערע פֿאַרבייגייער. ס'רוב עלטערע פּרויען — שווער־לייביקע מיט ווייכע גלידער. ס'האָט אויסגעזען, אַזוי ווי איצט וואָלט געווען די יום־טובדיקע מיטאָג־שעה, ווען אין די מענטשלעכע הייזער קלינגט אָפּ דאָס היימלעכע געקלאַנג פֿון טיש־געשיר און די גאַס, דערווייל, שרומפּט זיך און וואַרט אויפֿן געטומל, וואָס וועט זיך אין אַ שעה־צוויי אַרום צעשיטן אויף אירע טראָטואַרן.

פֿאַן ווינקלער איז געווען פֿאַרנומען מיט זיינע ציפֿער־רעיונות. ווייזט אויס, אַז ער האָט נישט געזען, אָדער ער האָט פֿאַרגעסן; נאָר דאָס מאָל איז קיין שום פּראָקורענט נישט אַנטקעגן געקומען, קיין שום דירעקטאָר... עס זענען געגאַנגען סתם מענטשן. נישט ער האָט זיי געזען, נישט זיי — אים.

דאָס טעכטערל האָט געמאַכט ברייטע, לאַנגזאַמע שפּרייזן, אַזוי ווי דער טאַטע, געגאַפֿיעט ערגיץ אין דער לענג פֿון דער גאַס און געוואונדערט זיך, וואָס דער טאַטוש גייט אַזאַ שווייגעדיקער און אויף אַלע אירע פֿראַגן ענטפֿערט ער מיט אַ ברום אונטער דער נאָז.

גייענדיק שוין צוריק אַהיים, איז דעם פֿאַן ווינקלער אַנטקעגנגעקומען דער קאָרעספּאָדענט פֿון געשעפֿט — פֿאַן סעבאַסטיאַן פֿעלדמאַן — אַ הויכער פֿאַרשוין מיט אַ צו־גרויסן בויך, וואָס האָט זיך געשטופּט פֿאָרויס, ווי ער וואָלט וועלן זאָגן:

— לאָזט דורך, פאַן סעבאַסטיאַן פעלדמאַן גייט...
יענער האָט שפּאַצירט מיטן ווייב אונטערן אָרעם — אַ שווער־לייביקע
פרוי, אַ גוידערדיקע מיט אַ לאַנגן שוואַרצן שלעפּ באַם הוט.
דערזעענדיק דעם פאַן ווינקלער, האָט דער קאָרעספּאָדענט מיט אַ
ליבלעך שמייכעלע געצויגן דעם הוט און באַלד צוריק אָנגעבלאָזן
ס׳פּנים, ווי קיינמאָל גאָרנישט. שווער געווען צו גלייבן, אַז דער־דאָזי־
קער מענטש האָט מיט אַ רגע פריער אַזוי ליבלעך געשמייכלט.

פאַן ווינקלער האָט נישט גערן צוריקגעגריסט. ערשטנס האָט יענער
אים אַ ביסל צעשטערט די רעיונות, צווייטנס האָט ער דעם פאַן
סעבאַסטיאַן נישט איבעריק ליב געהאַט. ער האָט אים געהאַלטן פאַר אַ
מענטש אַ פאַלשן, אַ חונף און אַ לעקער. יענער איז צופיל „פאַן־בראַט״
געווען מיט די קעניגס. געגאַנגען צו זיי גוט־יום־טוב ביטן, און שטי־
לערהייט, מיט אַ שמייכעלע און מיט אַ חכמהלע — דערטראָגן, וואָס
עס קלערן און רעדן צווישן זיך די אָנגעשטעלטע.

און נאָך אַ מיאוסע טבע האָט ער געהאַט, דער פאַן סעבאַסטיאַן. זיינס
איז געווען הייליק, יענעמס — מיט דער בלאָטע צו גלייך. אַז ס׳איז
צו רייד געקומען וועגן משפחה — האָט ער קודם־כל אַריינגעזאָגט, אַז
דער פּוילישער קריטיקער ווילהעלם פעלדמאַן איז געווען זיינס אַ
נאָנטער קרוב, און אַז אַזאַ ריין־פּויליש נאָמען ווי סעבאַסטיאַן, טראָגן
אפשר געציילטע פּאָליאַקן.

עס פלעגט טרעפן, אַז ווען דער קאָרעספּאָנדענט האָט זיך פאַר עמיצן
פאָרגעשטעלט — האָט ער מיט אַ באַזונדערן קנייטש אונטערגעשטראָכן
דעם פאָרנאָמען זיינעם:

— סעבאַסטיאַן פעלדמאַן יעסטעם!

די קעניגס האָבן אים אַנדערש נישט גערופן, ווי „פּאַניע סעבאַסטיאַניע״.
און אייניקע פון די אָנגעשטעלטע, יענע וואָס האָבן מורא געהאַט ער
זאָל זיי נישט נעמען אויף דער צונג — האָבן אים אויך אַנדערש נישט
גערופן.

און אַ צונג האָט דער דאָזיקער פאַן סעבאַסטיאַן געהאַט אַ ביטערע.
אַרומגעשטעקט פון אַלע זייטן מיט נאָדלען און נאָדעלעך. ער האָט גע־
רעדט גיך, שלונגענדיק יעדעס וואָרט — ווי אַ ברי. געוואָרפן מיט די

הענס, גאָרנישט ווי קיין קרוב פון ווילהעלם פעלדמאַן, און תּמיד יענעם פאַרשריגן. . .

פאַן ווינקלער — בטבע אַ צוריקגעהאַלטענער, מיט אַ סכום פון געצייל־טע באַגריפן, פּלעגט זיך אינגאַנצן איינקאָרטשען, ווען סעבאַסטיאַן האָט גערעדט. עס איז אים אָפּטמאָל געקומען אויפן געדאַנק, אַז דער דאָזיקער מענטש קען מיט איין וואָרט אונטערצינדן אַ שטאָט. ער האָט זיך דעריבער געהאַלטן פון אים פון דערווייטנס. נישט גערעדט קיין סך אין זיין געגנוואַרט און נישט גערן געענטפערט אויף זיינע שאלות.

אַצינד, אַז יענער איז פאַרבייגעגאַנגען אַזוי שטייף מיטן בויך אין דער וועלט אַריין, האָט עס דעם פאַן ווינקלער פאַרדראָסן: אָט גייט ער זיך שפּאַצירן, מיטן ווייב — גדלותדיק, פאַרריסן, אַזוי ווי די שטאָט וואָלט געווען זיינע. און ער, יאַקוב ווינקלער, וואָס איז הויפּט-בוכהאַל־טער אין געשעפט, קריכט איינגעבויגן אין אַן אַלטן אָפּגעריבענעם פּאַלטן מיט אַ גרינעם שטויב אויף די אַקסלען — און טראַכט וועגן עפּעס הונדערט זיבן און דרייסיק מאַרק; וואָס האָבן אַזאַ ווערט, ווי דער שטויב, וואָס ליגט דאָ אין גאַס. יאַקוב ווינקלער גייט און ברעכט זיך דעם קאָפּ, וואו זיי שטעקן ערגעץ. און פאַרגעסט גאָר, אַז היינט איז זונטיק, אַז מענטשן זאָרגן נישט היינט: נעמען די ווייבער און לאָזן זיך אין די גאַסן — צופרידענע מיט גרויסע בייכער, מיט ציגאַרן אין די מיילער, מיט זאַטע פּנימער, אָנגעטאָן ליכטיש... צו אַלדי שוואַרץ־יאָר... די פירמע „ברידער קעניג“ וועט דער טייוול נישט נעמען, ווען ער, יאַקוב ווינקלער וועט היינט נישט טראַכטן פון זייערע ביכער מיט זייערע קאַפּיטאַלן...

ער האָט פעסטער אָנגענומען דאָס טעכטערל בײַ דער האַנט און אַזוי ווי ער וואָלט עפּעס באַשלאָסן, איז ער גיך אַהיים געגאַנגען.

אינדערהיים האָט ער געמוזט לאַנג וואַרטן אויף מיטאָג. די דינסט איז אַ זן פּונגעגאַנגען און זוימט זיך שוין אַ גאַנצע שעה. דאָס ווייב האָט געערדט הויך, כמעט געשריגן. אַ גאָפּל איז אַראָפּגעפאַלן מיט אַן אויסטערלישן קלאַפּ. אַ גלאָז איז צעבראָכן געוואָרן... דאָס אַלץ האָט דעם פאַן ווינק ער נאָך מער פאַרגרינט, און נאָך מער אָנגעיאָגט אַ במו[illegible] אין די גרויע אויגן. הונגעריק איז ער געווען, און פאַן

סעבּאַסטיאַנס בּויך האָט זיך אים אַלץ אײנאײנעם געשטופּט אין די אויגן אַרײַן — האָט ער אויסגעלאָזט זײַן פֿאַרגרינטקײט צום טעכטערל — פֿאַרוואָס זי איז אַזאַ תּם, האַלט זיך אין אײן פֿרעגן נאַרישע קשיות, וויל זיך נישט לערנען, רײַסט שיך — אַזוי כּסדר — כּסדר, בּיז די דינסט איז אַרײַנגעפֿאַלן רויט, ווי פֿון אַ פֿאַרע אַרויס: — פֿאַניע ווינקלער, האָט זיך אויסגעשריגן, און מען האָט גענומען סוף־כּל־סוף גרייטן צום טיש...

נאָכן מיטאָג איז רויִק געוואָרן. פֿאַן ווינקלער האָט אינגאַנצן פֿאַרגעסן אָן פֿאַן סעבּאַסטיאַנס בּויך מיטן הענגלדיקן פּנים. ער האָט זיך געוואָלט נעמען צו זײַן זונטיקדיק פֿאַרגעניגן, ד. ה. צו דער סאַפּקע און צום „קוריער“. ווײַזט אָבער אויס, אַז ער איז געווען צו מיד — איז ער נאָך אַ בּיסל געזעסן בּאַם טיש, און אַזוי זיצנדיק איז ער שטילערהייט אַנדרימלט געוואָרן.

דאָס ווײַב האָט נישט געלאָזט אַראָפּנעמען דאָס טישטוך, וואָס מען האָט בּעלייגט צום מיטאָג. געהייסן די קינדער אַרײַנגיין אין צווייטן צימער, די דינסט האָט אויף די שפּיץ־נעגל אַראָפּגערוימט די כּלים, און פֿאַן ווינקלער האָט געדרימלט אין דער פֿאַרנאַכטלעכער שטילקייט, וואָס האָט זיך געבּלייכט אויף די שויבּן.

אַזוי דרימלענדיק האָט זיך דעם פֿאַן ווינקלער געחלומט אַזאַ חלום:

ער זיצט אין קאַנטאָר. פֿון דער עקספּעדיציע איז מען זיך שוין צעגאַנגען. דער וואָזשנע טשאַפּעט אַרום פֿון אײן צימער אין אַנדערן. דער זייגער טיקעט הייזעריקלעך. ס'איז פֿאַרנאַכטלעך. איבּער זײַן בּיוראָ בּרענט שוין די עלעקטריע. דאָס הויפּט־בּוך ליגט אָפֿן. אַקעגנאיבּער אים שטייט פֿאַן ליפּסאָן. שטייט אַ ווײַלע און ווערט פֿלוצלינג נעלם. דערנאָך וואַקסט ער ווידער אויס און ווײַזט אים מיטן פֿינגער אויפֿן אָפֿענעם הויפּט־בּוך. קוקט ער זיך צו, דער פֿאַן ווינקלער, זעט ער, ווי פֿון די לאַנגע, געקעסטלטע רובּריקן נעמען זיך אײַנציקווײַז אַרויסרוקן די ציפֿערן. זיי רײַסן זיך אָפּ, אַזוי ווי לעבּעדיקע בּאַשעפֿענישן און קריכן מתּנותווײַז אויף אַ רײַ, נישט פֿאַרשריבּן בּלאַט.

פֿאַן ווינקלער גלייבּט נישט זײַנע אייגענע אויגן. אים דאַכט זיך, אַז ס'איז אַ חלום. אָט גייען די מיליאָנען — שווער־בּײַכיקע, אָנגעפּרעסענע,

נאָך זיי — די הונדערט־טויזנטער מיט אַ באַלעבאַטיש־געמיטלעך געגנגל. שפּעטער — די צען־טויזנטער — קורצע, איינגעשרומפּענע. נאָך זיי — טויזנטער, הונדערטער — מאָגערע, נישט אָנזעעוודיקע. מען גייט קופּקעווייז, שורותווייז, צעוואָרפן, און אַלע, דאַכט זיך, שטיקן זיך פון אַ גרויס געלעכטער.

דעם פאַן ווינקלער נעמט זיך מישן אין קאָפּ. ער וויל רופן דעם פאַן ליפּסאָן, נאָר יענער האָט זיך אויסגעמישט מיט דער גאַנצער חברותא און צוזאַמען מיט זיי שטיקט ער זיך פון געלעכטער.

צו אַלדי טייוול, וואָס זאָל דאָס באַטייטן?!...

אָט נעמען זיך אַלע ציפערן אָן אין אַ ראָד, די בייכיקע, די בעל־הבתּישע צוזאַמען מיט די איינגעשרומפּענע, נישט אָנזעעוודיקע, און אַז דאָס ראָד איז פאַרמאַכט אַרום און אַרום, שפּרינגט אַרויס פון ערגעץ אַ קליינס, אַ פאַרשטויבטס, ווי ס'וואָלט געלעגן ערגעץ אונטער אַ בעט און שטעלט זיך אַוועק אין דער מיט און שטשירעט אויס צוויי שוואַרצע שורות ציין. דאָס גאַנצע ראָד נעמט טאַנצן אַרום דעם דאָזיקן ציפערל. פאַן ווינקלער דערפרייט זיך. אָט איז עס. אָט האָט ער עס געפּאַקט. נאָך אַזוי פיל זוכעניש און קאָפּ־ברעכעניש. אָט זענען זיי, די 137 מאַרק.

ער לייגט אַרויף די האַנט און וויל עס אָננעמען. גיט עס זיך אַ רוק אָפּער, ווערט רויט און קוקט אים אָן מיט אַזעלכע אויגן, אַז דעם פאַן ווינקלער ווערט קאַלט אין די ביינער.

ציט ער צוריק די האַנט, איז עס דאָ אין מיטן. ווידער אַ קליינס, אַ פאַרשטויבטס, ווי ס'וואָלט געלעגן ערגעץ אונטער אַ בעט. רופט פאַן ווינקלער:

— פאַניע ליפּסאָן, פאַניע ליפּסאָן!...

גיט ער זיך פלוצלינג אַ וויג. דער קאָפּ גיט אַ פאַל און אַ הייב־זיך עס דערהערט זיך אַ קלאַפּ פון אַ שערל, אַ קלונג פון אַ גלאָז און פאַן ווינקלער רייסט אויף די אויגן.

— צאָ טאָביע, יאַקוביע! ־ דערהערט זיך פאַני ווינקלערס צעטומלט קול.

פאַן ווינקלער קאָן נישט ענטפערן. אין שטוב איז טונקל. פון דעם

דערבייאיקן צימער הערן זיך איינגעהאַלטענע שטימען פון קינדער. פון דער קיך קלאַפּט דאָס דינסט־מיידל מיטן געפּעס.

— יוזשו צינד נאָר אָן דעם גאַז, — רופט פאַני ווינקלער אין קיך אַריין און אַליין גייט זי צו צום מאַן, וואָס זיצט אַ שטייפער, ווי ער וואָלט נאָך געשלאָפן, און ציט אים באַם אַקסל:

— יאַקוביע!...

די דינסט קומט אַריין, שטעלט זיך אויף אַ שטול און צינדט אָן דעם גאַז. אַ גרין־געלע ליכטיקייט פאַרכאַפּט די ווענט און מאַכט אַזוי, אַז פאַן ווינקלער זאָל אַ לאַנגע צייט ציטערן מיט די וויעס און נישט קאָנען עפענען די אויגן

שפּעטער, ווען די אויגן געוויינען זיך צו דער ליכטיקייט — קוקט זיך פאַן ווינקלער אַרום, ווי נישט קיין היגער. באַמערקט די פרוי, וואָס קוקט אים אין פּנים אַריין, און פרעגט זי האַלב־פאַרשלאָפן, צי ס'איז דאָ קיינער נישט געווען.

— ניין, נישט געווען; אָבער וואָס ביסטו עפּעס אַזוי צעטראָגן?

— ביסט אַ מבין!...

— אויף וואָס?

— וואָס אַ חלום קאָן!

— ס'האָט זיך דיר עפּעס געחלומט?

— צייט איך לעב.

פאַן ווינקלער גלייכט אויס די וואָנסעס, וואָס זענען בשעתן דרימלען אַראָפּגעפאַלן, אַזוי ווי באַ אַ טויטן. ער גיט אַ פאַרזאָרגטן דריי מיטן קאָפּ, אַזוי ווי ער וואָלט זיך נישט געקאָנט שענקען, און נעמט דער־ציילן דעם ווייב וואָס מיט איז געשעען אין די צעלעכע מינוט דרימלען.

— דו פאַרשטייסט — קוקט ער זי אָן פאַרטועך — אַ ראָד... ציפערן.. ציפערן... ציפערן... דער פעלער אין מיטן. הונדערט זיבן און ד ייייק מארק...

דאָס ווייב גיט אַ צי מיטן פאַררויטטן נעזל, די הויט פון פּנים לאָזט זיך אַראָפּ

— אַודאי — רופט זי זיך אָן — אַז דו האָסט נאָר אין זינען די ביכער

– אָבער פאַרשטיי נאָר – הייבט זיך פאַן ווינקלער אויף פון אָרט, גייט צו צום שפּיי־קעסטל, שפּייט אויס איינמאָל און נאָך אַמאָל, און אין איינוועגס רופט ער אין קיך אַריין:

– יוזשו! זאָל מיר יוזשע געבן אַ גלאָז טיי.

יוזשע ברענגט אַריין טיי. פאַן ווינקלער מישט פאַמעלעך און האַלט זיך אין איין וואונדערן:

– ביסט אַ מבין! איך זוך עס אַרום, ווי מיט ליכט, און דאָס שטייט זיך גאָר אין מיטן...

ער גיט אַ זופּ די טיי, אַ קוועטש מיטן קאָפּ איבערן גלאָז – און ווידער אַמאָל:

– ביסט אַ מבין!

פרוי ווינקלער שטעלט דערווייל אַוועק דאָס ניי־געשיר. זי נעמט אַ־ויס פון אַ שופלאָד עטלעכע אַלטע העמדלעך מיט לייבעלעך, נעצט דעם פאָדעם מיט דער צונג, הייבט אויף נאָדל־פאָדעם צום גאַז און וואַרפט אַריין פאַרזאָרגט:

– אויף די קעניגס געזאָגט – אַ לעבן דאָס איז.

דער מאַן, דאַכט זיך, הערט נישט. ער דערציילט נאָכאַמאָל, ווי אַזוי ער איז אַנדרימלט געוואָרן, ווי אַזוי די ציפערן זענען אַרויסגעקראָכן פון די רובריקן, ווי אַזוי פאַן ליפסאָן איז אויך געוואָרן אַ גרויסע ציפער, בשעת מעשה הייסט ער זיך דערלאַנגען נאָך אַ גלאָז טיי. מישט און זופט... און דאָס ווייב פעדעמט און צערעוועט, און אַז דער מאַן בלייבט אַ ווײַלע שטיל, פאַרשטעקט זי די נאָדל אין לייוונט און רופט זיך אָן נישט דרייסט:

– יאַקוביע!

– וואָס, אַנדזשו?

– ווי לאַנג איז דער שיעור!

– מיט וואָס?

– צו זיצן אַזוי בײַ די קעניגס און צו פאַרדינען וואַסער אויף קאַשע?

– וואָס דען זאָל איך טאָן?

– דאַרף איך דיר זאָגן. אין גליין ווייסטו נישט.

– מיינסטו אַ הוספה?

— אָדער אַ הוספה, אָדער עפּעס אַנדערש. מען גייט דאָך אָן אַ העמד אויפֿן לייב.

— כ׳וועל רעדן.

— יאָ, וועסט רעדן, אַזוי ווי דו רעדסט אַלע מאָל.

— זאָג איך דיר, אַז כ׳וועל יאָ רעדן. אָבער לאָז נאָר געמאַך, — פאַר־קרומט ער דאָס פּנים, אַזוי ווי ער וואָלט אָפּגעיאָגט אַ פליג — זעסט דאָך, אַז כ׳בין פאַרנומען...

— אַוודאי, ביסט פאַרנומען—ציט פאַני ווינקלער אַראָפּ די ליפּן און גיט אַ בייג מיטן קאָפּ.

דער דאָזיקער בייג דערציילט, אַז אַזוי איז געווען פאַראַיאָרן און פאַר צוויי יאָר, און אַזוי וועט זיין מאָרגן און איבערמאָרגן, און איין גאָט ווייסט ווי לאַנג נאָך.

נאָר פאַן ווינקלער זעט נישט. ער איז כסדר פאַרמוחט. קוועטשט מיטן קאָפּ, און יעדע פאָר מינוט גיט ער אַ ברום צו זיך און צו קיינעם נישט:

— וואָס אַ חלום קאָן!

פונדעסטוועגן האָט ער פאַרן לייגן־זיך שלאָפן נישט פאַרגעסן אָנצו־ציען דאָס זייגערל מיט אַ פערטל שעה שפּעטער, אויפצוהענגען די מאַרינאַרקע אויפן אייגענעם הענגער, וואָס מיט פופצן יאָר צוריק, אַוועקצושטעלן די שטעק־לאַטשן רעכטס פון בעט און אויסצוטרינקען אַ קאָלט גלאָז וואַסער — אַן אַרבעט, וואָס ער טוט שוין יאָרן, נאַכט בײַ נאַכט, איידער ער קריכט אַריין אין בעט.

ליגנדיק האָט ער געטראַכט, אַז מאָרגן באַלד אינדערפרי, ווי נאָר ער וועט קומען אין געשעפט, וועט ער זיך נעמען זוכן דעם פעלער. און מאָרגן מוז ער אים אויפזוכן. ער האָט זיך נאָר געשוואוירן, צי זאָל ער דערציילן עמיצן וועגן חלום, צי נישט. — גלייכער נישט — האָט ער באַשלאָסן — חברה יונגוואַרג וועט זיך וויצלען. פאַן סעבאַסטיאַן וועט דערציילן די קעניגס. בעסער שווייגן.

*

צומאָרגנס, אַז פאַן ווינקלער איז געקומען אין געשעפט אַריין, האָט ער קודם־כל אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דאָס היימישע רעקל און אָנגעטאָן

דאָס אַלטע ריבּסענע, וואָס הענגט שוין אין קאַנטאָר פון כמה יאָרן און דינט אים נאָר צו דער אַרבּעט. דערנאָך האָט ער אַריינגעלייגט די זעמל מיט פּוטער אין שופלאָד, צעלייגט די שרייב־מכשירים, און אַזוי ווי אין קאַנטאָר איז נאָך קיינער נישט געווען — איז ער זיך, ווי געוויינלעך, אַ ביסל איבּערגעגאַנגען איבּער די אויפגערוימטע צימערן, וואָס האָבּן נאָך געשמעקט מיט פּאַרשלאָפנקייט. אין איינוועגס האָט ער פאַרבּייגייענדיק, אַזוי ווי אלע טאָג פון אַ גאַנץ יאָר, אויס־געפּרעגט דעם אַרומטשאַפּנדיקן וואָזשנע, ווי אַזוי ־דער זונטיק איז דערגאַנגען און וואָס עס דערציילן די דינסטן פון פאַן יוזעף מיטן פאַן מיכאַל.

אַ גאַנצע צייט האָט ער אין זינען געהאַט דעם נעכטיקן חלום. געווען אַ מינוט, ווען ער האָט אַלץ געוואָלט דערציילן דעם אַלטן מיכאַל. האָט ער זיך אָבּער פלוצלינג דערמאָנט, אַז אָט דעם אַלטן מיכאַל, דעם אייגענעם וואָזשנע, וואָס ווישט אַציגד דעם שטויבּ פון די טישן, רופט מען גאָר אין געשעפט — סטאַניסלאַוו, כאָטש אין אמתן הייסט ער מיכאל, ד. ה. רופן רופט אים נאָר פאַן יוזעף אַזוי. ער, פאַן יוזעף, וויל נישט, אַז דער וואָזשנע זאָל הייסן אַזוי ווי זיין בּרודער. האָט ער אים געזאָגט, דעם אַלטן, דעמאָלט ווען ער האָט אים צוגענומען, אַז פון היינט אָן וועט ער הייסן סטאַניסלאַוו.

דער אַלטער האָט געמרוגעט מיט די אויגן. ווייזט אויס - געוואונדערט זיך, און געפּרואווט עפּעס ענטפערן.

האָט אים פאַן יוזעף איבּערגעשלאָגן מיט אַ בּייז קול:

— גענוג, דו הייסט סטאַניסלאַוו און פּטור...

טרעפט אַמאָל, אַז פאַן יוזעף רופט „מיכאַליע" און מיינען מיינט ער דעם בּרודער — דערהערט עס דער וואָזשנע — נעמט ער גיך טשאַפּען אין קאַבּינעט אַריין און ראַפּאָרטירט:

— יעסטעם, פּראָשען פּאַנאַ!

גיט אים פאַן יוזעף אַן אָפּשניט.

— צו אַלדי טייוול, נישט דיך מיין איך. (ער זאָגט דעם אַלטן „דו") פאַרשעמט זיך דער וואָזשנע און דערמאָנט זיך, אַז ער דאַרף הייסן סטאַניסלאַוו.

פאַן ווינקלער דערמאָנט זיך און שמייכלט אין די בּלאָנדע וואָנסעס

אַריין. דער מאָזשנע שטעלט גלייך די טינטאָרנס און פּלאַפּלט עפּעס אין דער וועלט אַריין. די פּענצטער שטייען אָפן. אַ זוניקער, קילער פרימאָרגן לויפט אַרום איבער די ליידיקע טישן. פּאַן ווינקלער פילט זיך אויסגעשלאָפן, לופטיק. וויל ער אַ זאָג טאָן:

— ווייסט, מיכאַליע, דער נעכטיקער חלום...

דערהערט זיך אַ קלונג. דער אַלטער גיט זיך אַ כאַפּ און לויפט עפענען.

שטופט זיך אַריין פּאַן סעבאַסטיאַן מיטן בייכיקן פּאַרצאַל, וואָס כאַפּט דעם אָנבליק פון זיין בעל־הבית׳ס גוף. ער זאָגט אַ ברייטן „גוט־מאָרגן" און פרעגט דעם פּאַן ווינקלער, וואָס ער איז אַזוי נעכטן געווען פאַרזאָרגט.

אין עטלעכע מינוט אַרום קלינגט דער קאַסירער, פּאַן יוליאַן ווייק, אַ מענטש מיט גלייכע אַקסלען, וואָס האָט אַ שוואַכקייט אונטערצו־שוואַרצן זיך די גרוילעכע וואָנסעס און רעדן אָנשטאָט אַ ווייכע „ל" אַ האַרטע און אָנשטאָט אַ האַרטע — אַ ווייכע.

שפּעטער קומט מיט דראָבנע טריטלעך אַ יונגערמאַן מיט אַ פּלאַטשיק פּנים, וואָס פירט די „וועקסל־אָפּטיילונג. נאָך אים — נאָך איינער — אַ בלאַסער מיט אַ פאַרשמעלט נעזל, וואָס טראָגט אַרום בײַ זיך פאָרנאָ־גראַפישע קאַרטן און האַלט אין שופלאָד אַ מענער־אבר געשניצט פון שוואַרץ האָלץ.

דערנאָך האָפּסלט אַריין אַ בחור מיט אויסגעקנייפּטע בעקלעך, וואָס קריגט זיך מיט אַלעמען, און בעט יענעם מיטן פאַרשמעלטן נעזל, ער זאָל אים ווייזן די פּאָרנאָגראַפישע קאַרטן.

אַ פערטל אויף צען זיצן שוין אַלע בײַ טישן. די פעדערס סקריפּען. דער קאַסירער צעלייגט דאָס געלט. דער טעלעפאָן הויבט אָן קלינגען. ערשט דעמאָלט קומט צו לויפן פּאַן ווינקלערס געהילף־דאָס געפּוצטע בחורל ליפּסאָן.

ער וואַרפט זיך אַריין דורך דער הינטער־טיר, וואָס פירט פון קיך. גיט אַ שליידער אַוועק דעם מאַנטל, אַ גלעט דעם פייכטן קאָפּ. כאַפּט געשווינד אַרויס זיין בוך פון שאַנק... און אַזוי לויפנדיק און סאַפּנ־דיק גיט ער אין איין אָטעם אַ פרעג:

— פּאַן יוזעף יוזש יעסט?

— יעסט, יעסס. — רופט זיך אָן פאַן סעבאַסטיאַן, וואָס זיצט אין אַ דערבייאיק צימער, וואו די טירן שטייען אָפן אין דער בוכהאַלטעריע אַריין — איר קומט שפעט, פאַניע ליפסאָן, זייער שפעט...

— אַ, פראָשען פאַנאַ — נעמט דאָס געפודערטע בחורל שטאָמלען — אַ שוועסטער נישט געזונט... געמוזט גיין אין אַפטייק...

פאַן ווינקלער רופט זיך נישט אָן. ער זיצט מיט פאַרגראָבענע אויגן אין זשורנאַל אַריין, איין אַקסל שפּיציק אַרויסגעשטעלט, און טראַכט, אַז ווי פאַן ליפסאָן זאָל זיך נישט פאַרענטפערן, וועט שוין דער „קאָמבינאַטאָר" (אַזוי רופט מען שטילערהייט דעם פאַן סעבאַסטיאַן) צו וויסן געבן אין קאַבינעט, אַז פאַן ליפסאָן פאַרשפעטיקט זיך.

— נו, און איצט, פאַניע ליפסאָן — רופט זיך אָן אין אַ ווײַלע שפעטער דער בוך־האַלטער — לאָמיר זיך נעמען צו דער אַרבעט.

הייבט זיך אויפסניי אָן דאָס דיקטירן, דאָס מישן מיט בלעטער, שטרייכן מיט בלייפעדערס. צווישן איין בלאַט און דעם צווייטן גענעצט דער־ווײַל דער פאַן ליפסאָן, קוקט אין אַ האַנט־שפּיגעלע, גלעט דעם פייכטלעך־צוגעקעמטן קאָפּ. און דער זייגער רוקט זיך פון האַלב עלף אויף עלף. די אַרבעט איז אין מיטן גאַנג. אין קאַבינעט בײַ די קעניגס זיצט אַ קליענט. פאַן יוזעף וועט זיך איצט נישט ווײַזן. נעמט פאַן ליפסאָן ביסלעכווײַז דערציילן, ווי אַזוי דער נעכטיקער זונטיק איז אים דער־גאַנגען.

אַזאַ טאָג איז שוין מאָנטיק. אין די ביינער ליגט נאָך דער טעם פון נישט אַרבעטן. מען איז האַלב־פויל, האַלב נישט דערשלאָפן. לייגט מען אַוועק די בלייפעדערס, מען שפּיצט אויס דאָס פּנים און מען הערט.

און הערן איז דאָ וואָס. אַלע זונטיק טרעפט מיטן פאַן ליפסאָן אַנדערע נסים. און כאָטש פאַן ווינקלער גלייבט נישט אַזוי שטאַרק, האָט ער פונדעסטוועגן ליב אים אויסצוהערן און אַפילו הנאה האָבן.

פאַן ליפסאָן דערציילט אָן אַ סדר. ער פלאַפּלט מער, ווי ער רעדט. און אַ שטים האָט ער אַ ווייכע, אַ טונקעלע. פון יענע שטימען, וואָס רעגן אויף געשלעכטלעך.

דערציילט ער פון אַ שיקסל, וואָס ער האָט געהאַט. בלוט און מילך. אַליין אַ סטודענטקע. נישט גלאַט אַזוי פון גאַס אַראָפּ. פאַלט אַריין

צו אים פון זונטיק צו זונטיק... ער האָט זי שוין גענוג... איצט קומט צו אים אַ יידיש מיידל. נאָך גאָר אַ יונגעטשקע – בריסטעלעך, ווי עפּעלעך... זי וואַרפט זיך אויף אים, ווי אַ פייער. קען זיך גאָר־נישט אָנזעטיקן. און אַ באַלעבאַטיש קינד, פון אַ פיין הויז... ער קען אַ ברודער אירן – אַ דאָקטאָר...

פּלאַפּלט ער אַזוי, דער פאַן ליפּסאָן, און מאָלט בולט ווי אַזוי זיי גיבן זיך אים אָפּ – די סטודענטקעס, ווי פיינע מיידלעך. ווי ער גייט מיט זיי דערנאָך אין אַ קינאָ, אָדער ער גייט גאָרנישט. און דאָס אַלץ – וואָס קאָסט עס אים?–אַ גאָרנישט. אַז ער זאָל וועלן – גיט ער צו ווען, ער האָט שוין נישט וואָס צו זאָגן – קען ער האָבן די שענסטע און די אָרנטלעכסטע פרויען... נאָר ער וויל נישט, ער האָט זיי שוין גענוג...

פאַן ווינקלער קוקט נאַרנומען. אונטער די וואָנצעס פילט ער אַ פייכט־קייט. די גרויסע אויגן ווערן צעשפרייט, ווי בא אַ קאַץ. ער שמייכלט אין דער קרום. אַלע פאָר מינוט רייסט ער איבער:

– אַזוי, טאַקע?...

ער קאָן זיך גאָרנישט אָפּוואונדערן, וואָס די אַלע תענוגים קאָסטן דעם פאַן ליפּסאָן כמעט ווי גאָרנישט; און וואָס די מיידלעך מיט די שיקס־לעך זיינע זענען נישט יענע פון גאַס, נאָר פון פיינע הייזער–ברידער דאָקטוירים, סטודענטקעס...

– און אַלץ אָן געלט?

– יאַק באָזשע קאָכאַם – שווערט זיך דאָס געפּוצטע בחורל און קוקט מיט יענער אָפּענער קאַלטקייט, וואָס גרענעצט שוין מיט מידקייט און ביטול.

פאַן ווינקלער פאַרטראַכט זיך. עס קומט אים אויפן רעיון זיין אייגן ווייב מיטן רויטלעך־פאַרשפּיצטן נעזל, וועלכע איז כסדר פאַרנומען מיט פאַרריכטן און פאַרצערעווען, און מיטן דערמאָנען אים וועגן הוספות. עס קומט אים אויפן זינען דאָס דינסט־מיידל, וואָס איז געשטופּלט, ווי אַ ריב־אייזן. און ס'פאַלט אים איין, אַז דאָס ווייב זיינס נעמט אומישנע צו אַזעלכע מיאוסע דינסט־מיידלעך. די פריערדיקע איז נאָך מיאוסער געווען. אַ הויקער מיט בייגלדיקע פיס. ווייזט אויס, אַז זי טוט עס מיט אויסרעכענונג, דאָס ווייב זיינס... און פאַן ליפּסאָן איז גערעכט, ווען ער זאָגט, אַז ער וועט קיינמאָל נישט חתונה האָבן...

— אַן אַנדערע וועלט אַרויסגעקומען — רעדט פאַן ווינקלער צו זיך אין מוט, — אָרנטלעכע מיידלעך... זיי האָבן אים ליב... וואָס געלט, ווער געלט ? !

אַמאָל, אין זיינע יאָרן, איז שווער געווען אַרויסצונעמען אַ רובל. קיין באַלעבאַטישע מיידלעך זענען נישט געווען. אַלץ יענע פון די ראָגעס. פאַרדינט האָט ער ווייניק. געמוזט אַלץ אַוועקגעבן טאַטע־מאַמע. האָט לאַנג געדויערט, ביז ער האָט געקענט אָפּשפּאָרן אַ רובל און פאַרגינען זיך איינע פון ראָג.

ער געדענקט, אַז אַפילו דאָס איז אים אויך אָנגעקומען שווער. ער פלעגט צוערשט אַרומקרייזלען אַלע הינטער־גאַסן, אויסמיידן מענטשלעכע פּנימער. אַז ער איז אַריין מיט איינע אין אַ טויער — פלעגט ער זי באַטראַכטן — צי זי איז אין זיין געשמאַק, (ער האָט ליב פרויען מיט גרויסע בוזעמס) דינגען זיך מיט איר, ביז ער איז פאַרשוואונדן ערגעץ אויף טונקעלע טרעפּ אין אַ קליין שטיבל מיט אַ נאַפט־לעמפּל.

אַ סך מאָל האָט ער חרטה געהאַט. אינעווייניק האָט ער ערשט דערזען, אַז יענע איז מיאוס, דאַר. און אַ מזל האָט ער געהאַט, אַז תמיד האָט ער געטראָפן אויף אַ שלעכט שטיק. ביזן הייגטיקן טאָג האָט ער דאָס געפיל, אַז אַלע יענע פון די ראָגעס זענען שלעכטע.

פאַן סעבאַסטיאַן, וועלכער אַרבעט אין געשעפט לענגער, ווי פאַן ווינקלער, האָט געוואוסט דעם בוכהאַלטערס שוואַכקייט. אַז ס'איז געקומען אַ טאָג־צוויי נאָכן ערשטן און פאַן ווינקלער איז געזעסן מיט אַריינגעטוענע אויגן אין די ביכער, האָט דער קאָרעספּאָנדענט פאַרשטאַנען, אַז נעכטן צי אייערנעכטן איז דאָס יונגע בוכהאַלטערל געווען בא אַ מיידל און אַז אַצינד קלערט ער אודאי צי מען דאַרף נישט אַריינגיין צו אַ דאָקטאָר... פלעגט ער אונטערשמייכלען, דער פאַן סעבאַסטיאַן, און גוטמוטיק קלאַפּן דעם בוכהאַלטער איבער די פּלייצעס.

— נישקשה, פאַניע ווינקלער, ס'טרעפט זיך אַזאַ כעס. — ער אַליין איז אויך אַמאָל קראַנק געווען. עפּעס דאָרט אַ קורצע צייט. שפּעטער, אַז ער איז געזונט געוואָרן, האָט ער זיך אויסגעקליבן איינע, אַ קריסטין. ס'בעסטע איז אַ קריסטין. זי האָט געוואוינט פאַר זיך. אַ ליכטיק צימער־

אַ בעט – אַ נחת. איבערן בעט דאָס יוזל. פרום געווען. אַז זי האָט זיך געלייגט מיט אים, האָט זי געברענט אינגאַנצן. ביזן היינטיקן טאָג פילט נאָך פאַן סעבאַסטיאַן דעם טעם.

– איר ווייסט, פאַניע ווינקלער, – האָט דער קאָרעספאָנדענט הייזע־ריקלעך און שטיל צוגעגעבן, – זי פלעגט דאָך קריצן מיט די ציין. „יעזוס־מאַריאַ“ – רופן. הע, הע, יעזוס־מאַריאַ! ווי איר זעט מיך לעבן... איז ס׳בעסטע – ער, פאַן ווינקלער, זאָל זיך אויסקלייבן איינע. ס׳קאָסט טאָקע אַ ביסל מער, אָבער מען איז תמיד זיכער.

נאָר פאַן ווינקלער האָט זיך נישט אויסגעקליבן. ער האָט דערנאָך חתונה געהאַט. ער האָט געזען, אַז די כלה האָט אַ רויטלעך נעזל, נאָר מען האָט אים געזאָגט, אַז זי האָט נדן און שטאַמט פון אַ שיינע משפחה. האָט ער חתונה געהאַט. דערנאָך אַ – קינד און נאָך אַ קינד. אין די ראָגעס איז ער מער נישט געגאַנגען. ער האָט דאָך געהאַט אַ ווייב. און דאָס ווייב האָט געקאָכט און געבאַקן און פאַרריכט און געצערעוועט. ער איז דערווייל געוואָרן הויפט־בוכהאַלטער אין געשעפט. שפּעטער, ווען דעם ווייבס נעזל איז געוואָרן רויטער און זי האָט פאַרלוירן דעם טעם פון די ערשטע חתונה־יאָרן, איז אָפטמאָל געקומען דער געדאַנק וועגן יענע אין די ראָגעס, אָדער וועגן איינע, אַ קריסטין, ווי פאַן סעבאַסטיאַן האָט געזאָגט. איז – ערשטנס האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ער איז הויפט־בוכהאַלטער, אַ טאַטע פון צוויי קינדער; און צווייטנס – האָט ער גאָרנישט געזאָגט טראַכטן וועגן געלט אויף אַזעלכע זאַכן.

היינט איז שוין שפּעט. שוין נישט די צייטן דערויף. היינט דערציילט פאַן ליפּסאָן.

אָט האָט אַפילו פאַן סעבאַסטיאַן פאַרשטעקט די פעדער אונטערן אויער און שאָקלט אין דער אָפענער טיי אַריין מיטן קאָפּ:

– לאַדני ז׳פּאַנאַ פּטאַק, פאַניע ליפּסאָן.

ער זאָגט עס גוטמוטיק, מיט אַ שמייכל אונטער דער הענגלדיקער גאָמבע. ער דערמאָנט זיך מן־הסתם אָן יענער מיטן „יעזוס־מאַריאַ“, גיט ער אַ קנייטש מיט אַן אַקסל און רעדט אַריין:

– פאַניע ווינקלער, מינענלי טע טשאַסי.

פאַן ווינקלער ענטפערט אָפּ פאַרטראַגן אין בוך אַריין:
– אַ טאַק, מינעגלי, פאַניע.

*

אזוי אַנטלויפן די שעהן אין דעם טאָג, וואָס הייסט מאָנטיק. קומט אָבער א דינסטיק, אַ מיטוואָך און די רעשט טעג פון דער וואָך – ווערט נימאס פון הויכן זייגער־טיקען, פון די פאַרשטויבטע רוקנס אין דער שאַנק, פון די לאַנגע נישט געוואַשענע שויבן. די גרויקייט עסט זיך איין אין בלוט, ווי זשאַווער; בייגט די אַקסלען צו די טישן, באַשווערט די געדאַנקען. מען זעט נישט מער, ווי ציפערן, לאַנגע רובריקן. מען טראַכט פון גאָרנישט מער, ווי נאָר פון די טויט־לעבעדיקע באַשעפענישן, וואָס ווערן גרעסער, אויסגעצויגענער, ביז פאַרגאָסנקייט פון אויגן און טעמפער חלשות.

קומט אַריין עמיצער פון דער עקספעדיציע, דאַכט זיך, אַז ער קומט פון אַ פרעמדער וועלט. פאַן ווינקלער הייבט אויף דעם קאָפּ פון זשורנאַל. ער פרייט זיך מיט דעם שטיק פרעמדקייט, וואָס האָט אויף אַ ווײַלע צעיאָגט די גרויקייט. ער הערט שוין נישט דאָס טיקען פון אומרו, זעט נישט די נאַריש־פאַרעקשנטע רוקנס פון די ביכער. ער פרעגט, וואָס עס הערט זיך דאָרט אין דער עקספעדיציע, וויפל קליענטן... צי פאַן יוזעף איז דאָ... און ס'אַרט אים נישט, וואָס יענער וועט ענטפערן – ער פרעגט נאָר. און דאָס איז אים גענוג.

גייט יענער צוריק אַרויס – נעמט דער אומרו העכער זיך וויגן, די ווייזערס רוקן זיך פאַמעלעך... שלעפנדיק, ווי אַן עגלה אין זאַמדיקן וועג. און וואָס מער די ווייזערס שלעפן זיך, מער קוקט מען אויפן ציפערבלאַט. און וואָס מער מען קוקט – מער שלעפן זיי זיך. ביז זיי דערציען זיך קוים צו די צוועלף. עס גיט אַ ריק, אַ סקריפּ און ס'נעמען אַראָפּפאַלן אויף די טישן, ווי לאַנג־אויסגעקוקטע טראָפּנס רעגן, צוועלף הייזעריקלעכע שווערע קלעפּ.

דעמאָלט ציט מען אָפּ דעם אָטעם. מען גלייכט זיך אויס און מען קוקט אויף דער טיר. פון דאָרט טשאַפּ'ט אַריין דער אַלטער וואָזשנע מיט אָנגעגאָסענע גלעזער טיי און צעשטעלט זיי אויף די טישן פון די אָנגעשטעלטע.

פֿאַרמאַכט מען די ביכער, לייגט מען אַוועק די שרייב־מכשירים און מען נעמט שלעפּן פון די שופלאָדן דאָס ביסל עסנוואַרג, וואָס מען האָט זיך מיטגעבראַכט פון דער היים. פאַן סעבאַסטיאַן וויקלט אויף פון באַזונדערע שטיקלעך זייד־פּאַפּיר קליינע פּוטער־זעמעלעך, צעלייגט אויפן טיש שטיקלעך הערינג – אַמאָל געמאַרינירטן, אַמאָל געוועדזלטן – און מיט אַ באַזונדערער הנאה מאַכט ער קליינע ביסן און זופּט־נאָך שלינגען טיי, פאַן ליפּסאָן שיקט זיך אַראָפּ נאָך אייער, צעלייגט גרויסע זעמל, עטלעכע טשאַסטעס, עסט מיט א ליפּן־פּאַטשעריי און שלינגט הויך פון גלאָז.

בלויז איין פאַן ווינקלער צעלייגט נישט זיין עסנוואַרג אויפן טיש. ער דרייט זיך אויס צו דער וואַנט, קנייפּט אַרויס שטיקער פון דעם אָפּגענעם שופלאָד און זופּט די טיי מיט ישוב־הדעת. אַזוי ווי ער וואָלט געציילט, וויפל שלונגען אַזאַ גלאָז פאַרמאָגט. ער עסט מיט אַ פאַרמאַכט מויל. מען זעט בלויז שאָקלען זיך די וואָנסעס און די לעפּלעך פון די אויערן.

אַ גאַנצע האַלבע שעה קען מען אַזוי הנאה האָבן. עסן וואָס מען וויל און ווי אַזוי מען וויל. גאָרנישט אין זינען האָבן, אויסער דאָס זשאַמזשען מיט די מיילער.

פאַן ווינקלער אָבער האָט בשעתן עסן יאָ פון וואָס צו טראַכטן. דאָס זשאַמזשען מיטן מויל גייט אים נישט אַזוי שטאַרק אָן, די ביכער אַרן אים אויך נישט, די דאָזיקע האַלבע שעה איז אפשר די איינציקע צייט אין טאָג, ווען פאַן ווינקלער טראַכט פון זיך, פון זיינע היימישע זאַכן...

– אַודאי איז זיין ווייב גערעכט. ווי לאַנג איז דער שיעור אַזוי צו זיצן ביי די קעניגס! אַן הוספה קומט אָן מיטן טויט. רעדן איז נישט פון די גרינגע זאַכן...

זי האַלט אים אין איין דערמאָנען, פאַרוואָס ער גייט נישט אַריין צו די קעניגס און זאָגט זיי נישט. ער מיידט עס אויס. ער האָט עס פיינט.

איידער ער פועלט שוין באַ זיך אַריינצוגיין אין קאַבינעט, טראָגט ער זיך אַרום מיטן געדאַנק אַ צייט. לייגט אָפּ פון טאָג אויף טאָג, פון מינוט צו מינוט. תמיד איז ער זיכער, אַז קיין הוספה וועט ער

נישט קריגן. די קעניגס וועלן אָנהייבן איינטעהנהן מיט אים, געבן צו צו פאַרשטיין, אַז ס'איז נישט די צייט דערויף, אַז זיי קאָנען איצט נישט, אַז דאָס, אַז יענץ — ביז ס'וועט אים פאַרמיאוסט ווערן און ער וועט איינגאַנצן אויפהערן רעדן.

זי, דאָס ווייב, וויל דאָס נישט פאַרשטיין. זי מיינט, אַז אַזוי גיך קען מען רעדן מיט זיי. ער קען נישט גלאַט אַזוי אין אַ מיטן מיטוואָך זאָגן:

— פּראָשען פּאַנאָ, כ'וויל אַ הוספה...

ער מוז זאָפּ יאַרטן אַ מינוט, ווען זיי זענען אַליין. ווען אין געשעפט איז שוין קיינער נישטאָ. דרייט ער זיך אַרום מיט שטילע טריט איבער די לײַדיקע צימערן, פאַרבלאָנדזשעט אַלע פּאָר מינוט צום פאַרמאַכטן קאַבינעט, הערט זיך איין, צי מען רעדט נישט דאָרטן. הערט ער יאָ רעדן — איז ער צופרידן. ער רוקט זיך אָפּ פון דער טיר מיט אַ ריין געוויסן. אַצינד רעדן זיי, די קעניגס. און אַז זיי רעדן, קען ער זיי נישט שטערן.

קומט ער אָבער אַהיים. פרעגט אים ווידער ס'ווייב, דערציילט ער איר, אַז היינט האָט ער נישט געקענט. מאָרגן וועט ער שוין זיכער רעדן.

דרייט ער זיך ווידער אַרום איבער די לײַדיקע צימערן, שטייט ווידער הינטער דער טיר פון קאַבינעט. דער וואָזשנע רוימט. שטעלט די שטולן אויף די טישן. דערזעט ער דעם בוכהאַלטער, שאָקלט ער צו אים מיטן קאָפּ:

— אידזשע פּאַן, אידזשע פּאַן...

שטייפט זיך פאַן ווינקלער, גיט אַ ציִ די מאַרינאַרקע, גלייכט אויס די וואָנסעס. און מיט אַ ציטערדיקער נישט-זיכערקייט, אַזוי ווי מען גייט אַריין צו אַ קראַנקן, קוועטשט ער אַראָפּ די קליאַמקע און שטעקט אַריין דעם קאָפּ:

— מאָזשנאַ?

— פּראָשען! — הערט זיך פאַן יוזעפס קול.

פאַן ווינקלער פאַרמאַכט הינטער זיך די טיר, דער וואָזשנע גיט אַ שאָקל מיטן שטויב-טוך און זיפצט אָפּ:

— עך, פאַניע — פאַניע! און דער בוכהאַלטער, אַז ער קומט אַריין אין קאַבינעט, שטייט ער צוערשט בײַ דער טיר, פאַן יוזעף קוקט אויף אים דורך צוויי שמאָלע שפּאַרעס, אַזוי ווי דער רויך פון ציגאַר וואָלט אים געביסן אין די אויגן.

— וואָס וועט איר עפּעס זאָגן, פאַניע ווינקלער!

— כ'האָב געוואָלט בעטן — הייבט אָן דער בוכהאַלטער מיט פאַרטרוקנטע ליפּן און ענדיקט נישט.

פאַן יוזעף ווייזט אים אָן אַ שטול צום זיצן.

פאַן מיכאַל הייבט נישט אויף די אויגן. ער זיצט מיט אַ פאַרבויגן קעפּל איבער אַ פּאַק פּאַפּירן און שרייבט.

אַזאַ טבע האָט ער שוין — דאָס איינגעשרומפּענע מענטשל: ער דערשנאַפּט, ווי אַ הונט, ווער עס קוועטשט די קליאַמקע און נאָך וואָס מען גייט. פאַרוואַרפט ער ס'קעפּל אויף אַ זייט, רוקט צו די פּאַפּירן און נעמט שרייבן.

— כ'האָב געוואָלט בעטן — הייבט ווידער אָן פאַן ווינקלער.

פאַן יוזעף פאַרשטייט. ציט ער דעם ציגאַר מיט פולע פליישיקע ליפּן און ענטפערט, אַז ס'געשעפט טראָגט נישט. אַזוי פיל מענטשן, וואו וועט מען נעמען אויף דעם אַלעמען?

ווערט פאַן ווינקלער דרייסטער און נעמט אויסרעכענען, נישט קוקנדיק דערבײַ אויף פאַן יוזעפן, אַז פון זיין געהאַלט האָט ער נישט די קינדער קיין מלבוש צו מאַכן. און שכר-למוד דאַרף מען באַצאָלן. און אַליין קאָן מען אויך נישט גיין, ווי דער ערשטער-בעסטער בעטלער.

פאַרצ'ט פאַן יוזעף ווידער דעם ציגאַר און קוקט אויפן אַש, וואָס האַלט שוין בײַם אַראָפּפאַלן. און פאַן מיכאַל שרייבט, אַזוי ווי ס'וואָלט דאָ קיינער נישט געווען און ס'גאַנצע עסק וואָלט אים אָנגעגאַנגען, ווי דער נעכטיקער טאָג.

פאַן ווינקלער, דערווייל, האָט שוין אַלץ אָפּגעזאָגט. ער זיצט אויף אַן עק שטול און וואַרט אויף תשובה. אַלע שווייגן. פאַן מיכאַלס פעדער סקריפּעט פאַרעקשנט. פאַן יוזעף שאָקלט אַראָפּ דאָס אַש פון ציגאַר איינמאָל און נאָכאַמאָל. דערנאָך דרייט ער אויס דעם קאָפּ צום שרייבנ-

דיקן ברודער און פרעגט אים אויף דייטש: (צווישן זיך רעדן די קעניגס - דייטש).

– מיכעל, וואס שרייבסט דו?

– איך שרייב עטוואס – ענטפערט פאן מיכאל אין די פאפירן אריין.

– אבער וואס שרייבסט דו?

– וואס זאל איך שרייבן?!.. איך שרייב!

– אבער וואס? – טרעט נישט אפ פאן יוזעף.

– וואס ווילסט דו? – גיט יענער א קוק מיט די שמאלע אויגן און פון די שיטערע וואנסעלעך אפער זעט זיך אן אויסגעקרומטע ליפ.

– הערר ווינקלער זאגט, דאס ער צו קליינעס געהאלט האט – גיט אים צו פארשטיין פאן יוזעף בייזלעך–אונד דו שרייבסט...

– נו, ערליידיג. איך ווייס גאר ניכטס.

– וואס דען ווייסט דו?

– לאס מיך!

– אבער לעגע וועק דאס שמירעריי...

– וואס פיר שמירעריי? - שפרינגט יענער אויף. פאן יוזעפס גע-קנייטשט פנים ווערט אנגעשטרענגט. די גרויסע ברעמען שפיצן זיך אויס – א סימן, אז ער וועט באלד א געשריי טון, אדער אויפהייבן זיך פון שטול און געבן א זעץ אין טיש אריין.

פאן ווינקלער זיצט ווי אויף גלאז. ער ווייסט, אז באלד וועט עפעס אויסברעכן. וויל ער זיך אנטשולדיקן און ארויסגיין. נאר דא גיט פלוצלינג פאן יוזעף, וואס קוקט ווי א קאץ אויפן אויסגעבויגענעם קעפל פון זיין ברודער, א זעץ אין טיש אריין אוןווארפט ארויס פון זיך, אויף דעם אייגענעם דייטשן לשון מיט דער ווייכער „ל“:

– אלטער אידיאט!

פאן מיכאל גיט א צאפל. ער רייסט גיך אפ די אויגן פון פאפיר, און פון פארקרומט-צוזאמענגעצויגענעם מויל פאלט צוריק – אויך מיט דער ווייכער „ל“:

– ליומפף!

– עזעל-קאפף – האט פאן יוזעף גרייט דעם ענטפער.

הייבט זיך אָן אַ האַסטיק איבערוועראַלען זיך. מען פאַרגעסט, אַז דאָ זיצט פאַן ווינקלער. די ווערטער פאַלן פאַרביסן, מיט רויט־געוואָרענע פנימער און פאַרקייכטן אָטעם:

— פערד, נאַר, אַלטער הונט. —

ביז פאַן יוזעף גיט זיך ראַפּטום אַ שטעל־אויף, שליידערט דעם ברודער (דאָס מאָל אויף פּויליש) דאָס ערגסטע, וואָס ער קאָן אים זאָגן:

— גנידאַ!

און פאַרהאַקט הינטער זיך די טיר.

— ליומפּף! — שיקט אים נאָך דער ברודער מיט אַ כאַפּ פון די ליפּן, אַזוי ווי ער וואָלט געשלונגען עפּעס אַ הייס מאכל.

דאָס אַלץ הערט פאַן ווינקלער. ער האָט חרטה פאַר זיין נישט־איבער־געקעכנטקייט.

— נישט באַדאַרפט היינט אַריינגיין. נישט קיין מזלדיקער טאָג היינט. אינדערפרי האָט מען שוין געקאָנט באַמערקן, אַז פאַן יוזעף איז נישט אויפגעלייגט. . .

דערווייל רוקט פאַן מיכאַל אַוועק די פאַפּירן און מיט אַ געלאַסן, אַ ביסל שווער־אָטעמדיק קול רופט ער זיך אָן צום בוכהאַלטער.

— פאַן וויבאַטשי, פאַניע ווינקלער — איר קענט דאָך אים, דעם ברודער מיינעם: נערוועז. . . אויפגערעגט. . . זאָל ער נישט נעמען פאַר אומגוט, דער פאַן ווינקלער. ס'וועט אַריבערגיין, וועלן זיי זיך מישב־זיין. זאָל ער, דער פאַן ווינקלער, אַריינקומען אין אַ צוויי־דריי טעג אַרום. אמת — מען קאָן נישט. . . ס'געשעפט טראָגט נישט. . . אָבער, מען וועט שוין זען עפּעס צו טון.

מיט דעם גייט פאַן ווינקלער אַרויס. פון דער עקספּעדיציע דערטראָגן זיך הויכע טריט. דאָס שפּאַנט פאַן יוזעף פון איין וואַנט צו דער אַנ־דערער און וואַרט אַזוי אַרום אָפּ דער בוכהאַלטער זאָל אַוועקגיין.

פאַן ווינקלער נעמט אויף זיך אין געאייל דעם פאַלטן, גיט אַ שאָקל מיטן קאָפּ צום וואָזשנע און מיט זיינע שווערע, פלאַטשיקע טריט גייט ער אַראָפּ פון די שטיגן.

אַהיים קומט ער אַ הונגעריקער, מיט אַן אויסגעשפּיצטער נאָז און רעדט נישט.

— פּאַרוואָס אַזוי שפּעט ? — פרעגט דאָס ווייב.

— אַ דאגה ! — גיט פאַן ווינקלער מער אַ קוועטש מיט די אַקסלען, ווי מיטן מויל.

ערשט נאָכן מיטאָג, באַם טרינקען די טיי, ווען דער גאַז ברענט שוין— נעמט ער צווישן איין שלונג און דעם אַנדערן דערציילן, ווי אַזוי דער היינטיקער שמועס איז צוגעגאַנגען. וואָס ער האָט זיי געזאָגט און וואָס זיי האָבן אים געענטפערט און וואָס ער האָט זיי צוריקגעענטפערט און ווי אַזוי זיי האָבן זיך גענומען קריגן און וואָס פאַן מיכאַל האָט אים דערנאָך געזאָגט. . .

דאָס ווייב שאָקלט מיטן קאָפּ ווי אַן איינגעשרומפּן באַבקעלע, זי ציט אַריין און אַרויס מיט דער נאָדל, באַמערקט דעם דינסט־מיידל, אַז יענע גייט צו הויך — דער „פאַן" רעדט דאָך. . . און אַז דער מאַן האָט שוין אַלץ אָפּגערעדט, גיט זי אַ צי מיטן נעזל, אַ פאַרבייג מיט די ליפּן און רופט זיך אָן :

— אַזוי יאָר־איין, יאָר־אויס, אָדער מען קריגט זיך, אָדער מען האָט קיין צייט נישט. און דו, דערווייל, שטאַרב פון הונגער.

— נישקשה — טרייסט זי פאַן ווינקלער, — ס'איז נישט קיין הפקר־וועלט. כ'וועל נאָכאַמאָל אַריינגיין. נאָכאַמאָל רעדן. זיי מוזן מיר געבן. וואָס מיינסטו, כ'בין שוין אַ פאַרלוירענער מענטש?

— דו זאָגסט שוין אַזוי פופצן יאָר — ענטפערט ס'ווייב מיט אַ פייכט קול און ווידער אַ שלעפּ מיט דער נאָדל.

— כ'וועל אַזוי לאַנג זאָגן, ביז כ'וועל עפּעס אויסזאָגן.

צומאָרגנס, אַז פאַן ווינקלער קומט אין געשעפט אַריין, ווייסט שוין ס'גאַנצע פּערסאָנאַל, אַז נעכטן איז געווען אַ „בורדע" (אַזוי רופט מען עס).

דער אַלטער וואַזשנע דערציילט, אַז נאָך דעם, ווי דער פאַן בוכהאַלטער איז אַוועק, איז פאַן יוזעף צוריק אַריין אין קאַבינעט און ווידער האָט מען געהערט שרייען. ער ווייסט וואָס, נאָר : „צאַש טאַם שוואַר גאַטשאַלי", צי אויף דייטש, צי אויף יידיש, ווער ווייסט זיי דאָרט, נאָר פאַן מיכאַל איז פּלוצלינג אַרויס פון קאַבינעט אַ צעקאָכטער, נישט געוואַרט ביז ער, דער וואַזשנע, וועט אים דערלאַנגען דעם פּאַלטן, נאָר אַליין אים אַ נעם געטאָן און אַנטלאָפן.

קומט ווידער אַ נאָכמיטאָג, דער וואָזשנע טשאַפּעס ווידער אַרום אין די לאַטשן. דער זייגער טיקעט העכער ווי אַלע מאָל. איבער די צימערן לויפט נאָך אַרום דאָס גערויש פון אָוועקגעגאַנגענעם פּערסאָנאַל – גייט פאַן ווינקלער ווידער אַ קוועטש די קליאַמקע פון דער קאַבינעט-טיר און גייט ווידער אַריין.

דאָס מאָל קומט ער אַנטשלאָסן. ער מוז פועלן. וואָס איז ער עפּעס זייערס אַ יינגעלע. נאָר אַז ער דערזעט דעם פאַן יוזעפס אָנגעצויגן פּנים, פאַן מיכאַלס פליכעוואַטע קעפּל איבער די פּאַפּירן, ווערט ער צוריקגעפאַלן און זאָגט שטיל, אַז ער איז געקומען געוואָר ווערן, וואָס עס הערט זיך מיט זיין הוספה.

קוועטשט ער אַזוי די קליאַמקע עטלעכע וואָכן. אַמאָל האָט מען נישט קיין צייט. אַמאָל וויל מען שוין יאָ רעדן, שיקט דער טייוול אָן אַ פאַרשפּעטיקטן קליענט. אַמאָל ווידער איז פאַן יוזעף נישטאָ. אָדער פאַרקערט – פאַן מיכאַל איז נאָר וואָס אַוועקגעגאַנגען. ביז מען דער-מאָנט זיך סוף-כל-סוף, און פאַן יוזעף רופט אים אַליין אַריין.

ער זאָגט אים, דער פאַן יוזעף, אַז זיי האָבן אים אין זינען. זיי ווילן ער זאָל זיין צופרידן, און פאַרוואָס נישט?... ער אַרבעט געטריי. נאָר וואָס זאָל מען טאָן, אַז ס'געשעפט טראָגט נישט... קיין סך קענען זיי נישט געבן... ער זעט דאָך אַליין... נישט מער – עפּעס וועלן זיי אים דערלייגן. נאָר מיט אַ תנאי – קיינער פון געשעפט זאָל נישט וויסן דערפון. אַפילו זיין אייגן ווייב טאָר אויך נישט וויסן.

פאַן ווינקלער שלינגט אַראָפּ דעם באַנקירס רייד און האַלט וואָרט. אַפילו זיין אייגן ווייב ווייסט נישט. נאָר אַז ער הייבט איר אָן געבן עפּעס מער אויף פּרנסה, פאַרשטייט זי, אַז ער האָט געקריגן, פאַרריכט זי ווייטער שטילערהייט די העמדעלעך מיט די הייזלעך פון די קינדער.

*

דאָס געפּוצטע בחורל, אַט דער אייגענער פאַן ליפּסאָן, וואָס האָט, דאַכט זיך, מער נישט אין זינען געהאַט, ווי זיין גלאַנצנדיק קעפּל מיטן קנייטש אין די הויזן, האָט אָנגעהויבן באַמערקן, אַז די הויט פון פאַן

ווינקלערס פּנים ווערט עפּעס אויסגעצויגן און דין, אַזוי אַז עס זעען
זיך אַרויס בלויע, קרענקלעכע אָדערלעך.

ער האָט באַמערקט, דער פֿאָן ליפּסאָן, אַז בשעת דער בוכהאַלטער גייט,
שטעלן זיך באַ אים די פיס נישט זיכער, אַזוי ווי ער וואָלט געבלאָנ-
דזשעט. און שוין אַ צייט, ווי ער האָט אויפגעהערט כּמעט צו רעדן.
אַז מען פרעגט אים עפּעס – ענטפערט ער צעטומלט און נישט אויפן
אָרט. האָט עס אים פאַרוואונדערט, דעם פֿאָן ליפּסאָן. דאַכט זיך, אַז
קיינמאָל איז דער בוכהאַלטער אַזוי נישט געווען. ער פלעגט טאָקע
מער שווייגן, ווי רעדן – אָבער קיינמאָל איז זיין פּנים נישט געווען
אַזוי אָפּגעצערט און אַזוי דערשלאָגן. פֿאָן ליפּסאָן געדענקט, אַז איינמאָל
אין טאָג, האַרט פאַרן אַ היימגיין, פלעגט זיך דער בוכהאַלטער אויס-
שטעלן און מיט אַ באַזונדער פאַרטועניקייט און באַזונדערע צוגרייטונג –
איז ער געגאַנגען ווי אַלע מענטשן גייען נאָך נאַטירלעכן געברויך. עס
איז געגאַנגען באַ אים, ווי באַ אַ זייגער. עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט
פריער אויסגערעכנט און אָפּגעשמועסט זיך.

לעצטנס אָבער הייבט ער זיך אויף עטלעכע מאָל אין טאָג פון דער
שטול און אָן באַזונדערע פאַרטועניקייט און אָן באַזונדערע צוגרייטונג
שלעפּט ער זיך אַרויס פון דער בוכהאַלטעריע מיט אויסגעקרומטע
פּלייצעס, זוימט זיך גאַנצע האַלבע שעהן און אַז ער קומט צוריק, דער
פֿאָן ווינקלער, איז זיין פּנים גרין-איבערגעשראָקן, די אויגן – ווייס,
מיט יענעם אויסדרוק אין זיי, ווען מען היט זיך, פרעמדע זאָלן
עפּעס נישט דערקענען.

פֿאָן ליפּסאָן, אַ ווייך-האַרציקער בחור, וואָס האָט נישט געקענט קוקן
אויף קיין שניט אין אַ פינגער, האָט זיך דערשראָקן פאַרן בוכהאַל-
טערס אויסזען. האָט ער אים איינמאָל, צווישן איבערמישן די בלעטער
געפרעגט – צי ער, פֿאָן ווינקלער, איז נישט עפּעס קראַנק. אין דער
אייגענער מינוט אָבער האָט ער חרטה געהאַט. פֿאָן ווינקלער האָט אַ
צי געטאָן מיטן קערפּער אַזוי ווי פון אַ ברי, מיט חשד אַ קוק געטאָן
אויף זיין געהילף און מיט אַ נישט-זיכער איילגדיק קול געענטפערט:
– איך קראַנק? – חלילה!...

בשעת-מעשה האָט זיך זיין פּנים מיאוס פאַרקרומט, די שטים-געבראָכן,

אַזוי אַז פֿאַן ליפּסאָן האָט געהאַט דאָס געפֿיל, אַז באַלד וועט זיך דער בוכהאַלטער הויך צעוויינען.

כּעד האָט דאָס בחורל נישט געפֿרעגט.

פֿאַן ווינקלער האָט טיפֿער איינגעגראָבן דאָס פּנים אין זשורנאַל. מען האָט געאַרבעט שטיל. פֿון מאָל צו מאָל נאָר האָט פֿאַן ליפּסאָן אַ קוק געטאָן פֿון אַ זייט אויפֿן געבויגענעם קאָפּ פֿון בוכהאַלטער; יעדע עטלעכע מינוט — אַרויסגעגנומען ס׳זייגערל פֿון וועסטל-קעשענע און פֿאַרגליכן עס מיטן ציפֿערבלאַט, וואָס אויף דער וואַנט.

אין פֿענצטער האָט אויפֿגעשיינט די זון. ברייטע, קאַלטלעכע פּאַסמעס האָבן זיך צעלייגט אויף די אָפֿענע ביכער. די גרויע, הויכע ווענט פֿון דער בוכהאַלטעריע האָבן זיך אַזוי ווי אויסגעגלייכט און צורעכט געמאַכט די קנייטשן און פֿאַלדן, וואָס דער שטויב האָט אויף זיי אָנגעוואָרפֿן.

פֿאַן ווינקלער, ווייזט אויס, איז אויך הימלעכער געוואָרן, ער האָט אַוועקגענומען דאָס פּנים פֿון בוך און מיט האַלב-צוגעמרוזשעטע אויגן געקוקט אין פֿאַרזוניקטן פֿענצטער אַריין.

פֿאַן ליפּסאָן איז געווען צופֿרידן, וואָס דעם בוכהאַלטערס פּנים האָט געקריגן אַ מענטשלעכע מראה און וואָס יענער האָט דער ערשטער איבערגעריסן דאָס שטילשווייגן.

— פֿרילינג שוין באַלד — האָט פֿאַן ווינקלער זיך אָנגערופֿן, קוקנדיק אין פֿענצטער אַריין. אין אַ ווײַלע אַרום, אַזוי ווי ער וואָלט זיך פֿאַרענטפֿערט פֿאַר דער ליכטיקייט, האָט ער צוגעגעבן:

— ווי פֿאַלט אייך איין, אַז איך בין קראַנק?

— כ׳ווייס? — — איר זעט שלעכט אויס...

— אַזוי, כ׳זע שלעכט אויס?... מיד אַ ביסל...

— איר וואָלט, אפֿשר, געבעטן אורלויב?

פֿאַן ווינקלער האָט פֿ:ד: געקוקט אין די שויבן און נישט אויסדרייענדיק דעם קאָפּ, געענטפֿערט:

— יאָ, ס׳וואָלט אַ יושר געווען.. מען דאַרף אַ טראַכט טאָן.

די זון האָט זיך אַוועקגערוקט פֿון פֿענצטער. אין צימער איז טונקל געוואָרן. די ווענט מיט די רוקנס זענען צוריק פֿאַרגאַנגען מיט שטויב.

פֿאַן ווינקלער האָט צוריק איינגעגראָבן דאָס פּנים אין זשורנאַל.

חידער האָט מען געאַרבעט. שטיל. טיק־טאַק פון אומרו, סקריפּען פון פעדערס. פאַן ליפּסאָן קוקט ווייטער פון אַ זייט, ציט ווידער דאָס זייגערל פון וועסטל־קעשענע און טראַכט בשעת־מעשה, אַז מיטן פאַן ווינקלער איז נישט גוט. ווייזט אויס, אַז ער איז קראַנק. גוט קראַנק... אויב ער אַליין רעדט שוין וועגן אורלויב, מוז די קראַנקהייט זיין אַן ערנסטע. דער פאַן ווינקלער איז דער איינציקער אין באַנקהויז „ברידער קעניג", וואָס דורך די גאַנצע אַכצן יאָר אַרבעט איז ער נאָך קיין איינמאָל נישט געווען אויף אורלויב.

פאַן סעבאַסטיאַן מיטן קאַסירער פלעגן פאָרן אַלע יאָר, די יינגערע – אַלע צוויי יאָר. בלויז איין פאַן ווינקלער איז געבליבן. ער האָט געזאָגט, אַז ער קען זיך אַזעלכעס נישט פאַרגינען. ער האָט נישט קיין קאַפּיטאַל. (געמיינט האָט ער פאַן סעבאַסטיאַן) קוים וואָס ער קומט אויס מיטן געהאַלט. און אַז ע ר וועט פאָרן, דאַרף שוין דאָס ווייב אויך פאָרן און די קינדער אודאי... זיצט ער בעסער אין שטאָט... זאָלן פאָרן אַנדערע.

גערעדט האָט מען אָבער, אַז נישט דאָס איז די הויפּט־סיבה. גיכער פאָרט ער נישט דערפאַר, ווייל ער האָט מורא, די קעניגס זאָלן נישט דערזען, אַז מען קען זיך אָן אים באַגיין. די דאָזיקע צוויי שותּפים, וואָס האַלטן סיי־ווי־סיי און איין רעדן, אַז זיי האָבן צופיל מענטשן, קאָנען אויסנוצן די געלעגנהייט און אים געבן צו וויסן, אַז ער איז איבעריק. זיין אַרבעט וועט דער געהילף קאָנען טאָן.

דאָס איז איין סיבה געווען, די אַנדערע סיבה – ווי נעמט מען עס און מען פאָרט פּלוצלינג אַוועק און מען לאָזט איבער ביכער אויף פרעמדע הענט... ער, פאַן סעבאַסטיאַן, קאָן זיך פאַרגינען אַזאַ זאַך. ער פירט נישט קיין ביכער... דעסגלייכן דער קאַסירער, פאַן יוליאַן ווייץ... געלט קען ציילן יעדער עס וויל... אָבער שרייבן אין זיינע ביכער, דאָס קאָן נאָר ער אַליין, פאַן יאַקוב ווינקלער...

גוט, ער וועט אַוועקפאָרן. וועט קומען אַ פאַן ליפּסאָן, אָדער אַן אַנדערער און וועט נעמען שמירן אין זשורנאַל. גיך, גיך, אַבי די בלעטער זאָלן זיין פאַרשריבן... פאַן יוזעף וועט אַלע טאָג אַריינקומען, געוואָר ווערן... וועט יענער זיך צואיילן, „אַזשורירן". אַי, ס'וועט זיין פול מיט גרייזן, וועמען אַרט עס?...

פאַן יוזעף וועט אַרויפלייגן דאָס אויסגעקיילעכדיקטע בייכל אויפן טיש, פאַרציען דעם ציגאַר און זאָגן:

– זעט איר שוין, פאַניע ווינקלער – אַט אַ יינגל, און אַז איר זענט אָוועקגעפאָרן, האָט ער אַלץ פאַרבוכט. . . דער זשורנאַל איז „אַזשור. . ."

וואָס זאָגט איר דערויף, פאַניע ווינקלער! . . .

דערפאַר וויל פאַן ווינקלער נישט פאָרן. דערפאַר בוכט ער מערץ אין חודש דעצעמבער. אַלץ דערפאַר, וואָס ער ווייסט דעם פאַן יוזעפס מחשבות. . .

קומען די גרויסע זומערדיקע חדשים, ווען די גאַסן זענען ווייס פון היץ און שווייס, זיצט פאַן ווינקלער און מאַכט קאָנטאָ־קאָרענטן און חשבונט זיך מיט די קליענטן. קומט צו גיין נײַן אַ זייגער אינדערפרי, גייט אַרויס פיר אַ זייגער נאָכמיטאָג, ביז ער האָט זיך אין יענעם טאָג פאַרקוקט אויף דער ליכטיקייט אין די שויבן און געענטפערט דעם פאַן ליפסאָן.

– ס'וואָלט אַ יושר געווען. מען דאַרף אַ טראַכט טאָן.

*

מאַכט זיך אַמאָל אַ מיטן טאָג. די טראָטואַרן זענען געלעגן ווייסע. ערגעץ איבער די דעכער האָט אַ שטיק קאַלטע זון געלעקט די פאַר־טרוקנטע בלעך. אויף די שויבן פון דער בוכהאַלטעריע איז געשטאַנען אַ זוניקער שטויב.

פאַן ווינקלער האָט זיך אינדערפרי פאַרשפעטיקט. ער איז געקומען אַן אויסגעבלייכטער מיט צוויי קרענקלעכע קנייטשן אין ביידע זייטן נאָז. און כאָטש קיינער האָט אים נישט געפרעגט, פאַרוואָס ער האָט זיך פאַרשפעטיקט, האָט ער זיך כּונדעסטוועגן פאַרענטפערט, אַז זיין דינסט־מיידל איז קראַנק געוואָרן, און אַז ער אַליין איז עפעס אויך נישט מיט אַלעמען.

שפּעטער, ווען ער איז שוין געזעסן בײַ דער אַרבעט, האָט פאַן ליפסאָן בײַגעמערקט, אַז די הענט זיינע, וואָס פירט מיט דער פעדער, וואַקלט זיך, אַזוי ווי זי וואָלט נישט זיכער געווען, צי מען דאַרף אָוועקשטעלן דעם ציפער, צי נישט.

דערנאָך האָט דאָס בחורל פּלוצלינג דערזען, אַז דאָס פּנים פון פאַן ווינקלער ווערט מיטאָמאָל שטאַרק פאַרענדערט, די שטענדיקע בלייכקייט פאַלט אָפּ. אָנשטאָט איר-שלאָגט אַרויס אַ כּיי־ע רויטקייט, אַזוי ווי בּאַ איינעם, וועמען עס פאַרפעלט אָטעם.

האָט ער אַ רוק געטאָן מיט דער שטול, דער פאַן ליפּסאָן, און האַסטיק זיך אויפגעשטעלט:

— פּאַניע ווינקלער, וואָס איז אייך!

פאַן ווינקלער האָט דערשראָקן אַ שויבער־געטאָן מיטן קאָפּ און מיט אַ פרעמד קול, אַזוי ווי ער וואָלט זיך אַליין אויך געפרעגט, געענטפערט:

— האַ, וואָס?

— דאַכט זיך, אַז אייך איז ניט גוט?

— מיר נישט גוט? — האָט דער בוכהאַלטער אַ טויטן שמייכל געטאָן און דאָס פּנים איז געוואָרן ווייס. ער האָט אַ וואָרף־געטאָן מיט די הענט איבערן טיש אַריבער; געוואָלט עפּעס אָנכאַפּן. נאָר איידער דער געהילף האָט בּאַוויזן אָפּערצוגיין פון זיין אָרט, האָט שוין יענער פאַרבויגן דעם קאָפּ אָן אַ זייט און מיט גרויסע, בּלויע ליפּן קוים אַרויסגערעדט:

— וואַסער!

פאַן ליפּסאָן האָט אַ פּראַל־אויף געגעבן די טיר און מיט אַ פרעמדן כּוח צעשריגן זיך איבער די גרויסע, פּראָטעריטע חדרים:

— וואָדי!!...

ס'איז געוואָרן אַ שטיקל מהומה. ס'האָבן זיך גענומען רוקן שטולן, טירן האָבן זיך פאַרמאַכט און געעפנט. פאַן ליפּסאָן איז דערווייל אַריין אין קיך צום וואָזשנע, געכאַפּט אַ גרויסע שעפּ וואַסער, געהאַקט מיט די טירן, אויפן וועג — איבערגעגעבן די שעפּ אַן אַנדערן, כאָטש יענער האָט זי שוין געהאַט בּאַ אים אַרויסגענומען.

אין בוכהאַלטעריע איז שוין געשטאַנען פאַן סעבּאַסטיאַן און מיט זיינע גרויסע הענט געדריקט בּאַ די שלייפן פון בוכהאַלטער. פאַן מיכאַל האָט זיך גיך און דראָבנע געדרייט פון איין זייט שטול צו דער צווייטער, אַ כאַפּ געטאָן די שעפּ פון עמיצנס אַ האַנט און אַ שפּריץ געטאָן אויפן טויטלעכן פּנים פון פאַן ווינקלער.

דער קאַסירער מיט די ברילן אויף דער נאָז איז געקומען צו לויפן, פּאַקנדיק די שליסלען פון דער קאַסע אין קעשענע אַריין. דער וואָזשנע איז געשטאַנען אין דער אָפענער טיר און מיט אַ קיילעכדיקי אויפגעעפנט מויל געגאַפיעט איבער אַלעמענס קעפּ. אין מיטן האָט דער טעלעפאָן גענומען קלינגען עפּעס זייער לאַנג און איינגעקשנט, אַזוי ווי ער וואָלט עמיצן גערופן צו הילף.

און אין דער אויפגעראַלטער טיר פון קאַבינעט האָט זיך דערווייל אָנגעשטעלט פאַן יוזעף אַן אָנגעכמורעטער, מיט אַראָפּגערוקטע ברעמען, אַזוי ווי געטריבן פון אַ שלעכט געפיל.

– מיכאל! – האָט ער אַ רוף געטאָן מיט אַ רוי קול.

אַ גאַנצע צייט איז ער געווען פאַרמאַכט. בײַ די ערשטע געשרייען פון פאַן ליפּסאָן, ווען פאַן מיכאל איז אַרויס פון קאַבינעט ווי אַן אויסגעשאָסענער – האָט זיך פאַן יוזעף אויך אויפגעריסן. אין מיטן אָבער האָט ער זיך דערמאָנט און פאַררוקט זיך הינטער דער טיר... ער פלעגט זיך אַזוי תמיד פירן. ווי נאָר ער האָט דערזען דורכן פענצטער אַ לויה, אָדער ווען עס זײַנען דערגאַנגען צו אים פון ערגעץ בייזע קולות, פלעגט ער אָפּשטיין אַזוי לאַנג, ביז וואַנען ער איז שוין איינגאַנצן זיכער געווען, אַז די לויה איז אַדורך און אַז די קולות האָבן אויפגעהערט.

דאָס מאָל, אָבער, האָט ער דערהערט, אַז די מהומה קנוילט זיך בײַ אים אין די שטובן. האָט ער אויפגעשפּיצט די אויערן. די הויכע אָפּציסן האָבן זיך פיבערדיק געדרייט. ער איז בייז געווען, וואָס דער ברודער זיינער איז אַזוי פּלוצלינג אַרויסגעפאַלן פון קאַבינעט, – איז ער אַרויס פון זיין באַהעלטעניש און אַ וואָרף געטאָן איבער די הוילע פּראַטערירטע צימערן:

– מיכעל!

פאַן מיכאל איז געווען פאַרנומען מיטן שפּריצן וואַסער און נישט קיין צייט געהאַט אומצוקוקן זיך.

– מיכעל! – האָט זיך צום דריטן מאָל דערהערט דאָס רויע קול און די אָפּצאַסלעך האָבן זיך נאָך פיבערדיקער גענומען דרייען.

האָט פאַן מיכאל געגעבן אַ קוק אַהין מיט איין זייט פּנים און אייליגדיק געפרעגט:

– וואָס ?

– וואָס איז דאָרט ?

– קאָם הער !

– אָבער וואָס איז דאָרט ?

– קאָם הער ! – האָט פאַן מיכאל אומגעדולדיק אַ וואָרף געטאָן צום לעצטן מאָל און צוריק זיך אויסגעדרייט צום פאַרהלשטן.

– מיכעל ! – האָט שוין פאַן יוזעפס קול געדונערט מיט הייזעריקלעכן אָפּקלאַנג. זיין קליינע, געפּאַקטע פיגור האָט זיך אויסגעצויגן מיט אַ קאָפּ העכער.

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַן איבערשרייען און איבערוווערטלען זיך פון טיר צו טיר. עס זענען ווידער געפאַלן :

– לומפּף, אַלטער אידיאָט. . .

ביז פאַן מיכאַל האָט געמוזט אַרויס פון דער בוכהאַלטעריע און פאַן יוזעף האָט פאַרהאַקט די טיר פון קאַבינעט.

אַ שפּאָר שטיקל צייט האָט מען נאָך הינטער דער קאַבינעט-טיר געהערט געשרייען. דאָס פּערסאָנאַל איז זיך ביסלעכווייז צעקראָכן – יעדער צו זיין טיש. באַם פאַן ווינקלער, וואָס איז שוין געזעסן אַ דערמונטערטער מיט אַ נאַריש פּנים און פרעמדע אויגן, זענען געבליבן : דער געהילף זיינער, פאַן סעבאַסטיאַן און דער אַלטער וואָזשנע.

שפּעטער איז צוריק אַריינגעקומען פאַן מיכאַל. ער האָט גערעדט שטיל. געטרייסט דעם בוכהאַלטער, יענער זאָל זיך נישט מצער זיין. ס'איז גאָרנישט, ס'וועט אַריבער. פאַן ווינקלער האָט מיט מידע, פאַראָרעמטע אוינן געקוקט נישט זיכער, אַזוי ווי ער וואָלט נישט דערהערט, וואָס פאַן מיכאַל רעדט אים אויס. דערנאָך איז געקומען פאַן יוזעף אויף זיינע קלאַפּעדיקע אָפּצאַסלעך. ער האָט געפרעגט צי ס'איז שוין בעסער און צום סוף געהייסן, פאַן ליפּסאָן מיטן וואָזשנע זאָלן דעם בוכהאַלטער אַהיימפירן אויף אַ דראָשקע.

*

דער צומאָרגנס איז געווען אַן אָנגעבראָגזטער. עס האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס נעכטיקע חלשן פון בוכהאַלטער ליגט נאָך אויף אַלעמענס

פּנימער. די נעזער זענען געווען פֿאַרשפּיצט. די שטימען — איינטאָניק. אַזוי ווי טראָפּנס וואַסער, וואָס פֿאַלן כּסדר אויף די שויבן.

אָנגעיאָגט די דאָזיקע ברוגזקייט האָט פֿאַן ליפּסאָן. ער איז געקומען מיט אַ זויער פּנים און דערציילט, אַז נעכטן, בשעת ער האָט אָפּגעפּירט דעם פֿאַן ווינקלער אין שטוב אַריין, איז דאָרט געוואָרן אַזאַ יאָמער, אַז אויף אים איז גערונצלט געוואָרן די הויט. ס'האָט אויסגעזען, אַזוי ווי פֿאַני ווינקלער האָט געוואוסט, אַז מען וועט אַהיימברענגען איר מאַן אַ טויט־קראַנקן. ער, פֿאַן ליפּסאָן, האָט נאָך נישט געזען אַזוי וויינען. זי האָט עפּעס געסקאָמליעט, אַזוי ווי הינט. זי האָט אים געזאָגט, די פֿאַני ווינקלער, אַז דער מאַן אירער איז שוין לאַנג קראַנק. שוין אַ פּאָר וואָכן. ער אַליין האָט גאָרנישט געזאָגט. באַהאַלטן פֿאַר איר. צהיימגעקומען — האָט ער, פֿאַרגעבן, נישט אויפגעהערט צו גיין אין בית־הכּסא. איז איר געוואָרן קשה:

— יאַקוב, וואָס איז דיר?... וואָס גייסטו עפּעס אַזוי פֿיל?

— גאָרנישט... גלאַט אַזוי...

— אָבער יאַקוב, זאָג מיר, וואָס איז דיר?...

— גאָרנישט... עפּעס דאָרט אָדערלעך בלוט אין שטילגאַנג. מן־הסתּם פֿון זיצן...

האָט זי אים אָנגעהויבן יאָגן, ער זאָל גיין צו אַ דאָקטאָר... האָט ער אָפּגעלייגט — היינט, מאָרגן, איבערמאָרגן — ביז־אָט־אָ, מען האָט אים געמוזט צהיימברענגען אויף אַ דראָשקע.

— עפּעס גוט? — און זי האָט ווידער אַ סקאָמליע געטאָן ווי אַ הונט.

אַז ער איז אַוועקגעגאַנגען, דער פֿאַן ליפּסאָן, האָט זי אים לאַנג געדריקט די האַנט, אַזוי ווי זי וואָלט געוואָלט בעטן אים עפּעס בעטן. עס איז אים געוואָרן איבער דער טבֿע. ווען ער איז אָפּגעגאַנגען פֿון די שטיגן, האָט ער געהאַט אַ מינוט, ווען ער האָט פּלוצלינג מורא געקריגן און געלאָפֿן נישט מיט זיינע פֿיס.

פֿאַן סעבאַסטיאַן, וואָס האָט מער פֿון אַלעמען אויסגעהערט פֿאַן ליפּסאָנס דערציילונג, האָט שווער אָפּגעצויגן דעם אָטעם. זיין ווייך העגלדיק פּנים האָט זיך צעקנייטשט. דער אָנגעבלאָזענער בויך איז אַזוי ווי

אַריינגעפאַלן, איינגאַנצן האָט ער אויסגעזען אַזוי ווי ס'וואָלט אים עמי-צער אַ ביס געטאָן.

די רעשט חברים האָבן אויסגעהערט מיט אַ נישט-היימלעך, אָנגע-שטרענגט שווייגן.

אין מיטן טאָג איז אַריינגעקומען פאַן מיכאַל און געפרעגט וואָס עס הערט זיך דאָרט בײַם פאַן ווינקלער. דער געהילף האָט נאָכאַמאָל גע-וואָלט איבערדערציילן, נאָר פונדערוויטנס האָט ער זיך געטראָפן מיטן פאַן סעבאַסטיאַנס אויגן, וואָס האָבן געהייסן שווײַגן – האָט ער נאָר געענטפערט, אַז מען ווייסט נאָך נישט.

אין געשעפט האָט מען געאַרבעט ווי אַלעמאָל. אין דער עקספּעדיציע האָט גערוישט פון קליענטן. דער טעלעפאָן האָט געקלונגען. פאַן יוזעף האָט אויף עמיצן געשריגן. דער וואָזשנע האָט אַריינגעבראַכט טיי און פון געוואוינהייט אַוועקגעשטעלט אַ גלאָז אויך אויף פאַן ווינקלערס טיש. די זון האָט אויפגעשיינט און געזוכט, דאַכט זיך, דעם זשורנאַל, איבער וועלכן פאַן ווינקלער איז נעכטן געזעסן. דאָס גרינע אָפּגעריסענע טוך פון טיש האָט אויסגעזען אָרעם, דער טינטאָרן איז געשטאַנען אַ פאַרמאַכטער און דער לעשער האָט זיך עפּעס נאַריש אָפּגערוט.

*

אויפן אַנדערן טאָג האָט זיך איבער די גרויסע פּראַטעריטע צימערן פון באַנק-הויז „ברידער קעניג, וואַרשע“ דערטראָגן די ידיעה, אַז מיטן פאַן ווינקלער איז נישט גוט. נעכטן אין אָוונט זענען געווען בײַ אים פאַן סעבאַסטיאַן און דער קאַסירער. אינדערפרי איז געווען אַ דאָקטאָר. שפּעטער – נאָך איינער, – דער אַ ל ט ע ר צ י כ אָ צ ק י. די קרענק איז געפערלעך. אַ ר אַ ק אין דער פאַרדייאונגס-קישקע. מען מוז שוין אָפּערירן. נישטאָ וואָס איינצושטעלן.

פאַן סעבאַסטיאַן האָט גערעדט מיט האַלדז-טענער, אַזוי ווי איינער, וואָס איז מיד פון וויינען. זיין גרויסער, אויפגעבלאָזענער בויך האָט, דאַכט זיך, איינגאַנצן געהעשעט. דער קאַסירער, פאַן יוליאַן ווייק, האָט אַלע ווײַלע פאַרראַכטן די ברילן און מיט באַדויערונג צוגעגעבן:
– זייער נישט גוט...

נאָכמיטאָג, ווען די קליענטן זענען זיך צעגאַנגען און דער אַלטער וואָזשנע האָט פֿאַרשלאָסן נאָך זיי די טיר, האָט פֿאַן סעבאַסטיאַן אַראָפּגענומען די בּרילן, אויסגעהויבּן זיין שווערן גוף, און מיט געמאָסטענע, באַטראַכטע טריט אַריינגעגאַנגען צום פֿאַן ווייק אין דער קאַסע.

בּיידע האָבּן זיי געאַרבּעט צום לענגסטן אין דער פֿירמע „בּרידע־קעניג“. בּיידע האָבּן זיי געהאַט אַ שטיקל השפּעה אויף די צוויי קליינע בּרידערלעך. האָבּן זיי זיך אין דער קאַסע אַ שפּאָרע ווילע געסודעט. פֿאַן יוליאַן ווייק האָט אויסגעשפּיצט די צוגעשוואַרצטע וואָנסעס, און ווען די ווייזערס פֿון זייגער זענען אַראָפּגעפֿאַלן פֿון פֿיר אויף אַ פֿערטל פֿינף — האָבּן בּיידע קאָלעגן אַ צי געטאָן די וועסטלען, אָפּגעהוסט אַ ביסל און אַריינגעגאַנגען אין קאַבּינעט.

דאָס פּערסאָנאַל האָט אויפֿגערוימט די שרייבּ־מכשירים, אָנגעטאָן די אויבּער־מלבּושים, און אָנגעטוענערהייט געוואַרט בּיז די צוויי עלטערע קאָלעגן וועלן אַרויס פֿון קאַבּינעט.

דער זייגער האָט געשלאָגן האַלבּ פֿינף. פֿון הינטער דער צוגעמאַכטער טיר האָבּן זיך געהערט פּאַרטויבּטע אָפּגעהאַקטע שטימען.

דער בּחור, וואָס האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט פּאָרנאָגראַפֿישע קאַרטן, האָט צוגעלייגט אַן אויג צום שליסל־לאָך. אין אַ ווילע אַרום — אויסגעדרייט זיך צום עולם און אַ וואָרף געטון:

— זיי דינגען זיך!

— זיי געזאָגט — האָט עמיצער געענ־פֿערט און אַרונטערגעשטעלט זיך הינטער אַ צווייטנס פּלייצעס.

אַ פּאָר מינוט נאָך פֿינף האָט זיך די טיר פֿון קאַבּינעט געעפֿנט און בּיידע עלטערע קאָלעגן זענען אַרויס. צוערשט איז געגאַנגען פֿאַן סעבּאַסטיאַנס אויפֿגעבּלאָזענער בּויך, דערנאָך — דאָס גרויסע הענגלדיקע פּנים, וואָס האָט אויסגעדריקט יענץ נעבּעכדיקע געפֿיל, ווען מען גייט אַרום מיט טיכלעך פֿאַר אָרעמע כּלות... הינטער אים איז געגאַנגען פֿאַן יוליאַן ווייק — אַ שווערער מיט אויפֿגעבּלאָזענע ליפּן, וואָס פּלעגט אים קומען פֿון אַ סך רעדן, דאָס פּנים אין האַלבּן־שמייכל, מיט דעם אייגענעם הנאהדיקן קנייטש, וואָס זיין קאָלעגע — פֿאַן סעבּאַסטיאַן פֿעלדמאַן.

ביידע האָבן זיי געטאָן אַ גוטע זאַך. ביידע האָבן געפּועלט, אַז די פירמע „ברידער קעניג" זאָל צושטייער געבן אויף דער אָפּעראַציע, און ביידע גייען זיי אַראָפּ צופרידענע.

אויף דער גאַס רופט זיך אָן פאַן סעבאַסטיאַן צום קאַסירער:

— אָבער כ'האָב אים געזאָגט — פאַניע יוזעפיע — אַז ער, פאַן ווינקלער, איז געווען אַ מכה אין געשעפט, האָט איר באַדאַרפט די מכה שוין לאַנג אויפהאַקן.

פאַן יוליאַן ווייץ גיט אַ זעץ אַרויף די ברילן שטייפער אויף דער נאָז און ענטפערט:

— פשעפראַשאַם פאַנאַ, פאַניע סעבאַסטיאַניע — דאָס האָב איך אים געגעבן דעם משל. . .

פאַן סעבאַסטיאַן פאַלט נישט אַראָפּ באַ זיך און ענטפערט גלייך צוריק:

— איר האָט אַ טעות, פאַניע ווייץ — איך האָב עס אים געזאָגט, און איר האָט עס איבערגעחזרט. . .

— ניין, פאַרקערט. . .

— אָבער, אום גאָטעס ווילן — הייבט פאַן סעבאַסטיאַן אָן גיך — ווי געדענקט דאָס נישט אַ מענטש, וואָס ער רעדט. און נישט וואַרטנ-דיק אויף קיין ענטפער פון קאַסירער, זאָגט ער ווייטער:

— זאָג איך אים, פּראָשען פאַנאַ, אַ מענטש אַרבעט אַכצן יאָר. . . און ביידע קאָלעגן פאַרגעסן, אַז ס'איז דאָ אויף דער וועלט אַ פאַן ווינקלער, און אַז דער דאָזיקער פאַן ווינקלער האָט אַ ראַק און אַז מען דאַרף דעם דאָזיקן פאַן ווינקלער אָפּערירן.

ערשט ווען ביידע האָבן זיך געזעגנט און פאַן סעבאַסטיאַן איז געבליבן אַליין, איז אים פּלוצלינג געקומען אויפן געדאַנק, ווי אַזוי פאַן ווינקלער האָט אויסגעזען נעכטן באַנאַכט. און דערפילט האָט ער, דער פאַן סעבאַסטיאַן, דעם אויסגעוואַרעמטן, שווערן ריח פון צימער, וואו פאַן ווינקלער ליגט, מיט די אַלע פלאַשן און פלעשלעך, וואָס האָבן זיך שוין אָנגעזאַמלט אויפן פענצטער; מיט די רעצעפּטן וואָס הענגען נאָך באַ די פלעשלעך — און ס'האָט אים אַ צי געטאָן אונטערן האַרץ-גריבל. געווען אַ מינוט, ווען אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער גאָר האָט אַ ראַק אין דער פאַרדרייאונגס-קישקע און אַז מאָרגן דאַרף מען דאָס אים אָפּערירן.

פֿר האָט זיך איינגאַנצן איינגעצויגן. אַרומגעקוקט זיך, צי עמיצער פֿון די פֿאַרבייגייער דערקענט אים עפּעס נישט אויפֿן פּנים. און אַזוי איינגעצויגענערהייט האָט ער זיך גיך דורכגעגליטשט דורך די גאַסן.

*

דעם פֿאַן ווינקלער האָט מען גענומען אין שפּיטאָל אַריין. דאָס ווייב מיט די קינדער האָבן געוויינט. די שטובן זענען געבליבן נישט אויפֿגערוימטע. דאָ און דאָרט האָבן זיך געוואַלגערט איבעריקע זאַכן. ס'איז געווען ענג. נישט אויסגעקערט. פֿאַני ווינקלער האָט פֿאַרגעסן, אַז זי האַלט אַ הויז. זי האָט מער נישט געזען, ווי דאָקטוירים אין ווייסע פֿאַרטוכער מיט פֿליכעוואַטע קעפּ. זי איז כּסדר געשטאַנען הינטער דער טיר פֿון אָפּעראַציע־זאַל. פֿאַן ליבּסאָן איז געקומען צוויי מאָל אַ טאָג און אַ דערשראָקענער, אַזוי ווי ער וואָלט געווען שולדיק, אַרומגעדרייט זיך אויפֿן גרויסן שפּיטאָל־הויף. פֿאַן ווינקלערס צוויי קינדער האָבן זיך געשאַרט הינטער די מויערן. יעדער איינער האָט געהאַלטן פֿאַר אַ מצווה אַ קרעכץ צו טאָן איבער זיי. נאָכמיטאָג איז געקומען פֿאַן מיכאַל מיטן פֿאַן סעבּאַסטיאַן. שפּעטער־דער קאַסירער מיט נאָך עטלעכע קאָלעגן. האָט מען זיך אַרומגעדרייט צווישן די שטילע שפּיט ל־ביימער מיט פֿאַרנומענע פּנימער, און געפּרעגט איינער דעם אַנדערן און געסודעט זיך איינער מיטן אַנדערן.

ערשט נאָך דער אָפּעראַציע האָט זיך עפּעס אַ ריר געטאָן. די דאָקטוירים האָבן געגעבן גוטע האָפֿענונגען, האָבן זיך די פּנימער אַ ביסל אויסגעגלייכט. פֿאַן מיכאַל, אַ באַרויקטער, האָט טעלעפֿאָנירט צום פֿאַן יוזעף, אַז די אָפּעראַציע איז בשלום אַריבער און אַז די דאָקטוירים זענען מבטיח, אַז ער, פֿאַן ווינקלער, וועט געזונט ווערן.

אַ פֿייכטער כאַרנאַכט האָט זיך צעלייגט איבער די קאַנטיקע גרויע געזימסן פֿון די שפּיטאָל־מויערן. דער עולם איז זיך ביסלעכווייז צעגאַנגען מיט אַ טרייסט־וואָרט אויף די ליפּן. פֿאַני ווינקלער איז געבליבן מיט אַ צעוויינטער שווערקייט אויפֿן האַרץ.

זי האָט נישט געגלייבט. עפּעס האָט זי דערזען אויפֿן דאָקטאָרס פּנים אַ קנייטשל. אַזעלכע קנייטשלעך האָבן נאָר מענטשן טיף־געקרענקטע מענטשן, וואָס קאָנען זיך קיינמאָל נישט באַרויקן.

און אָט דאָס דאָזיקע קנייטשל און דאָס גיכע ענטפערן פון דאָקטאָר און דאָס נישט קוקן איר גלייך אין פנים אַריין – האָט זי געבראָכן פון די פיס. זי האָט מורא געהאַט אפילו אויף איין רגע צוצולאָזן דעם געדאַנק, אַז מיט איר מאַן איז שלעכט. און דאָך האָט זי נישט געגלייבט, אז עס קאָן צוריק גוט ווערן.

די צווייטע נאַכט באַם קראַנקנס בעט איז געווען לאַנג ביז האַרץ-חלשות און קאָפּ-מישונג. הינטער דער טיר – טונקעלע, ליידיקע קאָרידאָרן. די טריט קלינגען אָפּ מיט אַ פּחדיקער טעמפּקייט. דאָס ליכט איז פאַרשטעלט. אין יעדן ווינקל ליגן, דאַכט זיך, מענטשן אויף דער ערד – צוגעדעקט איבערן קאָפּ מיט שווערע געוואַנטער און וואַרטן, מען זאָל זיי צונעמען. פון צייט צו צייט קומט אַריין אַ שוועסטער. זי ליגט אייז אויפן קאָפּ, רעדט נישט אַרויס קיין איין וואָרט, נאָר גייט אויף די שפּיץ פינגער. פאַני ווינקלער וויגט זיך באַם בעט, ווי אַן אומרו. זי קוקט כסדר אויפן אויסגעשפּיצטן פנים פון בינטל ביינער, וואָס ליגט אין בעט. קוקט אין פענצטער – צי בלויט שוין נישט אין דרויסן. אין טונקעלן צימער שטייט אַ וואַרעמע פּאַרע, אַזוי ווי פון אַלט בעטגעוואַנט. דאָס פנים פון קראַנקן פאַרגייט מיט גלאַנצנדיקער פייכטקייט. בייגט זי זיך צו, די פאַני ווינקלער, און קוקט מיט פאַר-האַלטענעם אָטעם. שאַרט זיך אַרויס אַ ליימיק-שווערע האַנט פון אונ-טער דער קאָלדרע, בלייכע, אָפּגעזענגטע ליפּן שטאַמלען עפּעס וועגן קינדער, וועגן באַנק-הויז „ברידער קעניג“ און אין מיטן אַ קריץ מיט די ציין...

אינדערפרי קומען מענטשן. אויסגעשלאָפענע, אָפּגעגעסענע. דערקענען זיי באַ דער פורטקע, אַז ס'איז עפּעס געשען, ווערן זיי אויפגעשפּיצ-טער. גייען צו פאַמעלעכער... ווערן זיי געוואָר, אַז פאַרטאָג האָט פאַני ווינקלער פּלוצלינג אויפגעבראַלט די טיר אויפן ליידיקן קאָרידאָר אַרויס און צעשריגן זיך. איז געקומען די שוועסטער אַ קוק טון און... איבערגעצלמט זיך.

*

צומאָרגנס האָבן באַקאַנטע און אומבאַקאַנטע געלייענט אין די צייטונ-גען, אַז די פירמע „ברידער קעניג, וואַרשע“ האָט אין פאַרשטאָרבענעם

פארלוירן אן ערלעכן און טיכטיקן ארבעטער, דאס פערסאנאל — א גוטן חבר; און דאס ווייב מיט די קינדער — א טייערן מאן און טאטן.

זענען זיך צוזאמענגעקומען מענטשן און געגאנגען פאמעלעך נאך א שווארצער עגלה; און דערציילט דעם פארשטארבענעמס מעלות און שטילערהייט געמורמלט אויף דער פירמע „ברידער קעניג״ און געזוכט צווישן עולם די צוויי ברידער.

איז איינער, פאן יוזעף, געגאנגען צום סאמע סוף מיט די אויגן צום ברוק. און דער צווייטער, פאן מיכאל, האט פאמעלעך געשטעלט דעם פארנאסאל הארט נעבן דער עגלה און אויך ער האט דערציילט דעם פארשטארבענעמס מעלות: אז ער איז געווען א מענטש מיט א גוט הארץ... געווען אמאל א פאל, ווען זיי האבן אים נישט געקאנט דער־זייגן, האט ער עס פארשטאנען, דער פארשטארבענער... נישט געמאנט מער.

— שקאדא, דאברי טשלאוויעק — האט פאן מיכאל א שאקל געטאן מיטן קעפל.

דער עולם האט אויסגעהערט, צוגעברומט מער מיט די צקכלען, ווי מיטן מויל און ווייטער שטיל געשלעפט זיך נאך דעם שווארצן וואגן.

בלויז פון צייט צו צייט האט זיך דערהערט א הפקרדיקער שלוכץ. דאס האט זיך פאני ווינקלער א ריס געטאן; אוןביידע פירער אירע — כאן סעבאסטיאן און פאן יוליאן ווייץ — האבן זיך געמוזט צובייגן און שטיל אין איר עפעס אריינרעדן.

קאדיע מאלאדאווסקי / אטוואצק

(9

I

ווילדעס — עגונות פֿאַרלאָזטע פֿון מענטש און פֿון וואוינען.
נידעריק פֿלייטן. ס'וועט דאָ קיינער נישט קומען אויף גנבענען
עפּעס באַנאַכט.

וועגעלעך שמאָלע — פֿאַרגליווערטע פֿינגער אין פּאַרק,
און ביימער מצבות פֿון עמיצנס אויסגעשפּייט האַרץ.
נישט קיין טראָט. נישט קיין קול.
כאַ — כאַ — כאַ — הילכט אַ הוסט פֿון אַן אָפֿענעם פֿענצטער אַרויס:
ס'גייט דאָרט עמיצער אויס. . .
איז מיין האַרץ דאָ אַ גאַסט.
אַ צעשראָקענע האַסטיק צעיאָגט עס מיין בלוט,
$37{,}3^{0}$, $37{,}5^{0}$
איך בין דאָ ?
דאָ — דאָ — דאָ — קלאַפּט מיין האַרץ.
איז די ערד דאָ פֿאַרקאַמט מיטן שניי און פּאַרגלעס
און ס'האָט קיינער מיט טריט נישט צעפּודלט דעם וועג,
נאָר אַ הענדלער גיט הילכיק אַמאָל אַ געשריי:
— פּאָמעראַנצן ווער קויפֿט ? —
שטעקט אַרויס זיך אַ האַנט — אַן אָפּגעוועלקט בלאַט:
Proszę mnie·

II

מיר זענען קראַנקע דאָ —
אַ מחנה הייזעריקן, צוגעפּאַלענע צום ווייסן
ווינטערדיקן וואַלד.
מיט מיילער אָפֿענע אין פֿוילן אָטעם,
ווי הייזעריקע פֿידלען ציען מיר אַ וואָרט
אין טיכער איינגעהילט, מיט פֿיבערדיקע אויגן,
ווער דאַרף אונדז נאָך ?

און וואָס קענען מיר טויגן ?
פאַרהייבן סאָסנעס הויך אַרויף די צווייגן,
כּדי אונדז נישט באַרירן,
כּדי אונדז מיידן, מיידן...
מיר געוואַלטעווען דעם וואַלד,
און שפּייען בּלוט אַריין צו זיינע שמעקעדיקע
וואָרצלען.
דערפאַר באַוועגן זיך באַנאַכט די ביימער
און דערציילן,
ווי גרויס עס איז דאָ דער בּית־עולם..
און ערגיץ בּאַ אַ גוסס
שפּאַטן נאָך דעם לעצטן שאָטן פון געדאַנק
מיט גרויס געוויקס, מיט פעטן שטאַם
אין טויזנטיאָרעדיקן לעבן...
בּין איך דאָ אויך. אַ איינע...
אַ קראַנקע איינגעהילט אין טוך
און טרעט פּאַמעלעך אינם שניי צווישן ביימער,
און ס׳ווייסט נישט קיינער,
אַז איך בּין עס דאָך... איך...

III

ס׳איז נאָך אַ פענצטער אָפן דאָ,
און נאָך אַ רויטער פייערל אין פינצטערניש באַנאַכט,
איך וואוין דאָ,
און ווינטערדיקע לאַנגע נעכט,
בּין איך געווען דאָ אין געפענגעניש,
געדולדיק אויסגעהערט דאָס מיטגעפיל פון פריינט,
אין עלנט געשפּאַצירט פון וואַנט צו וואַנט.
אַ טרייסט, ס׳האָט דעמאָלט איינער מיך געליבט,
און צערטלעך פלעגט אַוועקשאַרן אַ פאַסמע האָר

באַ מיר פון אויג.
און ערשט בין ווידער דאָ.
אָטוואָצק האָט מיר געבראַכט,
מיט פיבערדיקע דראָונגען פון טויט.
נקמה פאַר מיין האָסטיק טראָט,
פאַר לויכן איבער בערג,
פאַר קייקלען זיך אַראָפּ מיט הילכיקן געשריי —
האָט מיר געבראַכט אָטוואָצק —
אויף שמאָלע וועגעלעך פאַרטראַכטן זיך אויף בלייכע נעכט
און זען ווי מ׳גייט אויס אויף לופטיקע וועראַנדעס
און וועגן זיך דאָס לייב אויף פונט און לויט,
אָט ווי אַ קעלבל ערב שחיטה־צייט.
ס׳איז נאָך אַ פענצטער אָפן דאָ,
און נאָך אַ רויטער פייערל אין פינצטערניש באַנאַכט.
איך וואוין דאָ.

IV

מ׳קומט אַהער נאָך שמייכלענדיק,
ווי גוטעפריינט געאָרעמט מיטן טויט.
פון שטראָמיקן וואָקזאַל אַרויס
אין קליידער מאָדישע,
און אין פאַריזער היט.
ס׳איז אַ קאָנצערט.
יונגע קומען. שפּאַנען הפקרדיק אַריין.
אין באַרדיקער אין גרינער שטאָט
און ווערן דאָרט פאַרשוואונדן און פאַרפאַלן.
און ס׳בלייבט פאַמעלעך אויס
אַ בליענדיק געזיכט,
און שפּיציק ווערט אַ מיידלש קיילעכדיקע קני.
ווי יורדים נאָך אַ גרויסן, רעשיקן יריד

שלעפּט מען זיך אַרום דאָ הין און צריק. . .
און הייסע פינגערלעך, ווי ווייסע שפּינען-פּיסלעך
פאַלן צו אַמאָל צום בּרוינעם שטאַם פון בּוים,
ווי ס'וואָלט געבּעטן זיך אַ יונגע האַרץ
בּאַ בּיימער פונם וואַלד:
רעטונג! רעטונג!
און ס'ליגט אַ גאַנצע שטאָט,
אַן אויסגעהייליקטע פאַר טויט
מיט וועגן אָפענע
און בּאַנען – פיאַווקעס צוגעזויגענע בּאַם זייט
און ס'קען פון דאָרטן קיינער נישט אַנטלויפן.
און איך בּין אויך אַן אויסגעבּאָדענע אַהערגעקומען.
אין ווייסע וועש –
אַ זבח פאַרן וואַלד פון שטעט און וואַנדער.
נאָר ס'זענען נאָך עלאַסטיש, פריש
בּאַ מיר די אָדערן אין בּלוט
און אפשר כ'וועל די איינציקע אַנטלויפן
פון שטאָט געהייליקטער פאַר טויט.

V

זיץ איך אַזוי אָפּט אַ פוס איבּער אַ פוס
און קוק דעם רעגן אָן, און הער אים אויס.
און ווי אַ הונט פאַלט אָן –
דערקייקלט זיך פון ערגיץ-וואו אַ הוסט.
איך גיב אַ ציטער אָפּ, ווי ס'וואָלט אַ פליג אַ בּיס
געטאָן אין בּרעם.
אָטוואָצק, דערמאַן איך זיך, אָטוואָצק. . .
און ס'פאַלט דאָס האַרץ מיר ערגיץ נידעריק אַראָפּ.
זיץ איך אַזוי אָפּט אַ פוס איבּער אַ פוס,
און קוק דעם רעגן אָן און הער אים אויס.

VI

איך בין אַ וואַנדער־מיידל,
אין בענקעניש איז אויסגעאיבט מיין האַרץ.
און ווען ס'עסט אויף דער טאָג די טויען פון באַנאַכט,
פאַרשאַר איך ס'ווייסע פאַרהאנגל בא מיר פון שויב—
כ'קוק אָן אַ נייע גאַס.
און ס'ליגט פאַרקנוילט
אין ווינקעלע בא מיר פון האַרץ
אַזאַ מין ציטעריק געדאַנק:
און טאָמער וועט מיך קיינער דאָ נישט וועלן ליבן?
און טאָמער וועט מיר קיינער דאָ נישט זיין באַקאַנט?
נאָר גאָט באַהיט!
ווי רעגנס אָנגעלאָדן הענגען שטענדיק אין דער לופט,
און פאַלן אומגעריכט אַ שפע אויף דער ערד —
אזוי איז פאַר מיר יעדע נייע שטאָט,
אַזוי איז פאַר מיר יעדעס נייע אָרט!
און כ'ווייס שוין נישט, פילפאַכיק איז מיין לייב.
ס'וואַקסט יעדעס יאָר אין מיר אַ נייער רינג,
ווי אין אַ בוים,
איך בין מאָזאַיש אויסגעוועבט פון אויפגיין
און פאַרגיין,
איך בין אַ וואַנדער־מיידל,
אין בענקעניש איז אויסגעאיבט מיין האַרץ.

VII

געזונטערהייט! עס האָבן מיינע חברטעס
שוין קינדער פיצעלעך אין ווייסע וויגן.
און בייגן צערטלעך זיך צו זיי
מיט שטילע מאַמישע געזיכטער,

מיט בריסטן נאַקעטע, ווי שרייאיקע פלאַקאַטן:
— אויסגעגאַנגען ס׳מיידלש לעבן.
און קוקן שטיל צו מיר אַריבער
מיט פייכטן גלאַנץ און טונקלענדיקע בליקן,
ווי שוואַרצער קוק פון וואַסער הערבסט ערב־
פאַרפרירן...
עס ענדיקן די טעג זיך נישט באַ זיי
מיט גליקלעכע פאַרנאַכטן,
אָדער מיט לאַנגן שלעפעניש אויף גאַסן
און וויסטן שמייכל אויף די ליפּן, ווי ס׳טרעפט
באַ מיר.
און שלאָפן שטיל מיט רונדע פּנימער
אויף בייכיקע, אויף ווייסע קישנס
און שטרעקן אויס אַ שלעפעריקע האַנט צום וויג,
און האָבן נישט אין בין־השמשות פון פאַרטאָגן
קיין אויסגעבלייכטן בליק צו גרויער שויב,
פאַר עמיצנס אַ נישט דערזאָגטן וואָרט
אָדער אַ שמייכל וועמעס,
וואָס חזרט זיך מיר איבער אויף די ליפּן.
עס האָבן מיינע חברטעס שוין קינדער פּיצעלע,
אין ווייסע וויגן...
געזונטערהייט!

VIII

איך בלייב אַ ווילע אויפן שוועל
אָט פונקט אַזוי, ווי ער איז נעכטן דאָ געשטאַנען,
און שמייכל אָט אַזוי, ווי געכטן ער...
דערגאָך?

דערנאָך גייט אויף אין מיר
אַ טונקעלער געפיל פון אַ געוויקס
און כ׳וויל דאָ שטיין אָט ווי אַ סאָסנע, צי אַ דעמב.
די הענט ארויף, ווי פייגעוודיקע צווייגן זענען
אָט פונקט אַזוי, ווי ער איז נעכטן דאָ אַ ווייליקע
געשטאַנען.

א. מ. פוקס / ווינטער

I

זי גייט שוין ווייטער... נאָר זי גייט... פרעג אַ שטייגער, וואו מ׳דראַליעט אין אַזאַ דרויסן, אין אַזאַ קרירה... ווען מ׳לייגט מיר אַנידער אַ גאָלדן רענדל, וואָלט עך נישט אַרויסגעגאַנגען אין דרויסן אַרויס... אַזאַ דרויסן...

אַזוי האָט ר׳ שלום-בער געזאָגט צו זיין טאָכטער, נישט אומקוקנדיק זיך צו איר, שטייענדיק מיטן פנים צום פאַרקאָוועטן בלינדן אָנגעפרוירענעם שייבל-צו. די האָרבאַטע פלייצע אָנגעבויגן, איין האַנט אַריינגעשטעקט אין אַרבל פון דער אַנדערער, דריבניטשקע אונטערטענצלענדיק מיט די גרויסע שטיוול אויף איין אָרט, אין יענער ליידיקגייערישער אומגעדולד, וואָס טראָגט אונטער, טרייבט פון דער שטוב אַרויס.

דאָס מיידל איז געשטאַנען גרויס אויסגעפילט אין איר ווינטער-מענטעלע גרייט אַוועקצוגיין. דער קאָפּ אַביסל אַרויסגעבויגן צום בלינד-געפלעקטן שפּיגל-צו, האָט זי אונטערזינגענדיק זיך צורעכט געמאַכט די לעקעלעך אויפן שטערן, אַ נעץ געטאָן דעם פינגער אין מויל און געקרייזלט די פּאה-הערעלעך גיך, גיך מיט אַ באַזונדער געניטקייט, וואָס דאָס איז די ערשטע הכנה צום זינדיקן.

— עלקע... עלקע, טו דיר כאָטש אָן דעם שאַל אויפן האַלדז, ווערסטאָך נאָך פאַרקילן—האָט געזאָגט די מאַמע, און שוין זענען איר געראָנען די טרערן פון די צעיאַטערטע רויטע אויגן איבערן פאַרחושכטן אַלטן גרויסן פּנים אין דער פרישער דערמאָנונג אָן פּיניען, איר זון, וואָס מ׳האָט גענומען צו די זעלנער אין דער מלחמה אַריין און ער איז נישט מער אַהיימגעקומען.

— דו ווייגסט שוין ווייטער ?... זי ווײנט שוין... — האָט די טאָכטער זיך געבייזערט אין דער צוגעגעסנקייט פון דער מאַמעס שטענדיקן געוויין, וואָס יאַדעט אַרויס די נשמה, פאַרנמאַסט די טעג.

— ווי אַזוי ווייגט מען נישט... אַזאַ יונג... אַזאַ לעכט, אַלע יינגלעך זענען אַהיימגעקומען, נאָר מיין פּיניע נישט... וואו פוילן ערגעץ זיינע ביינער וואו... זיינע יונגע ביינער...

— אַלע יינגלעך... אַלע יינגלעך... דו ווייסטאָך, מאַמע, אַז ס׳זענען גע-

3

א. מ. פוקס

פאַלן נאָך יינגלעך... ס'איז געפאַלן נחום אייזיק בערלס... משה דער לאַנגער... ברײנעס זון...

ס'האָט זי תמיד פאַרדראָסן, די טאָכטער, וואָס די מאַמע טענהט אַלץ אַלע יינגלעך, כאָטש זי ווייסט גאַנץ גוט, אַז נישט אַלע יינגלעך זענען אַהיים־געקומען. די אַנדערע יינגלעך אָבער, וואָס זענען נישט אַהיימגעקומען, האָט זי נישט געזען; מיט אַ נישט־פאַרגינעריש אויג האָט זי נאָר געזען די יינגלעך, וואָס זענען אַהיימגעקומען פון די זעלנער — אויסגעוואַקסע־נע, אויסגעפּאַשעטע, מיט גלייכע ברייטע פּלייצעס, געזונטע פריילעכע יונ־גען, ווי די ליכט. האַנדלען און פאַרדינען. און מ'דערקענט זיי נישט:

— זע נאָר, ווער איז דער... משה דעם שוואַרצן קאָטערס?... קיין עין־הרע אויסגעוואַקסן אַ יונג... און מיין פיניע פוילט אין דער ערד, ערגעץ אין דער פרעמד, אָן אַ מצבה... אַ ווייטיק איז דער מאַמען אין האַרץ, אַ גרויסער בראָך...

בשעת די מאַמע האָט געוויינט און געשנייצט די נאָז אין פאַרטוך אַריין, פלעגט דער טאַטע אוועקקוקן און שווייגן. די קויטיקע גראָע באָרד זיינע, געעלטערט פאַר דער צייט, איז אַראָפּגעהאָנגען שטום און טרויעריק, ווי אַן אַלטער אָפּגעניצטער בעזים. דער שטומער טרויער פון די טאַטעס, וואָס באַגלייט אונדז דאָס גאַנצע לעבן. דער ייד האָט זיך פלוצים אומגעדרייט און געזאָגט:

— וואָס שאַדט עס דיר, אַז וועסט אָנטון עפּעס אויפן האַלדז, עלקע... היינטיקע קינדער... זיי פאָלגן דען?...

די טאָכטער האָט נישט געפאָלגט. דעם האַלדז אָפן ביז אַ שטיק אין דער אָפענער ברוסט אַריין, גערויטלט אין אָפענער גליסטיקייט צום אָפּגעבן זיך אין פרייד, איז זי אַוועקגעגאַנגען, הוידנדיק זיך אַביסל אויף די פולע קלובעס פּאַוואָלע אַהער און אַהין, ווי אַ קאַטשקע, אַביסל שפּאַצירן, ווי זי האָט געזאָגט:

— וואָס וועט זי עפּעס אויסזיצן אין דער היים?...

ר' שלום־בער האָט געזוכט זיין שטעקן. ער האָט אַראָפּגערוקט דאָס היטל איבער די אויערן און געלאָזט זיך גיין.

— וואו גייסטו, שלום־בער? — האָט געזאָגט די יידענע. — אין אַזאַ דרויסן, שלום־בער...

— וואו זאָל עך גייען... — האָט דער ייד זיך געבייזערט אין שולדי־

4

קיט... כ'גיי... פרעג מיך בחרם וואו כ'גיי... כ'ווייס... כ'וועל אַ ביסל אַריינגיין צום מחותּן געוואָר ווערן... דאָרט קער זיין וואַרעם אין שטוב... הערסטו, וואָס עכ'ל דיר דערציילן, חנה, עך האָב מורא, אַז אונדזער מחותּן וועט שוין לאַנג נישט אָנציען... גאָרנישט קיין לייט שוין, מנחם... א...

פאַרקילט זיך אין די באַראַקן, נעבעך... געכאַפּט א לונגן-פעלער...

אין ר' שלום-בער איז אַוועקגעגאַנגען פון דער היים.

אַלעמאָל אויפסניי האָט דער שטורעם-ווינט מיט אַ צוגעדושעטן שרעקיק-געציויגענעם יאָמער ווילד אַ הייב געטאָן א קופּע טרוקענעם, ווי זאַמד צעמאַלענעם שניי, אים ווייט אַוועקגעטראָגן, און אַ פּראַל געטון מיט אים אויף אַ דעכל — אים צעווירבלט און צעשאָטן אין אַ ווייסן בייזן וואָלקן, אונטערכאַפּנדיק תיכף א נייע קופּע שניי. די ליידיקע, טרוקענע ביימע-לעך זענען געווען פאַרגליווערט, געבויגן פונם ווינט שווער אין איין זייט אַריין. די אָפּגעלאָזענע ערטער, איבערגעצויגענע מיט אייז, זענען אַ רגע געבליבן נאַקעט-בלאָ, האָבן דורכזיכטיק קלאָר ווי גלאָז געגלאַנצט מיט אַ לויטערער קלאָרער קעלט. און באַלד זענען זיי ווידער פאַרשאָטן געוואָרן אין הויכע גלאַטע שניי-בערגלעך. און ס'האָט זיך געדאַכט, אַז אין דעם דאָזיקן מוראדיקן דרויסן האָט נאָך קיינמאָל נישט געאָטעמט אַ לעבעדיקער נפש. אָבער אין דער בלאָלעכער ווייסקייט, וואָס האָט טונקל געציטערט אין די אויגן, ווי צאַנקענדיקע פלעמלעך, איז צומאָל פאַרביי-געגאַנגען אַ גוי אין אַ געלן האַרטן ברייטן קאָזשוך, זיכער, פּאַוואָליע, רייך, מער ווי תּמיד — און דער סקריפּ פון זיינע ברייטע האַרטע שטיוול מיט די שטומפּיקע נעז אין פראָסטיק האַרטן שניי, איז געווען זאַט, שאַרף. ס'האָט געסמאַלעט די שפּיץ אויערן און געטרוקנט האַרב אונטער דער נאָז. אונטער אַ גראָב-פאַרבלאָזענעם פאַרקאָוועטן בלינדן פענצטערל פון אַ פאַרזונקענעם פאַרשאָטענעם יידישן שטיבל, האָט זיך אין ווייסן שניי שאַרף געשוואַרצט אַ שפּיץ-פאַרשטאַרטער פליגל פון אַ דערפרוירע-נער וואָרנע.

דער ווינט האָט דעם ייד אונטערגעטראָגן, אַ כאַפּ געטון אַלע מאָל אין דער פּלייצע און אַוועקגעטראָגן אַ שטיק וועגס ווייט. זיין לאַנגער געעלטערטער טיזליק איז געווען פון אונטן צוגעפּאַטשט, צוגעקלעפּט צו די שטיוול ווי אַ נאַסע שמאַטע, וואָס פּאַטשט זיך צו און בלייבט קלעבן. ער איז געפלויגן ממש אין דער לופטן און צוגעפראַלט צום מחותּנס טיר.

5

א. מ. פוקס

— קאַלט, שלום־בער? האַ! קאַלט? — האָט דער קראַנקער מנחם אַ שמייכל געטון, ווען דער מחותּן איז אַריינגעקומען מיט זיין שטענדיקן האַלב־שטעכיקן חוזק־שמייכעלע, באַהאַלטן אונטער דער גראָלעכער שטעכי־קער וואָנצע און אין דערמיט האָט ער זיך ווי תּמיד צעהוסט מיט זיין לאַנגן קרעכצנדיקן הייזעריקן הוסט און אַראָפּגעשפּרונגען פונם בעט און לאַנג אָנגעקוקט דאָס שפּייעכץ.

אַז די מנחמקע פלעגט דאָס זען, האָט זי אויסגעדרייט דעם קאָפּ און גע־זאָגט שטיל צו זיך אַליין, אַז דער קראַנקער זאָל הערן:

— איי אַ מצווה.

און זי איז געווען גערעכט, די יידינע. וואָרום ר׳ מנחם האָט געהאַט אַ טבע אַרומצודרייען זיך אַ גאַנצן אינדערפרי דאָרט אין די שוואַרצע פאַר־פוילטע ברעטערנע באַראַקן אין די בלויזע קויטיקע גאַטשעס, גוואַדזיען אין די פאַנטאָפל אין דער זומפּיקער, צעווייקטער קאַלטער בלאָטע פון איין באַראַק צום אַנדערן, הייבן די באָרד און הערן צווישן די יידן מיט הנאה נייעס פונם קייזער, פון דער פּאָליטיקע, פון די שלאַכטן.

— עסטאָך פאַרקילן, מנחם... גערע־קזעש...] וואָס דרייסט זיך עפּעס אַרום אין די גאַטשעס, מנחם... טו דיר כאָטש אָן די הויזן, מנחם...

דאָס ווייב האָט גערעדט, גערעדט צו דער וואַנט און ער האָט זיך געטון זיינס זיך אַרומגעדרייט אין די גאַטשעס.

דער קראַנקער איז געזעסן אַצינד אינם צעדריקטן, שוואַרץ־קויטיקן בעכן אין קויטיקן טלית און תּפילין, געדאַווענט. דאָס היטל טיף פאַררוקט אויפן הינטערשטן האַלבן קאָפּ, האָט ער זיך געפילט דורכגענומען אין די טרוקן, אויסגעצערטע פיס פון אַ אָפּשוואַכנדיקער טרוקענער וואַרעמקייט, וואָס קומט פונם לאַנגן חולאַת און ס׳האָט זיך אים, ווי יעדן טאָג, געגלוסט צו רייצן מיטן מחותּן, וואָס פלעגט אַריינקומען אַהער זיך אָנוואַרעמען.

— אַ... ס׳איז קאַלט, שלום־בער... אַיאָ?

— הערסט! עים איז קאַלט! ער ליגט אַ גאַנצן טאָג אונטערן איבער־בעט, איז עים קאַלט... פּריוו לאָמעך זען גיי אַרויס אין דרויסן אַרויס, — האָט דער מחותּן געזאָגט. ער האָט אַרומגעטענצלט אַהין און צוריק איבערן שטיבל, אָנגעבויגן, איילנדיק איין האַנט אַריינגערוקט אין דער אַנדערן אַרבל, די האָרבאַטע פלייצע ענג־שמאָל איינגעוויקלט אין זיין לאַנגן

שוואַרצן געלאַטעטן טיזליק ביז די קנעכל און דאָס שוואַרצע ברייטע אויסגעקראָכענע היטל אָנגערוקט ביז אויף דער גראָער ברייטער באָרד, פון וועלכער ס'האָט אַרויסגעקוקט אַ שפּיץ דיקע בלאָ-גערויטלטע נאָז, וואָס האָט אויסגעזען, ווי אַ אַלטע בולבע, וואָס קוקט אַרויס פון די קאָרי-ניעס. דער ייד האָט זיך נישט געקאָנט דערוואַרעמען.

פון זיין אַרומטענצלען אַהין און צוריק, איז די קעלט אין שטוב געוואָרן ווייער און טרויעריקער. ער האָט אָנגעמאַכט אַ ווינט. די אָנגעוואַקסענע קרענקלעכע שניי-פלעקן, וואָס האָבן גלייך ארויסגעשיינט פון די סטעליע-ווינקעלעך און פון די בייכיקע שפּעלטלעך אין די ווענט, ווי פייכטער גלאַטער שימל, האָבן פאַרשפּרייט אַ שרעקיקע שלעפעריקע טונקלקייט די אייביקע טונקלקייט פונם ווינטער אין אָרעמקייט.

— ווייסטו וואָס כ'וועל דיר דערציילן, שלום-בער—דערוואַרעם דיר די הענט. דאָס ערשטע זענען די הענט. אַז ס'איז נאָר וואַרעם אין די הענט איז שוין אומעטום וואַרעם... — האָט געזאָגט דער קראַנקער.

— מאַכסט חוזק, מנחם, האַ? ליגסט אין בעט און מאַכסט חוזק פון דער וועלט? נו... נו...

דער מחותּן האָט גוטמוטיק-פריילעך געשאָקלט מיטן קאָפּ, און ווי זיי שטייגער איז געווען, האָט ער אַריינגעשטופּט אין הרובע אַריין, וואו ס'האָט זיך אַרומגעסמאַליעט אַ פייכט שייטל האָלץ, איין שטיוול נאָכן אַנדערן, זיך צו דערוואַרעמען די פיס.

— אַ ווינטער — האָט ער געזאָגט, — אַ קעלט, אַזאַ ווינטער געדענק עך שוין נישט אַ יאָר פערציק...

דערוואַרעמענדיק זיך אביסל, האָט ער אַרויסגעשלעפּט פונם בוזעם אַן אַלטן האַרטן שטריק, אַ פּאָסטראָינִיק, דערלאַנגענדיק אים דעם מחותּן האָט ער געזאָגט:

— נו, מנחם, עסט קויפן דעם פּוסטראָניק, צי ניין?... די זעסט אַ פּוסט-ראָניק... אַ נייער פּוסטראָניק, זאָלן מיר אַזוי אַלע האָבּ מזל-טוב... עך האָב עם געקויפט ערשט דאָ פאַר דער מלחמה אין קאָזליוו אויפן יאַריד... די כּלבים זאָלן מיר נישט געווען אַוועקנעמען דאָס פערד און וועגעלע, וואָלט עך עם נישט געווען פאַרקויפט. מעגסט מיר גלייבן, מנחם... היינט קריגט מען נישט אַזוינע פּוסטראָנקעס... עך פאַרקויף דיר אים אַ מציאה...

צווי זעקסער, עך... עך נעם נישט ווייניקער א האלבן נייעם... זאלן מיר אזוי האבן פרנסה בריות, הערסטו ווי די כאפכט א מציאה...

באם רעדן האבן די פארזונקענע אויגן ערגעץ־דארט אין דער קויטיקער האריקייט אויפגעגלאצט אומגעריכט מיט נייעם פייער, ווי באלד אויסגעלאשענע קוילן, אז מען טוט זיי א בלאז־אונטער. זיין קול איז געווארן יונגער, פרישער, די שפיץ נאז גערויטלט.

דער מחותן האט גענומען דעם פוסטראניק, געכלאנטערט אים כאוואליע, באטאפט אים מיט די אויסגעצערטע ווייסע טויטע קנעכערנע פינגער. ער האט נישט באדארפט אצינד קיין פאסטראנקעס, ווארום דאס פערדל האט מען נאך תחילת ווינטער אוועקגעטריבן אין דער ליידיקער שנייאיקער ווייטקייט אריין, ס'זאל דארט ערגיץ־וואו פגרן, ווייל ס'איז נישט געווען אים וואס צו געבן צו עסן און דאס וועגעלע האבן צוגענומען די זעלנער. ער האט זיך אויפגעזעצט אין בעט און געזאגט:

— וואס טויג מיר פאכטרונקעס... עך דארף פאסטרונקעס דארף עך... עך קען דיר געבן ניין גרייצער... לאז ער ליגן אויפן בוידעם...

— פאר ניין נייע לאז ער ליגן בא מיר — האט געזאגט דער מחותן א ביסל באליידיקט... קיין מציאות האב עך נישט...

די נאז אראפגעלאזט, די פ ייצע מער אנגעבויגן, האט ער צוריק גענומען דעם שטריק און אים באהאלטן אין פאזעכע אריין.

די מחותנתטע, מנחמס יידינע, איז אריינגעקומען אין שטוב אריין. זי האט געטראגן איןביידע בלאע הארטע פארהארעוועטע הענט צווי קאנען וואסער. די ברעגעס פון די פארטאלאפעטע קליידלעך, איינס איבער ס'אנדערע, זענען געווען הארט, ווי בלעך, גראב־אנגעפרוירן מיט אייז פון דעם אפגעכליפעטן וואסער. די יידינע האט שווער געסאפעט, געהויכט אין די בלאע פארשארטע צעטראסקעטע הענט אריין און זי האט שווער אונטערגעטענצלט אין די גרויסע צעפ׳יקטע שטיוו, וואס בא איינעם האט פונם שפיץ ארויסגעקוקט א הארטע שנייאיקע שמאטע אנגעפרוירן מיט אייז.

— אזא זאווערוכע, אן עבירה אפילו א הונט ארויסצוטרייבן אין דרויסן ארויס... יאסל, שטיי שוין אויף, יאסל! מעגסט שוין אויפשטיין, ניש־קשה. ס'איז שוין באלד ווידער נאכט. הערסט, יאסל! נו, וואס זאגט איר, מחותן? מ'האט אזא געזונטן יונג און ס'איז נישטא ווער ס'זאל אריינברענגען

אַ ביסל וואַסער אין שטוב אַריין. נו? אַזאַ געזונטער יונג זאָל אַ גאַנצן טאָג שלאָפן מיטן טאַטן... שעמסטאָך נישט פאַרן מחותן, יאָסעלע?... — האָט גערעדט די יידינע, בשעת זי האָט גענומען קערן די האַרטע ערדענע געבערגלטע ערד אין שטוב מיטן אַלטן אָפגעריבענעם בעזעם פון ריטלעך. אין איר ליידיקן מויל אָן ציין, האָבן זיך באַם רעדן די בלויזע בלאָע יאַסלעס ווייך אָנגעשלאָגן איינע אויף דער אַנדערער. און ס'האָט אויסגעזען, ווי פונם ליידיקן חלל דאָרט רעדט אַרויס די אָרעמקייט אַליין — די מאַמעשע צרות פון אַלע יאָרן.

— גליַיך טוסטו, יאָסל, וואָס די שלאָפסט... הלואי וואָלט איך מיך געקאָנט אַריינלייגן אין בעט אַריין און שלאָפן, כ'לעבן — האָט געזאָגט דער מחותן.

דער קראַנקער האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ און אַ קוק-געטאָן אויף זיין זון יאָסל, וואָס איז געלעגן נעבן אים באַ דער זייט נאָנט צוגערוקט צו דער וואַנט, מיטן לאַנגן טרוקענעם שטומען פנים, וואָס איז ענלעך געווען צום פנים פון אַ פערד.

— אם ירצה-השם, מאָרגן... מאָרגן וועסטו שוין אַרויפברענגען אַ ביסל וואַסער, אַ יאָ, יאָסעלע, האַ?...—האָט געזאָגט דער קראַנקער, שמייכלענדיק מיט זיין אייביקן שטעכעדיקן האַלבן שמייכעלע מיטן צוגעמאַכטן מויל אין דער קויטיקער קראַנקער באָרד אַריין, וואָס אירע האָר זענען געשטאַנען שפּיציק און שאַרף, ווי דראָטן. מ'האָט זיי געקענט איבערציילן. און אין דערמיט האָט ער זיך צעהוסט מיט זיין הייזעריקן פייכטן הוסט אַראָפּגעשפּיגן פונם בעט און לאַנג אָנגעקוקט דאָס שפּייעכץ.

דער ווינט האָט געפייפט אין קוימען, געהירזשעט, געריסן, און ס'האָט זיך געדאַכט, אַז ער וועט אָפרייסן דעם דאַך און אים אַוועקטראָגן...

— וואו איז ערגעץ עלקע? — האָט פּלוצים אַ פרעג-געטאָן די מחותנתטע מיט אַ שטילערן קול, אַ פאַרדעכטיקן, וואָס גיט אָנצוהערעניש, אז מ'ווייסט, נאָר מ'רעדט נישט, מ'זאָגט גאָרנישט.

— עלקע? וואו זאָל זי זיין? פרעג מיך בחרם... זי גייט... נאָר זי גייט... קאָן זיך נישט איינהאַלטן אַ מינוט אין שטוב... זי גייט, זאָגט זי, אַ ביסל אַרויס אין דרויסן אַרויס שפּאַצירן... אָ, היינטיקע קינדער... זי האַנדלט, זאָגט זי... ווייס עך וואָס... אירע מסחרים... — האָט דער מחותן גערעדט און אַ קרעכץ געטאָן צום סוף.

די מחותּנתטע האָט אַראָפּגעלאָזט טיפער איר בלאָע, לאַנגע נאָז צו דער ערד און זי האָט געשוויגן מיט אַ שלעכטן פאַרביסענעם שווייגן.

קיינער האָט נישט געוואוסט, וואָס וועט דער סוף זיין פונם שדוך. מ׳האָט נישט גערעדט אָפן: נישט די מחותּנים און נישט חתן-כּלה, יאָסל מיט עלקען. זיי זענען געווען חתן-כּלה נאָך פון פאַר דער מלחמה. יאָסל האָט נישט געטויגט פאַר קיין זעלנער. מ׳האָט אים נישט גענומען. ער איז אַנטלאָפן אינאיינעם מיט טאַטע-מאַמע פון ראָזבינע אין אָנהייב מלחמה-צייט, ווען די קאָזאַקן זענען ס׳ערשטע מאָל אַריין קיין ראָזבינע. מ׳איז אַנטלאָפן קיין אונגאַרן איבער די קאַרפּאַטן-בערג אין די באַראַקן אַריין.

עלקע מיט אירע טאַטע-מאַמע זענען אָבער ס׳ערשטע מאָל נישט אַנטלאָפן. זיי זענען געבליבן דאָס ערשטע מלחמה-יאָר אין ראָזבינע סיי מיט די קאָזאַקן און סיי מיט די עסטרייכער. זיי זענען ערשט דערנאָך אַנטלאָפן: דאָס ערשטע קיין לעמבערג און פון דאַנען קיין ווין. תּחילת ווינטער, אין סוף 1918 יאָר, אַהיימקומענדיק צוריק קיין ראָזבינע, איז עלקע שוין געווען אַ אַנדער מיידל: שוין גאָרנישט די עלקע... האָט יאָסלס מאַמע געזאָגט דעמאָלט, אַראָפּלאָזנדיק די לאַנגע בלאָע נאָז צו דער ערד. מ׳האָט גערעדט אויף איר, אויף עלקען אין ראָזבינע... מ׳האָט געזאָגט, אַז זי האָט נישט קיין מורא געהאַט נישט פאַר די עסטרייכער און נישט פאַר די קאָזאַקן אַפילו... מ׳האָט זי יאַקאָש נישט אויפגעגעסן, פונקט ווי נאָך אַ סך אַנדערע מיידלעך פון ראָזבינע... מ׳עסט עפּעס אויף עמיצן?...
זי האָט געלעבט מיט די זעלנער בשלום און די עלטסטע האָבן זי געגריסט מיט אַ פאַרגנבט שמייכעלע צווישן די וואָנצעס, ווען זי פלעגט גיין אַביסל אויפן שטראָז שפּאַצירן פאַרנאַכטלעך-צו אין איר ענגן יאַקעבל, דאָס קעפל פריש פאַרקעמט. און אַז ס׳איז חלילה עפּעס געהאַנגען שלעכטס איבער אַ יידן, איז מען אַריבערגעלאָפן צו עלקען. עלקע איז אַריבערגעלאָפן צום עלטסטן בעטן און זי האָט תּמיד געפּועלט, עלקע... און אין דער צייט ווען איר חתן יאָסל איז אין די ברעטערנע באַראַקן דאָרט אין זומפּיקן טאָל אין אונגאַרן צווישן אַלע יידן געשלאָפן אויף דער ערד מיטן טאַטן, איז עלקע געזעסן, אָפּגעפּוייסט די קלייען אַרום דער נאָז, די רויטע פעדער פונם היטעלע אויפגעשטעלט גרעסער ווי ס׳פּאַסט זיך, אין ווין — אין אַ קאַפע-הויז אין ווינקל אויפן פּלושענעם

זאָפּקעלע און געהוידעט מיטן גראָבלעכן פּיס און געהאַנדלט גלייך מיט אַלע יונגעלייט און מיידלעך מיט צווירן, לעדער, קעז און זייף און זי איז געוואָרן א לייט. עלקע... זיך אויסגעמענטשט גלייך מיט אַלע, און אַהיים איז זי געקומען דערנאָך קיין ראָזבינע, אויסגעבלייכט די נאָז, דינער, חייסער, איידעלער; גאָרנישט צו דערקענען איז געווען איר פּאַוואָליע, איידעלער קול, דאָס באַהאַלטענע דינע רייצעניש פון דער זינד האָט געשמעקט דערפון ווייטוענדיק און גלוסטיק.

אַז עלקע פלעגט אַמאָל אַריינקומען אַהער צום מחותן אין שטוב אַריין, דער אָפענער האַלדז געוויטלט פונם פּראָסט ביז טיף אין דער ברוסט אַריין, רופן די מאַמע אירע, האָט זיך יאָסל באַם טאַטן אין בעט איבערגעדרייט מיטן פּנים צו דער וואַנט, ברוגז. ער האָט געשוויגן נישט גערעדט אַ וואָרט. און ס'איז אויך געווען גוט אַזוי צו ליגן אין בעט, צו שלאָפן מיטן טאַטן און נישט אויפצושטיין אין קאַלטן ווינטער טאָג אַריין. זיינע טרוקענע, פלאַטשיק-שאַרפע ביינער זענען געווען פאַרחלושט, איינגעמאָרעט אין דער קויטיק-קרענקלעכער בעט-וואַרעמקייט. די אָפענע אויגן האָבן כסדר געקוקט אויפן קליינעם שטיק, קאַלט-בלאָע וואַנט, וואָס ער האָט אַלע מאָל אָנגערירט מיטן שפּיץ פון זיין לאַנגער דאַרער נאָז — בלייך פון הונגער. געווען ברוגז נאָך פון נעכטן אויף דער נאַכט פון דער וועטשערע, ווען די מאַמע האָט זיין יינגערן ברודער, סענדערן, געגעבן אַ גרעסערע שיסל באָבעלע-יושקע און דערצו האָט די מאַמע אונטערגעשטופּט סענדערן אַן אָפּגעקאָכט איי.

— עך בין נישט קיין קינד, עך...—האָט יאָסל אַוועקגערוקט די שוואַרצע שיסל געקעכץ פון זיך, אַראָפּלאָזנדיק ברוגז די נאָז און ער איז געגאַנגען שלאָפן אָן וועטשערע.

— דו... דו... געזונטער בער דו.. דו גלייכסטעך צו סענדערן דו?.. סענדער פאַרדינטאָך, סענדער... סענדער איז אַ לייט... ער גלייכט זעך צו סענדערן... ער...

די גיפטיקע רייד דער מאַמעס זענען געווען דין צעפּליעטשט, אָנגעשאַרפט צווישן די בלאָע שמאָלע ליידיקע יאַסלעס. און זי איז געווען גערעכט — וואָרום סענדער האָט טאַקע פאַרדינט, סענדער, ער האָט געהאַנדלט, געפירט סחורות באַ נאַכט קיין קאָזלעוו און צוריק... און ווען די זעלנער כאַפּן אים, דערשטעכן זיי אים. אָבער סענדערן האָט מען נישט געכאַפּט

ער האָט אונטערגעקויפּט, אונטערגעשמירט די כּלבים און דורכגעשוואַרצט באַנאַכט אין פינקלדיקן בלאָען שניי אַקעגן דער לבנה, אָנגעבויגן, אַ זאַק שוועבעלעך אויף די פּלייצעס. ער האָט פאַרדינט געלט און דאָס באַהאַלטן אין קופערט, גאַנץ אונטן, אונטערן טוּכלע גרעט, איינגעבונדן אין דער צעשיטער הגדה...

II

דאָס דונערן פון די שיסערייען האָט נאָר איינגעוואַליעט אַביסל די יידישע שיבלעך אין ראָזבינע. באַ אַ טייל זענען געווען איינגעפלעטשט די דעכער, ווי ס׳צעפּלעטשט זיך אַ פריש ברייטל, די ווענט איינגעבראָכן מיט געשפּאָלטענע בייכער, אַ טייל ווידער זענען געווען אינגאַנצן פאַרשוואונדן, די בעלקעס אַוועקגעשלעפּט פון די גוים, צעטראָגן; דער שניי האָט צוגעדעקט די ליימענע חורבות מיט אַ גלאַטיק בערגל און ס׳האָט נאָר אַרויסגעשטעקט אַ בלאָ־געקאַלעכטע פּאָליצע, ליידיק אָפּגעבראָכן אין מיטן דערינען. דער בליק האָט דאָרט תּמיד געזוכט אומזיסט אַ טעלער, אַ טעפּל.

זייט סענדער איז אַהיימגעקומען פון די זעלנער, האָט זיך אים אַלץ אויסגעדאַכט, אַז ער איז פאַרבלאָנדזשעט געוואָרן, ס׳איז נישט ראָזבינע. דאָס אויג האָט זיך נישט געקאָנט צוגעוויינען צו דער ווייטער פוסטער ליידיקייט; קיין יידישע שטיבלעך זענען דאָ, אויפן שטראָז, מער נישט געווען. נישט שלמה - וואָלפס שטוב און נישט יונהס שטוב. ס׳איז נישט געווען די מיל, די בריק און דער טייך...

— וואו איז ערגעץ אַהינגעקומען דער טייך?... — האָט סענדער אַ פּאָר מאָל שוין אַ קלער געטון. די טעלעגראַפן־סלופּעס זענען געלעגן צעלייגט, איבערגעבראָכענע איבערן צעלעכערטן וועג, איבער די גריבער אָנגעפּולט מיט שניי. זייערע דראָטן זענען געשטאַנען איבערגעריסן, טויבע פאַרפּלאָנטערטע אין דער הייך, פּאַוואָליע זיך שווער געשאָקלט, ווי אַ בינטל לעבעדיקע ווערעם.

סענדער איז געגאַנגען דעם קאָפּ אָנגעבויגן, שניידנדיק זיך מיט אַ זייט אין ווינט. זיין וואָלן שאַליקל איז אויך געווען האָפּערדיק פאַרוואָרפן

איבערן האַלדז און איין שפּיץ דערפון אַריינגעשטעקט אויף דער פּלייצע אין שנאָל פון זיין קורצן ראָק, איבערגעניית פונם זעלנערישן מאַנטל. די פולע בעקלעך זיינע האָבן איצט געפלאַמט רויט אין ברענענדיקן שאַרפן פראָסט און פון זיין שיינער געבויגענער נאָז האָט פונם שפּיץ אַראָפּגעהאָנגען אַ טראָפּעלע. ער האָט געשפּאַנט מיט כוח אין דער חיי־סער וואָיענדיקער זאַווערוכע, וואָס האָט צוריקגעשטופּט מיט שטאַרקייט און געפינצטערט אין די אויגן מיט אַ ציטערדיקן ווייסן פלימער, פאַר כאַפּנדיק דעם אָטעם.

— אַ כאָלירע זאָל דאָס טרעפן... — האָט סענדער געזאָגט. נאָר אָט איז ער געגאַנגען אין מיטן וועג צווישן עטלעכע קליינע האָלצערנע פשוטע צ׳מלעך פון נישט אָפּגעטרעסעטע צווייגן, וואָס האָבן קוים אַרויסגעשטעקט פונם שניי. אויף זיי זענען נאָך געהאָנגען קרום די אייזערנע העלמען פון די זעלנערישע קעפּ, וואָס ליגן דאָ באַגראָבן אין מיטן דערינען. די אייזערנע העלמען האָבן די גוים נאָך נישט געהאַט אַראָפּגעגנבעט, מ׳האָט נאָך נישט געוואוסט צו וואָס זיי קענען צונוץ קומען. זיי האָבן זיך שווער געהוידעט אין ווינט אויף די צלם־שפּיצלעך, געקרעכצט מיט די מיילער אַראָפּ און האָבן דערמאָנט די טעפּ, וואָס די גויעס הענגען אַרויס טרוקענען אויפן פּלויט.

צווישן די צלמלעך באַ דער זייט איז געשטאַנען אַ פלאַך ברעטל, פרעמד, אַליין און מ׳האָט דערויף נאָך געקענט לייענען די אָפּגעריבענע אותיות:

„איזאַאַק קאָהן״.

אַ ווייס אָפּגעשיטער פון שניי, ווי אָנגעטאָן אין אַ ווייסן כאַלאַט, איז סענדער אַריינגעגאַנגען צו רחלע אייזיקס אין שענק אַריין. אויף דער שוועל האָט ער זיך אָפּגעקלאַפּט זיינע גלאַנציקע וואוילינגערישע שטיוועלעך און דאָס שיינע גרינע קאַפּעליושל, די ברעמען זענען געווען פול פון שניי־פליטערלעך. א רגע האָט ער גאָרנישט געזען אין שטוב, בלויז אַ ציטערדיקע טאַנצנדיקע שוואַרצקייט האָט געפלימערט אין די אויגן. ער האָט מיט זיי אַ פּאָר מאָל אַ פינטל געטון און געזאָגט:

— אַ הרויסן, טפו זאָל דאָס ווערן...

דערנאָך האָט ער זיך געריבען די פאַרשטאַרטע הענט, און דער שענקפּ־

רינס ברייטער פעטער נאָכהענגדיקער גוידער איז בלייך אַרויסגעשוואומען אין דער גראָער מאַטקייט.

— רחלע, גיטסמא אַהער אַ טרונק בראָנפן... גיכער, גיכער, וואָרום די קישקעס אין בויך זענען מיר פאַרפרוירן... ער האָט אַריבערגעבויגן דעם קאָפּ, אַ גאָס-געטאָן גיך, קוים מיטן אויג צו דערזען דאָס גלעזל בראָנפן אין מויל אַריין און זיך געקוויקט, קוקנדיק זשעדנע מיט דער גאַנצער גלוסטיקייט פונם יונגן הייסן בלוט אויף דעם ווייבלס ווייכע קיילעכדי-קע דיקע הענט.

— אַ מחיה... באַ אייך קען מען זיך טאַקע אָנוואַרעמען, רחלע... זאָל מאַ אַלע אַזוי האָבן אַ גוט קוויטל... — האָט דער יונג פריילעך-צעפלאַמט גנביש אונטערגעוואונקן מיט אַ האַלב אייגל און ער איז אַריין אין אַלקער צריין.

דאָ זענען שוין געזעסן שטעטלדיקע בהורים באַם טיש. געשפילט אין דאָמינע, געררייכערט און געהאַנדלט. פון די נאַקעטע קויטיק-בלאָע שענק-ווענט האָט געררונען די נעץ, דער רויך האָט זיך אין לייכטע וואָלקנדלעך געקייקלט אונטער דער האַרבאַטער סטעליע און די ברייטע רויע קולות פון די יונגען האָבן געהירזשעט מיט קראַפט און זיכערקייט.

די אַלע איבערלעבענישן און פלאָגענישן באַ די זעלנער אין די ווייטע לענדער, אין די פרעמדע שטעט און ערטער, צווישן די פרעמדע מענטשן, דאָס וואַלגערן זיך אין די בלאָטיקע שיס-גריבער, אין די שטיינערנע היילן, אויף די הויכע שנייאיקע בערג, הונגער, קעלט, נעץ, צעשאָסענע אברים, בלוט, מענטשן-פלייש, צעקרומטע הרוגים, הענגענדיקע פאַרפלאָנ-טערט אין די שטעכדיקע דראָטן, וואָס האָבן דערמאָנט אויסגעזויגענע טויטע פליגן, וואָס הענגען פאַרפלאָנטערט אין שפינוועבס, דאָס אַלץ איז געווען פאַרגעסן. אַרויסגעוואָרפן פונם מוח אינאיינעם מיטן זעלנערישן היטל, וואָס מ'האָט אַראָפּגעוואָרפן פונם קאָפּ. און נאָר פון די קורץ-געשוירענע שטייענדיקע האָר אויף די האַרטע שטערנס, ווי האַרטע בער-שטלעך, וואָס זענען נאָך געווען דאָס איבערבלייבעניש פון די זעלנער, האָט איצט געשפראָצט מיט פאַרשטאַרקטן שטומען לעבנס-ווילן, מיט נייער גלוסטיקייט צו פרייד און קראַפט, וואָס נאָר מענטשן, וואָס זענען געווען איבערגעענטפערט צום טויט און זענען ניצול געוואָרן, דערפילן דאָס אומבאַוואוסט אין זייערע געבליטן.

סענדער איז צוגעגאנגען צום טיש, פארגנבעט א קוק געכאפט אין די דאמינעס און ארויסגעלייגט א האנט אויף משה-יעקלס ברייטן אקסל:

— משה-יעקל, פארקויף מיר דיין זעקל ציקאריע... עך גיב מיט פינף און ניינציק... און ער האט יענעם א שנעל געטון אין אויער.

— פאוואליע, ברודערקע... קוק מיר נאר נישט אין די שטיינער אריין... עך האב נישט קיין ציקאריעס... עך פארקויף נישט... וואס, ס'מאנט מיך עסן... — האט געזאגט משה-יעקל מיט זיין רויען גראבן קול, ווי א ביק, און די איבערגעבראכטע גראבע נאז זיינע האט שטענדיק געשמייכלט אן א פארוואס, פארשפרייטנדיק פריילעכקייט אן א פארוואס, ווארום אנקוקנדיק זי, האט מען געמוזט שמייכלען.

די יונגען האבן צונויפגעשטעקט די קעפ און זיך געסודעט עפעס... מ'האט באדארפט אפבעטן דעם סטראזשניק אונטערן צמענטער, וואס האט נעכטן געכאפט משה-יעקלען און אוועקגענומען בא אים דאס זעקל ציקאריע.

— כ'האב מורא, אז די מעשה עט מען קאסטן צוויי ראניש... האט משה יעקל געזאגט... — דער כלב עט נישט נעמען ווייניקער...

— און עך זאג מיינס, קינדער, פארשטייט איר מעך... מ'דארף נישט ארויסוואַרפן קיין געלט אין דער בלאטע אריין... מ'ברעכט אן דעם כפרה-ניק די ביינער און מ'נעמט צו די ציקאריע... זאל ער מעך לאדן צום סאנע טאיקעף...

דאס איז געווען סענדערס עצה נאך פון נעכטן.

— מאך צו די קאטערינקע... דער שמויגער דרייט זיך... — האט משה-יעקל א חאונק געטון אויף דעם שענקערנס זינדל, א פעט ארומקריכנדיק חסידיש בחורל, מיט שטיקלעך אונטערגעשוירענע פאהלעך, געקרייזלטע אונטערן פארסמאלצעוועטן סאמעטן קאפעלושל. דאס העלדזל זיינס איז געווען נגידיש-ווייס, פעט, ווי דער מאמעס האלדז... אין די אויערן האט זיך געשווארצט די אייביקע בלאטע.

די יונגען האבן זיך געהיט פאר אים, פיינט געהאט זיינע פאהקעלעך מיט דער שטענדיקער שנאה צווישן פראסטאקעס און חסידים.

פון פארנט אין שענק קומט אריין א גוי מיט אייז-צעפלעך אויף דער וואנצע. ער רייבט פעסט איין האנט אין דער אנדערער און ער פינטלט מיט זיינע קליינע שלעכטע אייגעלעך פון דער זייט צו די יונגען אין אלקער אריין, גלוסטיק נאך זייער פרעמדן יידישן בלוט און געלט, וואס געהערט

שוין צו אים, נאָר ער קען זיך נישט דערויף דערוואַרטן. ער קוקט אַהין מיט אַ מבינישן אויג פון אַ בעל-הבית, וואָס די בהמה עסט ביי אים גוט, ווערט פעט, ס'וועט זיך לוינען די שחיטה...

— זיי ריזשען דאָרט אונדזערע... די זשידעס קוילן אין דער זאַבראַניע באַ אונדז... נישטאָ קיין קייזער... נישטאָ קיין פּריצים... נישטאָ קיין יידן... אַלץ אונדזערס... אַלץ... אונדזער מלוכה...

דער גוי האָט דערציילט נייעס און די יונגען אין אַלקער האָבן אַ הער געטאָן מיט באַהאַלטענעם פּחד און זענען אַ רגע שטיל געבליבן. שטום. אויף משה-יעקלס גראָבער שמייכלדיקער נאָז האָט זיך אַ לייג געטון אַ שטומער דינער טונקעלער שאָטן פון צער, זי אַלט געמאַכט:

— ס'קער זיך דאָרט טאָן חושך... עך, האָב איך געהערט,—האָט סענדער געזאָגט און אַנטשוויגן געבליבן.

— איי די כּלבים...

נחום, משה-יעקלס יינגערער ברודער, אַ צוגעפּלעטשעטער קיילעכדיקער מענטש מיט איין אויער, האָט זיך שווער אין זיינע גרויסע גראָבע שטיוול אויפגעהויבן, אַ זופּ געטון מיט דער קיילעכיקער געפּאַקטער נאָז הויך, ביז אַריינגעגאַנגען פּאָרנט אין שענק אַריין, האָט אָפּגעמאָסטן דעם גוי שטום פון דער זייט מיט אַ שטומפּיק-ווילדן פאַרעקשנטן שנאה-בליק פון אונטן אַרויף איינמאָל און נאָך אַמאָל, פּאַוואָליע אויסגעטרונקען אַ שטאַרקן טרונק-בראָנפן און ער איז צוריקגעקומען אָנגעבויגן דעם קאָפּ שפּילן אַ נייעם קאָן דאָמינע מיטן ברודער:

— צו צען קראָנען!...

— צו צען קראָנען!...

— זאָל דאָס דער שלאַק טרעפן...

ס'איז שוין געווען טונקל, ווען די דריי יונגען, משה-יעקל מיטן ברודער און כענדער זענען צרויס אַרויס אין דרויסן אַרויס מיט דער דעה צו גיין צום סטראַזשניק ווייט אין עק ראַזביע אונטערן צמענטער.

משה-יעקל האָט אַ רייב געטון די הענט, אויסגעשפּיגן, אויפגעשטעלט זיך דעם קאָלנער פון רעק און ערשט איצט האָט זיך געזען, ווי געוואַלטיק ברייט זיין פּלייצע איז. אויף זיין ברודערס ברייטן האַרטן הינטן האָט זיך געוויסט אַ ליכטיקע לאַטע אין דער גראָער שווערער דעמערונג פון קורצן שנייאיקן ווינטער-טאָג.

— א... קומטס, קינדער... לאָמיר גיין...

איבערן וועג אַריבער האָט זיך פאַרבייגעטראָגן אַ ווײַבעריש געשטאַלט, דאָס קליידל אונטערגעהויבן און אָנגעבלאָזן אין ווינט, אַנטבלויזנדיק די גראָבע פיס ביז אַריבער די קניעס און זי איז פאַרשוואונדן צו יאַנקאָוו-סקין אין גויעשן געװעלבל אַריין, וואו די רוטעניש זעלנער האָבן גע-פרעסן ווייסן געזאַלצענעם חזיר, געשיכורט, געשפּילט אין קאָרטן, געזונגען זייערע פאַרבענקטע נאָגנדיקע ליבע-לידלעך, האַלטנדיק זיך אַרומגענומען מיט די הצנע, די העלדזער פאַרזונקען אין אומעטיקן הוידען.

משה-יעקל האָט איר נאָכגעקוקט, נאָכגעשיקט אונטער די פּלייצעס זיין הירזשענדיק געלעכטערל:

— אַ כאָלירע זאָל זי טרעפן, עלקעלע... געוואָרן אַ גבורהדיקע מויד, דיין יאָסלס כלה... שפּילט דאָרט אין קאָרטן מיט די כלבים... קער זיי שיין טינדן אַ הויט... זי קען, די בחורטע... אויסגעלערנט זעך די מלאכה...

— זעסטו, אַ דאגה האָב עך מיט איר... וואָס גייט זי מעך אָן, די קורווע... — האָט סענדער געענטפערט אַ ביסל פאַרשעמט.

— אַ רעכטע סחורה...

די דריי יונגען האָבן געשפּאַנט אָנגעבויגן שווער, געשלעפּט און געזונקען מיט די גרויסע שווערע שטיוול אין סקריפּנדיקן האַרטן שניי. דער ווינט האָט געשטורעמט אויף זיי, צוריקגעשטופּט מיט אַ טויבער וואָיעניש. אבער די קעפּ האָבן זיך אַקעגנגעשטעלט מיט שטאַרקייט, געשניטן זיך מיט כוח, ווייטער, ווייטער אין דער שנייאיקער קאַלטער ווילדעניש אַריין.

איינגעבעט, פאַרזונקען האָט אין לײדיקן שנייאיקן פעלד פאַרשיט אַרויס-געסטאַרטשעט דאָס ווייסע דעכל פונם סטראַזשניקס שטוב, קוים וואָס מ׳האָט דאָס אַרויסגעזען. פון דער וואַרעמער שטרויענער זאַהאַטע האָבן אַרויסגעקוקט קליינע בלינדע געל-באַלויכטענע פאַרפרוירענע פענצטערלעך מיט גוישער זאַטקייט און וואַרעמקייט.

משה-יעקל האָט אָנגעקלאַפּט אין שייבל באַם סטראַזשניק, וואָס האָט באַ אים נעכטן צוגענומען אַ זאַק מיט ציקאָריע. דער גוי איז אַרויסגעקומען אין דרויסן-אַרויס אָן דעם היטל אין זיין קורצן האַלבן פעלץ און די דריי יונגען האָבן זיך צעדונגען מיט אים, געבעטן זיך, ער זאָל אַרויסגעבן זייער סחורה, גערעדט צו זיין געוויסן:

— וואָס הייסט עפּעס, ער נעמט-צו פרעמדע סחורות... פאַרוואָס, פאַרוועןְ?

וואָס איז עפּעס אַרויס היינט אין דער וועלט?

וואָס הייסט עפּעס ראַבּעווען גלאַט באַ יענעם... מיר-נישט, דיר-נישט... — האָט געטענהט משה-יעקל, האָט געטענהט העכער, געבּייזערט זיך מיט ביידע הענט, געשריגן, היציק צעפלאַמט — וואָס הייסט דאָס עפּעס. אָבער דער יוג האָט זיך געקראַצט אין די קודלעס מיט שווערער גויעשער שטומפּיקייט, געטענהט זייגס, אַז אַלץ איז זייערס, זייער מלוכה... מען מעג היינט טאָן וואָס מ'וויל... מ'טאָר היינט נישט האַנדלען מיט גאָרנישט...

פאַרבאָטן, און אַז מ'כאַפּט, נעמט מען אַוועק... אַלצדינג און שוין...

ס'איז שווער געווען מושווה צו ווערן. דער גוי האָט געוואָלט אַ סך געלט, ווער ער אָפּגעבן די סחורה... מ'איז אַריין אין שטאַל אַריין. מ'האָט זיך נאָך אַלץ געדונגען, געטענהט. דאָ אין שטאַל, צווישן שטרוי איז געווען באַהאַלטן דער זאַק מיט דער ציקאָריע. אין דער שטומער פינצטערער וואַרעמקייט האָט דאָס קי-מיסט געשמעקט מיט מילך און זעט. דאָס רייבנדיקע מעלה-גירה פון די בהמות אין דער פינצטער האָט שלעפעריק געמאַכט, מיד, אָפּהענטיק. מ'האָט פאַרגעסן נאָך וואָס מ'איז געקומען אַהער. ס'האָט זיך געגלוסט אַריינצוּוואַליען אין שטרוי און שלאָפן. — פּלוצים אָבער האָבן די יונגען אַ טאַפּ געטאָן זייער סחורה אין דער פינצטער און דאָס בלוט האָט זיך אָנגעצונדן מיט נייער ברענענדיקער גלוסטיקייט. די זעלנערישע הפקרקייט האָט באַ סענדערן אַצינד פּלוצים, אָן זיין ווילן אַ הייב-געטאָן די פויסט זיינע, די האַרטע ווי אייזן און ער האָט דערלאַנגט אַ שטומען גיכן אומגעריכטן קנאַק דעם גוי צווישן די אויגן, איינמאָל און נאָכאַמאָל. דעם גוי האָט אַ שפּריץ געטאָן פייערדיקע שטערנדלעך אין די אויגן און איידער ער האָט נאָך צייט געהאַט אַרויסצולאָזן פון מויל דעם אָנגעגרייטן, ברומענדיקן „גע—וואַ—אַל—ט” איז ער שוין געלעגן אין דער טיפעניש אין שטרוי און קולאַקעס שווערע, לייטישע האָבן שוין געהאָגלט אויף אים אין פּנים אַריין, אין בויך אַריין, פון אַלע זייטן.

— יהודים, זשאַלעוועט נישט — זשאַ.עוועט נישט, יהודים... הרגעט ווייך... אין די זייטן... ס'זאָל נישט בלייבן קיין סמנים... למען השם, יהודים.. נחום, משה-יעקלס ברודער האָט שווער געסאָפּעט מיט דער נאָז ווי אַ באַן, קנייענדיק אויפן גוי און וואַליענדיק מיט ביידע פויסטן אין דער פינצטער אַראָפּ, אין דער שטומער לעבעדיקייט אַריין, צווישן שטרוי...

געקנעטן פאַוואָליע, באַדעבטיק, ווי מ׳קנעט ברויט מיט דער פויסט אין דער דייזשע.

אָפּגעטאָן דאָס שטיקל אַרבעט, האָבן זיך די דריי יונגען אויפגעהויבן, אויסגעגלייכט. סענדער האָט גענומען דעם זאַק מיט ציקאָריע אויף דער פּלייצע, די היטלעך זענען בײַ זיי געווען פאַררוקט אויף די שטערנס און די לייבער הייס, פאַרשוויצט אונטער די גראָבע מאַנטלען.

— ווייסט איר וואָס עכ׳ל אייך דערציילן, קינדער, — האָט סענדער געזאָגט, — לאָמיר אַרייַנגיין זיך אָנוואַרעמען אַ ביסל... אין שטוב אַרייַן...

צו דער גויע... נישט־קשה... מיר האָבן זיך היינט ערלעך פאַרדינט...

זיי זענען אַרייַן אין דער האַלב־טונקעלער זויערער וואַרעמער דושנעקייט פונם גויעשן שטיבל. ס׳האָט געשמעקט מיט זויער־קרויט און טריפות. אונטער דער סטעליע, אין ווינקל בײַם פּיעקעליק, האָבן געהאָנגען אויף שטריק געפלאָכטענע וויגעלעך פּיל מיט שלאָפנדיקע קויטיקע פּעמפּיקעס. די גיריקע גלוסטיקייט האָט געצונדן גיכע קאַלעמוטנע פלעמלעך אין די אויגן, הייזעריק געמאַכט דאָס לשון, די פינגער האָבן געציטערט. די יונגע ברייטע גויע מיט די פאַרקאַטשעטע רויטע הענט איז תיכף מרוצה געוואָרן... זי האָט נאָר מורא אַ ביסל פאַרן מאַן... ער וועט שלאָגן... אָבער משה־יעקל האָט געהירזשעט. זיין נאָז האָט געלאַכט גלאַנציק־גערויטלט: ווייסעך וואָס, ווען — אַז דער מאַן איז נישטאָ... מ׳האָט אים אוועקגעשיקט עפּעס וועגן אַ מסחרל אין שטעטל אַרייַן... ער וועט אַזוי גיך נישט אַהיימקומען... ס׳וועט איר גאָרנישט העלפן. ווייס עך וואָס... אַ נעכטיקער טאָג...

— נו, יהודים... ווער עס זיין כוהן...

III

אַז יאָסל איז אַרויסגעקומען פון דער שטוב אינדרויסן אַרויס, האָט ער מיט ביידע הענט געטאָן אַרוק־אַראָפּ דעם טאַטנס שמוישן היטל טיף איבער די אויערן און ער האָט אַ ניס־געטאָן אין דער ליידיקער שטילער קאַלטער נאַכט אַרייַן, וואָס איז געשטאַנען טויט, געדיכט אין אַ גראָלעכער פאַרגליווערטער ווייסקייט, אָן אַן אויבן און אָן אַן אונטן, אָן אַ שום אנדערן שאָטן־פלעק, ווי פאַר ששת ימי בראשית.

און ער איז אַוועקגעגאַנגען אין דער ליידיקער ווייטער נאַכט אַריין. דער ווינט האָט געהאַט נאָכגעלאָזט און נאָר דער פראָסט האָט, שטייענדיק געשרפהט, לייכט, אָן אַ געריוש געקנאַקט, דורכגענומען מיט טויטער פאַרשטאַרטקייט דעם ליידיקן דרויסן און אים צעדריקט, צעפלעטשט אין אַ שניידיקער, גלייכער ווייסקייט, וואָס אויף איר אָפּשטעכנדיק האָט זיך געשוואַ־צט אין אַ קיילעכדיקן אומגעריכטן פלעק פונדערווייטנס אַן אָנגעבויגענער מענטש מיט אַ זאַק אויף די פלייצעס.

ס'איז געווען סענדער. ער איז אַהיימגעגאַנגען פון קאָזלעווו מיט אַ זאַק זאַלץ, סאָפּענדיק אונטער דער שווערער לאַסט מיט אָטעם־וואָלקגדלעך, וואָס זענען געפרוירן געוואָרן אונטער דער נאָז און געבערענט דאָרט. פלוצים איז סענדער שטיין געבליבן, ס'האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז דאָרט פונדערווייטנס, אין אַ גרוב , רירט זיך עפּעס; אַלעמאָל האָט זיך דאָרט אַ שוואַרצער פלעק, ווי ער וואָלט געטשאַטשעוועט אויף עמיצן — זיך אויפגעהויבן און צוריק באַהאַלטן. אָנשטרענגענדיק זיינע שאַרפע קליינע אייגעלעך אין דער ווייטקייט אַריין, האָט סענדער געפרואווט מיטן בליק דורכצודרינגען די גראָלעכע ווייסקייט און דערקענען, וואָס דאָרט טוט זיך. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז דער שוואַרצער פלעק דאָרט טשאַטעוועט אויף אים. ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם זאַק פון די פלייצעס, אויסגעשטרעקט זיך מיטן בויך אויפן שניי אונטערן זאַק און געלויערט מיט איינגעהאַלטענעם אָטעם און פאַרפרעסטע ציין, צוהאַלטנדיק מיט דער האַנט דורך דער קעשענע זיין צוגעמאַכט קורץ שטאַרק מעסערל — גרייט דערמיט יעדע רגע אויפצושפרינגען צום געשלעג. אַ היפּשע ווילע האָט זיך דער שוואַרצער פלעק דאָרט אין גרוב אַלעמאָל אַ הייב געטון און זיך ווידער באַהאַלטן. באַוויזן זיך און פאַרשווינדן.

סענדערן איז נמאס געוואָרן דאָס ליגן און לויערן.

— אַ שלאַק זאָל עס טרעפן... — האָט ער, ווי זיין טבע איז געווען, הויך צו זיך אַ זאָג געטון.

אויפגעהויבן זיך, גענומען דעם זאַק אויף די פלייצעס, דאָס אויפגעמאַכטע מעסער שטאַרק פאַרקוועטשט אין איין פויסט און זיך געלאָזט גיין אין וועג, וואו ער האָט געמוזט פאַרבייגיין דורך יענעם גרוב.

צוקומענדיק נענטער, האָט סענדער דערקענט, אַז דאָרט אין גרוב צווישן דער פאַרשנייטער חורבה, פאָרעט זיך זיין ברודער יאָסל.

— זע נאָר, יאסעלע פאַרך — האָט סענדער געזאָגט. — טפו זאָלסטו ווערן... וואו גייסטו ערגעץ, וואו?.. ביינאַכט..

— וואָס גייטעך אָן וואו עך גיי... דו דערציילסט מיר וואו דו גייסט.. אַז דו עסט מיר דערציילן וואו דו גייסט, על עך דיר דערציילן וואו עך גיי... פאַרשטייסט מעך... — האָט יאָסל געענטפערט דעם ברודער פאַוואָליע, מיט אַ הייזעריקלעך-ברייט קול, וואָס האָט תמיד אַ ביסעלע אונטערגעקרייעט, ווען ער האָט געשמייכלט.

— ע... קוק אים נאָר אָן, טיין וואוילן יונג... — האָט סענדער געזאָגט.

— שיער, שיער, וואָלסטו געווען ברודער-לעב אַריינגעכאַפּט פּעטש ווי די ברעטער... אַ מערכה, ס'איז געווען אַ...

— און דו מיינסט, אַז עך וואָלט דיר געווען געשוויגן... — האָ?.. — האָט זיך יאָסל אַ שטעל געטון מיט אַן אָנגעבויגענער אַקסל אין דער זייט, גרייט צום געשלעג...

אַז סענדער איז אַוועקגעגאַנגען מיטן זאַק אויף די פּלייצעס, האָט זיך יאָסל נאָך לאַנג אַרומגעבאָברעט אין דער חורבה. דערנאָך האָט ער פון דאָרט אַפּערגעשלעפּט אַ קלאָץ, אַ שווערן, אָנגעוואַקסן מיט אייז און שניי, גענומען אים אויפן אַקסל און זיך געלאָזט גיין מיט אַן אַנדערן וועג, אַ פרעמדן, אַרום און אַרום ראָזבינע.

שווער האָבן זיינע שטיוול געטרעטן און געסקריפּעט אין די האַרטע זאַמדיקע שניי-בערגלעך. ער האָט נישט געפילט די הענט, וואָס זענען געווען טויט פאַרשטאַרט פון קעלט. דער שטערן האָט אים געשוויצט אונטערן היטל, וואָס די שווארצע וואָל דערפון איז געווען פאַרלאָפן מיט אייזיקן ווייסן פראָסט-הויך פון דער מויל-פּאַרע און אויף די ברעמען זענען אָנגעוואַקסן שטעכעדיקע אייז-צעפּלעך. עטלעכע מאָל האָט זיך יאָסל אויסגעגליטשט און ער איז געפאַלן אונטערן קלאָץ. אַריינפאַלנדיק אין אַ שניי-גרוב, האָט ער מיט די הענט אָנגעטאַפּט דאָרט שאַרפע, טרוקענע, קאַלטע ביינער אין שניי, ווי שאַרפע העק. זיי האָבן טרוקן אַ טראַסטשע געטון אין דער גראָלעך-ווייסער פאַרגליווערטער נאַכט-שטילקייט. יאָסל וואָלט געווען געקאָנט שווערן, אַז ס'זענען די ביינער פונם טאַטנס פערדל; ס'איז נישט געווען וואָס צו געבן צו פרעסן דער איינגעדאַרטער שקאַפע מיט די טרוקענע אַרויסשטעקנדיקע האַלבע רייפן אויפן בויך. די אויסגעקראָכענע פעל איז אויך גאָרנישט ווערט געווען. אַ צעשונדענע נבלה...

ס'איז נישט געווען ווער ס'זאָל זי אפּליפּען, האָט מען זי נאָך תּחילת ווינטער אַוועקגעטריבן פון דער היים, זי זאָל ערגעץ פּגרן אין א גרוב.

— וואָס וועט זי שטיין, די נבלה, אָן אַ ביסל שטרוי... ס'אַליין נישטאָ וואָס צו נעמען אין מויל אַריין... — האָט געזאָגט די מאַמע.

און יאָסל האָט דאָס פערדל אַוועקגעטריבן דעמאָלט פון דער היים. אַרויסדראַפּענדיק זיך אַצינד פונם גרוב מיטן קלאָץ אויפן אַקסל, האָט זיך יאָסלען אײַסגעדאַכט, אַז דער טונקעלער שאָטן פונם פערדל גייט פאַר אים פאָרויס מיט די האַלבע טרוקענע קנעכערנע בויך-רייפן, שטשירענדיק די גרויסע ווייסע געפּגרטע ציין, פאַרביסן איינס אויפס אַנדערע. און ער האָט זיך אַצינד דערמאָנט, יאָסל, ווי-אַזוי ער האָט דעמאָלט אין דעם גראָ־לעכן פאַרשטאַרקטן אויפדערנאַכטיקן פראָסט אַראָפּגעטריבן דאָס פערד פונם בערגל, שלאָגנדיק מיטן בייטש-שטעקן אין די אַרויסשטאַרטשנדיקע בלוטיק-אָפּגעשונדענע פוס-קנעכלעך. דאָס רויטע פלייש האָט זיך פון זיי אַרויסגעזען און ס'איז אין דער רגע גלאַנציק-פאַרפרוירן געוואָרן אין פראָסט. ווי רויט גלאָז האָט דאָס אויסגעזען. דער ווינט האָט געריסן דעם אויסגעקראָכענעם ווידל, פאַרשטייפט אין איין זייט אַריין, אונטערגע־טראָגן די נבלה און זי געהוידעט אויף די שוואַכע פיס. אָבער זי האָט נישט געוואָלט גיין. געשטאַנען — שטום, געדולדיק, געריסן פונם ווינט, און נישט געוואָלט מאַכן אַ שפּאַן, נישט גערירט זיך פונם אָרט. יאָסל איז אַריין אין כּעס. די לאַנגע טרוקענע נאָז האָט זיך אים אַ ביסל אויס־געקרומט און ער האָט געהאַקט און געהאַקט מיטן בייטש-שטעקן איבער די טרוקן-קנעכנדיקע צעשונדענע פיס:

— וויע—ע—ע...

ביז דאָס פערדל איז אַוועקגעגאַנגען, פאַוואָליע, אונטערהיקנדיק קרומלעך און בלויז איינמאָל האָט דאָס נאָר אויסגעדרייט דעם פאַרהונגערטן קאָפּ און די בלינדע אויסגערונענע גרויסע אויגן האָבן שטום [אַ קוק געטון אויף צוריק, צו יאָסלען, וואָס איז געשטאַנען, און עס נאָכגעקוקט ביז ס'איז פאַרשוואונדן, פאַרטראָגן געוואָרן אין ווירבלדיקן שניי-שטורעם.

באַנאַכט האָט זיך דער טאַטע אויפגעזעצט אין בעט און געזאָגט:

— הערסט, יאָסל... די שקאַפּע איז צוריקגעקומען... — מ'האָט געהערט

א רגע ווי דער טרוקענער פערדישער קאפ רייבט זיך אן דער וואנט אינדרויסן. דערנאך איז שטיל געווארן.

— ס'א גאטס רחמנות אפילו אויף א שטומער בהמה... א... — האט די מאמע זיך דורכוועקנדיק א קרעכץ געטון און זי איז תיכף ווידער אנטשלאפן געווארן. נישט דער טאטע און נישט יאסל האבן דעמאלט א גאנצע נאכט געקאנט אן אויג צומאכן, ביידע האבן געשפיצט די וואכע אויערן, געהערט, געהערט פארלוירן אין דער פינצטערער גראלעכקייט פונם טויבן וואיענדיקן ווינט אין דרויסן. דער טאטע האט געהוסט, געשפיגן און געכראקעט:

— הערסט עפעס, יאסל?...

יאסל האט געהערט. ער האט געהערט דעמאלט הארטע סקריפנדיקע טריט אין הארטן פראסט, וואס פארלירן זיך אלץ שוואכער און שוואכער אראפ מינן בערגל. געהערט ווי ס'גייט אוועק דאס פערדל פגרן ערגיץ פון הונגער און קעלט, אריינפאלנדיק אין א גרוב שניי אינמיטן פעלד אין דער ווילדער שטורעמדיקער ווינטער־נאכט.

— ס'איז אליין אוועקגעגאנגען... אין אזא נאכט... — האט יאסל איצט א קלער געטון, דערפילנדיק א קאלטן דראזש אין דער צעהיצטער פלייצע, א קאלטן דראזש, די גאנצע קעלט פון דער דעמאלטיקער נאכט' מיטן שווע ן אנגעפרוירענעם קלאץ אויפן אקסל האט ער שווער געשפאנט איצט אין דער ליידיקער נאכט מיט אן אנדערן וועג, א ווייטן, א פרעמדן, אין דער גראלעכער קאלטער שניי־פינצטערניש.

— ווער ווייסט וויפל דער זייגער קער אצינד האלטן... — האט יאסל די גאנצע צייט שוין געקלערט. — אז בא יאנקאווסקעלען איז נאך אפן ס'געוועלבל, קער זיין נאך נישט שפעט...

פונדערווייטנס האבן זיך געל, טריב־פארווישט, געלויכטן די געפרוירענע פענצטער פון דעם גויאישן געוועלבל. אויף די פארקאוועטע בלינדע זינגעוואקסענע אייז־שייבלעך האבן זיך דייטלעך אפגעצייכנט די געלע שאטנס פון די וואקלענדיקע זעלנערישע קעפ אין זייערע קיילעכדיקע ספאדיקעס מיט אן איבערגעלייגטן שפיץ. די אומדייטלעכע צוגעדושעטע הייזעריקע קולות, הירזשנדיקע פארשיכורטע ווילדע געלעכטערס האבן זיך שטומפיק געשפארט אין דער געדיכטער שטילקייט אריין און יאסל

וואָלט געווען געקאָנט שווערן, אַז ער הערט צווישן זיי אַ דין קוויטשענדיק קול, אַ באַקאַנטס, עלקעס קול...

ס'האָט אים ווי געטון און געפּערעט... מ'זאָל גאָרנישט געפּרואווט ווערן מיט אַזאַ האַרץ־פּערעניש... נאָך שווערער האָט דער קלאָץ אַצינד געדריקט דעם אַקסל. אָט אָט פאַלט ער אונטער אים, יאָסל... ער זאָל אים כאָטש נאָך דערטראָגן אַהיים... ס'און עבירה אַזאַ קלעצל... קוים, קוים איז יאָסל דערקראָכן אַהיים. שטיל־שווייגנדיק זיך אויסגעטון, אַריינגעקראָכן צום טאַטן אין בעט אַריין, מיטן פּנים צו דער וואַנט, צו דער קאַלטער בלאָלעכער נאַסער וואַנט, אָנרירנדיק זי מיט דער לאַנגער טרוקענער נאָז. ס'זאָל כאָטש זיין פינצטער אין שטוב און מ'זאָל נישט זען דעם טאַנצנדיק־געלן שאָטן־פלעק פונם שטיקל ליכטל, וואָס שמעלצט אינם ליימל. אָבער דאָרט אין ווינקל שטייט סענדער אויף די קניעס, דאָס קאַפּעלושל פאַרוקט אויפן שפּיץ קאָפּ צווישן זיינע זעקלעך מיט סחורה און ער פּאָרעט זיך שטום, געהיימנישפול באַדעכטיק, מיט ביידע הענט מישט ער פון איין זעקל אין אַנדערן אַריין, קרייד צום מעל, זאַמד צום צוקער, ציילט, רעכנט פאַרמוחט, פאַלשעוועט, וועגט, שיט־איבער, בינדט צו די זעקלעך, באַשפּריצט די ברייטע האַרבע טיטון־בלעטער מיט וואַסער פונם מויל און זיינע אויגן לייכטן פאַרקלערט, אַריינגעטון אין פריידיקער גליק־ברענגענדיקער אַרבעט.

אַ לייכט, שטיל־ציטערדיק קלאַפּן אין פענצטער, פאָרזיכטיק און הויל, ווי אַ פייגעלע וואָלט אַ פאַרפל געטון דאָרט מיט אַ פיסל. סענדער האָט אויפגעקייטלט די טיר און צוויי יידן, שוואַרצע, שווערע, מיט אייז־צעפּלעך אין די בערד, די קוטשמעס טיף אָנגערוקט איבער די אויגן, זענען שטיל, געהיימנישפול אריינגעשלייכט אין שטוב אַריין מיט ווייטער שווערער נאַכט אין זייערע האַרטע טוזליקעס, אונטערגעבונדענע מיט שטריק:

— גו נאָוונט...

— גוט יאָר...

וויפל אָסטו, סענדער? — האָט דער קלענערער אַ שטאַרקע געטון מיטן בייטש־שטעקעלע אין זאַק אַריין.

— צוואַנציק קילאָ...

— נו און וואָס הערט זעך עפּעס מיטן זעקל זאַלץ?

— וואס גייטעך אָן זאַלץ... עך פאַרקויף נישט קיין זאַלץ... וואָס־, כ׳האָב נישט קיין צייט... ס׳מאָנט מעך עסן... לאָזיס ליגן באַ מיר.. ס׳ברענט עפעס...

סענדער ווינקט מיט אַ האַלב אייגל, די הענט כּרייט באַלעבאַטיש אין די קעשענעס, דאָס קאַפּעלושל אָנגערוקט. ער ווייסט שוין, וואָס ר׳האָט צו טאָן. ער איז געשטאַנען נעבן די צוויי סוחרים, קלענער פון זיי ביידע, און אַלע דריי פּלייצעס זענען געווען אָנגעבויגן, האַרט, ברייט, פאַרזיכערט מיט כּוח און לעבן אויף דורות.

מ׳האָט זיך שטיל געסודעט, געדונגען, געוואָרטלט, געציילט געלט גיך — איינס און צוויי, פון איין האַרטער קאַלטער צעטראַסקעטער האַנט אין דער אנדערער.

— אַ גוטע נאַכט...

— אַ גוט יאָר, גייט געזונטערהייט...

און צוויי אָנגעבויגענע ברייטע, שווערע, שוואַרצע געשטאַלטן מיט זעק אויף די פּלייצעס זענען אַראָפּגעגאַנגען מישן בערגל אין דער ליידיקער קאַלטער ווייטער גראָלעכער נאַכט אַריין, סקריפּענדיק האַרט מיט די שטיוול אין ברענענדיקן פראָסט אַריין.

אין שטוב איז ווידער שטיל געוואָרן. דאָס שאָטן-פלעמל האָט געציטערט, נעצאַנקט, געצויגן זיך שוואַרצלעך אין סטעליע־ווינקל ווי אַ לעבעדיק שלענגל. סענדער האָט זיך נאָך לאַנג געפּאָרעט, געבאַבעט זיך באַ זיינע זעקלעך, געזוכט צווישן די טעפּ, געקייעט, געציילט געלט און איינ־געבונדן די טונקעלע צעפּליקטע פּאַפּירלעך אין דער הגדה אַריין. דערנאָך האָט ער אַראָפּגעוואָרפן די שטיוול פון די פיס, זיך אויסגעטון און אַרונ־טערגעקראָכן אין ווינקל הינטערן אויוון צווישן די שמאַטעס אויף זיין געלעגער, איינגענאָרעט זיך און תּיכּף געכראָפּעט מיט אַ הויכן געזונטן כראָפּ, אונטערפייפנדיק דורך דער נאָז: דרינדזש... דרינדזש... דרינדזש...

— קינדער, ווי איז מיר... איר הערט?... קינדער... סענדער...

די מאַמע האָט זיך אויפגעכאַפּט די ערשטע, דער טאַטע האָט אַ קרעכץ געטון, אַראָפּגעשפּיגן שטיל אין דער פינצטער פונם בעט אַראָפּ. ס׳איז געווען אַן אַנדער קלאַפּן. נישט דאָס פריערדיקע אין די פאַרקאָוועטע שייבלעך, אַ פינצטערס איז דאָס געווען, אַ שלעכטס-אָנזאָגענדיקס, דאָס

לשון פון דער שרעק. שטיל, מיט נישט באַגרייפלעכער גיכקייט, ווי אַ קאַץ פונם בוידעם, איז סענדער אַראָפּגעשפּרונגען, געשטאַנען אין די גאַ־טשעס באַ זיינע זעק און אויפגעוּרוימט: אַ זעקל דער מאַמען צוקאָפּנס. אַ זעקל דעם טאַטן צוקאָפּנס אונטערן קישן, אונטערן שטרוי און ער איז צוריק אַרונטער אויף זיין געלעגער הינטערן אויוון, איינגעדרייט אין די שמאַטעס איבערן קאָפּ און געהערט פון דאָרט מיט אַ וואַך אוי־ער, שאַרף, שארף אָנגעשטרענגט.

— וויטוואָריט, דאָ טשאָרטו!

חי פון אַ טיפן גרוב איז געקומען דאָס קול, הייזעריק און רוי, איינגע־שמירט אין אַ טונקעלן בלוט-פלעק פון הפקרות.

— יאָסל, גיי דו עפענען...

יאָסל איז פּאַוואָליע אַרויסגעקראָכן פונם טאַטנס בעט. ער האָט אריינגע־שטעקט זיינע גרויסע טרוקענע צעפלעטשטע פיס אין די ליידיקע קאַל־טע שטיוול און געגאַנגען עפענען די טיר.

זיי זענען געווען דריי, אָנגעטון האַלב זעלנעריש און האַלב געוויינלעך גויאיש, אין זייערע שווערע אונטערגעבונדענע קאָזשוכעס, וואָס האָבן געאָטעמט מיטן נאַכטלעכן ברענענדיקן פראָסט פונם גאַנצן מוראדיקן ווינטער. די אויפגעשטעלטע שפּיצן פון די ביקסן איבער די אַקסלען האָבן אונטערגעשפּאַרט די סטעליע, דראָענדיק זי דורכצושטעכן.

יאָסל האָט אָנגעצונדן דאָס שטיקל ליכט אין ליימל, אויסגעטאָן די שטיוול און איז צוריקגעקראָכן אין בעט אַריין.

— אַ—אַאַ... האָט ער זיך געקוויקט, דערפילנדיק די פייכטע וואַרעמקייט אונטערן איבערבעט.

גערעדט האָט די מאַמע. ס'זענען געווען באַקאַנטע שקצים פון ראָזובינע. די מאַמע האָט זיי געקענט: סעמקעלעס שייגעץ, פּעטריס שייגעץ און יאַוודאָכעס שייגעץ.

— וואָס ווילט איר האָבן, גוטע מענטשן... אין שטוב איז נישטאָ גאָר־נישט... קיין שום סחורה... כ'לעבן נישט... גייט אַהיים שלאָפן... יינגלעך גוטע, ס'איז שוין שפּעט אין דער נאַכט...

אין דער קאַלטער האַלב-טונקלקייט איז דאָס שטיבל געווען אָנגעפולט מיט ביקסן, שפּיזן, קאַלטע פעלצן, גויעשע הייזעריקע רייד און שרעק. העגט, רויע רוצחיש־קאַלטע, האָבן אַרומגעטאַפּט אין די ווינקלעך, גע־

וואָרפן וואָס ס׳איז אונטער זיי געקומען... אַרויסגעשלעפּט אַ זעקל זאַלץ באַ דער מאַמען צופיסנס פון בעט... רויע שרעקיקע גראָבע קולות:

— זשידע פאַרכאַטי! אַ דעיע סענדער?... וואו איז ערגעץ סענדער?... סענדער דאַקס!...

— סענדער? סענדער איז נישטאָ אין דער היים... וואָס פאַר אַ סענדער? באַ אונדז איז נישטאָ קיין סענדער... וועלכער סענדער... אַ חייטיק איז מיר, מנחם... קינדער...

שמאַטעס זענען געפלויגן פונם אויוון־ווינקל, און דער מאַמעס פּנים איז געווען בלוי אויסגעדרייט.

— און ווער איז דער? העי, שטיי נאָר אויף, זשידאָק פאַרשאָלטענער... גיכער, גיכער... שלעפּט אים אַראָפּ... האַלט׳ס אים... נעמטס אים...

שווייגנדיק, מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ האָט סענדער פּאַוואָליע אָנגעטון די הויזן, די שטיוול, פאַרשנאַלט דעם רימענט אויף די הויזן.

דער טאַטע האָט זיך איבערגעבויגן איבערן בעט־קאַנט, הויך אַ שפּיי געטון:

— ה—ע—כ—ע—פּ—ר—י... קהיי—...— כ׳האָב געזאָגט מ׳זאָל פאַרקנין האָבעך געזאָגט...

אַ שווערער האַרטער גויעשער קולאַק האָט זיך מיט אַ שטומפּיקן קנאַק אַראָפּגעלאָזט סענדערן אין קאַרק:

— גיכער, זשידאָק... קום...

יאָכל האָט זיך איבערגעדרייט אין בעט מיט אַ סקריפּ.

— העי... דו... שלאָג נאָר נישט, זאָג עך דיר... וואָס שלאָגסטו עפּעס...

סענדער האָט אַ הייב געטון די הויזן, אָנגעבויגן דעם אַקסל פון דער זייט. אַ צווייטער קולאַק האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אין קאַרק, הינטער־ווייכעכטס.

— גיכער, זשידאָק... נעמטס אים...

די ביקסן זענען שוין נישט געהאָנגען אויפן אַקסל. ווי לייכטע דינע שטעקעלעך האָבן זיי זיך געהאַלטן אין די שווערע רוצחישע הענט.

דער ט.טע האָט זיך אויפגעזעצט אין בעט, די מאַמע אויך.

— כ׳נעם שרייען געוואַלט... ווי איז מיר, מנחם... גאָטעניו...

אַ טיפער ביטערער קרעכץ פון טאַטע־מאַמעס האַרץ אַרויס, און ס׳איז שטיל געוואָרן.

דאָס שטיבל איז געוואָרן ליידיק — צוויי מאָל אַזוי גרויס; די רויע פּוסטע קעלט האָט זיך צעשפּרייט, אויסגעצויגן אין איינגעהאַלטענעם שווייגעניש, ווי אין אַ שטוב, פון וואַנען מ׳האָט אַרויסגעטראָגן אַ מת.
דער שאָטן פונם ליכטל אין ליימל האָט צאַנקנדיק געבויגן זיך, געטאַנצט שוואַרץ, ווי אַ קליין שלענגל אויף דער וואַנט. יאָסל האָט שוין געהערט די שווערע רויע סקריפּענדיקע טריט פאַרגיין אַראָפּ אונטערן בערגל. אין אַלקער האָט אַ שטשור הויך געכלעפּסשעט פונם פּאָמעשאַף.

— אוי—ווייִ איז מיר... גאָטעניו... פּרנסות הייַנטיקע... וואו האָבן זיי אים אַוועקגעשלעפּט, וואו... מנחם...
די מאַמע און דער טאַטע זענען געזעסן אין בעט איינגעבויגן מיט געשפּיצטע וואַכע אויערן, פאַרגליווערט אין שטומער אָנגעשטרענגטער פאַרשטאַרטקייט, ווי אויסגעהאַקטע פון שטיין.
— ווער איז דאָרט... — כטאָ טאַם?... מנחם, יאָסל, עמיצער פּאָרעט זיך אין הויז... סענדער, ס׳איז דו?.. נאַ דיר אַ נאַכט... גאָטעניו...
ס׳איז געווען סענדער. ער איז צוריקגעקומען. האָט פאַרקייטלט די הויזטיר, אַרייַנגעקומען אין שטוב אַריין און שווייַגנדיק זיך גענומען אויסטון.

— בראַנדיק זאָלן זיי ווערן, די כלבים—האָט ער געזאָגט. דער טאַטע האָט געוואָלט פרעגן וואָס די מעשה האָט אָפּגעקאָסט... וואו דאָס זעקל זאָלץ איז... אָבער ער האָט נישט געוואַגט. ער האָט געוואוסט, אַז סענדער וועט נישט ענטפערן. סענדער האָט גיך אַראָפּגעוואָרפן די שטיוול פון די פיס. מ׳האָט דערקענט, אַז ער איילט זיך. ער האָט פאַרלאָשן דאָס ליכטל אין ליימל און אַרונטערגערוקנדיק זיך צווישן די שמאַטעס אונטערן אויוון, האָט ער געזאָגט:
— מאַמע... הערסט, מאַמע... זאָלסט מעך אויפוועקן פאַרטאָג.. כ׳דאַרף ערגעץ אַוועקגיין... הערסט, מאַמע...

IV

אַ בראָך זאָל אין האָבן נאָך אייך אַ גיכן, ממזרים... קינדערלעך מיינע... וואו האָט איר איבערגעלאָזט נ׳טאַטן...

די מומע זלאַטע איז געשטאַנען אויפן בערגל ביז צו די קני פאַרגריזנעט אין שניי, די שמאַטיקע פאַרשטאַרטע בלאָע הענט אויסגעשטרעקט און אינגאַנצן פאַרשיט, פאַרווייט פול מיט דינע פיינע שניי-גרייפּלעך. האָט זי אויסגעזען ווי איבערגעדעקט מיט אַ ווייס לײַלעך. אירע צעיאַטערטע, רויטע אויגן-ברעגעס אָן ברעמען האָבן געפינטלט פון קעלט און זי האָט געשריגן אַלעמאָל אויפסניי, דערמאָנענדיק זיך, מיט אַ נייעם פלוצימדיקן קוויטש:

— מאָטיע, וואו ביסטו, מאָטיע.. . אָף ווען אָסטו מעך איבערגעל—אָ—אָ—אָ—זט... מאָט—י—ע—ע...

און זי איז שטיל געבליבן. פאַרגעסן אין דעם ערשט-נאַר-וואָסידיקן קוויטש, האָט זי ווידער שווער געשלעפּט די שטיוול פונם שניי, געהוידעט זיך אויף איין אָרט, געשטויסן איין קני אָן דער אַנדערער און געהויכט אין די בלאָע פאַרשטאַרטע הענט מיט אַ נאָכהענגענדיק טראָפּעלע אויף דער שפּיץ בלאָער נאָז.

די מומע זלאַטע מיט די קינדער זענען ערשט אַצינד אַהיימגעקומען פון די באַראַקן. דאָרט, אין דעם זומפּיקן טאָל אין אונגאַרן, וואו די דאָרטיקע יידן, מיט זאַטע, ברייטע פעטע בערד און פלאַכע סאַמעטענע ברייטע קאַפּעלושן ווי שוואַרצע שיסלען אויף די קעפּ, שעמען זיך מיט זייערע אָרעמע „פּוילישע” ברידער און שעלטן זיי אויף אַ זאַטן פרעמדן לשון פאַר זייער נישט פרומקייט. דאָרט, אויף זייער הייליקן אָרט, איז דער פעטער מאָטיע איבערגעבליבן אינאיינעם מיט נאָך אַ סך יידן פון די באַראַקן, אָפּגעשיידט באַם פלויט, אָן אַ מצבה... די מומע זלאַטע האָט איצט מיטן עלטסטן יינגל אירן, מיט בערעלען, צאַראָפּגעטראָגן די שאַפּע פונם וועגעלע און זי אַריינגעשטעלט אין דער האַלב-איינגעפאַלענער חרוב-בער שטוב אָן פענצטער, די גרויסע שווערע דעמבענע שאַפּע, וואָס דער פעטער מאָטיע האָט נישט געוואָלט מיטנעמען באַם אַנטלויפן דעמאָלט פון ראָזבינע.

— וואָס טויג מיר שאפעס... — האָט ער געזאָגט, אויפהייבנדיק אַ ביסל דאָס קליינע איינגעשפּאַרטע קויטיקע בערדל זיינס אַין דער לופטן:

— עך דאַרף שאַפעס, דאַרף עך? עך דאַרף נישט קיין שאַפעס און געגנוג...

— עקשן — האָט געטענהט די מומע זלאַטע, — דו עקשן... וואָס הייסט דו ווילסט איבערלאָזן די שאַפע... אַ נייע שאַפע... אַ דעמבענע...

אָבער דער פעטער מאָטיע האָט זיך איינגעשפּאַרט:

— אַז עך וויל מעך נישט שלעפן מיט קיין שאַפעס... וואָס זשע קומט מיר דערפאַר, האַ?... און ער איז געשטאַנען מיטן בייטשל אין דער האַנט בשעת ראָזבינער יידן זענען אַנטלאָפן, געפליכטעט פאַר די קאָזאַקן אין איילנדיקן אונטערטראָגנדיקן שרעק, וואָס מאַכט הייזעריק דאָס קול, ווייסט אָפּ דאָס פנים ווי מיט קאַלך.

אין דער קילער טונקל-פאַרגליווערטער הערבסט-לופט האָבן שוין טויב געדונערט די נאָגטע שיסערייען אַלע מאָל נענטער. די הייזלעך האָבן זיך געטרעסעט, די לעצטע רויטע בלעטלעך אויף די ליידיקע ביימלעך האָבן געציטערט און פראַנק-יאָזעפס לעצטע זעלנער האָבן זיך געשלעפּט צוריק-צוועגס, אויבן אויפן שטראָז, צעפליקטע, הינקנדיקע, אויסגעמערגלטע, מיט פאַרבונדענע קעפּ, וואו ס'האָט זיך דורך דער לייוונט געזען אַ רויטער בלוט-פלעק. זיי האָבן אונטערגעשטופּט די אייזערנע פעלד-קעסלען, אַנטלויפנדיק פאַרן שונא, געשאָלטן און געקרעכצט און געפאַלן טויט באַ די זייטן וועג.

אָנגעלאָדענע זענען געפלויגן די יידישע פורלעך מיט בינטן בעבעכעס' קופערטעס, איבערגעקערטע בענקלעך מיט די פיסלעך אַרויף, וואָס צווישן זיי זענען געזעסן אין געהאַקטע וואַונדן אָנגעפעלצטע ווייבער, די שבתדיקע פאַטשיילעס אויף די קעפּ. קינדער פאַרבינדענע, פאַרקעמטע מיידלעך. די פורלעך זענען געלאָפן, געהוידעט זיך, אונטערגעהאָצקעט, געסקריפּעט, איבעריאָגנדיק זיך איינס דאָס אַנדערע. יידן האָבן זיך געאיילט-געהאַקט מיט די בייטש-שטעקענעס אין טרוקענע טענצלדיקע פערדישע פיסלעך, און אין די פלייצעס האָט מען שוין געפילט דעם מערדערישן שאָטן פון די לאַנגע קאָזאַקישע פיקעס. און פאַרשפּיצטע דערשראָקענע יידישע בערד האָבן זיך אויסגעצויגן הייזעריקלעך געשריגן:

הייטאַ—אַ—וויע—ע—ע...

דער פעטער מאָטיע איז געווען דער לעצטער. דאָס פורל זיינס איז געשטאַנען אָנגעלאָדן מיט די בעבעכעס, די בענקלעך מיט די זיצנדיקע קינדער צווישן זיי און ער האָט זיך נישט געאיילט, דער פעטער מאָטיע. געדרייט זיך פּאַוואָליע אַהין און אַהער, איינגעפּאַקט נאָכאַמאָל דעם זייגער מיט די וואָגן אין אַ זעקל און אַריינגעשטופּט אים באַדעכטיק צווישן בעטגעוואַנט, צוגעבונדן נאָכאַמאָל דעם בעזעם צו דער דראַבינע, פעסט מיט אַ גראָבן שטריק, נאָר די שאַפּע האָט ער נישט געוואָלט מיטנעמען:

— עך שלעפּ מעך נישט מיט קיין שאַפּעס...—האָט ער געזאָגט און די מומע זלאַטע האָט מיט בערלען אַליין געשלעפּט אויפן פורל אַרויף די שאַפּע. דער פעטער מאָטיע איז געשטאַנען און געקוקט. ער האָט נישט געוואָלט זיך אַ ריר טון, העלפן, צולייגן די האַנט, ווען מען צעשניידט אים אויף שטיקלעך, ווען מ'קוילעט אים שוין דאָ אויפן אָרט. אַז ער האָט געזאָגט איינמאָל ניין — איז ניין.

— עקשן... מערדער... — האָט געזאָגט די מומע זלאַטע.

— דו עקשן...

געווען אַן איינגעשפּאַרטער ייד, דער פעטער מאָטיע, זאָל ער אונדז מוחל זיין. ליב געהאַט צו טון יענעם אויף צו להכעיס. איינגעשפּאַרט זיך און דווקא נישט געוואָלט אַרויסגיין פון די באַראַקן זיך לופטערן, ווען ס'איז אויסגעבראָכן דאָרט דער אונטערגאַנג, דער טיפוס. גאָרנישט שווער איז אָנגעקומען דעם מלאך-המות זיך אַריינצוכאַפּן צווישן די דינע, קלעביקע פעטעצעשפּאָלטענע, ברעטערנע באַראַקן-ווענטלעך. ער האָט געקאַפּעט, דער טויט, פון דער נאַסער, שימליקער סטעליע, געפילט זיך פון דעם פּאַרפוילטן שטרוי אויף דער זומפּיקער ערד, געפּרוכפּערט זיך אין די קאַרגע, רויע, שיטערע, קוקעריזע-יושקעס, וואָס מ'האָט זיך ו.עגן זיי אויסגעריסן די אויגן איינס בײַ ס'אַנדערע און זיינע שליחים, די לייז, שוואַרצע, גרויסע און פעטע, האָבן אים פּאַוואָליע, פויל און זיכער טויזנט פּאַך צעטראָגן, איינגעביסן זיין גיפטיקן זאָמען אין די קויטיקע צעפליקטע אויסגעמערגלטע לייבער אַריין, צונויפגעקוועטשטע איינס אין ס'אַנדערע ווי הערינג אין אַ פאַס. מ'האָט געמוזט אַרויסגיין אין דרויסן אַרויס, ווייט אַראָפּ אין זומפּיקן טאָל אַריין אויפן גרינעם פייכטן מאָך זיך לופטערן. באַוואַקסענע יידן מיט די פאַרפּאַפּטע קויטיקע בערד, אָפּגעשיילטע, אויס-

געמאָגערטע ווייבער, ווי אַלטע, אויסגעהוילטע זויערע אוגערקעס, אָפּג
שליסענע בלאַסע קינדער, גרין פון זונ:ער, הויט און ביין האָבן זיך
געשטופּט אַלע אינאײנעם, איינס איבער ס׳אַנדערע, מ׳האָט געטראָגן קעסט-
׳עך, זעק, שמאַטעס, צעשיטע שטרוי-זעק, קויטיק-שוואַרצע קישנס און
איבערבעטן אויף די קעפּ, אויף די פּלייצעס, געטרעטן אויף די שטאַר-
בנדיקע, אויף די מתים. די געשרייען און די קללות, קינדער-געוויין,
מיידלשע געלעכטערס, דאָס קוויטשיקע קריגן זיך פון די יידענעס האָט
געדיכט, ווי אַ טויבע, שווערע כמאַרע, געשוועבט איבער די קעפּ פון דער
צונויפגעדריקטער, ציענדיקער, קויטיקער קופּע מענטשן, ווי אַ מחנה אויס-
געשטויסענע, פאַרשאָלטענע, קרעציקע, מיטן טויט אין די לייבער, וואָס
האָבן געצויגן אַראָפּ, אַראָפּ אין טאָל אַריין זיך לופטערן.

די מתים האָט מען אַלע מאָל שטום אויפגעקליבן פון דער ערד, אַוועק-
געטראָגן זיי פון די באַראַקן אויפן נאָענטן פרעמדן גוטן אָרט. און די
פרישע בערגלעך זענען דאָרט געוואַקסן איבער נאַכט, אַלע שעה. די
קראַנקע האָבן מורא געהאַט צו קרעכצן. מען האָט זיי איבערגעדעקט די
שוואַרצע פּנימער מיט זעק און צווישן זיי, די פינצטערע, שרעקיקע
בערגלעך אויף דער ערד, איז געלעגן איינער אַליין דער פעטער מאָטיע
אין די גאַטשעס און ער האָט אַרייַנגעקוקט אין קויטיקן צעשיטן „עין-
יעקב״ אַריין.

— עקשן... וואָס גייסטו נישט אַרויס פון דאַנען, דו עקשן... האָט די
מומע זלאַטע געערדט, אָבער ס׳איז געווען אומזיסט. אַז דער פעטער מאָ-
טיע האָט זיך איינמאָל איינגעשפּאַרט: ניין — איז ניין!

— גיי... עך האַלט דעך צו?... דו, אַז דו ווילסט גיין, גיי... עך וויל
נישט גיין, גיי עך נישט... און ער איז נישט געגאַנגען זיך לופטערן, דער
פעטער מאָטיע, ביז מ׳האָט אים אויפגעקליבן פון דער ערד און אַרויס-
געטראָגן אַראָפּ אין זומפּיקן טאָל, אויפן פרעמדן „גוטן-אָרט״.

אַצינד איז די מומע זלאַטע אַליין אַהיימגעקומען מיט די קינדער און
בערל, דאָס עלטערע יינגל, האָט אויסגערוימט די חורבה. בערל איז אויס-
געוואַקסן אין די לעצטע צוויי-דריי יאָר, געוואָרן אַ לאַנגער געזונטער
יונג מיט אַ פּאָר לאַנגע פעסטע ידים, וואָס האָבן אַרויסגעשטעקט ווי
דאַרע צווייגן פון זיינע צו-קורצע צעפליקטע אַרבל. ער איז געשטאַנען
מיטן ריסקאָל, אַ שפּיי-געטאָן אין איין האַנט אַריין, דערנאָך אין דער אַנ-

דערער אין ארויסגעוואָרפן דעם שניי פון דער איינגעפאַלענער שטוב. און ווען די מאַמע האָט אַלעמאָל פאַרגעסנדיק פון פריער אַ געשריי־געטון:

— מאָטיע... מאָטיע, וואו ביסטו, וואו?... ממזרים, וואו האָט איר איבער־געלאָזט נ׳טאַטן... — האָט בערל פאַוואָליע זיך אומגעקוקט, געזעען, אַז די ברידערלעך מיט די שוועסטערלעך זיינע זענען נישטאָ, זענען שוין דאָרט באַם פעטער מנחם אין שטוב, האָט ער אַ שפיי־געטאָן אין די הענט און געזאָגט צו דער מאַמען:

— מאַמע... דו שרייסט, מאַמע... שריי, שריי... כ׳לעבן, פאַרוואָס שרייסטו נישט אַביסל... — און ער האָט ווייטער געאַרבעט, נישט אומקוקנדיק זיך צו דער מאמען. געשקראָבעט דעם אָנגעפרוירענעם שניי מיטן ריסקאַל און אים געוואָרפן מיט כוח אין דרויסן אַרויס, געווישט די נאָז מיטן אַרבל, געשפיגן אין די הענט און זיך געאיילט אונטערצושטעלן די סטעליע מיט אַ דרענגל, צורעכט מאַכן דעם אויוון, פאַרשלאָגן די פענצ־טער מיט ברעטלעך, צעהאַקן אַ שטיקל האָלץ און אַוועקגיין באַנאַכט קיין קאָזלעוו האַנדלען אַ ביסל סחורה. זיין געשוועסטערקינד, יאָסל דעם פעטער מנחמס, איז אַלעמאָל צוגעקומען, געשטאַנען מיטן היטל זאַראַפּ־גערוקט איבער די אויערן, די הענט אין די קעשענעס, געקוקט ווי בערל אַרבעט און גערעדט:

— עך וואָלט היינט נישט געקויפט קיין פייער־שטיינדלעך, וואָלט איך נישט געקויפט, ווען מ׳צאָלט מיר צו... זעסטו, מיט אַ זעקל סמערדזיוק[1] וואָלט עך מעך נישט געוואָרפן...

— איגען...[2] האָט בערל געענטפערט טוענדיק ווייטער זיין אַרבעט און נישט אומקוקנדיק זיך צו יענעם. אומבאַוואוסט האָט ער אַריינגעפלאָכטן די פרעמדע אונגאַרישע ווערטער אין זיין לשון:

— איגען... — האָט ער אַלע מאָל געזאָגט: — איגען.

יאָסל איז אַהיימגעגאַנגען. אין שטוב איז היינט געווען קעלטער ווי תמיד. די מאַמע האָט נישט איינגעהייצט. די מומע זלאטעס קינדער, יינגלעך און מיידלעך מיט פאַרבונדענע קעפּלעך, מיט רויטער נעץ פון קעלט

[1] ביליקער רוסישער טוטון.

[2] יאָ.

אונטער די נעזלעך, זענען געשטאַנען אין שטוב אַלע אויף איין קופּע מיט פאַרבלאָטע, פאַרשטאַרטע הענטלעך און שטום, מיט זשעדנע הונגעריקע אייגלעך געקוקט צום פעטער מנחם אין בעט אַריין, ווי ער עסט פונם טעפל, טשמאָטשקעט אַ ביין. דער פעטער מנחם האָט געפילט זייער בליק און זיך טיפער געבויגן איבערן טעפל.

— ווי אַזוי וועט זי וואוינען דאָרט אין דעם איינגעפאַלענעם לאָך, די אָרעמע אלמנה מיט די פיצלעך ווערעם... די יתומים... וויי איז מיר אין האַרץ... — האָט די מאמע גערעדט אלע מאָל פון דער זייט, אַ קוקטועניק מיט רחמנות אויף דער קופּע שווייגנדיקע הונגעריקע קינדער.

— וואָס גייטעך אָן... וואָס ווילסטו עפּעס פאַרזאָרגן די גאַנצע וועלט וואָס... האַ?... די פאַרזאָרג בעסער פריער דעך, דערנאָך יענעם... — האָט יאָסל געענטפערט דער מאַמען.

ער איז געווען בייז, יאָסל, זיין לאַנגע טרוקענע נאָז איז געווען אַ ביסל אויסגעקרומט. פון אינדערפרי אָן האָט ער געהאַלטן אין איין טענהן, אַז ער וויל זיך אַריבערכאַפּן קיין קאָזלעוו און אַהיימברענגען אַ ביסל סחורהז

— וואָסי, בערל מעג גיין קיין קאָזלעוו און ער נישט?... אַזאַ וואוילער יונג ווי בערל איז ער נאָך אויך...

דער טאַטע האָט זיך געקווענקלט, נישט געוואָלט ארויסנעמען דאָס בייטעלע מיטן געלט פון אונטערן קישן. די מאַמע האָט שוין נאָך איידער עפּעס איז אָנגעהויבן יאַדען מיט די בלאָע לײדיקע יאַסלעס:

— אַ נייער סוחר אוף מיין קאָפּ... ר׳עט שוין איינהאַנדלען די רעכטע סחורה... מ׳עט דען נישט צונעמען באַ אייך אַלצדינג?... אויך מיר אַ לייט, יאָסל פאַרך... גייט ארויסוואַרפן דאָס ביסל אָרעמקייט אין דער בלאָטע אַריין... מ׳עט באַ אים צונעמען די סחורה און נאָך אָנהרגענען ערגעץ...

דער טאַטע האָט געשוויגן. ער האָט געשמייכלט מיט אַ פאַרמאַכט מויל, אָנגעבויגן אין דער קראַנקער קויטיקער באָרד אַריין מיט זיין האַלבן שטעכיקן שמייכעלע און אויסציילנדיק יאָסלען דאָס ביסל געלט פונם בייטעלע, האָט ער געזאָגט:

— נאַ, יאָסעלע... נאַ... אָט אָסטו... נאַ... נאַ...

יאָסל האָט דאָס געלט איינגענייט אין לייבצודעקל, אַראָפּגערוקט די קוטשמע איבער די אויערן, אונטערגעבונדן דעם טוזליק מיט אַ שטריק און ער איז אוועקגעגאַנגען אין דער קנאַקעדיקער ווייסער פראָסטיקער נאַכט אַריין.

סענדער איז אויך נישט געווען אין דער היים. און דער ייד מיט דער יידענע האָבן מאָרגן פון גאַנץ פרי אָן געשוויגן, נישט גערעדט אַ וואָרט. דער קראַנקער איז אַלעמאָל אַראָפּגעקראָכן פונם בעט, אַריינגעשטעקט די טרוקענע קנעכערנע באוואַקסענע פיס אין די קאַלטע שטיוול, געכאַפּט אַ קוק אין בלינדן, מיט שנייאיקן פראָסט אָנגעוואַקסענעם טונקעלן פענצטער און ער איז צוריק דערנאָך אַריינגעקראָכן אין בעט אַריין, געהוסט און שטום געבליבן זיצן, די פלייצע אָנגעבויגן, דאָס היטל קרומלעך אָנגערוקט אויפן קאַרק.

מיכאַלקע כרישטש איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, אָפּגעקלאַפּט די שטיוול פונם שניי און געריבן איין האַנט אין דער אַנדערער. דאָס קליינע איינגעדאַרטע גויטעכל האָט געשאָקלט זיינע לאַנגע פאַרפאַפּטע קודלעס, געהויבן אַן זויסגעקראָכענע וואָנצע מיט דער נאָז און זיינע קליינע פאַרזונקענע אייגעלעך האָבן שטעכיק בייז אַרומגעקוקט אין שטוב, באַהאַלטן אין זיך אַ שלעכטן אָפענעם סוד. מיכאַלקע כרישטש פלעגט זיך אַרומדרייען תמיד אין יידישע שטיבער, ברענגען וואַסער, צעהאַקן אַ שטיקל האָלץ און אַראָפּנעמען די לייכטער שבת, דערפאַר האָבן אים יידענעס אין ראָזבינע באַצאָלט אַ גרייצער און אונטערגעשטופּט אַ קאָרזשיק. געשעכטיקט האָט מיכאַלקע אין באָד. אין די פריערדיקע יאָרן פלעגט ער בא דער מנחמקע אַמאָל זיין אַ קונה אויף אַ טעפּל קאַווע פאַר אַ גרייצער. די יידענע פלעגט אים אָנגיסן פול מיטן אויג אַ גרויסן שוואַרצן טאָפּ קאַווע פון אירער און דער גוי האָט אויסגעטון דעם קאַפּעלוש, געצלמט זיך, געשלעפּט האַרט, שוואַרץ ראַזעווע ברויט פון דער פאַזוכע, געטונקען באַדעכטיק. פאַוואָליע, געקייעט, געכלעפּטשעט הויך מיט גוישער הנאה און דערנאָך געזאָגט:

— מענעכעמקאַ דאָלייטע... דאָלייטע שע טראָכע...

די מנחמקע האָט אַריינגעגאָסן אַ ביסל וואַסער אין סאַמאָוואַר אריין, געשווענקט אים און דערגאָסן דאָס שוואַרצע ציקאָריע־וואַסער דעם גוי אין טעפּל אַריין.

דער גוי האָט געכלעפּטשעט, געדרייט זיין שטומפּיקע נאָז, אָנגעפּילט מיט גרינע האָר, פאַרפּאַפּטע פון טאַבאַקע און געזאָגט:

— ס'איז ביטער... כ'לעבן ס'איז ביטער...

— מישיי... מישיי... מיש נאָר גוט אויס... ס'וועט שוין זיין זיס... מיש...— האָט די יידענע געזאָגט.

דער גוי האָט געמישט מיטן גרויסן הילצערנעם לעפל, געמישט, געמישט אין דער געדיכטער ביטערער שוואַרצקייט, ווייטער געכלעפּטשעט און ווי־דער געהייסן דערגיסן דאָס טעפל, ווידער פאַרדרייט די נאָז און געטענהט זיינס:

— ס'איז ביטער...

— מישיי... מישיי... — האָט געזאָגט די יידענע.

— מישיי...

אַצינד איז אויף מיכאַלקען געוועזן אַ בעזהאַלאָוויע. ער האָט זיך גע־דרייט איינער אַליין אין ראָזבינע צווישן די פאַרשנייעטע חורבות, געקילט זיך, געטראָגן דעם שנייַ מיט זיינע צעפליקטע גרויסע צעדרייטע שטיוול אין יידישע שטיבער אַריין, געדרייט זיך ווי אַ שמש אין דער גמינע צווישן די רייכע, ברייטע גאָספּאָדאַרעס, געגאַנגען צו רהלען אין שענק אַריין, צו יאַבלאָנסקין אין געוועלבל אַריין, אונטערגעשטעלט אַן אויער און געכאַפּט אין דעם רויכיקן שטינקיקן געזעמל אומקלאָרע האַלבע רייד, צעבולבעטע אין די מיילער פון די שכורע רוטענישע גוים און זעלנער, וואָס האָבן געפירט מלחמה מיט די פּאָליאַקן דאָ אין גאַליציע, געגעסן מער ווי תמיד וויסן געזאַלצענעם חזיר און זיך געקהלט מיט זייער פּאָליטיקע, מיט זייער מלוכה, מיט די גרענעצן און מיט דעם טועכץ, וואָס מ'דאַרף נעמען טון דאָ אין ראָזבינע... דאָרט, אין אוקראַינע, הערט מען, קוילעט שוין פּעטלורא די זשידעס און דאָ וואָס? מ'הערט נישט און מ'זעט נישט... מ'פאַרשטייט נישט אויף ווען און אויף וואָס מ'וואַרט דאָ אין ראזבינע... נישטאָ קיין גרענעצן, נישטאָ קיין קייזער, קיין פּריצים, קיין אויסטריאַקעס, אַלץ איז זייערס. מ'קען טון מיט די יידן וואָס מ'וויל, און די יידן האָבן דאָס גאַנצע געלט, די יידן... מ'דאַרף זיי אַלע אויסקוילן... צונעמען אַלצדינג... דאָס גאַנצע געלט...

דער ווייסער געזאַלצערנער חזיר האָט געוואַרעמט אין בויך, געדאָרשט נאָך בראָנפן און געשמעקט מער ווי תמיד מיט טרפהנער שרעק.

מיכאַלקע איז אַריינגעקומען היינט אַ ביסל איבערשמועסן מיט דער מנחמקע דעם דאָזיקן ענין. שטומפּיק האָט ער געשקראָבעט מיט די לאַנגע, שוואַרצע, שאַרפע נעגל די לאַנגע פאַרפאַפטע קודלעס זיינע, געדרייט די שמומפּיקע נאָז מיט די אָנגעפולטע גרינע, פאַרפאַפטע הערעלעך און געגעבן עפּעס אָנצוהערעניש:

— לודע קאזטשיט... מענטשן זאָגן, ס׳וועט עפּעס זיין דאָ אין ראָזבינע... ס׳וועט זיך עפּעס טון... לענגער וועט מען נישט וואַרטן... די זשידעס האָבן דאָס גאַנצע געלט... בי־המע ניע... כ׳לעבן ניין...

די מנחמקע האָט געשפּאָלטן אויף דער שוועל אַ שטיקל נאַס האָלץ מיט דער שטומפּיקער האַק און זי האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס דער גוי רעדט. דער קראַנקער ייד אָבער אין בעט האָט זיך אָנגעשטויסן, וואָס יענער מיינט... ר׳ מנחם האָט געוואוסט, אַז אין טאַרנאָפּאָל און אין זלאָטשעוו האָבן גוים צערויבט די יידישע געוועלבלעך, געשלאָגן יידן און דאָרט ערגעץ ווייט אין רוסלאַנד, הערט מען, קוילעט מען יידן. וואָס טוט זיך עפּעס אויף דער וועלט, וואָס? דער ייד האָט געפילט אַ באַדערפעניש צו רעדן אַ ביסל. ס׳איז אים געווען סקוטשנע, אומעטיק. די קינדער זענען נישט געווען אין דער היים, נישט סענדער און נישט יאָסל, זיי זענען ערגעץ געווען, ווייסט דער גוטער יאָר וואו... שטעלן זיך ערגעץ איין דאָס לעבן... און ווי ס׳איז דער שטייגער פון די קראַנקע, וואָס זיאָבן ליב, אַז מ׳איז זיי מבקר־חולה, גלייך די געזונטע נעמען באַ זיי דעמאָלט צו אַ ביסל הלאת, איז מנחם געווען אַצינד צופרידן, וואָס מיכאַלקע איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין. ער האָט גערעדט, געטענהט מיט זיין ברייטן, הייזעריקלעכן, שוואַכן קול וועגן גערעכטיקייט און יושר:

— וואָס הייסט עפּעס דאָס? ווער זאָגט, אַז ס׳איז נישטאָ קיין קייזער? מ׳האָט אויסגעטראַכט אַ ליגן.

— אַז מ׳זאָגט, אַז ס׳איז נישטאָ — איז נישטאָ... ס׳זענען נאָר דאָ אונדזערע... אונדזערע עלטסטע, אונדזערע זעלנער... — האָט מיכאַלקא געטענהט זיינס.

— ווי אַזוי?.. עך פאַרשטיי נישט... — האָט דער ייד אונטערגעכאַפּט מיט היץ — לאָמיר נאָר צוריקשמועסן. וואָס הייסט אייערע, אונדזערע... האָס הייסט עפּעס דאָס, וואָס? ס׳איז עפּעס הפקר אַ וועלט, צי וואָס?..

וואָס הייסט עפּעס מ׳שלאָגט, מ׳הרגעט, מ׳רויבט, עך פאַרשטיי נישט.. מ׳איז משוגע, צי וואָס ?... אונדזערע באַלעבאַטים וועלן עפּעס שלעכטס טון יידן אין ראָזבינע... נו נו... און ער איז אַנטשוויגן געבליבן.

— אַ קאַווא דע יע, מנחמקאַ...—האָט דער גוי פּלוצים אַ זאָג געטאָן דער מנחמקע אין דער פּלייצע אַריין.

— קאַווע ? וואו האָסטו הײַנט קאַווע... ווען מ׳גיט אַ רענדל פאַר אַ פּיצל ציקאָריע, איז נישטאָ... נאַדיר גאָר קאַווע... — האָט געענפערט די מ:ומקע מיט דער גאַנצער בענקשאַפט נאָך אַביסל וואַרעמס אין דער אומעטיקער רויער שטוב-שטילקייט צווישן אַלטע לייט.

דער גוי האָט אַ ביסל געשוויגן, נאָכגעקלערט, דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— אָט טאַקע וואָ... אָט אַזוינע קליינע ׳ושידאַקעס וועט מען אויסקוילן... און ער האָט געוויזן מיט דער האַנט נידעריק צו דער ערד. ווי מען ווייזט געוויינלעך, ווען מ׳מיינט קליינע קינדער.

— ע... בע... — האָט געזאָגט דער ייד, בלייך ווערנדיק, און אַ ביסל שוין ברוגזלעך, אַראָפּלאָזנדיק אומגלייביק די שלאַפּע האַרטע באָרד:

— בע... וואָס טענהט ער עפּעס וואָס מיטן ערל... אָט מען שוין געזען אַזאַ ייד... אָט שוין נישט וואָס צו טון, נאָר זיך אויסטענהן מיכ מיכאַלקען... דערטאַפּט מיכאַלקע כרישטש...

די יידינע האָט פון דער זייט אַ קרומען קוק געטון אויף איר מאַן צום בעט-צו און זי האָט ווייטער געהאַקט אין נאַסן קלעצל אַריין מיט דער שטומפּיקער האַק אויף דער שוועל.

מיכאַלקע האָט ווידער געשוויגן, דערנאָך האָט ער געטון אַ צי-אויס דאָס קודלאַטע קעפּל זיינס ווי אַ האָן, וואָס איז זיך מכין צום קרייען, צוגעגאַנגען צום רויכערדיקן קעכל, אַ הייב-געטון די פּאָקרישקע פונם אָרעמען ערדערן טעפּל און אַריינקוקנדיק אַהין מיט אַ פאַרדעכטיק צוגעקוועטשט אייגל, האָט ער געזאָגט:

— נו, און וואָס איז דאָס ?... וואָס קאָכסטו עפּעס דאָ, מנחמקע, האַ ?.. דאָ אין טאָפּ ?...

די יידינע איז אַרויס פון די כלים. ס׳האָט זי אַ ברי געטון אין דער

זיבעטער ריפּ. די דינע בלאָע ליפּן האָבן געציטערט, די לאַנגע בלאָע נאָז האָט זיך אויפגעצויגן מיט אַ שפּיץ:

— הער נאָר דו, מיכאַלקע כרישטש... וואָס קומסטו עפּעס אַהער, וואָס?... גיי צו די נגידים, גיי... צו חוהלע יאָקלס, צו אברהמטשע פּיק... מיר זענען אָרעמע לייט. נאַ זע, אָט ליגט ער מיר, דער קראַנקער מאַן... ליגט אויפן טויטן בעט... גיי צו די נגידים, גיי... — רעדנדיק האָט די יידינע געעפנט די טיר און געשטופּט דעם גוי אין דער פּלייצע. אַרויס־געשטופּט אים איבער דער שוועל אַרויס:

— אַן אָפּלייזער... אַן אויסלייזער... פאַר מיין קראַנקן מאַן... פאַר מיינע קינדער...

אין שטוב איז שטיל געוואָרן.

אין דער פאַרנאַכטלעכער צווויפגעדריקטער טונקלקייט האָט זיך געפילט ווי די פענצטער וואַקסן אַן גרעבער מיט אייזיקן שניי, דער פראָסט שטאַרקט זיך אויף באַנאַכט.

די מנחמקע האָט נישט אָנגעצונדן דאָס ליכטל אין ליימל. ס'איז אַן עבירה. די קינדער זענען סיי־ווי נישטאָ אין דער היים. דער קראַנקער איז ווידער אַראָפּגעקראָכן פונם בעט, אָנגעשטעקט די קאַלטע שטיוול אויף די טרוקענע אויסגעצערטע פיס, איינגעהילט זיך אין טוזליק און געשטעלט זיך קוקן מיט וואַכע געשפּיצטע אויערן אין אָנגעפּרווירענעם בלינדן שייבל אריין:

— נישטאָ יאָסל...

— מ'זעט נישט קיין יאָסל און מ'הערט נישט קיין יאָסל...

— נישטאָ יאָסל און נישט סענדער... אַ פּרנסה היינטיקע צייטן... אוי, גאָטעניו...

די יידינע איז געזעסן אין דער פינצטער אונטער דער הרובע אין ווינקל, די הענט פאַרלייגט אויפן בויך און זי האָט אַלע מאָל אַ זיפץ־געטון אין דער פאַרשוואומענער טונקעלער רויער טרויעריקייט אַריין, וואָס האָט שרעקיק געקילט אין געמיט:

— אוי, גאָטעניו...

און זי האָט געהערט, די יידינע, ווי דער קראַנקער דראַפּעט זיך ערגעץ, גע־הערט, ווי ער קריכט פּלוצים אַרויס אין פאָר־הויז, דראַפּעט זיך אויף דער לייטער אויפן בוידעם אַרויף, כראַקעט, קרעכצט און שפּייט, דערנאָך

האָט ער זיך צוריק אוועקגעשטעלט באַם טונקעלן אָנגעפרוירענעם פענצטער און שטיל־שווייגנדיק געפּלאָנטערט, געפּלאָנטערט אין דער פינצטער מיט די טרוקענע פאַרפרוירענע טויטע פינגער אַ פאַרפּלאָנטערטן פאַרקניפטן בינט אַלטע שטריק...

V

ווי אַן איינגעפאַסטע קיילעכדיקע קאַלט־גלאַנציקע קרישטאָלענע שויב איז די זון געהאָנגען נידעריק איבערן ווייסן גלאַנציקן שניי, שרפה־דיק מיט טרוקענעם שפּיזיקן פראָסט. די ווייסקייט האָט זיך געמינעט, געבלענדט, געציטערט אין די אויגן און דער פראָסט האָט דין און פיין ווי אַ פידעלע געסקריפּעט, געפידלט אונטער סענדערס שוואַרץ־גלאַנציקע שיינע שטיוועלעך, וואָס ער האָט באַזונדערס היינט אין דער פרי שיין אָפּגעפּוצט מיט אַ יונגן פרישן גלאַנץ. סענדער האָט זיך שטאַרק געכוחט אין די דאָזיקע שיינע שטיוועלעך זיינע, וואָס ער האָט מיטגעבראַכט פון די זעלנער, צוגעלקחנט ערגעץ באַ אַן אָפיציר. ער האָט זיי אָנגעטון נאָר אין אַ שיינעם טרוקענעם דרויסן, געפּוצט זיי, געבערשט, געווישט די האַרטע כאָלעווקעלעך מיטן אַרבל און געשפּיגלט זיך אין זייער שטענדיקן גלאַנץ, וואָס האָט דאָ אין דער ווייטער פאַרוואָרפנקייט, אין ראָזבינע, אָפּגעשפּיגלט דעם רייכן גלאַנץ פונם שיינעם לעבן אין די ווייסע גרויסע שטעט.

ער איז געגאַנגען פון רחלעס שענק אַהיים, ווי זיין שטייגער איז געווען, אויסגעגלייכט, אויסגעשטרעקט, דאָס גרינע קאַפּעלושל פאַררוקט אויף אַן אויער, דאָס וואָלינע שאַליקל לויז פאַרוואָרפן אויפן האַלדז, איין שפּיץ דערפון אַריינגעשטעקט אין שנאַל פון זיין מענטעלע אויף דער פּלייצע. די בעקלעך האָבן רויט געפלאַמט אין ליכטיקן פראָסט, די געבויגענע נאָז איז געווען אַ ביסל בלאָלעך באַם שפּיץ און אין מויל־ווינקל האָט נאָכלעסיק געשטעקט אַ ציגאַרל, וואָס מ׳האָט נישט געקענט זען דעם רויך דערפון אין דער בלענדנדער ווייסקייט.

— אַ וואויל יינגל...

— אַ ברכה צו מאַכן איבער אַזאַ יינגל — האָבן נישט פאַרגינען די יידן

נעס אין ראָזבינע... און די דערוואקסענע מיידלעך האָבן אים נאָכגעקוקט מיט גלוסטיקע בליקעלעך:

— סענדערל ממזר...

מ'האָט נאָך אלץ געזאָגט אין ראָזבינע: סענדערל ממזר. פונקט ווי דע-מאָלט ווען ר'איז נאָך געווען אַ קליינער באָרוועסער מאַקאַבונדיק מיט אַ צעבראָכענעם דאַשיק, דאָס פנים אייביק צעדראַפּעט; די קעשענעס פול אָנ-געפּאַקט מיט שטיינער, שיינע זאַכן, מעסערלעך, אַ פּושקעלע, אַ שרייב-פּענדל, אַ ציגאַר-שפּיצל און אַ שטיקל בערשטעלע איז ער אַרומגעלאָפן, געטון זביטקעס אין יידישע גערטנער, געשלאָגן זיך מיט די יינגלעך און אַראָפּגעכאַפּט היטלעך פון פאַרכוואַטע קעפּלעך, קרומגעשוירענע מיט טרעפּ. זיינע פינקלענדיקע לויפנדיקע] אייגעלעך האָבן אויסגענאַרט אַלצ-דינג, איבערגערעדט. פון די לעכער, וואָס ער האָט געמאַכט אין די זעק אין מאַרק, האָט ער געלקחנט עפּל. אָפּגעשרויפט שרייפלעך פון גויעשע פּורלעך און געוואָרפן שטיינער, צילנדיק גלייך יענעם אין דער נאָז אַריין, געטראָפן און אַנטלאָפן.

— אין חדר אַריין וויל מען נישט גיין... דאַווענען דאַוונט נישט אַזאַ געזונטער יונג... פרעגט אַ שטייגער, וואָס ס'וועט אויסוואַקסן דערפון... אַ גוי, אַ האַמילע וואַקסט אויף מיין קאָפּ... — האָט גערעדט די מאַמע, זעענדיק סענדערן שטענדיק האַנדלען מיט אַ טשאַטע באָרוויסע שקצים. ער האָט געהאַנדלט באַ זיי פייגעלעך, טויבן. סענדער גדעדענקט נאָך די גרויסע, גראָע טויב מיטן בלאָען בייכל, וואָס ער האָט געהאַט. און „ער" איז דאָס געווען. סענדער פלעגט אַרויפקריכן אויפן דאַך, נאָכלאָזן דעם „ער", באַהאַלטן זיך אויפן בוידעם און וואַרטן. באַלד איז דער „ער" געקומען אַהיימגעפלויגן און מיטגעבראַכט אונטער זיך אַ „זי" פון די זשאַנדאַרנס טויבן. סענדער האָט געכאַפּט די „זי", געטראָגן זי צום שוחט און פאַרקויפט די געקוילעטע טויב מיטן נאָכ-הענגענדיקן בלוטיקן קעפּל פאַר דריי גרייצער באַ די נגידים אויפן שטראָז.

אַלע טאָג האָט ער געטראָגן אַ „זי" צום שוחט, סענדערל ממזר...

ער האָט געהאַט אַ גוטע וואָך, סענדער. אַריבערגעשוואַרצט אַ פורל מעל קיין זלאָטשעוו, פאַרקויפט און פאַרדינט ב"ה. געגעסן באַ דער מומע פּע-סי אין אונטערגעסל געבראָטענע, גענזענע פופּקעס, געטרונקען בראָנפן און געטאַנצט דאָרט אין פריילעכן אונטערשטיבל מיט שיקסעס. גייענדיק

צאַינד אַזוי אַהיים עסן אָנבייסן, איז כּסענדערן אָנגעגעמס געווען צו טראַכטן, אַז שבת אינדערפרי באַם דאַווענען וועט ער אַ וואונק טאָן ר׳ נתן דעם שוחט, ער זאָל אים מאַכן אַ מי־שברך. סענדער האָט שטאַרק ליב צו הערן דעם זינגענדיקן פייערלעכן ניגון:

— יעמ—ו—ו—ד הבחור הח—ת—ן מר׳ ר׳ סענדער בר׳ מנ—חם מפ—ט—יר..

סענדער טוט אַ וויש מיטן פאַרסמאַלצעוועטן טלית־שפּיץ די הייליקע תּורה, טוט אַ קוש דאָרט, מאַכט שטיל-געגרויטלט די ברכה, און אַז ר׳ נתן דער שוחט בייגט זיך באַם מי־שברך מיט זיין שיינער, ווייסער באָרד, זאָגנדיג:

— בעביר שנ———ד—ר—ר—ר... זאָגט סענדער שטיל - ציטער־דיק מיטן גאַנצן שטאָלץ און ליבשאַפט פונם יידן צו דער הייליקער תּורה:

— עשרה קרונים...

— עשרה קרונים כּ—ס—ף, — זינגט אויס ר׳ נתן הויך אויף אַ קול, אַז דאָס גאַנצע שולעכל יידן הערן דייטלעך.

אַ... אַ מחיה.

— סטאָי, זשידאק!

סענדער מאַכט גיכע שפּאַן, קוקט זיך נישט אום.

— סטאָי... י— טוואָי מאַטש... — דונערט הייזעריק אונטער דער פּלייצע. אַז סענדער האָט זיך אומגעקוקט, איז אים פינצטער געוואָרן אין די אויגן. אַ קאָזאַק. אַ גרויסער, אַ ברייטער אין אַ לאַנגן מאַנטל ביז צו די פּיאַטעס, מיט בייזע, קליינע, שלעכטע אייגעלעך אונטערן ברייטן פוטערנעם ספּאָדיק אויפן קאָפּ, וואָס מאַכט אים אויסזען ווי אַ שרעק־לעכן קודלאַטען וואָלף... דער ערשטער „פּעטליורעץ”, וואָס האָט פאַר־בלאָנדזשעט אַזש ביז קיין ראזבינע... סענדער כאַפּט אַ קוק אויף די פּאַטראָנעס באַ יענעם אין גאַרטל, אויפגעקרייצט אויף דער ברוסט דאָס לאַנגע מעסער אין שיידל און דעם גרויסן שווערן מיליטער־רעוואָלווער אויף די לענדן.

סענדער האָט אַזוינעם ליגן באַהאַלטן אין דער היים אויפן בוידעם אונטער דער קראָקווע... געבראַכט פון די זעלנער... אָבער באַ זיך האָט ער גאָרנישט... דאָס קליינע אייזערנע קניפּיקל אין קעשענע...

— טו אויס, זשידאָק, די שטיוול... גיב זיי צָהער, גיכער... כ׳טרען דיר אויף דעם בויך...

סענדער איז קאַלט געוואָרן אין בויך. די שיינע גלאַנציקע שטי־וועלעך? וואָס טוט מען? ס׳איז נישט גוט... זיין נאָז ווערט בלייך און באַלד ווידער רויט. ער בייגט זיך אָן, טוט אויס פּאַוואָליע איין שטיוועלע, האַלט דאָס אין איין האַנט, פּאָרעט זיך פּאַוואָליע באַם אַנדערן שטיוועלע און פּלוצים קומט יענער אומבאַרעכנטער אויגנבליק אין מענטשלעכן לעבן, אין וועלכן מ׳איז זיך גרייט מפקיר צו זיין: סענדער טוט אַ שפּרונג־אונטער, כאַפּט לויפן אָנגעבויגן מיט איין שטיוועלע אויפן פוס, דאָס אַנדערע אין דער האַנט. ער לויפט, לויפט, דערהערנדיק אַ לויטערן קורצן קנאַק. דער אָפּקלאַנג פונם שאָס דריידלט זיך אין דער קלאָרער לופט, און סענדער טוט זיך אַ וואָרף אַנידער מיטן בויך אין שניי, לויט די כללים פון די זעלנער. ער שטייט גיך אויף, לויפט ווייטער, ווידער אַ קנאַק און ווידער וואַרפט ער זיך אַנידער... ניין! די שטיוועלעך וועט ער נישט געבן, סענדער... אַ גוטע קרענק די כלבים אין די ביי־כער אַ־יין... אָן אָטעם, פאַרפלאָמט, מיט גלאַנציקע, פריידיקע אייגעלעך, פּראַלט ער אַריין אין שטוב אַריין מיט איין שטיוועלע אויפן פוס, דאָס אַנדערע אין דער האַנט, אַ פולן זאַק מיט שניי.

— אַ שלאַק זאָל דאָס טרעפן...

אין קאַלטן, רויען שטיבל איז געווען אַ חורבן. ס׳איז געווען אַ פולע שטוב מיט אָנגעפּעלצטע, פאַרבלאָטע מענטשן. דער מחותן, די מחותנתטע, עלקע און בערל דער מומע זלאַטעס. עלקע איז ווי תמיד געווען שיין פאַרקעמט, אויסגעפּילט אין איר יאַקעכל, די לעקלעך גע־קרייזלט שיין.

זי האָט זיך געמיט נישט אנצוקוקן איר חתן יאָסל, וואָס איז געשטאַ־נען אין מיטן שטוב, אָנגעשפּאַרט די פּלייצע אין דרענגל, וואָס האָט אונ־טערגעשפּאַרט די געשפּאָלטענע סטעליע, דאָס שמוישענע היטל אַראָפּגע־רוקט איבער די אויערן, די לאַנגע נאָז בלאָ-אויסגעצויגן, אַראָפּגעלאָזט צו דער ערד, די פיס פאַרפרוירן, פאַרוויקלט אין שנייאיקע שמאַטעס אָן שטיוול. ער האָט אונטערגעטאַנצט אין די שנייאיקע שמאַטעס פון איין פוס אויפן אַנדערן, צוגעקוועטשט דאָס בלאָע אונטערגעשלאָגע־נע אויג און געהויכט, געהויכט אין די פאַרשטאַרטע, רויטע רויע הענט

אַריין, וואָס מ׳קאָן נישט רירן די פינגער, גלייך זיי וואָלטן געווען טויט.

— מ׳אָט אים אַראָפּגעריסן די שטיוול... האָט בערל דערציילט.

— עך בין אַנטלאָפן און עים אָט מען געכאַפּט... ער האָט שוין געהאַט אַ רעכט עסק, יאָסל. די כּלבים האָבן אים געכאַפּט, צוגענומען בײַ אים דעם זאַק סחורה — אַ זאַק ניס האָט ער געקויפט אין זלאָ־טשעווו — האָבן אים אויסגעטון די שטיוול, אַוועקגענומען זיי און שיער אים נישט דערהרגעט.

— אַ ווייטיק איז מיר אַ גרויסער אין מיין האַרץ... די מאַמע האָט געקרעכצט, געאָיקעט, געיאַדעט מיט די ליידיקע יאָסלעס:

— נו, מנחם... וואָס זאָגסטו עפּעס דערצו, מנחם... נו, מענטשן, וואָס זאָגט מען עפּעס דערצו. מענטשן... גזנעמען די לעצטע פּאָר ראַ־ניש בײַם טאַטן, בײַם קראַנקן טאַטן. אָט אָ ליגט ער מיר אויפן טויטן־בעט... און אַריינגעוואָרפן זיי אין דער בלאָטע אַריין... בערלען האָט מען יאַקאָש נישט געכאַפּט, בערלען... בערל איז יאַקאָש אַנט־לאָפן, בערל...

די מאַמע האָט נישט געקאָנט איינהאַלטן דעם צאָרן, וואָס האָט געציטערט אויף די דינע, אָרעמע בלאָע ליפּן. זי איז צוגעלאָפן צו יאָסלען און האָט אים פּונקט ווי דעמאָלט, ווען ער איז נאָך געווען אַ קליין יינגל מיט אַ גרינעם סטראַמפּ אונטער דער נאָז, אַ קניפּ געטון מיט אַלע כּוחות אין דער האַנט:

— דו גולם, דו... גרויסער גולם אויף מיין בידנע קאָפּ... וואָס על'עך טון מיט דיר, וואָס...

אַ ברוין־און בלאָער פלעק איז תיכּף דאָרט אויפגעלאָפן אויף יאָסלס האַרטער קויטיקער האַנט. דעמאָלט, אין די יונגע יאָרן, ווען די מאַמע האָט אים געקניפּן, יאָסלען, פלעגט ער שטיין בלייבן אויפן אָרט און שמייכלען, וויינענדיק מיט זיינע ברייטע, געלע פערדישע ציין. ס׳האָט אים נישט געאַרט. היינט אָבער האָט דאָס אים ווי געטון. ער האָט זיך געשעמט, יאָסל, געשעמט זיך פאַר דער כּלה זיינער, פאַר עלקען...

— דו... דו וואַסערטרעגערין, דו... האָט יאָסל אַ שעלט־געטון די

מאַמען, אַריינשפּיזנדיק אין דער מאַמעס פּאַרזונקענע בייזע אויגן זיין שטומפּיקן בליק, פול שטומען נאָגנדיקן צער, דעם צער פון די בעלי-חיים...

מ'האָט גערעדט, געשאָלטן, געשריגן, געעצהט און נאָר דער טאַטע איז געזעסן אין בעט, געהערט אַלצדינג און געשוויגן, נישט גערעדט אַ וואָרט, געשמייכלט מיטן צונויפגעפּרעסטן מויל קרום, זיין שטענדיק-האַלבן שטעכיקן שמייכל אין דער שטעכיקער באָרד אַריין און געשוויגן אין שרייענדיקן געזעמל אריין, וואָס האָט געגוגערט, געשריגן, ווי אַ טשאַטע גענדז.

— מ'דאַרף אַריבערלויפן צום עלטסטן און בעטן... געוואַלט... וואָס הייסט דאָס עפּעס...

— וואו איז זי ערגעץ, ע. קע...

עלקע האָט אַ נעץ - געטון אַ פינגער און אַ צי געטון אַ לעקעלע אויפן שטערן און זי איז אַריבערגעלאָפן צום עלטסטן, וואָס איז געזעסן דאָרט בײַ יאַנקאָווסקעלען אין גויעשן אָנגערייכערטן חזיר-געוועלבל אין אונטערשטיבל און געשיכורט, בעטן אים, אַז מ'זאָל יאָסלען אָפּגעבן דעם זאַק מיט סחורה.

אין שטוב איז צוביסלעך שטיל געוואָרן. דער מחותן מיט דער מחותנתטע זענען אַהיימגעגאַנגען און סענדער מיט בערלען זענען אַוועקגעלאָפן בשותפות צו משה-יאַנקלען וועגן דעם זעקל צוקער, וואָס יענער האָט בשותפות מיט בערלען באַנאַכט אַהיימגעבראַכט פון זלאָטשעוו.

די מאַמע האָט זיך אַרומגעדרייט, געשקראָבעט אין די טעפּ, געקערט די שטוב און זי האָט שטיל געיאַדעט, גערעדט צו זיך אַליין, געמאַכט מיט די בלאָע ליפּן דריבניטשקע און פרום-פאַרקלערט, אַזוי אַז ס'האָט זיך אויסגעוויזן, אַז די יידינע זאָגט ברכה:

— אָי, גאָטעניו... אַזאַ גולם... אַזאַ יונג... אַזאַ ליימענער גולם...

יאָסל איז געשטאַנען בײַם פענצטער, דאָס אונטערגעשלאָגענע אויג אונטערגעבונדן מיט אַ וואָלענער פאַטשיילע, באַרירנדיק מיט זיין לאַנגער ברוגזער נאָז דעם אָנגעפרוירענעם שניי אויפן שייבל, דערפון איז דאָרט געוואָרן אַ דינער אָפּגעגאַנגענער אייז-פלעק און ס'האָט זיך דורך אים פאַרשטעלט ווי דורך אַ נעפּל געווייסט דער פראָסטיק-שנייאיקער דרויסן. און כאָטש מ'האָט גאָרנישט געזען, האָט זיך פונדעסטוועגן יאָסלען אויסגעדאַכט, אַז

ער זעט זי דאָרט, עלקען, דאָס רויטע קליידל אירס אויפן ווייסן שטראָז, ווי זי גייט אַריין צו יאַנקאָווסקעלען אין חזיר-געוועלבל אַריין. ער זעט, דער חתן, ווי זיין כלה רעדט דאָרט אין שטיבל מיט אַ חנדעלע, בעט מיט אַ שמייכעלע, וואָס מיינט עפּעס אַנדערש, דעם עלטסטן, מ׳זאָל הייסן אָפּגעבן דעם אָרעמען ייד דאָס זעקל סחורה. דאָס שמייכעלע אירס פּלאַטערט יענעם גלייך אין די פאַרשיכּורטע אייגעלעך אריין. דער גוי דרייט זיין געלע נאָכהענגענדיקע וואָנצע מיט צוויי פינגער, נעמט-אָן עלקען באַ דער האַנט... און יאָסל זעט אַלצדינג... מ׳זעט באַשיינפּערלעך, וואָס דאָרט טוט זיך דערנאָך.... וואָסי, מ׳ווייסט דען נישט אי-ראָזבינע אַלצדינג... מ׳ווייסט נאָך פריער, איידער ס׳טוט זיך עפּעס אַפילו, מ׳ווייסט און מ׳רעדט...

דער אָפּגעהויכטער פלעק אויפן שייבל איז ווידער אָנגעפרוירן געוואָרן מיט אַ דין, פיין אייז-בלימל און דערנאָך מיט גראָבן גראָען שניי בליינד געוואָרן. יאָסל איז נאָך אַלץ געשטאַנען אין דער גראָער אָוונט-טונקלקייט מיט דער ברוגזער נאָז באַם פענצטער, נישט געוואָלט עסן קיין וועטשערע און ס׳האָט אים געפּערעט, ס׳האָט אים געביסן אין קאָפּ, אָבער ר׳האָט זיך נישט געוואָלט אַ קראַץ-טון. געפוילט זיך. ביטער האָט געפּערעט די בושה און דער ווייטיק, שווער געדריקט אויפן האַרץ, אָפּגעהיט זאָל מען ווערן פון אַזאַ ביטער פּערעניש...

*

עלקע האָט געפּועלט באַם עלטסטן, עלקע... מ׳האָט יאָסלען אָפּגעגעבן צוריק דעם זאַק מיט סחורה, אָבער דער גאַנצער מסחר האָט נישט געטויגט; מ׳האָט אים אָפּגעבאַרעט ערגעץ, יאָסלען, אָנגעזייפּט, ווי סענדער האָט געזאָגט, מיט אַ זאַק ניס. ר׳האָט ערגעץ אַנידערגעלייגט די לעצטע פּאָר ראַניש דעם טאַטנס און איינגעהאַנדלט אַ זעקל ניס, ווייסע, שיינע גרויסע ניס, אָבער אינעווייניק זענען זיי געווען ווערעמדיק, ליידיק...

— ליידיקע שווּפּשטשעס... — האָט די מאַמע גערעדט איינגעגעסן צו זיך אַליין אין די בלאָע ליידיקע יאַסלעס אַריין, קערנדיק אָנגעבויגן די שטוב מיט די אָפּגעריבענע בעזעם-ריטלעך:

— גאַדיר גאָר ניס. . ווער קויפט עפּעס ניס, ווער? פאַרוואָס האָט בערל נישט געקויפט קיין ניס... שוין נישט געהאַט וואו אַרויסצוואַרפן די פּאָר

בלוטיקע ראַניש דעם טאַטנס... דעם קראַנקן טאַטנס.. אָט אָ ליגט ער
אויפן טויטן בעט, אָ...

יאָסל איז אַרומגעקראָכן מיטן זאַק אויף די פּלייצעס אין די יידישע שטיבלעך אין ראַזבינע, געקלאַפּט דעם שניי פונם טאַטנס שטיוול, גע- הויכט אין די פאַרשטאַרטע הענט אריין און פאַרקויפט ניס, פאַרטראַסקעט אונטערן קרן, אַבי פטר ווערן. אָבער אַקוראַט שבת-צו-נאַכטס, אויף דער פולער וואָך, איז אַריינגעקומען אין האַלב-פינצטערן קאַלטן שטיבל אריין א פאַרבונדן פאַרפרוירן מיידעלע מיט אַ פּעקל אונטערן אָרעם:

— גוטע וואָך.

— גוט יאָר.

— דאָ וואוינט יאָסל רב מנחם אליס? דער טאַטע שיקט אייך אָפּ די ניס... ווערעמדיקע ניס... אַלע ליידיק... דער טאַטע זאָגט, אַז איר זאָלט מיר אָפּגעבן דאָס געלט, ער דאַרף נישט קיין ניס...

יאָסל האָט שווייגנדיק געציילט די צעפּליקטע קויטיקע פּאַפּירענע קראָנען, אָפּצוגעבן דאָס געלט. אויסגעשיט די פּאַטשיילע טרוקענע שיינע גרויסע ניס צוריק אין זעקל אריין און דאָס זעקל איז פּאַוואָליע געוואַקסן, גע- וואַקסן, אָנגעפולט זיך פון די אָפּגעבראַכטע פּאַטשיילעס אין טאָרבעלעך אַלע מאָל העכער, פולער, אַ פולער זאַק... פולער ווי געווען.

דער טאַטע האָט גאָרנישט געזאָגט, דער טאַטע. ער האָט געשוויגן. ער איז געזעסן ווי תמיד אין בעט, אַרויפגערוקט דאָס פוטערנע היטל אויפן שטערן און ער האָט געשמייכלט מיט פאַרמאַכטע, דינע, געלע, טויטע ליפּן זיין שטענדיקן האַלבן שטעכיקן שמייכעלע אין דער שלאַפער האַר- טער באָרד אריין, וואָס איז איצט געווען קויטיק-ווייס, שוין אַביסעלע אויסגעקרומט:

— ניס, יאָסעלע... ניס אָכט געקויפט?... נו, נו... לאָז זיין ניס... און ער האָט אַ כרעקע געטון, געהוסט קורץ און אָפּגעהאַקט, אַראָפּגעשפּיגן פונם בעט אין לאַנג אָנגעקוקט דאָס שפּייעכץ...

VI

אַ נייער שטורעם־ווינט האָט זיך אויפגעהויבן, אַ פּלוציימדיקער און אַ פאַרשטאַרקטער. מיט אַ בייזן פייף, אַ שוידערלעכן, וואָס קילט שרעקיק אין בויך, האָט ער געוואָיעט באַנאַכט אין קאַלטן קוימען, געקרעכצט אין פענצטער, געריסן די טיר, געהויבן דעם דאַך אַלעמאָל מיט באַנייטער שטאַרקייט און יאָסל האָט באַנאַכט, שלאָפנדיק מיטן טאַטן, מורא געהאַט, אַז דער ווינט וועט צעטראָגן דאָס שטיבל, אַראָפּרייסן דעם דאַך. ער איז געלעגן איינגעדרייט די נאָז צווישן די שפּיציקע מאָגערע קניעס, צוגערוקט צו דער קאַלטער וואַנט, פאַרטראָגן אין פיבערנדיקער אָנמאַכטיקער פליישיקער גלוסטיקייט און ער האָט געפילט היינטיקע נאַכט יענע אומרויִקע געפּרעסטע ליידיקייט אין בעט, ווי ער פלעגט זיך פילן אין די יינגלשע יאָרן, שלאָפנדיק מיט טאַטן. דעמאָלט, אין די פינצטערע נעכט, ווען דעם טאַטנס שווער־אָטעמדיקער איינגעהאַלטענער קרעכץ האָט זיך געטראָגן מיט אַ גיריק סמאַקען פון דעם אנדערן בעט, פון דער מאַמעס... און ווי דעמאָלט, האָט יאָסל אויך אַצינד שוין נישט געקענט אַ גאַנצע נאַכט מער אַנטשלאָפן ווערן. געדרייט זיך, געוואָרפן זיך פון איין זייט אויף דער אַנדערער, געהיט זיך נישט אָנצורירן דעם טאַטנס פּלייצע און ס'האָט אים געוואונדערט, וואָס דער טאַטע ברומט נישט ווי געוויינלעך:

— אקכי... אי... הי... נו... נעם צו די קניעס, יאָסל...

וואַך, מיט געפייניקטער נישט־פאַרגינענקייט האָט ער געהערט דאָס כראָפּען דער מאַמעס און סענדערס אונטערן איוון, אויסגעמישט אין וואָיעדיקן ווינט און ס'איז אים קאַלט געווען, יאָסלען, קאַלט אונטערן איבערבעט. דער האַלבער אָנגעגליטער ציגל, וואָס די מאַמע פלעגט אויף באַנאַכט אַריינלייגן אין בעט אַריין דעם טאַטן צופיסנס אונטערן איבערבעט, און וואָס פלעגט זיין תמיד ביז אינדערפרי הייס, איז איצט געווען קאַלט, אײַז קאַלט, מיט אַן אַנדערער קעלט, אַ דרויסנדיקער...

— יאָסל, שטיי שוין אויף, יאָסל, מעגסט שוין אויפשטיין, יאָסל... ברענג אַרויף אַ ביסל וואַסער, יאָסל...—האָט די מאַמע צומאָרגנס ווי תמיד געוועקט איר זון. אָבער דער זון, איז ווי אַלע טאָג געלעגן מיטן

שטומען פנים צו דער וואַנט און זיך נישט גערירט. און אין דעם דאָזיקן פוילן נישט רירן זיך אין בעט, ווי יעדן טאָג, איז היינט בײַ יאָסלען געווען פאַרמישט עפּעס אַ באַזונדער אומבאַקאַנט געפיל פון איינגעהאַלטענער אומקלאָרער שווערקייט, וואָס האָט געדריקט אויפן געמיט, פאַרשוואומען ווי אין חלום. ער האָט נישט געוואגט זיך אַ ריר צו טון און אַלעמאָל באַדעכטיק פאַרגנבעט אויסגעשטרעקט אַ פוס און לייכט, קוים, קוים געפרואווט אָנרירן דעם שלאָפנדיקן טאַטנס פוס, וואָס איז איצט געווען שטייף און קאַלט מיט אַ קלעפּיקער ערדענער קעלט... פּלוצים האָט זיך יאָסל דערלאַנגט אַ הייב־אויף און אַ געשריי־געטון הייזעריקלעך טונקל, אַ ביסל קרייענדיק:

— מאַמע! זע נאָר...

יאָסלס לאַנג טרוקן פנים איז געווען נאָך אויסגעצויגענער, די גרויסע קיילעכדיקע קאַלעמוטנע אויגן אַרויסגעזעצט פון אויבן און די נאָזלעכער טיף, שוואַרץ, ווילד־צעשפּרייט, ווי בײַ אַן איבערגעשראָקן פערד.

דער מאַמען האָט אַ טיאָכקע געטון אין האַרץ. זי איז צוגעלאָפן צום בעט, אַ כאַפּ־געטון מיט צוויי פינגער דעם טאַטנס צוגעקלעפּטע געלע פאַרשפּיצטע נאָז, אַ דריי געטון זי אַהין און אַהער און אַ געשריי־געטון:

— געוואַלט, קינדער!... יאָסל, סענדער! דער טאַטע איז געשטאָרבן..
וויי איז מיר... גאָטעניו...

יאָסל האָט געטראָגן וואַסער שוין פאַר אַלע יאָרן, געשלעפּט איןביידע בלאָ־פאַרשטאַרטע הענט די קאַנען פון דער ווייטער פאַראייזטער קערניצע און ער איז געווען אינגאַנצן אָפּגעכליאַפּעט, אויסגעווייקט, די פּאָלעס געפרוירן, אייזיק־קאַלט, האַרט ווי בלעך. די מאַמע האָט געגאָסן דאָס וואַסער אין די גרויסע ערדערנע טעפּ, וואָס האָבן געבולבעט, געפּאַרעט אויף דער קיך און זי איז נישט זאַט געוואָרן:

— נאָך יאָסל... נאָך... ס'איז ווייניק...

די הייסע פּאַרע האָט זיך געביילט, געקנוילט אונטער דער סטעליע, וואָס האָט געשוויצט און די פולע טראָפּנס נעץ זענען אַראָפּגערונען פון די נאַקעטע נאַסע געקאַלעכטע ווענט אין לאַנגע ריטשקעלעך. אין די טונקעלע ווינקלען איז דער אויסגעוואַקסענער שניי־שימל צעגאַנגען, אָפּגעלאָזט. גערונען קלעפּיק, ווי פון געפּלאַצטע בלאָטערס.

— אַ... ס׳איז וואַרעם אין שטוב... — האָט דער מחותן אַ רייב־געטון די פלייצע און געפינטלט מיט די אויגן אין דער הייסער פאַרע, ווי אין באָד, און זיך מחיה געווען. אָנגעוואַרעמט זיך ענדלעך זיינע אייביק־פאַר־שטאַרטע הענט אין הייסן וואסער אין טהרה־בוטל, מיט אַ וויעכעטש שטרוי האָט ער געריבן דעם מת, לאַנג אויסגעשטרעקט אויפן טיש, מיט שערבע־לעך אויף די אויגן. די באָרד איז בײַ אים געווען אויפגעשטעלט אין דער לופּ ן, האַרט, ווייס־אָפּגעריבן און פאַרפאַפּט, ווי אַן אַלט קאָלך־בערשטל, איבערן צוגעפרעסטן מויל־ווינקל, וואָס האָט זיך פאַרקרומט אַ ביסל אין דער העלפט, שטעכיק, ווי ס׳וואָלט געוואָלט שמייכלען:

— ניס... נו, נו... לאָז זיין ניס...

איין איינציקער ייד איז נאָכגעגאַנגען נאָך ר׳ מנחמס לויה. דער מחותן ר׳ שלום־בער, ווי זיין שטייגער איז געווען, האָרבאַטע אָנגעבויגן, איין האַנט אַריינגערוקט אין ארבל פון דער אַנדערער, דאָס היטל טיף אַראָפּ־גערוקט ביז אויף דער האָריקער געדיכטעניש פון דער באָרד מיט די אָנגעפרוירענע אייז־צעפּלעך אין איר, איז ער מיט דראָבניטשקע טריט שווער אונטערגעלאָפן אויסטרעטנדיק טיפע לעכער אין זאַמדיקן האַרטן שניי מיט זיינע גרויסע שטיוול אַרויס און אַריין און נישט געקאָנט נאָכ־יאָגן די לויה:

— וואָס איילט איר זיך, האַ? חברה, וואָס יאָגט איר אַזוי?...

זיי זענען געלאָפן, די פיר יונגען, סענדער, יאָסל מיט זייערע ביידע שותּפים: בערל און משה, יאַנקל, געיאָגט מיט דעם לייכטן מת אויף די אַקסלען, מיט דעם שמאָלן לענגלעכן קעסטל, איבערגעדעקט מיטן אָפּגע־ריבענעם צעריסענעם שוואַרצן מיטה־טיכל, געאיילט זיך גיך, גיך... בראָ־דזענדיק אין טיפן שניי מיט אַ פרעמדן וועג, גלייך זיי וואָלטן אריבער־געשוואַרצט אַ קעסטל שוועבעלעך... אַ הונט איז אַרויסגעשפרונגען פון אַ גויעשן הויף, אַ גרויסער, אַ שוואַרצער מיט קודלעס, זינקענדיק ביז צום בויך אין שניי איז ער נאָכגעלאָפן דער לויה אַ שטיק־וועגס, גע־האווקעט, געריסן זיך און צום סוף אומגעקערט באַרויקט, פאַרגעסן, אַרומ־גענורעט אין שניי און געטון זיין באַדערפעניש.

שטאַרקער פון אַלע יונגען האָט געאַרבעט יאָסל מיט דער לאָפּאַטע, גע־ריסן, געהאַקט די האַרטע אָנגעפרוירענע בית־עולם־ערד, געשטופּט זיך פאָרויס און זיין לאַנגע נאָז איז געווען בלאָס ווי בײַ אַן איבערנעכטיקן

שיכּור, פאַרזונקען אין תּמעוואַטן, וואַכנדיקן שלאָף. ער האָט געשטויסן מיט דער לאָפּאַטע, פאַרטשעפעט זיך, און אַלע מאָל אַרויפגעטרעטן אויף יענעמס פיס, אויסגעגליטשט זיך אויף די געפרוירענע שטיקער ערד און מיט איין פוס שיער נישט אַריינגעפאַלן אין קבר אַריין.

— קערסט וועלן גיין שלאָפן מיטן טאַטן, יאָסעלע, האַ? — האָט דער מחותּן זיך געבייזערט, רייבנדיק שטאַרק די פאַרשטאַרטע הענט אין בראָסט, וואָס זענען געווען צעשפּרונגען גראָ און האַרט, ווי אַלטע פּאָדעשוועס. און ווי ס׳טוען דאָס די גוים אויפן יאַריד, האָט ער צעשפּרייט די פיס און מיט אַלע כּוחות געקלאַפּט זיך מיט ביידע הענט אונטער די אָרעמס, געקלאַפּט געקלאַפּט, מיט אַלע כּוחות... דערוואַרעמענדיק זיך אַ ביסל, האָט ער, ווי זיין שטייגער איז געווען, האָפּערדיק אָפּגעאָטעמט:

— אַ... א מחיה...

דערנאָך האָט ער זיך אָנגעבויגן צום קבר און אַריינגעשריגן:

— קאַלט, מנחם... האַ? — ס׳א׳ז קאַלט צו ליגן אין דר׳ערד... איי... איי... איי...

ביידע אינאיינעם האָבן זיי געזאָגט די צוויי זין קדיש. געצויגן דעם געדריידלטן טרויער-ניגון, די נעז אַראָפּגעלאָזט צום פרישן קבר פונם טאַטן. יאָסל העכער און סענדער שטילער אַ ביסל.

— יתגדל ויתקדש...

סענדער האָט זיך אונטערגעאיילט, געוואָלט גיכער פאַרטיק ווערן... ער האָט נאָך באַדאַרפט היינט באַנאַכט אָפּמאַכן מיט משה-יאַנקלען אַ מסחרל. די שיינע שטיוועלעך זיינע האָבן געגלאַנצט שוין אין פאָרויס מיטן האָפּערדיקן גלאַנץ פונם געליגנען. דאָס גרינע קאַפּעלושל איז געווען אַ ביסל אָנגערוקט וואויליונגיש אויף אַן אויער, וואָס האָט ווי תּמיד געפלאַמט דורכזיכטיק אין פראָסט, געצונדן זיך אין דער נידעריקער בלוטיק-רויטער ווינטער-זון, וואָס האָט זיך באַוויזן קיי עכדיק איינגעפאַסט, ווי אַ קרישטאָלענע רויטע שויב אין דער נידעריקער שנייאיקער ווייסקייט צווישן הימל און ערד צונויפגעפלעטשעט אינאיינעם. דער בלאָראָזער אָפּשיין אירער, האָט געגליווערט, געזעצט זיך אויף די קיילעכדיקע פאַרשנייטע מצבה-בערגלעך. קליינע דימענטענע פליטערלעך האָבן געציטערט, געמערט זיך און דער פראָסט האָט זיך געשטאַרקט אויף באַנאַכט.

ייוסף קירמאן / לידער

I

איך צעטויש מיינע שעהן אויף טריט אין די גאַסן,
באַהעפּס זיך מיט שטויב פון די שטיינער מיין אומרו
און פאַלט וואו אין נעפּל פון פאַרדאגהטע דורכגייער,
וואָס קומען אין רעשיקער שטאָט מיר אַנטקעגן
אויף גאַסן צעהויקערט פון לאַסטיקע וועגן —
איך צעטויש מיינע שעהן אויף טריט אין די גאַסן.

נישט איינע פון מיינע יונג-פריידיקע שעהן
האָב איך זיך אַליין פאַר די פיס שוין געוואָרפן
אריבערצושפרייזן אין דורשטיקן לויף
פון פאַרנאַכטיקן אָפּרו,
נישט איינע פון מיינע יונג-פריידיקע שעהן.

ווייל טעג מיינע העלע, ווי צייטיקע עפּל,
האָב איך אין פאַרדומפּיקטע קעלערס צעשאָטן,
איז וואָס מיר פאַרבליבן אין פאַרנאַכטיקן אָפּרו,
אויב נישט קלאַמערן פעסטער די פויסטן, ווי שטיינער,
און טוישן די שעהן אויף טריט אין די גאַסן —
טעג מיינע העלע, ווי צייטיקע עפּל.

II

אונטערגעשניטענע ביימער אין וואַלד,
ווי זעלנער אויף אָפּרו פון וועגן פאַרמאַטערט
ליגן די שטאַמען מיט רונדיקע רוקנס,
ברוין-הויטיקע לייבער אין קרייציקע הויפנס
אויף ברוסט פון דער ערד.
אונטערגעשניטענע ביימער אין וואַלד.

און פנימער ווייסע פון איבערגעבליבענע פיעניעס
אין מאָך
שרייען אַן אָטעם, פאַרשטיקט,
ווי מענטשן וואָס טרינקען אין אָפּגרונט פון טייכן
און רופן דעם לעצטן געשריי אין דער וועלט:
„רעטעס, מיר זענען פאַרפאַלן!"
אַזוי רופן און מאָנען די אונטערגעשניטענע טעג פון
מיין לעבן אַן אויסלייז פאַר זיך
אין וואַלד פון מיין זינען...

ווי שטאַמען וועל איך די טעג מיינע בינדן,
באַהעפטן אין טראַטוועס
און לאָזן זיי שווימען אויף טייכן – מיין אומרו –
צו ברעגן, וואָס ליגן אין נעפּלען פאַרהוילן...
אונטערגעשניטענע ביימער אין וואַלד.

III

איך גיי.
מיין טריט-דער הילך, וואָס קלאַפּט אין האַרץ בא מיר,
מיין האַנט – אַ פויסט
פון מיין געדאַנק פאַרקלעמט.
לייג איך זי – אַ האַמער אויף מיין האַרץ
און זאָג: שטיי! –
דער טאָג איז גרויס
און וועגן זענען פיל פאַראַן!
נאָר מיין בליק, געשליפן אויף די קאַנטן פון דער שטאָט,
פירט מיך,
ווי אַן אייניקל אַ זיידן פאַר דער האַנט.
גיי איך בלינד...
מיך שרעקט די נאַכט, וואָס פאַלט אַצינד אויף
העלן טאָג.

IV

הירשן פון יעגער געיאָגט — אימפעט פון מיין האַרץ.
אַ וואַלד — מיין געדאַנק.
שטאַמען פון טויזנטער יאָרן געפלאַנצט
רוקן זיך נענטער צוזאַמען אין שאָטן;
צווייגן אין צווייגן זיך פלעכטן געדיכט
און טונקלען די וועגן —
לויפיקע הירשן וואָס קומען געפלויגן.
צעשראָקענע הירשן, וואו איז אייער אויסוועג?
שוין ציט זיך אַ רויטינקע שנור אין דער ווייטקייט:
א הירש איז געפענטעט, געוואונדיקט אין לויפן,
בורשטינענע אויגן שטוינען צום הימל.
הירשן — מיין אימפעט, אַ וואַלד — מיין געדאַנק.

V

איך — אַן אויסגעגראָבן שטיק פון ערד,
אין גלידער־פאָרם צונויפגעשטעלט —
לויף אין כישוף־קרייז
אַרום דעם שורש פון מיין איך
און זוך אַ תיקון
פאַרן צעפאַלן פון מיין גוף.
איך — אַן אויסגעגראָבן שטיק פון ערד!

מיין הויט — אַ ווייסער פראָסט אויף שוואַרצער ערד,
מיין לייב — טראָגט בליונג אונטער זיך
אין גרונט פון האַרץ.
אין איינגעווייד, אין טראַכט פון ערד,
דרימלען קערנער פון פאַר דורות נאָך

אין חלום פון פאַרגאַנגענע. . .
און יעדעס קערנדל זוכט אַ תיקון זיך,
שניידט די גרונטן דורך
צו דעם שפּראָצונגס-וועג פון דער ערד אַרויס. . .

מיין הויט-אַ ווייסער פראָסט אויף שוואַרצער ערד,
מיין לייב – טראָגט בליונג אונטער זיך
אין גרונט פון האַרץ.

VI

מיינע הענט-בריקן פון געדאַנק, אויסגעלייגט אויף טייכן ברייט,
טראָגן לאַסטן פון דער וועלט !

מיט אייזערנעם געראָל פון רעדער-טריט פירט מיין האַנט די לאָדונגען
פון שוואַרצן שטיין –
שפּייז פאַר הונגעריקע כמאַרעס, פאַר די נאָך גישט דערזעטיקטע
פון רויך. . .

אין מאָרגן-רוף-בלאַ רויטע אויפגעטורעמטע סירענעס
פאַרזאַמלען מיינע ברידער זיך, נידערן אין קוילן-שאַכט,
וועקן אויף דאָס ליכט, וואָס זון פאַרגעזן האָט צו נעמען אין רשות...
ברעכן אויף פון גרונט די שטיקער קויל–ס'שוואַרצע בלוט פון דר'ערד
פאַר בליציקן געלויף
דורך אַלע דיינע אָדערן פון שטאָל –
ועלט !
דיין קאָפּ, דער מיט מאַרך צעזונגענער, געשליידערט האָט זיין
בליק אין חושך פון דער ערד,
גראָבט ער אויף די קראַפטן פאַר מיין צעוואַקסן האַרץ,

זינגט צרײַן מײַן בלוט אין גליוװער-שטײַן פון דײַן געשטאַלט — ערד!
איצט פירט מײַן האַנט די לאַדונגען פון טראַכט דײַן אויפגעריסענעם
פאַר פרוכטבאַרקײט פון װעלט,
װײַל דו איבערענטפערט האָסט צו װײטיקן אין בלוט די געבירטן —
לאַסט צו אונדז,
— מיך אַן עלנד קינד באַלד קלײנערהײט פון ברוסט אַנטװײנט...
ברענג איך איצטער גאַנצע פעלדער ברויט צו זיך אין גוף
און קען נישט זעטיקן מײַן לײַב...

מײַנע הענט-בריקן פון געדאַנק, אויסגעלײגט אויף טײַכן ברײט,
טראָגן לאַסטן פון דער װעלט!

VII

הײַנט האָבן מײַנע שװעסטערן זיך אויפגעכאַפּט
משוגענע פון שלאָף —
צו שװער איז זײ מסתּם געװען דער חלום פון דער װעלט.
זיצט אײנע אויפן ראַנד פון בעט פאַרבראָכן מיט די הענט,
די צװײטע גראָבט דאָס קעפּל אײַן אין קישן אַזױ טיף,
װי טיף עס ליגט דער צער אין מיר,
פונװאַנען ס׳רײַסן װערטער זיך,
װי בלאַסע קראַנקע שװעסטערן, צעשראָקענע פון שלאָף...

צו פרי האָט הײַנט מײַן חלום בײַ דעם טויער
פון דער װאָר געקלאַפּט,
האָט אויפגעמאַכט אַ טירל זיך, פון זיך אַלײן זיך אויפגעמאַכט
און ס׳זענען מײַנע שװעסטערן נאַקעטע פון בעט אַרויס
פון קראַנקן בעט אין װעלט אַרויס...
איצט לויפן זײ משוגענע אין העלע נעכט צעשטערנטע,
און יאָגן זיך פאַרצװײפלטע בײַם רײזן-טויער ס׳פאַרשלאָסענע,
ס׳פאַרשלאָסענע מיט שלעסער פיל — צום גרויסן העלן װאָר...
הײַנט האָבן מײַנע שװעסטערן זיך אויפגעכאַפּט משוגענע פון שלאָף.

VIII

ווען אויף מיין מאַמעס פּנים האָבן קישעלעך געשווילעכץ
זיך פאַרצויגן,
און טיפער, טיפער האָבן אירע אויגן זיך פאַרבאָרגן
אין געלעגער פון דער נויט —
האָט דען עמיצן געאַרט ?
און ווען מיין מאַמעס קראַנקע הענט האָבן הונגעריק פאַרגעלט
געגלעט דאָס ביינעריק קעפל פון מיין ברודערל,
פאַרחלשט אויף איר שויס,
און צופיסנס איר, באַם טריט, מיין שוועסטערל,
מיין איינגעהויקערט שוועסטערל,
האָט געטוליעט זיך צו דר׳ערד, וויייל כּון הונגער האָט
געשווינדלט איר אין קאָפּ —
האָט דען עמיצער געוואוסט ?
און אַז מיין טאַטע האָט מיט איינמאָל צוואנציק יאָר
בעל־בתּישקייט פאַרגעסן
און איז אַרויס פון שטוב, אַ פאַרהונגערטער פאַרקויפן זיך
זיין פאַרעלטערט לייב פאַר אַ טרעגער־יונג אין גאַס —
האָט דען עמיצער באַדויערט ?

איז, איך דער יורש פון זייער צער
וואָגל זיך אין עלנד, וואָגל זיך אין פרעמד,
זאָג קיינעם נישט פון זיך,
נאָר איך געפין דאָך נישט קיין רו אין מיין צעווייטיקטן געדאַנק,
ביי איך טעג און נעכט אַרום גאַסן אויף און אָפּ,
און קלאַמער איין געשריי, וואָס רייסט זיך טיף אין מיר
און וויל צעשפּרינגען אינם קאָפּ — — — מ אַ מ ע!...

ב. עפעלבוים / שטויב

I

פאַרבייגייענדיק מיט שטילע געלאַסענע טריט שפּיראַס דרוקעריי, איז משהל ליפשיץ אַהין אַריין, ווי ער וואָלט זיך געוואָלט אָפּרוען פון אָנגעשטרענגט טראַכטן.

אין פאָדערשטן צימער איז קיינער נישט געווען. אויף די פּאָליצעס האָבן געדרימלט גאַנצע פּעק פאַרדרוקטע בויגנס, אַלטע צייטונגען, מאַקלאַטור און פון ווינקל האָבן געקוקט פּעקלעך פּאַפּיר. פון דרוקעריי, וואָס איז געווען אין דער צווייטער זייט גלעזערנער טיר, האָט זיך געהערט אַ שאַרפּיען און עפּעס אַ ניגון, וואָס אַ זעצער האָט דאָרט לאַנגזאַם געצויגן אונטער דער נאָז. האָט משהל אַ ווײַלע געקוקט מיט צונויפגעצויגענע הויטן אַרום די קורצזיכטיקע אויגן, שפּיראָ איז אַרויסגעקומען פויל און פאַרטראַכט פון דער זעצעריי און אים אַקעגנגעגאַנגען מיט אַ פאַרהוילן הולך־בטלדיק שמייכעלע, האָט זיך משהל געזעצט נעבן טיש, וואָס איז געשטאַנען בײַם פענצטער און איז געווען פאַרגאָסן מיט זון, שפּירא האָט זיך אָפּגעשטעלט נעבן אים און געקוקט אויף דער גאַס אַרויס און משהל האָט שטיל און רויק געפרעגט:

— וואָס זשע הערט זיך? אַ?

האָט שפּירא צוגענומען די פאַרנעפּלטע אויגן פון גאַס, מיט אַ פאָרשנדן בליק געקוקט אויף משהלען, דערבײַ איז זיין געעלטערט פּנים מיט דער נאָכגעלאָזטער געקנייטשטער הויט געווען ווי פאַרשטויבט און ער האָט איינגעקנייטשט דעם שטערן:

— וואָס, מ'שטיינס געזאָגט, קען זיך הערן? די דרוקעריי איז נאַציאָנאַליזירט און איך — אַ פאַרוואַלטער. איר הערט נישט ווי די אַרבעט לויפט? — זיך אומגעקוקט הינטער זיך און אויסגעלאָזט — אַזאַ מזל אויף זיי...

— אַזוי... נאַציאָנאַליזאַציע...

משהל האָט אַראָפּגעלאָזט דעם בליק, אַרויסגענומען אַ שוואַרצע פּושקע, זי געעפנט און ס'האָט פון איר אַרויסגעקוקט לאַנגע פעדים געל־ברוינער טיטון. האָט אָפּגעריסן אַ בלעטעלע ביבולקע פון אַ ביכעלע, האָט עס אַוועקגעשטעלט פאַר די אויגן, ווי ער וואָלט געוואָלט איבערלייענען די וואַסער־אותיות. —

— וואָס זשע הערט זיך פאָרט?

— גאָרנישט מיט גאָרנישט. — שפּירא האָט עפּעס אַריבערגעקוקט איבער אים — אָט אַזוי איז מען אַן אָנגעשטעלטער בײַ דער מאַכט. . . די דרוקערײַ איז דאָך נישט מײַן. . . מילא, בין איך אַ פּאַרוואַלטער און בײַקום קאַטעגאָריע .B, אַ גאַנץ האַלב פונט ברויט אַ טאָג, איז וואָס־זשע פעלט מיר נאָך ?

האָט זיך צעשמייכלט, די אויגן זענען געוואָרן עפּעס פייכטער, זיך אַוועקגעזעצט און ווידער זיך אײַנגעקוקט אין משהלען, ווי ער וואָלט עפּעס משונהדיקס געזען אין אים.

דורך דער אָפענער טיר האָט זיך געצויגן איבער דער פּאָדלאָגע אַ ברייטער פּאַס זון, וואָס האָט דאָרט זיך אַרויפגעבויגן אויפן לאַנגען טיש און עס האָט זיך געפילט אַ טרוקענער ריח פון שטויביקער גאַס.

דערווייל האָט משהל פאַררייכערט, אַרויסגעלאָזט אַ געדיכטן רויך, געטריבן ווי אַ שטראָמל, געגעבן אַ קוק אויף דער „איזוועסטיא“, וואָס איז נעבן אים געלעגן אויפן טיש, און געפרעגט:

— וואָס שרייבן זיי ? האַ ?

— איר ווייסט נאָך נישט וואָס זיי שרייבן ? רעוואָלוציע און קאָנטר־רעוואָלוציע, בורזשואַזיע און פּראָלעטאַריאַט, ס'האָט שוין דערעסן. און זיי ווערט עס גאָר נישט מיאוס. אַז מען האַלט אין איין שרייבן ?!

און משהלס שטים איז געוואָרן נאָך שטילער.

— אפשר ווייסט איר פון אַ ביסל ת״קערס, נאָר „בלעך“ ?

— שווער צו קריגן ? זאַלקין מוז אויך האָבן, נאָר איר הערט ? ווען איר פאָלגט מיך, וואָלט איר אינגאַנצן אָפּגעהאַקט, ס'איז קיינמאָל נישט געווען פון אייערע מסחרים און איר דאַרפט עס איצט אויך נישט. . . איר שפּילט זיך מיט די לייט ? . . .

האָט אַוועקגעשטעלט בײדע עלנבויגנס אויפן טיש, אַראָפּגעלאָזט דאָס פּנים צווישן די הענט, וואָס האָבן עס מיט פינגער צעדרומגענומען און שטילער גאָר ערנסטער גענומען אבלדיק רעדן:

— ס'איז די אמתע חברה. אָט איז היינט ווידער דאָ אַ „פּריקאַז“, פּאַרנעמען זיך מיט די „זאַכן“ — שיסן. . . און וואו־וואו, נאָר דאָ האַלטן זיי וואָרט. . . דאָס מעג מען זיי גלייבן. . . שוין נישט דאָס

ערשטע מאָל. און דאַכט זיך אַ נייער „ספּיטעק" פון דערשאָסענע איז אויך דאָ, איך קען עס נישט לייענען.

— מילא, ערגער פון שלעכט קען דאָך נישט זיין.

האָט שוין שפּירא געגעבן אַ נעם אַרויס דאָס פּנים פון צווישן די הענט און שוין געזאָגט אַ ביסל העכער און מיט בייזקייט:

— איך פאַרשטיי אייך נישט... עפּעס רעדט איר דאָך שוין גאָר ווי אַ הפקר־מענטש!... וואָס איז מיט אייך געוואָרן? און אַ ווייב מיט קינדער האָט איר דאָך עפּעס אויך?

— סך הכל נאָר איין קינד.

— איין קינד נאָר?

— וואָס זשע וואונדערט איר זיך?

— כ'ווייס, איך קאָן אייך דאָך שוין נישט פון היינט. נאָר מיר איז קיינמאָל נישט איינגעפאַלן. איין קינד נאָר? טאַקע אַ חידוש. איר מוזט דאָך שוין זיין ביי די חמישים?

האָט משהל ליפשיץ געגעבן אַ מאָדנעם קנייטש מיטן טונקעלן קרענק־לעכן פּנים און שטערן אַזוי, אַז דער שוואַרץ־פּליושענער קאַפּעליוש האָט זיך אַ באַוועג געטאָן, ווי ער וואָלט צוגעטאַקעוועט, און האָט געענטפערט:

— צו חמישים איז אַפילו נאָך ווייט. עס פעלט נאָך גאַנצע עלף יאָר, נאָר גאָרנישט, אַזוי זעט מען שוין אויס באַ דעם שיינעם לעבן...

איז אַ ווײַלע שטיל געבליבן, ווי ער וואָלט זיך פאַרטראַכט וועגן אַ וויכטיקן ענין. אין האַרצן האָט ער טרויעריק אַ שמייכל געטאָן: „אַ ווייב מיט קינדער"... גיי דערצייל יענעם, אַז ער איז אַזאַ מחותּן מיט זיין ווייב, ווי אַ שטייגער שפּירא איז מיט איר אַ מחותּן. דער אונטער־שייד איז נאָר, וואָס ער האָט די צרות, ווערט גרוי און אַלט פאַר דער צייט און מען מוז נאָך מאַכן אַן אָנשטעל, ווי אַלץ וואָלט געווען ווי עס דאַרף צו זיין... און ער האָט ווידער אַ בלאַסן שמייכל געטאָן, באַקומען אַ טרויעריק־פרום פּנים און געזאָגט מיט אַ שטילן זיפץ:

— און שטאַרבן פון הונגער איז בעסער? מילא, וואָס ס'איז באַשערט איז באַשערט.

— אַ מענטש דאַרף זיך דאָך אָבער היטן?

— ווי ווייס איך קאָן — היט איך זיך טאַקע.
האָט עפּעס געקוקט אויף די שפּיצן פון זיינע שיך און שוין אויפ־
שטעלנדיק זיך, געפרעגט:
— איר האָט געזען זאַלקינען?
— ער איז דאָ געווען אינדערפרי... האָט אייך געהייסן אַריינקומען.

משהל איז אַרויס אויף דער גאַס און געטראַכט צו גיין צו זאַלקינען. האָט ער מיטאַמאָל אויפגעהויבן די אויגן און דערזען פון ווייטן שקלאָווו־יענער איז געגאַנגען גיך און מיט צעשראָקנקייט, ווי ער וואָלט געאיילט פון ערגעץ אַנטרונען צו ווערן. זיין קאָפּ איז געווען אויסגעשטרעקט פאָרויס און ער האָט געמאַכט מיט די הענט גייענדיק. משהל האָט שטיל אַ שמייכל געטאָן: שטענדיק טראָגט זיך, אָט דער שקלאָוו, אַרום מיט „ציגיינערלעך". האָט אַ ביטער לעבן פון זיין ווייב דער ארורה און ציטערט כסדר. דערווייל איז שקלאָוו צו אים צוגעקומען, האָט טרויעריק אַ שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ און זיך גישט אָפּגעשטעלט. האָט זיך משהל אויך אויסגעדרייט און זיך באַמיט נאָכצוהאַלטן זיין שפּאַנען. און איידער נאָך ער האָט באַוויזן צו פרעגן, פאַרוואָס ער איז אַזוי צעטומלט, האָט שקלאָוו — וואָס איז געווען העכער פון אים — אַ ביסל אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, און טאַמעוועדיק אביטל זיין גאַנג, האָט ער מיט גרויסע קיילעכדיקע אויגן גענומען דערציילן, אַז ס'איז גאָרנישט גוט. די „גדולים" האָבן זיך שטאַרק אַ נעם געטאָן צום „עסק". פון הינטער דער פּלייצע וואַקסן זיי אויס און ס'איז ביטער. אָט נאָר וואָס האָט ער זיך דערוואוסט, אַז עטלעכע „מענטשן" זענען אַריינגעפאַלן.

— ווער?
האָט שקלאָוו אים אָנגעהויבן אויסרעכענען נעמען און אַלץ געגאַנגען ווייטער, ביז זיי זענען צוגעקומען צו אַ ראָג פון אַ גאַס, האָט שקלאָוו געגעבן אַ זאָג:
— איך מוז איצט לויפן, איך האָב „עפּעס" באַ זיך. דאַכט זיך מיר נאָר, אַז מען שפּירט מיר נאָך.
אָפּגעזאָגט און גלייך אַוועק.
ליפשיץ האָט אים אַ ווײַלע נאָכגעקוקט. געזען ווי ער שפּאַנט גיך און

קוקט זיך נישט אום. איז אים עפּעס געוואָרן נישט היימלעך אויפן האַרצן און ער האָט געקוקט מיט ערנסטע אויגן ווי אין אַ תּעניתדיקן אָוונט. און כאָטש ער האָט שוין שקלאָוון נישט געזען, האָט ער נאָך אַלץ געזעען זיינע צעשראָקענע, קיילעכדיקע גרויסע אויגן און בשעת מעשה געדענקט אָן „פּריקאַז“, וואָס שפּירא האָט פאַר אים איבערגע־לייענט. פאַר די אויגן איז איצט געשטאַנען די שורה: „וועט באַשטראָפט ווערן מיט דער העכסטער שטראָף“... און אָנשטאָט גיין צו זאַלקינען, איז ער גאָר אַוועק מיט אַן אַנדער גאַס...

*

צומאָרגנס אינדערפרי האָט משהל ליפשיץ געלאַסן אויפגעהויבן די אויגנדעקלעך און ס'איז אים אויסגעקומען, אַז ער האָט זיך גאָרנישט אויפגעכאַפּט פון שלאָף, נאָר גלאַט געעפנט די אויגן, איז ער אַזוי געלעגן רויק און זיך נאָך אַלץ געוויגט אין שרעק פון חלום. ער האָט נאָך געזען די צעררייצטע פּנימער פון שפּיראן און די נאַקעטע רע־וואָלווערן, וואָס האָבן מיט משונהדיקע, קיילעכדיקע גרויסע אויגן געקוקט אויף זיין נאַקעט לייב און געהערט ווי זיי וואָרענען אים מיט משונהדיקע קולות.

ער האָט געלאַסן אָפּגעאָטעמט, האָט אויסגעקערעוועט די אויגן און געזען דאָס צעוואָרפענע בעט, וואָס איז געשטאַנען נעבן זיינעם און ס'איז פון דעם אויפגעגאַנגען נאָך אַ וואַרעמער ריח, האָט ער צונויפגעזשמו־יעט די קורצזיכטיקע אויגן און ס'איז אים געווען אַ חידוש, וואָס זאַניע איז שוין נישטאָ אין בעט. האָט דערפילט, אַז די גאַנצע מעשה איז געווען נאָר אַ חלום, אָבער די בלינדע שרעק איז געבליבן אין האַרצן, ווי אַ שטיק האָלץ וואָלט זיך דאָרט פאַרשטאָכן און געבליבן זיצן.

דורכן פענצטער האָבן זיך געצויגן שטילע ליכטיקע פאַסן, אַזוי שטיל און פאַרביסן, ווי זיי וואָלטן עפּעס בייזעס פאַרטראַכט און לאַכן אין זיך אַריין. אַ פאַרגאַפּעטע בלויקייט האָט פון ערגעץ געקוקט מיט זומערדיקע מאָרגן־פאַרהוילנקייט.

איז ער אַ ווײַלע נאָך געלעגן און געטראַכט פון דעם, וואָס שקלאָווו האָט אַזעלכע גרויסע אַרויסגעשטאַרצטע אויגן, און אַז ער קוקט, קוקט

פון זיי אַ אומבאַהאָלפענע שרעק. האָט זיך דערמאָנט ווי ער האָט נעכטן געזאָגט:

– זיי שפּאַסן שוין גאָרנישט... זיי טוען טאַקע.. און אָט – ווידער זענען עטלעכע מענטשן אַריינגעפאַלן...

איצט געדענקט ליפשיץ, אַז צווישן די אַריינגעפאַלענע האָט ער דער־מאָנט אויך פישביינען. ווער איז אָט דער פישביין? אַ? עפּעס, דאַכט זיך, קענטלעך.

און ער האָט אַליין נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס ער מאַטערט זיך אַזוי צו געדענקען ווער דער פישביין איז, ער האָט אָבער געדענקט, אַז ער איז אַ הויכער, מיט שוואַרצע גלאַנציקע אויגן, און אַז ער האָט אים געטראָפן ערגעץ צווישן מעקלערס אין אַ קאַפע־הויז.

– הייסט עס, אַז אויך דער פישביין האַנדלט איצט מיט וואַליוטע? מאָדנע. אַלע האָבן זיך געכאַפּט צו וואַליוטע..

די בלינדע שרעק איז אַלץ געוועסן אין האַרצן. און אַז ער האָט גע־הערט ווי מען עפנט דאָרט די טיר אין ערשטן צימער אַריין, האָט ער אַ ציטער געטאָן און עטוואָס אויפגעהויבן דעם קאָפּ, זיך איינגעהערט און דערנאָך זיך צעשמייכלט:

– וואָס מיר קאָן אַלץ איינפאַלן.

זיך ווידער אומגעקוקט אויפן ווייבס צעוואָרפענעם בעט, האָט איין ווײַלע זיך פאַרטראַכט וועגן דעם וואָס שוין יאָרנלאַנג, אַז זיי זענען זיך פרעמד און מיט אַמאָל אַ קלער געטאָן:

– און אָט בין איך שוין אַ הפקר־מענטש אויך. און וואָס קאָן ווערן דער סוף פון אַזאַ לעבן?

האָט אין זיך אָפּגעזיפצט און געטראַכט, אַז עס איז פאַרפאַלן, אַז אַזוי וועט עס זיך שוין שלעפן, ווער ווייסט ווי לאַנג, נאָר מילא, זאָל שוין זיין אַזוי, פרעמד, אָבער שטיל...

ווען ער האָט זיך אָנגעטאָן און שוין געשטאַנען אין די הויזן און שיך, האָט ער אַפילו אַ שמייכל געטאָן:

„נישטאָ קיין רעה אָן קיין טובה... ס'איז דאָך עפּעס באָלשעוויקעס, דאָס לעבן איז דאָך אַלע מינוט איינגעשטעלט. אָבער דערווײַל האָט מען נישט אין זינען קיין „וועטשערינקעס"... איז נישטאָ פאַר וועמען צו זינגען... איז כאָטש שטיל".

דערמאָנענדיק זיך אָן די באָלשעוויקעס, האָט ער ווידער שאַרף דערפילט די בלינדע שרעק, האָט ער אַ קוועטש געטאָן דעם שטערן און אַ טראַכט געטאָן: מען וואָלט אפשר טאַקע געדאַרפט אָפּהאַקן... האַ?...

אַז ער איז אַרויסגעקומען אין דער פאָרנטיקער שטוב, האָט ער געטראָפן ווי פאַניע שטייט פאַרן שפּיגל און קעמט זיך די לאַנגע בלאָנדע האָר. זי איז געשטאַנען מיט נאַקעטע קלארע הענט און דער אויבערשטער טייל קערפּער האָט זיך געלאַסן און פויל געוויגט בײַם קעמען. זי האָט זיך נישט אָפּגערוקט און ער האָט געזען אין שפּיגל, ווי זי האָט פּלוצלינג פאַרצויגן די ליפּן און די אויגן אירע זענען עפּעס שאַרפער געוואָרן. האָט ער שוין פאַרגעסן די שרעק און דערפילט אין זיך אַן עקשנותדיקע פאַרביסנקייט. איז אַריין אין קיך זיך וואַשן און פּליעסקענדיק דאָס פּנים אין קאַלטן וואַסער, וואָס ער האָט אין די הענט געהאַלטן, האָט זיך כסדר געפּלאָנטערט אין זיין מח:

– שוין, ווידער עפּעס נייעס... שוין ווידער...

מיט אַמאָל האָט ער זיך אויסגעגלייכט און זיך איינגעהערט: פאַניע האָט געזונגען. עפּעס איז דאָס געזאַנג געווען אַזעלכעס, וואָס איז אים געווען שטאַרק באַקאַנט, נאָר האָט עס שוין לאַנג פון איר נישט געהערט, זינט דעמאָלט, ווען עס פלעגן בײַ אים זיין „וועטשערינקעס“, לינעצקי פלעגט שטענדיק קומען און מיט גלאַנציקע אויגן און כסדרדיקן שמייכל גערימט איר זינגען.

ער האָט זיך געווישט מיטן האַנטוך און די עקשנותדיקע פאַרביסנקייט האָט זיך צוזאַמענגעגאָסן מיט יאושדיקן כעס. אַז ער איז צוריק אַריינגעקומען אין שטוב, האָט פאַניע נאָך אַלץ געזונגען שטיל און באַהאַרצט נאָך שטייענדיק פאַרן שפּיגל, נאָר מיט אַמאָל האָט זי אויפגעכאַפּט זיין בליק און איז שטיל געוואָרן. זיך אָפּגעקערט פון שפּיגל און אויף גיך צוגעוואָרפן אויף זיך די בלוזקע, ווי זי וואָלט געוואָלט באַהאַלטן אירע קלאָרע נאַקעטע הענט. ער איז אַריין אין שלאָפצימער.

*

בײַ פרישטיק, איז מען געזעסן שטיל אין אָנגעצויגן. די בלייך-בלאָנדע הוהטשע, אַ מיידל פון אַ יאָר עלף, איז געזעסן מיט קלאָרע צעשראָקענע

אויגן און האָט אויך געשוויגן. משהל האָט דאָס גלאָז טיי אַרומגענומען מיט די פינגער פון ביידע הענט און געקוקט צום פענצטער, דאָס מיידל האָט פויל געגעסן דאָס שטיקל ברויט מיט פּוטער.

— זע נאָר אַן עסן! — האָט זיך פאַניע פּלוצלינג אָפּגעריסן — וואָס ליאַמזשעסטו וואָס?

האָט זיך דאָס מיידל וויינענדיק צעפּיעסטעט.

— כ׳וויל נישט עסן און שוין.

— עס, זאָג איך דיר.

און פאַניע האָט זיך אויפגעשטעלט, גענומען דאָס שטיקל ברויט מיט פּוטער, וואָס דאָס קינד האָט געהאַט אָוועקגעלייגט און אויסגעשריגן:

— די מינוט זאָלסטו עסן!

משהל האָט געהאַט צונויפגעצויגן די הויטן אַרום די אויגן, האָט געקוקט ווי דורך שמאָלע רערלעך און ס׳איז אים אויסגעקומען, אַז פאַניע איז עפּעס העכער ווי שטענדיק. האָט ווידער דערזען ווי פון אירע אויגן קוקט עקל און כּעס, האָט ער אַ טראַכט געטאָן: „שוין לאַנג שטיל געווען“. און געלאַסן, קאַלט געזאָגט:

— וואָס איז זי דיר שולדיק? וואָס שרייסטו אויף איר?

— וואָס זי איז שולדיק? — האָט זי אויפגעהויבן בייזע אויגן און נישט פאַרענדיקט.

— דאָס ברויט איז נישט גוט! — האָט די קליינע וויינענדיק געזאָגט.

— נו, זאָג דיין טאַטן, ער זאָל געבן געלט אויף ווייס ברויט!

אַזוי האָט פאַניע אַ זאָג געטאָן און זיך צוריקגעזעצט.

— נו שוין, חוהטשע, עס. דאָס ברויט טויג נישט? פאַרוואָס טויג עס נישט? ס׳איז גאַנץ גוט ברויט. מילא איז עס נישט אַזוי ווייס... וואָסזשע זאָל מען טאָן. אַזוינע צייטן...

האָט דאָס מיידל זיך איינגעקוקט אין פאָטערס מרה־שחורהדיקן פּנים און גענומען עסן.

פאַניע האָט ווידער איין קוק געטאָן אויף אים און גאָרנישט געזאָגט. דערפון האָט משהל זיך ווידער פאַרקוקט אין פענצטער און דאָס גאַנצע האַרץ איז שוין געווען אָנגעפּולט מיט יאוש.

פאַניע האָט זיך אויפגעשטעלט אַן אָנגעבלאָזענע:

— איך גיי אויפן „באַזאַר“.

האָט משהל גאָרנישט געענטפערט, האָט אַרויסגענומען זיין געלן, אַלטן „בומאַזשניק“, האָט אין אים אַריינגעקוקט דורך די „שמאָלע רערלעך“ און אַרויסגענומען גלייכע, צונויפגעלייגטע פּאַפּירלעך. האָט זיי דורכגעקוקט, טאַפּנדיק מיט די פינגער אין אַוועקגעלייגט אויפן טיש.

פאַניע האָט דערווייל אָנגעטאָן דעם מאַנטל און דערביי אַלץ אַזוי געשטאַנען גלייך פאַרן שפּיגל. דערנאָך צוגעגאַנגען צום טיש, איבערגעקוקט דאָס געלט און אויסגעשטעלט פאַרעקשנטע אויגן:

— שוין, אָפּגעציילט. . .

האָט משהל געקוקט מיט פאַרביסנקייט און געפּאַלנקייט, האָט ווידער אַרויסגענומען דעם „בומאַזשניק“ און צוגעלייגט נאָך עטלעכע פּאַפּירלעך.

ווען פאַניע איז אַרויס, האָט ער זיך אויפגעשטעלט, צוגעגאַנגען צו חוהטשען, און שטיל און פאַרטראַכט גענומען גלעטן איר קעפּל מיט די בלאָנדע האָר. האָט דאָס מיידל מיטאַמאָל אויפגעהויבן אויף אים קלוגע אויגן, אויסגעצויגן די שמאָלע הענטלעך, האָט ער זי אונטערגעהויבן און זי האָט אַרומגעכאַפּט זיין האַלדז און זיך שטאַרק צו אים צוגעדריקט. האָט ער איר אַ קוש געטאָן אין קאָפּ און געפילט אַ פּייניקנדיקע ווייכקייט אין האַרצן, האָט שוין געהאַט פאַרגעסן די שרעק, האָט זי אַראָפּגעלאָזט און לייכט געשמייכלט. דערביי האָט ער געטראַכט:

— זאָל זי טאָן, וואָס זי וויל. ווער מיינט אַרט עס?... אַלץ איינס...

II

די גאַס איז אינגאַנצן געלעגן אונטער זון. די הייזער זענען געשטאַנען שטילע און אַראָפּגעדריקטע, די טירן פון די קלייטן זענען געווען אָפן און פון זיי האָט אַרויסגעקוקט אַ פּוסטע פאַרטראַכטקייט. אַ דראָזשקע איז געלאָפן איבער די שטיינער, די פּאָדקאָוועס האָבן געשלאָגן ווי זיי וואָלטן געציילט און די גומענע רעדער — זענען אונטערגעשפּרונגען

און זיך געדרייט שפּרינגענדיק. אַ פּאָרגאַן האָט זיך שווער געשלעפּט און עס האָבן געדרענגט די לאַנגע פּאַרזשאַווערטע אייזערנע שטאַבעס, וואָס זענען אויף אים געלעגן ווי צוזאַמענגעוואַקסן. די עקן האָבן זיך איינער אין אַנדערן געשלאָגן און אויפגעהויבן אַ ווילדן ליאַרעם, וואָס האָט די גאַס פּאַרטויבט, און משהל ליפּשיץ איז זיך געגאַנגען שטיל, רויק, מיט די זעלבע פּאַרטראַכטע טריט ווי אַ מאָל, ווען ער איז געווען אַ ק מיסיאָנער פון בעסאַראַבער ווייַנען, און אויף זיין פּנים איז אויך געלעגן די קרענקלעכע געלע טונקלקייט, וואָס האָט דערמאַנט רויטן אַלטן וויין. דער פּאָרגאַן איז שוין געווען טיף אין גאַס, נאָר דאָס דרענזשן פון די פּאַרשטייפטע לאַנגע שטאַבעס האָט נאָך אַלץ פּאַרזשאַווערט געשריגן. און אויפן טראָטואַר זענען מענער און פרויען געלאָפן און געקלאַפּט מיט די הילצערנע „סטוקלקעס“ אויף באָרוויסע פיס. האָט משהל געקנייטשט דעם שטערן און אים איז אויסגעקומען, אַז דער גאַסן-געשריי שטערט אים צו טראַכטן וועגן זייער אַ וויכטיקן ענין. און בכלל: דאָס ביסל אייזן, וואָס זיי פירן?! וואָס פירן זיי אַזוי פיל? האָט ער אויסגעקערעוועט אויף דער „יעווריייסקי“ און דאָרט געטראָפן די גאַס ליגן אַ שטילע אונטער זון. די טראַמוויי-רעלסן זענען געלעגן פאַרשטאָפּטע, ווי אין חלשות. האָט ער זיך עפּעס דערמאָנט און די בלינדע שרעק אין האַרצן האָט זיך ווידער אויפגעכאַפּט, עפּעס איז אים איצט אויסגעקומען, אַז מען קוקט אים נאָך. דערפאַר איז ער געוואָרן נאָך געלאַסענער, האָט ער געשפּאַנט מיט שטילע טריט, זיין שוואַרץ-פּליושענער הוט און שוואַרצער מאַנטל האָבן מיט אַמאָליקער נגידישקייט געקוקט און בשעת מעשה האָט ער געטראַכט, אַז עס וואָלט שוין גאָר נישט געווען אַזאַ שלעכטער מסחר, אָט דער האַנדל מיט וואַליוטע, ווען מען וואָלט נאָר נישט געווען אַזוי איינגעשטעלט מיטן לעבן.

„און עס וואָלט שוין אפשר צייט געווען אָפּצוהאַקן... האַ? שוין צופיל כאַפּט מען איצט“...

נאָר טראַכטנדיק דאָס — האָט ער איצט געדענקט, אַז אייגנטלעך פירט ער זיך שוין אַ לענגערע צייט מעשה הפקר-מענטש. ווי האָט ער געזאָגט, דער שפּירא: „און אַ ווייב מיט קינדער“... האָט זיך דאָס טראַכטן אויסגעקערעוועט און ער האָט זיך דערמאָנט אָן פאַניען:

„עפּעס איז שוין ווידער... עפּעס איז זי שוין ווידער צעטראָגן"...

און ווען ער האָט דאָס געטראַכט, האָט ער פֿאַרגעסן די שרעק און געפֿילט, אַז ער איז שטאַרק גערעכט און ווערט אומזיסט געפּייניקט און אויפֿן פּנים איז אַרויס עפּעס אַ דערהויבענע פֿרומקייט און געטראַכט עקשנותדיק:

— מילא, וואָס האָב איך אָנצוּווערן?...

אויף רישעלעווסקי איז ער ווידער אַריינגעפֿאַלן אין גאַסנטומל. ווידער האָט ערגעץ געשריגן אַ דרענזשען פֿון פֿאַרזשאַווערטע שטאַבעס. האָט עס אין אים אַלץ פֿאַרשריגן און שוין אינגאַנצן אַ רויִקער איז ער אַריין אין אַ באַשאָטנטן הויף, וואָס איז געווען אַרומגעשטעלט מיט הויכע, טונקעלע ווענט, וואָס האָבן מיט בלינדקייט געגאַפֿט.

אַריינקומענדיק צו זעליקן אין ביכער-געשעפֿט — האָט ער זיך דערפֿילט שטאַרק היימיש, ווי ער וואָלט ענדלעך געקומען צווישן אייגענע. דאָס געשעפֿט מיט. די ביכער איז אויך געווען אויף „אויטשאָט", נאָר אָפֿן איז עס געווען און זאַלקין האָט זיך נאָך געפֿילט מעשה בעל-הבית. ס'איז דאָרט געווען צוגערוימט און פֿון פֿאָדלאָגע האָט זיך געטראָגן אַ פֿייכטער ריח. די ווענט האָבן געשמייכלט מיט אָן אַ שיעור רוקנס, וואָס זענען אַלע געשטאַנען שטיל, ערנסט און עפּעס געחלומט.

— אָ, אָט איז דאָך משהל!...

אַזוי האָט אויסגערופֿן גרינשטיין, אַ יידל מיט אַ געל שיטער בערדל, מיט שמייכלענדיקע רויטע ליפּן און אַ ברוינע בראָדעווקע איז אים געזעסן אויף דער באָק נישט ווייט פֿון די ליפּן. גרינשטיינס פֿאַבריק איז געווען נאַציאָנאַליזירט, אַליין איז ער דאָרט געבליבן אַן אָנגעשטעלטער, האָט ער דערפֿאַר געהאַט צייט צו זיצן בײַ זאַלקינען און וואַרטן ביז „די חברה וועט מאַכן פּיס".

זאַלקין אַליין איז געזעסן בײַם טישל און געהאַלטן ביידע הענט אויף דעם אָוועקגעלייגט. זיינע דיקע געלע וואָנסן זענען שטעכעדיק געשטאַנען „דובאָס" מיט די שפּיצן אַרויף און געלאָזט אַרויסקוקן צוויי דיקע אָנגעגאָסענע ליפּן, די ברוינע אויגן זענען געווען קיילעכדיקע און גלאַנציקע און האָבן גלאַט אַזוי זיך געשמייכלט. איז ער איצט געזעסן און ס'האָט אויסגעזען, אַז ער טראַכט כסדר וועגן אַ וויכטיקן ענין. אַז

ער האָט דערזען משהלען, האָט ער נישט איבערגעריסן דעם טראַכטן און נאָר אַ שמייכל געטאָן מיט די אויגן און געזאָגט:

– אָט איז ער דאָך דאָ.

בּוימוואָל, וואָס איז געשטאַנען אַ הויכער, גלאַט ראַזירטער מיט אַ פּנים פון אַ פאַרעלטערטן בחור, דעם שוואַרצן הוט עטוואָס פאַררוקט, מיט גאָלדענע פּענסנע אויף רויטלעכער נאָז און געקוקט אין צייטונג, האַלטנ־דיק זי אָפּגערוקט פון זיך, ווי ער וואָלט גלאַט מיט מבינות עפּעס באַ־טראַכט – אָט דער בּוימוואָל האָט אַרויסגענומען די אויגן פון דער צייטונג, אַריבערגעקוקט איבער די פּענסנע און געזאָגט:

– איר גייט פון גאַס? וואָס־זשע הערט זיך אין גאַס?

– וואָס הייסט? – האָט ליפשיץ אויסגעשטעלט צוויי „רערלעך“.

– גאָרנישט. כ׳מיין גלאַט אַזוי... – און מיט צוויי פינגער אָנגענומען די פּענסנע, אַרויסציענדיק פון זיי די נאָז.

ליפשיץ האָט שטיל אַ שמייכל געטאָן, האָט זיך אויך אַוועקגעשטעלט נעבן טישל און גלאַט אַזוי געפרעגט:

– פון וואָס שמועסן יידן?

– פון גאָר פיינע זאַכן שמועסט מען – האָט בּוימוואָל אָפּגעזיפצט – אָט האָט איר שוין אַ נייעס „ספּיסאָק“ פון דערשאָסענע... אַ שיינע וועלט געקומען, פאַר האַנדלען קומט שוין צו שיסן... יאָ, יאָ... הפקר!

– וואָס איז שוין ווידער? – האָט משהל אַ פרעג געטאָן און דאָס פּנים איז אים עפּעס טונקעלער געוואָרן.

– וואָס הייסט „ווידער“? – האָט שוין גרינשטיין אַ שמייכל געטאָן – ס׳איז עפּעס אַ נייעס? ס׳ערשטע מאָל באַ זיי?

האָט ליפשיץ איינגעקנייטשט דעם שטערן און דווקא נישט געוואָלט פרעגן „פאַרוואָס“, האָט נאָר גענומען די צייטונג אין האַנט, דערביי האָט זיין האַנט אַ ציטער געטאָן, און ער האָט גאָר גענומען לייענען עפּעס אַ טעלעגראַמע פון איטאַליע, און נישט פאַרשטאַנען, וואָס ער לייענט.

האָט זאַלקין אין מיטן פון זיין שטאַרקער פאַרטראַכטונג געגעבן אַ זאָג:

– לייגט אַוועק די צייטונג, פּוסטע מעשות... זיך צוהערן, וואָס זיי זאָגן אַלץ... ס׳האָט אַ טעם און אַ ריח...

— שוין איינמאָל „פּוסטע מעשות“ — האָט בוימוואָל אויסגעשטעלט די אויגן — מען נעמט מענטשן, און אפשר ווייסטו פאַרוואָס. . . פאַר עפּעס אַ שטיקל ת״ק׳ער און — — —

— דרייט נישט קיין קאָפּ — האָט אים זאַלקין איבערגעשלאָגן! און זיך צעבייזערט — געפונען אַ טעמע פון וואָס צו רעדן. . . הערט, וואָס איך וועל אייך זאָגן: וואָס טויגן אייך די פּוסטע רייד, דאָס שוואַרץ יאָר וועט זיי שוין נעמען, נישט היינט — איז מאָרגן, איז נאָך אַ טאָג. אָט, זעט איר, ווען איר ברענגט אַרויף אַ פלעשל שנאַפּס, אָבער דאָס אמתע ביסל שנאַפּס, מיט אַ פרישע געבראָטענע גאַנדז, אָבער אַזוי מיט דעם אמתן ביסל „סאָוס“, מיט אַ פּאָר ווייכינקע פרישע „בולקעלעך“, אַזוי די קנאַקעדיקע ווייסע בולקעס. . . און מיר זעצן זיך אַזוי אַוועק אין פירן — — — אָט דאָס, פאַרשטייט איך! אָבער וואָס טויג מיר דאָרט דאָס בעבעוועןאייערס מיט די פּוסטע מעשות. ווייס איך וואָס! זיי שיסן גאָר נישט, ס׳הייבט זיך נישט אָן, אָט שרייבן זיי, די גענדז ווילן זיי איבער־ שרעקן, עס לוינט נישט די רייד.

האָט זיך גרינשטיין צעשמייכלט:

— וואָס מיינט איר וואָס? ער רעדט בפירוש צו דער זאַך.

האָט זיך שוין משהל אַוועקגעזעצט און אָנגעהויבן רעדן וועגן אַ גוט גלעזל וויין, אָט אַזוי, פון דעם אמתן „ווימאָראָזיק“. ס׳האָט געשפּילט אַ ראָל? ס׳האָט זיך פאַרגלוסט איז מען אַריינגעגאַנגען אין אַ „קעלער“ און גאָרנישט. ווער האָט גערעדט דערפון? און ווען אַ שטייגער, מיינט איר, איז עס געווען — מיט הונדערט יאָר צוריק? און מיט צוויי יאָר צוריק, אַפילו אין מלחמה־צייט, האָט געשפּילט אַ ראָל? מען האָט גע־ דאַרפט רעדן פון דעם? זיך צונויפגעקומען, אַפילו בּאַ מיר אין שטוב, האָט מען געהייסן די דינסט, האָט זי געגעבן אַ נעם אַרויף אַ פּאָר פלעשלעך „ווימאָראָזאָק“, אָדער גאָר דעם אמתן בעסאַראַבער „נאַטוראַלן“.

און משהל ציט צונויף די הויטן אַרום די אויגן, ווי ער וואָלט דאָס מבינותדיק געקוקט אויף אַן „אמת גלעזל וויין“. ביז זאַלקין גיט אַ זאָג:

— ווייס איך וואָס, ס׳האָט געשפּילט אַ ראָל?

געטראַכט נאָך אַ ווײַלע און זיך געגעבן מיט אַמאָל אַ שטעל אויף,

ווי איבערגעלאָזט רעדן וועגן ווײַנען, און אַליין איז ער אַריין אין קליינעם ביוראָ־צימערל, זיך דאָרט אַ ווײַלע געפּאָרקעט, דערנאָך געגעבן אַן עפן דאָס טירל:

– ר׳ משהל, זייט מוחל אַ ווײַלע.

שטעלט זיך משהל איף, ווערט אַ ביסל צעטומלט און גייט אַהין אַריין. גרינשטיין נעמט דערווײַל דרייען אַ פּאַפּיראָסל פון דעם גוטן „טאַבאַק“, וואָס שטייט באַ אים נאָך פון לאַנג, פאַררייכערט און הייבט אָן קוקן אויף די רוקנס אין די שענק. בוימוואָל נעמט אָן מיט צוויי פינגער די פּענסנע, גיט מיט זיי אַ פיר איבער דער נאָז, גיבן זיי זיך אַ זעץ אַרויף, רוקט ער אָפּ פון זיך די צײַטונג און קוקט פון ווײַטן, ווי באַטראַכטנדיק די אותיות, אויב זיי זענען נישט געפעלשט.

דערווײַל איז זאַלקין מיט משהלען אַרויסגעקומען צוריק. בוימוואָל האָט געקוקט איבער די גלעזלעך און זאַלקין האָט פארגעזעצט דאָס פריערדיקע געשפּרעך:

– אַמאָל האָט דאָס אַלץ געשפּילט אַ גרויסע ראָל? היינט זיצן מיר טאַקע און קוקן ווי אַ האָן אין בני־אדם, כאָטש בלעקע אַרויס מיט דער צונג.

און אויסגעלאָזט:

– אַז קיין מגפה נעמט זיי נישט!?

– עפּעס זאָגט מען דאָך... איר ווייסט דאָך מסתּם – – – הייבט אָן גרינשטיין.

– איי, לאָזט מיך שוין צורו מיט אייערע חלומות און מיט אייער בעבעווען. שוין געהערט די מעשׂות. געזאָגט אַהין, געבעבעוועט אַהער, איך גלייב שוין נישט גאָרנישט. כּל זמן איך וועל זיי נישט זען אויף יענער זייט – איז גאָרנישט.

אַז מען האָט ווידער אָנגעהויבן רעדן פון די „גדולים“, איז שוין משהל גאָר צעטראָגן געוואָרן, האָט ער אַרויסגענומען זיין גילדן זייגערל, וואָס איז געלעגן אין אַ פּושקעלע, מיט אַ מאַט לאַמענשייבל, האָט עס געעפנט, איינגעקוקט זיך מיט די „רערלעך“.

– וויפל איז שוין? – האָט בוימוואָל געפרעגט.

– שוין נאָך דריי.

האָט צוריק פאַרמאַכט און געזאָגט:

– נו, שוין צייט צו גיין.

האָט זיך פאַרקנעפּלט אויף אַלע קנעפּלעך און זיך געזעגנט, נאָר ווען ער איז שוין געהאַט אַרויסגעגאַנגען, האָט אים זאַלקין נאָכגעשריגן:

– ר' משהל! וועט איר שוין וויסן?

– שייך צו זאָגן?!

אַז ער איז צוגעקומען צו דער וואוינונג פון זילבערשטיינען, וואָס האָט זיך געפונען אויף דער זעלבער גאַס, האָט ער זיך דערמאָנט, אַז אייגנטלעך האָט ער זיך אָפּגערעדט מיט אים צו ברענגען די „סחורה" אַזוי אַרום זעקס אַזייגער... איז ער אַ ווײַלע שטיין געבליבן הינטער דער טיר און האָט געפילט, אַז ס'איז גלייכער שוין אַרײַנצוגיין... טאָמער איז ער נאָך נישטאָ? – וועט ער שוין בעסער צוּוואַרטן..

*

דעם אָוונט, אַז משהל איז אהיימגעקומען, האָט ער געטראָפן פאַניען אַן אומרויקע: אַז זי האָט אים דערזען, האָט זי אויף אים געקוקט מיט רוגז און מיטלייד און געפרעגט:

– וואו ביסטו פאַרפאַלן געוואָרן?

– איך בין גאָרנישט פאַרפאַלן געוואָרן. אָט, בין איך דאָך געקומען.

און ס'איז אים אַ חידוש געווען איר באַזאָרגטקייט.

– ווער טוט אַזוינס? ס'איז שוין פיר און פינף און זעקס, און קיין מיטאָג האָט מען נאָך נישט געגעסן. וואָס מען קאָן אַלץ איבערטראַכטן.

– וואָס קאָן מען איבערטראַכטן? מסתם איז מען פאַרנומען.

– היינטיקע צייטן... ס'איז עפּעס אַ שפּילעכל?

– נאַרישקייטן.

און ער האָט זיך פאַרקוקט אין פענצטער און געזען, ווי עס טונקלט שוין אײַנדרויסן און ס'האָט אים עפּעס הנאה געטאָן, וואָס ער האָט זיך נישט אַרומגעטראָגן מיט דער סחורה, נאָר זי באַלד געפּטרט.

פאַניע האָט איצט אויף אים געקוקט, ווי מען קוקט אויף אַ קראַנקן. האָט אים געגרייט צום טיש און דערלאַנגט עסן. חוהטשע איז געזעסן

און מיט ליכטיקע אויגן געקוקט דאָ אויפן פאָטער און דאָ אויף דער מוטער. משהל איז געזעסן מיוחסדיק און געקוקט אין טעלער אַריין.

— כ׳האָב זיך שוין געשראָקן. פונקט איז היינט פאַראַן אַ צייטונג וועגן שיסן. . .

נאָר משהל האָט געשמייכלט:

— ווייס איך וואָס זיי שרייבן דאָרט, אַ סברה גאָר, אַז דאָס טראַכטן זיי אומישנע אויס, כדי אָנצוּוואַרפן אַ שרעק, אַזוי שמועסט מען. . . היינט געווען אין אַן אָרט, האָט מען דאָרט אַזוי דערציילט.

עפּעס אַ ווייכקייט האָט זיך מיטאַמאָל באַוויזן אויף זיין קרענקלעך פּנים. ער האָט אָנגעהויבן אויפמערקזאַמער קוקן אויף פאַניען און געזען ווי איר פּנים איז עפּעס אויסגעלייטערט און פאַרטראַכט, ער האָט געוואונען דערציילן, אַז ער האָט היינט געהאַט אַ „שטיקל געשעפט״. ס׳איז געבליבן אַ פאַרדינסטל, גאָר אַ נישקשהדיקס.

נאָר אין מיטן רעדן, האָט ער דערפילט, אַז ער האָט עפּעס אַ טעות געהאַט. . . אַז פאַניע הערט גאָרנישט, וואָס ער רעדט. זי זיצט גאָר און קוקט אין פענצטער. די זון איז שוין געווען פאַרגאַנגען און פון דער גאַס האָט זיך געטראָגן אַ זומערדיקע שטילע פאַרנאַכטיקייט, וואָס וויגט איין און ברענגט־אויף פאַרגאַנגענע ווינטן. . . פון פאַניען האָט איצט טאַקע אַ בענקשאַפט אַרויסגעזונגען און אַ שטילער טרויער האָט פון פּנים געקוקט.

משהלען האָט זיך עפּעס אָפּגעריסן אין האַרצן און ער איז שטיל געוואָרן אין מיטן רעדן, האָט מיט בלאָנזשנדיקע בליקן פרום געקוקט אַרום זיך און מיט אַמאָל אַ זאָג געטאָן:

— אַז מען האָט נישט קיין צייט צו הערן — פרעגט מען זיך באַלד נישט ! ?

האָט פאַניע געגעבן אַ הייב אויף די אויגן אויף אים, פון זיי האָט ווידער אַ קוק געטאָן עקל און פאַרדרוס, האָט זי גאָרנישט געזאָגט, זיך אויפגעשטעלט און אַריין אין צווייטן צימער. משהל האָט אָפּגעזיפצט שטיל און שווער, צוריק געפילט די עקשנותדיקע סאַרביסנקייט און ס׳איז צוריק געווען די פייניקדיקע פרעמדקייט. . .

III

אייננמאָל, אין אַ לייכטפּאַרוואָלקנטן אינדערפרי, האָט משהל ליפּשיץ געשפּאַנט אין גאַס. דער הימל איז געווען איבערגעצויגן מיט בלייכע דינע געוועבן און דאָס ווינטל האָט מאָרגנדיק געגלעט מיט פרישקייט. די אַקאַציע־ביימער זענען שוין געשטאַנען ישוב־הדעתדיקע, געעלטערטע און שוין געהאַט אַראָפּגעשיט פון זיך דאָס ווייסע בליעכץ. האָט עס מיטאַמאָל אַ שמעק געטאָן מיט תשעה־באבדיקן ריח און משהל האָט טאַקע געטראָפן אין גאַס אַ סך מענטשן, וואָס זענען געגאַנגען באָר־וויס, אין „סטוקעלקעס" און מיט זיי געקלאַפּט איבער ליידיקע טראָטואַרן. איז ער זיך אַזוי געגאַנגען און געטראַכט אַריינצוגיין צו זאַלקינען, געוואָר ווערן, וואָס עס הערט זיך. דער תשעה־באבדיקער ריח האָט אים אָבער אָפּגעהאַלטן, איז ער אַזוי לאַנג געגאַנגען, ביז ער האָט אָנגעטראָפן שקלאָוון.

איצט איז שקלאָוו געגאַנגען געלאַסן, איז געווען אָנגעטאָן אין שוואַרצן שטרויענעם קאַפּעליוש, וואָס האָט געגלאַנצט אַזוי משונה, ווי ער וואָלט געווען אויסגעשמירט אין סמאָלע. מיט אים איז געגאַנגען וועקסלער, אַ בלייכער, איידעלער יונגערמאַן אין אַ נייַ סטודענטיש היטל, און ביידע האָבן גערעדט שטיל און געלאַסן. וועקסלער — וואָס איז בטבע געווען אַ העברעישער לערער און איצט אַ ביסל אונטערגעהאַנדלט מיט וואַליוטע — איז געווען אָן אַ מאַנטל און געהאַלטן ביידע הענט אין די קעשענעס. שקלאָוו ווידער האָט געטראָגן אַזאַ רעקל, וואָס איז געווען לענגער ווי געוויינלעך און ס'איז שווער געווען עס צוצורעכענען סיי צו אַ מאַרינאַרקע, סיי צו אַ מאַנטל. דאָס קמץ־בערדעלע איז געווען ווי פאַרשטויבט און אין האַנט האָט ער געהאַלטן אַ זאָנטיק. אַז זיי האָבן דערזען משהלען, האָט שקלאָוו אַ שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ און האָט דערביי נישט געשמייכלט און נישט געווען ערנסט, נאָר גלאַט אַזוי ווי פאַרשטאַרט.

— וואָס־זשע הערט זיך?

אַזוי האָט געפרעגט ליפּשיץ און שקלאָוו האָט געענטפערט:

— ס'איז שטיל.

איז מען אַזוי געגאַנגען און דערווייל געשוויגן, ביז משהל האָט אַ פרעג געטאָן:

– פאָ אייך איז „עפעס" פאַראן?

– כ'האָב אַ ביסל „ציגיינערלעך" – איר האָט אפשר אַ בעלן?

– ס'קאָן זיך מאַכן.

– און ער – האָט שקלאוו געוויזן אויף וועקסלערן – האָט אַן אָרט־וואו מען קאָן קריגן „פודן" און „רויטע".

– גוט צו וויסן.

אַזוי האָט משהל געזאָגט און וועקסלער איז פון בלויזן רעדן געוואָרן נאָך בלאַסער און געהאַט אַזעלכע צעשראָקענע אויגן, אַז עס האָט אָנגענומען אַ רחמנות.

משהל האָט זיך פאַרקוקט אויף שקלאָווס האַלדז און געזען דעם העלן העפט. האָט ער איצט געדענקט, אַז אָט דער שקלאָוו, וואָס איז ביז דער רעוואָלוציע געווען אַן אָנגעשטעלטער אין אַ באַנק און היינט האַנדלט ער מיט וואַליוטע – האָט זיצן אין שטוב אַ ווייב אַן ארורה, און אָט צוליב דער ארורה האָט ער זיך שוין אַמאָל געשחטן דעם האַלדז מיט אַ בריטווע. נאָר מען האָט אים אָפגעראַטעוועט און איצט גייט ער אַרום, פאַרגעסן אין דער גאַנצער מעשה און האָט „ציגיינערלעך", און איז איינגעשטעלט מיטן לעבן און גאָרנישט...

האָט ווידער אַ קוק געטאָן אויף דעם בלייכן וועקסלערן. געדענקט, אַז ער איז כסדר געווען אַ לערער און האָט זיך אַ פרעג געטאָן:

– און פון ווען אָן פאַרנעמט זיך וועקסלער מיט די זאַכן?

– נישט לאַנג – האָט שקלאָוו געענטפערט – און דאָס בין איך טאַקע שולדיק. כ'האָב געזען, אַז ער דרייט זיך אַרום אַ הונגעריקער, אַ דערשלאָגענער, האָב איך אים אָפגעשטעלט: „וואָס איז מיט דיר ברו־דער?" לאָזט זיך אויס, אַז ער איז שוין נישט אַליין, אַז ער האָט שוין גאָר אַ ווייב און ריכט זיך צו ווערן אַ טאַטע. נאָר קיין פרנסה איז נישטאָ. מילא, איז דאָך אַלץ גלייכער ווי הונגערן.

– אזוי גאָר? וואָס איך הער! האָט איר שוין גאָר אַ ווייב?

– שוין באַלד אַ יאָר.

און משהל האָט זיך גאָרנישט געקאָנט אָפוואונדערן:

— אַזוי גאָר? הער נאָר הער. האָט איר שוין גאָר אַ ווייב?... עווין באַלד אַ יאָר זאָגט איר?... וואָס איך הער?! כ'האָב אייך געקענט פּאַר אַ לערער און אַ תּלמיד פון לערער־סעמינאַר... האָט עס מיך טאַקע געחידושט. אַ יונגערמאַן, איינער אַליין, ווי אַזוי נעמט ער און שטעלט זיך איין? אַזוי גאָר?! האָט איר שוין גאָר אַ ווייב...

ביידע האָבן געקוקט מיט וואונדער, אי אויף דעם, וואָס ליפשיץ קאָן זיך גאָרנישט אָפּוואונדערן, אי אויף דעם וואָס אים איז אַלץ רעכט געוואָרן דערמיט, וואָס ער האָט שוין אַ ווייב. נאָר ליפשיץ האָט עפּעס אין זיך געטראַכט און געדרייט מיטן קאָפּ.

ווען זיי האָבן זיך געזעגנט און משהל איז געבליבן אַליין, האָט ער ווידער טרויעריק געטראַכט פון דעם, וואָס ער איז געוואָרן אַ הפקר־יונג, וואָס משהל ליפשיץ איז געוואָרן אַ וואַליוטשאַרזש און עס אַרט אים גאָרנישט, כאָטש ער ווייסט, אַז דאָס שמעקט נישט מיט קיין קרעפּלעך... אים איז אויסגעקומען, אַז דאָס אַלץ איז איבער דעם, וואָס ער האָט אַ ווייב, וואָס הייסט פאַניע, האָט צו טאָן מיט אַזעלכע יונגעלייט ווי לינעצקי און ער אַליין, נישט ער קאָן זיין מיט איר און נישט ער קאָן זיך אָפּטשעפּען פון איר. וואָרום וואָס? מען האָט שוין אַ דערוואַקסן קינד. גיי זיך איצט גטן און מאַך לייטיש געלעכטער! עפּעס מאָדנע: „משהל ליפשיץ האָט זיך געגט" — ער פאַרשטייט נישט ווי אַזוי ער וואָלט דאָס געקאָנט הערן...

און כאָטש ער האָט דאָס שוין געטראַכט צום טויזנטסטן מאָל, איז עס אים איצט אויסגעקומען ווי אַ נייעס. האָט ער זיך אַליין באַדויערט און געטראַכט:

— איצט איז משהל ליפשיץ אַ הפקר־מענטש, נאָר קיינער ווייסט כאָטש נישט, וואָס אין האַרץ טוט זיך... און חוהטשע איז נישט קיין לעבע־דיקע יתומה. מילא, זאָל שוין זיין, אַבי אָן לייטיש געלעכטער.

און מיט אַמאָל ווידער דערפילט די בלינדע שרעק אין האַרצן, אַזוי מיט אַמאָל, אַז ער האָט זיך אומגעקוקט און גענומען גיין שנעלער.

*

דערווייל האָבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן העלערע פלעקן אין וואָלקן־געוועב. די זון האָט אָנגעהויבן העלער דורכבליקן און עפּעס אין גאַס

איז געוואָרן פריילעכער. משהל איז אַרויס פון זאַלקינען און געטראַכט, אַז עס וואָלט גאָר געווען אַ יושר אַריינצוגיין צו זילבערשטיינען, אפשר וועט ער נעמען אַ ביסל סחורה. און בײַ ראָזנצווייגן וואָלט מען אויך געדאַרפט אַ פרעג טאָן... דערווייל איז אים אַנטקעגן געקומען אַ שוואַרצער, הויכער יונגערמאַן מיט שוואַרצע אויגן און עס האָט אין אים אַ געשריי געטאָן:

– פישביין!

און ער האָט נישט געוואוסט פאַרוואָס, נאָר אין ברוסט איז אים הויל געוואָרן.

האָט פישביין זיך צעשמייכלט און באַוויזן שטאַרקע געלע ציין מיט שוואַרצע קאַנטן. האָט ער צו אים אויסגעצויגן די האַנט און זיך דערפרייט:

– איז וואָס־זשע מאַכט מען?

– וואָס זאָל מען מאַכן... מען מוטשעט זיך.

– און מיט פרנסה?

– שווערלעך... און וואָס הערט זיך בײַ אייך? – און געפילט האָט משהל, אַז עפּעס איז ער מיט אים צופיל היימיש, נאָר ער האָט עפּעס אַנדערש נישט געקאָנט.

– וואָס זאָל זיך הערן. אַזוי.

– עפּעס האָב איך געהערט... כ'ווייס נישט צי ס'איז אמת...

– וואָס מען קאָן אַלץ אויסטראַכטן. נאַרישקייטן.

און דערבײַ האָט זיך עפּעס באַהאַלטן און זיין פנים און ער איז אַ ווײַלע שטיל געבליבן.

דערווייל האָט די זון אַרויסגעשיינט און די גאַס האָט זיך באַגאָסן מיט ליכטיקייט. די ביימער האָבן עפּעס העלער אויפגעגרינט און מען האָט אָנגעהויבן שמועסן וועגן מסחר סודותדיקער און ערנסטער.

– ס'איז שטיל... האָט משהל געזאָגט.

– ס'איז טאַקע שטיל, נאָר איך דאַרף איצט דוקא אַ ביסל סחורה... אַ געלעגנהייט... איז אפשר וואָלט איך...

משהל האָט געוואָלט זאָגן, אַז ניין, אַז ער האָט שוין איצט כּלל נישט צו טאָן מיט דעם, נאָר געזאָגט האָט ער גאָר:

– אין גאַס רעד איך נישט פון דעם.

— גערעכט... בפירוש גערעכט... — האָט יענער אונטערגעכאַפּט — ווײַל איך, הייסט עס, צו אייך אַריינקומען...

האָט זיך משה'ל דערשראָקן פון דעם, וואָס ער האָט נישט באַלד אָפּגעזאָגט און האָט זיך עפּעס קאָנצענטרירט אין זיך, אַריינטראַכטנדיק שווער און אַליין נישט געוואוסט, וואָס ער מיינט צו טראַכטן. נאָר פישביין האָט שוין גערעדט פון עפּעס אַנדערש, האָט אָנגעהויבן דערציילן וועגן דעם, וואָס די „רוצחים" זענען שוין גאָר שטאַרק צעטומלט און אויפן ים האָבן זיך שוין ווידער באַוויזן אויסלענדישע שיפן, און געקומען דערציילן אַ מעשה, ווי די דערפער האָבן זיך „אויפגעהויבן". אַז זיי ווילן נישט קיין באָלשעוויקעס?! גיי טו זיי עפּעס... באַפּאַלט מען די צונגן און ס'האַלט מיט די „גדולים" גאָר שמאָל...

ליפשיץ האָט אויסגעהערט און אַלע ווײַלע איבערגעפרעגט: אַזוי? טאַקע? און מיטאַמאָל האָט יענער זיך אָפּגעשטעלט און אים דערלאַנגט די האַנט.

— און ווען טרעפט מען אייך אינדערהיים?

— אין אָוונט.

און איידער וואָס, ווען — איז יענער דערווײַל אַוועק.

משה'ל האָט געשפּאַנט ווייטער, נאָר אין הארצן איז געווען אַזוי, ווי ער וואָלט אַריינגעגאַנגען אין קאַלט וואַסער און ס'האָט אים פאַרכאַפּט דער אָטעם...

און געטראַכט:

— ניין... איך האַנדל נישט מער... כ'האַנדל בכלל נישט... די גאַנצע צייט האַנדל איך נישט...

IV

אַ פלאַמיקע זון האָט זיך געזעצט צווישן שווערע שטיקער וואָלקן. האָט אַ בלוטיקע רויטקייט פון דאָרט אַרויסגעשלאָגן, ווי די זון וואָלט זיך סוף-כל-סוף אַזוי צעגליט, אַז זי האָט זיך אָנגעהויבן צוצעגיסן, גיסט זיך די רויטקייט אין די שוואַרצע שטיקער אַריין... אין ליידיקייט האָט זיך דורכגעטראָגן עפּעס אַ שרעק: אָט וועט עפּעס באַלד געשען.

האָבן די בלעטלעך אויף די אקאציע-ביימער אָנגעהויבן ציטערן און עפּעס האַלט עמיצער אָפן אַ גרויס מויל, נאָר צום אַרויסשרייען. לויפט אַ דראָזשקע גיך און שטיל. פון ערגעץ אַן אָפן קלייט קוקט אַרויס אַ קאָפּ מיט אָוונטיקע אויגן. אַ ווינט האָט אַ בלאָז געטאָן און נאָכגעלאָזט. האָט משהל געשפּאַנט מיט פרומע אויגן און מיט דער שרעק אין האַרצן באַמיט ער זיך צו דערמאַנען עפּעס אַ וויכטיקע זאַך און געדענקט נישט. ער געדענקט דערבײַ, אַז פאַניע קוקט לעצטנס אויף אים

מיט מאָדנע אויגן, מיט עפּעס אַ בייזקייט און רחמנות קוקט זי.

דערמאָנט ער זיך אַ קליינקייט:

ס׳איז געווען אָט אַזאַ מין פאַרנאַכט, אַ שטילער און שרעקעדיקער, ער איז אָנגעקומען פון גאַס און אין טויער געטראָפן פאַניען מיט לינעצקין. לינעצקי האָט זי געפירט געאָרעמט און פאַניע איז געווען פאַרטראַכט און מיט אַ געבויגענעם קאָפּ זיך צוגעהערט צו זיינע רייד. האָט אָבער לינעצקי אים באַמערקט און אַרויסגעצויגן זיין האַנט. האָט פאַניע זיך פלוצלינג געגעבן אַ קוק-אום, לינעצקי האָט נאַריש געשמייכלט און פאַניע האָט דווקא אויסגעשטרעקט דעם קאָפּ, זיך אָפּגעשטעלט און געזאָגט, אַז זי גייט אַוועק שפּאַצירן, זי וועט גיך אַהיים קומען, גלייך ווי גאָרנישט. אַהיים געקומען איז זי אָבער שפּעט אין אָוונט — און מאָדנע ווי ער געדענקט איצט יעדע קליינקייט, ער זעט געננוי ווי זי האָט אויסגעזען און זי האָט גערעדט, גלייך ווי עס וואָלט גאָרנישט געווען. פאַרקערט: זי איז עפּעס געווען גאָר אויפמערקזאַם צו אים — נאָר שפּעטער האָט זי זיך כּסדר געזוכט צו וואָס זיך צוצושעפּן און זיך צעברוגזן.

— איז וואָס זשע איז שוין ווידער?

איז ער אַזוי מיט געלאַסענע טריט אָנגעקומען אויף זיין הויף און אנגעטראָפן פאַניען. זי איז אַראָפּגעקומען פון די טרעפּ אין הויף אַריין. באַם ערשטן בליק האָט עס אין אים אַ ציטער געטאָן און עפּעס האָט זיך אין אים פאַרהאַרטעוועט: אָט אַזוי האָט זי דעמאָלט אויסגעזען... האָט ער זיך אַרומגעקוקט, ווי ער וואָלט נאָך עמיצן גערעכנט צו דערזען, האָט עפּעס נידעריקער אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ אין האַלדז אַריין, צונויפגעצויגן די הויטן און ברעמען אַרום די אויגן, געקוקט דורך די „רערלעך" און גלייכגילטיק שטיין געבליבן, ווי אַ מידער.

פֿאַניע האָט זיך אויך אָפּגעשטעלט און זיך באַמיט ניט אַראָפּצולאָזן די אויגן. נעבן איר האָט ער אויסגעזען מאָדנע צונויפגעקאָרטשעט, ווי עס וואָלט אים שטאַרק קאַלט געווען: שוין צו קרענקלעך האָט ער אויסגעזען אין פֿאַרנאַכט נעבן דער שלאַנקער, בלאָנדער און קלאָרער פֿאַניען. . . דערפֿאַר האָט איצט געשפּילט אַ רויטקייט אויף איר פּנים און זי האָט געזאָגט מיט רחמנות-ווייכקייט, ווי מען רעדט צו אַ קראַנקן:

— גייסט אַרויף? איך וועל אויך באַלד צוריקקומען.

אויף משהלס שטיל-קרענקלעך פּנים איז געלעגן אַ פֿאַרטראַכטקייט. האָט ער עפּעס געקוקט אָן אַ זייט און בשעת מעשה אַפֿילו באַמערקט, אַז די פֿענצטער אינדערהייך זענען איבערגעצויגן מיט רויטן גלאַנץ. האָט ער נאָר געפֿרעגט:

— און חוהטשע וואו איז?

— באַ בעלעטשקען, באַ די הורוויצעס.

אַ ווײַלע איז נאָך פֿאַניע געשטאַנען אין פֿאַרלעגנהייט, ווי אַ פֿאַרטועטע, און איז אַוועק. איין ווײַלע האָט משהל געהאַט בדעה זיך אויסצודרייען און זיך אָן עפּעס איבערצייגן, נאָר האָט זיך פֿאַרעקשנט און נישט אויסדרייענדיק דעם קאָפּ געגאַנגען מיט שטילע טריט אין שטוב אַרײַן.

ער האָט אויפגעשלאָסן די טיר, איז אַרײַנגעקומען אין שטוב און זי געכאַפּט אַ שטילע און פֿאַרטראַכטע, ווי עמיצער האָט זיך דאָרט באַהאַלטן נאָך עפּעס אַ זאַך, וואָס ער האָט אָפּגעטאָן. האָט ער זיך אַרומגעקוקט, ווי ער וואָלט זיך וועלן איבערצייגן, אַז דאָס איז טאַקע זיין שטוב, האָט אויסגעטאָן דעם הוט און זיך פֿאַרקוקט אין פֿענצטער. בשעת-מעשה ווידער אַ טראַכט געטאָן:

— און וואָס קאָן פֿאָרט ווערן דער סוף פֿון אַזאַ לעבן? האַ?

ס'איז שוין געווען אָוונט און איבער די שויבן איז געהאָנגען אַ פֿאַרכמאַרטע פֿרומקייט, וואָס האָט געקוקט פֿון פֿאַרנאַכטיקער ליידיקייט. צום פֿענצטער האָבן זיך דערטראָגן שטיקער פֿון שווערע געשרייען, ווי אין גאַס וואָלטן פֿורמאַנעס זונטערגעשטופּט שווערע וועגענער מיט משאות און מיט הייזעריקע קולות געשריגן צו די פֿערד. ער האָט אין זיך דערפֿילט אַ שוידער, האָט ער אָפּגעקרעכצט שטיל, איינגעהאַלטן

און באַמערקט, אַז דער לופּטשיק שטייט אָפן, האָט ער אים פאַרמאַכט און אַליין זיך אַוועקגעלייגט אויף דער אָטאָמאַנע, וואָס איז געשטאַנען מיט בלינדע אויגן און שווער געגאַפּעט. זיין געלבלעך פּנים איז איצט געווען טונקל און די ברוין-טונקעלע אויגן אײַנגאַנצן פאַרנעפּלט אין מאַטקייט. האָט ער זיך איינגעקאָרטשעט אין ווינקל אָטאָמאַנע און ס׳איז אים אויסגעקומען, אַז ער איז עפּעס גאָר קליין-געוויקסיק, עפּעס האָט זי גערעדט אַזוי ווייך:

— גייסט אַרויף? איך וועל אויך באַלד קומען.

— וואו-זשע אייגנטלעך האָט זי איצט געקענט גיין?

און מאָדנע, אים האָט איצט גאָרנישט פאַרדראָסן אויף דעם, וואָס ס׳קען זיין, אַז זי איז זיך געגאַנגען טרעפן מיט לינעצקין — אַלנפאַלס האָט ער אַזוי געטראַכט, נאָר אים איז אויסגעקומען, אַז עס דערנענטערט זיך עפּעס אַ סוף, אַז עפּעס וועט געשען, און האָט ווידער דערפילט די בלינדע, נאָר עקשנותדיקע פאַרביסנקייט:

— עס מוז דאָך אַמאָל אַ סוף נעמען.

ס׳איז געוואָרן שוין גאָר טונקל. פון די ווינקלען האָבן שאָטנס זיך גערוקט שאָרכנדיק, און דער בופעט איז געשטאַנען מיט טרויעריק-אויפגעריסענע מויל און אויערן. משהל האָט זיך עפּעס מאָדנע צוגעהערט, ווי ער וואָלט געהערט דאָס שאָרכן פון פרעמדע שאָטנס און מיט פאַרביסנקייט אין זיך איבערגעחזרט:

— זינט דער געשיכטע מיט לינעצקין, זינט ער האָט זיי געטראָפן זיצן אין שלאָף-צימער און ביידע זענען געווען אַזוי לעקישעוואַטע... זינט דעמאָלט נאָך — שוין עטלעכע יאָר... זענען זיי זיך סיי ווי פרעמדע. מען געפינט זיך נאָר אין איין הויז, מען האָט אַ קינד בשותפות, און מען וואַרט. אויף וואָס וואַרט מען? און נאָכוואָס איז זי די מוטער פון זיין קינד? געקומען באָלשעוויקעס. אַ צייט שטיל געווען...

— וואו אייגנטלעך האָט זי איצט געקענט גיין?

ס׳האָט זיך דערהערט אַ קלאַפּן אין טיר. ער האָט זיך מיטאַמאָל דערמאָנט אָן פישביינען, און ער האָט נישט געדענקט, אַז ער האָט באַ זיך באַשלאָסן נישט צו „האַנדלען“ מיט אים. עפּעס זיין עקשנות האָט ווי אַ בלאָס פאַרצויגן איבער דער בלינדער שרעק.

און גייענדיק צו דער טיר עפענען געטראַכט:
— נאַרישקייטן... כ׳וויס דען נישט מיט וועמען איך רעד?...

*

פישביין האָט זיך סודותדיק אַרומגעקוקט און משהל האָט געזאָגט:
— זעצט אייך, וועט מען אָנצינדן פייער.
האָט אָנגעצונדן דאָס אייל־לעמפל — אַ קנייטל פון וואַטע, וואָס איז געלעגן מיט איין עק אין אַ בלעכן דעקל פון אַ שעכטל, אין וועלכן ס׳איז געווען אָנגעגאָסן אַ ביסל בוימאייל. צו ערשט האָט זיך דאָס קנייטל צעשפריצט מיט דינענקע פונקען, דערנאָך האָט זיך דאָס פייערל אויסגעצויגן אין אַ שמאָל לאַנג צינגל און געוואָרפן אַ טונקל־רויטן שיין אויפן טיש. די שאָטנס אין שטוב האָבן זיך אָנגעהייבן שטופן הינטערוויילעכץ און זענען געבליבן ליגן אויף אָטאָמאַנע און בופעט. די שטילקייט איז געווען אַ שווערע, ווי אין שטוב וואָלט געלעגן אַ גוסס.
— איז וואָס זשע האָט איר געוואָלט זאָגן?
משהל איז געזעסן מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, אין אים האָט זיך געמישט שרעק מיט עקשנות, דערפאַר האָט ער זיך פאַרביסן און רויק אויסגעהערט. פישביין האָט גערעדט זייער שטיל און דערשראָקן. האָט אַ פּאָר מאָל אָפּגעהוסט מיט הוילע לייכטע הוסטלעך אין מיטן רעדן און געוואָרן דרייסטער. האָט ער אויסגעזען, ווי ער וואָלט דאָס געבעטן פאַר זיך אַ טובה. און דערפאַר, וואָס ער האָט גערעדט אַזוי סודותדיק שטיל און צעטומלט, האָט זיך משהלס פאַרביסנקייט געשטאַרקט און ס׳האָט אים עפּעס אָנגעהויבן הנאה טאָן די איינשטעלעניש.
— ס׳איז גאָר אַ גרויסער סוחר... טאַקע היינט געקומען פון קיעוו... איך האָב שוין געוואָרט אויף אים... דאַרף ער האָבן אַ ביסל „סחורה“...

דאָס קנייטל האָט זיך שוין געהאַט צעברענט און פון שפּיץ פייערל האָט זיך שוין געצויגן אַ דינער שוואַרצער פּאָדעם. משהל האָט צונויפגעצויגן די הויט אַרום די אויגן און אַלץ אַזוי רויק געפרעגט:

– מוז מען צוליב דעם קומען אַזש קיין אָדעס? אין קיִעוו קריגט מען נישט?

האָט יענער נאָך שטילער און ערנסטער געזאָגט:

– איינמאָל, שטייט אין קיִעוו „פּעסטער“... שטאַרק „פּעסטער“... דאָס איז נומער איינס. צווייטנס ווידער: קיִעווער „לייט“ האָבן אויגן אין די פּלייצעס.. יענע „גדולים“ – וואו מען זייט זיי נישט, וואקסן זיי אויס... און דעם ריכטיקן אמת געזאָגט: זעט מיר אויס, אַז ער איז פּלוצלינג פון דאָרט אַנטלאָפן... ער איז פון די גרויסע קאַרפּן־קעפּ. דער גרויסער בורזשוי... ווייל ער איצט גאַר אַריבער די גרענעץ...

– אַזוי...

און משהל האָט אויפגעהויבן קאַלטע יאָושדיקע פיש־אויגן און יענער האָט געקריגן אַ וויינענדיק פּנים, ווי עס וואָלט אים געאיבלט.

– און איר קענט אים, דעם סוחר?

– שייך צו זאָגן... וואָס פעלט אייך איין, אַ הפקר־מענטש בין איך? נאָך אַ מין קענען! פאַר ווּעמען האַלט איר מיך, איך בעט אייך, פאַר אַ יינגעלע? נאָך מיט יאָרן צוריק פלעג איך פאַר אים קויפן סחורה. ער האָט געהאַט אַ זאַוואָד פון זייף, האָב איך פאַר אים געקויפט סאָדע, קאַנפאַניע... קען ער מיך שוין...

– אַזוי...

און משהל האָט אויסגעשטעלט די אויגן אויף די שוואַרצע, בלינדע שויבן, האָט אויפגעהויבן די ברעמען און דער שטערן האָט זיך איינגעשרומפּן אין דינע לאַנגע קנייטשעלעך: ער האָט זיך איצט דערמאַנט, אַז ער פלעגט טאַקע טרעפן אַט דעם פּישביינען בײַ זיינע באַקאַנטע סוחרים, וואָס פלעגן האַנדלען מיט סאָדע און קאַנפאַניע... האָט ער גלאַט אַזוי שוין געפרעגט:

– פון וואַנען־זשע טרעפט איר צו מיר?

האָט זיך יענער באַליידיקט:

– וואָס הייסט טרעפן? וואָס בין איך וואָס? אַ מענטש פון יענער וועלט? מען איז דאָך אייגענע מענטשן... איבעריקנס, פאַר פרעגן קומט דאָך קיין פּאַטש נישט... נישט – בין איך שוין נישטאָ.

איצט האָט משהל אַ שמייכל געטאָן, ווי ער וואָלט נאָך אַ פּרוּאוו זיך

איבערצייגט אין דער ריכטיקייט... האָט ער שוין פאַרגעסן די שרעק און די עקשנות, האָט אויסגעקערט די אויגן צו יענעם און געזען, אַז זיין פּנים איז באַליידיקט:

– אַ סך דאַרף ער?

– שפּאָר.

– וואָס אַזוינס?

– אַ ביסל „לאַנגע" אָדער „פּודן" און אַ ביסל „בלעך"...–איבעריקנס: ער אַליין וועט שוין מיט אייך שמועסן.

ליפשיץ האָט אַרויסגענומען זיין שוואַרצע פּושקע, האָט פאַרדרייט אַ פּאַפּיראָסל, הערנדיק יענעמס סודותדיקע רייד. האָט דאָס פּאַפּיראָסל אַריינגעזעצט אין אַ ציגאַרנשפּיצל, זיך צוגעבויגן צום פּלעמל, געגעבן אַ צי, און דער פּאַפּיראָס האָט געגעבן אַ שלונג-איין אַ האַלב פּייער-צינגל. דאָס איבעריקע האָט זיך געגעבן אַ קאָרטשע-איין און דער קאָפּיטש איז זיך צעלאָפן אין די זייטן. האָט ער זיך צוריק גלייכגע-זעצט, דאָס פלעמל איז צוריק גאַנץ און אויסגעצויגן געוואָרן. משהל האָט געשמאַק פאַרצויגן, ווי פאַרן שליסן אַ גוט געשעפט... און פאַרריסן דעם קאָפּ מיט דעם בערדל, אַרויסלאָזנדיק דעם רויך דורך מויל און נאָז, ווי שטראָמלעך און געזען, אַז אויבן, אויף דער סטעליע שפּאַרט-אָן דער שוואַרצער פאָדעם אין מיטן ליכטיק-צעגאָסענעם פלעק און שטראָמט ווי רויך אין אַלע זייטן אַריין.

– הייסט עס: איר וועט קומען מיטן סוחר?

– גו געוויס. כאָטש איך קאָן אייך אויך זאָגן, וואָס אַזוינס ער דאַרף.

האָט דערביי אַרויסגענומען אַ קליין נאָטיץ-ביכעלע און גענומען אויס-רעכענען די „סחורה".

דערווייל האָט זיך געעפנט די טיר און פאַניע איז אַריינגעקומען. זי איז אָנגעקומען מיט פרישקייט און מיט יונגן אָטעם און עפּעס ווי צעכעסט. זי איז געווען אין די בלויזע העלבלאָנדע האָר און דאָס היטעלע געטראָגן אין האַנט. דער מאַנטל איז געווען צעשפּילעט און נאָר דער פּאַסעק, וואָס האָט שטאַרק אַרומגענומען די לענדן, איז געווען פאַרקנעפּלט. פון טונקעלן קלייד האָט אַרויסגעשיינט איר פולער ראָזער האַלדז-און-נאַקן. זי האָט לייכט געשפּאַנט, באַוועגנדיק מיט די היפטן

און דער אויבערשטער טייל קערפּער האָט זיך געוויגט מיט אַ שטיל פאַרהוילן געזאַנג. האָט משהל נאָר איין קוק געטאָן און גלייך צוריק־גענומען די אויגן און עקשנותדיק נישט געוואָלט פאַרנעמען אירע טריט. פישביין האָט זיך עטוואָס געגעבן אַ שטרעק־אויס און זיינע שוואַרצע אויגן האָבן זיך אַ גליטש געטאָן איבער דעם שטיל־זינגענדיקן גוף. האָט פאַניע פון דעם בליק עפּעס אַ ציטער געטאָן, זיך עטוואָס פאַר־האַלטן און אַ שווערע אומרויִקייט האָט ווי אַ שטילער, נישט זעבארער פלאַם אַ ברי געטאָן איר האַרץ. . . ווי זי וואָלט אַן אומגליק דערזען. זי איז באַלד אַריין אין צווייטן צימער און פישביין איז עפּעס צעטומלטער געוועזן.

נאָר ליפשיץ האָט גאָרנישט באַמערקט. צופיל האָט שוין דער עקשנות־דיקער יאוש געשטאָכן אין האַרצן.

פאַניע האָט דאָרט אויסגעטאָן דעם מאַנטל, איז געווען שטאַרק צערו־דערט און אַליין נישט געוואוסט, וואָס ס׳איז מיט איר געשען. עפּעס האָט זי געהאַט דאָס געפיל, אַז זי האָט דערזען אַ גרויל און ווייסט נישט וואו. . . „לינעצקי איז נישט געקומען. . . דאַרף מען נישט“. . .

זי איז צוריק אַרויסגעקומען אין דער ערשטער שטוב.

– און וואו איז דאָס קינד? באַם שכן נאָך?

משהל האָט געהערט, ווי איר שטים האָט עפּעס מאַדנע אַ ציטער געטאָן. האָט ער פאַרביסן געענטפערט.

– מסתם. . .

און ער האָט זיך נישט אומגעקוקט. עפּעס איז איצט ווידער געוואָרן אומרויִק אין אים, און ווי ער וואָלט דאָס אַליין געוואָלט.

פאַניע איז אַרויס פון שטוב.

– ס׳איז דאָך אַ גרויסע סומע, – האָט משהל געזאָגט – ווער איז אים־שטאַנד אויסצולייגן?

– וואָס הייסט אויסלייגן? ער וועט אייך געבן געלט, וועט איר אים קויפן.

– אויף ווען דאַרף ער עס?

– וואָס פריער. ער וואַרט דאָך נאָר אויף דעם. און וואָס גייט עס אייך? אָט גיי איך שוין און אין אַ האַלבער שעה אַרום, אפשר נאָך ווייניקער,

בּין איך דאָ מיט אים צוריק, וועט ער אייך געבּן געלט, אַ קאָנטע דערוויל, וועט איר אים צוגרייטן אויף מאָרגן, וועט ער אייך צוצאָלן— און אַראָפּ פון מאַרק.

— אויף מאָרגן? אין אָוונט אפשר.

— מילא, אין אָוונט, איז אין אָוונט. און טאַקע גלייכער אויך.. כאַפּן קאָן מען דאָך דאָ נישט..

פון די לעצטע ווערטער איז משהלען געוואָרן שלעכט אויפן האַרצן. נאָר יענעמס פּנים איז געווען נאָך ערנסטער און משהל האָט ווי נישט־ווילנדיק צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ און בּשעת־מעשה געטראַכט, אַז אַזאַ גרויסע „אָפּעראַציע" וועט ער אַליין נישט בּאַוויזן בּיז מאָרגן. וועט מען מוזן צוּווּיסן געבּן נאָך עטלעכע.

— וועט איר דאָ צוּוואַרטן?

— כ'גיי נישט אין ערגעץ..

*

אַז פישבּיין איז אַרויס, איז משהל געבּליבּן מיט אַ געקנייטשטן שטערן און דוקא געוואָלט פאַרשטיין, פאַרוואָס ס'איז גלייכער אין אָוונט.

דערווייל איז פאַניע אַריינגעקומען מיט חוהטשען און האָט זיך געבּייזערט:

— ס'איז שוין אַכט אַזייגער און בּאַ איר איז איצט טאָג געוואָרן.. עקשנטע!

זי האָט אויסגעצויגן דאָס לעצטע וואָרט און די אויגן נישט אויפגעהויבּן.

האָט משהל שוין פאַרגעסן וועגן וואָס ער טראַכט, איז ער געשטאַנען קרענקלעך רויק און בּאַם שיין פון אייל־לעמפּל איז זיין געלבּלעך־געקנייטשט פּנים אויסגעקומען ווי פאַרקאָפּטשעט און די האָר פון בּערדל צובּויפגעגאָסן אין איין קאָלטן.

— זי שטייט. וואָס־זשע שטייסטו ווי אַ גולם?

משהל האָט זיך אומגעקוקט מיט וואונדער, און מיט עקשנות געזאָגט:

— קיין אַכט איז נאָך אפילו נישט... דערבײַ געקוקט דורך די „רער־לעך" אויפן זייגערל — עס פעלט נאָך צו אַכט. נאָר גאָרנישט. שוין צייט צו זיין אין שטוב.

פאַניע האָט אויפגעהויבן די אויגן אויף אים און זיי באַלד אָפּגעקערט. האָט גאָרנישט געזאָגט און זיך גענומען אָנצונדן דעם נאַפט־לאָמפּ, וועלכן מען האָט געברענט נאָר באַם עסן, און בשעת מעשה געטראַכט: ס'אמתע לעבן, אפילו קיין לאָמפּ קאָן מען נישט ברענען ביים „גביר" משהל ליפשיץ...

משהל איז געשטאַנען נעבן חוהטשען און שטיל איר געגלעט איבער די האָר און דאָס קינד האָט דערבײַ אויסגעשטעלט גרויסע רחמנותדיקע אויגן. דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף דער אָטאָמאַנע און זיך איינגעקאָרטשעט. האָט געקוקט אויף פאַניען, וואָס האָט אויסגעזען ווי צוריקגעקומען פון טעאַטער, זיך באַמיט זי זאָל דאָס נישט באַמערקן און ווידער אַ טראַכט געטאָן:

— וואָס־זשע, ס'וועט גאָר קיינמאָל קיין סוף נישט נעמען צו די צרות?

די קנויט פון לאָמפּ האָט רויט געברענט און געקאָפּטשעט, פאַניע האָט אַרויפגעשטעלט דאָס גלעזל און דאָס פייער האָט זיך באַרויקט, אויסגעלייטערט און איבער דער שטוב האָט זיך אַ העלע ליכטיקייט צעגאָסן. די שאָטנס האָבן אַפּגעטרעטן אין ווינקל אַריין, זיך פאַרזעצט אין די שפּאַרעס און פון דאָרט געלאָקערט. האָט פאַניע געמאַכט אַ גרימאַסע:

— די אמתע עלעקטריע!

און איז אַוועק זיך וואַשן די הענט.

ס'איז געווען שטיל אין שטוב. פאַניע האָט חוהטשען געגעבן עסן. האָט אפילו געפרעגט משהלע, צי ער האָט שוין אויך בדעה צו עסן וועטשע־רע. האָט ער דוקא שטיל און רויק געענטפערט, אַז נאָך נישט, האָט אַריינגעקוקט אין אַ נאָטיץ־ביכל און געפילט, אַז עס איז אים שטאַרק שווער, ביז מען האָט אָנגעקלונגען אין טיר, איז ער לאַנגזאַם אויפ־געשטאַנען, געזען ווי פאַניע קוקט מיט וואונדער און מיט אויסגעשפּיצטע אויערן, האָט ער גאָרנישט געזאָגט און געעפנט.

עס איז אַרייַנגעקומען פישביין מיט נאָך איינעם, אַ הויכן פּאַרשוין. יענער איז געווען אָנגעטאָן ריין און גלאַט ראַזירט. האָט געטראָגן פּענסנע און אַ היטל מיט אַ דאַשעק. ער האָט זיך באַגריסט ערנסט און יחוסדיק. האָט שטיל געוואַרט, ביז משהל האָט גענומען דאָס אייל־לעמפּל און זיך געלאָזט מיט זיי אין צווייטן צימער אַריין.

פישביין האָט ווידער איבערגעלאָזט אַ משונהדיקן בליק אויף פאַניען און פאַניע איז ווידער געוואָרן דערשראָקן.

איז זי געזעסן צערודערט און מיט אָנגעשטרענגטקייט. זיך צוגעהערט ווי מען שעפּטשעט דאָרט אין אַנדערן צימער. דאָס מיידעלע האָט עפּעס געוואָלט פרעגן, נאָר געזען ווי די מאַמעשי איז פאַרנומען און הערט זיך צו עפּעס צו, האָט עס געשוויגן און אַליין אויך געקוקט מיט צעשראָקענע גרויסע אויגן.

אַזוי האָט געדויערט ביז זיי זענען אַרויסגעקומען. פאַניע האָט זיך באַמיט נישט אומצוקוקן זיך אויף זיי. יענע האָבן זיך געזעגנט:

– הייסט עס: אויף מאָרגן.

– יאָ... אין אָוונט.

– אַזוי אַרום זיבן – אַכט?

– כ׳רעכן.

אַז יענע זענען אַרויס, האָט זיך פאַניע ראַפּטום אויפגעשטעלט מיט צעטומלטקייט אויפן פּנים:

– ווער זענען זיי?

– דו קענסט זיי נישט.

– וואָס האָבן זיי דאָ געטאָן?

– וועגן געשעפט.

האָט פאַניע דערווייל זיך נענטער צוגעקוקט צו דעם קרענקלעך־געצקנייטשטן פּנים, האָט זי פאַרצויגן די ליפּן און שוין מער גאָרנישט געזאָגט. אויפן אָרט פון דער אומרויִקייט איז געווען איצט אַ צער און אַ רחמנות צו אייגן לעבן. משהל האָט זיך דערפילט שטאַרק געפאַלן און גאָר שטאַרק יאושדיק. האָט ער אָנגעטאָן דעם מאַנטל מיט אַ קרעכצל.

אין זינען געהאַט מער גאָרנישט צו זאָגן און פאָרט געזאָגט.

– ס׳איז אַ גרעסערע „אָפּעראַציע“... מוז איך טאַקע שוין צוגיין אויף אַן אָרט...

פאַניע האָט עפּעס געוואָלט זאָגן, נאָר דאָס מיידעלע האָט דערוויילאָפּגערוקט פון זיך דאָס גלאָז טיי.

— וואָס איז שוין? וואָס טרינקסטו שוין נישט?

משהל איז אַוועק. אויף די טרעפּ האָט ער אָפּגעזיפצט און יאושדיק אַ שאָקל געטאָן דעם קאָפּ מיט באַדויערונג...

V

פאַניע איז געלעגן אין בעט מיט פאַרמאַכטע אויגן און ס׳האָט זיך מיטאַמאָל צעשמייכלט אין איר. ס׳איז איר מיטאַמאָל קלאָר געוואָרן, אַז נישט לינעצקי איז נישט געקומען צו דער באַשטימטער צייט, נאָר זי איז געקומען צו פרי און דערפאַר איז זי באַלד אַוועק פון בולוואַר... האָט זי איצט געטראַכט וועגן דעם, וואָס ער האָט דאָרט לאַנג און מיט אומגעדולד אַרומגעשפּאַנט און אַלע ווײַלע אויפגעהויבן די אויגן... האָט זיך דער שמייכל צעוואַקסן און זיך פאַרענדיקט מיט אַ טרויעריקן באַנג. האָט זיך אָנגעהויבן וויגן אַזאַ לייכטער שטילער נעפּל מיט אַ ריח פון פאַרגאַנגענע טעג און ס׳איז צוריקגעקומען יענער שטילער אָוונט, וואָס האָט זיך מיט יובל און סוד אַריינגעגאָסן אין לייב און מיטן בלוט זיך אויסגעמישט... פלוצלינג, אומגעריכט, כאָטש זי האָט עס געפילט אין שכרותדיקע פאַרפלאָנטערטע געדאַנקען, איז זי אינגאַנצן איינגעהילט געוואָרן אין לינעצקיס אָרעמס. אָט קומט עס צוריק, זי פילט אַלע זיינע גלידער און זיינע ליפּן זענען צוגעוואַקסן צו אירע. האָבן זיך צונויפגעגאָסן אין אַזאַ פאַרכאַפּטן ציטער, וואָס איז אויסגעהאָדעוועט געוואָרן פון אַ סך בענקענדיקע נעכט... פון זיינע ליפּן ציט זיך אַזאַ לאַנג דין נאָדעלע, וואָס דערגרייכט צום האַרץ, צעגיסט זיך אין די בלוטן און שטורעמט זיי אויף... דער קאָפּ זינקט אין שכרות. אַ שטילע פרייד ציטערט אין גאַנצן גוף און שרייט מיט אַ שטיל געשריי...

זי האָט ליידנשאַפטלעך־שכרותדיק אָפּגעזיפצט און עס האָט איר איצט באַנג געטאָן דער פאַרלוירענער אָוונט... אָבער ער איז דאָך שוין איצט נישטאָ אויפן בולוואַר... פאַרוואָס־זשע איז זי אַזוי גיך אַוועק?..

האָט זי זיך אָנגעהויבן קערן פון זייט אויף זייט און אַ גרויס בענק־שאַפט האָט פון איר געשריגן. דאָס לייב אירס, דאָס קלאָרע, צאַרטע לייב האָט שטום און פאַרשעמט געוויינט. . . האָט זי מיטאַמאָל געעפנט די אויגן, זיך אויפגעזעצט און געצויגן די ברעמען מיט פרומקייט, זיך געוואָלט עפּעס דערמאָנען, האָט זיך אָבער גאָרנישט דערמאָנט. האָט זי מיט דער רעכטער האַנט אַ גלעט געטאָן די לינקע פון עלנבויגן ביזן אַקסל, האָט אָפּגעאָטעמט פון שווערקייט און פון לעכצונג נאָך קומענדיקע אָוונטן און זיך צוריק געלייגט.

דער קלאַפּ־שלאָס האָט זיך דאָרט מיט אַ הייזעריק קוויטשל אויפגעשלאָסן די טיר האָט אַ שאַרפיע געטאָן און דער שלאָס איז צוריקגעפאַלן מיט אַ פּייכטן שנעל. ס׳האָט זיך דערהערט אַ טרוקן הוסטל, גלאַט אַזוי זיך אַ הוסטל, דערפאַר וואָס מען באַגעגנט זיך מיט פאַרגאַפטער שטילקייט.
פאַניע האָט מיט עקל אַ טראַכט געטאָן:

— עס גייט שוין. . .
און ערגיץ טיף אין דער נשמה האָט זיך אויפגעכאַפּט אַ שאָטן פון האָפענונג. זי האָט עס אַליין נישט פאַרשטאַנען, נאָר עפּעס אינסטינקטיוו האָט אָט די האָפענונג דערוועקט אַ טויבע שרעק. מיטאַמאָל האָט זיך איר דערמאָנט דער פרעמדער, וואָס האָט אַזוי מאָדנע געקוקט... אָבער דער שאָטן האָט זיך גלייך אָפּגעווישט און זי האָט אין זיך אַ שוידער געטאָן פון זיין הוסטל און פון זיינע ווייכע קראַנקע טריט. . . ער האָט זיך דאָרט עפּעס געפּאָרקעט, דערנאָך שטיל אָפּגעקרעכצט און דאָס קרעכצל האָט אין איר דערוועקט רחמנות צו אייגן לייב־און־לעבן. און אַז ער האָט זיך דערנענטערט צו דער אָפענער טיר פון שלאָפצימער און אַריינגעפרעגט:

— שלאָפסט שוין ? —
האָט זי געהאַלטן פאַרמאַכט די אויגן און ס׳איז איר גאָרנישט איינגעפאַלן, אַז מען קען ענטפערן אויף אַזאַ פראַגע.

האָט ער דאָרט אַרומגעשאַרפיעט מיט ווייכע טריט. זיי זענען געקומען פון ווייטער און נענטער. אַ בענקל האָט אַ קרעכץ געטאָן און באַלד אַ טאָפּלטן קרעכץ און ער אַליין האָט שטיל און שווער אַרויסגעלאָזט דעם אָטעם. פאַניע האָט זיך עפּעס מאָדנע צוגעהערט צו זיינע טריט

און פון זייער ווייכקייט געפילט אַ שרעק. איז איר אויסגעקומען, אַז זי וויל אים רופן און נישט געוואוסט נאָך וואָס. . .

ביז – אַ טונקעלע רויטקייט האָט זיך מיט שטומען ערנסט אַריינגעגאָסן אין שלאָפצימער. משהל איז אַריינגעגאַנגען, טראָגנדיק דאָס אייל-לעמפּל מיט אַן אויפגעהויבענער האַנט. האָט אַלץ געטרעטן מיט טויטע טריט. דאָס פלעמל האָט זיך געצויגן צו זיין אַקסל און דער קאָפּיטש איז דורכגעלאָפן אין יענער שטוב אַריין. האָט פאַניע געקוקט דורך די וויעס און געזען ווי זיין פּנים איז פאַרוועלקט-רויק און מאָנאַכיש-פאַרביסן, האָט זיך אין איר עפּעס אויסגעמישט און זי האָט נישט געוואוסט וואָס זי וויל זאָגן. ער האָט אָוועקגעשטעלט דאָס לעמפּל און דאָס פלעמל האָט זיך גלייך אויסגעצויגן.

– אַ באַלייכטונג... ס'איז אַ טויט, נישט קיין באַלייכטונג.

אַזוי האָט זיך שטיל אַרויסגערעדט פון זיין מויל און אַזוי רויק,–נישט ער האָט עס געזאָגט, נאָר ס'האָט זיך געזאָגט.

פאַניע האָט זיך מיטאַמאָל דערמאָנט פישבײנס בליק און די הוילע שרעק האָט אויפגעשריגן אין איר. אפשר דערפאַר, ווייל זי האָט דערהערט דאָס וואָרט: טויט.

– משהל, איך האָב עפּעס מורא. . .

ער האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ מיט פאַרזשמורעטע אויגן און מיט ווייטיק אַ צי געטאָן דאָס גאַנצע פּנים, ווי עס וואָלט אים איבערגעשראָקן דאָס, וואָס זי שלאָפט נישט. און אפשר דערפאַר, וואָס זי האָט אים דערמאָנט אין דער אייגענער שרעק, וואָס איז געלעגן אונטער עקשנותדיקן כּעס. האָט צוריק נאָכגעלאָזט דאָס פּנים, האָט זייער שטיל אַראָפּגעלאָזט אַ זיפצל און דער יאוש מיט דער פאַרביסנקייט האָט צוריק די שרעק פאַרפלייצט. האָט ער אָנגעהויבן זיך אויסטאָן און אַלץ אַזוי רויק מיט איראָניע:

– וואָס עפּעס פאַר אַ מורא אין מיטן דערינען... אין מיטן האַרטן שלאָף?

– עפּעס געפעלט מיר נישט... עס געפעלט מיר זייער נישט...

– וואָס-זשע אַזוינס געפעלט דיר נישט פּלוצלינג? האַ? – אַלץ אַזוי רויק, כּאילו לא ידעדיק, זעצנדיק זיך אויף זיין בעט, אויסקומענדיק מיטן רוקן צו אירן.

פאַניע האָט אַ טראַכט געטאָן: „און איך דאַרף רעדן״... און זי האָט דאָך געזאָגט:

– האָסט געזאָגט: אַ גרויסע „אָפּעראַציע״.

– איז בכן? – אַלץ נישט אומקוקנדיק זיך און אויסטועענדיק זיך. – אַ נפקא מינה: אַ גרויסע צי אַ קליינע.

פאַניעס שרעק האָט אויסגעוועפּט.

– דעם פאַרשוין קענסטו כאָטש?

– וואָס פאַר אַ פאַרשוין? פּישביינען? וואָס איז שייך? מסתמא קען איך אים.

פאַניע האָט שוין געשוויגן און געהאַט פאַרגעסן די שרעק. ס׳האָט איר איצט פאַרדראָסן אויף דעם, וואָס זי האָט גאָר אָנגעהויבן רעדן און געטראַכט: „און ס׳איז דיר נאָך אַ מיוחס... און קליגעטשקע איז עס... עפּעס אַ קליינִיקייט״...

– ער געפעלט דיר טאַקע נישט? וואָס-זשע? – זיך משדך זיין מיט אים ביסטו טאַקע נישט מחויב...

זי האָט פאַרמאַכט די אויגן און געוואוסט: מער וועט זי קיין איין וואָרט נישט רעדן.

ער האָט אַראָפּגעצויגן די שיך און גערעדט קרעכצנדיק:

– שטותים... וואָס איז דאָ פאַראַן מורא צו האָבן? צי איך קען אים?– געוויס קען איך אים... און וואָס עפּעס פּלוצלינג דאָס שרעקן זיך?... ס׳ערשטע מאָל? משהל ליפשיץ איז שוין ב״ה דער אמתער וואַליוטשאַרוז, דער אמתער הפקר-יונג און שרעקס זיך שוין נישט אפילו פאַרן טייוול...

פאַניע האָט אַ ציטער געטאָן און אַליין נישט געוואוסט צי פון כעס צי פון שרעק. זי האָט אָבער גאָרנישט געזאָגט און געפילט, אַז זי וויל צוריקקערן צו איר טראַכטן. דערביי איז איר איינגעפאַלן: „און אָט דאָס דאַרע קאַלטע יידל מיט די קאַלטע פינגער וועט שטערן... אַ מאָדנער כוח ליגט אין דעם מענטשל: אַלץ דערפילט עס, אַלץ דערשמעקט עס באַלד, ווי אַ קאַץ״...

משהל האָט זיך דערווייל געלייגט, זיך געתילט אין דער קאַלדרע און גערעדט ווי צו זיך אַליין:

— שטותים... אויב זוכן — זוכט מען די קאַרפּן־קעפּ! אָבער מיך?
אַ מענטשל פון אַ ת"קער מיט אַ „גרינעם"? שטותים...
האָט זיך שוין געהאַט איינגעהילט אין דער קאָלדרע און אויסגעלאָזט:

— מילא... וואָס משטיינס געזאָגט האָב איך דאָ אָנצוווערן? — דאָס קאָפּיטש־לעמפּל מיט דער ציקאָריע־טיי?
און דוקא דערפאַר, וואָס פּאַניע האָט זיך געהאַט דערשראָקן, האָט עס אין אים עקשנותדיק געשמייכלט און ער האָט בגנבה געטראַכט:

— עס מוז דאָך אַמאָל אַ סוף נעמען... מילא... איז אפשר גלייכער...
איצט האָט ער שוין געשוויגן און געטראַכט פון דעם, וואָס זיין לעבן איז שוין לאַנג קיין לעבן נישט. ער איז שוין סיי־ווי־סיי אַ הפקר־יונג: שטעלט זיך איין דאָס לעבן און — — — זיצט האַלבע נעכט באַ אַן אייל־לעמפּל, וואָס קאָפּטשעט און עסט אויף דאָס הארץ. עפּעס האָט ער געהאַט דאָס געפיל, אַז עס איז שוין לאַנג אַ געיעג אויף אים. און פון אַלע זייטן איז דאָס געיעג און — נישט פּטור צו ווערן און נישט צו בלייבן אַזוי...
און דאָס ערשטע מאָל אפשר — האָט ער דערפילט, ווי עס זאַמלען זיך טרערן אין זיינע אויגן און איבער די אויגן גיסט זיך אַ בלאַס און ער האָט שווער אָפּגעזיפצט.

VI

ליפשיץ האָט אַליין נישט געוואוסט נאָך וואָס ער טוט דאָס, נאָר ער האָט עקשנותדיק פאַרלאַנגט, אַז יעדער זאָל קומען מיט זיין סחורה צו דער באַשטימטער צייט. און בייענדיק פּאַרנאַכט אַהיים, האָט ער פריער אָפּגעטרעטן באַ שקלאָוון און אים מיט זיך מיטגענומען.

אויפן וועג האָבן ביידע געשוויגן און ס'איז זיי געווען שווער אויף די הערצער. שקלאָוו האָט זיך אַלע ווײַלע אומגעקוקט און משהל, פאַר־

קערס, האָט זיך איינגעהאַלטן און אַפילו דעם קאָפּ קיין איין מאָל נישט אויסגעקערט. דערפאַר איז ער געגאַנגען געלאַסענער און אַלע ווײַלע דערמאָנט שקלאָון:

— וואָס־זשע לויפט איר אַזוי?

האָט שקלאָוו געגעבן אַ מרה־שחורהדיקן קוק אויף אים און שוין גע־גאַנגען געלאַסענער.

אין שטוב זענען בײדע אַרײַנגעקומען פאַרטוענע און צעטומלטע, ווי זיי וואָלטן נאָר־וואָס עפּעס שווערס איבערגעקומען. ליפשיץ האָט משונה געקוקט דורך די „רערלעך“ און דאָ איז פאַניע אַרויסגעקומען פון שלאָפצימער מיט אַ פריש געוואַשן פּנים און מיט אַ לײַכטן פאַרפום־ריח, האָט זיך אַ טונקעלער טרויער אַ גליטש געטאָן איבער משהלס ברוסט און ער האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן.

פאַניע איז צוריק אַרײַן אין שלאָפצימער. שקלאָוו האָט אויסגעטאָן זײַן שוואַרץ־שטרויענעם הוט, ער האָט זיך אַרומגעקוקט מיט די אַרויסגע־שטאַרצטע קײַלעכדיקע אויגן נישט זיכער און האָט זיך אַוועקגעזעצט אין שאָטן אויף דער אַטאַמאַנע.

איז משהל צוגעגאַנגען צום טיש, וואו חוהטשע איז געזעסן שטיל און ערנסט און געמאַכט די לעקציעס, האָט זיך איינגעבויגן און אַרײַנגע־קוקט אין ביכל און געגלעט דעם מײדלס קעפּל:

— וואָס־זשע? דו מאַכסט איצט די לעקציעס? ס׳איז דאָך שוין טונקל.

— כ׳זע שוין טאַקע נישט.

— לייגט מען אַוועק דערווײַל.

— די מאַמעשי — — —

און אײדער זי האָט געענדיקט די פראַזע, האָט זיך דערהערט פאַניעס קול מיט פאַרטועניקייט און שטרענגקייט:

— נישקשה, מען זעט נאָך — איז אַרײַנגעקומען אין ערשטן צימער מיטן הוט און האַנט און פאַרענדיקט — מען קען נאָך פאַרענדיקן די לעקציעס.

משהל האָט נישט אויסגעדרייט דעם קאָפּ:

— אַז דו זאָגסט: מען זעט — איז דאָך נישט שייך.

האָט זיך אומגעקוקט און אויפגעכאַפּט דעם שפּאָטישן אומגעדולדיקן בליק. האָט ער צעטומלט א קוק געטאָן אויף שקלאָוון, וואָס האָט עפּעס ווי געשמייכלט, האָט ער צוגעגעבן:

– פינצטער איז נאָך טאָקע נישט. אָבער... שוין טונקל.

און האָט זיך געווענדט צו שקלאָוון:

– וויפל איז שוין דער זייגער?

און אַליין אַרויסגענומען זיין זייגערל. געעפנט דאָס שייטל און צוגעטראָגן דאָס ציפערבלאַט צו די אויגן:

– שוין טאָקע באַלד זיבן. ווען דאַרפן זיי קומען?

– מסתּם באַלד.

– אַזוי.

איז צוגעגאַנגען צו דער אָפענער טיר פון שלאָפצימער און געטראָפן ווי פאַניע שטייט פאַרן קליינעם שפּיגל און טוט אָן דעם הוט. דערביי האָט זי געהאַט אויפגעהויבן די הענט און די אַרבל האָבן זיך געהאַט אַרויסגעגליטשט. איז אים אויסגעקומען, אַז עפּעס זענען אירע הענט איצט אַנדערש ווי שטענדיק: זיי זענען קלאָרער און פולער. האָט ער נאָר ערנסט אויסגעשטעלט די אויגן און עפּעס נישט געקוקט צו איר:

– וואו גייט מען עס איצט?

– דאַרפסט מיך דאָ האָבן?

האָט נישט מפסיק געווען פון קוקן אין שפּיגל און פאַרענדיקט רויקער:

– כ׳גיי אַראָפּ אַביסל.

– וואָלסטו אפשר חוהטשען אויך מיטגענומען?

– וואָס נאָך? כ׳וועל נישט טרעפן אָן איר?

– טרעפן וועסטו מסתּם טרעפן, נאָר עס דאַרפן קומען אַהער מענטשן.

האָט פאַניע שוין אַ קנייטש געטאָן דעם שטערן:

– נו, זאָל זי אַריינגיין צום שכן.

– זאָל זיין צום שכן.

ליפשיץ איז געווען צערודערט און פאַניע, אַרויסגייענדיק מיט חוהטשען, איז אויך געווען צערודערט און שקלאָוו האָט אָפּגעזיפצט:

– כ׳על אייך זאָגן דעם אמת, ליפשיץ, איך בין אייך מקנא.
האָט משהל פאַרענדיקט דרייען דעם פּאַפּיראָס.
– מקנא? מיט וואָס אַ שטייגער?
– ווייס איך? גאָרנישט. מען לויפט, מען האַוועט, מען שטעלט איין דאָס לעבן, זאָל כאָטש זיין פאַר וועמען... באַ מיר אין שטוב איז דאָך אַן אמת גיהנום.
– איר האָט נאָך אַלץ צו טאָן מיט אייער יידענע?
– איך האָב צו טאָן? איך שוויג שוין אינגאַנצן. נאָר זאָל מען זאָגן: איין מינוט ס׳זאָל זיין שטיל. מען הייבט זיך אויף מיטן ליאַרעם און מיט די קללות און מען לייגט זיך מיטן ליאַרעם און מיט חרמות און אַ גאַנצן טאָג קאָכט דאָס גיהנום. ס׳איז מיר נאָר אַ רחמנות די קינדער. דאַכט מיר, זיי זענען שוין אינגאַנצן צעחושט.
– אַחי...
און ביידע האָבן זיך שטיל פאַרטראַכט.
שקלאָוו האָט זיך אויפגעשטעלט און ס׳האָט אויסגעזעזן, אַז ער וויל אויסברעכן אין אַ געוויין, ליפשיץ האָט נישט געקוקט אויף אים און אַ ביטער שמייכעלע האָט געוואונקען פון די וואָנסן אַראָפּ. דער אָוונט האָט שוין געגאָפּעט אין שטוב אַריין. ליפשיץ איז געזעסן ווי איינגע-הויקערט און גערייכערט, האָט שקלאָוו אָפּגעזיפצט, זיך געזעצט נעבן טיש און פאַרענדיקט:
– מוטשע זיך, שטעל איין דאָס לעבן, און אפשר ווייסטו פאַר וועמען?!
פלוצלינג אַ שמייכל געטאָן:
– און אפשר פאַרקערט. מען שטעלט זיך איין, וואָרום וואָס האָט מען דאָ אָנצוווערן? דאָס ייגנע לעבן?
– אויך גערעכט, – האָט ליפשיץ געענטפערט. נישט געשמייכלט, נאָר זיך אויפגעשטעלט און זיך דורכגעגאַנגען איבער דער שטוב הין און צוריק.

דערווייל איז אָנגעקומען טורמאַן, אַ דיקער אָנגעגעסענער יונגערמאַן מיט אַ נגידיש שמייכעלע אויף אַ לאַכנדיק צופרידן פנים. ער איז אַריינגעקומען רעשיק און זיין גאַנצער גוף איז עפעס געווען מאָדנע קיילעכדיק, ווי אָפּגעגאָסן. ער האָט געטראָגן פענסנע, געהאַט אַ געגאָלטן קאָפּ אונטער אַ שטרויענעם ווייסן הוט, וואָס איז אים געשטאַנען אויפן

„שפּיץ“ קאָפּ. די בּאַקן – גלאַט ראַזירט און טונקל־גלאַנציק, ווי זיי וואָלטן געווען אָנגעגאָסן מיט ווישניק. איז אַריין מיט זיכערע טריט, העכערער שטים און גלייך:

– נו, וואָס־זשע וואַרט מען?

– די „לאַנגע“ האָט איר? – האָט שקלאָוו געפרעגט.

– וואָס פאַר אַ שאלה? אַודאי האָב איך. אַז איך זאָג – איז געזאָגט. – און געקוקט מיט שפּאָט אויפן צעשראָקענעם שקלאָוון.

דאָ – האָט מיטאָמאָל זיך אויפגעכאַפּט די בּלינדע שרעק בּאַ ליפּשיצן אין האַרצן און ס'איז אים געוואָרן שלעכט.

– כ'האָב דעם דייטשל אויך געבּראַכט צו שלעפן! – האָט טורמאַן זיך בּאַרימט.

– דאָס דאַרף מען נישט. – האָט ליפּשיץ געזאָגט און געהאַט אַ געפיל, ווי ער וואָלט פאַרגעסן עפּעס אַ וויכטיקע זאַך.

– וואָס־זשע? אַ בּבל איז עס בּאַ אייך? – האָט טורמאַן געשמייכלט וואוילעריש און זאָרגלאָז – נישקשה, אויב עס וועט אים נישט סטייען די „ענגלישע קרענק“, וועט ער זיך מיט די „יעקעס“ אויך נישט וואַרפן...

– הייסט עס, אַז „לאַנגע“ האָט איר נישט אינגאַנצן? – האָט ליפּשיץ געפרעגט און איין ווײַלע האָט זיך אים שטאַרק געוואָלט זאָגן:

– טויג נישט דער גאַנצער עסק, און לאָמיר זיך טאַקע תיכף צעגיין. נאָר ער האָט עס נישט געזאָגט. האָט עפּעס געטראַכט, אַז אָט וועט מען עס בּאַלד איבּערקומען. בּכלל איז ער דאָך נישט אַליין. פאַראַן נאָך יידן... און יענער האָט דערווייל געענטפערט:

– פאַרוואָס מיינט איר אַזוי? ניין. איך האָב אַלץ...

האָט ליפּשיץ אָפּגעזיפצט. ס'האָט זיך דערהערט אַ קלונג אין טיר און דער קאָפּ האָט זיך אים פאַרדרייט.

פּיזשבּיין איז אַריין, איז אַ ווײַלע געבּליבּן ווי דערשראָקן און אָפּגערופן ליפּשיצן אין צווייטן צימער:

– ווער זענען זיי? – איינער איז שקלאָוו, דאַכט זיך, און די איבּעריקע?

האָט שוין ליפּשיץ אַ שמייכל געטאָן און ס'איז אים גרינג געוואָרן אויפן האַרצן:

— ס׳מאַכט נישט אויס. אייגענע מענטשן. איך האָב דאָך אַליין נישט געקאָנט. האָבן מיר עס צעטיילט צווישן זיך.

פּישביין איז אַלץ געווען צערודערט:

— האַ?.. יאַ... נו... אָט גיי איך און שיק אייך אַריין דעם סוחר.

האָט ליפּשיץ זיך ווידער דערפילט צעשראָקן „און שיק אייך אַריין...״

נאָר יענער איז גלייך אַרויס. און באַלד איז אַריין וועקסלער. איז אַריינגעקומען מיט זיין דאַרקייט, פלייכקייט און זיינע אויגן האָבן שבת־פאַרנאַכטיק געגלאַנצט. ס׳האָט אויסגעזען, אַז ער ווייסט בכלל נישט, אַז אַ מענטש איז ביכולת צו שמייכלען. האָט געהאַלטן די הענט אין די קעשענעס פון זיין שוואַרצן מאַנטל, און ס׳האָט אויסגעזען, אַז אים איז קאַלט. טורמאַן האָט אים באַקוקט, שטייענדיק אָפּגערוקט פון אים:

— אַ וואַזשנער סוחר... אַזוי, דער אמתער.

— איך בין דען אַ סוחר? — האָט וועקסלער געענטפערט מיט אַ קול פון אַן אויסגעהונגערטן — אַז מען שיקט מיך־גיי איך, ווייטער נישט.

טורמאַן האָט זיך דערווייל אָנגעהויבן דינגען: ער האָט דוקא געוואָלט, אַז עס זאָל כלל קיין שותפות נישט זיין, נאָר יעדער זאָל זיך אָפּלייזן פאַר זיין סחורה, ער האָט נאָר מסכים געווען אויף אַ פּראָצענט פאַר ליפּשיצן, וואָרום:

— וואָס קער איך מיך אָן מיט אַזאַ שטייגער סוחר? — האָט ער אָנגעוויזן אויף וועקסלערן.

האָבן אַלע געשוויגן און נישט איבערגעשפּאַרט. משהל האָט עפּעס יאָ געהאַט דערגעגן, נאָר ס׳איז אים מיטאַמאָל נישט ניחא געוואָרן דאָס רעדן דערפון און געטראַכט:, ווי דערלעבט מען שוין איבערצוקומען די גאַנצע „אָפּעראַציע״ מיט טורמאַנען צוזאַמען... טורמאַן האָט דערווייל גענומען דערציילן „וואונדער״ פון זיין פּראַקטיק. אָט איז ער שוין איינמאָל געווען גאָר אַריינגעפאַלן... אין מיטן דער „אָבלאַווע״... און געהאַט באַ זיך האָט ער... און טאַקע שפּאָר געהאַט. אין אַ קאַפע־הויז איז עס געווען. גיט ער זיך אַ דריי אַוועק אין אַ ווינקל, געגעבן אַ טו־אויס דעם קאַפּעליוש מיטן מאַנטל און געבליבן אָט אין דעם

הולך – דערביי האָט ער זיך צעקנעפּלט און געוויזן זיין שוואַרצע „ראַבאַשקע“ – אַרויסגעשלעפּט אַן אַלט היטל פון קעשענע, אָנגעטאָן און אַוועק ווי אַ האָר פון דער מילך.

– יאָלדן פאַלן אַריין!

בשעת ער האָט דאָס דערציילט, איז וועקסלער געשטאַנען קני צו קני בעדריקט און געציטערט. דערביי האָט ער געטראַכט, אַז עס וואָלט זייער גלייך געווען, ער זאָל דאָ לאָזן די פּאָר „שטיקלעך“ און אַליין אַוועקגיין. ער האָט זיך אָבער געשעמט פאַר דעם פריילעכן דיקן טורמאַנען, וואָס שטייט און שיט מיט „אָפּעראַציעס“ און לאַכט זיך אויס „פון זייער היטעלע“ – „אַ קליינינקייט! חיים יענקל ב״ר טודרוס האָט געאַסרט, מוז איך אים טאַקע פאָלגן! האָסטו געהערט: זיי פאַר־ווערן...“ האָט וועקסלער דערפאַר אומגעדולדיק געציטערט, געפילט ווי דער אָטעם ווערט אים קורצער און געדענקט: סך הכל איז עס דאָס דריטע אָדער פערטע מאָל, וואָס שקלאָוו שיקט אים „קריגן“ און ער וועט מסתם אויך דאָס מאָל איבערקומען. אַז ער וועט עס נאָר איבערקומען, וועט ער אַוועק אהיים. אַוועקלייגן זיין מידן קאָפּ אויף זיין ווייבלס אַקסל און וועט זיך צעוויינען:

– רחלע, איך קען נישט מער...

וועט זי אים באַשווערן, אַז ער זאָל מער מיט דעם נישט האָבן צו טאָן און ער וועט עס פטור ווערן...

טורמאַן האָט דערוויל געשיט:

– עהע! דאָ זענען זיי נאָך גאָלד. גדולים זענען זיי? – צדיקים. אין קיעוו, ברידער, דאָרט זענען זיי פייער־און־פלאַם, איר ווייסט, וואָס זיי האָבן דאָרט אָפּגעטאָן?!

און ער האָט גענומען דערציילן, ווי אַזוי זיי האָבן דאָרט געמאַכט אַן „אַבלאַווע“, ווי אַזוי מען האָט „געפּאַקט“. פאַרשטייט זיך, אַז „געפּאַקט“ האָט מען די „יאָלדן“–די מעקלערלעך. די אמתע וועט מען נישט פּאַקן!

דערביי זענען אַלע דריי געוואָרן שטאַרק צעטומלט און האָבן אויס־געזען ווי זיי זיצן אויף אַ באַשולדיקונגס־באַנק. משהל האָט זיך גע־שטיקט מיט דער בלינדער שרעק, וואָס האָט געמאַכט ענג אין האַרצן און דער קאָפּ האָט אים אָנגעהויבן ווייטאָן.

— אוודאי, אַז דאָס אַ — האָט טורמאַן געוויזן אויף וועקסלערן — האַנדלט אויך!

וועקסלער האָט באַקומען אַ וויינענדיק פּנים. שקלאָוו איז געזעסן מיט אַ ליידיק האַרץ, נאָר ליפּשיץ האָט זיך געהאַט דערמאָנט אין פּאַניעס אַוועקגיין און צוריק געהאַט זיין עקשנות.

אַז מען האָט אָנגעקלונגען אין טיר, איז טורמאַן שטיל געוואָרן, שקלאָוו איז אויך ווי צו זיך געקומען און משהל איז שוין געווען רויק. איין וועקסלער נאָר איז אַלץ געשטאַנען נעבן וואַנט, קני צו קני געדריקט און געפּילט, אַז ער האָט קיין קול נישט.

דער „סוחר“ איז אַריינגעקומען אַליין. ליפּשיק האָט זיך מיט אים באַגריסט און געווען שטאַרק צעטראָגן. האָט גיך אָנגעצונדן דעם לאָמפּ און אַלע האָבן באַמערקט ווי יענער שטייט אומגעדולדיק. האָט אַרויסגענומען אַ ביכעלע און געפרעגט ביי ליפּשיצן:

— די גאַנצע באַשטעלונג?

— יאָ.

— באַלד — — —

האָט דאָס וואָרט געזאָגט מיט אַ מאָדנער ערנסטער און עפּעס צו רויקער שטים. אַלע האָבן אַרויסגעגלעצט די אויגן, געקוקט משונה ווי יענער גייט מיט רויקע טריט צו דער טיר, עפנט זי און משהלען האָט אַ שוואַרץ געטאָן אין די אויגן.

— אַ! — האָט עס שטיל אין אים אַ קרעכץ געטאָן. ס'איז אים געוואָרן שטאַרק ענג אין ברוסט און ס'האָט אין אים אַ געשריי געטאָן:

— אויס!...

דורך דער טיר האָט זיך אַריינגערוקט אַ רויט-אַרמייאיש היטל און אַ בליק געוואָרפן מיט אַ גרויסן רויטן שטערן. אַ האַנט האָט זיך מיט עפּעס גלאַנציקס אויסגעצויגן:

— „רוקי ווערך!“

אין ליידיקייט פון שטוב האָט אַ קרעכץ געטאָן:

— אַ-אַ-אַ!

שקלאָוו האָט אָנגעהויבן דרייען מיט די אויגן, ווי ער וואָלט אינגאַנצן אַראָפּ פון זינען. וועקסלער האָט דער ערשטער אויפגעהויבן די הענט, ווי ער וואָלט אויף דעם געוואַרט און האָט געעפנט דאָס מויל, ווי ער

וואַלט געוואָלט אַרויספּלאַצן מיט אַ געוויין. ליפשיץ איז שוין אינגאַנצן געווען רויק, ווי ער וואָלט ענדלעך דערזען דעם לעצטן אויסוועג, וועלכן ער פילט שוין אַ לאַנגע צייט. . .

— אַ סוף צו אַלעמען. . .

האָט ער איצט געקוקט אַזוי, ווי ער וואָלט גאָרנישט געזען. דאָס פּנים זיינס איז געווען ווי אויסגעשמירט מיט אַן ערד-קאָליר. איין טורמאַן נאָר האָט עפּעס משונה גענומען טרייסלען מיט די הענט און פיס, האָט פאַרשנורעט די ליפּן, געוואָרן רויט און אַריינגערוקט איין האַנט אין קעשענע. גענומען זיך פּלאָנטערן אונטער שקלאָוון און זיך טומלען אין ווינקל אַריין.

די האַנט מיטן רעוואָלווער האָט זיך צו אים דערנענטערט, מיטן פּיסקל געקוקט אים גלייך אין פּנים אַריין:

— „רוקי ווערך״!

ער האָט אויפגעוואָרפן די הענט, זיך געזעצט אויף געבויגענע פיס און געוואָרן נידעריקער. די אויגן האָבן זיך באַ אים גענומען גלאַנציק דרייען, ווי געווינטן, האָט געציטערט און געשטאַמלט שלינגענדיק שווער דעם אָטעם:

— אַ פרעמדער בין איך... כ'ווייס גאָרנישט... צופעליק געקומען צו גאַסט... צו מיין באַקאַנטן. . .

— שווייג!

— איך... איך...

דער אין שפּיציקן היטל מיטן רויטן שטערן האָט זיך איינגעבויגן נעבן טורמאַנען און עפּעס אויפגעהויבן, גענומען געלאַסן אויפוויקלען און אויפגעלייגט שמאָלע, גרינלעכע פּאַפּירלעך.

— און דאָס?

— נישט מיינס... נישט מיינס...

— „לאַדנאָ״!

דאָ איז שוין ליפשיץ אינגאַנצן געווען געקומען צו זיך, האָט אַפילו אַ טראַכט געטאָן ווי דער גאַנצער „קנאַקער״ ציטערט צום מיינסטן. איצט האָט ער געזען, ווי עס שטייען אין שטוב עטלעכע מענטשן מיט ביקסן און נישט דער סוחר און נישט פּישביין זענען נישטאָ.

מיטאַמאָל האָט דאָס האַרץ צוריק גענומען רעגלמעסיק שלאָגן און ער האָט מיט געקאָרטשעטע הויטן און ברעמען אַרום די אויגן געקוקט אויף דעם קיילעכדיקן גופֿל מיט דעם געגאָלטן קאָפּ. וואָס איז געווען שטאַרק נידעריק און האָט עפּעס כסדר געשלונגען. דער האַלדז איז אים געווען איינגעקאָרטשעט און ער האָט דערהערט ווי ער שטאַמלט:

— נישט מיינס... איך בין גלאַט אַריינגעקומען... אַדרבה: זאָל דער בעל־הבית זאָגן...

און צו משהלען אויף יידיש אַ גיכן זאָג געטאָן, מיט אַ קול ווי מען זאָגט אַ שפּרונג:

— אַלץ איינס יהודי...

משהל ליפשיץ האָט פון אים אַוועקגענומען די אויגן, איצט איז אים עפּעס קלאָר געוואָרן. אַלץ איז אים געוואָרן פֿאַרשטענדלעך. און מער וועט שוין די בלינדע שרעק נישט פּייניקן. און אַ טראַכט געטאָן, אַז ס'איז עפּעס זייער גלייך, וואָס פּאַניע איז דערביי נישטאָ... זי וואָלט זיך געפּלאָנטערט און נישט געוואוסט וואָס צו טאָן... און קלאָר איז אים געוואָרן, אַז שולדיק אין אַלעם איז נישט קיין אַנדערע, נאָר פּאַניע... און מיט פרומקייט אין די אויגן איז בײַ אים געבליבן:

— מילא... ס'מוז דאָך אַמאָל אַ סוף נעמען...

און געהאַט דאָס געפיל, ווי ער אַליין ברענגט זיך פֿאַר אַ קרבן...

האָט געהאַט געדענקט, אַז ער וועט זיך דאַרפן געזעגענען מיט חוהטשען. דערבײַ אַ קוק געטאָן מיט רחמנות אויף וועקסלערן, ווי וועגן זיך איז שוין גאָר נישטאָ וואָס צו טראַכטן, נאָר ער, ער ציטערט נעבעך אַזוי, ס'שניידט בײַם האַרצן.

— לייגט אַרויס פון די קעשענעס! אַלץ לייגט אַרויס!...

אַזוי האָט באַפוילן דער מיטן הויכן שפּיציקן היטל און מיטן רעוואָלווער אין האַנט...

— —

אָטוואָצק, אַפּריל 1923.

רויזע יאָקובאוויטש / ביבלישע פֿרויען

1

הגר

איז וואָס, אַז עס האָט מיך די האַרין פאַרטריבן אין מדבר.
איך פיל נאָך די הייליקע שטילקייט,
ווען ס׳האָט מיך דער פירשט פון די שטאַמען, אברהם,
געוועקט צו אַ גליקלעך דערוואַכן;
צווישן זוניקע סנאָפּעס און גאַרבן,
ווען ר׳האָט מיר געשוואוירן: ביסט הגר
צו אַ מעכטיקן שטאַם אויסדערוויילט, צו געבערן! —
אין שאָטן פון קעמלען פון זיינע
נאָך שטראַלט מיר דאָס ליכט פון זיין שטערן,
ווען ר׳בענטשט איבער מיר גאָר די וועלט — — —

איז וואָס, אַז עס האָט מיך די האַרין פאַרטריבן אין מדבר.
עס פאַלט צו די נאַכט, און עס נידערט דער עיט אויף פגר־ם.
מיך פרעגן די שטערן פון אויבן: וואוהין טראָגסטו, הגר,
דיין טרויער?
איך ווייס נישט וואוהין און צו וועמען
עס וועט מיך מיין דורשטן פאַרשלעפן,
נאָר כ׳בין נישט אַליין אין דער נאַכט דאָ,
כ׳טראָג הינטער מיין האַרצן די פרוכט פון זיין לעבן,
און כ׳טרינק די זכרונות פון ליבע — — —

II

מרים

דער ים־סוף רוט פאַרטראַכט, אויף זיין קרישטאָלענעם מיטן,
וואו ס'האָט געראַנגלט זיך דער עבד מיט זיין האַר,
ציטערט שטיל דאָס נס, וואָס האָט דעם שטראָם צעשניטן,
ציטערט פרום דאָס גליק נאָך אויסלייזונג פון צער.

דער ים־סוף רוט באַגליקט, געטרענקט מיט מוטער־פריידן,
ווי ס'רוט געבענטשט אַ פרוי נאָך דעם געווינען ס'קינד,
ווער האָט געזאָגט, אַ פאָלק פאַרלירט זיך אין די קייטן;
ווי איינער צו זיין ציל, אָט שפּאַנט עס פריי אַצינד!

דער שטח, ווייט באַשטראַלט פון זונענבליק פון משהן,
און ס'טראָגט זיך ווי אַ בשורה אַ באַגייסטערט רוישן:
דער ים האָט אומגעבראַכט דעם רייטער און דאָס פערד!

אויף פייקלען און אויף צימבלען שפּילט און זינגט דער גלויבן,
און מרים שפּרייט די הענט, פון ווינטן אויפגעהויבן,
צום לאַנד, פון גאָט באַשערט!

III

רות

אויף בעז'ס פעלדער, געריפֿט פאַרן שניט,
רױשן אין נאַכטיקער שטילקייט די זאַנגען,
אַ מיידל-געשטאַלט, פון בית-לחם געגאַנגען,
קומט אָן צום שייער מיט לאַנגזאַמע טריט.

צי איז עס אַ ווינטל, וואָס ווייעט, צי זי,
וואָס האַלט איין דעם אָטעם בײַ בעז צופיסנס,
אַ ווינטל איז קיל, און זי, אַך, זי גליט
און קומט צו דעם האַר אָן זיין וויסן.

— דו האָסט דיינע יונגען באַפוילן אין פעלד:
זאָל קלייבן דאָס מיידל פון וואָס איר געפעלט,
און איך האָב אין שטילקייט געקליבן, געקליבן
און בין אין דער נאַכט דאָ געבליבן,
בעז, אָ האַר, פאַר דיין גוטסקייט און טוגנד
צו ברענגען אין פעלד דיר מיין יוגנט!

בעז שפרינגט אויף: אָ גאָט, אונדזער היטער,
דאָס ביסטו רות, מאבס, געקומען נישט לאַנג,
וואָס קלייבסט אין מיין פעלד אַ זאַנג נאָך אַ זאַנג,
וואָס בלייבסט צו דער נעמין געטריי, —
אונדזער גאָט שטייט דיר בײַ! אונדזער גאָט שטייט דיר בײַ,
איך שווער דיר, אַז מאָרגן נאָך ווערסטו מיין ווייב,
דערווייל אָבער בלייב דאָ, פאַרבלייב!

שטיל ווערט עס ווידער אין דופטיקן שייער,
שטיל צינדט זיך ערגיץ אין פעלד אָן אַ פייער,
נאָר בעז, ער רוט נישט: פאַרגיין זאָל די נאַכט,
עס וואַכט איבער אים דאָ זיין גליק, אַ עס וואַכט,
צופיסנס שטייט רות, מיט איר פרייד שטיל פאַרבאָרגן
און וואַרט אויפן מאָרגן...

IV

ר ח ל

פון פּאַלמען און איילבּירטן נידערן שאָטנס אויף בּרונעמס,
דאָרט קומען די טעכטער בּית-לחמס צו טרינקען די שאָף,
און קערן צעשמעקטע, צעבּליטע אַהיים מיט געזאַנגען,
און ווערן צעפלאָסן אין דעמערונגס-שיין פון דעם טאָג.
נאָר לאה, מיין איינזאַמע שוועסטער, בּלייבּט זיצן אַ בּלייכע:
צו איר וועט קיין שליח נישט קומען אין טונקעלן פעלד,
עס לייכט נישט איר שטערן אין הימלישער לופט, אין דער וויכער;
אָ יעקבן ליבּט זי, און ער האָט די שיינקייט געוויילט.
מיך, רחלען, די יינגסטע!
אָ שוועסטער פאַרטרערטע, געדענקסטו?
ווי ר'האָט צוליבּ מיר פונם בּרונעם געקוילערט דעם שטיין,
ווי ר'האָט פאַר אַ קנעכט זיך פאַרקויפט צוליבּ מיר,
און ער פּאַשעט די קעמלען פון לבן מיט פרייד
צוליבּ מיר –
היינט שענק איך אים דיר!
איך שענק דיר מיין איינציק בּאַשערטן, –
אָ לאה, מיין שוועסטער –
דו ווייסט נישט, ווי גרויס ס'איז מיין קרבּן, אויף אייבּיק
ווען כ'שייד מיך פון אים –
דו ווייסט נישט, ווי גרויס ס'איז מיין קרבּן,
ווען איך גיי אַוועק פון מיין גליק. –

V

אסתּר

פורפור און גאָלד-געוועב אויף אַלאַבאַסטער-שטאַנגען אויפגעצויגן
הייען אונטער פערלמוטער-ווענט,
אין קיניגסהויז די פרייד האַלט באַלד באָם ענד,
עס קלינגען נאָך די זאָראַטוסטאַ-ליבעזאַנגען.

אין לוסטגאַרטן נעמט מיך אַרום אַ וויי און באַנגען
צו מרדכיס שטיבעלע, וואו כ׳האָב אַ היים דערקענט,
וואו כ׳האָב געלעזן אויף שטיינער אויסגעברענט,
אויף פעלזן אויסגעקריצט, ווי ס׳איז מיין פאָלק דערגאַנגען.

עס פאַלט אַ סוד — ווער האָט אים איינגערוימט דעם האַרצן,
אַ מאַמען ווערס דערמאָנט אָן איר פאַרלאָזן קינד? —
מיין פאָלק, איך הער, באַדאַרף מיין הילף געשווינד,
די שושן-שטאָט, איך זע, איז איינגעהילט אין שוואַרצן —
— — — — — — — — — — — — — — —

גיי, מרדכי, מענטש פון פאָלק, טו אַלעמען צו וויסן,
פון אַלע שולן אויפגיין זאָל אַ וויי-געשריי צו גאָט,
און איך מוז גיין דערבעטן גנאַד
דעם קיניג אחשורוש, פאַלן אים צו פיסן!

יואל מאָסטבּוים/פּאניטשעק

זיין יוגנט

פון זיין כאַראַקטער האָט פאַניטשעק נישט באַלאַנגט צו יענע יונגע פערד־לעך, וואָס האָבן ליב די פרייע לאָנקעס, דאָס שפּרינגען, יאָגן זיך, הירזשען און לויפן חיאָרסטן־ווייט איבערן גרינעם שטח, דען ער איז געווען אַ שטיל בכּבודיק פערדל, וואָס האָט ליב געהאַט דאָס איינטאָ־גיקע שטאַל־לעבן פון אַ טאַטן, אַ מאַמען און אַ גוט געבעט געלעגער.

פאַניטשעקס מאַמע איז געווען אַן אַלטע באַקאַנטע שקאַפּע, אַ פוילע, קראַנקע, זי האָט געדינט אין אַ גלאָז־הוטע איבער פופצן יאָר. פון קוקן אייביק אין רויטן פאַבריק־גלאָז־אויוון, וואָס האָט געברענט באַטאָג און באַנאַכט, איז זי בלינד געוואָרן, פון שלעפּן טאָג מיט נאַכט האָלץ און גלאָז־טראַנספּאָרטן אַהין און צוריק—איז די הויט פון די אונטערשטע
פיס שטענדיק אָפּגעריבן געווען.
אַטיילמאָל איז זי שטיין־געבליבן אין מיטן וועג גלאַט אַזוי אויסגע־
דרייט דעם קאָפּ אין איין ריכטונג, געקוקט אין הימל אַריין.
זי איז שעהנווייז געשטאַנען מיט דער טאָרבע אויפן האַלדז און גע־פּאָרסקעט און געקייט, סיי זי האָט יאָ באַדאַרפט, סיי נישט. האָט געמעגט באַרטש, דער גוי, זיך צלמען און וואַרפן אין דר׳ערד אַריין, אַז זי באַלעמוטשעט אים, האָט עס אים גאָרנישט געהאָלפן און עס איז נישט געווען דער וועג, וואו די שקאַפּע זאָל נישט אַוועקבלאָנדזשען איבער ווייטע זומפן ערגעץ, וואו גראָז־לצים אָדער שדים שפּרינגען אַרום. האָט זי, די שקאַפּע, געבענקט אַמאָל צום פערד? האָט זי געבענקט צו אים, צו אַ פרייער לאָנקע? ניין, דאָס איז געווען גיכער אַ נזיר צווישן פערד, אַן איינזאַמע פיר־פיסיקע חיה, אַ דאַרע מיט גרויסע שפּיציקע ביינער, אַ קאָפּ אַ לאַנגן, מיט ווייסע בעלמען אויף ביידע אויגן און צוויי לעדערנע ברילן, צו פאַרשטעלן שאָטנס פון ביימער און מענטשן, אַז זי זאָל זיך נישט דערשרעקן. „פאַניטשעק" האָט פולשטענ־דיק געירשנט די אייגנשאַפטן פון דער מוטער, די שטילקייט, רויִקייט און שקאַפּישע גלייכגילטיקייט, מיט איין אונטערשיד, וואָס „פאַניטשעק" איז געווען זייער שיין געבויט, לויט דער פאַרב פון דער מוטער רויט, צוויי ווייסע פלעקן אומגעלומפּערט פאַרוואַרפן איבערן

שטערן, ווי עמיץ וואָלט אים אויף שטענדיק באַשפּריצט מיט קאַלך, אַ פּאָר קליינע אויערלעך, וואָס האָבן זיך באַם מינדסטן גערויש, באַ דער מינדסטער באַוועגונג אויסגעשפּיצט זיך הערן, און קלוגע, אבסערווירנדע אייגעלעך.

ווארום פאַניטשעק איז אין זיין כאַראַקטער געווען אַ שטילער, זיך איינהערנדיק פערדל. אָט שטייט ער פּריטיק-צו-נאַכטס און קוקט אַרויס צום בעל-הביתס פענצטער, וואו עס ברענען זיך ליכט, דאָרט שטייט דער גוטער אפרים-הערץ מיט אַ בעכער אין האַנט און מורמלט עפּעס און זינגט עפּעס. וואָס ער מורמלט און וואָס ער זינגט — פאַרשטייט נישט פאַניטשעק, נאָר ווען ער קוקט זיך איין און הערט זיך איין, ווערט אים זיס און פריילעך אויף דער נשמה. ער גיט אַ פּערדיש שמייכעלע, פּונקט ווי אין יענער נאַכט, ווען ער דערזעט, אַז דער הימל איבער דער שטאָל איז אָן אויסגעשטערנטער.

נאָכן בעכער קומען אָן זמירות, מענטשן שאָקלען זיך אַהין און צוריק און שיקן זייערע ליבּ-לידער צום הימל. פאַרוואָס און צוליב וואָס די מענטשן טוען עס, פאַרשטייט נישט פאַניטשעק, נאָר ווען ער הערט זיך איין דערינען, גיסן זיך אים אַריין מאָדנע קלאַנגען. עס דאַכט זיך אים אויס, ווי עמיץ קיצלט אים באַם שטערן און רופט אים: טייערער, ליבער פאַניטשעקל, אויך דו ביסט דאָך אַן אונדזעריקער, און יאָ, שפּעטער גייען מענטשן שלאָפן, פאַרמאַכן די לאָדנס, שנאָרכן און כראָפּען מיט אַ זיסן שלאָף. נאָכן שלאָפן הערט זיך פון הינטער די לאָדנס עפּעס אַ מורמלען, דאָס זאָגט מען דאָך פּרק. פאַניטשעק ווייסט נישט, וואָס פּרק איז, נאָר ווען ער הערט דאָס מורמלען פון הינטער די לאָדנס אין שטילן שבת באַטאָג אַריין, גיט ער אויך אַ פּאָר קינדישע גענעצן, לייגט אַוועק דאָס מאָרדקעלע אויפן היי און הייבט אָן זיס חלומען פון וויכע, מיט היי אויסגעבעטע געלעגערס, זיסע קאָבילנע מילך און גאָלדענע גלעקלעך.

נאָכן שלאָף קומען שטענדיק אַרויס די בעלי-הבתים, אפרים-הערץ, אַ הויכער ריזיקער ייד, מיטן ברייטן גאַרטל נאָך פון דאַווענען אָן, אַן אויסגעשלאָפענער, פּרק אָפּגעזאָגטער, אָפּגעוואַשענער און אויבס-אָפּגעגעסענער ייד. ריין און מחיהדיק איז אים איצט די נשמה, פון קיין וואָכעדיקע געשעפטן ווייס ער נישט, גייט ער גלאַט אַזוי אַ קוק טאָן,

ווי לעבן חיות אויף דער וועלט. האָט די בהמה נאָך געַנוג ליפּעַנעס אין שאַף? זענען די שעפּסן שוין אין פעלד? און צי זענען די פערד גוט באַזאָרגט בײַ די קאָרעטעס? אים צו באַגלייטן גייען מיט די טייערע איידעמס, בלאָנדע יונגעלייט מיט קליינע גאָמבע־וווּרצעלעך און מיט גאָלדענע קייטן אויף די זייגערס. אַ גאַנצע וואָך זענען זיי צעזייט און צעשפּרייט אַרום דער הוטע, ווער עס איז פאַרנומען מיט אייַנקויפן האָלץ, מערגל (ליים), ווער מיט אויסקויפן איבער די דערפער בראָכוואַרק, בוטליעס, פלעשער, גאָנשערס, שמעלץ – נאָר צום שבתדיקן טיש קומען זיי צום שווער, לעבן אָפּ אַ פריילעכן שבת און פאָרן אַוועק.

אַצינד, נאָך האַלבן טאָג, גייען זיי מיטן שווער אַרויס איבער גאָטס וועלט, באַקוקן דאָס אַלץ וואָס זיי פאַרמאָגן, דאָס אַלץ, וואָס עס האָט זיי געבּרענגט די גוטע וואָך.

נעבן זיי גייט נאָך הערש־דודל, אפרים־הערצס יינגל, אַ בחורל, וואָס גייט מיט סאַמעטענע הייזלעך ביז איבער די קניען, האָט אַ בייטשל אין האַנט און הייסט אויך צוליב זיין שיינקייט „פאַניטשעק“.
„פאַניטשעק“ דער מענטש האָט זייער ליב פאַניטשעקן דאָס פערדל.

דען ער ווייסט, אַז נאָך אַ חודש אָדער צוויי און ער וועט אַרייַנפאַלן אין אַ בריטשקעלע און ער, דאָס יינגסטע זונדל אפרים־הערצס, וועט האַלטן אַ בייטשל און טרייבן און יאָגן דאָס פערדל.
דערום קומט ער אַלע מאָל צו צו אים און גיט מיטן בייטשל אַ קנאַק אין דער לופט – אַ סימן, אַז ער וועט אַמאָל זיין שמייסער זיין.

פאַניטשעק דערשרעקט זיך נישט, פאַרקערט, עפּעס אַ זיסער פאַרחלומטער ציטער לויפט דורך די אָדערן זיינע און ער פאַרטראַכט זיך מיט אַ היימישן בליק איבער די וועגן, וואו ער וועט אַמאָל, ווי אַנדערע יונגע פערדלעך, לויפן און הירזשען און שפּרינגען. שבת קומט פאַניטשעק דאָס שיינע בחורל צו אָן בייטש. ער גיט אַ נעם אַ גאָרשטש טרוקן היי, פאַניטשעק הייבט אָן אַרויסציען פון זיינע הענט לאַנגע פאַסיקלעך, הייבט אָן מאָלן מיט די קליינע ציינדלעך און איז גליקלעך מיטן גאַסט.

ערשט פאַרנאַכט, ווען יידן דאַווענען מעריב און זעגנען מחדש די לבנה, דערקענט פאַניטשעק נאָכן זוכן פון מענטשן די שטערן אין הימל, אַז עס קומט אָן וואָך. דער הוטע-אויוון וועט אָנהייבן ברענען, די פערדלעך לויפן, נאָר אים אַרט עס נישט, דען בײַ אים איז שבת רויק ווי וואָך, און וואָך, ווי שבת.

אַזוי איז געגאַנגען זיין לעבן, פאַניטשעקס שטילע, זיידענע לעבן. איז ער אַמאָל קראַנק געוואָרן? האָט מען גערופן אַמאָל אַ וועטערינאַר? ניין! אַ פריילעכער, גליקלעכער איז ער געוועזן אין דער הערשאַפט פון אפרים-הערצס הוטע.

נאָך אַכט חדשים איז בײַ פאַניטשעקן געשטאָרבן די מוטער. געגאַנגען איינמאָל אויף אַ זומפיקן וועג, איז די שקאַפּע איינגעזונקן מיט די פאָדערשטע פיס, דער וואָגן איז אַרויף אויף איר און זי דערדרוקט.

פאַניטשעק איז געקומען צו לויפן מיט די בעלי-הבתים. געבליבן שטיין, נישט פאַרשטאַנען וואָס דאָ איז פאָרגעקומען, אָבער ווען ער האָט דערזען, אַז די פיס זענען אויסגעצויגן ווי שטעקנס און אַז מענטשן שינדן די הויט פון איר, האָט ער אָנגעהויבן שפּרינגען, הירזשען, לויפן שיער נישט משוגע צו ווערן. פון דעמאָלט אָן איז פאַניטשעקן אַריין אַ „סמוטעק" אין קאָפּ אַריין, מען האָט געמוזט אַרויסנעמען די מאַמעס „כאָמוט" פון שטאַל, איר בייטש, איר קאַרעטע, אירע לייטשעס, די ציימלעך, אַפילו דאָס שאַף, פון וועלכן זי האָט געגעסן.

ריצערזש

נישט צו דערלאָזן קיין שום טרויער, קיין שום שלעכטע געדאַנקען, האָט מען אים שפּעטער אַריינגעשטעלט נאָך אַזאַ זשרעביקל, אַ ווייס ווי מילך, דאָס איז געווען אַ פערדל פון אַן אַנדער מין כאַראַקטער. אַ פריילעכס, שפּרינגעדיקס און נאַרישס, ווי אַ קינד. דאָס פערדל איז געוועזן פון אַ גרויסן כראַביע, פאַרריסן דעם קאָפּ אין דער הייך, געשטאַמט פון פריצישע פערד, לעבעדיקע, שטאָלצע און שטאַרקע. קיינער איז אין דער פאַמיליע נישט געשטאָרבן, קיין טויטע פעל, קיין אָפּגעריסענע שקאַפּע, פאַרקערט, איז עס שטענדיק מיטגעלאָפן מיט די עלטערן בײַ אַ חופה-קאָטש, באַהאָנגען מיט בלומען, מיט בענדער

געלעבט שטענדיק צווישן חתונות, אימעניגעס און אילומינאַציעס, הייגט פאַרוואָס האָט ער באַדאַרפט טרויעריק זיין?

דאָס פערדל האָט געהייסן „ריצערזש“, אַ ער איז דאָס געוועזן. פון ריצערזשן האָט מען דערוואַרט גאָר עפעס אַנדערש. נישט בלויז איינצו־שפאַנען אין אַ בריטשקעלע, צו מאַכן אים פאַר אַ אידיליש שפאַציר־פערדל, דען פון אים האָט מען ערוואַרט גרויסע זאַכן: נעמען פריזן, גיין מיט אַ פרינץ אין מלחמה, דערפאַר האָט מען אים דערצויגן „ווישטשיגאָווע“, עס הייסט, מען האָט אים געהייסן שפרינגען, טאַנצן, פליען איבער פאַרקאַנעס און באַריערן, און דערפאַר טאַקע איז ער גע־וואָרן געשיקטער און פלינקער ווי פאַניטשעק. איר, פאַניטשקן, די וויין־צאַרטע פרוי, איז געפעלן אָט די לעבעדיקייט אין ריצערזשן.

פאַניטשעק האָט געקוקט אויף אים ווי עפעס אויף אַ גרויסן גבור, נאָך וועלכן אַזאַ שוואַך קליין נפשל ווי פאַניטשעק דאַרף נאָכגיין בלינ־דערהייט.

געפעלן איז פאַניטשעקן די לייכטזיניקייט און פריילעכקייט, וואָס ער, דאָס יונגע פאַרזאָרגטע פערדל האָט עס אין זיך נישט געהאַט, איז „ריצערזש“ געשטאַנען אַ פריילעכער, שטאָלצער אין שטאַל, אַרומגע־לאָפן, געהירזשעט מיט אַ זשרעביִשן הירזשען. געטאָן זיך טיילמאָל אַ ריר אָן מיטן קאָפּ אין פאַניטשעקן און איז עכט צופרידן געוועזן.

פאַניטשעק האָט עס מיט גרויס פרייד אָנגענומען, געענטפערט אים מיט אַ פרומען באַלעקן און באַשמעקן פון אַלע זייטן, ווי אַ שוועסטער, און איז אויך צופרידן געוועזן, נאָר נישט מער, וואָס אין האַלטן די ימים־טובים האָבן זיי זיך נישט אויסגעגלייכט.

פאַניטשעק פילנדיק ווי די בעלי־בתים שפאַנען חיינט אין שבת נישט איין קיין פערד, קלינגען נישט, קלאַפּן נישט, איז געוואָרן אַזוי שלע־פערדיק און מיד אַז ער האָט זיך אויך אַוועקגעלייגט אויפן בויך, אויף פרישן היי אויסגעבעט, ווי אַ שבתדיקער חתן. דער צווייטער ווידער איז אין דעם טאָג, וואָס האָט געהייסן זונטיק, געשטאַנען און געזען, ווי זיינע בעלי־הבתים גייען אַריין אין קלויסטער און ווי דער אַלטער אויסגעדינטער זעלנער „טשאָפּ“ מיט דער קוליע אונטערן

אָרעם מאָנדרעוועס באַ די גלעקער און שיס אַראָפּ פון קלויסטער-שפּיץ אַזעלכע משוגענע בימבלען, צימבלען און גלאַנגען.

ריצערזש האָט ליב געהאַט צו זען ווי די קאַראָזעלע „פּיאַקס”, וואָס שטייט אַ גאַנצע וואָך איבערגעדעקט מיט גרויע לייוונט, דרייט זיך, און אויף איר די שקצים, די שיקסעס, און די האָלצערנע פערד. ער האָט געהירזשעט און מיטגעטאַנצט נאָך דעם צימבלען פון די טעק, וואָס זענען באַהאַלטן געוועזן אין דער קאָטערינקע. ער האָט געקענט אָלן פון די דראָטן-גייער, קלאָץ-קריכער און קונצנמאַכער, דען די אַלע זונטיק-שמחות האָבן לאָבוסעוואַטע שטאָלץ געמאַכט „ריצערזשן” און אים פאַרשייט גליקלעך געמאַכט.

כאָטש פאַניטשעק און „ריצערזש” האָבן אַנדערש געפילט די וואָך און יום-טוב פון זייערע בעלי-בתים, דאָך ווי גוטע שכנים האָבן זיי געלעבט און אַ סך מאָל האָבן זיי זיך פאַרטרויט די הערצער, דערפון איז אויך אַרויסגעקומען אַ ליבע. אָט איז איינמאָל פאַניטשעק געשטאַנען קעגנאיבער „ריצערזשן”. די גאָלדענע זון האָט דורך די ברייטע שפּאַרעס פון שטאָל באַגאָלדיקט די גרזשיבע און דעם שטאָלצן האַלדז ריצערזשס. „פאַניטשעק” האָט איינגעזשמורעט די אייגעלעך און געשעפּט נחת דערפון.

זי איז צוגעגאַנגען און אים דערלאַנגט אַ מאָדנעם לעק באַ דער מאָרדע. „ריצערזש” האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ און נישט פאַרשטאַנען וואָס דאָס באַדייט, האָט ער איר געענטפערט מיט אַ לעק... אין פאַניטשעקס האַרץ האָט זיך עפּעס אָנגעצונדן אַ פלעמעלע, עס איז איר געוואָרן וואַרעם אויף דער נשמה, פונקט ווי די מוטער, די שקאַפּע, וואָלט איר דאָ אויפשטיין. פון דעמאָלט אָן האָט פאַניטשעק געפילט, אַז ווען „ריצערזש” גייט אַרויס פון שטאַל, ווערט איר זייער באַנגלעך, ער פלעגט שטיין באַם פענסטער פון שטאַל, אַריבערקוקן איבער די פּאַרקאַנעס דורך די שפּאַרעס פון די ווענט: לויפט שוין ריצערזש? קלינגט שוין זיין זילבערן גלעקל? און ווען ער האָט אים דערזען באַ דער טיר, האָט ער אים אָנגעהויבן באַלעקן און באַשמעקן ווי אַ ברודער.

אין געוויסע צייטן האָט פאַניטשעק איבערגעלעבט פאַרצווייפלטע מינוטן, אָט שטייט ער פון ווייטנס און זעט, אַז אַרום ריצערזשן

דרייען זיך אַ פּאָר פּרעמדע „קאָבילקעס”, שכנות פון אַ צווייטן הויף. פאַניטשעק האָט דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, ווי ער וואָלט גראָז זוכן, אָבער גראָד אין די מינוטן האָט ער געפילט אַ מין שטעכן אין די ביינער. פאַר די אויגן איז אים פונקען געפלויגן, מאָדנע הייסע פונקען, ער האָט געוואָלט אי וויינען, אי הירזשען, אי אַוועקלויפן ערגעץ פון בושה, נאָר דאָס אַלץ האָט ער נישט געקאָנט טאָן. ביז „ריצערזש” איז צוגעקומען אים איבערבעטן, האָט ער אויפגעהויבן דעם קאָפּ און געטאָן אַ זיפץ.

זיין ערשטע בייטש

אַז אַ בייטש איז אַ שלעכטע זאַך, דערפון האָט פאַניטשעק קיינמאָל נישט געוואוסט, דען ער האָט געהאַלטן, אַז אַ שמיץ פון אַ בייטש איז אַ סיגנאַל: גיי פערדל אַהין אָדער אַהער.

אַ קנאַק פון אַ בייטש אין דער לופט, דאָס גיט דעם פערד קוראַזש און מוט, דערום האָט ער געהאַלטן, אַז די אַלע בייטשן, וואָס די מוטער, די שקאַפּע, האָט געקריגן, איז נאָר געווען צייכנס, אַז זי, די שקאַפּע, זאָל לעבעדיקער גיין. טוט אָבער ווי אַ שמיץ פון אַ בייטש? דערפון האָט פאַניטשעק נישט געוואוסט, פאַרקערט, דער קנאַק מיטן בייטשל, דאָס איז געווען באַ אים דאָס זעלבע, וואָס באַ אַ יינגל, ווען ער דערהערט דאָס שפּילן פון אַ זילבערן טרומייטל ערגעץ ווייט אויף אַ באַרג. ער פלעגט אויפשטעלן די אויערן, זיך פאַרטראַכטן, און טייל-מאָל זיך צעהירזשען און צעבריקעווען ווי אַ ווילדער, דאָס וואָס עס איז אין זיין כאַראַקטער קיינמאָל נישט געווען.

פאַניטשעק האָט געבענקט נאָך אַזאַ בייטש און געהאָפט, אַז ווען ער וועט אַמאָל אַריין אין אַזאַ קאָטש, וועט ער האָבן די זכיה צו הערן אַזאַ מין קנאַקן. אַזוי איז נאָך צען חדשים אַבסאָלוטע פרייהייט פאַניטשעק פאַרבעטן געוואָרן אין אַזאַ קאָטש.

ס'איז איינמאָל אין אַ פרימאָרגן אפרים-הערצס סטאַנגרעט אַריינגעקומען איידל אין שטאַל און אַ ווייז געטון פאַניטשעקן אַ כאָמוטל, אַ ניי שיין ציימל, ווי מען ווייזט אַ קינד אַ קיכעלע, דערנאָך האָט

ער איר אַ פּאַטש געטון אין שטערן און אָנגעהויבן אַרויספּירן אין דרויסן.

פּאַניטשעק האָט דערזעענדיק דעם בּלישטש פון דער נייער קאָטש אַ זיסן ציטער געטון. ער האָט זיך עפּעס מאָדנע פּאַרשעמט, ווייל ער האָט זיך נישט געוואוסט ווי אַזוי צו האַלטן. אָט איז ער אויסגעקומען מיטן פּנים צו די אונטערשטע רעדער, אָט האָט ער אַריינגעשטעלט ביידע פוס צווישן די האָלאָבּיעס און גאָר איז ער אַריינגעגאַנגען מיטן קאָפּ צו די פאָדערשטע רעדער און געמיינט, אַז אַזוי וועט ער איינגע־שפּאַנט ווערן. ענדלעך האָט מען געמוזט מאַכן עטלעכע אויספּעסערונגען און מען האָט אים אַריינגעפירט צווישן די האָלאָבּיעס, צוגעבונדן, אַרויפגעלייגט דעם כאָמוט, דער סטאַנגרעט האָט זיך געזעצט פּאָראויס, פון הינטן אפרים-הערצס זונדל מיט דער בייטש אין האַנט.

— וויאָ, וויאָ — האָט זיך געהערט אַ פריילעכער בּאַפעל צו פּאַניטשעקן, ער האָט אַ שפּרונג געטון ווי אַ יונגל, געלאָפן פריילעך און לוסטיק. עס האָט אין אים אַלץ זיך געפרייט.

די מענטשן אויפן בּריטשקעלע האָבּן פּאַניטשעקן נישט פּאַרבּעסערט דאָס לויפן, ער איז געלאָפן ווי אַ זיגזאַג אַהין און צוריק אין דער און יענער זייט.

אַ דינער פיינער קורזש, ווי אַ ראָזער נעפּל, האָט זיך אויפגעהויבּן פון אונטער זיינע קאָפּעטעס און גרינג געמאַכט דאָס לויפן פון זיינע פיסלעך.

ער איז געלאָפן? גיין, עס איז זיך געלאָפן, עס זענען געלאָפן די פעלדער, וועלדער און וואַסערלעך, געדרייט זיך, ווי זיי וואָלטן אים מאַכן אַ וואַרע: קום, טייערער, לעבּעדיקער פּאַניטשעק.

אָפּלויפנדיק אָבּער אין שמחה אַזוי צוויי שעה נאָכאַנאַנד אין דער הוטע־געגנט, האָט אָבּער עטוואָס פּאַסירט. בּאַם זיבּעטן וויאָרסט איז גע־ווען אַ קליין ראָוועלע, וואו פּאַניטשעק האָט געמוזט אַריבּערשפּרינגען.

ער איז דאָ שטיין געבּליבּן און געוואַרט די קאָמאַנדע.

— שפּרינג — האָט ער געהערט אַ בּאַפעל. ער האָט זיך געקווענקלט.

— שפּרינג! נו, שפּרינג!

ער האָט זיך געדרייט אַהין און צוריק.

— פּאַרוואס שפּרינגסטו נישט?

— אַנו, דערלאַנג איהר מיט דער בייטש!

פאַניטשעק, דאָס רויטע קיילעכדיקע בחורל, האָט מיט דער בייטש צו־ערשט אָנגעהויבן פייפן איבער זיינע אויערן, געפייפט איינמאָל, צווי־מאָל, דריי מאָל — דאַן האָט ער אים דערלאַנגט אַזאַ שמיץ, אַז ער איז שטיין געבליבן ווי אַ גולם. אין עטלעכע מינוטן אַרום האָט זיך אויף פאַניטשעקס גוף געזען אַ בלאָע קישקע, ווי אַ שלאַנג. דאָס פערדל האָט גאָרנישט פאַרשטאַנען, וואָס מיט אים איז פאָרגעקומען — ער איז שטיין געבליבן און פאַרוואונדערט געדרייט מיטן קאָפּ, ווי די מויערן מיט די שטעלער וואָלטן איינגעפאַלן.

די ערשטע ליידן

אַ בייטש איז אַ ביטערע זאַך, האָט געטראַכט פאַניטשעק אויף צו־מאָרגנס, שטייענדיק אין שטאַל און זיך מישב געווען, אַז דאָס שיינע בייטשעלע, וועמעס קנאַקן ער האָט אַזוי ליב געהאַט, איז זיין שונא גאָר. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס אויף זיין פלייצע איז פאָרגעקומען. ווי טויזנטער פודן וואָלטן דאָרט ליגן. אויף דעם אָרט פון שמיץ האָט עפּעס אי געקיצלט, אי געביסן, אי ווייי געטאָן. אינסטינקטיוו האָט זיין פעל אָנגעהויבן ציטערן, פונקט ווי טויזנטער פליגן וואָלטן אים באַפאַלן. פון די דאָזיקע געהיימע פליגן האָט ער געוואָלט זיך באַשיצן, האָט ער געקאָפּעט מיט די פיס, געשמיסן מיטן וויידל אויף רעכטס און לינקס, נאָר ער האָט זיך גאָרנישט געקאָנט אָפּטרייבן פון די שלעכטע געדאַנקען און געוויסנסביסן-געפילן און שוידערן, וואָס זענען אומגעלאָפן אין זיין קערפּער דאָ און דאָרט.

אויפן צווייטן טאָג האָט מען שוין פאַניטשעקן נישט געצערטלט דאָס מאָרדקעלע, ווי באַם ערשטן מאָל, נאָר מען האָט אים גלייך צוגעפירט צו דער כור. ער איז באַלד אַליין אַריבערגעשפּרינגען די האָלאָביעס מיט די צוויי הינטערשטע פיס, איין פוס האָט זיך אַ רייב אָן געטאָן אין אַן אייזן. פאַניטשעק האָט געכאַפּט אַ ווייטיק, נאָר ער האָט זיך געשעמט אויסצוזאָגן. אין שפּאַן איז ער דאָס מאָל געגאַנגען שנעלער,

ווייל ער האָט געוואוסט, אַז אויב ער וועט זיך שפּילן און לויפן אַזוי נאַריש ווי נעכטן, וועט ער באַקומען דעם אייגענעם חלק וואָס נעכטן.

ער איז געגאַנגען מיט אימפּעט, אויסמיידנדיק די ערטער, וואו עס איז שווער אַריבערצוקומען, און דאָ וואו ער האָט נישט געקאָנט אַריבערקומען, האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזט נידעריק צו דער ערד, געקראָכן אויפן בויך, געקרעכצט, זיך אומגעקוקט פון אַלע זייטן, טאָמער וועט אים ווער אַרויסהעלפן.

ווען מען האָט אים אויסגעשפּאַנט און ער האָט דערפילט די פּיין, וואָס די אייגענע שטוב־מענטשן האָבן אים אָנגעטאָן, האָט ער נישט געוואָלט פאַרזוכן פון קיין עסן און טרינקען, אָט איז ער צוגעגאַנגען צום שאַף, צום ריינעם עמער וואַסער באַ דער ברונען געטאָן אַ שמעק און נישט פאַרזוכט, ברוגז איז ער געוואָרן מיט דער ברונען, מיט די היי־בינטלען, אַפילו מיט די פענצטער פון בעל־הבית איז ער ברוגז געוועזן און נישט געוואָלט זען קיינעם פון די בעלי־הבתים.

אַרומשלעפּנדיק זיך אַזוי איבערן הויף, פון ברונען צום היי און פון היי צו די שטאַכעטן פון פאַרקן, איבער וועלכע ער האָט אַריבערגעריסן דעם קאָפּ און געקוקט אין דער ווייטקייט אַריין: טאָמער איז דאָרט בעסער — איז ער אַריין אין שטאַל, דאָרט אין ווינקל איז געשטאַנען אַ טונקעלע לאַמטערנע, וואָס האָט מיט אַ געלער שיין באַלויכטן די שיינע גזשיבע ריצערזשס. פּאַניטשעק האָט צו אים דערלאַנגט אַ שמייכעלע און געטראַכט זיך אויף פערדיש לשון: אַבי איך האָב כאָטש אייך אויף דער וועלט. דערנאָך איז ער אַוועקגעפאַלן אויף דער ערד, נאָר שלאָפן האָט ער נישט געקאָנט.

אַווינטל האָט דורכגעשוועבט און אַ וויג געטאָן דאָס געלע פייער פון דער לאַמטערנע און אָנגעוואָרפן שאָטנס און שרעק אויף פּאַניטשעקן. עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז מייז קריכן אַרום אונטער זיין בויך און לאַשעטסקעס ווילן אים בייסן.

אַטיילמאָל האָט ער זיך פאַרקוקט דאָרט אין ווינקל און עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ערגעץ ווייט אויף אַ קלאָץ הענגט אַן אָפּגעריסענע שקאַפּע מיטן קאָפּ אַראָפּ. פּאַניטשעק האָט פּלוצלינג אָנגעהויבן שפּרינגען און דריקן זיך צו דער וואַנט.

אויס חתן־כלה

אַזעלכע נעכט זענען געגאַנגען איינע נאָך די אַנדערע, גאַנץ פרי איז פאַניטשעק אַוועק פון דער שטאַל, אַמאָל אַן איינגעשפּאַנטער אין אַ קאַטש, אַטייל מאָל האָט אויסגעפּעלט אַ פערד אין אַ וואָגן צו משא צו און מען האָט אים צוגעשפּאַנט צו אַ וואָגן אויך. באַנאַכט איז ער געקומען מיד און צעבראָכן און ברוגז, עס איז אים נישט איינגעגאַנגען קיין עסן, נישט קיין טרינקען און נישט די גוטסקייט פון בעלי־בתּים, וואָס האָבן אים אונטערגעבּעבּעט מיט היי אַלע נאַכט, דען ער האָט געפילט, אַז דאָס איז נאָר חניפה, אים מאָרגן ווידער אין אַ שווערן וואָגן איינצושפּאַנען. נאָר נישט מער, וואָס די אַלע יאָגערייען און פלאָגערייען זענען אָפּגעווישט געוואָרן מיט ריצערזשס צונג, מיט זיין לעקן און שמעקן. ער האָט דאַן פאַרגעסן, אַז אין דרויסן שטייט אַ וואָגן, אַז אויפן וואָגן ליגט אַ משא, אַז מיט דער משא מוז ער לויפן גאַנצע פינף מייל, און אַז אין מיטן וועג באַפאַלט אים אַ רעגן אָדער אַ האָגל, אָדער דונערן און בליצן. גוט איז פאַניטשעקן געווען אין אַזעלכע מינוטן, ער האָט פאַרגעסן אין דער גאַנצער וועלט, וואָס ליגט אונטערן שטאַל. פאַראַנען אָבער אַנטוישונגען אויף דער וועלט, וואָס פאַרוויטיקן דאָס האַרץ פון פערד, ווי פון מענטשן.

און אָט זענען אויפן ווישטשיגע־פּלאַץ פון פערד געשטאַנען צוויי שקצים, אייגנטימער פון צווייערליי פערד, געשטאַנען און דורכגעשמועסט זיך וועגן דער נאָענטער ווישטשיגע.

– אַנטעק, זאָגט איינער, ווייסטו וואָס איך וועל דיר זאָגן, אַז בײַ די היינטיקע „ווישטשיגעס" וועט „ריצערזש", דאָס העלדישע פערדל, האָבן די מפלה, ווייל „זשעליאַזנא" איז פיל שטאַרקער פון אים.

– „זשעלאַזנא", אָט דאָס נאַרישע גאַפּעוואַטע פערד?

– ער!

– אַז לעבן זאָלן אַזוי די שונאים!

– די שונאים זאָלן טאַקע אַזוי לעבן.

ביידע שקצים האָבן אויפגעהויבן די הענט און שטאַרק איינגעפּאַטשט אַ געוועט, דערנאָך זענען ביידע אַוועק אין פאַרשיידענע ריכטונגען.

ז ער וואָס איז געגאַנגען צו צו „ריצערזשס“ שטאַל, איז צוגעגאַנגען האַסטיק מיט גבורה. „ריצערזש“ איז אַליין צוגעקומען צו אים און איבערגעגעבן זיך צו אים אין האַנט אַריין. ער איז געגאַנגען מיט כבוד, ווי עס פּאַסט פאַר אַ יונג ווישטשיגאָווע פערד, וואָס געווינט פּריזן. זיינע קליינע גאָלדענע גלעקלעך האָבן געקלונגען, די פיינע געשניצטע שיכלעך פון זיינע קאָפּיטקעס האָבן זיך געהויבן אין דער לופט, זיין הירזשען און פרייען זיך האָט איבערראַשט אים אַליין. ער האָט מיט שטאָלץ געקוקט צו די פערד און געטראַכט זיך, אַז דעם בעסטן פּריז וועט ער נעמען פאַר זיך אַליין.

„פּאַניטשעק“ איז אויף קיין „ווישטשיגעס“ נישט געגאַנגען. דען ער האָט באַלאַנגט צו יענע פערד, וואָס האָבן נישט ליב קיין גרויסע נצחונות, קיין „ווישטשיגעס“, קיין פּריזן, קיין שפּרינגען איבער באַריערן, ער איז נאָר געגאַנגען זען דעם נצחון פון זיין געליבטן ריצערזשן.

ער איז דערנאָך געשטאַנען ווייט פון דעם זאַמל-פּונקט און זיך אַליין געשמיסן מיטן קליינעם וויידעלע, ווי אויף אַ שמחה.

מיט אַ שעה שפּעטער האָט זיך געהערט אַ קלונג אויפן זאַמל-פּונקט פון די „ווישטשיגאָווצעס“. עס איז געוואָרן אַ באַוועגונג, קיין פערד האָט מען נישט געזען לויפן, נאָר אַ שרעקלעכן קורזש און אַ שיטן פון אונטער די קאָפּעטעס מיט זאַמד. די פאַרשפּילטע רייטער האָבן זיך נישט געאיילט, די קעפּ באַ זיי זענען געווען אַראָפּגעבויגן, דערשלאָגן. די געווינער האָבן זיך געהאַלטן מוטיק, און זייערע פערד זענען צוגעגאַנגען צום זאַמל-פּונקט פון די ווישטשיגאָווצעס מיט אַ פאַרדינטער גרויסקייט.

אין עטלעכע מינוט אַרום האָט זיך געהערט רעדן וועגן „ריצערזשן“ און באַלד האָט מען געזען דאָס ווייסע פערדל אַ פריילעכס און גליקלעכס.

אַרום אים זענען געשטאַנען פאַרשיידענע כראַביעשע פערד, וואָס האָבן אים געחנפנט, אויף זייער שפּראַך האָט עס געהייסן, אַז זיי געבן אים אַפּ מזל-טוב, אָדער גאָר זיי זענען פאַרליבט אין אים. מענטשן זענען צוגעקומען און אים געגלעט און געחנפנט. ריצערזש איז געווען שטאָלץ און גליקלעך מיט זיך.

פאַניטשעק איז אויך צוגעקומען, געוואָלט באַווייזן אַלעמען, אַז ער האָט מער רעכט אויפן העלד פון די ווישטשיגעס, ווען ער איז אָבער צוגעקומען נענטער, האָבן אים די פערדלעך אויסגעמיטן, אָוועקגעדרייט זיך פון אים און נישט צוגעלאָזט צוגיין צום יונגן העלד. „ריצערזש“ אַליין, וואָס איז דאָס מאָל געווען פאַרשיכּורט פון נצחון, האָט איר איצט גרינג געשעצט. פאַניטשעקס קינדישע שמחה, האָט אויף אים קיין איינדרוק נישט געמאַכט און ווען יענער האָט זיך געטובלט און געבאָדן אין פרייד, האָט דער צווייטער וואוילעריש אויפגעהויבן דעם
קאָפּ און אויסגעדרייט זיך צו אים מיטן הינטן.

אין דער אייגענער נאַכט האָט מען „ריצערזשן“ אַוועקגעפירט אין אַ שטאַל, ווי אַ סאַלאָן. פאַניטשעק האָט זיך פון גרויס עגמת־נפש אַוועקגעלייגט ווי אַ נבלה, שלאָפן האָט ער נישט געקאָנט, און עפּעס איז אים געשטאַנען אין די אויגן, אין דער נאָז, ער האָט כּסדר געהאַלטן אין איין גענעצן, פאָרסקען מיט די נאָז־לעכער און מאַלן מיט די קליינע ציינדלעך, פונקט ווי ער וואָלט זיך פאַרקילן און נישט וויסן, וואו איז די פאַרקילונג, און ווי־אַרום מען ווערט זי פּטור.

פאַניטשעקס אַנטוישונג און די ציגיינערישע גנבה

אַ שוואַרצער חלום אויף זיין קאָפּ, האָט געטראַכט פאַניטשעק, דער יעניקער, וואָס איז נישט געוואוינט צו קיין עוולות, געהערט אַ ביסל! געקומען אים אַנטקעגן מיט שמחה, האָט ער זיך גאָר אויסגעדרייט מיטן הינטן, נו גוט, ווען ער וועט אַריינקומען אין שטאַל, וועל איך
מיך אַוועקשטעלן אין אַ ווינקל, און אויך אויסקומען מיטן הינטן.

און דאָס באַליידיקטע פערדל האָט זיך געמאַכט אַ פּלאַן, אַז ווען „ריצערזש“ וועט אַריינקומען, וועט ער נישט אַנדערש זיך אַוועקשטעלן אין אַ ווינקל און נישט אומקוקן זיך אויף אים. ער וועט מעגן צו
אים קומען מיט חניפות, מיט פערדלשע לאַסקעס.

ביז שפּעט אָבער באַנאַכט איז „ריצערזש“ נישט געקומען, און פאַניטשעקס צאָרן איז געוואָרן שוואַכער. אָט האָט ער שוין אָנגעהויבן

איינדרימלען און פֿאַרגעסן אין „ריצעזשן“, אין די בייסשן און אין דעם גאַנצן דורכפֿאַל זיינעם.

דער דרויסן איז געשטאַנען אַ שטילער, אומעטיקער, אַ העל לבנה־געשטאַלט האָט מיט אַ פֿאַרזאָרגטן בליק אַריינגעקוקט דורכן שמאָלן פֿענצטערל פֿון שטאַל צו פּאַניטשעקן צו, פּונקט ווי זי וואָלט זיך אָננעמען זיין קזשיוודע.

און פֿילנדיק עפּעס אַ מין צערטלעכע האַנט, האָט פּאַניטשעק פֿון שלאָף געמאַכט צו איר חנדלעך און שמייכלעך. עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ער זייגט פֿון אַ גוטער ברוסט און אַז אַ מוטער באַלעקט אים דעם שטערן. נאָר פּלוצלינג איז אים באַפֿאַלן אַ טונקעלער קאָשמאַר, עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, ווי פֿערד צעלאָזן זיך, הירזשען און שפּרינגען פֿון שרעק. האָט ער אַליין אויך געוואָלט נעמען לויפֿן, נאָר סיי דער שלאָף, סיי די לבנה האָבן פּאַניטשעקן זיך נישט געלאָזט רירן פֿון אָרט, אַזוי אַז ער האָט פֿאַרקרומט די מאָרדע און אין שלאָף אויפֿגעהויבן אַ פֿוס און געמאַכט עטלעכע רונדן צו דער לבנה, דערנאָך צוריק אַוועקגעלייגט דעם פֿוס.

אין דער צייט אָבער, וואָס די לבנה־נאַכט האָט זיך צעשפּילט מיט אירע אמתע און נישט אמתע חלומות, איז אָבער ערגעץ־וואו עפּעס פֿאָרגעקומען: דער ציגיינער־טאַבון, וואָס איז היינט געוועזן אויף די ווישטשיגעס, איז אייגנטלעך נישט געקומען זען דעם רעזולטאַט, נאָר מען איז געקומען אויסקוקן, ווער וועט זיך עס בעסער איינגעבן צו דער נאַכט־גנבֿה.

דער טאַבון איז זיך געזעסן שטיל אונטער דער לבנה־נאַכט און האָט געמאַכט אַ חשבון: „פּיגאָן“, דאָס הויכע רויטע פֿערד, איז אַ ווילדער און אויב מען וועט אים פֿאַרוואָרפֿן אַ שטריק אויפֿן האַלדז, וועט ער אַרויס פֿון געדולד און וועט זאַטראַטעווען אַלעמען, אַז „זשעלאַזני“ בייסט אומגעהייער, אַז „גוויאַזדאַ“ קאָפּעט, ער האָט שוין נישט איינעם פֿאַרפֿאָרן אין שטערן, אַז „קאָגוט“ שפּרינגט, אַז „ליעוו“ הירזשעט, אַז „טיגריס“ רייסט זיך אויס און אַנטלויפֿט און אַז „ריצעזש“ ווערט שטאַרק געהיט.

פֿון די אַלע איז געשטאַנען אויף דער וואַקאַנדאַ „פּאַניטשעק“. ער,

„פאַניטשעק“, דעם הוטניקס פערדל, וואָס איז נישט איבעריק שטאַרק, איבעריק קלוג און איבעריק אָפּגעהיט.

צו דער נאַכט־גנבה האָבן זיך געמאָלדן דריי פאַרשוין, „רולא“, אַ הויכער שטייפער ציגיינער, וואָס קאָן אויפרייסן דעם פיסק פון שטאַרקסטן פערד, ער האָט גענומען אַ זאַק און צוגעזאָגט פאַניטשעקס קאָפּ דעם זאַק אָנצוטון, „באָנק“, אַ קליינער ברודיקער ציגיינער, וואָס לאַכט מיטן ברייטן מויל ווי אַ נעגער, ער האָט זיך געריימט מיט זיין קאָנען פייפן און פאַרנאַרן פערד, און „טזשיזיק פיק“, אַ דאַרער קליינער יונג, מיט אַ צייכן פון אַ פערדישער קאָפּיטע אויפן שטערן ווי אַ האַלבע לבנה— אַ פרעכטיקער אַנטלויפער, ווען מען האָט אים געיאָגט.

די אַלע דריי האָבן זיך תוך־כדי־דיבור געגעבן אַ לאָז אַריין אין קאָרן, צעשאָטן זיך, קיין מענטשן האָט מען שוין נישט געזען, נאָר ברייטע קאַפּעלושן שווימען דאָ און דאָרט, ווי איין שאָס זענען זיי אויסגעקומען בא דער שטאַל, מיט אַ בליק צו דער לבנה און אַ ציגיינערישן שפרוך אנשטאָט אַ צלם אויף דער ברוסט זענען זיי אַריין אין שטאַל און אויפגעשטעלט פאַניטשעקן ווי אַ גולם, אויפגעשטעלט אים, אָנגעטון אים דעם זאַק, פאַרוואָרפן שטריק. פאַניטשעק האָט זיך נישט געגנגעשטעלט, דען ער האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט אים טוט זיך. אין עטלעכע מינוט אַרום איז ער שוין געגאַנגען ווי אַ שטיל שעפסעלע ווייט, ווייט אין וועג, די שטילע לבנה, וואָס פאַרשטייט כישוף, האָט אים נאָכגעקוקט, נאָכגעוואונקען מיט די זילבערנע פינגער: גיי, טייערער פאַניטשעק, דו ביסט אַ יידיש בכבודיק פערדל און דערום וועסטו אַ ביסל גלות אויך אָפּקומען.

פאַניטשעק איז נישט געגאַנגען, נאָר עפּעס האָבן אים די פעלדער און וועלדער געשטויסן פון זיך, ער האָט זיך אָנגעטראָפן מיט אַזעלכע ערטער, וואו ער איז קיינמאָל נישט געווען, זאַמדן, גריבער, בערגער, אַלע מאָל שיער נישט געפאַלן און דאָך שטיין געבליבן און ער האָט גאָרנישט געוואוסט, נאָך וואָס גייט ער, נאָך וואָס שטעלט ער זיך אָפּ, און צי פירט מען אים הענגען, שיסן, אָדער סתם שינדן די הויט. ווי אַ דערשראָקענע שאָף, וואָס זעט שוין דעם גלאַנץ פון מעסער, האָט ער זיך טיילמאָל פאַרטראַכט, מיט הכנעה אויסדרייענדיק דעם קאָפּ מיטן זאַק צו די מענטשלעכע אויגן אין דער נאַכט. אפשר וועלן זיי

אים פאָרט אָפּלאָזן. ער איז שטיין געבליבן, ווי אַ פאַרקלערטע קי, מיטן קאָפּ אויסגעדרייט צו די הייזלעך, שטעלער און שאָפּע פון דער הוטע, וואָס איז שוין געלעגן פאַרשלאָסן פון דער ווייטקייט און עפּעס אַ טיפע מרה־שחורה האָט געפּייניקט זיין געמיט: וואו איז דער סקזשיפּ פון דער ראָד־ברונען אין די יעשען־טעג? וואו איז די לאַמטערנע פון סטאַנגרעט „באָרטש“? און וואו זענען די פעטע רויקע בהמות, וואָס זענען געשטאַנען אין שכנות מיט אים?

פאַניטשעק איז שטיין געבליבן, זיך פאַרקלערט און פאַרטראַכט, ווי אַלע מאָל האָט ער פון אַן אַנדער זייט באַקומען אַ שטויס און אַ ריס באַם ווײדל, אָדער אַ צי באַ דער גזשיבע.

אין טאַבון

שפּעט באַנאַכט איז פאַניטשעק אַריינגעפאַלן צווישן קליינע הייזלעך, שמוציקע, פאַרלאָזטע, אָנגעוואָרפן מיט האָלץ, מיט וואַלד־נאָדלען, מיט שמאַטעס, מיט צעריסענע קאַלאָשן, מיט פעדערן, מיט קאַלינעס, מיט רויטע הויט פון פערדישן קאָלבאַס, מיט ליידיק טעפּ פון געגנבטן שמאַלץ, עס האָט געשמעקט מיט געבראָטענע קאַרטאָפלעס און הערינג און סמאַלענעס. דערזען דאָס פערד, זענען אַלע ציגיינער און ציגיי־נערלעך אַרויסגעפאַלן אויף דעם פערדל מיט אַ ציגיינערשער שמחה און באָלבלעריי. זיי האָבן פאַניטשעקן מכבד געווען מיט אַ פאַרשטונקענעם שאַף ליפּענעס, פון וועלכן ער האָט באַלד אָוועקגעכאַפּט דעם פּיסק און אויסגעשטשירעט די ציין פון עקל, אויסצומיידן דעם ריח אפילו.

אַ ברודיקער קובעל וואַסער איז פאַר אים געשטאַנען. ער איז שרעקלעך דורשטיק געווען, האָט ער געגעבן דעם ערשטן צי דורך די ציין און באַלד אַוועקגעכאַפּט דאָס מויל, ווי פון פייער.

אַ באָליע גרעט איז געשטאַנען איינגעווייקט מיט מידלענעס, דאָס האָבן די ציגיינער אויף גיך געוואָלט אויסוואַשן זייערע העמדער, כדי אויף גיך מאָרגן צו אַנטלויפן.

דערויף האָט זיך געטראָגן אַ שרעקלעכער עיפּוש פון דער באָליע און פאַניטשעק האָט זיך באַלד אָפּגערוקט דערפון.

ער איז אַרומגעקראָכן אַ פּאָר מינוט אויף דער פריי, ווי אַ פאַרבלאָנ־דזשעטער, געטראָפן זיך מיט עטלעכע דאַרע שקאַפּעס פון טאַבון, נאָר זיי האָבן אים נישט אינטערעסירט, ווי די ציגיינער. ער האָט געשמעקט דאָ און דאָרט, באַטראַכט דאָס און יענץ ווינקל, נאָר דערפון איז אים מער ביטער געוואָרן אויף דער נשמה.

צומאָרגנס גאַנץ באַגינען איז „רולא" געלעגן אויף דער ערד, פוס אויף פוס פאַרלייגט, געררייכערט אַ ליולקע און געפּיפּעט דעם רויך גאַנץ רויק, ווי איינער, וואָס האָט אָפּגעטון אַ זיכער שטיקל אַרבעט.

„באַנק" האָט געשפּילט אויף אַ פידעלע, געמאַכט פון פערדישע סטרונעס.

טשיזיק־פּיק האָט זיך געוואַשן אַ פּאָר רויטע הויזן אויף ביך.
— גייט דאָס פערדל אויפן יריד,—האָט באַנק געפרעגט,—אָדער אין טאַבון?

— אין טאַבון? — האָט אַרויסגעכאַפּט די ליולקע פון מויל „רולא", בייזערנדיק זיך מיט ציגיינערשע קללות, — אפשר ווילסטו, אַז מיר זאָלן נאָך זיצן הינטער די קראַטן?
— געוויס מוזן מיר דאָס פערד פאַרקויפן! — האָט אַ קלאַפּ געטאָן מיטן שטעקן באַשטימט טשיזיק־פּיק, — וואָרום דאָס איז אַ זנאַמיענע פערד, האָט פלעקן אויפן שטערן.
— געוויס, אָבער איידער מיר פירן אים אַוועק, זאָל ער אונדז אויס־מליטשען אַביסל תבואה, אויף דעם פּריצס דרעש־מאַשין. אַנו, „באַנק", שפּאַן אים איין אין דער האָלאָביע, אין צוויי שעה צייט איז דאָס פאַרטיק און וועט קאָנען גיין.
— גוט!
באַנק האָט שנעל אַ נעם געטאָן דאָס פערד און מיט עטלעכע מינוט שפּעטער האָט ער זיך כסדר געדרייט אין ראָד פון דער דרעש־מאַשין.

אויפן יריד

צוויי שעה האָט זיך כסדר פאַרטשעק געדרייט. צוערשט האָט ער זיך נישט געקאָנט האַלטן אין צירקל, געריסן זיך אַהין און צוריק פון

דער און יענער זייט, באַלד אָבער האָט ער אַליין אָנגעהויבן גיין אויפן ריכטיקן וועג, געגאַנגען, ווי עס גייט אַ צוגעווינטע פערד. „באָנק“ איז געזעסן אויף דער קלאָציקער שטאַרקער האָלאָביע און האָט פאַניטשעקן אונטערגעשמיסן פון אַלע זייטן, וואָס מער אָבער ער האָט אים געשמיסן, אַלץ מער האָט פאַניטשעק געפילט, אַז ער איז מיד, נישט אויסגעשלאָפן, ווי פון טויזנטער וואַכע נעכט, שלאָפן האָט זיך אים געוואָלט, אָן אַ שיעור שלאָפן.

עס האָט אָנגעהויבן צו טאָגן. די ראָסע האָט אָנגעהויבן פאַלן, פייכט און פעט מאַכן די לופט און גראָד ווען די ציגיינער האָבן זיך אָנגעהויבן יאָגן אָפּצוציען, גראָד דעמאָלט איז דער חשק פון שלאָפן בײַ אים געוואָרן שטאַרקער.

פאַניטשעק האָט שוין פון גאָר נישט געהערט, נאָר דאָס אייגענע טאָפּטשען פון די פיס אין זאַמד, און עפּעס מאָדנע בילדער זענען אים געשפּרונגען פאַר די אויגן.

אָט איז אפרים-הערצס יינגל מיט אַ גאָרשטש היי אין האַנט, אָט איז אפרים-הערצס געלע באָרד, אָט איז דער סטאַנגרעט מיטן קליינעם בייטשעלע און „ריצערזש“, דער וואָס האָט זיך כּון אים אָוועקגעדרייט.

פאַניטשעק האָט זיך אַ מינוט אָפּגעשטעלט, געכאַפּט אַ שמייכל און אַ דרימל, ווי אַ קינד, „באָנק“ האָט אַרויסגעלאָזט אַ לאַנגן וויאָ און אַ שמיר געטון איבער זיין פּלייצע מיט דער ציגיינערשער בייטש. פאַניטשעק האָט זיך אַזוי אַרומגעדרייט אָן אַ שיעור אין עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ער דאַרף זיך שוין אַזוי אָן אַ שיעור מאָל דרייען און דרייען, ווי באָנק האָט אים פּלוצלינג אָפּגעשטעלט מיט אַ טפּ-פּ-פּ-ר-ר.

ער האָט עס נישט דערהערט, ביז „באָנק“ האָט אים אָפּגעהאַלטן און דערלאַנגט פאַניטשעקן אַזאַ פּאַטש אין דער מאָרדע, אַז פאַניטשעק איז געוואָרן צעמישט, באַליידיקט און געוואָלט באָנקן אַ ביס טאָן.

באָנק האָט אים מיטן בייטש-שטעקל דערלאַנגט אַזאַ קנאַק, אַז ער האָט אַזש אַ שפּרונג געטאָן.

אין עטלעכע מינוט אַרום איז ער שוין געווען אויסגעשפּאַנט.

די ציגיינערלעך האָבן אויף לעצט-געלט אויסגעריכן פון זיין ווידל אַ פּאָר סטרונעס און געשיקט אים אין וועג אַריין מיט טשיזיק-פּיק.

קומענדיק אויפֿן יריד, האָט טשיזיק־פּיק פּאַניטשעקן באַהאָנגען מיט אַ טאָרבע און זיך מיט אים אָוועקגעשטעלט אין אַ ווינקל.

דער־פּלאַץ איז געווען באַגאָסן מיט הייסע רויטע ליכט פֿון דער פֿרי־מאָרגן־זון. טונקעלע שאָטנס פֿון די פֿורן און פֿערד זענען געלעגן אויפֿן פּלאַץ דאָ און דאָרט און אויסגעמישט זיך מיטן רויטן פֿערדישן מיסט און קופּקעלעך האָבער אָדער היי, האָט עס אויסגעזען, ווי אַ מאָזאַיק, עס איז געוואָרן הייס און דושנע, עס האָט אָנגעהויבן זיך פֿילן ריחות פֿון פֿערדישע פֿעל, האָבער און מיסט.

די פֿערד האָבן פֿון היץ געקלאַפּט מיט די הינטערשטע פֿיס, פֿאַרגראָבן זיך מיט די קאָפּיטעס טיף אין דער ערד, אויסגעריסן שטיקער און געשליידערט עס אין דער הייך. אַ טייל האָבן זיך צעהירזשעט, גערופֿן איינס דאָס אַנדערע, אָדער געשמיסן זיך מיט די ווײַדלען, צי עס האָבן זיי יאָ געביסן פֿליגן, אָדער נישט.

אַ טייל זענען אַליין אַוועק צום פּלומפּ טרינקען און צופֿרידן געווען, ווען עמיץ האָט זיי אָפּגעגאָסן מיט קאַלט וואַסער. אָט איז פֿון ערגעץ־וואו אָנגעקומען אַ שאַף וואַסער. דורשטיקע מײַלער פֿון מענטשן האָבן זיך אָנגעטרונקען און מיט דער רעשט אָפּגעגאָסן די פֿערד.

פּאַניטשעק האָט אין דער גאַנצער שמחה קיין אָנטייל נישט גענומען. ער איז געשטאַנען האַרט נעבן טשיזיק־פּיק מיט דער טאָרבע אויפֿן האַלדז, מיד, ברוגז און דערשלאָגן.

טשיזיק־פּיק האָט זעענדיק אים פֿאַרצווייפֿלט אַ צי געטון בײַם צײַמל, אָדער אַ פּאַטש געטאָן אים מונטערער צו מאַכן, צוגעבן אים קוראַזש. פּאַניטשעק האָט זיך אָבער ווי אויף צו להכעיס אײַנגעשפּאַרט און געשטאַנען ווי אַ גולם. אַ טייל מאָל האָט ער זיך גענומען דרייען, ווי ער וואָלט גיין אין דער דרעש־מאַשין.

יחזקאל־בּרזשאָזא
דער דאָזאָר, פּאַניטשעקס בעל־הבית

— זיגײַנער, העי ציגײַנער, וויפֿל איז אַלט דײַן פֿערד?

— ציגײַנער, איז דײַן פֿערד נישט קיין חולה, וואָס דאַרף מאָרגן פֿרן אין דו ווילסט אים אויסברענגען אויפֿן מאַרק?

– העי ציגיינער, וויפל מינוט טויט-שרעק קאָסט ער דיך? אַ שאָד נאָר וואָס ער איז שטום, אַזיסטן וואָלט ער אונדז דערציילט, וואו ער איז געלקחנט געוואָרן.

– אַ שוויאַדעסטווא האָסטו?

– כי, כי, ער האָט קיין פּאַפּירל נישט.

– טשיזיק!

אַזוי זענען געשטאַנען עטלעכע פויערים און האָבן טשיזיקן צוגענומען די גאַל.

טשיזיק איז אָבער אַן אויסגעהאַלטענער מענטש און דאָ וואו מען דאַרף נישט רעדן, רעדט ער נישט, איז ער געשטאַנען ציטערדיק: טאָמער טאַקע קומט צו דער סטאַרשע-סטראַזשניק און פרעגט אים אויף אַ שוויאַדעסטווא, האָט ער זיך איבערגעפּעקלט פון אָרט צו אָרט און אָפּגעדרוקט פון געטומל.

אין דער זעלבער צייט וואָס טשיזיק איז אַזוי געשטאַנען אין אַ ווינקל, אָפּגעגערוקט פון די אַלץ חוזק-מאַכער און גאַל-צונעמער, זענען צו אים צוגעקומען צוויי פּאַרשוין, קונים, שטילע מענטשן, וואָס האָבן שוין געהאַט דורכגעטאַפּט אַלע פערד און קיין איינס איז זיי נישט געפעלן. איינער פון זיי איז געוועזן אַ ייד, אַ גראָער, מיט אַ קיילעכדיק געשוירענע באָרד, אַריינגעוואַקסן ביז אין די בלאָע אויגן אַריין; די דאָזיקע אויגן האָבן זיך אַטיילמאָל אָנגעשטעלט אויף עמיצן און גענומען בליצן און פינקלען, ווי קעצישע. דערפאַר טאַקע האָט מען אים גערופן משה קאַץ. און נאָך איינער, אַ בחור מיט אַ גלאַנצאָוויטן דאַשעק און אַ בייטש אין האַנט, יעטקע האָט ער געהייסן. די דאָזיקע צוויי מענטשן זענען געשיקט געוואָרן פון דער שטאָטישער גמינע קויפן אַ פערד, דען נעכטן איז באַם דאָזאָר פון שטאָט, ר׳ יחזקאל ברזשאַזאַ געפּגרט אַ פערד, אַ פערד, וואָס איז איינגעשפּאַנט געוואָרן אין זיין וועגעלע צו פירן אים אויפן שפּאַציר, צו געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס און אַמאָל איז עס איינגעשפּאַנט געוואָרן אין משא-וואָגן אויך. פּאַניטשעק האָט איצט באַדאַרפט פאַרנעמען זיין אָרט.

משה קאַץ האָט אַרויסגעלייגט זיינע קעצענע אויגן אויף פּאַניטשעקן. וואָרום וואָס נישט וואָס, אויף פערד איז ער אַ מבין געוועזן און אויף פערד, וואָס זענען אונטערטעניק און געהאָרכזאַם אודאי. פון חאַנען האָט

געשטאַמט זיין מבינות ? מיט יאָרן צוריק איז ער, משה קאַץ, געווען אַ יונג אין אַ זיאַזד פון פערד, ער האָט באַדינט די קאַרעטעס, שעף. שטעלער, שפעטער האָט ער געדינט באַ אַ דראָזשקאַרש, דעם „געלן חנאן" און זיין פערד האָט משה קאַץ געהאַלטן אונטער זיין בייטש זעקס יאָר צייט. ווען ער האָט זיך אַ ביסל דערכאַפּט, האָט ער זיך צוגע- קריגן צו אַן אייגענער בויד, וואו ער איז געפאָרן מיט דער פּאָסשט פון שטאָט צום דערפל ב. צוויי מאָל אין טאָג. אַזוי אַרום האָט ער זיך צוגעקריגן צו ווערן דער אויפזעער איבער דער שטאַל פון פערד באַ דער שטאָטישער גמינע. עס איז דערום קיין וואונדער נישט, פאַר- וואָס פּאַניטשעק איז משה קאַצן געפעלן געוואָרן, ער איז אים געפעלן אינגאַנצן. זיין שטילקייט, זיין אונטערטעניקייט און טרויעריקייט.

אַזוי האָט נאָך זיין מיין געדאַרפט אויסזען אַ פערד פאַר דער שטאָ- טישער גמינע.

געזונט, שטיל, געהאָרכזאַם, נישט צופיל קלוג, נישט קיין לאָפּוס. דאָס, וואָס פּאַניטשעק איז פולשטענדיק געווען. און משה האָט צו פּאַני- טשעקן אָנגעהויבן פייפן, רופן, גלעטן, דערלאַנגט אים אַ ביסל היי, דערווייל אַ בליק געטאָן אין די ציינער אַריין און געזאָגט צום יונג. אַז דער ציגיינער זאָל נישט הערן:

— אַ פעסטער בחור !

— מה טוב ומה נעים, ציגיינער ? — האָט ער געפרעגט דעם ציגיינער דעם פרייז.

טשיזיק-פיק האָט זיך אָנגעבלאָזן מעשה אָרנטלעכער מענטש און גע- זאָגט אַ פּרייז.

— איז דאָס פערד אַ געזונטס ? — האָט געפרעגט משה קאַץ מיט אַ ווייך שמייכעלע.

טשיזיק האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— אַ גבור.

— האָט ער אַלע ציין ?

— גיי אוועק, ייד איינער ! לייביִשע באַק-ציין. אַנו, כּרוב זיי ציילן, דו וועסט זיי גאָר נישט איבערציילן.

— האָסטו אַ שוויאַדעסטווא, פּריץ ?

— וואָס הייסט ?

און טשיזיק־פּיק האָט אַרויסגענומען פון כאַלעווע אַ גרין פּאַפּירל מיטן סטעמפּל פון בורמיסטרוש, ער האָט עס געשטויסן אין די אויגן אַריין משהן מיט שטאָלץ און גרויסקייט פון אַ בּכּבודיקן סוחר. דאָס פּאַפּירל און דעם שטאָלץ האָט ער געהאַלטן אין כאָלעווע בּאַ אַלע טריפהנע פערדלעך.

משהן האָט דאָס צופרידנגעשטעלט און ער האָט אָנגעהויבּן אויסציילן די גרויסע זילבּערנע רובּלעס, דערנאָך האָט ער פּאַניטשעקן אַ נעם געטון בּאַם לייטשקעלע און אַ פייף געטאָן.

טשיזיק־פּיק האָט זיך גיך אָפּגעטראָגן און דורך צוויי פינגער אויך אַ פייף געטאָן. אויף ציגיינעריש לשון האָט עס געהייסן:

– איך האָבּ דיר אָנגעפּייפּט!

אין יחזקל בּזשאַזאַס שפּאַן

מיטן ציגאַר אין מויל און מיטן זייגער אין האַנט איז געשטאַנען רער עלטסטער און אָנגעזעענסטער צווישן די פּאַרזאָרגער פון דער שטאָטישער וואוילטעטיקייט, דער דאָזאָר המפורסם ר׳ יחזקל בּן דוד בּזשאָזא. ער איז געשטאַנען אויף די בּרייטע שטיגן פון דער שטאָטישער גמינע און האָט געוואַרט מיט אומגעדולד איפּן פערד, וואָס דאַרף אָנקומען. געזען, אַז עס דויערט צו לאַנג, האָט ער אַ ווישׁ געטון די צוויי בּרייטע העלפּטן פון דער ווייסער בּאָרד, אַריינגעייגט פּריציש דעם זייגער אין דער ווייסער וועסט און נישט פאַרשטענדלעך אַ דריי געטאָן מיטן קאָפּ. עס האָט אים געאַרט, דען איר דאַרפט וויסן זיין, אַז יחזקל בּזשאָזאַ איז אַזוי אַ פּאַרנומענער מענטש, האָט טויזנטער אייגענע געשעפטן, גאָר נישט מער – אַ צוויי שעה אין טאָג האָט ער צייט צו שענקען פאַר דער וועלט.

אין פאַרלויף פון די צוויי שעה שרייבּט ר׳ יחזקל אונטער דעם בּודזשעט פון טאָג־אויסגאַבּן, האַלט זיך אַ כאָר זיצונגען אין דער גמינע, פאָרט צו צו דער חברה תומכי־עניים, גיט אַ שמעק צו דער געזעלשאַפט פון אָרעמע כלות, פאָרט צו צו די קינדער פון תלמוד־תורה, שענקט אַ וויזיט דעם יידישן שפּיטאָל, גיט אַ בּליק צו די

אויפזעצער פון אָרעמע קימפעטאָרנס און גיט אַ שמעק צו די מתים-
אָנגעלעגנהייטן פון חסד-של-אמת.

דאָס אַלץ מוז אויסגעפירט ווערן אין פאַרלויף פון די עטלעכע שעה
און אום כדי דאָס אויסצופירן פּינקטלעך, מוז מען האָבן אַן אייגן
פערד.

און עס איז נישט קיין נפקא-מינה, צי דאָס פערד איז אַ הויכס, אָדער
אַ נידעריקס, אַ רויטס אָדער אַ ווייס, אַ געזונטס, אָדער אַ בעל-מום,
דען דער עיקר איז, אַז אין פאַרלויף פון די עטלעכע שעה זאָל דאָס
פערד אַלע מיסיעס אויספירן און הויפּטזאַכלעך דריי אַזייגער זאָל עס
דעם דאָזאָר האָבן געברענגט צו מיטאָג, צום אייגענעם טיש אין דער
ריכטיקער צייט. אָט אַזאַ פערד האָט דער דאָזאָר המפורסם אָפּגע-
ווארט, געקוקט אויפן זייגער, און געווישט דעם שווייס פון זיין ברייטן
שטערן.

פּאַניטשעק איז אָנגעקומען פּאַמעלעך, צלאָפּנדיק מיט די קאָפּיטעס
איבער די שטיינער, פּויל, מיד און נישט אויסגעשלאָפן. כאָטש ער האָט
געזען, אַז די גאַס איז בלויז שטיינער, האָט ער פונדעסטוועגן געגעבן
אַ זוך גראַז, געשמעקט, געזוכט, ביז ער האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ
און דערזען די הויכע דיקע פיגור פון נייעם בעל-הבית. פּאַניטשעק
האָט אויפגעשטעלט די אויערן און אים נישט פאַרשטענדלעך אָנגעקוקט.

„וואָס איז דאָס עפּעס פאַר אַ מענטש”? האָט ער זיך געטראַכט קוקנ-
דיק אויפן הויכן צילינדער ברזשאָזאַס און דערשראָקן געוואָרן.

משה קאַץ האָט אים געגעבן אַ צי פאַר דער מאָרדע און מיט עפּעס
א רחבותדיקן טפ-ר-ר אָפּגעשטעלט, געהייסן אים שטיין פאַר ברזשאָזאַן
מיט כבוד און הכנעה.

ר' יחזקאל איז נאָך אַלץ אַרומגעגאַנגען אַ ברוגזער און באַליידיקטער,
נאָר ווען ער האָט דערהערט דעם ט-פ-ר-ר, וואָס איז געווען ספּע-
ציעל פאַר זיינעטוועגן, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און אַ מורמל געטאָן:

— דאָס איז געווען אַ זוימען זיך.

— אוי, ר' יחזקאל, איך קאָן אייך גאָרנישט זאָגן, סאַראַ שלימזלדיקער
יריד היינט איז געווען, שקאַפּעס און קאַליקעס בלויז—האָט משה געזאָגט

מיט אַ ווייכן אונטערטעניקן טאָן און זיינע פייע לעך פון די בלאָ-גראָע אויגן האָבן קעציש פאַלש געבלישטשעט מיט אַנטשולדיקונג.

– ניאָ, איז דאָס פערד כאָטש אַ געזונטס? – האָט געפרעגט יחזקאל.

– געזונט, ר׳ יחזקאל, האָט פעסטע באַקעס.
– און ציין?
– אַלע!
– און די אויגן?
– קריסטאַל. זעט פאַר צוויי וויאָרסט.
– טאָ גיי שפּאַן אים איין, – האָט נאָך אַלץ פאַרזויערט גערעדט יחזקאל.

משה האָט דעם יונג באַלד איבערגעגעבן די לייטשעס.

אונטער „יעטקעס" בייטש

מיט דער בייטש פייפנדיק און פאַרנדיק איז געזעסן „יעטקע" דער שמייסער פון די פערד, וואָס געהערן דער גמינע און איין געדאַנק האָט אים באַהערשט: טרייבן דאָס פערדל וואָס גיכער. יעטקע אַליין איז אַמאָל געוועזן אַ דראַגונער-זעלנער. ווען מען האָט אים צוגענומען צום מיליטער, האָבן די דאָקטוירים פעסטגעשטעלט, אַז ער האָט אַ געזונט האַרץ און קאָן אַריין אין „מוזיקאַנטסקע קאָמאַנדע", נאָר ווייל ער האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן נישט פעיק צום „טרומפּייט", האָט מען אים אַריינגעוואָרפן צו די רייטער.
הויף-פּראַקטיק און בלוטיק, האָט יעטקע געקאָנט באַזיגן דאָס שטאַרקסטע פערד. אַ סך פערד זענען אונטער אים געבראָכן געוואָרן, און ווער שמועסט נאָך פוילע פערד, אָדער פערד, וואָס האָבן זיך צעלאָזט-געהרגט זענען זיי געוואָרן אונטער אים.
דאָס מאָל איז אויך יעטקע געזעסן אַ בייזער, פאַרעקשנטער און געקוקט אויפן משוגענעם זיגזאַג, אין וועלכן דאָס קעטשל איז געגאַנגען.

ער האָט געהאַלטן די לייטשעס, אָדער געצויגן, אָדער געפייפט און בשעת מעשה געטראַכט וואָס טוט מען דאָ עפעס, דאָס פערדל צו געבן אַזאַ טויט-קלאַפּ, אַז עס זאָל דערפילן, דען ביז איצט האָט שוין יעטקע געטאָן אַלץ, מיט וואָס מען קאָן אַ פערד איינגעמען. געפייפט, געגלעט, געצויגן איידל די לייטשעס, נאָר דאָס אַלץ האָט נישט געהאָלפן. ערשט איצט האָט ער זיך פאַרמאָסטן מיט דעם בייטש-שטעקל און געגעבן פאַניטשעקן אַזאַ קנאַק אין מיטלסטן ביין, אַז דאָס פערד האָט איינגאַנצן אַ שפרונג געטאָן און שטיין געבליבן אַ מינוט צעמישט. באַלד אָבער האָט ער צארניק אויסגעדרייט דעם קאָפ און גענומען אין האַרצן שעלטן אי דעם בעל-הבית, אי דעם יונג. די קללות האָבן געדויערט איין אויגנבליק, ווי פאַניטשעק האָט זיך איבערגעבעטן און גענומען גיין. ער איז געגאַנגען לאַנגזאַם און די אַלע הויכע מויערן מיט די שויבן פון די פענצטער, מיט די באַלקאָנען זענען אים, ווי נאָכגעגאַנגען. אַטיילמאָל האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז דאָס אַלץ פאַרשטעלט אים דעם וועג, ווי אַ וואַסער, און ער איז שטיין-געבליבן, כאָטש שלאָג אים צום טויט.

אַ האָגל פון בייטשן איז נאָכגעקומען. פאַניטשעק האָט ווידער אויסגעדרייט דעם קאָפ, עפעס אַ ווייסע שוים איז געפלאָסן פון זיין אויסגעקרומטער מאָרדע און עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז ער גייט פגרן, נאָר ער האָט ווידער אָנגעהויבן גיין.

אָבער מחמת אים האָט געררישט אין קאָפ, איז ער געגאַנגען אָן חשבון, נישט וויסנדיק וואוהין און צו וואָס. און נאָך מער: ער האָט אַפילו נישט פאַרשטאַנען די פראָסטע פערדישע שפראַך פון טפ-ר-ר און וויאָ. צוויי שעה איז ער אַזוי געגאַנגען קרום און גלייך, פאַמעלעך און משוגע-שנעל, ווי פלוצלינג האָט זיך דער דאָזאָר אויפגעשטעלט, אַוועקגעלייגט די האַנט אויף דער פלייצע פון יונג און געזאָגט:

– זאָל ער שטיין.

יעטקע האָט מיטן גאַנצן כוח אַ צי געטון די לייטשעס מיט אַ לאַנגן טפ-ר-ר. פאַניטשעק האָט זיך נישט געשטעלט. פאַרקערט, ער האָט זיך עפעס מאָדנע דערשראָקן און גענומען לויפן.

יחזקאל האָט אויסגעשטרעקט צוויי פויסטן צום פערד, אָנגעבלאָזן זיך און אויסגעשאָסן מיט אַ צעפלאַמטן טפ-ר-ר. ער האָט גאָר נישט פאַר-

שטאַנען די חוצפּה פון פערד, וואָס וויל אים, ר׳ יחזקאל בּרזשאָזאַן, נישט הערן. האָט ער זיך געבּלאָזן, געפּלאַטט, געהיצט. פאַניטשעק האָט זיינס געטאָן.

מענטשן פון גאַס האָבן דעם טפ־ר־ר אונטערגעהאַלטן, ווייטע, נאָענטע, הינט זענען אים באַפאַלן, שטעקנס פון מענטשן. פאַניטשעק איז געלאָפן ווי משוגע, ער איז געלאָפן כאָטש געהרגט צו ווערן. ער איז געפלויגן. דאָס וועגעלע איז געפלויגן און דער הימל און די ערד און די הייזער און די שטאָל און די קינדהייט און די זיסע יאָרן פאַניטשעקס.

דאָס משוגעת אין קהלשן ראָד

– ר׳ יחזקאל וואו איז?

– פאַרוואָס איז ער נישט געקומען?

– בּרזשאָזאַ איז אָפילו אַ פּינקטלעכער מענטש.

– עס איז נישטאָ ווער עס זאָל אונטערשרייבן דעם טאָג־בּודזשעט.

– אָך, ער איז נישט געקומען, איז נישט. איך וועל נישט אָפּשיקן דעם טראַנספּאָרט מעל אין בּעטלער־הויז.

– כאַפּט אים דער רוח.

– אָן אויסוואורף איז אָט דער בּרזשאָזאַ, די יתומים האָבן קיין קליי־דונג נישט.

– מילא, מילא!

אַזאַ שמועס האָט מען געקאָנט הערן אין אַ גרויסן סאַלאָן פון אַ גע־וויסער פאַמיליע פירשט, אַ פאַמיליע, וואָס האָט זיך אויך געמישט אין קהלשע ענינים, און האָט אַלע גמינע־זיצונגען אַראַנזשירט באַ זיך אין הויז. דאָ אַהער האָט ר׳ יחזקאל געדאַרפט קומען פונקט איינס אַ זייגער באַטאָג ערליידיקן אַלע קהלשע ענינים, און דאָס האָט אָבער צעשטערט פאַניטשעק.

די פאַרזאַמלטע, וואָס זענען באַשטאַנען פון סעקרעטאַרן, בּוכהאַלטער׳

דאָזאָר-לייט און סתם קאָך-לעפל פון קהלשן טיש, זענען אַרומגעגאַנגען צעדרייטע און האָבן נישט געוואוסט וואָס צו טאָן.

אין אַ פּאָר שעה אַרום איז געוואָרן אַ צעמישונג אין קהלשן פּינקט-לעכן לעבן. קיינער האָט נישט אויסגעפירט זיין אַרבעט, דער האָט נישט אָפּגעשיקט דעם טראַנספּאָרט מעל, דער האָט נישט אַרויסגע-געבן די קליידער, אַנדערע האָבן אָפּגעשטעלט די אַרבעט אין שפּי-טאָל, אויפן בית-עלמן, אין תּלמוד-תּורה—עס איז געוואָרן אַ צעמישונג און קיינער האָט נישט געוואוסט, אַז שולדיק דערין איז עפּעס אַ פערדל-וואָס האָט קאַליע געמאַכט דאָס גאַנצע לעבן אַרום.

אין דער אייגענער צייט, אָבער, וואָס דאָ זענען אַלע אַרומגעגאַנגען צעמישטע, האָט מען ערגעץ וואו פּאַניטשעקן געכאַפּט אין מיטן לויפן, געכאַפּט אים, אָפּגעשטעלט, אַרומגערינגלט מיט בייטשלעך, שטעקעלעך און שטיינער, ווי אַ גנב.

אויף דער קאָטש איז שוין קיינער נישט געווען, ווייל ברזשאָזאַ איז געלעגן אַ טריט צען פון פּאַניטשעקן אַ צעהרגעטער, דער הויכער צילינדער האָט זיך געוואַלגערט באַ פּאַניטשעקס פיס, דער שטעקן ברזשאָזאַס איז געלעגן אונטער די רעדער, דאָס טיכל, מיט וועלכן ער האָט אָפּגעווישט זיין שוויס, איז געפלויגן אין דער לופט.

יאַטקע איז אַרומגעגאַנגען, נאָר אַ באַק האָט ער געהאַט אַ צעבלו-טיקטע. אָט איז ער געשטאַנען באַם פּלומפּ און זיך אָפּגעשווענקט דאָס בלוט, און אָט איז ער אַריין צו אַ פעלדשער, און אויף פּאַני-טשעקן האָט ער אַלע מאָל געגעבן עפּעס אַ שרעקלעכן בליק, אַ צייכן, אַז ער וועט רייסן די הויט פון אים.

אין עטלעכע מינוט אַרום איז אָנגעקומען אַ האַלבע שטאָט מענטשן, מיט אַ פּאָר פּאָליציאַנטן, וואָס האָבן פאַרשריבן, ווער עס איז פּאַניטשעק, פון וואַנען געקויפט, פון וואָס פאַר אַ ראַסע ער איז און ווען געבוירן.

די פאַרזאַמלטע האָבן געקריצט מיט די ציין און אָנגעשטעלט סויסטן אויף אים. פּאַניטשעק האָט זיך געפילט שולדיק, איז ער געשטאַנען אַ וויכער, געקוקט אַלעמען אין די אויגן, ווי זיך איבערגעגעבן צו אַלעמען אין די הענט.

פּאַניטשעק אין שווערן קהלשן וואָגן

אַ גרויסע רויטע פּאַטשיילע מיט אַ שטיק וואַטע האָט „יעטקע" דער שמייסער איינגעלייגט און אַרומגעבונדן די געשוואָלענע באַק, דערנאָך אַריין אין שטאַל און ברוגז אַ נעם געטאָן פּאַניטשעקן באַם ציימל.

פּאַניטשעק איז נעבעך געשטאַנען אַ סמוטנער, ער האָט געדענקט, וואָס ער האָט נעכטן געטאָן, צוערשט האָט ער אַפילו דעם טאַט באַרעכטיקט, האָט מען אים נישט געקערט אָוועקגעבנען, האַלטן אין אַ ציגיינערשן טאַבון, פירן אים אין אַ ראָד און שליסלעך אַריינפירן אין אַזאַ מקום, וואו אַלץ איז פרעמד און וואו מען שלאָגט און מען הרגעט. שפּעטער אָבער האָט ער אָנגעהויבן באַדויערן און זיך פילן שולדיק.

און האָט אים „יעטקע" גענומען באַם ציימל, האָט ער געפאָלגט און געגאַנגען; האָט ער אים אַ פיר אַרויס געטאָן אין דרויסן, איז ער געגאַנגען; אַ פיר צו געטאָן צו אַ וואָגן, האָט זיך פּאַניטשעק דערשראָקן, דען דאָס איז געווען אַ גרויסער משא-וואָגן, באַשאָטן מיט מעל, — אַ סימן, אַז דאָ לאַדעוועט מען מעל, און וואָס עס איז אַ מעל-וואָגן, דערפון האָט פּאַניטשעק געוואוסט, פונדעסטוועגן האָט ער זיך גיך אַריינגעכאַפּט אין וואָגן און איז געבליבן שטיין אַ שטילער, געהאָרכזאַמער און מילדער.

די דאָזיקע פור האָט באַדאַרפט פאָרן אין אַ מיל אַריין, וואָס איז געלעגן אַ מייל זעקס פון שטאָט, ברענגען אַ טראַנספּאָרט מעל פאַר די אָרעמע שטאָטישע קיכן.

מיט עטלעכע מינוט שפּעטער איז אויפן זיאַזד אַרויסגעקומען משה קאַץ, צוגעקומען צו דער פור, געמאַכט אַ געזעס, אָוועקגעלייגט אַ קישעלע, באַטראַכט דעם שפּאַן און דערווייל אַ איראָניש פּעטשל געטאָן פּאַניטשעקן אין שטערן: דו ביסט אַ גוטער קונדס! באַלד האָבן זיך עפּעס יעטקע און משה געטאָן אַ שעפּטש אויפן אויער און יעטקע איז ארויף אויף דער פור.

כאָטש פּאַניטשעקן האָט זיך אויסגעדאַכט פריער, אַז עס וועט זיין אַ גרויסע משא, דאָך האָט ער דעם גאַנצן וועג אַהין זיך געפילט, ווי אין אַ פרישער הויט, ער איז געלאָפן פלינק און גיך אונטערגעשפּרונגען, אונטערגעהאָצקעט, עס האָט אים אויסגעזען אַלץ יונג און גרינג און ליכטיק.

אַ פרישער ווינט האָט געפאָלדעוועט די גראָזן און תבואות פון ביידע זייטן שאָסיי, ווינט-מילן האָבן זייערע פליגלען באַוואויגן, וויאָרסטן געפאַרבטע זענען געפלויגן, קרעטשמעס, פלומפן זענען אַנטקעגן געקומען. די אַלטע באַקאַנטע קרעטשמעס און וויאָרסטן, וועלכע ער האָט אַזוי געקענט און אַזוי ליב געהאַט.

ער איז געוועזן צופרידן און ווי צו וועלן פאַרגיטיקן די נעכטיקע טאַט, האָט ער אַלעמאָל אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו יעטקען און אַ שפרונג געטון — אַ פערדיש חניפהלע געמאַכט. דאָס האָט געדויערט אַזוי צווי׳ שעה, ביז ער איז געקומען צו דער מיל, וואו דער מילנער און די שקצים האָבן אים געמאַכט אַ קבלת פנים מיט אַ גלעטן אים באַ דער גזשיבע. פאַניטשעק איז עכט צופרידן געוועזן, אים האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז מען שענקט אים אַלץ, מען איז אים מוחל.

שפעט פאַרנאַכט איז שוין פאַניטשעק געשטאַנען מיטן פנים צוריק צו דער שטאָט. פון הינטן איז געשטאַנען אַ הויכער געלאָדעוועטער וואָגן, פיל העכער איבער זיין קאָפּ. קעגנאיבער, גאַנץ ווייט האָט פאַניטשעק באַמערקט, אַז דער הימל איז שטאַרק פאַרוואָלקנט, עס וועט אַ רעגן זיין און דונערן מיט בליצן.

דער רעגן גאַנץ ווייט און די משא הינטן און די פינצטערקייט פון דער נאַכט האָט פאַניטשעקן געשראָקן און טרויעריק געמאַכט אים אויף דער נשמה. ער איז געשטאַנען אַן איינזאַמער און געקייעט אין טאָרבע.

יעטקע האָט זיך אַ זעץ אויף געטון אויפן סאַמע שפיץ און אַ פייף געטון מיט דער בייטש.

פאַניטשעק האָט אַריינגעצויגן דעם וואָגן אין דער קאָלייע און האָט די ערשטע צוויי וויאָרסט געמאַכט דעם וועג, ווי עס דאַרף זיין.

שפעטער אָבער האָט אָנגעהויבן צוצופאַלן די נאַכט. אַ רעגן האָט אָנגעהויבן גיסן, דונערן און בליצן האָבן זיך געטראָגן איבערן קאָפּ און פאַניטשעק איז אַרויס פון דער קאָלייע, פאַרבלאָנדזשעט ערגעץ אין אַ זומפּ און גאָר פלוצלינג שטיין געבליבן. יעטקע האָט צוערשט אָנגעהויבן באַשיטן אים מיט אַ האָגל פון בעל-עגלישע קללות, דערנאָך געשאָטן מיט דער בייטש אויף רעכטס און לינקס, געזען, אַז די בייטש העלפט נישט, האָט ער זי איבערגעדרייט אויף דער צווייטער

זייט און מיטן שטעקל געשניטן איבערן קאָפּ, איבער די אויערן, איבער דעם גאַנצן קערפּער. פּאַניטשעק איז געשפּרונגען אויף אַלע זייטן. ער האָט זיך געוואָלט אַרויסרייסן פון די האָלאַביעס און אַנטלויפן, נאָר דער וואָגן איז געווען אַזוי שווער, אַז ער האָט אים אַפילו נישט געקאָנט אַ ריר טון.

זעענדיק, אַז ער האָט קיין אויסוועג נישט, האָט זיך פּאַניטשעק אַוועקגעשטעלט ווי אַ טויטער, ער האָט זיך אַפילו נישט אַ ריר געטון און וואָס מער יעטקע האָט אים געהאַקט מיטן בייטש-שטעקל אין מאָרדע, אַלץ מער האָט ער געשוויגן, איבערגעטראָגן די שווערסטע קלעפּ מיט שטומער רוגזה, מיט פאַרביסענער פאַראַכטונג. ערשט שפּעטער, ווען יעטקע האָט אַוועקגעוואָרפן די בייטש מיט „אַ כאָלערע זאָל דיך כאַפּן“, האָט פּאַניטשעק אַ ריר געטון פון אָרט.

שטומע ליידן

די טבע פון איינשפּאַרן זיך, פון פאַרעקשנען זיך טיף ביז בלוט, האָט אָנגענומען בײַ פּאַניטשעקן אַ טיפּן כאַראַקטער. ער האָט געהאַט כוח צו שווייגן שעהן, מען האָט געמעגט רייסן זיין הויט, זיינע האָר— פון צייט צו צייט נאָר האָט ער אויסגעדרייט די מאָרדע, פאַרקרומט די נאָזלעכער און געוואָלט יענעם אַ ביס טאָן, נאָר פּאַניטשעק האָט קיינמאָל קיינעם נישט געביסן, ער האָט נאָר אָנגענומען כוח און ענערגיע אַלץ איבערצוטראָגן. אַטיילמאָל האָט מען געקאָנט באַמערקן, ווי זיין פעל איז געשוואָלן פון אַ סך בייטשן, ווי פון זיינע אויגן פליסן טרערן, עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז אָט-אָט פאַלט ער, אָט-אָט ציט ער אויס די פיס. נאָר פּאַניטשעק איז געשטאַנען אויף די דינע פיסלעך ווי אייזן.

די דאָזיקע עקשנות איז בײַ אים אויסגעוואַקסן אַלס אַ נקמה-געפיל: „דו שלאָגסט מיך און איך גיי נישט“. אַ נקמה-געפיל, וואָס האָט אָבער קיינעם קיינמאָל גאָרנישט געטאָן, ווארום פּאַניטשעק, דאָס קינד פון אפרים-הערצס הויף, האָט קיינמאָל נישט געזען פון מענטשן זיך קריגן, שלאָגן אָדער שרייען און דערום האָט ער עס אַליין אויך נישט גע-

האָט אין זיין כאַראַקטער. פאַניטשעק האָט שטענדיק אויפגעהויבן אַ פוס און קיינעם נישט געקאָפּעט, שטענדיק אויסגעדרייט די מאָרדע און גאָרנישט געטאָן, האָט מען אים אָבער באַליידיקט, האָט ער זיך אוועקגעשטעלט נישט צו רירן זיך.

אַזוי האָט מען מיט עטלעכע טעג שפּעטער אים איינגעשפּאַנט אין אַ וואָגן האָלץ צו ברענגען פון וואַלד. יעטקע האָט דאָס מאָל אַרויפגעלייגט אַזאַ משא, אַז ווען פאַניטשעק האָט אַ קוק געטאָן אויף דער פור, האָט ער אַ ציטער געטאָן.

ווען יעטקע האָט אים איינגעשפּאַנט צו גיין צוריק אין פאַניטשעק איז אויסגעקומען מיטן פּנים צו עפּעס אַ הויכער שאָפּע, וואָס איז געלעגן נישט ווייט פון וואַלד, האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז דאָס, איז ער צוריק אין אפרים־הערצס הויף. אָט איז פאַר אים געשטאַנען די שטאַל, די ראָד־ברונען, און די ברייטע פאַרקאַנטעס אַרום די הייזער, און אָט־אָט איז דאָרט דורכגעגאַנגען עפּעס אַ ווייס פערדל, נישט צו שווערן, אַז דאָס איז „ריצערזש". פאַניטשעק האָט זיך אַזוי דערפרייט אַז ער האָט אַזש אַ הירזשע געטאָן.

דאָס מאָל האָט אָבער יעטקע געגעבן אַ באַפעל צו גיין. פאַניטשעק האָט אַפילו נישט געפילט דעם שמיץ פון דער בייטש און ווייטער געשטאַנען, יעטקע האָט דאָס מאָל אים געגעבן אַזאַ שמיר מיטן שטעקל איבערן רוקן, אַז פאַניטשעקן איז פינצטער געוואָרן פאַר די אויגן, און ער האָט אָנגעהויבן גיין איבער שטאָק און שטיין, אַרויף און אַראָפּ נאָך עפּעס אַ שרעקלעכער צאָרן האָט זיך צעפלאַקערט אין אים און ער האָט ווי אויף צו להכעיס געטאָן אַלץ פאַרקערט, וואָס יעטקע האָט אים געהייסן. אָט האָט אים דער יונג אַ צי געטאָן בײַ די לייטשעס, ער זאָל אויסמיידן דאָס אָרט, איז ער אומישנע געגאַנגען. אָט האָט ער אים געיאָגט, איז ער געגאַנגען לאַנגזאַם. און גאָר איז ער געשפּרונגען, געלאָפן, לאָז זיין וואָס עס וויל זיך, איבערקערן די פור אַפילו. דער יונג האָט זיך געבייזערט אויף אים, געמאַכט פויסטן, נאָר אים האָט עס נישט געאַרט, ער האָט נאָר געוואָלט אָפּטאָן דעם יונג אַ מין צו־להכעיס, וואָס ער זאָל עס געדענקען. און אָט איז ער אַרויף אויף אַ באַרג שטיינער, די פור האָט זיך געגעבן אַ דריי אויף לינקס און דאָס האָלץ האָט זיך אויסגעשיט, פאַניטשעקן איז צעבלוט געוואָרן אַ פוס.

ער האָט געקריגן אַ קלאַפּ אין רוקן, נאָר געאַרט האָט עס אים נישט, פאַרקערט, מיט אַ ביטערן צו־להכעיס איז ער געשטאַנען און אָנגעקוקט יעטקען, דעם רויטן יונג, ער וואָלט אים איצט מיט אַ קאָפּיטע געגעבן אין שטערן אַריין, ער וואָלט אים איצט וועלן זען באַ די טריט פון די אייגענע פיס. . .

יעטקען האָט עס, צום גליק, נישט געשאדט, איז ער געשטאנען, גע־קליבן דאָס האָלץ, הערנאָך האָט ער אָפּגעריסן אַ שטיק פון דער מאַרינאַרקע, פאַרבונדן דעם פיס און מיט טויטע קללות געפירט אים אַהיים ליידיקערהייט.

קהלס הילף

דער ווייטיק האָט זיך איצט באַ פאַניטשעקן דערוועקט אויף צומאָרגנס, ווען די הייסע נודנע שטאָט־זון האָט אַריינגעשיינט דורך די קליינע פענצטערלעך פון שטאַל נעבן דער שטאָטישער גמינע און געברענגט פון הינטערן זיאַזד אַן עיפּוש פון פערדישן מיסט, שטרוי און סמאַלע און דזשעגאַכץ.

פאַניטשעק איז געלעגן אויסגעלייגט און געפילט, אַז אי דער פיס, אי דער רוקן טוען אים וויי, די וואונד פונם פוס, וואָס איז געהיצט גע־וואָרן פון צער און האָט אים ווי געברענט פון פייער. ער האָט זיך אַלעמאָל געגעבן אַ קאָלער אויף דער ערד און א זיפץ, אַ סך מאָל האָט ער דעם זיפץ גענומען טיף און עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז אין אים זיצט אינעווייניק אַ מענטש, וואָס זיפצט אַרויס פון אים. דעם קאָפּ האָט ער אַלעמאָל אַ הייב אויף געטון אין דער הייך, ווי ער וואָלט זוכן עמיצן, וואָס קאָן אים די ווייטיקן פאַרלייכטערן, און ווען ער האָט קיינעם נישט געזען, האָט ער אַוועקגעלייגט דעם קאָפּ און פאַרגלייזט די אויגן מיט טיפן ווייטיק. שפּעטער איז אין שטאַל אַריין דער יונג. ער האָט געמאַכט אָרדנונג באַ דער קאָרעטע, באַ די כאָמוטעס און לייטשעס, אָפּגעריסן די שטיקער חלב פון דער פאַרשמאָל־צענער לאַמטערנע און אַרויס, אַפילו זיך נישט אומקוקנדיק אויף פאַניטשעקן.

די טיר פון שטאַל איז געשטאַנען אָפן און ווער עס האָט געוואָלט, האָט געקאָנט אַריין גיין, עס זענען אַריינגעקומען יינגלעך מיט שערבלעך און שטיינער, באַוואָרפן פאַניטשעקן, געריצט זיך מיט אים, הינט זענען פאַרביי, אויסגעשטשירעט די ציין און געהאַווקעט. פערד פון זיאַזד זענען דורכגעגאַנגען, אַריינגעשטעקט די מאָרדעס און אַוועק קאַלטע, ווי ער וואָלט גאָרנישט געווען פון זייער מין. עס זענען אויך אָנגעקומען מענטשן, דאָס איז געווען משה קאַץ, אַלע בעלי־עגלות פון נאָענטן זיאַזד און די משרתים פון דער גמינע.

יעטקע איז אַריינגעקומען אַ צעהיצטער: ס'טייטש, עס איז דאָ קוילן צו פירן פון דער באַן און די שקאַפע ליגט, עס איז דאָ אַ טראַנספאָרט מלבושים צו פירן אין דער תלמוד־תורה און די שקאַפע איז פויל, עס איז דאָ אַ פרישער טראַנספאָרט מעל און קאַרטאָפל און האָלץ. פאַניטשעק האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס רעדט מען פון אים, נאָר קוקן קיינעם אין די אויגן אַריין האָט ער נישט געוואָלט.

ווען פאַניטשעק איז דריי טאָג שפעטער אויפגעשטאַנען, האָבן אַלע באַמערקט אַ גרויסע ענדערונג אין זיין קערפער, ער איז געוואָרן פיל מאָגערער, אַזוי אַז מען האָט געקאָנט די ביינער פון די באָקעס ציילן.

די הינטערשטע פיס זענען אָפגעריבן געווען, די מאָרדע איינגעפאַלן עפעס ווי פירעקעדיק, פון זיינע אויגן־ווינקלען זענען געלאָפן טרערן און עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז פאַניטשעק איז שוין אַן אַלט פערד.

אין דעם טאָג איז ער נאָך נישט אינגאַנצן געזונט געווען, נאָר פונדעסטוועגן גיין צו ביסלעך איבערן הויף האָט ער געקאָנט און אָט איז ער געגאַנגען מיט דריי קאָפיטעס, פעסט קלאַפנדיק אין די שטיינער איין פוס, איין קאָפיטע האָט זיך אָבער נאָכגעשלעפט באַם גיין, האָט ער אומבאַדינגט געמוזט צואַרבעטן מיטן קאָפ, ווי ער וואָלט געשלעפט אַ משא, און עס האָט געשמעקט פון אים מיט קאַץ און פגירה.

פרי פאַרנאַכט איז שוין פאַניטשעק געשלאָפן, און אַ פלאָנטער פון חלומות האָט צעמישט זיין שלאָף. עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער האָט זיך אָפגעריסן פון אַ דין שטריקעלע און ער זינקט אין אַ טיף

יאָסער, אַז אַ דאַך פון אַ שטאַל האָט אים דערדריקט, אַז אַ פײַער ברענט, אַז מען וואַרפט אים אין סטאַלע אַרײַן און ער ברענט.

„פּאַניטשעק", דאָס פערדל פון חסד של אמת

— כאַפּט אים דער רוח, מער שפּאַן איך אים אין קײן וואָגן נישט אײַן, אַ פערד איז דאָס? אַ מיאוסע בלינדע שקאַפּע איז עס. גײ נעם זי צו און וואַרף איר אַרײַן אין שוואַרצן מאַנטל אַרײַן, מער איז זי נישט ווערט, — האָט פלוצלינג אַ זאָג געטון יעטקע, דער רויטער יונג, וואָס האָט שוין געוואָלט פּטור ווערן פון פּאַניטשעקן, צו אײנעם פון די עגלה־לײַט, אַ ייד אין שוואַרצן, וואָס איז געקומען צו דער גמינע נעמען אַ פערד צו דער עגלה.

— ווערט עס די דאָזאָר־שטוב פּאַזוואָליען? — האָט געפרעגט דער ייד אין שוואַרצן.

— נאָך ווי! גײ און נעם! — דער ייד אין שוואַרצן האָט געהאַלטן דעם מאַנטל פון די פערד אין האַנט, גרײט עס אַרויסצוואַרפן אויף פּאַניטשעקן.

— אַנו, גיב עס פערד, — האָט יענער געזאָגט.

פּאַניטשעק איז נאָך געשלאָפן, ווי יעטקע האָט אים געגעבן אַ קיצל באַם שטערן און אַ שלעפּ באַם אויער. פּאַניטשעק האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ און א תּמעוואַטן גענעץ געטון, זיך אויפגעהויבן און אַ ציִ אויס געטון זיך. הײַנט איז ער שוין געזונטער געוועזן, גרײט צו גײן אין וועלכן גרינגן וואָגן, אַבי אַ גרינגן.

דער ייד מיט דעם שוואַרצן מאַנטל איז צוגעקומען נענטער, פּאַניטשעק האָט אים אָנגעקוקט און זיך פאַרוואונדערט.

פון זינט אָן ער איז אַוועקגעגנבעט געוואָרן, האָט ער זיך שוין צוגעזווינט צו הויכע מויערן, צו שפּיגלען, צו צילינדערס, צו שטעקעלעך, צו געפּוצטע לאַקירטע שיך, צו פּאָליציאַנטן, צו אַלץ, נאָר אַזאַ מענטש האָט ער נאָך נישט געזען. פּאַניטשעק האָט אויפגעשטעלט די אויערן און אַוועקגעדרײט זיך פון אים, און פלוצלינג איז ער אַרײַנגעפאַלן אין עפּעס אַ שוואַרצער קאָלדרע, וואו ער האָט זיך גענומען

פלאָנטערן און דרייען און טשעפען זיך. אָט האָט ער זיך אַ שטופּ געטון פאָראויס מיטן הינטן און ווידער פאָראויס, ער האָט זיך גע־דרייט אַרום זיך, געוואָלט אָנכאַפּן דעם הינטן, נאָר דאָס האָט זיך אים בשום אופן נישט איינגעגעבן. נאָך קאָמישער איז ער געוואָרן, ווען ער איז צוגעגאַנגען צום שאַף וואַסער טרינקען און ער האָט זיך דערזען אין וואַסער. עפּעס אַ מאָדנע נפש. האָט ער ווידער אָנגעהויבן זיך רוקן און דרייען און טאַנצן און כיכקען און פאָרסקען און קלאַפּן, נאָר עס האָט גאָרנישט געהאָלפן, צוויי אַזייגער באַטאָג איז די עגלה אַרויס אין דער מיט גאַס. עס איז געגאַנגען אַ גודנער דראָבנער רעגן. די מענטשן האָבן אויפגעשטעלט די פּאַראַסאָלן און געגאַנגען לאַנגזאַם, קלאָגנדיק נאָך זייער מת. פּאַניטשעק, זינט ער איז געבוירן געוואָרן, האָט ער נישט געזען אַזאַ שוואַרצקייט און אַזאַ קלאָג און דערצו עפּעס אַזאַ גרינגקייט פון א משא.

און ער האָט געקוקט, אי אויפן גרינגן קעסטל, אי אויף די מענטשן און ער האָט נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס שלאָגן אים די מענטשן נישט מער און פאַרוואָס שאַנעווען זיי אים אַלע פאַר אַזאַ גרינגער מאַסע.

און אַ סך טעג רעגנדיקע זענען געגאַנגען און אַ סך גרינגע קעסטלעך האָט ער געפירט, צוליב געטון דעם חסד פון גערעכטיקייט און איז עפּעס אַליין אַ טייל פון דער שוואַרצער גערעכטיקייט געוואָרן. נאָר אַ סך מאָל איז ער שטיין געבליבן אויפן קלאָגעדיקן מענטש־לעכן בית־עולם און פאַר זיינע מידע אויגן האָט אַ שוועב געטון אַ חלום פון אַ גרינער לאָנקע, פון גאָלדענע גלעקלעך, אַ קינדיש בייטשל און אַ ווייס פערדל.

לייב ניידוס / ראקאקא

פון דער ליטעראַרישער ירושה

I

אין בודואַר

ס'איז דער ברייטער פענצטער אָפן
פון פאַרטרוימטן בודואַר.
באַם דראַפּרי פון בלויע שטאָפן,
אויף דעם לילאַ־פּליוש פון זאָפן
רוט מאַרקיזע דע־זשיראַר.

פון דער זון די לעצטע שפּורן
פאַלן, רויטע ווי קאַרמין,
אויף געשניצטע גאָלד־באָרדיורן,
און אויף בראָנזיקע פיגורן
באַ דעם מאַרמאָרנעם קאַמין.

ס'שמעקט מיט ווייבלעכע פאַרפומען,
ס'ווייט מיט דופטן פון סאַשע...
אין אַן אורנע — שטייען בלומען...
אַלץ איז גרייט: אַהערצו קומען
דאַרף דער יונגער אַטאַשע.

אין איר קאָפּ אַ ים געדאַנקען..
„אַך ווי שיין ער נייגט זיך אָן
„מיט זיין קערפּער מיט זיין שלאַנקן
„צו מיין שולטער צו מיין בלאַנקן
„אין דעם לייכטן קאָטיליאָן!...

„און ווי שטאָלץ די אויגן בליצן!...
„ווי אַ יונג־פאַרליבטער פּאַזש
„קושט ער מיינע פינגער־שפּיצן...
„אַך, ווי ס'ציטערן דאַן די שפּיצן
„אויף מיין אַטלעסנעם קאָרסאַזש!..."

ליגט און טרוימט אין אָוונט־פײַער ;
יעדער טרוים — אַ ראָזער שוואַן. . .
ססס !... ער גייט, ער גייט דער טרייער ;
און עס פאַלט פון קני דער נייער
נישט־דערלייענטער ראָמאַן. . .

II

אָוונט־שטריכן

ס׳איז שוין קיל בײַ מיר אין גאָרטן,
ווי אין טיפקייט פון אַ גראָט.
אין דעם מערב דאָ און דאָרטן
העלע פאַרביקע אָ־אָרטן
מאָלט אַ וואַנזיניקער גאָט.

צו אַ ווילדן גאַסט געגליכן,
מאָלט ער פיבערדיק און מאָלט ;
מיט אַן אימפעט מיט אַ גיכן
וואַרפט ער אָן געהיימע שטריכן
פול מיט פורפור און מיט גאָלד.

III

אין אַ איינזאַמען אָוונט

עס קוקט אַריין דורך גלעזערנע באַלקאָנען
דער בלאַס־לילאָווער אָוונט פון אַפּריל ;
בײַם שרייבטיש שמייכלען קליינע קופּידאָנען,
און טרויריק שמעקט אין וואַזעס דער זשאָנקיל.

ווי באַנג עס איז! דער פרילינג וועקט באַגערן —
אין בלאָנדער זעכצניעריקער זשאַנעט;
אַט לייגט זי אויס די זילבער-נעסעסערן,
זינגט-צו און מאַכט איר נעגל-טואַלעט.

באַלד וואַרפט זי עס, און עפנט-אויף ראַסינען,
מישט-דורך אַ זייטלעך צווי, דערנאָך פאַרמאַכט;
זי זעצט זיך פאַר די אַלטע קלאַוועסינען
און נעמט אַקאָרדן לאַנגזאַם און פאַרטראַכט.

שטייט-אויף און זוכט אין נאָטן, דאָ און דאָרטן,
קלייבט-אויס לסוף אַ קורצינקן ראָמאַנס...
ס'געפעלט איר נישט... זי נעמט אַ טעשל קאָרטן,
און פרוווט זיך גאָר צו שפּילן אין פאַסיאַנס...

עס אָטעמען שוין שאָטנס פּיאָלעטע,
באַ דער באַלקאָן-שוועל ליגט דער טויטער טאָג;
ס'איז שטיל; נאָר ס'כראָפּעט זאַט אויף דער קושעטע
אין שלאָף דער אַלטער אויפגעדרייטער דאָג.

IV

אַ פּיקניק

— ווי פריש עס גרינען די גאַזאָנען!
— טרינקט-אויס זשע אייער ווייַן! — מערסי!
— איך בעט אייך, נאָך אַ צוויי-דריי קאָנען...
— אַט בעסער שפּילט אין רעווערסי!..

— כ'האָב ליב דעם שפור פון איי'רע ציינדלעך
אויף צאַרטן פורפור פון גראַנאַט...

5

י. נאַדוס

— לאָזט, לאָזט מיך אָפּ. . . — אַך איי׳רע חנדלעך!...
— ווי שלעכט איר זייט צו מיר, אַבּבּאַט!

— מען הערט דאָך גאָרנישט! העכער! העכער!
— כ׳וואוין פון סאַן־קליו אין צוואַנציק יע. .
— צי האָט געהאַלטן ווער מיין פּעכער?
— איר רייסט דאָך אָפּ מיר מיין קאָליע!..

— זעט, זעט, ווי שיין די זון גייט אונטער!
— פיאָלעט מיט רויט!.. — ניין, מיט אָראַנזש...
— וואָס זייט איר טריב אַלץ! זייט זשע מונטער!
— מיין ליבסטער, טייערסטער!... מאָן אַנוש —

— שטייט־אויף! דאָס פּאַסט פּאַר קליינע שילער...
— ס׳איז אַזוי גוט מיר אויף די קני...
איך ליב אייך לאַנג!... — שאַט, קינדער, שטילער!
איך וויל אייך לעזן פון פּאַרני!..

— ווער איז עס דאָרט, די אומבּאַקאַנטע,
מיט די רובּינען... ליגקס... — זי זי...
— און ווער — די צווייטע? — וויאָלאַנטע..
— די זינגערין? — יאָ, יאָ, ס׳איז זי!..

ז. סעגאלאוויטש / דער לעצטער שלאס...

דער לעצטער שלאָס...

אָ ר ס ע ן :

קוקט אין פענצטער

מען פירט די ווייסע שטיינער,
דעם אויסגעטאָקטן מאַרמאָר פירט מען
צו מיין שלאָס.
פון ווייסן שטיין וועט זיין מיין שלאָס —
איך וואַרט דעם טאָג.
אַליין געפּלאַנט, אַליין געבויט
און אַליין וועל איך פון וויטן שטיין
באַוואונדערן מיט שטאָלץ,
מיין אויסגעבענקטן ציל...

פ ר י ז י ר ע ר :

צו פרי אפשר,
נאָך שפּעטער זענט איר דאָך פאַרנומען.

אָ ר ס ע ן :

מיין ראַדיאָ - טעלעגראַף, וואָס ברענגסטו נייס ?
וואָס איז געשען אין שטאָט ?
וואָס וועט געשען ?
דו ווייסט דאָך אַלץ,
דו פּלאַפּלסט אויס פאַר מיר
דאָס גאַנצע לעבן פון דער גאַס...

פריזירער:

מיר װײסן אַלץ,
מיר שטײען, װי געזאָגט,
צװישן קנעכט און האַר.
מיר שטעלן קלײנע טריט
און יאָגן איבער די, װאָס לױפן שנעל,
מיר שװײַגן דאַן, װען אַלע שרײַען הױך...
מיר װאַכן דאַן, װען אַלע שלאָפן שױן...

אָרסען:

דײַן גאָל־מעסער איז שאַרף,
דײַן צונג איז אױך נישט טעמפּ,
דו װילסט דערצײלן װאָס...
איך זע...

פריזירער:

נעכטן — זונטיק,
דער פּאַסטאָר האָט װי אַלע מאָל
פון גאָט גערעדט
און װי אַלע מאָל
איז מען דערנאָך אַװעק איז שענק.

אָרסען:

דו אױך?

פריזירער:

מיר גײען אומעטום,
מיר האָבן ליבב צו זען און הערן,

וואָס שכורע און ניכטערע פלאַפלען...
און נעכטן איז געווען אַ טאָג —
אַ שרעק, א טאָג.

אָרסען:

וואָס איז געשען?
אַ,רייכער קצב האָט חתונה געמאַכט
זיין טאָכטער?

פריזירער;

ניין!

אָרסען:

די שוסטער האָבן געפייערט
דעם יובילײ פון זייער צעך?

פריזירער:

ניין,
דער בליכער איז געקומען
מיט זיינע פריינט...

אָרסען:

אָט דער וואָס וויל מיט גוואַלט
די גלייכהייט ברענגען?

פריזירער:

דער זעלבער, ער האָט טאַקע
פון אייך גערעדט...
מיט פלאַם און צאָרן...

אָרסען:

ער רעדט שטענדיק פון מיר...

פריזירער:

ער האָט אייך געשאָלטן...
אונטערן ראַטוש איז געשטאַנען
אַ גרויסער עולם.
שיכורע און ניכטערע,
פרויען מיט קינדער אויף די הענט,
פאַרליבטע פּאָרלעך
צוגעטוליעט איינס צום צווייטן...
און אַלע האָבן מיטגעפילט דעם בלייכן.
זיי האָבן בראַוואָ אים געפּאַטשט
און געשוואוירן גיין מיט אים אין פייער.

אָרסען:

דער המון גיט לייכט זיין שבועה
און — ברעכט זי לייכט...

פריזירער:

באַ אייך אין די גרובן, —
האָט דער בלייכער געזאָגט, —
שמאַכטן טויזנט לעבנס אָן ליכט,
אָן לופט,
אָן האָפנונג, —
איין טריט פון טויט.
און איר דאָ גייט אַרום
מיט חלומות פון אַ שלאָס...
פּאַלאַצן ווילט זיך אייך.

אָרסען:
צו זיך

פון ווייסן מאַרמאָר א שלאָס,
וואָס אַזוינס איז נישט געווען נאָך...

פריזירער:

צום סוף פון טאָג איז געקומען
צו אַ בצשלעג.

אָרסען:

צוישן ווענען?
אַלע זענען זיי דאָך פריינט...

פריזירער:

פאַראַן בא זיי אזעלכע,
וואָס ווילן באַלד אין פייער גיין...
צעשטערן אַלץ,
צעברעכן ביזן סוף,
דעם נעכטן,
אָן רחמנות, אַלץ פאַרניכטן...
היציקע קעפ!
פאַראַן באַ זיי אַזעלכע,
וואָס הייסן אָפּוואַרטן...

אָרסען:

זיי טײלן שוין דעם בער,
נאָך צייט!
אויף היינט אָבער גענוג וועט זיין,
מיר רעדן דאָ און צייט פאַרגייט...

און עס וואַקסט דערוויל באַ מיר די באָרד,
קום גאָלן!

פריזירער:

מיין גאָל-מעסער איז גרייט
גייען אָפּ

ערנא:
קומט אריין

אָרסען, גוט מאָרגן, דיר, אָרסען!
דיין פּנים זע איך נישט,
זאָל איך דיין קול כאָטש הערן...

אָרסען:
פון צווייטן חדר

דער גאָלער גאָלט און איך מוז שווייגן.

ערנא:

איך וואַרט אויף דיר...

גערטנער
קומט אריין

גוט מאָרגן, ערנא!
נישטאָ דאָ דיין...
אונדזער בעל-הבית?

ערנא:

ער איז פאַרנומען, וואַרט אַ רגע!
האָסט וואָס געוואָלט?

גערטנער:

איך טאָר אָן אים קיין זאַך
נישט אונטערנעמען.
אַלץ מוז געשען, לויט זיין פאַרלאַנג,
זיין פאָלק, זיין ווילן, זיין געדאַנק...
פון גרויסן שלאָס,
וואָס ער פאַרנעמט זיך בויען,
ביז די לעצטע קלומבעס...
ער קלייבט אַליין די בלומען אויס,
ווייזט אָן,
וואו יעדע סטעזשקעלע דאַרף זיין...
איך פאָלג,
איך מוז אים פאָלגן.

ערנא;

אַלע פאָלגן אים,
איך איינע בין מיט אים אויף גלייך.

גערטנער:

כל-זמן דו שטייסט אים נישט אין וועג...

ערנא:

מיר גייען ביידע אויף איין וועג...
איך טראָג אַ שמייכל אויף די ליפן
און ער דעם ערנסט אין די אויגן.

גערטנער:

צי פילסטו צייטנווייז אַזאַ געפיל,

אַ מורא,
ווי דו וואָלסט קליין געווען
אַנטקעגן אים?
קליין, נישטיק, ווי אַ מילב,
ווי אַ פילקאָלירטער שוואַכער
שמעטערלינג...

ע ר נ א :

איך לאַך,
איך זינג און אים באַגייסטערט עס.

ג ע ר ט נ ע ר :

דו לאַכסט, דו לאַכסט,
דו ביסט דאָך מער נישט, ווי אַ שפּיל-קינד,
דו ביסט פון קאַפּריזן אויסגעוועבט
און ער?
פון שטאָלענעם מעטאַל געשמידט.

ע ר נ א :

בעת איך לאַך, בעת איך זינג
שטייט ער אָפּט
און קוקט מיר אין די אויגן,
ווי אַ דורשטיקער קוקט
אין קוואַל אַריין.
דעמאָלט דאַכט זיך מיר,
אַז נאָר אין מיינע אויגן
שעפּט ער אָן זיין גאַנצן ווילן,
זיין קראַפט
און זיין באַגייסטערונג צו בויען..

אָרסען:

פון צווייטן חדר

ערנא! אַ רגע נאָך,
איך בין שוין פאַרטיק.

ערנא:

קום! דער גערטנער וואַרט...

גערטנער:

מיך וואונדערט...

ערנא:

וואָס וואונדערט דיך?

גערטנער:

דו און אָרסען, דו און אָרסען...
דו באַ אים אין שלאָס,
עצות פרעגט ער באַ דיר,
פאַרטרויט דיר זיינע פּלענער,
שפּילט זיך מיט דיר,
לאַכט פון דיין לאַכן...
דער שטענדיקער ערנסטער
כמעט בייזער אָרסען...
איך נעם גלייבן...

ערנא:

וואָס?

גערטנער:

איך נעם גלייבן,
אַז ווען ער וועט ענדיקן זיין שלאָס,
דעם העכסטן טורעם זיינעם,
ווען ער וועט ענדיקן...
וועט ער דיך אויפן שפיץ אַוועקשטעלן
ווי אַ פאָן
און אַליין וועט ער פון ווייטן שטיין
און ווידער זיך באַגייסטערן.

ערנא:

דו טרוימער,
ביסט פאַרליבט אין אים,
פונקט ווי איך

גערטנער:

איך האָב ליב דעם איינזאַמען,
דעם שטאַרקן מאַן,
איך האָב ליב די אויגן זיינע,
וואָס קוקן אין דער וועלט אַריין,
אין דער ווייט
און אין דער הויך...
שאַ!... ער קומט
דו הערסט די פעסטע טריט?

אָרסען:
קומט אריין

גוט מאָרגן, פריינט!

וי געפעלט דער טאָג אייך?
מיט אַזויפיל זון,
אויף מיינע פליגל וואַקסן
נייע פליגל אָן...

גערטנער:

נישט באַ אַלעמען וואַקסן פליגל, אָרסען!
באַ מיר האָבן זיך היינט
די הענט צעראָפגעלאָזן,
איך בין פאַרצווייפלט...

אָרסען:

וואָס איז געשען?

גערטנער:

דער זומפ לאָזט זיך נישט פאַרשיטן —
דאָס איז אַ טיפער סטאַוו,
איך ווייס נישט וואָס צו טאָן.
דער פלאַץ איז אייך דאָך נויטיק,
איר ווילט דאָרט צעדער-בוימער
פלאַנצן...
איר ווילט דאָרט בויען...
נישט אַלע פלענער אייערע
זענען מיר באַקאַנט.

אָרסען:

דער סטאַוו מוז פאַרשאָטן ווערן...

ג ע ר ט נ ע ר:

אַלטע לייט דערציילן, אַז דאָס איז
אַ פֿאַרכּישופֿטער סטאַוו,
דאָס איז אַ קבר גאָר...
דער אַלטער הערשער פֿון דעם שלאָס
פֿלעגט דאָרט די פֿריינט זיינע
באַגראָבן
און די געליבטע, װעלכע פֿלעגן אים
צו פֿרי דערעסן...

אָ ר ס ע ן:

דער סטאַוו מוז פֿאַרשאָטן װערן...

ג ע ר ט נ ע ר:

פֿינף טויזנט פֿאַרן זאַמד...
דאָס װעט קאָסטן
געלט, מי און טעג אַ סך.

אָ ר ס ע ן:

אַ שאָד די צייט,
גלייך זיך נעמען צו דער אַרבעט!

ג ע ר ט נ ע ר:

איך האָב שוין װידער מוט,
איך גיי...

אָרסען:

וואָס שווייגסטו, ערנא, וואָס קוקסטו
אַזוי שטאַר אויף מיר?

ערנא:

ווי זיכער, ווי רויק דו גייסט
צום ציל...

אָרסען:

כל-זמן עס גיט זיך איין.

ערנא:

דו צווייפלסט אויך אַמאָל?

אָרסען:

בעת דער צווייפל קומט,
דאַן ווער איך שטאַרקער נאָך,
עס ווילט זיך דאַן אַלץ מער
דערגרייכן.
ספיקות — דאָס זענען
פאַליעס אויפן ים און ווייס!
די אַלטע קאַפּיטאַנען האָבן ליב
דעם שטורם... פארטראַכט זיך
דו ווייסט, קינד!
אין שטאָט איז ווידער דאָ דער בלייכער
מיט זיינע פריינט...

ערנא:

איך ווייס, מען רעדט...
וואָס וויל ער?

אָרסען:

ער וויל, און אַלע ווילן זיי,
אַז איך, אָרסען,
זאָל אויך אַראָפּ אין טיפן גרוב
און גראָבן קוילן אין די שאַכטן
אַזוי ווי אַלע...
זיין איינער פון הונדערט טויזנט,
גאָרנישט זיין.
מיט אַן אויסגעשמירטן פּנים,
מיט רויטע, קראַנקע אויגן
אַרומלויפן
און שרייען: „ברויט!"
שעלטן אַלע רייכע, אַלע שטאַרקע,
וואָס ווילן און קאָנען הערשן...
ער וויל
און אַלע ווילן זיי, אַז איך, אָרסען,
זאָל אָפּגעבן מיין קראַפט, מיין מוט.
איך זאָל אַליין פון זיך
זיך אָפּזאָגן
און דאַן, געליבטע, ערנא!
וועט אַ צווייטער אָרסען קומען
און איך וועל זיין זיין קנעכט...

ערנא:

אפשר ווייסטו נישט אַלץ?

אָרסען:

איך ווייס
און איך פיל נאָך מער, ווי איך ווייס,
איך פיל: עס קומט אַ טעמפּע צייט,
אַ בלייערנער קוואַדראַט
וועט איינצוימען די וועלט...
פון פליען, וועט קיין רייד שוין מער נישט זיין —
אַזויפיל גיי!
אַזויפיל שטיי...
און אויסגעמאָסטן אויף צענטימעטרן
וועט ווערן דיין פאַרלאַנג.
נאָר נישט אויף לאַנג, געטרייע ערנא!
עס קאָן זיין, אז איך און אַנדערע
וועלן אונטערגיין,
נאָר איינער, דער איינציקער,
דער איין איינער
וועט דורכרייסן די צוימען
און גיין...

ערנא:

וואוהין?

אָרסען:

צו זיך אַליין, צו גאָט, צום העלד...

ערנא:

דו באַגייסטערסט מיך...

אָרסען:

איך האָב דיך ליב,
צום ערשטן מאָל אין לעבן זאָג איך דאָס...
דו ביסט, ווי אַ זונעלע
אין מיינע חדרים,
דו, שטיפערן!
דו, וועלכע וואָלט זיך
פיר און צוואַנציק שעה אין טאָג
געקושט.
דו קנויל פון ליבע, פון צערטלעכקייטן...

ערנא:

דו רעדסט, אָרסען, ווי אַן אמתער פאַרליבטער.

אָרסען:

נאַרישקייטן רעד איך ווילסטו זאָגן.

ערנא:

ניין, רעד ווייטער!

אָרסען:

מען טאָר נישט, קינד! דו זעסט די זון
גייט הויך אַרויף,
אַ טאָג פון אַרבעט וואַרט אויף מיר.

ערנא:

אָבער דו ביסט מיינער?

אָרסען:

דיינער, דיינער.

ערנא:

אָפּט אייפער איך דיר צו דיין אַרבעט,
צו דיין פאַרלאַנג...

אָרסען:

אַלץ פאַר דיר...

ערנא:

סאַ גיב מיר אָפּ דיין שלאָס!

אָרסען:

לאָז אים פריער אויפבויען
דערנאָך איך דיין פאַרלאַנג
מיט דינאַמיט צעשמעטערן.

ערנא:

דעם פאַרלאַנג דיינעם גיב מיר אָפּ,
דעם פאַרלאַנג צו בויען...

אָרסען:

דאָס איז שוין צופיל, ערנא!
נאָר איצטער גיי, איך וואַרף דיר בלומען
אויף דיין וועג...

ביזן טיר...
איצטער גיי אין גאָרטן, שפּרינג,
טאַנץ!
און מיך לאָז אַרבעטן...

ערנא;

איך דאַרף אַהעקגיין, זאָגסטו,
דאָס איז דיין באַפעל?

אָרסען:

מיין פאַרלאַנג...
איך װאַרף דיר בלומען ביזן טיר...
אָט אַזוי שטעל אַ טריט,
אַ צװייטן טריט,
צעטרעט די בלומען
און גיי זינגענדיק...

ערנא;

פאַרן אַװעקגיין אַ קוש...

אָרסען:

גיי זיך שפּילן און מיך לאָז אַרבעטן...

ערנא אָפּ. אָרסען אין פענצטער

דאָרט אַרבעטן דריי טױזנט הענט
מען גראָבט פון דר'ערד אַרויס מיין ציל,
עס װאַקסן װענט,
עס װאַקסט מיין שלאָס.
מען שלעפּט געהילץ און שטיין און אייזן,

מען קנעט דעם ליים,
מען קנעט מיין האַרץ אַריין אין ליים —
מיין מוט,
מיין מאַרך
מיין ווילן...
ווייל מיט מיין ווילן בויען זיי,
ווייל מיינס אַ פינטל מיטן אויג
באַוועגט מיט אַלץ...
ס'קאָן זיין,
ווען אַלץ וועט פאַרטיק זיין,
וועל איך אַ לײדיקער דאָ בלייבן שטיין
מיט אויגן אָפּענע,
וואָס זעען אַלץ
און פרייען זיך מיט גאָרנישט.
ס'קאָן זיין מיין ווילן
וועט מיך איבערשטייגן. —
מיין שלאָס וועט העכער זיין פאַר מיר,
פאַר מיין פאַרלאַנג...
ס'קאָן אַלצדינג זיין.
איך זע אָבער, נאָר דאָס וואָס ס'איז
און דאָס וואָס ווערט...
דאָ ווערט געבויט,
דאָ אַרבעטן דריי טויזנט הענט
פאַר מיין פאַרלאַנג,
איך הער דערווייל איין קלאַנג,
איין שופר-בלאָז,
איין ווידערקול,
וואָס קומט אַרויס און גייט צוריק
אַריין אין הארצן:
„צו דער אַרבעט!"
„צו דער אַרבעט!"

דיכטער:

קומט אריין

ער איז גערעכט דער שומר בײַ דער טיר,
דער שקלאַף האָט אמת מיר געזאָגט:
אָרסען איז טאַקע דאָ נישטאָ..
אָרסען, אָרסען! דו ביסט נאָך אַלץ,
דו ביסט אַ בויער אַ פאַרברענטער
און איך בין אַ פאַרברענטער לײדיקגײער..
א״ז וואָס?
די וועלט האָט ליב קאָנטראַסטן..,
מיד בין איך פון וועג און דאָ קאָן מען רוען...

דורכן פענצטער פליט אריין אַ הויפן צעשאָטענע בלומען

וואָס איז דאָס? בלומען...
דאָ שפילט מען אויך מיט בלומען?
ווי אומגעריכט, ווי נישט געהאַרט —
דאָ איז אַ פרוי פאַראַן געוויס..

ערנא:

לויפט האַסטיק אריין

אָרסען! ווי געפעלן דיר מײנע בלומען?
אָרסען! וואו איז אָרסען?
און ווער איז ער דער פרעמדער מאן?

דיכטער:

אַ דיכטער, אָרסענס אַ חבר
פון דער יוגנט...

ערנא:

אָרסענס אַ חבר, שטענדיק טראַכט איך,

אַז אָרסען האָט קיינעם נישט,
אויסער מיר..

ד י כ ט ע ר :

אָרסען איז שטאַרק, ער נויטיקט זיך נישט
אין קיין פריינט,
נאָר די פריינט זיינע
נויטיקן זיך אין אים..
וואו איז אָרסען?

ע ר נ א :

דאָרט אַרבעטן אַ גרויסע מחנה הענט,
וויל איינער וויל אַזוי,
וויל איינער האָט אַ ציל..

ד י כ ט ע ר :

דו אומבאַקאַנטע פרוי, דו רעדסט די רייד
וואָס ער, מיין פריינט...

ע ר נ א :

און מיין געליבטער...

ד י כ ט ע ר :

אָרסען האָט ליב...
אָרסען געליבט...
דאָס איבעראַשט...

ע ר נ א:

וואָס איז אַזוינס?

ד י כ ט ע ר:

ער פלעגט שטענדיק לאַכן און אָפּשפּאָסן
פון די, וואָס פלעגן זיך פאַרליבן...

ע ר נ א:

און פון דיכטער אויך?

ד י כ ט ע ר:

פון מיר נאָך מערער,
ווייל איך האָב זיך פאַרליבט
אַזויפיל מאָל...
אַזויפיל, וויפיל שיינע פרויען
איך האָב געזען...

ע ר נ א:

און איצטער?

ד י כ ט ע ר:

איצט שוין זעלטענער,
נאָר מיד בין איך פון וועג,
איך וויל שוין זען מיין פריינט...

ע ר נ א:

ער אַרבעט איצט, מיר גייען גלייך
צו אים,

ער פלאָנטערט דאָרטן זיך,
צווישן שטיין און ציגל.
ער בויט, באַפּעלט און פלאַנעוועט
און אָטעמט מיט דער אַרבעט...

ד י כ ט ע ר:

איך בין אים נישט מקנא...

ע ר נ א:

וואָס איז אַזוינס?

ד י כ ט ע ר:

בויען אויף דער ערד!
אַריינקנעטן אין ליים דעם גאַנצן ווילן,
אין ציגל איינפּרעסן דעם גאַנצן מוט.
בויען אויף דער ערד! אויף נישט זיכערקייט,
ווען מאָרגן קאָן עס אַלץ
מיט פייער-טויט אַוועק...
בויען אויף דער ערד!
פאַר מיליאָנען אויגן —
נישט פאַרגינערס...
ווען בייזע אויגן לויערן
און ווילן עס פאַרניכטן.
ניין!
מיינע שלעסער זענען פעסטער.

ע ר נ א:

דיינע שלעסער? ד ו בויסט?

ד י כ ט ע ר:

אין דער פאַנטאַזיע...
אַזעלכע שלעסער האָט זיך אָרסען
נישט פאָרגעשטעלט
אין זיין שענסטן חלום...
אַזעלכע שלעסער, אַזעלכע שווינדלדיקע זיילן,
מיט אַזאַ דורכזיכטיקן מאַרמאָר...
און וואו?
אויף די סאַמע העכסטע בערג,
אונטערן בלויען הימל הענגען זיי,
אויף די דעכער פון די וועלדער
און אין דער טיפעניש פון אָקעאַן...

ע ר נ א:

ווער זעט עס?
ווער קוקט עס אָן?

ד י כ ט ע ר:

איך אַליין...

ע ר נ א:

נאָך דאַמאָלט אין די קינדער-יאָרן
האָב איך זיך אויך געשפי"ט
מיט קאָרטן-שטיבלעך...
היינט געפעלט מיר קראַפט
און דער וואָס בויט
יענער איז מיין גאָט...

דיכטער:

דו מיינסט עס אים, דיין שטאָלצן פּריינס,
אָ, זאָל ער בויען, וואָס ער וויל
און מאָרגן וועט דער בלייכער עס צעשטערן...

ערנא:

דער בלייכער?
איך האָב דעם נאָמען שוין געהערט:
ער פירט אַ מחנה אומצופרידענע,
אָדער זיי, די אומצופרידענע פירן אים —
דאָס גייט מיך ווייניק אָן...
דאָך װיסן וואלט איך וועלן
צי ער איז שטאַרקער ווי אָרסען,
צי ער איז שטאָלץ און זיכער אין זיין ציל,
ווי מיין אָרסען?

דיכטער:

זיי זענעןביידע שטארק...

ערנא:

אָבער ווער פון זיי איז שטאַרקער?

דיכטער:

איך האָב אויף דעם גאָר אַ בעזונדער מיין.
שטאַרק איז דער,
װאָס האָט אין עבן גאָרנישט,
וואָל װיל אין לעבן גאָרנישט האָבן...

ערנא:

דער פוסט און פּאַסניק,
וואָס לידלט טאָג און נאַכט
און בויט פאַנטאַזיע-שלעסער?

דיכטער:

נישט לאַך פון מיר — איך האָב די גאַנצע וועלט,
נאָר איצטער פעלט מיר אויס אַביסל גאָלד...
און אָרסען איז מיר אַ פריינט...

ערנא:

און די פאַנטאַזיע? זי קאָן נישט אויסשמידן
די קליינע-רונדיקע,
די גאָלדענע דוקאַטן...
די פאַנטאַזיע איז נעבעך קאַרג צו געבן געלט?

דיכטער:

די פאַנטאַזיע פאַרנעמט זיך נישט
מיט אַזעלכע נישטיקע ענינים...
חלומות קלינגען נישט...
און אָרסען איז מיר אַ פריינט,
איך וואָלט שוין וועלן זען מיין פריינט...

ערנא:

קלויבט צענויף די בלומען

מיר גייען גלייך צו אים...
ווּעסט זען באַוועגונג באַלד אַ סך

און הענט, וואָס אַרבעטן
פאַרשלייערטע אין וואַפנע-שטויב...
קום !...

אַפּ.

סוף פון ערשטן אַקט.

רחל ה. קארן / דריי לידער

I

די 31 קעמלען

ס׳מעסטן דורך סאַהאַראַס ווייס צעגליסע זאַמדן
איין און דרייסיק קעמלען שווער באַלאָדן
מיט דער משא פון מיין נישט געשטילטן בענקעניש,
מיט אוצר פון געהייליקט האָפן.
לויפן זיי געשמיסן אין די זייטן
מיט הונדערט גליענדיקע גורל-בייטשן.

ס׳שטרעקט אַנטקעגן זיי אין פוילער מידקייט
איר גליאיק ברוינעם לייב: סאַהאַראַ.
גרויסע אָדלערס פאָכן איבער איר מיט פליגלען פעכערס,
און די לייבן מיט די פלאַמען גריוועס
ברומען איר אין שטערנענעכט אַ וויגליד
שטאָלץ און הייס, ווי זייער זאַמד-מלוכה.

גייען איין און דרייסיק קעמלען
צווישן ווייסע קאַראַוואַנעס
פון שקעלעטן אויסגעבלייכטע,
מיט דעם חותם פון פאַרניכטונג
אין די טרייע אויגן —
גייען איין און דרייסיק קעמלען
אין דעם מדבר לאַנד סאַהאַראַ
אָן אַ וועגווייזער, אָן אַ פירער.

II

אַ הויז אין שטאָט

אויפגעבויט אַ הויז,
אַ גרויס,

אין מיטן האַרץ פון שטאָט.
גייען מענטשן איין און אויס
אינם גראָען הויז.
ברענגען מענטשן מיט אַ לאַכן,
צירן אויס דערמיט די ווענט.
ברענגען מענטשן מיט אַ סוד,
שטעלן אים אין טרעפּנווינקל,
שאַ. . .
ברענגען מענטשן מיט אַ וויי,
שפּרייטן אים אונטער די פיס,
ווי אַ רייכן פּערסער טעפּיך.
ברענגען מענטשן מיט שגעון,
טאַנצן זיי מיט אים אַרום,
איבער אַלע פּוסטע זאַלן,
איבער אַלע קאָרידאָרן,
היי,
און ס'ווערט אין הויז אַ יום־טוב,
און ס'קלינגט אַ גרויסע פרייד.

גייען מענטשן איין און אויס
אינם גראָען הויז.

III

שוועסטער.

בויג דעם קאָפּ אָן צו מיין אַקסל,
שוועסטער.
אָט איך פּיעשטשע
דיינע לאַנגע, שלאַנגען האָר,
און איך גלעט די באַקן בלאַסע
די צעקנייטשטע

פון באַצאָלטע קושן.
דיינע אויגן פיבערדיקע
פלאַמען אין די טיפע היילן,
ס׳איז דיין קאָפּ פאַר מידקייט שווער.

און פאַרנאַכטזונשטראַלן בלוטן,
און פאַרנאַכטזונשטראַלן וועבן
אַרום דיין גענייגטן שטערן
שלייערן פון פאַרגעסנקייט.
טאָ פאַרגעס אַז ס׳קומט דער אָוונט,
טאָ פאַרגעס אָן נאַכט און חושך,
טאָ פאַרגעס אַז ס׳מוזן לאַכן
בלאַסע, אָנגעמאָלטע ליפּן
מיטן הויכן זונה־קלאַנג.

ס׳איז דערווייל דאָ גוט צו רוען
און די שלאַנקע הענט פאַרוויגן
אין דער יתומדיקער שויס,
דער פאַרטריקנטער פון תאוה
אין די לאַנגע נעכט.
לוישן אין דער טיפסטער טיפקייט,
ווי עס בעטן זיך נשמות
נישט געבוירענע, צום ליכט,
און, ווי ס׳בענקט דער גאַנצער נפש
נאָך אַן ערשטן שריי פון קינד.

אָבער ס׳רינען אויס די שעהן
ווי דאָס בלוט פון אָפענע וואונדן,
שעהן וויקלען אָפּ פון לעבן
הפקרדיקע גורלפעדים.
נאַכט איז, נאַכט שוין
שוועסטער מיינע. –

5

רחל ה. קאָרן

הער,
פון חרבות רופט די סאָווע.

האָסט פאַרוויילט זיך אין חלומות,
נישט געשיט נאָך אויף די באַקן
פורפורוויטן אַש פון שאַנד,
נישט געקעמט און נישט געפלאָכטן
דיינע לאַנגע, שלאַנגען האָר.

שלמה גילבערט / אין קעלער

איבערדרוקן, איבערזעצן און
שפּילן באַהאַלט דער אויטאָר
דאָס רעכט פאַר זיך

אַ מתּנה מיין ברודער פּנחס גילבערט

*

(אַ גרויסע קעלער-שטוב. נאָנט צו דער סצענע, אונטערן הויכן קליינעם פענצטערל אַ טיש, אַ באַנק, אַ אַלטע קאַנאַפּע. אַרויף, אין דער פאָדער-וואַנט, די טיר און די קיך. אין אַ ווינקל ליגט שטרוי צום שלאָפן, און בעקלעך, קעסטלעך. נאַכט. אויף דער וואַנט, איבערן טיש הענגט אַ לעמפּל, וואָס באַלייכט אַ העלפט קעלער-שטוב).

בעריש

(אַ ייד פון אַ יאָר זעכציק, אַ בריוו-פליציקער. גרויסע שוואַרצע אויגן, און אַ אָדלער-נאָז. ער גייט אַ קורצע מאַרינאַרקע און אַ טוכן היטל מיט אַ לעדער-גלאַנצירטן דאַשעק)

רחטשע

(בערישעס ווייב. אַ ייִדענע מיט אַ געל-שווייגנדיק פּנים. זי זיצט אויף דער קאַנאַפּע, איינגעבויגן, און שיילט קאַרטאָפליעס)

בעריש

(קומט אַריין מיט אַ זאַק אויף די פּלייצעס. ער שטעלט אַראָפּ דעם זאַק לעבן דער וואַנט):
דאָ האָסטו דעם בוים יענגאַלקעס!

רחטשע

(קומט צו): מער איז נישטאָ?!

בעריש:

דאָס איז פון שפּיץ. הינטן איז געווען אָפּגעליידיקט. דו האָסט דאָך מיך נישט געלאָזט אָפּרייסן דעם בוים יענגאַלקעס, ווען מ׳איז אַרויס!

רחטשע:

ווען מ׳איז אַרויס פון גאָרטן, זענען זיי נאָך געווען זייער דראַבנע.

בעריש:

האסטו גאר נישט! (ער גייט ארויס)

רחטשע

(קוקט אריין אין זאק): גאנצע בארנעס! ס'וואלט געווען עטלעכע זעק!

בעריש

(קומט אריין מיט א זאק אויף די פלייצעס. ער שטעלט אוועק לעבן די יענגאלקעס):

פאר יענגאלקעס קארטאפליעס! (ער זעצט זיך אויף דער קאנאפע. רחטשע באקוקט די קארטאפליעס. זי גייט צו דער קאנאפע, זעצט זיך)

רחטשע:

דער פריץ האט דיר געגעבן?

בעריש:

א פריצל מיט קלארע שארפע ברילן און מיט א בוך אונטערן ארעם האט פיינט צו געבן.

רחטשע:

האסט אליין גענומען?

בעריש:

ס'איז געלעגן אנגעשיט א בארג קארטאפליעס, האב איך געהייסן דעם פורמאן, ער זאל זיך אפשטעלן פארן ארום פערד — צוקעמען די גרזשיווע, פארבונדן דעם עק, און איך האב מיך דערווייל געפארעט בא די קארטאפליעס. (רחטשע שיילט)

בעריש

(בייגט זיך איין, קוקט איר אין פנים אריין): דו האסט הנאה, און דו שווייגסט.
א הונט לויפט, און בילט, און רוישט. און א קאץ גייט זיך שטיל, און איז מער מוזיק (א שטילשווייגן) דער ווירט האט מיך אויפן הויף אנגעכאפט — ס'קומען צו מיר מענטשן נעכטיקן. —
— אז א ייד נעכטיקט איבער אויף מיין פאדלאגע, וואס ארט דאס אייך?! — דרייט ער מיטן קאפ און סמאקעוועט — פארשטייט איר

מיך, אויב אזוי, איז עס דאָך אַן אַכסניה, אַ געשעפט! — דער פרומער חאָלף האָט געוויזן ציין און נעגל, און איך האָב געמאַכט אַ געשריי. האָסטו, רחטשע, געדאַרפט זען, ווי ער האָט געמאַכט פּליטה.

ר ח ט ש ע:

ער וועט דיך אַרויסוואַרפן פון דער דירה.

ב ע ר י ש:

ער קאָן נישט!

ר ח ט ש ע:

דער ייד ליגט שטענדיק אין די סאָנדעס.

ב ע ר י ש:

איך האָב אים (מיטן ניגון פון מעביר־סדרה־זיין) ויסעו ממקהלות ויחנו. (אַ שטיל־שווייגן)

ר ח ט ש ע

(שפּילנדיק): די מויד שלעפט זיך אַרום ביז אַ שטיק אין דער נאַכט! אַ

ב ע ר י ש:

די פרוכט איז שוין צייטיק! הערסטו, גאָט האָט אונדז צוגעשיקט וואויל בחורל.

ר ח ט ש ע:

ער איז אַ ליידיקגייער — ער גייט אַפּמאַלעווען די פעלדער מיט די וועלדער.

ב ע ר י ש:

ער איז נאָך אַ ייִנגעלע, שפּילט ער זיך.

ר ח ט ש ע:

אונדזער מענדל איז ייִנגער!

ב ע ר י ש:

ער וועט בּאַ מיר ווערן אַ מענטש. (עס קומט אַריין אַ בחור פון אַ יאָר צוואַנ־

ציק, אַ ברייט־פּלייציקער. ער טראָגט אויף די פּלייצעס אַן אָנגעפּאַקעוועטן זאַק. ער שיט אויס פאַר דער קיך שפּענער און הובלעוועכץ)

מענדל

(קומט צום בעט, זעצט זיך און ציט פון זיך אַראָפּ די שטיוול): מאַמע, דו וועסט שוין דאָ האָבן צו ברענען, בלויז גראָבע שטיקער.

בעריש

(גייט צו דער קיך): אָ, מענדל, דו האָסט היינט גע־ברענגט שפּאָר! (ער נעמט אַ שטיק האָלץ, שמעקט) מען ברענגט אַ פרישן בוים, מען ציט פון אים אַראָפּ די קאָרע, מען זעגט, מען הובלעוועט — מ׳פילט דעם געזונטן וואַלד!

מענדל

(האַלב ליגנדיק אויפן בעט): דער וואָס אַרבעט, ווייסט נישט פון קיין קונצן.

בעריש:

און ער עסט מיט אַפּעטיט, און ער שלאָפט געשמאַק.

רחטשע:

אַליין האָט ער נישט געוואָלט אַרבעטן. ער האָט זיך גענומען צו סטודיר.

בעריש:

ס׳איז ליכטיק, ס׳איז וואַרעם. ס׳הענגען איבערן קאָפּ קאַרשן, עפּל, באַרנעס. (ער בייגט זיך איין, קוקט רחטשען אין פּנים אַריין) דו האָסט עס אויך נישט פיינט, גנבטע!

מענדל:

איך ווייס נישט מער, אַז אַרבעטן, דאַרף יעדערער אַרבעטן!

בעריש:

אַרבעטן, עסן און מיסטיקן, ווי אַ פערד!

מענדל:

פּרואוו, טאַטע, נישט עסן און נישט מיסטיקן!

בעריש

(שמייכלט): פאַרשטיי, אַ פערד גייט אויף פיר, מיטן קאָפּ אַראָפּ צו דער ערד, אָבער אַ מענטש גייט אויף צוויי, מיטן קאָפּ אַרויף צום הימל!

(אַ שטילשווייגן. עס קומט אַריין לאהלע, אַ מיידל פון אַ יאָר נײַנצן, אַ שלאַנקע פיגור. אַ שיינער, געדיכטער קאָפּ האָר, און לעבעדיקע אויגן)

בעריש:

לאהלע, קום נאָר אַהער! (זי גייט צו) זעץ דיך! (זי זעצט זיך) מיט וועמען גייסטו ביז אַ שטיק אין דער נאַכט!

לאהלע:

מיט יינגלעך!

בעריש:

מען קלייבט זיך אָפּ איין יינגל.

לאהלע:

מיט אַ סך איז בעסער.

בעריש

(נעמט זי אָן באַם האַלדז): שיקסע! שיקסע, איך וועל דיך דערשטיקן!

רחטשע:

דער משוגענער האָט שוין עפּעס אָנגעקריגן, לאָז זי אָפּ! (זי נעמט דעם טאָפּ מיט די אָנגעשיילטע קאַרטאָפליעס, גייט צו דער קיך)

בעריש

(גייט איבערן קעלער. ער שטעלט זיך אָפּ, צו רחטשען): די פּרוכט איז שוין גוט צייטיק! (עס קומט אַריין אַ בחור פון אַ יאָר דרייסיק, אַ לענגלעך בלייך געזיכט מיט געדיכטע האָר, טראָגט אַ שוואַרצן ברייט-צעקנייטשטן קאַפּעליוש. ער האַלט אויף אַ פּאַסיק אויף דער פּלייצע אַ קליין קעסטעלע. ער גייט צום אָפּגעטיילטן ווינקל, זעצט זיך אויף אַ בעקעלע, עפנט דאָס קליינע קעסטעלע און הייבט אָן רייניקן פענדזעלקעס. בעריש שטייט, קוקט נאָך דורן. ער נעמט אַרויס פון דער קעשענע אַ פּאַטשיילע, בינדט זיך אַרום, וואַשט זיך די הענט, און הייבט אָן דאַווענען מעריב)

בעריש

(גייט צו דודן, זאָגט הויך, אין א ניגון, און מאַכט צו מיט א האַנט): ומחליף את הזמנים! ומסדר את הכוכבים במשמורותיהם ברקיע כרצונו! בורא יום ולילה, גולל אור מפני חושך, וחושך מפני אור! ומעביר יום ומביא לילה, ומבדיל בין יום ובין לילה, י״י צבאות שמו! (צר דאַוונט הייסער שטיל. ס'הערט זיך פון בעט דאָס כראָפּען פון מענדלען. רחמשע שטייט בא דער קיך און קאָכט. בעריש שטעלט זיך שמונה עשרי. לאהלע גייט צום ווינקל)

דוד:

פאַר וואָס זענען זי נישט מיטגעגאַנגען?

לאהלע:

וואָס וואָלט איך דען דאָרט געטאָן?

דוד:

זי וואָלטן געזעסן און געזען, ווי איך מאָל.

לאהלע:

און מער גאָרנישט?!

דוד:

ס'איז נישטאָ קיין גרעסער פאַרגעניגן, ווי זיצן און קוקן אויפן פעלד אויפן הימל.

לאהלע

(שמייכלט): זי זענען א נאַרעלע! (א שטילשוויגן) וואָס האָבן זי שוין, אז זי מאָלן אויף?!

דוד:

אַז א מאָלער מאָלט אויף א גוטע זאַך, קריגט ער א סך געלט, און ער ווערט באַרימט.

לאהלע:

דעמאָלט וואָלטן זי שוין בא אונדז נישט געוואוינט.

דוד:

דעמאָלט וועל איך האָבן אַן אייגן פּאַלאַצל אין מיט וואַלד, און איך וועל אַרבעטן אין אַ אַטעליע מיט גלעזערנע ווענט און אַ גלעזערנעם דאַך און לאַהלע וועט זיין צוזאַמען מיט מיר! (ער נעמט זי אַרום)

לאהלע

(שמייכלט): זי זענען אַ גרויסער ליגנער!

דוד

(האַלט זי אַרומגענומען): לאַהלע וועט גיין אָנגעטוען, ווי אַ יינגל, און רייטן אויף אַ גוט פערדל, גאַלאָפּ איבערן פעלד! (בעריש גייט אויס שמונה עשרה לאַהלע גייט גיך אַוועק)

רחטשע

(פון דער קיך): לייג דאָרט דאָס טישטוך! (לאַהלע גרייט צום טיש. בעריש קומט צו צו דודן)

בעריש:

וואָס-זשע מאַלעוועסטו?

דוד:

איך האָב געמאָלט אַ פעלד.

בעריש:

דו ווילסט דוקא נאָכטוען גאָט, ווי אַ מאַלפּע וויל נאָכטוען אַ מענטש (דוד ווייזט בעריש׳ן אַ געמאָלטעט ברעטל)

בעריש

(קוקט דערויף): הער, יינגעלע, אין גאָרטן, ווען איך קוק אַרויף אין דער הייך, איז דער הימל אַזוי גרויס און אַזוי ברייט, אַז איך פאַרגעס, אַז איך שטיי הינטן אויף דער ערד!

רחטשע

(פון דער קיך): ס׳איז נישטאָ קיין לעק וואַסער!

בעריש

(זאָגט מיט אַ ניגון): ס'האָט זיך מיר געחלומט — כ'בין אין אַ קעגיגלעכן פּאַלאַץ, כ'זיץ אויף אַ גאָלדענער שטול, און מיין אויג זעטיקט זיך מיט די הערלעכקייטן אַרום. פּלוצלינג שטעקט מיין ווייב אַריין דעם קאָפּ דורכן פענצטער און זוכט מיך — בעריש, וואו ביסטו, בעריש!! דער פּאַלאַץ איז פאַרשוואונדן. כ'שטיי אויף אַ גרויער גאַס און ס'רעגנט.

(ער גייט צו דער טיר, נעמט דעם קובעל און גייט אַרויס. רחטשע קומט צום טיש מיט אַ פּאַרעדיקן טאָפּ און גיט אויף. לאהלע העקט מענדלען און שלעפּט אים בײַ אַ פוס)

בעריש

(קומט אַריין, שטעלט אַוועק דעם קובעל וואַסער, צו דודן): מיין ווייב לערנט אַנדערש דעם פּשט — אַ פעלד איז, עס זאָל וואַקסן דערויף ברויט מיט קאַרטאָפליעס. אַ וואַלד איז, האָלץ צום ברענען און צום קאָכן. און אויפמאָלן אויף לייוונט אַ פעלד און אַ וואַלד, איז נאָר נאַריש געמאַכט זיך. (אַלע זיצן בײַם טיש, עסן. דוד זיצט אין ווינקל, אויפן נידעריקן געזעס, פּאַרעט זיך מיט די פאַרבן און פענדזלעלקעס. ער קוקט אויף דעם פּריש-געמאָלעטן ברעטל, וואָס שטייט פאַר אים)

רחטשע

(קומט פון דער קיך צום טיש מיט אַ פּאַרעדיקן טאָפּ. זי גיסט יעדערן צו, אויף לאהלען): זי האָט שוין אָוועקגעלייגט דעם לעפל, אָ, אַ יחסנטע געוואָרן, (זי גייט מיטן טאָפּ צו דער קיך) בערישעס טאָכטער!

בעריש:

און אפשר דיר געבן יאַכעלעך, און הינדעלע מיט פּוטער!! פון די רייכע מאכלים ווערט מען פאַרדאָרבן און פויל, דער גוף מיט דער נשמה ווערט קראַנק! געוויין דיך צום אָרעמען פּראָסטן עסן, וועסטו זיין זאַט און געזונט!

מענדל:

אַז מען גייט אַרום ליידיק, האָט מען נישט קיין אַפּעטיט צום עסן.

לאהלע:

כאָמול, ס'שטייט פאַר דיר אַ מיכע! (עס קומט אַריין אַ אַלט יידל, אַ אָרעמאַן

מיט א שטעקן אין דער האנט. ער גייט צום חינקל זייער פאמעלעך און קרעכצט. רחטשע גיט אים אין ווינקל אריין א שיסעלע עסן)

דער אַלטער

(זיצט אויף א קעסטל): איי, בעל־ביתטעשי, בעל־ביתטעשי, איר זאָלט לעבן און געזונט זיין! איר זאָלט לעבן און געזונט זיין!

בעריש:

וואָס מאַכט איר, ר׳ שראל?

דער אַלטער:

איי נישט גוט, נישט גוט! אָנגעקראָכן זיך אַ גאַנצן טאָג בהנם און קוים דערשלעפט אַהער מיינע קראַנקעביינער!

מענדל:

דער מענטש האָט דאָך אין דער יוגנט געקאָנט אַרבעטן, און אויף דער עלטער דאַרף ער שטאַרבן פון הונגער.

בעריש:

אמת, מענדל, דאָס איז אַ גרויסע עולה, און ס׳איז דאָ נאָך אַ סך גרויסע עולות אויף דער וועלט.

מענדל:

עס דאַרף קומען אַ געזונטער און נעמען די לייטשן אין זיינע הענט.

בעריש:

אָ, מענדל, דו גייסט! דו גייסט שווער, נאָר דו גייסט! (דער אַלטער ישראל לייגט עפעס איבער פון איין קעשענע אין דער צווייטער, און קוקט אַלע מאָל צום טיש, צי מען זעט נישט. דוד זיצט אויף אַ פּעקל און פאַרריכט דאָס בילדל. לאהלע מאַכט זיך קוקן, ווי דוד מאָלט, און פאַרגנבעט זיך צום אַלטנס קעשענע)

בעריש:

ציגאַנקע, דו גייסט אַוועק?!

רחטשע

(פון דער קיך): דערלאַנג מיר די כלים פון טיש.

לאהלע

(קומט צום טיש, שמייכלט): וואָס טויג דעם אַלטן געלט ? !

בעריש

(קוקט צום חינקל): דער אַלטער היט זיך פאַר אונדז, ציילט און באַהאַלט. יעדער בעל-מלאכה האָט זיך זיינע סמנים – אַ שניידער רייסט זיך צו זאָגן אַ דעה אין שטאָט. אַ שוסטער צינדט זיך גיך אָן. אַ בעטלער זאַמלט און באַהאַלט.

מענדל

(שטעלט זיך אויף, ציט זיך): טאַטע, דו קאָנסט זאָגן משלים. (ער גייט צום בעט)

בעריש:

און מענדל איז אַ דאַמב ! (די טיר עפנט זיך. עס קומט אריין עמיצער. דאָס אָנגעטועכץ אויף אים איז צעפליקט. מ'זעט ארויס גאַלע שטיקער לייב)

דער אָפּגעריסענער

(שטייט בײַ דער טיר): כ'וועל קאָנען איבערנעכטיקן ?

בעריש:

קומט נענטער ! (דער אָפּגעריסענער גייט צום טיש)

רחטשע

(בײַ דער קיך): אַ נייע פּלאָג !

לאהלע:

זעט נאָר דעם פּאַצעט ! (דער אָפּגעריסענער חינקט צו איר)

בעריש:

האָס ביסטו אַזוי ארומגעריסן ?

דער אָפּגעריסענער

(רעדט שטיל): כ'האָב נישט קיין אַנדערס.

בעריש:

האָסט אָבער ברייטע פלייצעס, און דו ביסט געזונט. אַ פּאָדלאָגע איז אַ גרויסע, (ער ווייזט צום ווינקל) דאָרט וועסטו האָבן אַ נאַכט-לעגער.
(דער אָפּגעריסענער גייט צום ווינקל)

בעריש

(צום אָפּגעריסענעם): זאָג, חברה-מאַן, דו צערייסט אויף זיך אַליין, עס טויג צום געשעפט, האַ?

דער אָפּגעריסענער:

פּעטער, איר ווייסט.

בעריש:

ס'איז דיר נישט מיגלדיק צו גראָבלען בײַ מענטשן דאָס רחמנות!

דער אָפּגעריסענער

(בייגט זיך איין, שטרעקט אויס אַ האַנט, מיט אַ וויינענדיק פּנים): כ'בין הונגעריק. ס'איז מיר קאַלט. הי-הי-הי! הי-הי!

לאהלע:

ער איז גאָרנישט אַזאַ מיאוסער, ווי ער מאַכט זיך!

דער אָפּגעריסענער

(גיט אַ וואונק): שיין מיידעלע, רוזשע, גיב אַהער די בושע. (ער מאַכט אַ באַוועגונג, ווי ער וואָלט איר געגעבן אַ קוש. די מיר עפנט זיך. עס קומט אַריין אַ דאַר יידל, מיט אַ זעקל אויף די פּלייצעס און מיט אַ שטעקן אין דער האַנט. אין דער טאַליע איז ער ארומגעבונדן מיט אַ דין שטריקל. אַ שיטער גרוי-אויסגעבליאַקירט בערדל, אַ גאָרביקע נאָז און לענגלעכע אויגן. ער גייט מיט קליינע שאַרעדיקע טריטעלעך)

דאָס יידל

(בלייבט שטיין אין מיטן קעלער און זינגט אויס בדחניש):
אין דרויסן איז פינצטער, גליטשיק און קאַלט.
אין דער שטוב איז ליכטיק, און אין אויון ברענט זיך אַ וואַלד.
און עס איז געגרייט צום טיש,
לעקעך מיט בראַנפן, און חלה מיט פיש!
(ער גייט ווייטער מיט זיינע קליינע שאַרעדיקע טריטעלעך צום ווינקל)

דער אָפּגעריסענער:

סאַק די יד!

פייוועלע

(גיט אים אַ האַנט):
וואָס קאָן עס מיך אַרן,
די האַנט וועט מיר נישט אָפּדאַרן,
מען דאַרף אַמאָל אַ פּאַרך זאָגן — גוט-מאָרגן,
און אין דער שטיל צוזאָגן — ווער דערהאָרגן! —

דער אָפּגעריסענער:

האָפּ-האָפּ,
אַ רוח אין דיין קאָפּ!
(ער חייזט איף דורך, קרומט דאָס פּנים)

אַ פּאַראַיילעצטער!

בעריש:

וואָס?

דער אָפּגעריסענער:

די בלאַסע פּנימער מיט די לאַנגע האָר זענען פּאַראַיילעצטע.

דוד:

קעלער-שטשורע!

דער אָפּגעריסענער:

פּאַראַיילעצטער! (גבריש לאַכט. עס קומט אַריין לייבעלע, אַ בלייך שמאָל טויטל-פּנים, אַ שוואַרץ רעם-בערדל און גרויסע הייס-בלישטשנדע אויגן)

פייוועלע:

אין אַ מזלדיקער שעה,
לייבעלע איז דאָ.

לייבעלע

(צו רחטשען): גיב מיר עסן!

רחטשע:

זיפּל שעפּלעך ער האָט היינט אַרויסגעגאָסן, אַזוי פיל שיסעלעך עסן האָט ער אַריינגעכאַפּט.

לייבעלע

(צו רחטשען): גיב מיר עסן.

בעריש:

גיי צו די גבירים!

רחטשע

בא הערש-גדליהן ליגט ער גאַנצע טעג און אַרבעט דאָרט ווי אַ פערד.

לייבעלע:

פערעלע איז מיין כלה.

לאהלע:

משוגענער לייבעלע, אַנדערש ווילסטו נישט, נאָר הערש-גדליהס איינציקע טעכטערל.

לייבעלע

(חיינענדיק): פערעלע איז מיין כלה.

לאהלע:

און מיך ווילסטו נישט?

לייבעלע:

גיי, פערעלע איז שענער פון דיר.

דער אָפּגעריסענער:

אַ ווייטיק אים אין בויך, איז ער אַ נאַר!

רחטשע

(קומט צו מיט אַ שיסעלע עסן): נאַ, לייבעלע! (לייבעלע עסט שטייענדיקערהייט. ער וואַרפט אַוועק דעם לעפל אויף דער פאָדלאָגע און זיפּט אויס מיטן גאַנצן שיסעלע)

לאהלע

(קוקט אויף לייבעלען): זעטס נאָר די פייערדיקע אויגן!

בּעריש:

אַ משוגענער האָט נישט קיין זעט — דאָס עסן ווערט בּאַ אים אינעװייניק פאַרבּרענט.

דער אָפּגעריסענער

(צו לייבּעלען): פרעס אַ כאַלעווע!

לייבּעלע:

גיי אין דער ערד אַריין! (ער גייט צום ווינקל)

פייוועלע

(וואָס זיצט אין ווינקל, און פּאָרעט זיך בּאַ זיין זעקל):
ר׳ בעריש, האָבּ איך היינט געפֿרעגט זאַכן,
מען קאָן אַ בּאַשרייבּונג מאַכן!
(ער קומט צו מיטן זעקל צו דער קאַנאַפּע)

פייוועלע:

די זאַכן האָבּ איך געקויפט אויף זייער אַ ר׳ ׳ק אָרט. (אַלע קומען צו, אויכער דער אַלטער ישראל און לייבּעלע, וואָס זיצט אין ווינקל אויף אַ פּעקל. פייוועלע נעמט אַרויס פון זעקל אַ פּאָר קאַמאַשן מיט גרויסע שפּיצן-טשוועקעס אין די פּאַדעשוועס און אין די אָפּצאַסן)

לאהלע:

צו וואָס אַזעלכע טשוועקעס?

פייוועלע:

בּאַ די רייכע זענען די פּאָדלאָגעס זייער גליטשיק.

דוד:

אין די ווייטע לענדער זענען פאַראַן זייער הויכע בּערג. די רייכע פאָרן אַהין, און גייען אַרויף אויף די בּערג, טוען זיי אָן די קאַמאַשן, זיי זאָלן זיך נישט אַראָפּגליטשן.

דער אָפּגעריסענער

(אויף דודן): די לייט וויסן.

רחטשע:

משוגע, צו וואָס קריכן זיי אַרויף אויף די בערג ?

בעריש:

הינטן איז זיי שוין אַלץ געוואָרן פאַרמיאוסט, זוכן זיי זיך אין דער הייך נייע פאַרגעניגנס.

פייוועלע

(נעמט ארויס פון זעקל א ברייטן הייך־שטרויענעם הוט): אויף אַ זון איז עס אַ קאַפעלוש, איף אַ רעגן איז עס אַ פּאַראַסאָל, אַזאַ מאָדע.

דוד:

די רייכע פאָרן אין וואַרעמע לענדער, דאָרט ברענט די זון שטאַרק, גייען זיי דאָס אויף די קעפּ, זיי זאָלן זיך נישט אָפּברענען די פּנימער. (ער שרייט אויס אין עקסטאַז) דאָרט איז אייביק זומער! דאָס לאַנד פון זון און פאַרבן!

דער אָפּגעריסענער:

וואָס־זשע קרייעסטו, האָן ?

לאהלע

(פארבענקט): די רייכע זענען גליקלעכע.

בעריש:

פארקערט, זיי זענען אומגליקלעכע. — זיי זוכן זיך פאַרגעניגנס, ווי אַ שווינדזיכטיקער זוכט אָטעם, און אַרום אים איז אַ גאַנצע וועלט מיט לופט. . .

פייוועלע

(וואָס איז געזעסן איינגעבויגן און געזוכט אין זעקל, נעמט ארויס א לאָרנעטע): אַ שפּאַקטיוו. מ׳קוקט ווייט, און מ׳זעט נאָנט, אַ קלייניקייט פעלט, דאָס גלאָז.

דער אָפּגעריסענער
(מאַכט נאָך):
האַנדעל־האַנדעל!
אַן אַלטע זאַך,
אַ לאַך!
אַ פּושקע,
אַ שישקע,
האַנדעל־חאַנדעל!

לאהלע

(פאַרבענקט): איך וואָלט אַזוי געוואָלט אַרומפאָרן אין די ווייטע לענדער!

דער אָפּגעריסענער:

זיס מיידעלע, כ'וועל באַגנבענען אַ גביר,
און פאָרן זי מיט מיר!

דוד:

אַ לאַטעק קאָן גנבענען אַ ברויט.

דער אָפּגעריסענער

(צו דודן): יאַט, גיי צו מיר אויף דער לער!

רחטשע

(צו בערישן): דיין טאַטע וויל לעבן אין שוואוילטאָג.

בעריש:

פֿון דרויסן אַ שיין עפּעלע און אינעווייניק זיצט אַ וואָרעם.

פייוועלע

(לייגט אין זעקל אריין):
מ'וועט צוריק צונעמען די זאַכן,
זיי האָבן נישט געטאָן פריילעך מאַכן!
(די טיר עפנט זיך. עס קומט אריין אַ פּאָליציימאַן. ער קומט צום טיש)

רחטשע

(באַ דער קיך, ברעכט זיך די הענט): דאָס האָט מיר דער ווירט אונטערגע-
שיקט, דער ווירט!

דער פאָליציימאַן:

ווער איז דער בעל־הבית?

בעריש:

איך.

דער פאָליציימאַן

(צעזעצט זיך ברייט): ווייזטס אַלע די דאָקומענטן!

בעריש

(צו רחטשען): דערלאַנג דעם יין־שרף! (רחטשע ברענגט צום טיש אַ פלעשל מיט אַ גלעזל)

דער פאָליציימאַן

(גראָזשעט בערישן): דו ווילסט מיך פאַרסמען?!

בעריש

(טרינקט אויס, גיסט אָן אַ צווייטס): פאַרסמען אַזאַ בעל־הבית, ווי דו ביסט?

דער פאָליציימאַן

(דרייט זיך אַ וואָנסע): מ׳דאַרף אויף אייך אַכטונג געבן! יעדער מוז האָבן אַ פּאַס! ווען נישט, ווערט עץ אויסגעמישט. און גיי ווייס דער־נאָך, וועלכער מאָשעניק ס׳הייסט בערל, און וועלכער שמערל. דיין בראָנפן שמעקט אַזוי! (ער פּאַרזוכט און דרייט איבער דאָס גלעזל) אַ היימי־שער שנאַפּס! דו מאַכסט אים אפשר אַליין?

בעריש:

נאָט זאָל מיך אָפּהיטן!

דער פאָליציימאַן

(דרייט זיך אַ וואָנסע): מ׳דאַרף אויף אייך אַכטונג געבן! ווען יעדער וואָלט געמאַכט בראָנפן, וואָלט יעדער טויגעניקשט געטרונקען. (ער דרייט איבער דאָס צווייטע. בעריש גיסט אָן)

דער פּאָליציימאַן:

בּאַ וועמען האָסטו אים געקויפט?

בעריש:

רעד מיר צום דאַשעק!

דער פאָליציימאַן:

וואָס האָסטו געזאָגט?

בעריש:

צו זיי.

דער פאָליציימאַן:

וואָס טוען זיי דאָ? (ער נעמט אַרויס אַ ביכעלע צום פאַרשרייבן)

בעריש:

זיי עסן און שלאָפן.

דער פאָליציימאַן:

וואָס נאָך טוען זיי?

בעריש:

זיי קראַצן זיך.

דער פאָליציימאַן:

באַם פאַרהער וועסטו דערציילן!

בעריש

(מאַכט זיך ציטערן): כ'וועל אַלץ דערציילן — איינמאָל, באַנאַכט, זיי האָבן געמיינט מיר שלאָפן שוין, האָבן זיי זיך אויפגעהויבן און אָנגעהויבן אָפּווישן די פאַרבלוטיקטע מעסערס, און זיי האָבן אָנגעהויבן דערציילן שרעקלעכע מעשיות פון שרעקלעכע רציחות, אַז דאָס האַרץ איז שטיין געבליבן, און דאָס בלוט אין די אָדערן איז פאַרקילט געוואָרן.

דער פאָליציימאַן

(פאַרשרייבט): דו ביסט אַן עדות.

בעריש:

איך האָב אַליין געזען — זייערע לייבער זענען פול וואונדן, קאָנען

זיי נישט ליגן, זיצן זיי און שלאָפן, און קרעכצן, און וויינען. און די נאַכט איז לאַנג און פינצטער. און דער הער נאַטשאַלניק איז בעל־הבית.

דער פאָליציימאַן

(שטעלט זיך אויף): סאָציאַליסטן! רעוואָלוציאָנערן! אַנאַרכיסטן! איך וועל אייך אַלע פאַרנעמען! איך וועל פאַרחתמענען דעם קעלער! (בעריש גיט אים הינטערוויילעכטס געלט. דער פאָליציימאַן נעמט צו)

דער פאָליציימאַן:

זע, עס זאָל אַלץ דאָ זיין אין אָרדנונג. (ער ווייזט אויפן אָפּגעריסענעם) ער וואָס לאַכט?

בעריש:

אפשר האָט ער עפּעס געזען?

דער פאָליציימאַן:

איך וועל אים ווייזן, אַז ער וועט לאַכן פון זאַקאָן! (ער גייט אַרויס אַלע קומען צום טיש)

רחטשע:

דאָס ביסל בראָנפן האָט מיך געראַטעוועט.

דער אָפּגעריסענער:

ער האָט פאַרשטאַנען, וואָס איך האָב געלאַכט.

פייוועלע:

(מיט א ניגון): ער האָט פאַרשטאַנען
און ער האָט זיך נישט געמאַכט פאַרשטיין,
א דערוואָרגן זאָל ער ווערן מיטן ביין!
— נאָטשעניק! — האָט ער געטוען טאָן זאָגן,
און אַליין מעג מען אים באַגראָבן!
אין זיין בייזן האַלדז האָט ער געטוען טאָן גיסן,
מיט בלוט זאָל ער הוסן!
און צו דעם אַלעם האָט ער גענומען געלט,
זאָל עס אים וואַרפן אין היץ און אין קעלט,

ונומר אָמן! (ער גייט צום ווינקל):
זעטס אַלע אַ וואונדערלעכע זאַך –
לייבעלע זיצט אַזוי פון פריער,
און גיט זיך גאָרנישט קיין ריער.
ער גיט זיך נישט קיין קער,
נישט אַהין און נישט אַהער.
און ווייסט נישט, אַז ס'איז געווען דאָ אַ מענטש מיט געווער!
גייט נאָר אַ קוק,
ער גיט דאָך נישט קיין פינטל מיט זיין בליק.

דער אַפּגעריסענער

(טשעפּעט מיט אַ פינגער פאַר לייבלס נאָז): משוגענער יאַט! משוגענער יאַט!

לייבעלע

(ווי ער וואָלט זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ געוויין): גיי אין דער ערד אַריין! גיי אין דער ערד אַריין!

לאהלע:

וואָס איז דיר, לייבעלע?

לייבעלע:

פערעלע איז דאָ געשטאַנען. איצט איז זי שוין נישטאָ. איצט איז זי שוין נישטאָ.

לאהלע:

אַ משוגענעם קאָן זיך דאַכטן.

דוד:

און אפשר איז זי טאַקע דאָ געווען, איר גייסט?

בעריש:

אַ היה זעט, ווייל ס'האָט נישט קיין פאַרשטאַנד מורא צו האָבן. אַ משוגענער זעט אויך דערפאַר:

פייוועלע

(צו לייבעלען):
זיי אַ כוואַט
און דערציייל אַקוראַט,
וואָס דו האָסט געזען,
און צי ס׳איז טאַקע דאָ עמיץ געווען?

דער אָפּגעריסענער:
משוגענער יאַט,
זיי אַ נאַש בראַט!

לייבעלע

(מיט אַ געוויין): גיי אין דער ערד אַריין! גיי אין דער ערד אַריין!

בעריש:
זאָג נאָר, דו, אַ גאַנצן טאָג אַרבעטסטו בּאַ די גבירים, און בּאַנאַכט קומסטו אין קעלער אַריין וויינען?!

פייוועלע

(ברענגט דעם בריטן שטרויענעם הוט, גיט לייבעלען): טו אָן און טאַנץ!

לייבעלע:
כ׳וויל נישט! כ׳וויל נישט!

דער אָפּגעריסענער:
אַ רוח אין זייך, כ׳גיי צונעמען פּערעלען!

לייבעלע:
שוין! שוין! (צר טוט אָן דעם קאַפּעליוש)

פייוועלע:
קאַפּעלע! (אַלע זינגען, פּאַטשן אין די הענט. לייבעלע, אָנגעטוען אין בריטן שטרויענעם הוט, טראָגט זיך איבערן קעלער, ווי אַ רוח)

דער אָפּגעריסענער

(שרייט צו אים): קער־אום, צעברעך, אַ רוח אין דער וועלט אַריין!

מענדל

(כאפט זיך אויף): וואָס איז דאָס ?!

בעריש:

משיח גייט!

דער אָפּגעריסענער:

די וועלט האָט זיך איבערגעקערט! ס'ברענט!

(פאָרהאַנג פאַלט גיך)

ישראל שטערן/פֿר ילינג אין שפּיטאל

I

איז אַ וואונדער אַז די קראַנקע זענען ליטערע און צאַרטע
און פּאַרקוקטע ערגעץ ווייט און זעען דאָס וואָס קיינער זעט נישט,
ליגן שפּעט באַנאַכט און שמייכלען אין דער פינצטערניש אַריין,
און די בעטן גלעטן זיי פאַר פרייד ווייל ס'ווערט זיי קלאָר אַ רעטעניש!

איז אַ וואונדער אַז די קראַנקע קומען-אויף פון זייער דרימל
רייך און דופּטיק (ווי אין פרילינג כאַפּט זיך אויף פון שלאָף אַ זאָמען),
ליגן פריש אין שטילע זאַלן און האָרכן ווי באַ זיי צוקאָפּנס
האָט אַ קלאַפּ געטאָן אַ פליג און עמעץ רופט זיי אָן באַם נאָמען!

איז אַ וואונדער אַז די קראַנקע זענען גרייט צו ווערן הייליק
און וואַרטן-אָפּ די מעת-לעתן מיט שמחה ווי מען שיידט אָפּ מעשר... —
איז אַ וואונדער — ווען כביכול שפּאַצירט אין רוים פון די שפּיטעלער
ווי ס'האָט זיין גייסט אַמאָל געשוועבט אויפן פלאַך פון ערשטן וואַסער!

II

און פון וואַן איז די ליבשאַפט וואָס גייט ווי אַ דאָקטאָר
פון בעטל צו בעטל און לייגט צו דאָס אויער,
און דער זאַל וועקט זיך אויף ווי אַ דערשראָקענע שטאָט
ווען עס גייען געשרייען פון יעטוועדן טויער?

און פון וואַן איז די ליבשאַפט וואָס הענגט ווי אַ בליצלאָמפּ
און רייסט-אויף פון שלאָף דעם וואָס חלומט אַליין
ביז אַלע זעצן זיך אויף -- ווייסע אין שטילקייט,
קוקן — טראַכטן — און פלוצלינג — נעמט אָן אַ געוויין!

און וואָס אַלע חולאים זענען זיך אַזוי נאָנט
ווי באַזונדערע שטראַלן פון איין גרויסער גענאָד, —
איז עס נישט ווייל זיי זענען אין דער גראָבער פאַרגרעבטער
וועלט די בעל-בתים פון דער איידלסטער שטאָט?! — :

3

י. שטערן

III

וואָרן אויסגעפּיינערט ווערט אַ שטאָט בײַ די לעצטע שטיקער בלוט
פון טאָג. געוועלבער־טירן לייגן זיך צענויף ווי שטילע הענט.
ווייך און טונקל מאַכט דער מאַרק זיך אויף, קוקט צום ערשטן מאָל אַרויף:
עמיץ איז אין הימל שוואַך, ליגט אין ווייסן בעט און ברענט.

טראָטואַרן פאַרשטעלן זיך דאָס פּנים און ציען זיך אַזוי – געהיימע וועגן.
ווער ס'שפּאַצירט דערשפּירט אין האַרצן שווער און שאַרט זיך בײַ די
שטומע ווענט,
ווײַבער קריגן דערשראָקענע פינגער, טאַפּן צי האָבן נישט קינדער קיין היץ.
מויערן לאָזן אַראָפּ די קעפּ. שטאָט בענקט, זי איז אין דער פרעמד

און זוכט איר היים, קוקט אַהין אַהין וואו בערג וואַקסן אַריין אין בלוט
און טראַכט: דעם טאָג איז גוט ער איז שוין אויבן און איך בין נאָך אין טאָל.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

נאָר וואָס ווייסט איר ווען מעת־לעתן גאַנצע גייען ווי וואַסערן פאַרנאַכט — —
וואָס ווייסט איר אַלע אויף די גאַסן וואָס אַ טאָג איז אין שפּיטאָל!

IV

וואָס ווייסט איר דען ווי די פּרימאָרגנס שפּראָצן, גייען אויף און בליען
זיך פאַנאַנד און שײַנען רויט און טרויעריק ווי אַן אויסשיט־רויז?
צי זעט איר: אין געזונטן פּנים פון די בערג קלעפּט זיך אָן
דער תּחילת נאַכט און ווערט דאָרט גרויס ווי עס וואַקסט אין באַק אַ מויז?

וואָס ווייסט איר אַלע אויף די גאַסן וואָסער טעם עס האָט די זון
און די גרויסקייט פון אַ פרילינג ווי זעט אויס ווען ס'גייט שפּאַצירן
צו מעסער אינם טיף פון מענטשן, (ווי מ'גייט דורך אַ געדיכטן סאָד.
פולע גאָרשטשעס רויטע קאַרשן) רײַסט מיט אַפּעטיט געשווירן?

וואָס ווייסט איר אַלע אויף די גאַסן וואָס אַ נאַכט איז ווען דאָס בלוט
גייט פראַנק און פרײַ ווי אַ מלך דורך אַלע טויערן פון הויט,
און אין פענסטער ליגט דער הימל בלוי ווי מילך, שוין אויסגעגאַנגען.
און די לבנה שטעקט פאַרגליווערט – אַ ווייסע מאַסקע פון גרויסן טויט?

V

וואָס ווייסט איר אַלע אויף די גאַסן וואָס אַ טאָג איז אין שפּיטאָל.
שלאָף, מע טאָר קיין סך נישט גיין, שפּאַצירט מען נאָענט:-אין זיך אַליין
ווי אין אַ גאָרטן. אויסגעטאָרעט ווי אַ בייט. אַלע ביימער
דורכגעשטורמט, אומגעזאָרקעט און אויף יעדן טראָט אַ שטיין.

מע האָט צעשאָטן די מעת-לעתן פולע פויסטן ווי אַ פויער,
און דער זייער האָט געזונגען: „ערד איז אונדזער, פריי ווי צמחים
וועלן מיר שטייגן״! אין לייב אין זעל האָט טיף צעאַקערט — היינט
פאַרוואָס-זשע האָבן הינט
אַרויסגעשלעפּט די מעת-לעתן און אויף די פעלדער וואַקסן קנאָכן?

מען זעצט זיך אויף דעם רעשט פון טאָג ווי אויף אַ פּיען וואָס בלייבט
פון בוים
אינם טונקל קוקט מען: ווועמעס שולד? מבאַגרייפט: — דער שומר איז
אַוועק פון דאָרטן . . .
פאַלט מען מיד אין קראַנקן בעט. און אַז דער וועכטער וועקט צום טיי:
פעפער, היי, וואו ביסטו דאָרט? ענטפערט מען: באַ זיך אין גאָרטן.

VI

דאָ איז ריח פון איינזאַמקייטן ווי היי ווי גראָז אינם שאָטן פון אָוונט.
דאָ לעבן מענטשן און וואַקסן בלאָע ווי ביימער בעת די זון גייט שטאַרבן.
צהערצו קומען פרעמדע מידע ווי ווינטן אויף אַ פעלד פאַרנאַכט
און גייען פון דאַן ווי פויערשע לידער אַז מ׳בינדט שוין איין די לעצ-
טע גאַרבן. . .

דאָ זענען הערצער איינגעבויגן, פאַלן ווי טעג באַם אונטערגיין.
נאָר שיין איז דאָ דער אונטערגאַנג: מ׳פאַלט אין זיידענער טונקלקייט.
יעדער איינער ווערט ווי ווייטקייט, אַלע מענטשן זענען שטילקייט,
און אין דער שטיל טוט אַזוי וויי: דאָ איז שטענדיק מנחה-צייט. —

תמיד בעטן די וואָס מוזן זיך פאַרלעשן. פון דאַנען גיסט זיך
ווייסער טרויער אין דער וועלט פונקט ווי פון די ערשטע שטערן.
און אַזוי קאַלט, נישט זיכער ווערט: וואו? ווער? ביז עמיץ שרייבט
מיט גאָלדן כתב אויף גרויסן וואָלקן: קומט, צו מיר וועט איר געהערן!--

VII

און בעת דעם טאָגס רויטע יוגנט גיסט זיך אויס און באַפאַרבט
די גרענעצן פון מערב-לאַנד, זיין ראָזער גוף גיססט שווער,
די ווייטקייט האַלט דעם אָטעם איין און הערט זיין ברענענדע צוואה,–
נעמען ציטערן די בעטלעך: „עמיץ רופט אונדז דאָרטן, – ווער?"

בעת אין האָריזאָנטן-פוסטקייט סמאַליעט אויס די לעצטע שעה,
די לאַנגע הענט פון טייך און בערג קריגן בלויע אָדערן:
אַלע נעמען זיך צום האַרצן ווייל נאָך ירושה גייט די נאַכט, –
פלאָנטערן פאַרדרימלט קראַנקע: „מ'קומט... ווער קומט אונדז פאָדערן?"

און בעת נאַכט-יורשטע פאַרבענקט זיך, פאַר'יצט זיך אין אַ בוים-אַלעע,
אָדער לויפט דול פויקן אין די שויבן, אַלע שטובן-ווענט פאַרקלעמען,
דער דרויסן טוט זיך אָן אַ זאַק, קיינער האַלט נישט אויס אָן טאָג, –
פאַרגייען די ווייסלען ביי חולאים: „זיך ריכטן אין וועג אַריין... צו
וועמען?"

VIII

וועז אויף ברייטע הימל-טראַקטן לויפן – וואו זשע לויפן שטערן? –
אַ בשורה טראָגן די וואָס קלאָגן: – „איר, איר צאַרטע מסוכנים
קענט מיך לאַנג שוין, אין אייער לעצטן ברעג האָט איר כיך טיף
געדמיונט.
איר זענט אַלע מיינע שפיגלען, און נאָר איך אַליין בין פנים.

איר האָט געקוקט אויף שטיין און שטויב, ט'אָפגעשפיגלט לויף און קויף,
די גלאַטע פלאַך האָט מיטגעלאַכט מיטן אימפעט פון די רוימען;

נאָר אַז די האַסט האָט זיך פאַרבלאַסט, פלעגט אַן אומעט אייער שטילע
גלאָז פאַרציען און אירט פאַררוקט זיך אין די געשליפענע תהומען.

איר זענט געשטאַנען באַ די ווענט, פאַרקוקט צוריק, – אין זיך, – אין
אייגענער
שפּיגלדיקער טיפעניש, פון אייער שוויגן האָט געשטראַלט
פאַראומערטקייט אויף אַלץ אַרומעט, – דאָס האָט איר צו מיר געוויטיקט,
איר זענט אַלע מיינע שפּיגלען, איך בין אייער לעצט געשטאַלט."

IX

ליגט מען האָרכט מען עמיץ וואַנדלט צווישן טרערן און שפּיטאָל-דאַך.
פרוּאווט מען מיטגיין אַזוי פינצטער אַזוי ליכטיק ווי ס'גייט אַ שפּייגער
אַ שטערן פון צייט אַרויסגעגנבעט, און צייט בלייבט הינטערשטעליק
ווייט:
(דאָ וואַשט מען לייבער מיט בענזין ווי קאַליצ-זשאַווערדיקע זייגער...)

צייט בייגט זיך איין און האָרכט: עס שוועבט איבער איר אין לאַנגן זאַל,
איז מבקר חולה די וואָס הוסטן, די וואָס וויינען, די וואָס שפּייען,
און העכער וואַקסט דער הויכער זאַל, ווענט וואַרטן ווייס: עס וועט געשען,
די טירן צוגעמאַכט ווי אויגן בשעת מע טראַכט אַ גרויסן רעיון,

אין איר פאַרטייעטקייט זיצט נאַכט און ווייסט: זי איז די לעצטע נאַכט,
נאָר אַמאָל פון טונקל הייבט אַרויס אַ שווערער קאָפּ זיך, קוקט צום טיר:
נאָך נישט מיין ווייב, – נאָך נישט מיין קינד, – וואו זענען זיי, – ווי
שפּעט איז איצט, –
רופט דער וואָס וואַנדלט אין דער שטילקייט: שוין די העכסטע צייט
– צו מיר.

X

אייער אָרימען וועג האָב איך געזען, מיינע אָרימע ברידער,
איר זענט געגאַנגען ווי דער ווינטער דורך די פעלדער גייט,

7

י. שטערן

די אָרעמס שווער אַראָפּגעהאַנגען ווי צווייגן אָנגעטאָן אין אײַז;
און איך בין נאָכגעגאַנגען אייך ווי דער ווינטער דורך די פֿעלדער גייט.

דער טאָג האָט ווײַס און ווײַס געוויַיסיקט-: איר זענט געווען פֿאַר-
שנייטע דערפֿער,
די נאַכט האָט טיף אין זיך געוואָיעט-: אַ הונט וואָס האָט נישט קיין
בעל-בית.
און איך דער פֿרעמדער פֿעלדער-גייער האָב זיך צעבליט ווי אייער פֿעלד
אויף מיר זענען געוואַקסן שטיינער, איך האָב געפֿרירט ווי אייער גראָז.

און אַז די ערשטע מילדע שעה איז ווי די ערשטע שוואַלב געקומען,
די צווייטע בלאַנקס אין ווײַסן בעטל, די דריטע – האָט שוין אויפֿן קול
געשטראַלט: כ׳בין רייך, – בין איך נישט אָרים לעבן אייך:
איצט בין איך גלאַנץ, איצט בין איך טרויער, איך בין דער פֿרילינג
אין שפּיטאָל.

ה ע ר ש ע ל ע / א ד ם ו ח ו ה

ל ע ג ע נ ד ע

I

פּראָלאָג

זומער־לעבן, בין־השמשות,
אין די טונקעלע פאַרנאַכטן. —
אויפן נעבל־גרויען הימל
פלאַמט דער לעצטער שטראַל, געזייטלט,
פון דער פּורפּור־זון פונאַנדער,
גריסט דעם שטילן וואַלד אין שאָטן,
קושט די שפּיצן ביימער צערטלעך,
גילדט די וואָלקן אָפּ אין בראָנזן;
שיידט זיך ליבלעך פון די שחקים,
נידערט פריינטלעך צו דעם מערב.
אין די טונקעלע פאַרנאַכטן,
זומער־לעבן, בין־השמשות — — —
בײַ די שטומע אַלטע מילן —
די צעשפּילטע ווילדע טענצער,
וואָס צעפּאַכען מיט די פליגל,
דרייען, ווימלען מיט די אָרעמס
נאָך די שוואונקען פון די ווינטן,
שדים כאַפּן פאַר די העלדזער,
לצים פּאַקן פאַר די אַרבל,
הוליען, שפּרינגען גיך און קרייזן,
איילן, יאָגן איינס דעם צווייטן,
נישט צו פּילן נישט צו מערקן...
די צעשפּילטע ווילדע טענצער
בײַ די שטומע אַלטע מילן...
נעבן קליינעם רונדן טייכל,
נעבן אייביק־שווייגנד וואַסער,
וואו די בלייכע שלאַנגען־וועלן
קומען זיך צונויף פאַרוואָגלט,

קייקלען זיך צונויף דערשראָקן ;
שמועסן, סודן זיך פּאַמעלעך,
מורמלען, שעפּטשען און דערציילן
מיט די זילבער-ווייסע בּרעמען,
מיט די טיפע אויגן-ווינקלען,
ימים-מעשׂות אָן אַן אָפּהאַלט. . .
נעבן אייבּיק-שווייגנד וואַסער,
נעבן קליינעם רונדן טייכל — — —
דורכן בּרייטן שליאַך צעשלענגלט,
דורך די וועגן ווייט צעוואָרפן,
וואו עס קרייצן זיך און קרומען,
בּייגן, פלעכטן זיך און פינטלען
די מרחקים אין דער פינצטער...
גיין פאַרלוירן פאַר די בּליקן,
בּלייבּן זעלטן-ווען געזען ;
נישט דערטרעטן, נישט דערגאַנגען,
נישט דערוואונטשן, נישט פאַרשאָלטן
אין געהיימנישן פאַרוויקלט. . .
דורך די וועגן ווייט צעוואָרפן,
דורכן בּרייטן שליאַך צעשלענגלט — — —
ערגעץ קעגן הילצן בּריקל,
אין די סטעזשקעס קרום פאַרבּאָרגן,
אָפּגעזונדערט און פאַררייניקט —
מויד סאַר מיידל, יונג פאַר יינגל
טרעפט דאָס יונגוואַרג זיך אינאיינעם.
ליפּן חנדלען זיס און שמייכלען,
ווינקען פרואוון זיך און צינדן,
רוקנס צאַפּלען, הערצער קלאַפּן,
בּאַקן רייטלען, קין — געקווייטלט,
טריט פאַרקלינגען אין איין ניגון — — —
אין די סטעזשקעס קרום פאַרבּאָרגן,
ערגעץ קעגן הילצן בּריקל.

אויף דער גרינער סאַמעט־לאָנקע
שטיפן בחורים—יונגע חברה,
איילן באָדן, אונמערטוקן,
גייען שווימען – ווייזן קונצן,
זיך אָפּקילן און באַלעבן. . .
פריי פון הדר אויף אַ ווײַלע,
פון דער תורה אָפּגעלאָזן –
טראָגט מען זיך פון פרייד פאַרשיכורט,
שפּאַרט מען זיך פון לוסט באַטרונקען
צו דערפרישן די נשמות...
שטיפן בחורים, יונגע חברה
אויף דער גרינער סאַמעט־לאָנקע – – –
צווישן געל־געוואַקסענע קשאַקעס
ליאַרמען מיידלעך – שיינע טעכטער,
פריש און פריילעך זיך צו צוואָגן,
לייכט און מונטער זיך צו וואַשן,
זיך צו טובלען ווי די כלות. . .
ווי זיי קעמען גלאַט די לאָקן!
ווי זיי טוליען זאַנפט די לייבער!
ווי זיי שפּיגלען די געזיכטער!
ווי זיי קוועלן פון גדולה
אין אַ וועלט פון טויזנט סודות!...
ליאַרמען מיידלעך – שיינע טעכטער,
צווישן געל־געוואַקסענע קשאַקעס – – –
פאַר די זאַמדיק־כלאַכע ברעגעס,
נאָנט פון זאַפטיק־לינדן וועלדל.
נישט דערנענטערט, נישט דערווייטערט,
נישט צעאיינצלט, נישט באַזאַמען,
קליגט זיך יעדער צו פאַרשטעקן...
אָפּגעווענדט אין זיך דאָס פנים,
אָנגעשטרענגט אין לופט די אויערן–
אפשר מאַכט זיך ווען אַן אומגליק,

טאָמער קלייבט מען זיך אַהיימגיין —
וואָגט מען נישט אַליין פאַרבלייבן
נאָנט פון זאַפטיק=לינדן וועלדל,
פאַר די זאַמדיק פלאַכע ברעגעס — — —
טוי=בריליאַנטן פון די ספערן,
זילבער-טראָפן פערלען, פאַלן...
צירן ביימער, גראָז און בלומען,
פוצן לאָקן, האַלדז און שולטער,
גלאַנצן, קריינען ערד און ברואים...
בליטן שמעקן, קנאָספן דופטן,
ברוסטן צוקן, גלידער רירן,
פרילינג=קרעפטן, זומער-בליעכץ,
יוגנט=כוחות, האַרצנס=ליבע,
וואַכן, שפּיגלען זיך און קוויקן...
זילבער=טראָפן פערלען, פאַלן,
טוי=בריליאַנטן פון די ספערן...
ווייעט אָוונטס לינד אַווינטל,
ציט זיך דורכן ריזן=שטח,
גלעט די ביימער און די פלאַנצן,
צערטלט קערפער: לייב און רוקן,
איז פאַרנומען מיט שדוכים...
פירט די וואונטשן איבער גראָזן,
ברענגט תחנונים איבער גרינסן,
ברומט אין ריזלט אין אַ תפילה,
רוימט און שושקעט זיך געהיימלעך,
איז מחיה אַלץ און אַלעם — — —
ציט זיך דורכן ריזן=שטח,
ווייעט אָוונטס לינד אַ ווינטל...
נידערט שטום די נאַכט אַרונטער,
שפּרייט זיך אויס אַרום דער חושך —
אויף די פוסטע לאַנגע בייטן,
אויף די גאָט-פאַרוויגטע שטרעקעס, —

רוקט זיך נענטער אַלץ צום שטעטל...
אין די שטובן, אויף די בעטלעך,
אונטער שוץ פון טאַטע-מאַמע,
שלאָפט זיך זיכער און צופרידן,
טרוימט זיך האַרציק און הנעימות
פנים יוגנט-גליק פאַרשעמטע...
שפרייט זיך אויס אַרום דער חושך,
נידערט שטום די נאַכט אַרונטער---
זומער-לעבן, בין-השמשות,
אין די טונקעלע פאַרנאַכטן.
האָט מען זיך מיט זיי באַגעגנט,
האָט מען זיך פון זיי געסודלט,
זיי געמיטן מיט אַ שמייכל...
ביידע האָבן זיך געטראָפן,
אין איין עלנד זיך געפונען,
שטום באַקענט זיך, שטום פאַרשטאַנען,
זיך פאַרליבט און זיך פאַרבונדן,
גנאָט באַשיצט און גאָט פאַרשדכנט...
אין די טונקעלע פאַרנאַכטן,
זומער-לעבן, בין-השמשות - - -

II

ער

1

אָדם האָט מען אים גערופן.
אָדם האָט ער אויך געהייסן;
פון זיין יונגט אָן געגאַנגען
אָנגעקליידט אין ווייסן:
ווייסע קליידער איז אַ סגולה,
ווען עס האַלטן נישט קיין קינדער,

גיט מען טאַקע דעריבער אַכטונג,
קוקט מען דרויף מיט וואונדער.
קיינער קען זיין טאַטע־מאַמע,
קיינער ווייסט נישט זיין געבוירן;
ווי עס וואָלטן אים ציגיינער
אויפן מאַרק פאַרלוירן...
איינציק נאָר זיין לייוונט־מלבוש
האָט פון עולות אים פאַרמיטן;
אים געצערטלט, אים פאַראיידלט,
אים פון קלעפּ געהיטן...
זעלטן אים אַמאָל געשמייכלט,
זעלטן אים דערציילט פון גליקן;
האָט דער עולם אים באַגעגנט,
פרום געקנייטשט די בליקן...
בלאַס דאָס פּנים, הויט ווי פּאַרמעט,
קלאָטשע־האָר און וואַסער־אויגן;
אַזוי וואַקסט זיך אויף דער בחור —
אָן אַ היים דערצויגן...
עלנד אָן אַן אַפּוטרפּוס,
עלנד, איינזאַם, אָן השגחה;
בלאָנקעט ער זיך אין די גאַסן —
ווייסט נישט פון משפּחה...
גיט אים עמעץ וואָס צו עסן —
איז ער קיינמאָל נישט דערגעגן:
אַבי מ׳זאָל אים לאָזן לויפן,
אים נישט איבערפרעגן...
עפּעס איז ער גאָר אַ נפלא!
עפּעס שיינט ער גאָר אַ חידוש!
פול מיט נסים איז זיין לעבן,
זעט נישט אויס גאָר יידיש...
ווער עס זעט אים — מוז פאַרצאַפּלען,
צי׳ן צוזאַמען פייכט די ברעמען:

זאָל אים גאָט דערפֿאַר נישט שטראָפֿן,
ס'שטעטל נישט פֿאַרשעמען!...

2

אָדם האָט מען אים גערופֿן,
אָדם האָט ער אויך געהייסן;
מיט זיין נאָמען, זיין הלבשה,
פֿלעגט ער זיך נישט גרייסן — — —
ווען ער איז פֿון תּלמוד־תּורה
צו אַ שוסטער גלייך אַריבער,
האָט אים קיינער נישט געמוסרט,
קרום געקוקט דעריבער...
האָט ער זיך אין מאַרק פֿאַרקליבן,
ווען געבעטן וואָס פֿאַרדינען —
העלפֿט אים יעדער מיט הבטחות,
האָט אים גוט אין זינען...
שליסט ער שלום מיטן שומר,
ווערט משולח בײַ די בוידן —
האָט מען מעשׂות צו דערציילן,
שטענדיק זיך צו סודען...
נישט פֿאַרשטענדלעך איז זיין פּירונג,
פֿרעמד אויך זענען זיינע דרכים;
ווערט ער אָוונטס וואו פֿאַרפֿאַלן,
יאָגט מען זיך נישט נאָך אים...
קומט ער מאָרגנס נאָך די קאַנטן,
ברענגט ער וואַסער אין ישיבה,
מאַכט מען מיט אים נישט קיין סצנה:
אפֿשר טוט ער תּשובה...
גייט ער ווען פֿאַרביי די הייזער,
שלייכט ער דורך זיך ווי אַ שאָטן;
וויל מען האָבן אים פֿאַר אורח —
מוז דאָס מזל גראָטן...

אַזוי לעבּט ער מיט דער סביבה,
ווערט אַ בחור, קומט צו יאָרן;
טראָגט די קליידער פאַר אַ סגולה—
מ'האָט זיי אין זכרון...

3

אָדם האָט מען אים גערופן,
אָדם האָט ער אויך געהייסן;
זיך צו דבקהן, זיך באַשירמען
דאַרף ער זיך נישט פלייסן.
אַלע שרעקן פאַר זיין אויסזען,
טאַמלען נעבּעך, ווי באַנומען:
נישט צו קרענקען אים חלילה,
אים מיט וואָס צו קרומען...
קיכן־מיידן, בּעלי־עגלות,
מיסן שבת־גוי אַפילו —
טרויען נישט פון אים צו לאַכן,
טרייבן חוכא וטלולא...
ווייסע חברה בּלייבּט מבולבל,
הערן אויף די שטיינער וואַרפן:
זאָל ער נאָר קיין לייד נישט פילן,
קרעכצן נישט באַדאַרפן...
אויף די שקצים קומט אַ פּחד,
אויף די הינט באַפאַלט אַ שרעקן;
פירט מיט זיי נישט קיין חברותא,
דאַרף פאַר זיי קיין שמעקן...
אויך דער שטאָט־באָק, דער מחבל,
לאָזט אַדורך אים אָן אַ שאָדן —
וויל מיט אים קיין וועט נישט שפּילן,
זיך מיט אים נישט לאָדן...
קיינער האָט נישט אַזאַ כּבוד!
קיינער וואַרפט נישט אַזאַ מורא!

וויִ דער צאַרטער, בלייכער בחור —
נסים פונס בוראִ!..
אָדם האָט מען אים גערופן,
אָדם האָט ער אויך געהייסן;
נישט געקלאָגט זיך אויף זיין מזל
זיך געקליידט אין ווייסן...

III

זי

1

חוה האָט מען זי גערופן —
אָפּט-מאָל מיט באַדויערן;
נאָר זי האָט עס נישט פאַרשטאַנען —
טויב און שטום געבוירן...
פון איר יוגנט אָן געזעסן
אויפן שוועל באַם שטיבל;
מיט תרעומות אין די אויגן,
שטענדיק אין פאַריבל...
אירע געלע האָר, צעשויבערט,
וואָכן נישט געצוואָגן;
אינם שירץ פאַרגראָבן ס׳פנים —
קיינעם צו פאַרטראָגן...
אירע הענט פאַרשטעקט אין אַרבל,
שטייף געקרייצט די פיסלעך;
האַלט זי ביז דעם קאָפּ געבויגן,
מרוקעט שטיל פאַרדריסלעך...
רייצן איר די ווייסע חברה,
קרומען איר די ליפּן —
ציט זי ווילד צונויף דעם שטערן,
שטיקט זיך — נישט צו כליפּען...

גלעט אַ שכנה איר באָם אַקסל,
בעט איר: ס׳קינד פאַרוויגן —
דרייט זי זיך אַוועק דערצונדן,
שלוכצט נאָר אָפּ פאַרשוויגן...
ווייל איר עמיץ וואָס באַפרעגן —
ווענדט זי אים דעם רוקן;
בייסט דערצאָרנט זיך די נעגל,
אים נישט אָנצוקוקן...
ווי עס קרענקען איר די תּנועות,
ס׳זשומט איר אין די אויערן;
עפּעס בלייבט איר נישט פאַרשטענדלעך —
טויב און שטום געבוירן...

2

חוה איז אין שטוב די יינגסטע,
פון דריי טעכטער — איינע;
בײַ איר מאַמע, די אַלמנה,
ליידט זי ווי גאָר קיינע!...
אירע שוועסטער — ביידע בוגרות —
זוכן שוין חתנים;
שפּאָרן וואָרעמס, זאַמלען קניפּלעך,
קלייבן זיך נדנים.
איינע קליגט זיך פאַר דער צווייטער,
יאָגט איר נאָך מיט קנאה;
און מען קריגט זיך, און מען שעלט זיך,
גאַנצע טעג אין שנאה...
די פּרנסה איז געפאַלן,
ס׳זענען שלעכט די צייטן,
און מען רייסט זיך פאַרן גראָשן —
ס׳איז אַ שאַנד פאַר לייטן...
אַרבעט איז נישטאָ כסדר,
פרעמדע — די מאַשינען;

ווייל איר יעדער פריער פֿאַרכאַפּן,
מערער וואָס פֿאַרדינען. . .
קומט די מאַמע מיטן קויבער
פֿונם מאַרק געגאַנגען,
שטופּט מען זיך צום טיש צו גרייסן,
ס׳מיטאָג צו דערלאַנגען. . .
פּאַקט די אויסן שאַנק דאָס מעסער,
די־דאָס זאַלץ, דאָס ברייטל;
און מען צאַפּלט מיט א רוגזה,
מ׳דרייט זיך אָפּ דאָס שייטל. . .
די געפינט אין זופּ אַ מייערל,
די — אַ שטרוי, אַ פעלער;
און מען רייצט זיך, און מען קנייפּט זיך,
מ׳רוקט זיך מיט די טעלער. . .
פֿונם לייזונג — נישט צופרידן,
גרימיק — פֿונם ליארעם;
שפּאַרט מען חוהן גאָר אין דרויסן,
מ׳גיט איר קאַלט און וואַרעם. . .
אַזוי זיצט זי גאַנצע שעהן,
אויפן שוועל, אַ שטילע;
שלעפּט די צרות, ווערט געפּייניקט —
ווייסט נישט וואָס אַפילו. . .

3

חוהן קען מען פֿאַר אַ געלע,
נעבעך פֿאַר אַ שטומע;
קוקט מען אויף איר מיט אַ פּלא,
ס׳צוקט דאָס האַרץ — אַ פרומע. . .
שלייכט מען דורך איר גראָד דערנעבן,
טרעפּט מען איר פֿאַראומערט —
פילט מען ערנסט מיט איר לעבן,
מ׳ציטערט אויף פֿאַרקומערט. . .

אַלע ווייסן: איר באַנעמען,
קענען: אירע ניקן;
און מען זעט איר נישט צו קלעמען,
מ׳שרעקט זיך פאַר די בליקן. . .
פּרואווט מען איר אַ הילף באַווייזן,
איר מיט וואָס באַשענקען —
מוז מען אַכטן נישט צו גרייזן,
ס׳זאָל איר נאָר נישט קרענקען. . .
ליגט מען איר אַוועק אַ בייגל —
דאַרף זי דאָס נישט ווייסן;
באַלד פאַרקוועטשט זי מיט אַן אייגל,
ווערגט זיך מיטן ביסן. . .
שטרעקט איר פרייטיק ווער אַן עפּל —
נעמט עס איר אַזש איבער;
שטויסט פאַרשעמט אים פונם טרעפּל,
שפּרינגט אין הויף אַריבער. . .
מערקט די מאַמע איר סבלנות —
האַרצט עס איר אין שטילן;
פילט איר חוצפה, איר עקשנות,
שטערט איר נישט — איר ווילן. . .
אַזוי לעבט זי, האַלט זיך אייגן,
מיידט די פרעמדע גאָבן;
איז אַ שטאָלצע — נישט צו בייגן —
קיינעמס נישט צו האָבן. . .

4

חוה וואַקסט טאָג־טעגלעך אונטער,
ווערט באַלייבטער און געזונטער;
קומט צו יאָרן, קומט צו שכל,
נאָר איר פּנים ווייסט קיין שמייכל. . .
אירע געלע האָר אין קנוילן,
טיף די אויגן, שוואַרץ ווי קוילן;

פול די באַ־ן – בלוט און מילך,
נאָר די אויערן טויב: כאָטש ה לך . . .
מעג די שטוב זיך איבערדרייען,
פון די קולות און געשרייען;
מעג ווי רויק זיין באַם עסן –
בלייבט זי שטענדיק אַלץ פאַרגעסן. . .
מעג דער עולם אויס איר שפּעטן,
איר ווי חנפהן, איר ווי גלעטן;
איר באַזיפצן אַלע שכנים –
זיצט זי טרויעריק אַלץ אינאיינעם...
לאָזט זי אָוונטס זיך מאַרשירן,
אויסן שטעטל, צו שפּאַצירן;
וואַלגערט דאָרט זיך אום אין פינצטער–
פאַלט אויף איר קיין חשד, קיין מינדסטער. . .
איילט זי שפּעט פאַרביי די הייזער –
בילט אויף איר קיין הונט, קיין בייזער;
קומט זי נישט אַהיים ווען שלאָפן –
וואַגט איר קיינער נישט באַשט־אָפן. . .
טרעפט דער וועכטער איר צעשראָקן,
נאַס די קליידער, פייכט די לאָקן – – –
טראַכט ער זיך דערביי: אַ פּנים
ז׳מוז זיך שפּילן מיט טייוולאָנים. . .
אַזוי לײדט זי אָן דיבורים,
טראָגט אָן תּביעות די יסורים –
מיידט די מאַמען, ביידע שוועסטער–
קריצט די ציין נאָר פעסטער, פעסטער. . .

IV

דאָס אומגליק

*

פאַר קיינעם נישט געריכט,
פון קיינעם נישט דערוואַרט;
האָט פלוצלינג אינם מאַרק,
אַ סוד זיך דורכגעשפּאַרט.
דער עולם האָט געגאַפּט,
געשושקעט זיך, געהערט;
די מעשה — נישט געגלייבט,
צום קול זיך נישט געקערט...
גאָטס נסים זענען גרויס!
גאָטס חסדים זענען פיל!
דאָך פשוט איז עס נישט —
ס'מוז זיין א שדים-שפּיל...
וואָלט גראָד א מגפה זיין —
וואָלט קהל זיך געמיט.
דאָס בייזע פאָר פאַרקנסט —
געניצולט זיך דערמיט...
דער גבאי קרומט די נאָז,
עס שווייגט דערפון דער רב;
און מאָמעס קרעכצן פרום —
מען האלט עס פאַר אַ שטראָף...
אַזוי פאַרגייט די צייט,
אין היצן, ווינט און קעלט;
עס שווינדן יאָר נאָך יאָר
און וועלט — בלייבט איבער וועלט!...

1

די זון איז צעפלאַקערט, די זון איז צעברענט,
עס באַקן די שטראַלן און פלאַמען;

די דעכער צעבויגן, עס קרימען די ווענט,
עס שרימפן די שינדל צוזאַמען. . .
עס גליען די שטיינער, די שוועלן אין גאַס,
עס נייערט דער אָטעם דערשטיקנד ;
עס רונצלט באַם ברונעם דאָס הילצערנע פאַס,
דער באָדעם צעלעכצט זיך צעטרוקנט. . .
די לעדן, די פענצטער צעדרייטע פון היץ,
צעשפאָלטן דער קיט אין די שויבן ;
דער עולם צעפרעגלט, געבראָטן אין שוויץ –
די ווייבער אַזש טרייסלען די הויבן. . .
אין מאַרק די חזירים, באַם ק־נטש ם די פערד,
צעפרייכן פאַרמאַטערט און סאָפּען ;
די גוים, די גויעס צעלייגט אויף דער ערד,
באַשאָטנט פון וואָגן צוקאָפּן. . .
די קינדער אין חדר צערויטלט און הייס,
דער רבי – צעוואַרעמט דעם שטערן ;
ד אָפענע כפרים פאַרגעלטע פון שווייס –
קי ן בלעטל נישט איבערצוקערן. . .
די ליפעלעך ברוגז, די אייגעלעך מיד,
די הויזן צעשפי עט – און קנעפלעך ;
פאַרלאָקערט צום באָדן – ווי ס׳שלעפ ! זיי און ציט ! –
געווענדט צו דעם דר יסן די קעפלעך. . .

2

ב ם טרנקט צעשטיפט זיך זאַכט אַ ווינטל,
א ן שפילט זיך מיטן זאַמד אין גלאַנץ ;
פאַרכאַפּט דעם שטויב, די דינע שטרויען,
און גייט מיט זיי אַ כישוף־טאַנץ. . .
פון נאָנטן וועלדל קומט אַ פייפן,
די קירכן־ביימער שאָקלען שטיל ;
און טויבן וואָרקען, פייגל פיפצן, –
עס הערט זיך זעלטן דאָס געטריל. . .

די שילדן רירן, בלאכן קלינגען,
אין ערגעץ פאַלט אַ שויב אַוועק;
און גוים אײלן גיך צו שפּאַנען —
די פערד צעהירזשען זיך פון שרעק...
אַ נעפּל וויקלט זיך פונאַנדער,
פאַרהילט די זון, דעם העלן שײן;
און וואָקן קלײבן זיך אין פּחד,
פאַרטוליען אַלץ אין מורא אײן...
עס גיט אַ בליץ, עס קלאַפּט אַ דונער,
עס כמאַרעט זיך מרחקים־ווײט;
און אַלץ פאַרצאַפּלט, אַלץ פאַרציטערט —
עס ווענדט זיך יעדער אָן אַ זײט...
בהמות קערן אום פון פּאַשע,
דער הונט, פון הינטן, אָטעמט שווער;
דער עולם יאָגט זיך אין די שטובן,
די טירן קלאַפּן הין און הער...
אַ רעגן קאַפּעט פונם הימל,
די ערד צעלעכערט, ווי אַ זיפּ;
און עמיץ ווישט זיך פאַרן פּנים —
אַ טראָפּן קילט אים אויפן ליפּ...
עס גיסט מיט עמער, שטראָמט מיט קוואַלן,
אַ מבול פלײצט דורך הויז און הויף;
דאָס יונגוואַרג פלאַטערט, גלאָצט די אײגלעך:
ווי נעמט די פּאַליע שוין אַ סוף! — — —

3

צעחנט זיך די זון אינם לויטערן הימל
און שפּרײט אויס אויף אַלעם איר שמײכל;
באַגריסט מען איר פרײלעך מיט ליכטיקן פּנים,
מען אײלט זיך אַהין צו דעם טײכל...
צעוואַרעמט די לופט פון די פּורפּורנע שטראַלן,
צעטריק'נען פאַרגאָלדיקט די וועגן;

פאַרכאַפּט מען די בולקע, די קליידער אין אָרעם,
מען לויפט צו דעם בריקל אַנטקעגן. . .
צעווייעט אַ ווינטל אין דופּטיקן ריח,
צעזינגען די פייגל זיך ווידער;
פאַרקלייבט זיך די חברה, האַלב נאַקעט און באָרוועס,
אויפסניי צו דערפרישן די גלידער. . .

4

דאָס וואַסער צעוויגט זיך וואָס ווילדער,
מיט טומל, מיט געפּילדער;
די שטראָמען צעגיסן זיך ברייטער
און רוישן דורך וואָס ווייטער — — —
די וועלן צעשלענגלען און קרייצן —
די ברעגעס צו פאַרפלייצן. . .
די מיל־רעדער קרעכצן און רירן,
צעשפּאַלטן זיך און קנירן;
די דעמבעס צעוואַקלען און זינקען
אין שטורעם צו דערטרינקען — — —
דאָס בריקל צעהוידעט, געצוואָגן,
אין קראַמף זיך צו צעשלאָגן. . .
די מילן צעפּאָכען די פליגל —
עס ברעכן אַקס און ריגל;
דער מילנער, פון זאָרגן פאַרמאַטערט,
צעיאַכמערט זיך און פלאַטערט — — —
דער עולם, פאַרשוויצט און צעשראָקן,
געהאָרכן אים און שמאָקן. . .
די יונגען, באַפרייטע פון חדר,
פאַרוואַרפן שיך און קליידער;
די שקצים, באַלעבט פון געדרודער,
פאַרכאַפּן שיפל און רודער. . .
דאָס קליינוואַרג, דערפרישטע פון ליאַרעם,
צעטאַנצט זיך ליב און וואַרעם — — —

5

דאָס וואַסער דאַרף אַ נפש — עס מורמלט בייז און שווער,
מען קען נישט זיין דערגעגן — מען טאָר נישט זיין דערפאַר.
עס פאָדערט הייס זיין קרבן, עס שלעפּט צו זיך אַהער —
עס שרעקט נישט אָפּ קיין סכנה, עס מוסרט קיין געפאַר..
מען ברענגט אין זאַק געטראָגן אַ שוואַ־צע קאַץ צום ברעג,
מען קריגט אויף איר רחמנות — מען הייליקט זי צום טויט.
עס פּינקלען איר די אויגן — עס פאַלט אויף אַלץ אַ שרעק!
אַ גילגול האָט אַ תּיקון — עס רונצלט אַזש די הויט!...
די שקצים פאַר די רודער, די יונגען פאַר די שטריק —
עס לאָזט זיך נישט אויסשרייען! עס האַלט נישט אויס די רו!
מען עפנט אויף די שלוזן, מען שטופּט די בוילן צריק, —
מען אָטעמט פריי פונאַנדער — דאָס וואַסער יובלט צו..

6

די שטראַלן, די גאָלדענע שטראַלן,
אויף הייזער און פעלדער באַפאַלן, —
צעברענען, צעבראָטן,
פאַרבלייכן די שאָטן,
און גליען אין פּורפּור די וואַלן..
די שטרעקן, די בונטערליי שטרעקן,
אין בליעכץ, אין גרינסן — פאַרשמעקן;
פאַרדופטן, פאַרבלומען,
באַטויט פון פּערפומען,
און רייצן מיט בשמים און נעקן..
אַ ווינטל, אַ זאַפטיקער ווינטל,
פאַרפישופט, פאַרצויבערט אין שווינדל;
דורך קוסטן און צווייגן,
צעמירמלט און שווייגן,
און צערטלט מיט פרייד דאָס געזינדל..
די אויגן, די האַרציקע אויגן,
פון צניעות און פרומקייט דערצויגן —

פאַרשעמען, פאַרשרימפּן,
געלאָקט פון די נימפן —
צום טובלען מיט חשק באַוואויגן...

7

אין שטילן ווינט, דורך קלאָרן שטראָם,
פון זון און טוי גענלעט דעם שוים —
צעשפּרייגט דאָס יינגוואַרג פראַנק און פריי
און קוועלט זיך די גלידער ניי. . .
אין סאַמעט־גראָז, אויף קאַלן ברעג,
פון שטויב און זאַמד־באַדעקט דעם וועג —
צעשפּילט דער עולם גרויס און קליין
און פורפורט זיך דאָס פּנים ריין. . .
אין טונקעלן טאָל, באַם גרויען וואַלד,
פון מאָך און גרינס געבייצט צום האַלט —
צעשטיפט די חברה גרויס און פלינק
און טרוקנט זיך די לאָקן גרינג. . .

8

דער מילנער האָט אַ שייגעץ,
דער שייגעץ ווייסט קיין שרעק ;
ער רייסט זיך דורכן בריקל,
דורך דעמבעס און דורך שלוזן,
אין אָפ׳נעם טייך אַוועק. . .
דער שייגעץ טוקט זיך אונטער,
און אונטערגיין איז לייכט ;
ער טויכט זיך אויף און נידער,
אויף שולטער און אויף רוקן —
דעם קערפּער אויסגעגלייכט. . .
דער שייגעץ שווימט אַריבער —
אַריבער יענער זייט ;
דער עולם בלענדט די אויגן —

דורך נעפּל, דורך מרחקים —
מען זעט אים קוים פון ווייט..
דער שייגעץ רופט דערשראָקן —
דערשראָקן הערט מען אים;
עס רייצן זיך די מעוון,
די שאָטן און די וועלן —
עס ציטערט ווילד זיין שטים...
דער שייגעץ רוקט אַלץ נענטער —
אַלץ נענטער הילכט זיין וואָרט;
עס עגבערט דורך די מוחות,
די שלעפן, די געהירן —
מען טרייסלט אויף פון אָרט...
— — — — — — — — —
— אָדם וחוה דערטרונקען! —
— האָבן זיי שדים געפּייניקט?!... —
קערפּער און הערצער געקלאַמערט,
ביידע פאַרשדכנט, פאַרייניקט...
ביידע איין זעל,
ביידע איין לייב.
אָדם — דער מאַן,
חוה — דאָס ווייב...

9

אַלע האָרכן שטום און הערן,
אַלע שטרענגען אָן די אויערן;
האַרץ פאַר האַרץ פאַרבליפט, פאַרגליווערט,
בלייבט געפרוירן...
אַלע גאַפן אום און גלאָצן,
אַלע שטאַרן אויס די בליקן;
קאָפּ פאַר קאָפּ פאַרשעמט, געוויטלט,
גלידער צוקן...

אַלע איילן גיך און יאָגן,
אַלע ווּאַרפֿן זיך אַנטקעגן;
הענט און פֿיס געליימט, געשטרויכלט,
מיד פֿאַרלעגן...
אַלע שטוינען און פאַרטאַמלען,
אַלע זוכן צו אַנטקומען;
קליין און גרויס פאַרכאַפּט אַ שוידער,
ווערט באַנומען...
— — — — — — — —

ביידע איין זעל,
ביידע איין לייב.
אָדם — דער מאַן,
חוה — דאָס ווייב...

10

זייער לעבן, זייער ליבע
איז אַ רעטעניש פאַר יעדן;
נישט צו ברענגען׳ס פאַר די ליפּן,
זיך׳ס צו שעמען אויסצורעדן...
זייער עלנד, זייער ווייטיק,
איז אַ ביטערניש פאַרהוילן;
נישט צו וויסן׳ס און דערטראַכטן —
אין געהיימען דאָס צו פועלן...
זייער אומגליק, זייער צרה
איז אַ קרענקעניש, אַ קוועלן;
נישט צו קענען רויק שלאָפן,
אָפּצוהיטן זיך׳ס דערציילן...
זייער מיתה, זייער עונש
איז אַ פּלאָגעניש פאַר אַלע,
נישט צו דענקען אָן פחדנות
פון די בייזע חתן־כלה...
— — — — — — — — — —

אָדם – דער מאַן,
חוה – דאָס ווייב. . .

V

עפּילאָג

שטיל איז די מעשה אין שטעטל פאַרלאָפן,
זאַכט איז דאָס אומגליק פאַר אַלע אַריבער;
נאָר אין די האַרציקע, פרומע אַגדות,
צווישן די שטענדיקע, אַלטינקע מערכען
האָט זיך אַ שיינע לעגענדע פאַראייביקט. . .
– – – – – – – – – – – – – – –
אין יעטוועדן דור, יעטוועדערן געשלעכט
שיקט דער בורא-עולם אויף דער ווייסער וועלט
אָדמען וחוהן אין אַ ניי געשטאַלט,
צו פאַרריכטן, צו מתקן זיין די זינד.
איז דאָס דור נאָר זוכה – ווערן זיי פאַראייניקט,
זענען זיי איין גוף און איין נשמה דאָ. . .
בלייבן זיי פאַראייניקט, לעבן ביידע איינס,
האָבן זיי אַ תיקון, איז דער זיווג גוט:
שליידערט דער מלאך-המות
פון זיך זיין טויטנדיק שווערד –
נידערט די אייביקע ליבע
איבער דער געטלעכער ערד!...

שמואל זאראמב / נאכט, ברודערל ווינט

I

נאַכט

מיין שבת הייבט זיך אָן מיט נאַכט,
מיין שבת ענדיקט זיך מיט נאַכט.

נאַכט צו נאַכט —
מיין שבת איז אין גאַנצן נאַכט,
דעם גהינמס שוועבל ליגט פאַרשטיינט,
דער רשע ליגט אין אַש און ווײנט
אין שבת – נאַכט. —

אָ!
און ס׳רופט אַ קול פון עק ביז עק
און ס׳רופט אַ קול אין הוילער שרעק
„שבת!"

שבת — רו!
שבת — שטיל!
רוישט פאַרבאָרגן שטיל דאָס בלוט אין מיר
שבת — נאַכט!

קוואַל אין נאַכט,
שוואַרצער קוואַל,
שרעק אין נאַכט —
ס׳איז שבת, שבת, שבת,
כף הקלע, ווײַטער פיין,
שטילער פיין
אין לאַנגער נאַכט.

3

ש. זאַראַמב

II

ברודערל ווינט

די הימלישע טויערן זענען פאַרשלאָסן פאַר אונדז אַזוי בליגד,
מיר וועלן צו גאָט נישט דערגרייכן, אָ ברודערל ווינט !

דו קלאָגסט אין מיין גייסט, ווי מיין גייסט קלאָגט אין דיר.
אָט אַזוי ווען די לייגסט אים דעם רויך, וואָס ער שווימט איבער מיר
און דו ביסט דאַן רויך אין מיין פייער, וואָס בייגט זיך און קנאַקט אַזוי טריב
און כ׳וויס, עס וועט רעגענען. שלאָפן יאָ וועלן מיר צוויי אַזוי ליב.
און חלומען לאַנג, און חלומען ווייט און חלומען: גאָט שלאָפט אין צער פון דעם ווינט.

די הימלישע טויערן, ברודערל ווינט, אוי מיר האָבן קיין הויז און קיין בעט,
מיר וואוינען אין אַלע צעבראָכענע שויבן, מיר קרייזן אין אַלע פאַריינ־זאַמטע הייכן,
עס יאָגט אונדז דאָס מזל אַרום פון דעם זומער ביז ווינטער שפעט.
נאָר מיר וועלן צו גאָט נישט דערגרייכן.

אַ שניי וועט אַראָפּפאַלן, מיר וועלן זיך גליטשן אויף שניי ;
און גרינג אונדזער טריט אויף דעם שניי, ווי די וואָרנעס גאַנץ פרי,
אַ שניי וועט צעגיין, און מיר וועלן די וואָלקנשע זיגלען נאָר שטויסן און שטויסן מיט וויי,
דאָס וואַסערל רונצלען און דרייען דעם שטויב אויפן שליאַך
אַזוי ווי נישט גוט איז אונדז ברידערל ווינט אויף דער סטעפּיקער פלאַך

מיר וועלן זיך יאָגן אַזוי איינאַנאַנדער און וועקן זיך ביידע פון שלאָף
און מאַניען די פורטקעס פון אונדזערע פענצטער אַן סוף
און ביידע מיר וועלן אָט בייזערהייט שטיפן, זיך שטעכן מיט רעגן און שניי
אַזוי ווי די הימלישע טויערן שווייגן נאָר, שווייגן אַזוי, ברודערל ווינט ;
און ווייסן, מיר ווייסן, מיר וועלן צו גאָט נישט דערגרייכן.

אהרן צייטלין / כּתר

פראַגמענטן פון אַ ראַפּסאָדיע

I

די לעצטע קליפּה רייסט צו אַ געלעכטער אויף דאָס מויל
אין פּלאַצט אין איר געלעכטער און ס׳וועט פאַלן איר געבוי,
ווען אויפנאַקעטן וועט זיך דאָס פּילקליידיקסטע: די פרוי,
די עלטסטע, די פאַרשטעלטסטע פון פאַרשטעלטקייטן: די פרוי.

מיר האָבן שוין געגראָבן אין דער חושכדיקסטער שאַכט,
שוין צוגעלייגט ס׳געהער צום ווייכסטן פּולס־קלאַפּ פון די נעכט,
און איינס איז אונדז געבליבן נישט דערהאָרכט
און נישט דערדאַכט:
דאָס שטילסטע און פאַרשטומסטע—דאָס געהיימניש פון געשלעכט.

די עלטסטע פון מחיצות, ווייט צעוויגט פאַר אונדזער אויג,
די עלטסטע און די שטאָלצסטע — איז דער שפּיגל תהום
דער פרויס!
דו שפּיגל־תהום, ווי ווילן מיר דערשפּיגלענען דיין תהום,
אין נאַכט צו דיר אַריין און פון דיין דרויסן־גלאַנץ אַרויס!

אַן אַלוועלט־אַלף ווילן מיר באַקומען פון דיין תיו,
אין נאַכט צו דיר זיך וואַרפן מיט אַ נייעם „יהי אור!“
געבויר מיט אונדז דעם ילד־שעשועים — און מיט אים
אָל אויפהערן געשלעכטיקייט! אַ שרעקלעכע, געבוירנ
ז
אָט צינדן זיך שוין אויגן פון אַן אויפגעוועקטן יש,
דער תיקון־טאָג—ער לוגט שוין דורך אַ שפּאַלט פון אונדזער לאָד,
און כתר שבכתר זיצט אים אויבן אויפן קאָפּ,
זיצט ליכטיק שבליכטיק, ווי אַ פּערל־ווייסער ראָד.

3

א. צײטלין

אָ כתר שבּכּתר! דרייצן קריצן אין זיין לייבּ,
ווי דרייצן שטאַרע בליצן, יעדער קריץ אין אים – אַ בליץ,
ווי ווייסיקייטן דרייצן, ווי די קריצן פון אָ שווערד –
שוין פאַלט אַ הויכער ברעמען־וואונק אַרונטער פון זיין שפּיץ.

דער וואונק איז אַ באַפעל, וואָס רירט דיין טיפעניש, אָ פרוי!...
צעקנוידערטע פאַרבליפעניש טראָג אונטער אַ ב׳אַזונטס,
אַן אַלקינד סאַמע זון! און האָט אים אויסגעבּרענט דיין טראַכט –
קלינג אויס דיין פרייד די פרומסטע און פאַרגיי צוגלייך מיט אונדז!...

קלינג אויס דיין לוסט די שטומסטע–און פאַרהענג די הוילע הענט
אין בלויקייט פון פאַרגאַנג, ווי גלאָקן ווינקענדיקע צוויי,
און טו מיט זיי אַ פליעסק, ווי מיט די פליגלען פון אַ שוואַן –
און לאָז דיך אויס! מיר אַלע – הויך אַ פליעסק און אַ פאַרוויי!...

די לעצטע קליפּה רייסט צו אַ געלעכטער אויף דאָס מויל
און פּלאַצט אין איר געלעכטער און ס׳וועט פאַלן איר געבּוי,
און פּלאַצט אין איר געלעכטער און ס׳וועט זיין נאָך איר אַ ליכט,
ווען אויפנאַקעטן וועט זיך דאָס פיללייביקסטע: די פרוי. . .

II

קינדער פון שטח, פאַרחושטע גיגאַנטן פון חומר!
אויף מיינע פונאַנדערגעוואַקסענע וועגן
רוט איר צעזעגן,
ווי אָפּגעשטומפּט־זעג־פאַרגעוואַלטיקטע בּוימער
מיט גוף סענקעוואַטן. . .
דורס איך אייך–און איך ווייס נישט, ווי האָב איך געטאָרט
אייך, בן־פקועהס אָן טאַטן,
אָנרופן אָ ר ט!
לעמורן,

פאַרגרימאַסעוועט שטאַר, ווי אַ שלאָף־מומיע פּרעהס!
פיגורן
מיט וואָנציק־געצירקלטע עקן, פאַרדרייטע טיאַרעס!
קובן, קוואַדראַטן,
עליפּסן!
נייגל איר אויסגעשטאָפּט־טויטע, וואָס קענען נישט פּיפּסן!
איך האָב אייך די יאָרן, דוממשע יאָרן פאַרקירצט,
פאַרקירצט!
מיט אַעראָפּלאַנען און מיט טעלעגראַפן,
מיט דראָטן, וואָס לויפן די ווייטסטע געלאָפן,
האָט מיין האַנט, ווי מיט שטריק, אייך געגעבן אַ שטיק, —
ביז וואַנען זי האָט אייך געשטירצט,
געשטירצט!
ענג האָבן די שטריק זיך פאַרשטריקלט אַרום אייך,
צו מאַכן נאָך טויטער ווי טויט און נאָך שטומער
ווי שטום אייך:
זענט איר געפאַלן — און פאַלנזיק האָט איר געבוירן
פון אונטער די שטריק
מוזיק!
אייער גערנישט־מיט־נישט איז געוואָרן געוואוירן!
איצט טאַנץ איך אויף אייערע גופים! איצט שטופּט מיך
צום גרייטן!
נישט איך, אייער קין, וועל גיין אייך באַקלאָגן,
געממיתטע קינדער פון חומר, איר לענגן און ברייטן,
קוואַדראַטן אָן טאַטן און קרייזן ווי רעדער אָן וואָגן!
פאַרקערעוועט וויל איך אין גאָט, ווי ס'פאַרקערעוועט
שיפן אין האַפן!
ריטמען פאַרשלינגען מיך! צאָלן! צירופים! יצירה!
מיט צאָלן האָט גאָט מיך באַשאַפן!
זעט, קומען וויל נייע באַשאַפונג, — און אירע
צאָלן — זיי צאַפּלען באַצייטנס אַרום־מיר:
דאָס זענען די פייגל, וואָס זינגען מיר אויס

דעם אויפשטײ פון שטאָל־שטאַרקן שטײער און שטומער –
מײן דענקמאָל, דער מענטש איבער מענטשן...

III

שטחס און אָרטן – געפּגרט! זײ ליגן װי פּעלכלעך פון מײַז,
בלוי־צעביסענע פּעלכלעך, אין װינשטאָק פאַרװאָרפן – און נײס
קומט איבער אַלץ, איבער פּגר און בײן,
איבער שטײן,
איבער גליק און געװײן,
איבער גאון און איבער אידיאָט,
הײס אָפּגיסן מיט גאַנצע אָקעאַנען גאָט
דעם ערדישן פאַרקילטן גלאָב!
און יאָרן פון אלף הששי, װאָס טראָגט זיך גאַלאָפּ,
װי אַ שטיק געפּלאַצט געדולד,
צום אלף השביעי אַזוי מין דערפרײט און צעדולט,
אָן קאָפּ, --
איצט איז די צײט מיר אַ מלכה פון מלכהס,
מײן באַלקיס,
און װער ס'װיל זי אָפּשטעלן – איז מיך מטמא!
אױסגעקריצט שטײט אין מיר: „מענטש –
דינאַמאָ!"
כ'בין פּילם
פון עתיקא קדישא –
און האָבן מיך צעברומט און צעװאָרפן, װי אַ ייד אויפן תהלים,
איך מענטש פונם אלף הששי!
אַ רגע, אַ רגעלע נאָך –
װער איך צעמוּלן.
װאָס־זשע אַרט מיך? – אַ פּאָך
טו איך אויף אַלע מיליאָנען זײטן דער װעלטס
קוק מיט דרײ אויגן, ברעך אָפּ פון מײן לײב

מיין פוס – דעם שלעפּיקן שטעלץ,
און בלייב
אין העכערע לופטן אַ צאָל צווישן קינפּטיקע צאָלן. . .
אָ פּאַטאָס פון מיין צייט! אָ ריטם דו פון ריטמען!
איצט שטאַרבט מען נישט – איצט פליט מען!

IV

איצט שטאַרבט מען נישט – איצט פליט מען!
אָ וועלט-קינד, דערקען!
אויב נישט איצטער געפרייט זיך –
טאָ ווען?
צוקאָפּנס דיר, לעבנגעבליבענער, דרייט-זיך,
אין ווירבל פון בלוט און פון שטראַלן,
דאָס שלאַכטפעלד-געפאַלענע פאָלק פון מיליאָנען,
אַ מענטשהייט אַסטראַלן:
עסן דיין עס
און טרינקען דיין טרונס.
זעסט זיי, אַלט און יונג,
דרויסן אין קאַפּיי-הויז, אין קיך צווישן ברודיק געפּעס,
אין אונטערערדישע מעטראָס, דורך אַלע
קרימען, אַלע אויבנקייטן, אַלע טיפן,
און צווישן קוימענס פון סאַפּענדיקע שיפן,
וואו וועלט האָט אַן עק נאָר
און וואו זי האָט נישט.
זיי אַלע
לאָזן פאַלן אַ שאַלונג: „עס האָט זיך געאַנדערשט!
אונטן געאַנדערשט,
אויפן גאָרן דעם סאַמע אונטערשטן;
אויבן געאַנדערשט,
אויפן גאָרן דעם סאַמע אויבערשטן, –

און מיר,
אונטן און אויבן זיס־זענעפטיק שוועבנדיק,
גלייך אַז די וואָגשאָלן,
האָבן געזען דאָס, געזען ! . . .
אָנגעקוקט האָמיר דאָס הויז !
גרויס איז געווען דאָס באַשטראַלונג ! . . .
כוען מיר טראָגן דורכס באַנק
אַ הימלונג, אַ גליקלעך געקלאַנג,
אַ שאַלונג, אַ שאַלונג ! . . .
טוען מיר קלינגען דיר, וועלט,
זאָגט אונדזער קלאַנגונג אַזוי :
זיך איבערגעטוישט די אַטאָמען!
זיך איבערגעטאַשט די אַטאָמען!
זיך איבערגעטאָן די אַטאָמען
אין פּורסטע לבושין,
אין דינסטע לבושין,
אין בליענדיקסט־פּורסטע און דינסטע לבושין. . .
אין דרום — בענעדייט, עולם־תחתון !
געבענעדייט !
ס׳הויערט פּאַרטומל און איטל צעשייד וויל דיך טרעפן,
איידער עס גיט זיך אָן עפן
דאָס פופציקסטע טויער צו איינציקסטער אחדות,
און נאַכט שלאַנגיש־גרינע וויל נאַכטן,
און טיף אין שאול־תחתית
וואָלט מאַנסבילד אַנטגאַנגען פאַר ווייבסבילד און ווייבסבילד פאַר מאַנסבילד, —

אַ סימן, אַז ס׳נענט שוין פון ליבע די צייט,
ווען פון ליבעס און לייב ששים־רבוא
טוט ווערן איין ליבע,
ווערן איין לייב —
געבענעדייט, עולם־תחתון,
געבענעדייט !״

אַזוי גייט גטשאַ׳,
דזין־דזיניש צעקלאַנגט,
דורך דין־דינע לופטן,
דורך לופטן דורך שווערע,
דורך ברייט,
דורך לאַנג!
גייט,
דערלאַנגט
ביז צו דער חושך־מצרימשער שטאַל,
וואו ס׳שטייען דער וועלטס מרה־שחורהס די אַלטע,
קליאַטשעס אַ שלל,
קל׳אָג־קליאַטשעס בלינדע, און שלוכצן
הצרט פאַר דער כגירה.

אין שוויסיקן פחד פאַר וועלט־אונטערגאַנג,
אויערן אָנגעשטעלט גלאָקיק־דערשראָקן,
פיס — קדחתדיק־קראַנק,
ווי צעבראָכן,
שלוכצן זיי בלינד אין דער שוואַרצסטער פון שטאַלן...
נאַרישע פינצטערקייט וויינט,
ברעכט זיך די בראָך־הענט: „פאַרפאַלן!”...
— „נישט אונטערגאַנג, איבערגאַנג איז!” —
שאַלן אויס אין פאַרבייפלי צו איר
די אַסטראַלן...
שאַלן - און מערן זיך, מערן,
שטראָמען אָן פון אומעטום, ווי ווין פון פעסער,
ווערן
איין צוזאַמענקייט מיט אונדז, איין שטערן,
מיט אַ שליסל, אַ גאָלדענעם שליסל צו כתר...
וויגן מיר זיך אום מיט זיי צוזאַמען וויז־אַ־ווי
דעם אייביקן אָ ט ־ אָ ט,
וואָס ציטערט הינטער תפלות אָן אַ ווען און אָן אַ ווי

און ווערט גענאָמענט: ג אָ ט.
ווי טומלדיק, מיתה-משונהדיק און טאַנציק!...
און אָט דאָס וויגן-זיך צוזאַמען הייסט:
ניינצנהונדערט צוואַנציק, איינאונצוואַנציק,
דרייאונצוואַנציק, —
אָ, צוקונפטס טיפע טרייסט!...

V

אָ,
גאָרוואַלטיקער עקראַן דו, וואַקל-שאָקלדיק-פאַרווישט!
צווישן איבערמאָרגנדיקן יאָ
און איצטיקן דערווייל-נאָך-נישט
רעפּעקטערן מיר דורך דיר און ציטער-צאַפּלען...
טאָ הער, דו עקראַן מיט פונאַנדערגעוואָלגערטע גוילין!
אַזוי האָט באַ זיך, באַ זיין אייגענעם ווילן,
כתר געשוואוירן:
נישט טויטס וועסטו מפלען —
וועסט געוואַלטיקס געבוירן!

VI

זינגט כ'האָב געצן פון שטח צעבראָכן ווי ליימענע טעפּ —
טראָג איך נאָך אין געלאַף און גערודער און בייט
מיט מיינע צען פינגער פון גייסט דיין גיגאַנטישע שלעפּ,
צייט!
זינט כ'האָב די פיר טיתן:
טרערן און טייוול און טרויער און טויט —
געאות-קינ'ט, פאַרשיקט פון מיין עלמא-דקשוט
און אויסגעברענט גרויזאַם פון מיינע מעת-לעתן, —

וויל איך דיך, פיל איך דיך, כאַפּ דיין פּאַראַניקייט אָן!
נאָר וואָס קומט אַרויס, אַז דו קלעקסט מיר נאָך אַלץ
אויף איין צאָן!
עך, ווי אַ ים,
ווי אַ ים אָן אַ דאַם, ווי אַ ים, וואָס צעוואַשט יעדן פּגם,
וואָלט איך געוואָלט דיך צעגיסן אויף לענדער און לייט,
צייט,
און טיף אין דיין קאַסמישן קעסל אַריינגוואָרפן הימל און ערד,
זיי זאָלן זיך דאָרטן אַ באָד־טון, ווי זומער אין טייך
פאַרשוויצטע פערד!
זיי זאָלן זיך אויסבאָדן, אויסמישן דאָרטן,
דערוואָרטן
אַז פון יענעם געמיש דעם געהיימסטן און אַלערלייסטן
זאָל אויפקומען נייס, וואָס איז גליק און וועט טרייסטן.
דו, מוטער, טו שטאַרבן אין אימפּעט
פון רעוועגדיקן קימפּעט,
ווי קראַנקע און קרעציקע פיך, –
נאָר–ס'קאָצל גאָר דער וועלט! פאַר דיין אורבליצלינגן פאַרשווינד
לאָז אונדז ירושה נאָך זיך
אַ קינד!
לאָז אונדז ירושה אַ קינד!...
און נאָכאַמאָל: גלייך ווי אַ ים,
ווי אַ ים אָן אַ דאַם, ווי אַ ים, וואָס צעוואַשט יעדן פּגם,
ווי אַ ים זונדער באָרטן,
דערוואָרטן,
אַז אַלץ זאָל זיך אויסקאָכן ניי אין דיין קאָך,
וואָלט איך דיך אויסגיסן, צייט, אויס און איין,
אָבער און נאָך,
און דערנאָך דיך צונויפציען ווידער, דו זאָלסט אין דיין
קליינקייט אַריין,
ווי אַ מויז אין איר לאָך,
און ווערן אַ נישט־צייט,

וווערן אַן אומגעדולד, אומגעדולד סאַמע און נישטקייט,
אַ פּוסטעניש אַ הוילע און אַ הייליקע,
אַ קיילעכדיק־פאַרשלאָסענע, נישט־טיילעכע,
אַ לעצטער אָנהייב פון אַ לעצטער ערע —
אַ ז ע ר א !
בעוויל ווען דו, צעהיצטע, ווערסט אַוועק
און ס׳וועט נישט זיין קיין צייט מער אויף צו וואַרטן —
וועלן מיר ווערן אַן איינס פונדאַסניי, מיר מיליאַ־דן,
אַן אַנדרוגינוס וועט פון אונדז אויפשטיין, פאַרבּ אַ צט
ווי אַ בוים אויף זיין פלעק!
און די הילכדיק־העכסטע און האַרבסטע פון אַך
וועט זיין א ח ד נישט קענען צעשטיקלען:
זיינע קליידער און וויקלען —
שטיין,
און ער, דער בּאַרוטער, אַליין —
העלער שטיין.
געוואַלטיק און שטראַלדיק און שמשונדיק־שיין —
העלער שטיין.
אים צו די פיס —
אַלץ.
און ער, רו און ריז, —
איבער אַלץ.
ער קוקט און פאַרשטייט
אַ וואַרטנדיק, שטום פאַרשטיין.
ער שטייט —
און איז שטיין.

VII

זאָל אָנגיין אַלץ מער מיט דער גיכיקייט —
נאָר־נישט ניכטער און נאָר־נישט געזעצט!

ווערט משוגע אין גאָט!
ווערט ראַפּסאָד!
זאָל ווערן ביז לעצט
די שווערע, די שוואַנגער־געשוואָלענע קריכיקייט
צעזעצט
וואָס מער יעצט!
וואָס מער רגע און ראַפּטום!
וואָס נישט־דערכאַפּיקער ס׳ווערט דער באַוועג
(פאַרצווייפלט קרעכצט קריכיקייט: כאַפּט אים!) —
דאָס נענטער צום אַלץ און צום אויסגאַנג פון טעג,
דאָס ווייטער פון איכיקייט...

צייט!
איצט טראָג איך די שלעפּ פון דיין קלייד בלויז,
אַ נאַרישער פּאַזש,
נאָר כ׳גאָר דיך באַגוועלטיקן, מלכּה, און רייטן מיין רייט
ראָש,
מיט דיר זייט באַ זייט!
פאַרצי אים, פאַרקנויל, דיין גאָרוועלטיקן דרים,
און פלוצלינג לאָז לויז זיינע פעדעם און קנויד־ר
פונאַנדער!

אָן איטלעכן פאָדעם
וויל זיך אָנכאַפּן אָדם,
זון פון אלהים,
זיך אָנהאַלטן אָן אים, ווי אָן זיין אָדלער־אַלעקסאַנדער,
און דעם סוד פון די איצטיקע יאָרן דערגרייכן,
וואָס זענען שוין מכין
זיין פרייסטע באַפרייונג —
באַפרייונג פון פילקייט,
פון געשלעכטיקער צווייונג און דרייונג!
ווי און ווען וועט דאָס זיין? — דאָס וועט זיין,
צו די שנעלקייט

דערהערט: זי איז שטילקייט,
דערקענט איר געשטעלטקייט.
דאַן
קומט אויך אויף דיר, צייט, אויף דיר, אַמאַזאָנע, אַ סוף:
ליגסט קאַלט און צעבראָכן — אַ בלוילעך־קאַלט
שטיק פּאָרצעלאַן,
און מיט דיר ווערט פאַרטיליקט דער סימן
דער לעצטער פון שטאָף.
ווייב און מאַן
ווערן דאַן איינציקער, איינציקער,
שטייעוודיק־שטייניקער
גאָטס מאָנומענט,
און דיין ענד
ווערט אָנהייב פון עפּעס, וואָס לאָזט זיך
מיט צלעם פריערדיקן נישט גראַמען.

VIII

עס האַלט אין זעקסטן אלף נאָך,
דערווייל איז אַלץ נאָך פרייטיק,
נאָר זיבעטע הנהגה קומט,
דער שבת ווערט שוין צייטיק.
דער שבת, דער שבת,
דער שבת ווערט שוין צייטיק...
וואָס בייטעוודיקער, אַנדערשער —
אַלץ תיכפער און נענטער!
און האַלט באַם טאָג דעם זיבעטן —
ווי ווייט איז שוין דער צענטער?
ווי ווייט שוין, ווי ווייט שוין,
ווי ווייט איז שוין דער צענטער?...

און שטײט דער טאָג דער צענטער אויף,
דער אלף העשירי —
ווערט אונדזער ספירה אויסגעלאָזט
ווערט אויסגעלערט די ספירה.
אויסגעלערט ווערט, אויסגעלערט,
אויסגעלערט די ספירה. . .

דער אדם זעט זײן חוהקײט,
די שלאַנג וויל נישט פאַרמיטלען,
די חוה זעט איר אָדמקײט —
און וויל זיך שוין נישט דריטלען.
און וויל נישט, און וויל נישט,
און וויל זיך שוין נישט דריטלען.
מיט אים, דעם כולא־עלמא־מענטש,
זײן האַנטווערק אויף צו רימען,
וועט לײגן תפילין גאָלדענע
דער סתימא מכל סתימין. . .
וועט תפילה־טון, וועט תפילה־טון
דער סתימא מכל סתימין. . .

און ס'הײבט שוין אָן צו הײבן־זיך —
און איצט איז די אַתחלתא.
און גאָרנישט איז פאַרשטענדלעך שוין!
געהרגעט ליגט דאָס אַלטע!
און גאָרנישט איז פאַרשטענדלעך שוין,
און איצט איז די אַתחלתא. . .

IX

און יענער אַנדרוגינוס,
דער פּיז אין כּתר אַריין צעצויגענער
ער וועט נישט זיין ווי דער אַנדרוגינוס דער אַלטער,
וואָס איז אַמאָל געשטאַנען אין גן־עדן,
איידער אדם־חוהן האָט געטון צעשיידן
דער נחש־יונג דער שפּאַלטער!
אים וועט שוין נישט פונאַנדערדרייסן קיינער,
אַן איין־אַליינער וועט ער זיין, אַ קינד פון זון
און שטיינער,

און זיינע צוויי פּרצופים
וועלן איינער גלייך צום צווייטן זיין געווענדט, —
נישט ווי אַמאָל, ווען שטורמישע כּיסופים
האָבן רויכערדיק געבּרענט,
ווייל נישט געקענט
האָט אָדמס פּרצוף זען דעם פּרצוף חוהס:
רוקן האַרט צו רוקן
זענען זיי געשטאַנען, זיך נישט־קענענדיק באַקוקן —.
און תּאוה האָט אין זיי געקייקלט אירע לאַוועס...
דעמאָלט האָט די שלאַנג, וואָס איז באַם שטאַם זיי,
באַם שטאַם פון דו־פּרצופין־בּוים געלעגן,
פון עץ־הדעת צוגעטראָגן עפּל־זיסן סם זיי
און מיט איר טאָפּל־צונג צעזעגט זיי ווי מיט זעגן;
איצט וועט פּרצוף זיך אין צווייטן שפּיגלענען,
איין פּרצוף וועט פון צווייטן שעפּן איינקייט,
אַריבּער זיי וועט ווי אַ זילבער־זעגל פליגלענען
הייליקסטע ריינקייט.
און קומען וועט צוגיין אַ גייסט אַ שפּאַסער,
„נעשה אָדם!“ — זאָגן הייזעריק און שטיל,
וועלן אָנהייבן די אַלטע שפּיל
פון מישן גייסט מיט בּלוט און פלאַם מיט וואַסער —

ווען ער, דער נייער דו־פּרצופֿין, מיט די שטאַרקע,
שטיין־שטאַרקע וואָרצלען זיך אַריינגראָבן אין קרקע,
דעם גייסט אַוועקיאָגן מיט פּאָרוואַרפֿן פֿון עתיקה,
און מיט זיין קאָפּ וועט ער אַלץ וואַקסן גרעסער, גרעסער,
ביז זיין קאָפּ וועט זיך אַריינשניידן אין כתר,
דעם כתר פֿון עתיקא.
און דאָרט וועט דער פּרצופֿים־קאָפּ — דער גרויסער ברייטער צוויי־איך —

אויסשטעלן אויגן צוויי, וואָס זענען זיינס,
אויפֿרייסן מיילער צוויי, וואָס זענען זיינס:
„אָט בין איך און אָט שטיי איך!
טו דו מיט מיר, וואָס דו באַגערסט, אור־אנהייבדיקער הילן!
פֿיר דו מיט מיר, ווי דו באַגערסט, אָ קאָפּ, וואָס ליגט די תפֿילין!
באַנייט מיך אין דער אמתן, איר העכסטע מוחין!
אַ נייס באַשאַפֿט, אַ גייס באַשאַפֿט — אָט האָט איר מיינע קעפּ צוויי,
זיי שטייען דאָ אין היכל,
און ביידע זענען איינס נאָר,
איינס נאָר, איינס נאָר, איינס נאָר“...

— —

און דעמאָלט וועט זיך אָנהייבן
אַ גרויסע נישט־געוועזנקייט.
דער אַלטער וויין־פֿאַס — ליידיק וועט ער זיין,
גאָט שפּונטעוועט אָפּ אַ נייעם פֿאַס וויין,
אַ וועלט אָן שלעכטיקייט און אָן געשלעכטיקייט,
די וועלט פֿון נאָכוועלט וועט דאָס זיין!

X

די פרוי האָט אָנגעטון איר טיפסטע פרוישאַפט,
מיט פאַקלען אָנגעגורט איר ווייכע לענד,
די ברוסט אַרויסגעשטעלט ווי טורעמס בײַנקשאַפט–
און זיך אַוועקגעלאָזט אויף גאָטס געלענד,
אויף גאָטס געוואַסערן, אויף גאָטס געלענד,
צו זוכן מאַן!
די פרוי האָט אָפּגעשטופּט פון זיך די מענער,
וואָס כּלעבן נאָכטראָגן ווי קנעכט איר שלעפּ,
און זיך אַוועקגעלאָזט צו זוכן דונער,
וואָס זאָל זי אָנכאַפּן בײַ אַלע צעפּ,
די זיבן צעפּ אירע, די שטאָלצע צעפּ –
און טון אַ הייב!
זי האָט די נאַכט־בעטן פאַרלאָזט די קאַלטע –
און איז פון מײַנסלייטן אַוועק צום ריז;
נון זכרים נאַרישע און קראַנק־פאַר וילטע
אַ לויף־אַוועק־געטון מיט שטאַרקע פיס,
אַ לויף־אַוועק־געטון מיט שטאַרקע פיס צום גאַנצן מאַן!
זי וויל איר ווײַנגאָרטן אויפכּניי פאַרפלאַנצן,
און נישט אויף מענטשן־ערד, נאָר אויף וואולקאַן,
און זוכט דעם מאַן אירן, און זוכט דאָס קינד אירס,–
און זוכט דעם מאַן אירן, דעם גאַנצן מאַן,
דעם גאַנצן מאַן!
דער מאַן האָט אויסגעשטרעקט די הענט ווי פּיילן,
דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, ווי פאַר באַשערטס,
און דאָרשטיק צוגעלייגט צו דר'ערד דאָס אויער,
און האָרכט שטיל־יעגעריש דעם סוד דער ערדס:
וויל פאַנגען פרוי!
דער מאַן האָט אָפּגעשיילט פון זיך די פרויען,
ווי טינק פאַרעלטערטן פון אַ רואין,
און זיך אַוועקגעלאָזט צו זוכן זומער,

וואָס זאָל באַזומערן אים גרין אויף גרין,
וואָס זאָל פאַרטליתן אים גרין אויף גרין
פון קאָפּ ביז האַרץ!
פון ווייבער בלוט־שווערע מיט נאַכט און קערפּער,
פון האַלב־פאַרזכרטע, צעקרעכצטע קעץ —
אַוועק, אַוועק איז ער, און האָט פאַרשאָלטן
דאָס גליק פון וואַרעמקייט, דאָס גליק דעם בעטס,
דאָס טויטע גליק!...
פון בלוטן קאַליעדיקע, בלוטן טרייפע,
וואָס שטעלן דורות אויף אָן האַפּט, אָן בלייב,
ווי פון אַ פלוצלינגדיקער בייזער שרפה
אויפס פלייס אַוועק איז ער צום גאַנצן ווייב,
מיט פרייד אַוועק איז ער צום גאַנצן ווייב,
צום גאַנצן ווייב!...

XI

דער נייער וועלט־זייגער, הויך פאַרהאָנגען,
הילכט־איבער שופרות,
פויקט־איבער גאָנגען,
ציילט אָפּ מיט צוויי ווייזערס, — חסד און גבורה, —
די שעה פון בשורה,
און זאָגט אַזוי:
„דאָס גלויבן, דיין גלויבן אין טייוול — פאַרשטיינס!
איינס!
אין זאָל דיר נישט, אונטן־וועלט, ווייטון קיין ווי,
און ביז סאַמע פאַרגאַנג
גיי —
איינס, צוויי!
און עס רוט נישט דיין גאָט, און וואָס ניי — וויל
פאַרביי,

בעווייל נייער ווי ניי
וויל עס זיין —
צוויי, דריי!
און עס רוט נישט דאָס דריי, ביז עס קומט נישט צום פיר,
און פון פרוי, מאַן און קינד
וויל געבוירן זיין אַלמענטש—גאָטס איינציקע ציר!
דריי, פיר!
און פאַרמאַכט זאָלן ווערן די אויגן דער שרעקס —
אירע ברען־אויגן לעש!
פינף, זעקס!
דען אין נאַכט וואַכט אַ זון און עס וואוינט אבי־עד,
שר־שלום, אין שלאַכט —
זיבן, אַכט!
און פאַראַן איז — נישטאָ! און וואָס דאָ — איז געווען!
און וואָס ווערט — איז פאַראַן!
און וואָס ווערט — טוט געשען!
ניין, צען!
און דאָס אַלץ, וואָס צעטיילט איז פונדרויסן—פאַריינס!
פאַריינס!
עלף, צוועלף —
און ווידער איינס!"...

אייזיק פלאטנער / „יצירה״ — ליד י״ג

1

יג

איך זאָג צו דער פרוי,
צו איר נאַקעטן לייב אויף מיין בעט —
אשה! —
כ'קען דיר נישט פון דיינע ווייטע טעג,
איך ווייס נישט דיינע נעכט,
נאָר דאָס איינע ווייס איך יאָ —
מיר זענעןביידע פון דער וועלטס-נעבבליט —
צוויי טראָפּן אין אַ ים,
און לויפנדיק פון באַרג-אַראָפּ-אין גאַנג,
זיך דאָ צונויפגעקלאַפּט,
און אויסגעמישט דאָס בלוט. . .
דאָס איינע ווייס איך יאָ —
צוויי שטראָמען זענען מיר אין ים,
אין ריזלדיקן וואַסער-פאַל,
מיר פאַלן אָפּ און קומען צוריק,
און זענען אַלץ, נאָך אַלץ אין ים. . .
ס'טראָגן אונדז די כוואַליעס אום,
פון ברעג צו ברעג,
פון אויבערפלאַך, צו אונטערגרונט,
עס טראָגן אונדז די כוואַליעס אום. . .
אונדזער גורל — בלינד,
און אונדזער ווילן – ווינט,
דער כוח פון דער וועלט אין אונדז, איז ווילד,
שלאָגט מיט אונדזער קאָפּ אַ דורך די ווענט —
טרייבט אונדז אין דער וועלט אַריין.
און טרייבט אונדז, פון דער וועלט אַרויס;
דער כוח פון דער וועלט אין אונדז.
איז זיס און ברענענדיק. —

3

א. פלאַטנער

שרפעט אויס דאָס לייב,
און לעקט אַרויס דעם זאַפט פון יעדן ביין –
וואַרפט אַוועק דאָס שאָלעכץ – מענטש,
און ברענגט אַרויס דאָס יאָדער – מענטש...
אשה! – דיינע ליפּן זענען רויט.
ס׳הייבט מיר אויף דעם מוח,
דער אויסגעבוי פון דיין אַנטבלויזטן גוף,
איך ווייס נישט ווער דו ביסט,
טון דיינע ווייטע טעג.
נאָר דאָס איינע ווייס איך יאָ –
צוויי טראָפּן זענען מיר,
אין גרויסן ים...

ל. אליצקי / די עסטרייכישע תליה

אויפֿן דריטן טאָג נאָכן פֿאַרנומען ווערן פֿונם שטעטל דורך די עסטרייכער.

איבער די געסלעך און הייזער פֿונם שטעטל טראָגט זיך פֿונאַנדער דאָס דערשיטערנדיקע נייעס:

די זעלנער, וואָס זענען ערשט־נאָר־וואָס דורכגעגאַנגען, האָבן מיט זיך אַוועקגעפֿירט עטלעכע יידן: יצחק נפֿתּלים, אייזיק סטעלמאַך, נויקע שמיד און בעריש פֿאַרבער.

אין מאַרק, אויפֿן שאָסיי הייבן זיך אָן צוזאַמענקלייבן רעדלעך יידן און יינגוואַרג:

— וואָס הייסט? פֿאַרוואָס? פֿונוואַנען האָט מען זיי דאָס געפֿירט? — פֿרעגט איינער בײַ דעם צווייטן, און מען קוקט זיך אָן מיט דער־שטוינטע אויגן.

— ווער־זשע ווייסט? — ענטפֿערט עמיץ און ציט אַן אַקסל.

— מע ווייסט! מע ווייסט! — ענטפֿערט איינער, זיך דערנענטערנדיק אַ פֿאַרסאַפּעטער — ז׳האָבן אַרויסגעשריגן פֿאַרבײַגייענדיק, מ׳האָט זיי געכאַפּט אין אַ דאָרף; ז׳האָבן געמאַכט בדיקה אין אַ גויִשער שטוב.

אַבֿרהם שניידער, וועלכער האָט ערשט נעכטן באַנאַכט אַריבערגעטראָגן אין זײַן נידעריק שטיבל דאָס פּלושענע מעבל פֿונם גלחס שכנותדיקן הויז, ווערט בלאַס, שטעקט אַרויס די אויגן ווי גלעזערנע בולבעס, ס׳לויפֿט אים דורך אַ שוידער איבערן געזיכט, און זײַן בערדל טוט אַ ציטער.

— אַז נישט געדאַכט זאָלן זיי ווערן! — שפּײַט אויס אַ באַלעבאַטישער ייד מיט צאָרן — ז׳האָבן שוין גאָר קיין צײַט נישט געהאַט? דאָס מיליטער איז נאָך נישט פֿאַרבײַגעגאַנגען, און זיי לויפֿן שוין ראַבעווען!

די רעדלעך אויפֿן שאָסיי פֿאַרגרעסערן זיך. אויף די בריקלעך פֿאַר די הייזער שטייען קופּקעלעך ווײַבער, גאָדערן, כאַפּן אַלעמאָל אַ קוק צו די מאַנסבילן, שאָקלען־צו באַדויערנדיק מיט די קעפּ און כאַפּן זיך פֿאַרברעכן די הענט אויף די ברוסטן. מיידלעך שרײַען זיך איבער איינער צו דער צווייטער וועגן דעם נייעס דורך די אָפֿענע פֿענצטער.

– איר זאָלט געווען זען, ווי טויט זיי זענען, נעבעך, געווען! – טוט זיך אַ ווייבל אַ קניפּ פאַר דער באַק, און דאָס פּנים פאַרקרימט זיך איר פון צער.

– איר האָט געזען בעריש פאַרבער? – כאַפּט גלייך אונטער אַ צווייטער – געל ווי וואַקס איז ער דאָך געווען! איר זאָלט עס זאָגן – אַ טראָפּן בלוט!

– אייזיק סטעלמאַך, – דערציילט אַ ייד, איבערגייענדיק פון איין רעדל צום צווייטן – האָט אַ געשריי געטאָן (כ'האָב אַליין געהערט):

ייִדן, ראַטעוועטס! די סאָלדאַטן זאָגן – מע פירט אונדז הענגען!

– נישקשה, – זייעט דורך אַ ייד אַ קרעמער דורך די ציין און וואַנצעס מיט רוגז – זענען ווערט דעם שטעקן! האָסטו געהערט! – – –

– צי זענט איר באַם זינען, אָדער גאָר חסר־דעה! – שלאָגט מען אים איבער מיט צאָרנדיקן ביטול – אַ ייד הערט – מע פירט ייִדן צו דער תליה, און ער –

כאַפּט זיך דער קרעמער און שלאָגט איבער מיט באַישובטן רוגז:

– האָטס קיין מורא נישט, אַזוי גיך שיסט מען נישט, הענגט מען נישט, און ס'איז נאָכנישט הפקר אַ וועלט! האָסטו געהערט!?

– אַי, וואָס רעדט איר? – שלאָגט מען אים ווידער אַמאָל איבער, נאָר שוין באַרויִקטער – איר האָט זיי נישט געזען. טויטער פון די טויטע זענען זיי דאָך געווען!

אונטער דער צייט באַווייזט דערווייל די ידיעה צו פאַרשפּרייטן זיך אַלץ ווייטער און ווייטער, דערגייט אַזש ביז אין באָד־געסל, און טרעפט ווי אַ דונער אין די הייזלעך פון די אומגליק־געטראָפענע בעל־מלאכות.

פון דאָרטן קומען אָן צו לויפן זייערע ווייבער אויפן שאָסיי אַרויף מיט יאָמערנדיקע געוואַלטן און קולות, פאַרלוירענע און צעשויבערטע, וועלכע מיט אַ שאַל, וועלכע מיט אַ פאַררוקטן טשיפּיק, איינע מיט אַ פּיצעלע אויף טויט דערשראָקן קינד, און אַלע באַגלייטע פון זייערע כאָפּטעס קינדער, קוויטשענדיקע און יאָמערנדיקע:

– אוי, מיין טאַ־טע־ע! אוי, מיין טאַ־טע־ע!

אויפן שאָסיי קומען זיי זיך צוזאַמען, שטעלן זיך מיט די געזיכטער

איינע צו דער אַנדערער, יאָמערן, רייסן זיך די האָר פון קאָפּ. דאָס פלייש פון די באַקן, שאָקלען אָבלדיק און שטום איינע צו דער אַנ־דערער מיט די קעפּ, און ווען נישט די מיטנטאָגיקע, תּמוזדיקע זון, וואָס באַגיסט די גאַס מיט היץ און שיין, וואָלט עס אויסגעזעען, ווי עפּעס אַ מיסטעריעזע באַראַטונג פון גייסטער, אָדער פון זיך זעלבסט פייניקנדיקע הייליקע. און אַרום שטייען די קינדער, ייִנגלעך, מיידלעך און הערן גאָרגישט אויף:

— אוי, מיין טאַ־טע! — אוי, מיין טאַטע־ע!

פּלוצים שיסט איין יידענע אויס, ווי זי וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאָנט, און די איבריקע נאָך איר:

— וויי, ס'אַן אומגליק אונדז האָט געטראָפן!

— א־נמיטן העלן טאָג איז מיך אַ פינצטערניש באַפאַלן!

— אַ וויסטער בראָך איז צו דער אָרעמער מאַ־מע־ן!

— וויי, וויי!

עס דאַכט זיך, אַז יעדע יידענע באַמיט זיך איבערצושרייען דער צווייטער.

נאָר באַלד הייבט אָן דער יאָמער נאָכצולאָזן. ס'ווערט אַ רגע שטיל, און איינע כוט אַ פרעג מיט אַ שטיל כליפּעריי:

— וואו האָט אונדז דאָס אומגליק געטראָפן?

און באַלד שיסט זי אויס האַרצרייסנדיק:

— ווער האָט זיי געזעען אַוועקפירן צו דער שחי־טה — געוואַל־לט!

דער יאָמער ברעכט־אויס איבעראַנייס:

— וויי צו אונדז־ז! וויי, גאָבעך, צו די וויסטע אַלמנות!

וואָס העכער עס געוואַלטעווען די ווייבער, אַלץ שריי־ענדיקער יאָמערן די קינדער אַרום, וואָרפן ווי אין קאָנוואולסיעס מיט די קערפּערלעך, טופען מיט די פיסלעך אויף דעם אָנגעגליטן שטויביקן ברוק, און שרייען מיט צעקרומטע, צעצויגענע פּנימלעך:

— טאַטע־ע! אוי, מיין טאַטע־ע!

די רעדלעך מענטשן אויפן שאָסיי, פּאַרקוקטע כלומרשט ערגעץ אין דער וועלט אַריין, אָדער אויפן שפּיץ קלויסטער, וועלכער שטראַלט קעגן דער זון מיט דער מעשענער האַלבער לבנה און מעשענע שטערן

פון זיין צלם, – כאַפּן אַלע מאָל בגנבה אַ נייגעריקן בליק פול מיט רחמנות צו די ווייבער און קינדער און שמועסן שטיל צווישן זיך:

– ווידער קרבנות! – – –.

קלעמט דאָס האַרץ באַ די ווייבער, וואָס שטייען אויף די בריקלעך פאַר די הייזער, און ס׳הייבט־אָן פאַרשטיינערט צו ווערן.

פון אַרויף־שאָסיי קומט אָן צולויפן גדליה סטעלמאַך, אייזיק סטעלמאַכס אַ שוואָגער, אַ ייד מיט אַ שפּיציק בלאָנד בערדל, וואָס שטעקט באַ אים שטענדיק גלייך פון פאָרנט אַרויס, ווי אַ פאַרטעסעטער קלין, און איצטער, ווי ער לויפט אַזוי, פּאַכט מיטן קאָפּ, ווי אַ שטעכיקע קו, אויף אַלע זייטן, זעט עס אויס, ווי ער וואָלט וועלן עמיצן מיט אים דורכלעכערן ער טוט אַ לויף־צו צו זיין ליאַרמענדיקער שוועסטער, טוט אַ בייג פאַר זיך דעם קערפּער, אַ פאַררייס־אַרויף דעם קאָפּ, ווי ער וואָלט זאָגן אַ שטייגער: נאַטס, קרייצט מיר אָן הינטערן בערדל! טוט אַ צעשפּרייט טענהדיק די הענט און שיסט־אויס צו דער שוועסטער מיט אַ פּנים אָנגעצונדן פון צאָרן:

– וואָס זענט איר דאָ שטיין געבליבן, בהמות! וואָס שווייגט איר?! איידער וואָס, איידער ווען, וועט מען זיי דאָך דאָרטן, ס׳זאָל גאָר אויסגערעדט נישט זיין, אויפהענגען, חלילה!

– אדרבה, – בעט זיך די שוועסטער באַ גדליהן – זאָג אונדז דו, גדליה, וואָס האָבן מיר צו טאָן?

און די איבעריקע העלפן־אונטער אין אַ יאָמערלעכן כאָר:

– וואָס ווייסן מיר אַליין צו טאָן, ווייבער, אומגל קלעכע, דערשלאָגענע.

– שרייטס, געוואַלטעוועטס, קערטס־איבער וועלטן, – טוט זיך גדליה מיט צאָרן אַ צעטרייסל, ווי ער וואָלט זיי ווייזן אויף וואָס פאַר אַן אופן מע קאָן וועלטן איבערקערן – לויפטס צום רב, צו די בעלי־בתים, לאָזן זיי לויפן, טאָן, ראַטעווען; לויפטס אַליין צום קאָמענדאַנט, פאַלטס אים צו די פיס, בעטס רחמים!

– ווי איז אונדז! – פאַרברעכן די ווייבער די הענט איבער די ברוסטן – מ׳עט דאָך נאָך אונדז מיט די קינדער אויך אומברענגען!

און ווי לויט אַ שטומער הסכמה טוען זיי זיך אַ צעלאָז, די צו איין בעל־הבית, די צום צווייטן, די דריטע צום רב. די קינדער באַגלייטן זיי ווייטער. זויפן וועג באַהעפטן זיך צו דער אַ שוועסטער, צו דער צווייטער אַ שוועגערין, צו דער דריטער גלאַט־אַזוי אַ שכנה, אַ גוטער פריינט, און אַז סע קומט צו אַ נאָנטער מענטש, דערפרישט זיך דער ווייטיק אין האַרצן, גייט אַרויס פון דער קלעם, און עס באַנייט זיך דאָס יאָמערן. דאָט פאַרפרעכן די הענט, און דאָס קלאַפן זיך מיט די פויסטן אין קאָפ.

— רבי — ראַטעוועטס!

— אַ פייער ברענט, אַ פייער!

— אין זכות פון אייער תורה, — — — פאַלן־אַריין עטלעכע ווייבער און קינדער צום רב אין שטוב, בלייבן שטיין מיט פאַרבראָכענע הענט אויף דער שוועל און האַרט צוגערוקט צו דער וואַנט.

אויף דער שוועל, וואָס פירט אין רבס שלאָפצימער, באַווייזט זיך די רביצן, און קוקט אַ צעשראָקענע דאָ אויף די ווייבער, דאָ אויפן רב. דער רב גייט אום אַ פאַרוואָלקנטער הין־און־צוריק פונם טיש מיט די אָנגעוואָרפענע ספרים צו דער גרויסער שאַפע, וועלכע שטייט צעעפנט, אויסגעליידיקט פון די ספרים, וואָס וואַלגערן זיך נאָך אין אַ קעלער, און צווישן זיינע שוואַרצע, געדיכטע אויבערברעמען, אַראָפּגעצויגענע צו דער נאָז, ליגט אַ טיפער, שוואַרצער קנייטש. ער שטעלט זיך אַלע־מאָל אָפּ אין גאַנג און זיפצט אָפּ. ער האָט זיך גאָרנישט געריכט, דער רב, אַז באַ זיי, באַ די קירהס זאָל גאָר אַזעלכעס געשעען. ער האָט געמיינט, אַז איצטער האָט שוין אַ סוף גענומען צום שתדלנות באַ די גרויסע לייט, וואָס האָט באַ אים דאָס ביסל דם־התמצית צוגע־נומען. דער רב צעהוסט זיך און בייגט זיך אין דרייען.

די ווייבער שטייען מיט צאַפלדיקער אומגעדולדיקייט, און היגטער זיי, אין גאַניק שטייען די קינדערלעך און כליפּען, אַרויסלאָזנדיק צו ווײַלן אַן אָפּגעריסענעם געוויין־קלאַנג.

— וואָס־זשע שווייגט דער רב? — פּלאַצט באַ אַ יידענע דאָס אומגע־דולד... איצטער טאָר מען דאָך נישט מורא האָבן פאַר זיך אַליין — — — מ׳עט זיי דאָך אויסקוילן ווי די רינדער!

דעם רב טוט עס אַ טראָג־אויף, וואָס מ׳איז אים חושד, אַז ער האָט

מורא צו ראַטעווען יידן פון סכנות־נפשות, טוט ער זיך אַ דריי־אויס מיט צאָרן צו די ווייבער, קוקט נישט צו זייער זייט, פאַרריכט אומגע־שיקט די יאַרמלקע אויפן קאָפּ, און בייזערט זיך, דאַכט זיך, אויף די ווענט:

— מע טאָר נישט ראַבעווען! וואָס מיינט איר — ס'איז הפקר אַ וועלט?!

נאָר גלייך, ווי ער וואָלט זיך באַדענקט, ווערט ער ווייכער, און מיט אַ טאָן פון פאַרענטפערן־זיך און תרעומות, וואָס מען פאַרשטייט אים נישט:

— כ'קאָן דאָך אַליין גאָרנישט אויפטון. כ'דריי זיך אַרום, וואַרט, די בעלי־בתים זאָלן אריינקומען, וועלן מיר זען — אַט! —

די ווייבער טוען זיך אַ צערוק — די בעלי־בתים גייען!

דער ערשטער רוקט זיך אַריין שמשון־אליהס, אַ נידעריק יידל מיט אַ סיוו בערדל, דער קאָפּ אָפּגעזעצט אַ ביסל אין די אַקסל אַריין, דער בליק אונטער געדיקטע, לאַנגע ברעמען אַראָפּגעלאָזט צו דר'ערד, נאָר ווען ער טוט אַ הייב־אויף פליכטיק די אויגן, ווי זיין שטייגער איז ווען ער וויל פאַרשנדיק באַטראַכטן זיין מיטשפּרעכער, זעען זיך אַ פּאָר גלאַנציקע אויגן מיט גאָלדענע הירזשעלעך, ווי גנבהשע פונ־קעלעך, אין די געל־וואַסערדיקע רינגעלעך אַרום די שוואַרצאַפּלען. ער טוט פליכטיק און פאַרשנדיק אַ קוק אויפן רב, לאָזט צוריק אַראָפּ די ברעמען און טוט אַ ברום אַרויס:

— נאַ, נאַדיר אַ מעשה!

— נו־נו, — ענטפערט אים אָפּ מיט אַ זיפץ דער רב.

ס'קומען אַריין די איבעריקע בעלי־בתים, אַלע מיט ערנסטע פנימער. דער לעצטער קומט אַריין אַן אויסגעגלייכטער, ווי אַן אַרשין, יהודה סאַפּירשטיין, אָדער ווי מען רופט אים אין שטעטל „יהודה שטעל". מ'איז זיך מישב, וואָס מ'האָט צו טאָן, און וואו מען דאַרף גיין. דער רב גייט דערווייל אַריין אין שלאָפצימער און קליידט זיך אָן שבתדיק. ער קומט אַריין מיט דער שבתדיקער קאַפּאָטע, מיטן רויטן טיכל אויפן האַלדז, באָרד און פאות צעקעמט, און זוכט עפּעס פאַרהאָוועט אויפן טיש, אויף דער באַנק און אין שאַפע.

– ווען מיר גיין, רבי? – טוט א פרעג אומגעדולדיק יהודה סאפיר-שטיין – ממה נפשך – – –

– אז איך האב נישט דאס שבתדיקע מיצל, – ווערט דער רב נאך פארטאראמטער – כ'ווייס נישט, וואו ס'איז מיר אהינגעקומען. – – –

– ווער האט געזען דאס מיצל, א? – טוט יהודה א פרעג אריין אין שלאפצימער אריין.

דער רביצנס האנט דערלאנגט ארויס דאס מיצל. דער רב טוט עס אן, און ער גייט ארויס בראש פון די בעלי-בתים פון שטוב.

אינדרויסן ווערן זיי באגעגנט פון א כאפטע ווייבער און קינדער מיט אזא געיאמער, ווי מען וואלט א בר-מינן פון שטוב ארויסגעטראגן.

די יידישע דעלעגאציע גייט. און דאס יאמערנדיקע געזינדל באגלייט זיי. די זאך איז דער דעלעגאציע זייער נישט אנגענעם און פריקרע אפילו, נאר ווער וועט עס זאגן דערשלאגענע ווייבער, זיי זאלן נישט נאכלויפן זען וואס עס וועט זיין דער גורל פון זייערע מאנען? און די קינדער נעבעך? ווער קאן האבן הארץ דערצו?

פונדעסטוועגן, ווען מען קומט שוין ארויס הינטערן שטעטל, בלייבט שמשון-אליהס אויף א רגע הינטערשטעליק פון דער דעלעגאציע, טוט זיך א דריי-אויס, א שטעק אריין ביידע הענט אין די הויזנקעשענעס, און צעבייזערט זיך מיט א טאן פון געמאכטקייט און חידוש, ווי ער וואלט זיך נאר וואס צופעליק ארומגעזען, אז זיי גייען נאך:

– וואס? איר גייט נאך אלץ נאך? צון אלע שווארצע יאר! איר קערט זיך נישט אום אהיים?

די ווייבער בלייבן שטיין אויפן ארט תהנונימדיק. נאר ווען שמשון-אליהס דרייט זיך צוריק אויס צו דער דעלעגאציע, הייבן די ווייבער איבעראנייס אן נאכצוגיין, הגם שוין מיט איינגעהאלטענערע טריט און מיט א פארשטיקטן געיאמער. איצט בלייבט שמשון-אליהס ווידער-אמאל שטיין און שיסט-אויס מיט אן אנגעצונדן געזיכט:

– איר גייט נישט אהיים, א? קערן מיר זיך באלד איינגאנצן אום – – –

די ווייבער שיסן אויס א געיאמער, און בלייבן שטיין אויפן ארט, ווי איינגעגראבן.

— וואָס רויעט איר אַזוי, אַ? — צעבייזערט זיך שמשון-אליה נאָך מער: האָסטו געהערט? — האָבן זיי נישט געזאָלט ראַבעווען!

ער דרייט זיך אויס און דעריאָגט מיט דראָבנע טריטעלעך די דעלעגאַציע און ברומט-אויס דאָס לעצטע ביסל צאָרן:

— נאַדיר שוסטערוקעס! — שוין קיין צייט נישט געהאַט! — וואַרט — — — האָב צייט נאָך אַ טאָג — — — ס'אַ טריפהנער אָדער אין זיי — — —

די ווייבער הינטן גייען שוין מער נישט נאָך. זיי קוקן בלויז נאָך דעם אַוועקגייענדיקן רעדל יידן, שאָקלען זיי נאָך טרויעריק מיט די קעפּ, אַנדערע פאַרברעכן די הענט, אַנדערע פאַררייסן דעם קאָפּ אַרויף צום הימל, און עס זעט-אויס, ווי מען וואָלט נאָכגעקוקט אַן אַוועקגעטראָגענע מיטה.

די דעלעגאַציע לאָזט זיך גיין ווייטער, פאַרזונקען אין אַ שווערן שווייגן. דער רב און נאָך אים שמשון-אליהס, זיפצן שווער אָפּ. זעלטן פאַרטווישט מען צווישן זיך עטלעכע פראַזן:

— באַם רוסישן איז מען כאָטש דערצו געוואוינט געווען.

— געפּוילט, צי נישט געפּועלט — די זאַך איז אָפּגעגאַנגען טרוקן.

— ווער ווייסט, — טוט איינער אַ ציטער מיט אַ וואָנצע — צי מעג מען גאָר גיין פאַר זיי בעטן? גאָט ווייסט, מיט וואָס דאָס שמעקט!

— אַז מען זאָגט שוין, מען פירט זיי צו דער תּליה! — טוט אַ פּערטער אַ זאָג, בלייבט שטיין אַ ווײַלע, און קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט אויפפּאַסן אַ גוט אָרט צו אַנטלויפן.

— ווייס איך! — איז יהודה סאַפירשטיין מבטל די גאַנצע שרעק מיט אַ ביטולדיקן האַנט-זשעסט, אַרויסשטאַרצנדיק שטעלעריש די ברוסט, ווי איינער זאָגט — איך שטעל-איין מיין לעבן דערפאַר.

געקומען אויפן הויף, וואו עס געפינען זיך די גרויסע לייט, דערפרעגן זיי זיך קוים באַ די אַנבאַגעגנטע עסטרייכער, מיט אַן אויסגעפּתחטן יידיש, צו וועמען מען באַדאַרף זיך ווענדן. די באַגרעגטע ענטפערן זייער העפלעך, און די דעלעגאַציע דערפילט איר מיטיע פאַרלייכטערט:

— זיי לאָזן זיך רעדן, — באַמערקט איינער.

צוגעקומען צום גאַניק, וואו מען דאַרף אַריינגיין, בלייבט די דעלע־גאַציע שטיין פאַר אַ מניעה. צום גאַניק שטייט צוגעבונדן אַ פערד. נעבן פערד שטייט געבויגן אַ זעלנער אין ווייסע העמדאַרבל, אַ רויטער און פאַרשוויצטער, מיט אַ באַרשט אין דער האַנט און פוצט עס פונם שטויב. דאָס פערד שטייט זיך רויק, אומבאַוועגלעך, און טוט בלויז צו־ווײלן אַ פײנעם ציטער מיט דער פעל, צופרידן, משמעות, פונם אָנגענעמען קראַצן. באַ די נאָזלעכער לויפט אים אַלעמאָל פאַרביי אַ נערוון־אויפגערייצטקייט, נאָר זיינע גרויסע אויגן קוקן רויק און פאַרטראַכט, ווי אַ קליין קינד אונטערן וואַרעמען צערטלען פון דער באָבעס האַנט. נאָר ווען די בעלי־בתישע דעלעגאַציע מיטן רב בראש, ווילן מאַכן דעם ערשטן טריט אויפן טרעפל פונם גאַניק, שטעלט זיך גראָד אַ פליג דעם פערד אונטער דער פאַכווע פונם פיס, דאָס פערד טוט אָ שוידער, טוט אַ פאָך מיטן צעשויבערטן ווײדל, און די דעלעגאַציע טוט זיך מיט שרעק אַ באַוועג אויף צוריק:

– נו, וואָס טוט מען דאָ? ווי גייט מען דאָ דורך?

זיי בלייבן שטיין אין גרויסן אומגעדולד עטלעכע מינוט.

– דאָס שטיין איז דאָך קיין תכלית נישט, – ברומט שמשון־עליהס, נאָר אָנשטאָט פאַרבייצוגיין דער ערשטער און ווייזן אַ ביישפּיל, רוקט ער זיך נאָכמער אַרויס אויף צוריק.

זיי פרוּוון פאָרזיכטיק נאָכאַמאָל דורכגיין. נאָר פונקט אין דער רגע טוט דער זעלנער אַ פּאַטש דעם פערד אויפן הינטערחלק, סע זאָל זיך אויסדרייען, דאָס פערד טוט אַ שפּרונג־אונטער אויף די אינטער־שטע פיס, ווי אַ שטייגער, סע וואָלט וועלן מאַכן אַ קאָזשעליק. די דעלעגאַציע טוט אַ שפּרונג־אָפּ אויף צוריק מיט האַלבצוגעמאַכטע אויגן פון שרעק, און מיט אָפּווערנדיקע באַוועגונגען. זיי טוען זיך שיצנדיק אַ פאַרשטעל הינטערן ווענטל פונם גאַניק.

– וואָס עשו איז! – קלערט דער רב: אַ פערד – אַ לעמפּערט, נישט קיין פערד, און ער שטייט זיך אַזוי נעבן אים אויף די קני און פוצט דעם בויך, ווי עס וואָלט געווען אַ קאַץ, נישט קיין פערד!

איין קאָפּע מיטן פוס ווען עס גיט אים, וואָל –

דער זעלנער, וועלכער שטייט איצט צו דער דעלעגאַציע אין פּראָפיל,

דערשפּירט אויף זיך דעם רבס שפּיזעדיקן, דורכדרינגענדיקן בליק. ער טוט האַלב אַ דריי-אויס דעם קאָפּ צו דער דעלעגאַציע, בלייבט הענגען מיט דער פּאַרשט אין האַנט אינדערלופט, און ווענדעט זיך צו זיי, אָפּגיסנדיק זיי פון די אויגן אַרויס, מיט צוויי שטראָמען גרוילעכער בלויקייט:

— וואָלען זי הינאיינגיין? — ביט-שען! — האָבן זי קיינע אנגסטע..

און ער נעמט זיך ווידער, ווי נישט אים מיינט מען, צו זיין אַרבעט

די דעלעגאַציע טוט זיך אַ באַוועג אויפן אָרט, ווערט אַביסל מונטערער און זיכערער, און שמשון-אליהס טוט אַ זאָג מיט אַ פּכיקעדיקן שמייכל' צו יהודה סאַפּירשטיין:

— יהודה, דו ביסט דאַך עפּעס נישט פון די צעקראָכענע... האָסט דאָך שוין עפּעס אַמאָל איינגעשפּאַנט אַ פערדל... ווייז נאָר אָקאָרשט דו אַ וועג...

יהודה סאַפּירשטיין טוט זיך אַ רוק אַרויס פּאָרויס מיט אַ שמייכלדיק, געשמייכלט געזיכט, טוט אַ דריק-צוזאַמען און אַ צי-אָפּ די שפּיץ נאָז, ווי זיין שטייגער איז דעמאָלט ווען ער געפינט זיך אין אַן אויפגערעגטער שטימונג, צווישן דעם דיקן-און ווייזפינגער, טוט די פינגער אַ צעשפּרייט און אַ פיר-אַראָפּ גלעטנדיק די וואָנצן, בלייבט שטיין, ווי הויך און געזונט ער איז מיט אַ גאווהדיק-אַרויסגעשטאַרצטע ברוסט, און טוט אַ זאָג מיט באַדויערנדיקן שפּאָט:

— איך שטיי מיר אַזוי און קוק, ווי יידן האָבן מורא פאַר אַ פערד... אַ דעלעגאַציע!... קומט!

ער טוט אַ גיי צו האַרט צום פערד, שטעלט זיך צו אים מיטן רוקן, און מיטן פנים צו דער דעלעגאַציע, טוט ער אַ צעשפּרייט ביידע הענט אין די זייטן, ס'הייסט — צווישן אייך אונם פערד איז איצט אַן אייזערנע וואַנט:

— נו, גייט!

איינציקווייז טוען די מיטגלידער פון דער דעלעגאַציע אַ לויף פאַרביי פאָרזיכטיק און דערשראָקן, ווי דורך אַ קאָסטרוי, בלייבן שטיין אויפן גאַניק, דרייען זיך אויס זען, ווי עס גייט צו מיט די אַנדערע און ציען-אָפּ דעם אָטעם.

יהודה סאַפּירשטיין טוט אַ לאָז אַראָפּ די הענט און קומט נאָך זיי מיט אַזאַ שטאָלצער מינע, ווי אָט־ערשט האָט ער אַוועקגעלייגט טויט זיין ערשטן בעסטן שונא.

זיי קומען אַריין אין אַ שמאָלן טונקעלן קאָרידאָר, וועלכער פירט זיי צו, צו אַ טיר. הינטער דער טיר בלייבן זיי שטיין מיט קלאַפּעדיקע הערצער, בלאַסע פנימער, די אויגן פאַרגרעסערט און בולט־דערשראָקן. אַנדערע פאַרשפּילען אויף זיך די מלבושים. דער רב טוט מיט צוקנדיקע פינגער א פאַרדריי די דיקע פאות, גלייכט־אויס מיט נישט־געשיקטע הענט דאָס מיצל אויפן קאָפּ און כאַפּט זיך אונטן צום הויזנ־שפּאַלט. שמשון־אליהס לעגט אַרויף די פינגער אויף זיינע אונטערגע־שוירענע וואָנצעס און הוסט אין זיי שטיל אַריין. יהודה סאַפּירשטיין קלאַפּט לייכט אָן מיט אַ פינגערגעלענק אין דער טיר.

אַ האַרצקלאַפּנדיקע פויזע. . .

אַ דיקע באַסשטים:

— ריין !

יהודה סאַפּירשטיין טוט אָן עפן מיט דרך־ארץ די טיר און בלייבט שטיין אַריינצולאָזן די דעלעגאַציע. אַלע טוען זיך אַ כאַפּ פאַר די היטלען.

— נו, שמשון, גיי אַריין, — זאָגט דער רב.

נאָר שמשון־אליהס זינקט נאָך טיפער אַראָפּ מיטן קאָפּ אין די אַקסל אַריין, און פאַרוואונדערט זיך מיט תרעומות:

— וואָס הייסט ? דער רב דאַרף אריינגיין פריער.

— גיי דו, יהודה. . . שטאַמלט דער רב.

— אַריינגיין, — זאָגט יהודה סאַפּירשטיין איינ־שמועסנדיק — גייט איר אַריין, און אַז ס׳עט קומען צום רעדן, וועל איך שוין רעדן.

יעדער איינער רוקט זיך צוריק, און שטופּט דעם צווייטן פאַרן עלנבויגן:

— נו, נו. . .

יהודה סאַפּירשטיין צינדט זיך אָן מיט אַ פליסטערנדיק בייזע שטים;

— איך בעט אייך! וואָס זענט איר געקומען?!

זיין אויפרעגונג גיט זיך איבער די איבריקע. זיי ווערן פון דעם

אַליין מונטערער. דער רב טרעט אַריבער די שוועל, און הינטער אים טוען זיך אַ רוק אַריין די איבריקע.

אין אַ ווינקל פון אַ גרויסן טונקעלן און קילן זאַל שטייט אַ קליין טישל, עם בלייכן-אַראָפּ פון דעם פּאַפּירן. אין אַ פאָטעל דאַביי זיצט אַ דיקער, שווערוואָגיקער אָפיציר, מיט דיקע גאָלדענע פּאַגאָנעס, אַ פליכעוואַטע גלאַנצנדיקער קאָפּ, אַ קליין סיוו בערדל, אינמיטן אויס-געראַזירט. אַן אויגנבליק דאַכט זיך, ס'איז פראַנץ-יאָזעף אַליין. דאַנעבן שטייט אַ ליידיקע שטול, ווי זי וואָלט געוואַרט אויף עמעצן. וואַר-טנדיק איז אויך די פּאָזע פונם אָפיציר. וועלכער זיצט האַלבגעווענדט צו דער טיר.

די דעלעגאַציע-אָנטיילנעמער טוען אַ נעם אַראָפּ די היטלען. דער רב ציט מיט דער רעכטער האַנט אַראָפּ דאָס מיצל, און מיט דער לינקער ציט ער הינטן צום קאָפּ צו די יאַרמלקע, זי זאָל זיך נישט כּיטשלען.

זיי טוען זיך דערנענטערנדיק אַ סיפּן פאַרנייג און זייען-דורך דורך נאָז און ציין עפּעס אַ באַגריסונג.

דער אפיציר טוט העפלעך אַ שמייכל און ענטפערט מיט אַ תּוכעע שטים וועלכע קלינגט-אָפּ ווי פון אַ הוילן פאַס אין דעם גרויסן לגמרי ליידיקן זאַל:

— גריס גאָט, מיינע העררן!

דער „גריס גאָט“ דערמוטיקט דעם רב, ער דערפילט זיך עפּעס ווי אין אַ קרובהשאַפט מיטן אָפיציר, און ער רוקט זיך צו אים אַרויס נענטער.

דער אָפיציר קוקט אויף אים מיט אַ גוטמוטיקן בליק פון אונטער דיקע, ווי אויפגעשוואָלענע אויגנלעדלעך, און פאַרשטייט: איינע יודישע דעלעגאַציאָן.

— זינד זי ראַבינער? ניך? — ווענדעט ער זיך צום רב: ביטע, נעמען זי פּלאַץ.

דער רב מאַכט אַ באַוועגונג נענטער צו דער שטול, נעמט זי אָן פאַר דעם פּאָרענטש, און בלייבט שטיין אומאַנטשלאָסן, קוקנדיק אויף דער דעלעגאַציע מיט אַ שאַרפן, קאָנצענטרירטן בליק.

— אַלזאָ, מיט וואַס קאַן איך אינען? — פרעגט דער אָפּיציר מיט אַ טאָן פון פאַרלעגנהייט און האָקט זיך אָפּ.

שאַפט דער רב זיך מוט און הייבט־אָן צו שטאַמלען פון הינטער אַ צוקנדיקער וואָנץ אַרויס:

— פיר יידן... פיר יידן האָט מען געפאַנגען...

דער אָפיציר קוקט אים גלייך אין מויל אַריין, ווי ער וואָלט פאַר־פאָלגט די קלאַנגען וואָס גייען פון דאָרט אַרויס, קנייטשט דעם שטערן און וויל פאַרשטיין וואָס מען וויל פון אים.

דער רב בייט־איבער די האַנט אויפן פאָרענטש פון דער שטול, און זעצט־פאָר:

— די יידן האָבן געגנבעט...

— געשטוילט, — רוקט זיך אַרויס יהודה סאַפירשטיין און פאַרטייטשט.

דאָס איינע וואָרט מאַכט דעם אָפיציר קלאָר, אַז דאָ האַנדלט זיך מכוח די פיר יידן, וואָס מ׳האָט זיי נאָרוואָס פון אים אָפגעפירט נאָך זיין אַרויסזאָגן דעם פסק. ער שאָקלט דאַריבער צו צופרידן מיטן קליך:

— יאַ, יאַ, אַלזאָ?...

און דער רב ווייטער:

— מיר בעטן דעם האַר — מע זאָגט, מ׳עט זיי הענגען — אָבער די לייט האָבן עס געטאָן בשוגג...

— אומגערן, — דערקלערט יהודה סאַפירשטיין.

— האָבן זי גנאָד, ליבער האַר — רוקט זיך אַרויס שמשון־אליהס מיט ביידע הענט פאַרלייגט אויף־הינטן, פון וועלכע עס שטאַרצט־אַרויס זיין קאַשקעט מיטן אינעווייניק אינדרויסן, ווי ער וואָלט בעטן, מע זאָל אים אַהין אַריינוואַרפן אַ מתן־בסתר.

איבערן אָפיצירס געזיכט שאָטנט אַ וואָלקן, ער שפּאַרט זיך אָן מיט די עלנבויגנס אויף די זייטפאָרענטשעס פונם פאָטעל, און הייבט מיט זייער הילף אויף, העפטיק אָטעמדיק, זיין גופיקע משא. די דעלעגאַציע רוקט זיך עטלעכע טריט הינטערווייַלעכטס. עפּעס איז ער, ווי דורך אַ וואונדער, אין איין מינוט אויסגעוואָקסן. ער שטייט מיט אַ קאָפּ העכער פון זיי אַלעמען. ער ווענדט זיך צו זיי מיט אַ גאַנצער רעדע, רעדט צייטנווייז אויפגערעגט, און די דעלעגאַציע איז תופס דאָס פאָלגנדיקע:

די יידן גייען אַרום ליידיק... אַרבעטן נישט... יענע זענען גע־

גאַנגען אין דאָרף שטוילן. . . מע מוז זיי באַשטראָפן. . . הענגען וועט מען זיי — ס׳איז פאַרפאַלן — ער האָט שוין אָפּגעגעבן אַ באַפעל — נאָר ער איז זיי מבטיח, אַז זיי וועלן לעבן בלייבן. . . זיי, די יידישע דעלעגאַציע, מעג זיין זיכער דערינען. . . פאַרנאַכט וועלן זיי פריי זיין. . .

די יידן קוקן זיך איבער דערשטוינט: הענגען וועט מען זיי, און לעבן וועלן זיי בלייבן — זיכער — נאָר ווי אַזוי? וואָס הייסט?!

זיי פרוּאוון זיך איינשטעלן פרעגן דעם אָפיציר אַ דערקלערונג, יענער ענטפערט, נאָר גיי מאַך, אַז מע קאָן זיך נישט אויסטענען!

דער אָפיציר זעצט זיך צוריק אויפן אָרט. די דעלעגאַציע פאַרשטייט, אַז די אוידיענץ איז פאַרענדיקט. זיי מאַכן אַ באַוועגונג אַוועקצוגיין. נאָר דער אָפיציר הייבט ווייטער אָן צו רעדן. ער רעדט וועגן אָרד־נונג, שטאָטפאַרוואַלטונג און פאַראַנטוואָרטלעכע פערזאָנען. שמשון־אליהס מיט יהודה סאַפירשטיין, דערשמעקן עפּעס אַ סכנה, און רוקן זיך אומבאַמערקט אַרויס הינטער דער דעלעגאַציע. דער אָפיציר קלויבט אויס פון די וואָס שטייען נעבן אים אַ פאָרשטייערשאַפט און אַ בירגערמייסטער. ער בייגט זיך איבער איבערן טיש, שרייבט עפּעס, און הייסט דערנאָך די פאָרשטייער מיטן בירגערמייסטער, זיי זאָלן זיך חתמענען.

די דעלעגאַציע נוצט זיך אויס מיט דעם, וואָס דער אָפיציר איז פאַרמון און זיי רעדן זיך איבער צווישן זיך אין דער שטיל. שמשון־אליהס טוט אַ טאָרקע יהודה סאַפירשטיין, און רוימט אים איין אויפן אויער:

— מ׳אָלט איצטער באַדאַרפט פועלן באַ דעם אָדון, ער זאָל געבן אַ פּאַפירל, מע זאָל קאָנען אַריינפירן אַ פורל מעל פון וואָלינסק. די ווייבער מאַכן גוואַלדעס, ס׳איז נישטאָ קיין מעל אויף שבת. פאַר־שטערט, מ׳אָלט געקאָנט איצט גוט פאַרדינען.

יהודה סאַפירשטיין טוט אויף אים אַ שאַרפן בליק מיט אַ שאַטירונג פון באַוואונדערונג אַפילו, בלייבט שטיין אין מחשבות, טוט דריקנ־דיק אַ גלעט־אָפּ מיטן דיקן און ווייזפינגער די וואָנצעס, פאַרבייסט מיט די אונטערשטע ציין די אייבערשטע ליפּ, און ברומט אַרויס נאָך אַלץ אין מחשבות:

– מם, ס'אַ פּלאַן...

– ערליידיקט, – טוט צולעצט דער אָפיציר אַ זאָג, און טוט זיך אַזוי אַ זעץ־איין באַוועגלאַז אין זיין פאָטעל, ווי זיין גאַנצע פּאָזע וואָלט געזאָגט: נו, מער האָט איר שוין מיט מיר נישט וואָס צו מאַכן.

די דעלעגאַציע לאָזט זיך צו דער טיר, נאָר שוין בּאַ דער טיר שטיי־ענדיק, טיילן זיך פון זיי אַרויס שמשון־אליהס מיט יהודה סאַפּירשטיין און גייען צוריק צו צום אָפיציר.

– אין נאָמען פון דער שטאָט, – ווענדט זיך צו אים העזהדיק יהודה סאַפּירשטיין, און שמשון־אליהס, אַריינגעצויגן דער קאָפּ אין די פּלייצעס, שאָקלט צו מסכּימדיק: בּעטן מיר בּאַ דעם הער קאָמענדאַנט אַ דערלויבעניש, אַריינצופירן אַ בּיסל מעל אין שטאָדט... די פּויערים האָבּן אַלעס אַוועקגעפירט.

– מעכטן זי אַלזאָ איינען פּאַסירשיין האָבּן? – פרעגט דער אָפיציר שלעפעריק.

– יאָ, יאָ, – כאַפּט־אונטער חניפהדיק שמשון־אליהס, בּייגט זיך איין, שטעקט־אַריין די הענט אין די אַרבּל, און קוקט אויפן אָפיציר, ווי אַ חסיד אויפן רבּין ווען ער לייענט זיין קוויטל.

דער אָפיציר טוט אַ פרעג, שרייבּנדיק אויף גיך אַ צעטעלע:

– וואָהין דען?

– קיין וואָלינסק, – זאָגט יהודה סאַפּירשטיין, פאַרשליסנדיק אַ האַנט איבּער אַ האַנט איבּער דער אַרויסגעשטאַרצטער בּרוסט, און קוקנדיק מיט אַ שטאָלץ שמייכעלע אויף שמשון־אליהס.

– דאַ האָבּן זי'ס, – דערלאַנגט זיי דער אָפיציר אַ צעטעלע, און פאַרמאַכט דאַבּיי די אויפגעשוואָלענע אויגנלעדלעך.

שמשון־אליהס מיט יהודה סאַפּירשטיין גייען אַרויס שטיל, אויף די שפּיץ פינגער, ווי זיי וואָלטן באמת געמיינט, אַז דער קאָמענדאַנט איז אין דער רגע איינגעשלאָפן. נאָר ווען זיי גייען שוין אינם טונקעלן קאָרידאָר יאָגט זיי נאָך דעם קאָמענדאַנטס שטים מיט אַ בּאַפעלערישן טאָן:

– אָבּער מאַכן זי קיינע געשעפטע!

אַרויסגעקומען אינדרויסן טוט שמשון־אליהס אַ זאָג צום רב:

— נו, דאַנקען גאָט! וועלן שוין יידן האָבן מעל אויף שבת; ער האָט אונדז געגעבן אַ פּאַסירשיין קיין וואָלינסק.

— דאַנקען גאָט טאַקע, — איז דער רב שטאַרק צופרידן, און דערמאָנט זיך אינם מאמר־חזל: המתפלל בעד חברו... נאָר אינמיטנדרינען ווערט זיין מחשבה איבערגעריסן דורך פיר פּאָר הענט, תחנונימדיק אויסגעשפּרייטע. ווי פון אונטער דר׳ערד זענען אויסגעוואָקסן די ווייבער פון די אָוועקגעפירטע בעל־מלאכות מיט זייערע קינדער. אַ מאָמענט שטייען זיי אַזוי שטום פון איבערראַשונג, מיט ברייט־צעעפנטע אויגן, מיט תחנונימדיק-צעשפּרייטע הענט, פאַרטשעלנדיק דער דעלעגאַציע דעם ווייטערדיקן וועג. די דעלעגאַציע שטייט אַ רגע פאַרחירט און ווייסט נישט וואָס צו זאָגן. באַלד טוט איינע אַ פרעג מיט אַ זיפץ פון גרוסט אַרויס:

— נו־זשע, וואָס הערט זיך?

— ווי איז אונדז! — טוט אַ צווייטע אַ פאַרברעך מיט די הענט: פאַר־וואָס גייען זיי נישט מיט אייך?

אַ שרעקלעכער יאָמער האַלט אָט־אָט באַ אויסברעכן.

— דאַנק גאָט! — רוקט זיך אַרויס פאָרויס שמשון־אליהס מיט אַ שיינענדיק געזיכט: מיר האָבן געפועלט, פאַרנאַכט וועט מען זיי אָפּ־לאָזן אַהיים.

— אַ דאַנק דיר און אַ לויב דיר, דער וואָס לעבט אייביק! — טוט אַ יידענע אַ פּאַטש מיט די הענט, ווי דער האָן מיט די פליגל, איידער ער זאָגט אָן דער וועלט, אַז ס׳איז אויפגעשטאַנען אַ ליכטיקער פריי־מאָרגן.

— מ׳האָט שוין אַפילו געמאַכט אַ יידישן בירגערמייסטער, — איז זיי מודיע יהודה „שטעל״, כדי זיי נאָכמערער צו פאַרזיכערן.

ס׳ווערט אַ פרייד צווישן די ווייבער, די קינדערשע אייגלעך גלאַנצן אויף פון פרייד, און איידער די דעלעגאַציע קוקט זיך אַרום זענען שוין די ווייבער מיט די קינדער פאַרשוואונדן געוואָרן. געלאָפן, אָט אַפּנים, אין שטעטל אַריין, אָנזאָגן דאָס פריילעכע נייעס.

— איר האָט דאָך געהערט, — זאָגט איינער פון דער דעלעגאַציע צו די איבעריקע, ווי ער וואָלט וועלן זיך אַליין אין עפּעס שטאַרקער

איבערצייגן – ער האָט דאָך בפירוש געזאָגט, דער קאָמענדאַנט, אַז פאַרנאַכט וועט מען זיי פריילאָזן ? !

– בפירוש, בפירוש, – שאָקלט צו ערנסט־מסכּימדיק שמשון־אליהס.

– פריילאָסן, פריילאָסן ! — שפּעט דעם קאָמענדאַנט איבער, צופרידן, מיט אַ שמייכלדיק פּנים, דער רב, און גיט־צו שוין ערנסט : מיט זיי קאָן מען כאָטש אַ וואָרט רעדן ! לאָזן זיך רעדן.

– און שטענדיק, ווען זיי פאַרשטייען נישט וואָס מע רעדט צו זיי אַפילו, שאָקלען זיי צו מיט די קעפּ – יאַ, ס'וואַר ס'וואַר. – באַמערקט אַ צווייטער.

– און וואָס זיי רעדן, הייסט עס פאַרשטייט מען, – שטאַרצט יהודה סאַפּירשטיין אַרויס די ברוסט : עפּעס ווי דאָס גאַנצע מויל וואָלט זיי פול געווען מיט צונג, מיט אַ וואַרפנדיקן בויך פון אַ צעהאַקטן שלאַנג.

– און צווישן דריי־פיר ווערטער – ניך ? ניך ? – שמייכלט שפּאָטיק אַ ייד.

– מילא, – פירט־אונטער אַ ספק־הכל יהודה „שטעל“: אַלץ בעסער פון יענע, פון אונדזערע – נישט שיכּור, און –

דאָ זייעט ער דורך די רעשט פראַזע דורך די ציין, דער רב זאָל נישט הערן :

– און רעדן נישט כּסדר וועגן „דיעווקעס“...

ווען זיי קומען אַריין אין שטעטל אַריין, קוקט מען זיי נאָך מיט דרך־ארץ, מע שמייכלט זיי אָקעגן, און אַ היימישער מענטש, אַ בעל־הבּתישער באַגעגנט זיי מיט אַ חניפהדיק ווערטל אויך.

– רבונו־של־עולם ! – זאָגט פעלטע־לאה ווען זיי גייען פאַרביי איר בריקל, קוקט זיי נאָך און שאָקלט־צו מיטן קאָפּ: זאָל זיך שוין טאַקע פון היינט אָן אָנהייבן דאָס גוטע, טאַטע־פאָטער !

*

פאַרנאַכט, ווען דער עולם גייט מנחה דאַוונען, ווערט אַן איינגעלויף: די אַרעסטירטע יידן גייען שוין אַהיים. דערשלאָגענע, פאַרמאַטערטע, ווי נאָך אַ תּענית, מיט בלאַס־בלויע געזיכטער, גייען זיי זיך פאַמעלעך מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, ווי געשמיסענע. בעריש פאַרבער שלעפּט זיך

אָנגעלענט אויסן אָרעם פון זיין הויך און דאַר ווייב. ער זעט אויס ווי אַ בר-מנן און זיין ווייב זינגט קלאָגנדיק:

— זיי האָבן אים מיר אַוועקגעהרגעט... זיי האָבן אים מיר אַוועקגע-קוילעט...

— די הענט האָט מען זיי פאַרבונדן אַרונטער, — גיט מען זיך איבער איינער דעם צווייטן מיט אַזאַ שטים, ווי די זאַך וואָלט דאַרפן בלייבן בסוד — זיי אַליין האָט מען צוגעבונדן צו ביימער מיטן רוקן צום שטאַם און די פיס — קוים וואָס זיי רירן-אָן מיט די שפּיצפינגער די ערד.

— יאָ, מע קאָן זיך שוין פאָרשטעלן, סאַראַ טעם-גן-עדן דאָס איז!

— איר פאַרשטייט? — זאָגט עמיצער גאָר שטיל: איז באַ בעריש פאַרבער אַרויס דאָס געבּרעכעניש, נישט פאַר קיין יידן געדאַכט...

— אַי-וויי! — קרעכצט-אָפּ שמואל-וואָלף דער אַלטער.

טוריסק, וואָ"ין. ניסן, תרפ"ג.

ש. י. אימבער / צוויי לידער

I

הימל און וואַסער און טויזנטער בענקשאַפטן
ציען זיך איצט צווישן אונדז, ליבע פרוי —
לאָזן מיך טרערן נישט זען צו דער ים איז שיין,
דאַכט זיך מיר אַלץ, אַז דער הימל איז גרוי.

מיטן אין טומל און רויש פון דער וואונדערשטאָט
טראַכט איך פון מיר און פון דיר, ליבע פרוי —
וואָס זענען טורעמס פון צענדליקער שטאָקווערקן
קעגן די הויכע פיר ווענט, וואָס איך בוי!

II

מיט דעם מאָרגן קומט מיין ברירול,
מיט דעם אָוונט קומט מיין טרוים,
זאָגסט צען מאָל אין טאָג מיין נאָמען —
און די ווייט צעשיידט אונדז קוים.

אין די נעכט, ווען קאָנסט נישט שלאָפן
בענקט צו מיר דיין זיסע גנאָד —
און מיין בוך ליגט פאַר דיר אָפן,
ווי דעם צדיקס הארץ פאַר גאָט.

געשריבן אין ניו־יאָרק—1921

אלימלך שמולאוויטש, עמיצער

I

עמיצ-ער

עמיץ האָט מיך היינט אינדערפרי אַ צי געטון פאַרן אַרבל פון העמד, האָב איך געעפנט מיינע אויגן.

עס איז געווען אַ שטילער, בלויער פרימאָרגן ווי מיין האַרץ, און פון אומעטום האָט זיך געפילט דער בלויער געשמאַק פון פרישע רויזן.

– ווער ביסטו? – האָט מיך עמיץ געפרעגט.

איך האָב אים אָנגעקוקט.

דאָס איז געווען אַ מענטש אין די מיטעלע יאָרן מיט אַ גרויסן, ברייט און טיף געקנייטשטן שטערן און אַ לאַנגער, שאַרפער נאָז, אויף וועלכער עס איז געזעסן אַ טונקעלע, שאָטנהאַפטע ברילל. אויף זיין קאָפּ איז געלעגן אַ הויכער, שוואַרצער קאפעליוש מיט אַ שרעקלעך ברייטער ראַנד, ווי אויפן פייער אַ וויין, צעלאָזענע פליטע פון אַ גראַמאָפאָן. און אויף זיינע פלייצעס האָט אַראָפּגעהאָנגען אַ ברייטער, שוואַרצער מאַנטל ווי באַ אַ גלח. זיינע הענט און זיין לייב זענען אינגאַנצן געווען פאַרדעקט.

– ווער ביסטו? – האָט מיך עמיץ נאָכאַמאָל גאַנץ קאַלט און גע-לאַסן געפרעגט.

אַ ברעג פון דער לופט, אַ שפיץ פון ווינט, – איך בין – אַ פראַג-מענט! – האָב איך שטיל און רויִק געענטפערט.

– און װאָס זענען דיינע מעשים און אַלע דיינע ווערק פון אַ גאַנץ יאָר? – האָט עמיץ מיך ווידער אַמאָל גאַנץ קאַלט געפרעגט.

– פראַגמענטן! – האָב איך ווידער גאַנץ רואיק געענטפערט.

עמיץ האָט אַרויפגעוואָרפן זיין רעכטע פאָלע אויף דער לינקער פלייצע און אַרויס פון שטוב אַן אויפגערעגטער.

– אַ גוטן טאָג מענטש! – האָב איך אים פריינטלעך נאָכגעשריגן.

אָבער עמיץ האָט מיר נישט געענטפערט.

אונטערן פענצטער איז ער אויף אַ ווײלע שטיין געבליבן.

– וואָס איז?! – האָב איך גאַס־פריינטלעך געפרעגט. – האָט איר עפעס פאַרגעסן?

עמיק האָט געשאָקלט מיטן קאָפּ.
— גאָרנישט... איך האָב אייך בלויז געוואָלט זאָגן דאָס איך קער
ווידער אַמאָל אום צו אייך, ווען אייערע מעשים וועלן זיין גאַנץ און
פאַרענדיקט.

II

שפּעט ביינאַכט

די דאָזיקע ווערטער הויב איך אָן שרייבן אין מיטן וועלט.
אַנטקעגן דעם גרינלעך מאַטן שיין פון אַ שלאַקרירעוודיקן לאַמטערן
וואָס שטייט איינזאַם און איינגעהויקערט אויף אַ הויכן, טריבן באַוג
פון שטיקער ליים, ציגל און שאַרבענעס.
דער קאָפּ פון לאַמטערן איז געלעכערט, די שויבן צעפלויגן — בלויז
אין די זייטן הענגען נאָך אייניקע שטיקער, ווי אויסגעבראָכענע פליגל
און האַלטן ביים אַראָפּפאַלן.
אַ ווינט יאָגט, דער לאַמטערן שאָקלט זיך מיט אַלע כוחות אַהין און
אַהער ווי אַ שיכור אָדער ווי עס וואָלט ווער וועלן אים, מיטן
וואָרצל פון דער ערד אַרויסרייסן און אים דאָ, אויף די גרוזע
אַוועקלייגן אַ טויטן — אַ קרבן פון דער שפּעטער נאַכט.
דער בלאַסער שיין וואַרפט זיך אין פיבער אַרויף און אַראָפּ פון איין
זייט אויף דער אַנדערער ווי אַ שלאָפלאָזער. דער שיין, קוקנדיק
דורך די אויסגעשלאָגענע שויבן זעט אויס, ווי דאָס מידע אויג פון
אַן אַלטן אָפּגעשוואַכטן מענטש וואָס קוקט אויף אַ טונקעלע בריל מיט
אַן אויסגעשלאָגן גלעזל.
די עטלעכע איבערגעבליבענע שטיקלעך שויבן הענגענדיק, קלימפּערן
אַזוי טרויעריק ווי דאָס געוויין פון אַ גרייז-גרויען מאַן וועלכער האָט
קיינמאָל נישט געוויינט און מוז איצט אַלץ פאַרלירן אָדער, ווי דאָס
טרויערן פון אַלטע פאַרזעסענע מנישקעס.
אין דעם בלאַסן שיין אויף דער ערד, דערזע איך פּלוצלינג אַ שאָטן
עס דערנענטערט זיך אַ פרוי אָנגעטאָן אין טרויער. זי פרעגט:
— זוכט איר אפשר אַן אַדרעס?...

– יאָ, אמת, כ'האָב מיין אַדרעס פאַרלוירן און קאָן זי נישט געפינען. די נאַכט און די איינזאַמקייט פירט זייער גיך די מענטשן צוזאַמען און מיר באַקענען זיך:

– כ'האָב די ערע מיך פאָרצושטעלן: מיין נאָמען איז עליאַט, אַ וואַנדערער.

– און איך קריסטינאַ, אַן אלמנה. . .

– אַן אלמנה ? –

– יאָ, און אייער שטאַם ?

– האָ האָ, מיין שטאַם. . . יעדנפאַלס קיין ציגיינער בין איך זיכער נישט, דאָס דערקענט מען אין מיין הויט, האָר און אויגן. זעט, די הויט מיינע איז בלייך, די אויגן העל און די האָר בלאָנד.

– וואָרים זאָגט איר מיר וואָס איר זייט נישט, זאַגט מיר בעסער וואָס איר זייט יאָ.

– אַלזאָ, איך שטאַם פון אַ שטאַם – די צווייגן זיינע זענען שוין לאַנג אונטערגעבראָכן, נאָר דער וואָרצל זיצט נאָך זייער פעסט אין דער ערד ווי אין אָנהייב. אַלע ווינטן פון דער וועלט, די גרעסטע ערד־ציטערנישן פון דער טיף קאָנען דעם וואָרצל נישט אויסרייסן און אומ־ברענגען.

– און עלטערן האָט איר ?

– האָ האָ, מיט מיין פאָטער האָב איך מיך געזעגנט נאָך איידער ער האָט מיר די האַנט געררייכט, נאָך איידער איך האָב אים באַקענט, און מיט מיין מוטער – נו, לאָזן מיר דאָס אויף אַן אַנדערס מאָל.

– אייער פאָטער איז טויט, ווי. . . שוין לאַנג ?

– לאָזט צו רו, מיין פאָטער לעבט, זאָל ער לעבן.

זי קוקט מיך אָן פאַרוואונדערט.

– און שוועסטער און ברידער האָט איר ? –

– יאָ, ברידער האָב איך צוויי. איינער לאַכט מיך אויס, דער צווייטער שאָקלט מיטן קאָפּ. וואָס ער מיינט דערמיט צו זאָגן ווייסן מיר ביידע נישט; דערפאַר האָב איך אַ שוועסטער, זאָגט זי, איך בין ענלעך צו אַ חיה.

– ווי מיינט איר, האָט זי רעכט ?

– אין איך האָב קיינעם נישט. . .
– און איך האָב דעם הימל, די שטערן און די טיפע, שוואַרצע נאַכט.
– און איך האָב פון אַלעם גאָרנישט.
– דאָך וועמ איז דער רינג וואָס איר טראָגט אויף אייער רעכטער האַנט ? –
– דעם האָב איך געקריגן צו מיין געבורטסטאָג.
– און וואו האָט איר אייער חתונה־רינג ?
– דעם האָט דער דאָקטאר היינט בײַ מיר צוגענומען.
– פאַרוואָס ? איז דאָס אים געקומען ?
– איך בין קראַנק געווען און האָב קיין געלט נישט געהאַט מיט וואָס אים דעם וויזיט צו באַצאָלן, האָב איך אים דעם רינג געגעבן.

– אַנדערש האָט ער נישט געוואָלט ?
– יא, ער האָט געוואָלט נאָך עפּעס. . . איך אָבער, איך בין דאַן געווען צו שוואַך. . .
פון אַ וויטן קלויסטער שלאָגט דער זייגער דריי.
פון וואַן קומט איר ? – פרעגט מיך קריסטינאַ.
– איך קום פון מערב און גיי צו מזרח, דאָרטן זאָגט מען, איז פיל שענער.
– און איך – גיי צו מערב.
– דאָס איז דער סוף פון אַלע מענטשן.
– האָט איר עפּעס אַ ציל אויך ?
– איך זוך.
– און איך, איך האָב אים שוין לאַנג פאַרלוירן – דעם ציל.
– און איך, – האַ־האַ־האַ־האַ־האַ !
– און געלט האָט איר ?
– דערווייל האָב איך אַ שטעקן און אַ טאָרבע און אַ האַרץ צום וואַנדערן. . .
אַדיע !

III

אַזוי זיך

דער צוג לויפט. מיט מיר אין וואַגאָן זיצן כלי־זמרים, זיי שפּילן.
דער צוג לויפט. בערג און טאָלן, טאָלן און בערג, לאַנקעס און ביימער,
ביימער אין לאָנקעס, גרינע און געלע, געל און גרינע גאָלדענע און
שוואַרצע שוואַרץ און גאָלדענע.
פון די בערג גיסן זיך לאַווינעס גאָלד אין טאָל אַריין, די זון גייט
אונטער.
צו מיר אין פענצטער קומט פּאַמעלעך אָן אַ וואַלד, אַ בריק, אַ טייך.

גאָט! ווען די בריק זאָל זיך איינברעכן פאַלן מיר אַלע אין טייך
אַריין. מיר טרינקען זיך אָן מיט בלויקייט, מיט ראָזע וואָלקן פון די
הימלען וועלכע מיר קענען קיינמאָל נישט דערגרייכן און ליגן איצטער
דאָ אין טייך. ווי גוט דאָס איז גאָט. זאָל אונדז געשען!
איבערן שפּיץ פון אַ קלויסטער הענגט די זון ווי אַ גאָלדענער קידושין־רינג.

די לעצטע שטראַלן פאַלן אַריין צו מיר דורכן אָפענעם פענצטער און
שלאָפן איין אונטער די סטרונעס פון אַ פידל וואָס הענגט אויף דער
אַנדערער וואַנט.
– וואוהין פאָרט איר? – פרעגט מיך איינער פון די כלי־זמרים.
– איך פאָר. . . וואָס זאָל איך אים ענטפערן, גאָט? –
דאַרף מען דען וויסן וואוהין מען פאָרט?
– מיר פאָרן אויף אַ חתונה – רופט זיך אָן אַ צווייטער פון די
כלי־זמרים.
די מאַשין פייפט.
– אַן אָנזאָג – ברומט עמיץ אונטער דער נאָז.
די לאָמפּן אין וואַגאָן ווערן אָנגעצונדן, מיר פאָרן אַריין אין אַ
פינצטערע לאָך, די מוזיק שפּילט. . .
און ווידער ווערט ליכטיק, דער צוג שטעלט זיך אָפּ, די כלי־זמרים
גייען אַראָפּ, איך – אויך.
אין מיטן מאַרק שטייט אַ הייזל די לאָדן האָט דער ווינט שוין לאַנג

אַראָפּגעפּליקט, מאַנכע הענגען נאָך ווי צויטלען אָפּגעשליסענע, דער
דאַך איז גרין אויף אים וואוינט דער פרילינג פון שימל, די ווענט
זענען גראָ, בייגן זיך און דרימלען ווי אַלטע, איינגעקנייטשטע בלעכן,
עס טונקלט.
באַם פענצטער שטייט די כּלה גאַנץ אַליין אַ פאַרטראַכטע. אָנגעטאָן
אין שוואַרצן, איר אַטלאַס ווייסע חופּה־קלייד ליגט אין פענצטער
באַם טרונע־מאַכער.
אין סאַמעט בלויען הימל באַווייזן זיך אייצלנע שטערן.
אָוונט.

IV

פּ י ש ע ל ע ך

אַ נייע דירה, אַ נייע היים. אַ שטוב ווי אַ פעלד, אַ וואָגן מיט היי
וואָלט דאָ גאַנץ דרייסט קאָנען אַרומפאָרן. פון איין זייט ליגט אַ
לאַנגער טייך מיט זילבער, פון דער אַנדערער זייט, די קרוין פון
זומפּ — דער זילבער־גרינער טאַטראַק. אינמיטן בלאַסע אָבלדיקע
ליליעס, ווי מיין לייב.
באַם ברעג ליגן שיפלעך. קיינער רירט זיי נישט פון אָרט. עטלעכע
זשאַבעס, ווי אַלטע ווייבער איינגעהילט אין גרינע קאָפּ־טיכלעך קומען
זיך צונויף און האַלטן שטיל אַ סוד צוזאַמען, מסתּמא וועגן גאָט.
עמיץ הייבט אויף די ריגל פון אַ טיר און לאָזט זי ווידער צוריק
אַראָפּ,
אין הויף באַווייזט זיך אַ מיידל פון אַ יאָר דרייצן. אירע האָר זענען
ווי די שטראַלן פון אַ פאַרנאַכטיקער זון, אין האַרבסט, אירע אויגן
ווי די פּערל אין ים נאָך איידער זיי האָבן די וועלט דערזען.
באַ איר אין האַנט הענגט אַ לאַמטערן־קריגל.
— גוט מאָרגן! — זאָגט צו מיר די קליינע. איך ענטפער:
— גוט מאָרגן!
די קליינע וויל גיין ווייטער, איך שטעל זי אָפּ.
— וואוהין גייט איר?

— צו דער בוק.

— איך גיי אויך.

איך כאַפּ די וועגטקע און לויף איר נאָך.

דער הימל איז ווי ווייכער סאַמעט בלאָ מיט דינע זילבער־ווייסע וואָלקנדלעך, ווי שיפן פון אַ פיש.

— דאָס קריגל האָט זיך שיער נישט צעבראָכן באַם אָנשעפּן.

די קליינע לאַכט און וויל אַנטלויפן.

— וואַרט נאָך אַ קליין ביסל, גיי איך אויך.

— איך קאָן נישט, איך האָב קיין צייט נישט. — ענטפערט מיר די קליינע.

— איך וויל בלויז כאַפּן אַ צוויי דריי פישעלעך אויף וועטשערע, דאַן גיי איך אויך.

— איך קאָן נישט, איך קאָן נישט, די פישעלעך וועלן נאָך אָפּשטיין.— שרייט די קליינע הויך אויף איר קלינגענדיקן קול און לאַכט.

— אָבער צו וואָס האָסטו די פיש אין שטוב, ווען דו האָסט אַזאַ גרויסן טייך מיט אַזויפיל צענער טויזנטער פיש אין אים? — פרעג איך דער קליינער.

— דאָס זענען אַנדערע, די פישעלעך אין שטוב זענען גאָלד־פישעלעך! די האָט מיר דער טאַטע געשאָנקען אַ מתנה.

— אויף ווידערזען!

— אויף ווידערזען!

פאַרנאַכט. גייענדיק דורכן וואַלד, האָב איך געטראָפן די קליינע זיצנ־דיק אונטער אַ בוים פאַרוויינט.

איך פרעג זי ווי זי הייסט.

— מאַריאַ.

— וואָס וויינסטו, מאַריאַ?

די קליינע לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ און קוקט זיך אויף די הענט.

איך פרעג זי נאָכאַמאָל פאַרוואָס זי וויינט.

— מיינע גאָלד־פישעלעך זענען טויט.

אַ בלויע טרער פליסט אַראָפּ פון איר אויג, איך שווייג.

V

מ ו ר א

פרימאָרגנס.
עמיץ רייסט מיר אויף די אויגן, ווי מיט דינע גאָלדענע צווענגלעך.
מאַריאַ שטייט פאַרן פענצטער.
זי פרעגט:
– פאַרוואָס זענען אייערע האָר ווי פלאַקס און אייערע אויגן ווי מעש?

איך קוק אין איר טיפער און באַטראַכט זי.
זי רעדט ווייטער:
– אייערע האָר דערמאָנען מיך אָן די האָר פון מיין געשטאָרבענער ליאַלקע, און אייערע אויגן, ווען איך קוק אין זיי, קריג איך מורא.

איך בעט זי אַריין אין שטוב. זי וויל נישט גיין.
איך פרעג:
– האָסטו פאַר מיר מורא?
זי ענטפערט:
– יאָ.
איך פרעג:
– מיינע האָר און מיינע אויגן האָסטו פיינט?
זי ענטפערט ווידער:
– יאָ.
איך שמייכל.
נאָך אַ פאָר מינוט שווייגן, רופט זי זיך אָן:
– פונדעסטוועגן, וואָלט איך נישט וועלן, דאָס אייערע האָר און אייערע אויגן זאָלן זיין אַנדערש...
איך ווער טרויעריג.
– פאַרוואָס? –- פרעג איך.
– איך ליב דעם רייץ פון מורא און דאַן, וואָלט איך פאַר אײַך קיין מורא נישט האָבן.
איך וויל זי נאָך עפּעס פרעגן, אָבער די קליינע איז מער נישטאָ.

VI

רעגן

עמיץ פויקט אין פענצטער, ווי מיט טויזנט גאָלד־טייוולאָניש שפּרינ־גענדיקע פייקלעך.
שוין אַ צייט לאַנג, איך קלער דאָס פויקן וועט אויפהערן. אומזיסט.
מיינע געדאַנקען שוועבן ווי בלאָנדזשענדיקע פייגל אויפן אויפגעקאָכטן ים נאָך אַ שווערע שלאַכט פאַרבלוטיקט.
איך עפן די אויגן, אַנטקעגן איבער מיר, אויף דער אַנדערער זייט זיצט מאַריאַ און שמייכלט.
– מאַריאַ – זאָג איך – ווי אַזוי ביסטו דאָ אַהער אַריין?
– דורך דער טיר – ענטפערט זי מיר.
– ווער האָט זי דיר געעפנט?
– ז'איז געווען אָפן.
– אַזוי פרי?
– כ'האָב געוואָלט נאָך פריער קומען נאָר די נאַכט, כ'ווייס נישט, קיינמאָל האָב איך נישט געהאַט אַזאַ געדאַנק וועגן נאַכט ווי היינט.

– מיר האָט זיך געדאַכט, די לבנה האָט די שטערן אויסגעלאָשן און אַליין זיך ערגיץ־וואו באַהאַלטן; באַלד וועט עמיצער גיין די שטערן זוכן און זוכנדיק וועלן טרערן פון די הימלען צו דער ערד פאַלן.

איך זאָג:
– זיינע דינע פינגערלעך פויקנדיק אין שויב זענען ווי ציגיינער־קלעפּערלעך.
מאַריאַ לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ און מיט אַ דין טרויעריק קול זי ענט־פערט:
– דאָס איז נישט געווען איך, דאָס האָט דער רעגן געקלאַפּט אין שויב און דיך אויפגעוועקט, איך האָב עס נישט געוואָלט!
– פאַרוואָס – פרעג איך נייגעריק.
– געוואָלט האָב איך דיך זען, ווען דו שווייגסט, זוען דו האַלטסט די אויגן צו; כ'האָב געוואָלט דיך איינמאָל זען אין אייביקייט..

VII

אַ שפּאַציר

פֿין קלויסטער שלאָגט דער זייגער צען.
אָונט.
איך און מאַריאַ, ביידע גייען מיר אין וואַלד.
– ווילסטו אפשר איך זאָל דיך פֿירן? – פֿרעגט מיך מאַריאַ.
– יאָ – זאָג איך. מאַריאַ נעמט מיך אונטערן אָרעם.
– מאַך צו די אויגן.
איך טו עס.
– האָב נישט קיין מורא.
– איך ליב די מורא גראָד ווי דו. – זאָג איך.
מאַריאַ ציטערט פֿון געלעכטער.
– דאָ איז, דאַכט זיך, געווען אַ ריווקל און דאָ האָבן מיר געטרעטן אויף אַ בערגל, ס'וואָר מאַריאַ?
– יאָ.
– און דאָ האָבן מיר זיך אויסגעדרייט אין אַ טאָל.
– יאָ, יאָ.
– איצטער האָב איך ס'געפֿיל, מיר געפֿינען זיך ערגיץ אונטער אַ כרייעם אויסגעטיפֿטן הימל, איך הער דאָס רוישן פֿון דיין אַטלאַס-זיידן האַרץ, דאָס שווייגן פֿון דיינע אויסגעדאַכטע סאַמעט ווייכע געדאַנקען.
איך הייב אָן גיין שטילער, פּאַמעלעכער, כּדי בעסער צו הערן, מאַריאַ לאָזט מיך נישט.
– איך ליב דיינע טריט, איך וויל זיי הערן.
– און דיינע הער איך קיינמאָל נישט; דו קומסט ווי אַ מלאך איבער זיידענע געווענדער.
– עפֿן די אויגן.
איך עפֿן.
מיר שטייען פֿאַר אַן אינדזל, אַרום און אַרום – אַ גרויסער, ברייטער

ים, אַלע שיפן זענען ווייט אין וועג, בלויז איינע ליגט ווי אַ חורבה איינגעזונקען טיף אינמיטן ים.

די נאַכט איז באַלד אַוועק, דער טאָג איז נאָך נישט געקומען.

מיר ווילן נישט צ׳ריק, מיר קענען נישט אַריבער.

VIII

שוואַרצע פערד

היינט אינדערפרי זיצנדיק אין וואַלד, האָט מיך מאַריאַ געבעטן איך זאָל איר עפּעס דערציילן.

– זעץ דיך אויף מיין שויס – זאָג איך צו איר.

זי שמייכלט.

– ווילסטו דען קענען דערטראָגן אויף דיין שויס אַזאַ דערוואַקסן מיידל ווי איך?

איך זאָג „יאָ“, מאַריאַ טוט מיר צוליב.

איך דערצייל איר פון פערד, אין גאָלדן געשפּאַן מיט טיפע שוואַרצע האָר, וואָס זעען אויס ווי טרויעריקע מאָנומענטן וואַרטנדיק אויף זייערע געליבטע פאַר די טויערן פון אַ טויט-פאַרכישופטן שלאָס.

– ביסטו דאָרטן ווען אַמאָל געווען?

– יאָ – זאָג איך – אַ מאַן, וואָס זיין פנים איז געווען ווי די לבנה ווייס, האָט מיך דאָרט אַריינגעפירט.

– האָסטו מיך אויך דאָרטן געזען?

– ניין – ענטפער איך.

מאַריאַ לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ און וויינט.

IX

אויפן אייז

פאַרנאַכט. איך טרוים.

איך בין אויף טויזנט מיילן ווייט פון דאַנען ערגעץ אין אַ שלאָס אויף די בערג אין אַ וואַלד פון אַלטע לינדן-ביימער.

צופיסנס שלאָפט אַ ווייסער טייך מיט שיפלעך, קיינער וועקט זיי נישט איבער.

עס איז ווינטער, איבערן פאַרפרוירענעם טייך ליגט אַ ראָזער מאַנטל, די זון גייט אונטער. די ביימער זענען באַצויגן מיט ווייסן קרעם און פינקלען אַנטקעגן דעם אונטערגאַנג, ווי באַהאָנגען מיט קליינע ברילִיאַנטן.

זיבן טעכטער זענען אין שלאָס פאַרהאַנען, אַלע זיבן זעען אויס ווי איינע, מאַריאַן האָב איך ליבער.

אין שלאָס איז שטיל. צייטנווייז הער איך מאַריאַ לאַכט, מיך ציט אַרויף צו איר.

איך קאָן נישט. דאָס בענקל, אויף וועלכן איך זיץ, וויל מיך נישט פאַרלאָזן, די פעדער וויל נישט גיין פון האַנט, איך שרייב.

— דאָס ליד איז אויס — יאָ, אַזוי וועט עס הייסן, נאָך עטלעכע ווערטער, עטלעכע טראָפן פון האַרץ און געענדיקט.

עמיץ קלאַפט אין טיר.

— אַריין!

די טיר פראַלט זיך אויף פון אַ הילכיק געלעכטער:

— איך בין דאָ! איך — מאַריאַ — קום!

איך פרעג „וואוהין?“

— צום טייך! — ענטפערט מאַריאַ — דאָס אייז איז דיק, דער פראָסט — ראָז, נעם די גליטשערס און קום.

מיך נעמט אַרום אַן אויסטערליש געפיל, איך וויל מאַריאַן אַ קוש־טון אויף אַזאַ אָרט, וואָס קיינער האָט נאָך קיינמאָל דאָרטן נישט געקושט

— די זון פאַרגייט, קום! וואָרום באַלד וועלן מיר האָבן אַלץ פאַרשפעטיקט — גיט מיר מאַריאַ צו פאַרשטיין.

— אָבער, מאַריאַ...

— ניין, ניין, איצט נישט... אַז מיר וועלן קומען צוריק... זי לויפט אַרויס פון שטוב, איך כאַפּ די גליטשערס און לויף איר נאָך.

מיר לאָזן זיך אַראָפּ פון די בערג.

אירע בלאָנדע, צעלאָזענע האָר ווערן געהאַלטן אין די פינגער פון ווינט ווי גאָלדענע לייצן אין די הענט פון אַן אינדישן פירשט.

ענדלעך גייען מיר אויפֿן אייז.

מיר יאָגן זיך אַהין און אַהער, פֿון איין אָרט אויפֿן אַנדערן, ווי פֿייגל ווייט אינמיטן ים. מאַריאַ האָט זייער א לייכטן שוואונג, מיר דרייען זיך אין אַ ראָד אויף און אָפּ. דערנאָך גייען מיר אין אַ קרייז, ווי ווייסע טויבן איבער זייער נעסט.

מאַנכעס מאָל דאַכט זיך מיר, מאַריאַ שוועבט ווי אַן אומעטיקער מלאך מיט אויסגעשפּרייטע פֿליגל, אונטער זיי גייען די לעצטע פֿלאַמען אויס.

דער טייך ווערט בלאַסער, פֿון טורעם שלאָגט דער זייגער 4.

– נאָך איינמאָל לאָז איך מיך איבערן טייך דערנאָך גייען מיר אַהיים – רופֿט זיך אָפּ מאַריאַ.

איך וויל איר עפּעס זאָגן, מאַריאַ איז נישטאָ מער, שווימענדיק לענג אויס איבערן טייך, ווי אַ בלויער שוואַן.

איך יאָג זי נאָך, אָבער איך קאָן זי נישט דערגרייכן.

עפּעס שוועבט זי מיר פֿון מיינע הענט אַרויס, ווי בלאָ-זיידענער טו. אינמיטן זומער.

איך וויל איר געבן אַ קוש, מאַריאַ ווייס עס און לאָזט זיך נישט כאַפּן׳

ענדלעך בלייבט זי שטיין אויף עטלעכע טויזנט איילן ווייט אַנטקעגן מיר מיט אויסגעשפּרייטע אָרעמס.

– קום, קום! – הער איך פֿון ווייטנס זי רופֿן.

מיין יונגער ווילן ציטערט אויף, ווי אין וואַלד אַ בליק.

– קום, קום! – הער איך ווידעראַמאָל רופֿן.

איך וויל מיך אַ לאָז טאָן צו איר מיט דעם גאַנצן פֿיבערישן רייץ פֿון מיין נשמה, נאָר דאָס אייז גיט זיך פֿלוצלינג אַ ברעך-איין אונ- טער מיינע פֿיס, איך זינק אַראָפּ צום תהום.

– דאָס ליד איז אויס... וואָס וועט זיין מיט מאַריאַן?

איך וויין –

X

אַן אויגנבליק

היינט אינדערפרי האָט מיך מאַריאַ געפרעגט, וואָס איך טו. איך ענטפער:

— וואָס איך האָב נעכטן געבויט, מאַך איך היינט חרוב.

— און מאָרגן, וואָס קלערסטו מאָרגן צו טאָן?

איך ענטפער:

— פון היינט ביז מאָרגן איז נאָך ווייט, זייער ווייט—צענער טויזנטער רגעס.

זי לאַכט:

— אַ רגע, זאָגן מענטשן, איז נישט מער ווי אַ בליק מיטן אויג. און אַ בליק מיטן אויג איז נישט מער ווי אַן אויגנבליק.

— ניין, מאַריאַ, אַ בליק איז אַלץ, פון אַ בליק שטייט אַמאָל אַ מענטש צו אַ נייעם לעבן אויף און טיילמאָל גייט ער פון אַזעלכעס אונטער, מאַנכעס מאָל ווערט דערפון אַ פאָלק געהאָלפן און מאַנכעס מאָל גייט עס צוליב דעם אונטער.

און וואָס איז טויט און וואָס איז לעבן, אויב נישט מער ווי יאַן אויגנ־בליק און וואָס איז מיין ליבע צו דיר, אויב מער ווי אַן אויגנבליק.

זי שמייכלט,

XI

אַליין

שוין עטלעכע וואָכן ווי מאַריאַ איז נישט געווען בא מיר און ווייזט זיך נישט אויפן הויף. פאַרוואָס?

דרויסן גייט אַ רעגן. דער טייך איז טריב און אין וואַלד איז אומע־טיק צו זיין אַליין.

נישטאָ נאָך אַזאַ זאַך, וואָס זאָל קענען ווירקן אויף אַ מענטש, וואָס ליבט, ווי אַ שטילער, לאַנגזאַמער רעגן און נישטאָ נאָך אַזאַ זאַך,

וואָס זאָל ווירקן אויף די ליבע פון אַ מענטש ווי איינזאַמקייט.

– פאַרוואָס קומט זי נישט, מאַריאַ?
אַלץ, וואָס כ׳האָב געקענט וועגן איר טראַכטן, האָב איך שוין אויס-
גערטראַכט, אָבער זי קומט נישט.
היינט נאָכמיטאָג האָב איך מיט דער שטילקייט געפירט אַ לאַנגן שמועס
וועגן איר, האָט זי מיך אומעטיק געמאַכט.
דער רעגן גייט. אַ בלינדער ווינט האַלזט אַרום יעדן בוים אין וואַלד
און אין האַרץ בײַ מיר רייסט זיך קריעה מיין נשמה.
די קליאַמקע אויפן טיר איז, דאַכט זיך, געוואָרן אַנדערש, שיין עטלעכע
וואָכן קיינער רירט זיך נישט צו איר.
זי בענקט נאָך מאַריאַס האַנט, זי איז נישטאָ.
די קליאַמקע וויינט...

היינט אָוונט אויף דעם וועג צו דיר
האָב איך אַן אָרעמער צייטונגס-פרוי
באַצאָלט די לעצטע עקזעמפּליאַרן
און זי אָפּגעשיקט די קינדערלעך אַהיים...

דעם צענפֿאכן פּרייז האָב איך געגעבן
אַן עלנטן אינוואַליד, וואָס איז געשטאַנען
אָנגעלענט אָן אַ קאַל ער מויער,
פֿאַר אַ פּעקל שוועבעלעך...

באַ אַ דערשראָקענעם ייד, אַ הויזירער
(אויסטערליש פרעמד און פֿאַרשעמט
אין דער הילכיקער גרויסשטאָט-גאַס)
האָב איך געקויפֿט צוויי פּאָר שיכבענדלעך...

אַ זונה האָט מיך אויפגעהאַלטן:
„בובי, שענק מיר אַ פּ פּיראָס!"...
לאַכנדיק האָב אי מ סיף געווען פֿייער...
און פֿריילעך או׳ן לייכט בין איך געגאַנגען
מיין וועג צו דיר...

מנחם פלאקסער / טונקעלע לייוונטן

I

פ ר י ל י נ ג

אין ים פֿון גאָלד, בריליאַנטן-שימער, פֿרישן גרינעם קראַנץ און
הייטערע וויאָלאָנטשעל-טענער וועגן די וואַסערן, וואָס פֿליסן אַפּער
פֿון די בערג – בייג איך אַרויס דעם הייסן קאָפּ אין קאַלטן טאָג
אַריין און וויל, אַז זי זאָל קומען, ד י, וואָס וועט נישט קומען.

פֿרויען מיט בלייכע רויזן אויף בלייכער ברוסט, מיט קלאָרן און
נישט-קלאָרן באַגער אויף די ליפּן – איך וועל צו אייך נישט גיין,
אויף אַ רגע אַפֿילו נישט לאָזן אַריין אייך אין מיין היכל פֿון פֿלאַם
און פֿון פֿרישקייט – איר וועט מיך קאַלט מאַכן און מיד מאַכן, ווי
דער האַלב-טאָג אין די בערג. און מיין קאָפּ איז דורשטיק-גליענ-
דיק, און מיינע גלידער זינגען פֿאַרבענקטע יינגלשע געזאַנגען –
בייג איך מיך אַרויס אין קאַלטן טאָג אַריין און וויל זי זאָל קומען,
ד י, וואָס וועט נישט קומען.

ליגט די וויאָלאָנטשעל שוין מיט אַן אַראָפּגעהאָנגען קעפּל, ווי נאָך
אַ זינד. אַ קוועלעכל ריזלט ערגעץ נישט ווייט; אַ גלאַטער לייכטנ-
דיקער שטיין ליגט און לאָזט נישט דאָס קוועלעכל זאָל אָפּפֿליסן
רויִק – רוישט עס און טריפֿט מיר אין די אָדערן אַריין.

אַלטיטשקער מיינער, וואָס דיינע ווייסע האָר זענען שיטער צעוואָרפֿן
איבער דיין ברייטן קאָפּ – גיב, איך וועל אַרומנעמען דיין מעשענעם
שטערן און די קנייטשן פֿאַרפֿולן מיט מיין בלוט, וואָס זינגט אין
ווייסער בערג-נאַכט, אין קאַלטן בערג-טאָג און וויל זי זאָל קומען,
ד י, וואָס וועט נישט קומען.

די פֿרויען מיט די בלייכע רויזן האָבן מיך געלאָזן אַליין. אַלץ איז
אַנטשטילט, ווי אויף מיין קאָפּ וואָלטן שיטערע הערלעך געוועזן
צעוואָרפֿן. דער פֿלאַם גליט נישט, עס זינגען נישט מער מיינע גלי-
דער, פֿאַרלאָשן דאָס ליכט אין גרינעם געהילט, פֿאַרטונקלט דער
בליק אין זייגענעם נעפּל, ווייסע געווענדער ציען זיך צונויף, ענג
ווערט, אַ קוועלעכל ריזלט אין דער ווייט – ד י, וואָס וועט קיינמאָל
נישט קומען.

II

שבת פאַרנאַכט

„. . . וואָס די וועלט איז דיר אַן אַלט־מאָדיש שפּילעכל מיט אַן
אונטערגעבראָכן פּיסל;
וואָס שטיקלעך טעג פון דיינע וואַרפסטו דיר אונטערן פענצטער כדי
מאָרגן זיי אויפצוקלייבן און איבערמאָרגן זיי אויפסנייִ צו לאָזן פאַלן
דורך דיינע פיינע פינגער־שפּיצן אין דער ליידיקייט אַרויס;
וואָס פון צווישן אַלע מאַמעס־וועלכע איז בכח דיר צו זיין אַ מאַמע ;
וואָס פון צווישן אַלע הפקר־קינדער – ווער איז פון דיר נאָך הפקרדיקער־־
ליכטיקער שאָטן! צו וועלכע ווייטענישן וואָגלען אויגן דיינע אין
דער שעה פון וועלט־פאַרגאַנג, פון הימלען נישט־געצונדענע, ווען
ס׳בלויע בלוט פּרעסט צונויף זיך הינטער הויט און פלאַקערט שטילער־
הייט פונאַנד, און דורות מאָנענדיקע בליקן בייז פון די יחוסדיקע
ווענט אַראָפּ, און ס׳גרוילט דאָס גאַנצע ווייסע לייב פאַר שרעק און
פורכט, און ס׳דאַכט: פון די ווינקלען הייבט אַפּער זיך עפּעס ברייטס
און שוואַרצס, גלייך אַ כהן־גדול־קאָפּ – און דעמאָלט שטרעקט זיך
אויס אַזוי דיין געבויגענער נאַקן, ווי ווען דיין טאַטע גייט דיך בענטשן
פאַר כל־נדרי, און דיינע הענט לאָזן זיך אַראָפּ אין אָנמאַכט אַזש ביז
דעם פליוש פון די טערקישע דיוואַנעס, און איבער דרימלענדיקע
יחוס־שטובן קוילערט זיך אַזאַ מין אימהדיק געברום:
„ – יאַ סטראַדאַיו! סטראַ־דאַ־יו!“

III

זומער

מיינע בײדע הענט האָבן היינט אין פיבערדיקן אויפגאַנג צו דער
וועלט געצאַפּלט אויף צוויי יונגע בריסט פון בלאָנדן זעכצניאָרעדיקן
מיידל־לייב.

גליט דאָס גאַנצע דאָרף מיט טעמפּער מידער גליִעניש. צווײ וואָכן
נאָך צום שניט. און ערגעץ וואַלגערט זיך אַרום פאַרלאָזטע שטאָט
אין מח ווי אַ שטיקל בלייך צעבראָכן פאַרצעליי.
— „אָט־אָ־דאָ, צופיסנס באַ דעם פעלד, זעץ דיך, מיידל, און איך וועל
דיר דערציילן פון דעם קלוגן לעבן פון דער שטאָט״.
ווי גרויס זי איז, שלינגט דאָס זעכצניאָריקס מיין דערציילן פון די
פרעכטיק־בעלער־ווינטער־נעכט און פון דעם ווייסן־שניי־פאַר־
איינזאַמט־זיין און פון דעם בלויען ערב־פרילינג־בענקעניש און
פון דעם גאַנצן טאַראַראַם מיט דעם מיד־ווערן און אויסרוען און יאָגעניש—
שלינגט און שלינגט אַזוי אַ יעדעס וואָרט מיט די גרויסע בלויע־
וועלטן־אויגן — ביז מיינע הענט גליען זי אַדורך דורך דעם דינעם
לייוונט־קלייד און עס פאַלט איר קאָפּ אַריין צו מיר אין שויס, ווי
עס פאַלן די צייטיקע עפּל פון די ביימער.
עס גליט דאָס ברייטע דאָרף און ס׳שטעכט דאָס שטרוי די בלויזע
פיס־כאַפּט מען זיך אַזוי פאַר די אָפּגעסמאַליעטע הענט: —
— איצט וועט מען גיין פאַרזוכן פון די פרישע דייזשעס זויער־מילך,
אַ־יאָ?

IV

מאָרגן נאָכמיטאָג

ב׳וועל היינט נישט בלייבן טריי דעם מיידל, וואָס כ׳האָב ליב.
איבער די קליינע זאַכן פון אַלע טעג האָבן מיר זיך צעקריגט און
זי גיט מיר נישט אפילו אירע קליינע פינגער אין מיין האַנט צו האַלטן.

און איבער מיינע אָדערן ריזלט אַרום משוגע בלוט; און־ווי מיין קאָפּ
וואָלט זיך געוואַלגערט כסדר צווישן שטעכעדיקע רויזן, און די וויי־
בער אויף די גאַסן רייצן זיך מיט מיר, רייצן זיך.
מאָרגן נאָכמיטאָג, אַז כ׳וועל איר ברענגען די בלומען צו דער מאַמען
אין שטוב, וועט זי טאָן אויף מיר אַזוי אַ קוק, דאָס בלוט וועט אַ

שלאָג טאָן אין די שלייפן, מיין בליק וועט אַזוי אַראָפּ-אַרויף גלאַנ-
דזשען איבערן לייכטע שטוב-קלייד אירס, און כ'וועל אפילו נישט
דערציילן איר, אַז כ'בין איר היינט געווען נישט-טריי.

V

הערבסט

דעם טאָג בין איך געווען פריי —
ווי די בלעטער פון ברוינעם גאָלד, וואָס פאַלן מיט שטילער צניעות
פון די ביימער אין די הייגטיקע הערבסטיקע טעג;
ווי די מאַכאָענע קאַשטאַנעס מיט די לויכטנדיקע קעפלעך, וואָס קוילערן
זיך איבער דער ערד און קליינע יינגלעך קלייבן זיי צונויף אין ווייסע
טיכלעך אַריין;
ווי די לאַכנדיקע מיידלעך מיט די באָרוויסע פיס, וואָס גייען צוועלף
אַזייגער פון דער אַרבעט אויף מיטאָג.
דעם טאָג האָב איך ברייט צעעפנט מיינע אויגן און איינשלינגען גע-
וואָלט דאָס ליכט פון דער זון, ווייל מיין לייב איז געווען אויסגעצערט,
מיינע ביינער האָבן געקלאַפּט איינער אָן אַנדערן פון טרוקנקייט און
מיינע אָדערן זענען איינגעשרומפן געוועזן פון בענקשאַפט.
דעם טאָג האָב איך מיך געפרייט מיט אַלעמדינג, ווי מיט מיין מאַמען
קליינערהייט באַנאַכט.
איך בין אויסגעגאַנגען דעם גאַנצן פאַרק, וואָס איז איינגעוויגט געווען
אין אַ גרויסער שטילקייט, — מיין האַרץ האָט געשלאָגן, ווי ס'וואָלט
היינט פרילינג געווען נישט הערבסט.
כ'האָב מיך אויסגעצויגן אין שיפל אויפן וואַסער אין דער גאַנצער
לענג. אויפן וואַסער זענען געשוואומען גאָלד-געברוינטע בלעטער און
איך בין געשוואומען אויפן וואַסער. איבער אונדז האָט אין הימל גע-
לויכטן די זון.
אין פאַרק האָבן אַרומשפּאַצירט אַלטע-לייט, ווייל די יונגע זענען
געווען אויף מלחמה, און קינדער מיט פאַרהאַנגענע ביכער אויף די

אַקסלען. אַ דאַמע איז געזעסן אויף אַ באַנק און אַ האַנט מיט אַ בוך
איז מידערהײט אַראָפּגעהאָנגען אין שויס.
שטיל איז געווען, ווי עמיץ וואָלט געפּרואווט אויפלייזן דעם סוד פון
מענטשלעכער פרייד אויף דער ערד.
די אַלטע לייט זענען געשטאַנען באַם וואַסער און געקוקט ווי אויף
גאָלדענע פעדעם ציט זיך אַ הערבסטיקער טאָג.

VI

ווינטער

כ'האָב גענומען מיר אַ דאָרפסמויד פאַר אַ ווייב. מיין טאַטנס משפחה
האָט פאַרשאָלטן מיין געביין. און מיין בלוט איז מיר שאָטן-קיל און
אָפּגעקילט געוואָרן.
פאַרשנייטע צוועלף מאָרגעס פעלד און צוויי דאַרע פערד אין אַקער.
איר טאַטע איז אַזוי זיך אַ פויער פון די דערפער ביי דער פּיליצע;
איר מאַמע הענגט-אָן אַלע וואָך פרישע פאַרהענגלעך באַ אונדזערע
פענצטער.
מיינע טעג זענען גאַנצענע טעג, מיט געוויכט אין יעדער שעה;
שוואַרצע און מידע, מיט דעם ריח פון ראַזעווע ברויט מיט סמעטענע.
מיינע נעכט זענען וואונדערלעכע נעכט; עס גליען מיך די אָרעמס
פון מיין געזונט קאָרן-ווייב. אַלע אינדערפרי קושט זי מיין ביניקע
ברוסט — פאַרוואָס זי ווערט נאָכנישט קיין מאַמע.
דורך מיינע קליינע פענצטער קוק איך אויף מיינע פאַרשנייטע צוועלף
מאָרגעס פעלד און פאַרגעס דעם מספר פון די יאָרהונדערטן.
צו די גוים אין די ברוינע פעלצן מיט געפרוירענע וואָנסן ענטפער
איך מיט דער גאַנצער ברייטקייט פון מיין וועזן:
— גוט-מאָרגן — גוט-יאָר!

אברהם זאק / אין בלעטער־פאל

ווען ס׳וויגן זיך די גאָלדענע לאָקן פונם וואַלד,
ווען גרויקייטן פאַרדעקן הימלפלאַך אַרום,
ווען אין דעם טונקלען סטאַוו זיך שרומפּן פאַלד אין פאַלד —
דאַן פאַל איך אינם שויס פון ערד און שוויג און שטום...

עס ווייט אויף מיר אַ רו, אַן אייביק־שטילע רו,
וואָס קומט אויף פליגלען לופטיקע פון יענער זייט...
און כ׳ליג אין האַרץ פון וואַלד, די אויגן שליס איך צו,
עס בלייבט פאַרזונקען אַלץ, ס׳בלייבט שטיין די שטומע צייט...

דוכט: וואָלקנס טראָגן מיך אין בלויען־בלויען רוים,
און כ׳שוועב אַזוי אין ווייט... וואַרט: באַלד דערשיינט אַ לאַנד...
ווי הייליק־שטיל איז דאָרט, ווי אין אַ שוואַנען־טרוים,
עס גלעטן דופטן לייכט, שוין באַלד בא יענעם ראַנד...

כ׳שטרעק־אויס פאַרבענקט די הענט צום שטילן קדושה־לאַנד:
אַ פאַרהאַנג, מאַך זיך אויף — כ׳בין מיד, כ׳בין מיד, כ׳בין מיד...—
— — — — — — — — — — — — — — — —

ווען ס׳וויגן זיך די גאָלדנע לאָקן נאכאַנאַנד...
ווען בלעטער פאַלן זיפצנדיק: ווי קורץ געבליט! — —

ה. ל. זשיטניצקי / א גורל פון א הויז

I

אין ב., איינעם פון פאַרוואָרפנסטע שטעטלעך אין פוילן, איז מיט יאָרן צוריק געשטאַנען ערגעץ אין אַן אָפּגעלעגן געסל אַ הויז, וואָס האָט זיך כּמעט מיט גאָרנישט אויסגעצייכנט פון אַלע אַנדערע הייזער אין שטעטל. אין דער נידער האָבן געוואוינט עטלעכע יידן, און אין דער הייך, אין אַ שטוב, וואָס איז איבערגעמאַכט געוואָרן פון אַ בוידעם, האָט געוואוינט אַ קריסט. דאָס איז געווען אַ לאָמער גוי, וואָס האָט אַ גאַנצן טאָג געבעטלט אין די אַרומיקע דערפער און איז יעדן אויפדערנאַכט אַהיימגעקומען מיט אַ פולער טאָרבע, געקאָכט זיך וואַסער, איינגעבראָקט די אָנגעזאַמלטע שטיקער ברויט, אָפּגעגעסן, זיך איבערגעצלמט און געגאַנגען שלאָפן. די יידן זענען געווען פּראָסטע מענטשן: בעלי-מלאכות, מאַרק-הענדלער, דאָרף-גייער. זיי האָבן דאָ געלעבט אַזוי ווי זייערע טאַטעס און זיידעס, זענען געווען פאַרזונקען אין זייערע טאָג-טעגלעכע דאגות און האָבן כּמעט נישט געוואוסט פון דער דרויסנדיקער וועלט.

איינמאָל אין אַ שבת-צו-נאַכט זענען בײַ מנשה פּערקאַל, אַ שניידער, איינעם פון די איינוואוינער פון דעם אויבן-דערמאָנטן הויז, צוזאַמענגעקומען גלאַט אַזוי אַביסל עטלעכע שכנטעס, צווישן וועלכע ס׳איז אויך געווען ביילע די קצבטע, פון אַ צווייט הייזל אין דעם זעלבן געסל. די ווייבער האָבן געשמועסט וועגן זייערע טשאָלנטער, צי זיי זענען געראָטן, צי נישט און וואָס איטלעכע האָט אַרײַנגעטון אין די קויל. פּעסע, מנשהס ווייב, האָט זיך געריימט מיט אירן אַ נייעם אויפטו בײַם פילן פיש. מנשה, דער בעל-הבית, האָט דערציילט וועגן אַ שטיקל אַרבעט, וואָס ער האָט אָנגענומען צו מאַכן פאַרן פּריץ פונם דאָרף. דערנאָך איז דער שמועס אַריבער אויף דעם שייגעץ, באָלעק, וואָס איז מיט עטלעכע טעג צוריק דערטרונקען געוואָרן אין טייך, און איינע אַ יידענע האָט דערציילט, אַז דער אייגענער באָלעק האָט זיך שוין באַוויזן אונטער די פענצטער פון חיים שווייגער, וועלכער וואוינט אַ שטיק הינטער דער שטאָט. אַרום צוועלף בײַנאַכט האָט עמיץ אָנגעקלאַפּט אין פענצטער און גערופן מיט אַ בת-קול: לאָזט מיך אַרײַן, איך בין באָלעק. ערשט, אַז מ׳האָט אַוועקגעלייגט אויפן פענצטער אַן אָפן חומש, איז ער פאַרשוואונדן געוואָרן, ווי ס׳פאַרשווינדט

אַ שאָטן, ווען די זון שיינט אויף. דאַן איז איינגעטרעטן צווישן די ווייבער אַ שטילקייט. פֿון דרויסן האָט אַריינגעקוקט אַ טיף - שוואַרצע, וואַרעמע, ליידנשאַפטלעכע זומער-נאַכט. טויזנט שטערן האָבן אַראָפּגעבליצט פֿון הימל און אַריינגעוואונקען דורך די נידעריקע פֿענצטער מיט טויזנט סודות, וועגן דערטרונקענע און וועגן בלויע, טיפֿע טייכן, וואָס קאָלערן זיך ערגעץ איבער ווייטע, ברייטע פֿעלדער.

אַ חוץ די שכנטעס, איז באַ מנשה שניידער אין וואוינונג נאָך געווען אַ באַשעפעניש, וועלכעס קיינער האָט נישט געזעען און פֿון וועלכן קיינער האָט נישט געוואוסט. דאָס איז געווען אַ קליין, שוואַרץ הינטל, מיט אַ דיק בייכל, קורצע פֿיסלעך און ווייס מאָרדעלע, וועלכעס איז שטענדיק געווען פֿייכטלעך און וואָס האָט אויסגעשמעקט און אויסגעשנאַפּט יעדע איינציקע זאַך, ווי עס וואָלט וועלן די גאַנצע וועלט דערגרונטן און דערשמעקן. דאָס הינטעלע איז נאָך געווען גאַנץ יונג, עס האָט נאָך נישט געבילט. געהערט האָט עס צו ביילע די קצבטע און איז געווען אַזוי געטריי, אַז עס האָט זיך געהאַלטן אָן זיין בעל-ביתטע, ווי אַ קינד אָן דער שערץ פֿון דער מאמע, און נאָכגעלאָפֿן איר, וואו זי האָט זיך נאָר אַ ריר-געטון. אַז ביילע איז אַריינגעקומען צו מנשהן, האָט דאָס הינטל, וועלכעס איז נאָך פֿריער פֿון איר אַריין דורך דער טיר, דערהערט אַ שאָרך פֿון אַ מייזל ערגעץ אין אַ ווינקל פֿון קיך. ער איז גלייך צו אַהינצו און איז נישט אַריין אין דער צווייטע שטוב, וואו די ווייבער זענען געזעסן. ער האָט אויסגעשמעקט אַלע שפּאַרעס אין דער וואַנט און זיך איינגעהאָרכט צו דעם שטילן, קוים הערבאַרן רודערן פֿון הינטער דער פּאָדלאָגע. דאָס האָט אים אַזוי פֿאַרנומען, אַז ער האָט שוין דעם גאַנצן אָוונט נישט אַ קוק-געטון אין דער צווייטער שטוב אַריין. ער ער האָט געהערט פֿון דערינען ביילעס שטים, און דאָס איז שוין פֿאַר אים גענוג געווען. אַז ער האָט לאַנג גענישטערט אין די לעכער און גאָרנישט געפֿונען, איז ער אַריינגעפֿאַלן אין עפּעס אַ מרה-שחורה און אַ טיפֿער אומצופֿרידנקייט. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט הינטער עפּעס אַ צעבראָכן קעסטל נעבן דער קיך, אונטערגעלייגט אונטער זיך דעם עק, אַראָפּגעלאָזט די אויערן און אַ פֿאַרזונקענער אין פֿינצטערע טראַכטונגען געזעסן אַזוי גאַנץ שטיל און זיך איינגעקוקט מיט אַ שטאַרן בליק אין דער אַרומיקער טונקלקייט.

ענדלעך האָט ער דערהערט, ווי די ווייבער אין דער צווייטער שטוב שטעלן זיך אויף, נעמען זיך אַרום די טיכלעך און גרייטן זיך צו גיין אַהיים. דאַן איז ער אַפּער פון הינטערן קעסטל און זיך אוועקגעשטעלט בײַ דער טיר, כדי צו זיין גרייט נאָכצושפּרינגען זיין בעל-הביתטע, אַזוי ווי זי וועט נאָר אַרויסגיין. פלוצלינג האָט ער דערשפּירט עפּעס אַן אויסטערלישן געשמאַק נישט ווייט פון דער טיר. ער איז צוגעקראָכן אַהינצו און גענומען אַרומשמעקן דאָס טינדל זויערע אוגערקעס, וואָס איז דאָרטן געשטאַנען. דער געשמאַק איז אים געפעלן: ער האָט אים אָנגענעם געקיצלט די נאָזלעכער, אים אויפגעהייטערט און אַ ביסל צעשטרייט. נאָר אָט, אָט, זיין בעל-ביתטע האָט געעפנט די טיר און אַרויסגעגאַנגען... דאָס הינטל האָט מיט אימפּעט געגעבן אַ שפּרונג אַהין, ער האָט אָבער פאַרשפּעטיקט מיט אַן אויגנבליק. די טיר האָט זיך אים פאַרקלאַפּט כמעט פאַר דער סאַמע נאָז, די בעל-הביתטע איז אַוועק אַהיים, און ער איז געבליבן דאָ איינער אַליין, אין אַ פרעמדער, אומבאַקאַנטער שטוב.

דאַן איז ער געבליבן שטיין ווי געליימט. אַ שוידער איז אים דורכגעלאָפן איבערן רוקן, פאַר די אויגן האָבן אים אַ בליק-געטון געלע פונקען. ער איז געשטאַנען און מיט אַ ברחמנותדיקן בליק געקוקט אויף דער פאַרמאַכטער טיר, אויף דער שטומער, אכזריותדיקער טיר, וואָס האָט אָפּגעטיילט פון אים דעם ליבן דרויסן, די שיינע פרייע וועלט, מיט איר גרויסן, אויסגעשטערנטן הימל. זיינע אויגן האָבן אויסגעדריקט אַ געבעט. נאָר די טיר האָט אים נישט פאַרשטאַנען. זי איז געווען אַן אומגעהייער-גרויסע און פעסטע און האָט אויסגעזען שרעקלעך מיט אירע לייסטן, מיט איר קליאַמקע, מיט דעם ריגל און די קייטלען. אַרום און אַרום איז געווען פינצטער, בלויז פון דער צווייטער שטוב האָט אַריינגעבליצט דאָ אַהער אַ שטראַל פונם לעמפּל. די שכנטעס זענען זיך שוין געווען אַ׳ע צעגאַנגען, פון דערינען האָבן זיך נאָר געהערט די שטימען פון מנשהן, זיין ווייב און די קינדער. דאָס הינטל האָט זיך איינגעהאָרכט אין די דאָזיקע שטימען און עפּעס אַ שרעק האָט אים אַרומגענומען. זיי האָבן אים געקלונגען פרעמד, אויסטערליש פרעמד, ער האָט זיי נאָך קיינמאָל נישט געהערט. ווער זענען דאָס די דאָזיקע מענטשן, וואָס ווילן זיי טון מיט אים? ער האָט זיך דאָ געפילט שרעקלעך אומזיכער, ער איז געווען

ווי כּאַטויבט, ווי ער וואָלט אַרייַנגעפאַלן אין אַ גרויס אומגליק, צו וועלכן עס איז שוין נישטאָ קיין רעטונג.

פלוצלינג איז אַ העפטיקער ציטער אַדורכגעלאָפן איבער זיין קליינעם, שוואַרצן, רירעוודיקן קערפּער. פון דער צווייטער שטוב האָבן זיך דערהערט טריט, מען גייט... ווער איז דאָס? דאָס הינטל איז שיער נישט צעשפּרונגען פאַר שרעק, ער האָט גאָרנישט מער געפילט, נישט געהערט און נישט געזען, — ער האָט נאָר פאַרשטאַנען, אַז דאָ איז עפּעס זייער נישט גוטס, עפּעס שרעקלעך פרעמדס און אומפריינטלעכס. ער איז נישט אַוועקגעקראָכן, נאָר זיך אַוועקגעקייקלט פון דער טיר, און האָט זיך קוים דערשלעפּט אַהין הינטערן קעסטל, אינם ווינקל נעבן דער קיך. דאָ האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אַ דערשלאָגענער, אַ פאַרצווייפלטער, אַ צונויפגעקאָרטשעטער. דערווייל האָט מנשה, וועלכער איז אַרייַנגעקומען פון דער צווייטער שטוב, פאַרריגלט די טיר און זי פעסט פאַרקייטלט אויף צוויי קייטלען. דערנאָך האָט ער געפּרואווט, צי דאָס פענצטער פון דער קיך איז גוט פאַרמאַכט, און איז אַרייַנגעגאַנגען צוריק אין דער צווייטער שטוב אַריין.

פון דער צווייטער שטוב האָט זיך נאָך געהערט עפּעס אַ באַוועגונג: פּעסע האָט געלייגט די קינדער שלאָפן און געזאָגט מיט זיי דאָס קריאת-שמע-לייענען. עס האָט זיך געהערט אַ רוקן פון שטולן, טריט פון דראָבנע באָרוויסע פיסלעך איבער דער פּאָדלאָגע, אַ רוישן פון דעקן און קישנס. נאָר איינציקווייז, איינציקוויז האָט דאָס גערודער איינגעשטילט: די בעטן האָבן אויפגענומען די מידע קערפּערס און געוואָרפן אויף זיי אַ רויקייט. צום סוף האָט מנשה אויסגעלאָשן דאָס לעמפּל און זיך אויך געלייגט אין בעט אַריין.

דאַן איז די קליינע וואוינונג פאַרזונקען געוואָרן אין אַ שוואַרצקייט און אַ שטילקייט. נאָר אין דער דאָזיקער שטילקייט האָט זיך געטראָגן עפּעס וואָס אומהיימלעכס. דער גורל האָט אָפּגעטאָן אַ בייז שפּיצל מיט דעם הויזגעזינד פון מנשה פערקאַל און מיט דעם גאַנצן הויז, אין וועלכן מנשה האָט געוואוינט.

II

נאָכדעם ווי דאָס הינטל איז אָפּגעזעסן אַ שפּאָרע ווײַלע הינטערן קעסטל אַ צוזאַמענגעקאָרטשעטער, אַ באַוועגונגסלאָזער, האָט ער ענדלעך אַ טרײסל געטאָן מיט דעם קלײנעם, שוואַרצן קעפּ און זיך גענומען אַרומזען, וואו ער איז דאָ ערגעץ אין דער וועלט. דאָס בילד אַרום און אַרום איז נישט געווען קײן פרײלעכס, אַרום דעם קעסטל האָבן זיך געוואַלגערט פײכטע שמאַטעס, פון וועלכע עס האָט זיך געטראָגן זײער אַ מיאוסער, זויערער ריח. דערנעבן איז געלעגן צעוואָרפן אַ קופּע שפּענער, וואָס איז געווען אָנגעגרײט צום אײנהײצן. פון דער צווײטער זײט קעסטל איז געשטאַנען אַ בעזעם, וועלכער האָט אויסגעזען מיט זײנע אַרויסגעשטאַרטע ריטער, ווי אַן אַלטער, אָפּגעדאַרטער, פאַרחושכטער בוים. פון דעם קיכל האָט זיך געהערט אַ פליערײ פון פליגן, וואָס האָבן דאָרט געפּראַוועט אַ באַל איבער אַ טאָפּ און האָבן זאָרגלאָז אַרײנגעזומט אין דער טונקלקײט פון דער נאַכט. אַ ביסל װײטער איז געשטאַנען אַ שענקל אין דער געשטאַלט פון אַ גרױס שטיק שוואַרצקײט. חוץ דעם זענען געווען נאָך זאַכן, נאָר מער איז שוין נישט מעגלעך געווען צו דערקענען אין דער פינצטער. עפּעס איז דאָרט געלעגן אַ שאָטן אויף אַ שאָטן, צונויפגעמישט און פאַרפלאָכטן אײנער מיטן אַנדערן. און פון דעם אַלעם האָט געשלאָגן אַ פאַרדעכטיקע שטילקײט. עס האָט זיך געדאַכט, אַז פון דער אַרומיקער שוואַרצקײט וועט זיך אויסוויקלען עפּעס נאָך שוואַרצערס, וואָס וועט אַלעס דערשטיקן און פאַרשלינגען.

דאַן האָט דאָס הינטל ווידער אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און זיך צונויפגעקורטשעט. ווי אַזוי איז ער אַרײנגעפאַלן אין אַזאַ מין אומגליק? ערשט נישט לאַנג, דעם זעלבן אָוונט, האָט זײן בעל־הבית געטריבן אַ קעלבל צו שעכטן, און ער איז נאָכגעלאָפן פון הינטן און אָנגעכאַפּט דאָס קעלבל בײַ אַ פוס, אויב עס האָט נישט געוואָלט גײן װײטער. אַך, איז דאָס געווען אַ פרײלעכער וועג! די וועלט איז געווען אַזוי פרײ, אַז ער האָט געקאָנט לויפן ווײט אַוועק אויף אַלע זײטן און יעדע ווײלע צוריקקומען, העלפן דעם בעל־הבית טרײבן דאָס קעלבל. דער הויף פון שעכטהויז איז געווען אײנגעצאַנצן באַוואַקסן מיט אַ שמעקעדיק, פײכט גראָז,

וואָס האָט געגלעט און געלאַשטשעט און האָט אַזוי ליב געקיצלט, אַז עס איז געווען אַ מחיה צו קייקלען זיך אַ ביסל אויפן רוקן. פון דער הייך האָבן אַראָפּגעפינקלט ווייסע פינטעלעך, אַ סך, אַ סך. דערנאָך איז ער נאָכגעלאָפן די בעל-הביתטע ערגעץ אַוועק אין אַ פרעמדער שטוב... אָך, די בעל-הביתטע איז נישטאָ, און דאָ איז עפּעס אַלץ אַזוי פרעמד! וואָס זאָל ער טון? ווי אַזוי זאָל ער זיך אַרויסקריגן פון דאַנען?

און דאָס הינטל האָט זיך אַ שטעל-געטון אויף די הינטערשטע פיס און אַ שטאַרקן טרייסל-געגעבן מיטן קאָפּ, ווי אַנטשלאָסן צו אַ פאַרצווייפלטן שריט. ער איז אָפּער פון זיין באַהעלטעניש און איז געשווינד צוגעקראָכן צו דער טיר. ער האָט נאָך געוואָרפן אַ בליק הינטער זיך, דערנאָך האָט ער זיך מיט אַלע פיר אַרויפגעוואָרפן אויף דער טיר און גענומען רייסן און גראַבלען מיט זיינע קליינע נעגעלעך.

פּעסע, אין דער צווייטער שטוב, האָט אַ הייב-געטון דעם קאָפּ פון די קישנס און אַ זאָג געטון:

— מנשה! מנשה! דו הערסט?

מנשה איז נאָך נישט געווען אינגאַנצן איינגעשלאָפן.

— כ׳הער! כ׳הער! — האָט ער געענטפערט — אַ קאַץ מוז דאָס זיין דרויסן...

נאָר פּעסע האָט שוין נישט צוריק אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ אין די קישנס.

— מנשה! אַ קלאָג צו די יאָרן! הער נאָר דאָס גראַבלען! מען לייגט דאָך איין די טיר...

דאַן האָט אויך שוין מנשה אויפגעהויבן דעם קאָפּ. אַ ווײַלע האָט ער זיך איינגעהאָרכט, דערנאָך איז ער האַסטיק אַראָפּגעשפּרונגען פון בעט, אַריינגעגאַנגען אין דער קיך און אַ קלאַפּ-געטון איינמאָל און נאָכאַמאָל אין דער טיר אַריין. דערנאָך איז ער צוריקגעקומען און זיך געלייגט אין בעט אַריין, רעדנדיק ווי צו זיך אַליין:

— געזען אַן אָנשיקעניש? אַ קאַץ מוז זיך האָבן פאַרבלאָנדזשעט און האָט פונקט געטראָפן צו מיין טיר. מער וועט זי שוין נישט גראַבלען..

נאָר פּעסען איז עפּעס אַנדערש געלעגן אין זין.

— כ׳האָב מיך אָבער געבעטן בײַ דיר, ווי בײַ אַ גזלן — האָט זי גע-

זאָגט — זאָלסט גיין לאָזן איבערזען די מזוזה. געדענקסט דעמאָלט אויף דער נאַכט, ס'האָט פלוצלינג געגעבן אַ שטורכע אין דער טיר אַריין? דעמאָלט איז אפשר אויך געווען אַ קאַץ? אוי, נאַרישער מענטש... אַז מען פאָלגט נישט קיין ווייב, קומען אַרויס אַלע צרות. גאָט דער לעבע־דיקער ווייסט, וואָס ס'הענגט איבער מיין הויז..

זי איז שטיל געבליבן, וואָרום אין דער מינוט האָט זיך ווידער דער־הערט דאָס גראַבלען אין דער טיר, נאָך שטאַרקער און העפטיקער, ווי פריער. דאָס הינטל, דערהערנדיק טריט, האָט ער זיך געהאַט צוריק צו־געשלייכט אין זיין פאַרבאָרגן באַהעלטעניש, צווישן קעסטל און דער וואַנט; נאָר דערנאָך, אַז מנשה האָט זיך צוריקגעלייגט אין בעט אַריין, איז עס ווידער אַפּער פון דאָרטן און מיט אַ טאָפּלטן כעס זיך אַרויפגע־וואָרפן אויף דער טיר.

— מנשה! — האָט פעסע אַ געשריי געטון.

— בהמה! אָקס! פערד! — האָט זיך מנשה צעבייזערט — וועסט נישט זיין שטיל?

ער האָט אויסגעלאָזט דעם כעס צום ווייב, וואָרום ער האָט נישט געוואוסט, וואָס ער זאָל טראַכטן און וואָס ער זאָל טון. אויך צו אים אין האַרצן האָט זיך פאַרקליבן עפעס אַ שרעק, כאָטש ער איז בא זיך געווען זי־כער, אַז דאָס קען נישט זיין עפעס אַנדערש, ווי אַ קאַץ.

און מנשה און זיין ווייב זענען געלעגן אַ ווײַלע גאַנץ שטיל, איינהאַלטנ־דיק דעם אָטעם און איינהאָרכנדיק זיך מיט עפעס אַן אָנגעשטרענגטער אויפמערקזאַמקייט צו דעם רעטעניש, וואָס האָט זיך אָפּגעשפילט, ווי זיי האָבן געמיינט, אויף יענער זייט טיר. די שטוב איז געווען איינגעהילט אין פינצטערניש, נאָר איבער דער דאָזיקער פינצטערניש, האָט זיך גע־דאַכט, הענגט עפעס אַ וואָלקן, נאָך שוואַרצער און פינצטערער. עפעס איז נישט אַלץ אין אָרדנונג, די שטילע נאַכט איז אַרויס פון אירע גרע־נעצן, און עפעס אַ שלעכטע, אומבאַקאַנטע קראַפט איז געקומען פון ער־געץ, שטייט הינטער דער טיר, גראַבלט און קראַצט, ווי זי וואָלט זיך וועלן אַריינרייסן אין דער קליינער וואוינונג און שטערן די רו פון די אָרע־מע, אומבאַהאָלפענע מענטשן.

—- אַ מין פאַסקודנע בריאה דאָס איז אַ קאַץ — האָט ענדלעך מנשה

אַ ברוס געטון. נעגל האָט דאָס, ווי די נאָדלען און איז שרעקלעך איינ-געשפּאַרט. זי איז שוין, דאַכט זיך, געווען אַוועק און איז צוריקגעקו-מען... אַ כאַפּ זאָל עס קריגן, זי מוז האָבן אַ טעות און קען נישט טרעפ אַהיים צו אירע בעלי-בתּים... נישט בחינם זאָגט מען: אַ קאַצן-קאָפּ.

נאָר פּעסע האָט געהאַלטן אין איין קרעכצן:

— גאָט דער לעבעדיקער ווייסט, גאָט דער לעבעדיקער ווייסט... אוי ווי איז מיר געשעען, אַ קלאָג צו דעם, וואָס מיינע אויערן הערן... מנשה, לייג כאָטש אַ חומש אויפן טיש! מנשה, געדענק אין גאָט, האָסט דאָך קליינע קינדער!

מנשה האָט זיך אויפגעזעצט אין בעט און איז אַזוי געזעסן אַ ווײַלע, זוכנדיק עפּעס אַן עצה באַ זיך אין די געדאַנקען. ענדלעך איז ער אַראָפּ-געשפּרונגען אויף דער ערד; נאָר, אַזוי ווי ער האָט געשטעלט די ערשטע שריט, האָט דאָס גראַבלען אויפגעהערט און אַלץ איז דער שטיל געוואָרן.

— נו, הערסט? — האָט ער געזאָגט צום ווײַב — שוין, פּטור...

און ער האָט זיך אומגעקערט און זיך צוריקגעקראָכן אין בעט אַרײַן, אַ צופרידענער, וואָס ער האָט נישט געברויכט אַרײַנצוגיין ד אָרט דערינען וואו עפּעס אַזאַ מין געהיימניש שפּילט זיך אָפּ אין דער פינצטערניש פון דער נאַכט. נאָר, ער האָט זיך נאָך נישט געהאַט אײַנגעגאַנצן אויסגע-צויגן אין בעט, ווי עס האָט זיך ווידער דערהערט דאָס גראַבלען אין דער טיר.

— טאַטע איבער דער וועלט! — האָט פּעסע אַ געשריי געטון אַן אויפ-געציטערטע — מנשה, שריי אויף מענטשן!

— אַ שיינע ריינע כפּרה זאָל עס מיר זיין פאַר כּל ישׂראל — האָט מנשה געמורמלט, קריכנדיק צוריק פון בעט אַראָפּ — מאָרגן פאַרטאָגס דאַרף איך מיך נעמען צום שטיקל אַרבעט, האָב איך גאָר אַן עסק מיט אַ גראַבלען. אַ טפּו זאָל עס ווערן, צו אַלדי רוחות! וואַרט, דול נישט קיין קאָפּ, קוויטשע נישט, קרעכץ נישט, וועק נישט אויף די קינדער, וואַרט, כ'וועל גיין זען, כ'וועל אָנצינדן אַ ליכט, וואַרט...

נאָר פּעסע האָט נישט געוואָלט וואַרטן. זי איז מיט עפּעס אַ נערוועזער האַסטיקייט אַראָפּ פון בעט און איבערגעוואָרפן זיך אויף-דער געשווינד

אַ האַלקע, וועלכע זי אַרויסגעזוכט פון דער פינצטער פון צווישן דער קופּע מלבושים, וואָס איז געלעגן אויף אַ שטול נעבן בעט. זי האָט זיך אינגאַנצן געטרייסלט, אָנגעכאַפּט זיך יעדע ווײַלע באַם קאָפּ און איבערגערוקט די הויב, וואָס האָט זיך איר אַראָפּגעגליטשט אויפן פּנים. זי האָט געוואָלט עפּעס טון, נאָר זי האָט נישט געוואוסט וואָס. ענדלעך איז זי צו צו די קינדער, וועלכע זענען געשלאָפן צוויי אי איר בעט און צוויי אין מנשהס בעט, און זיי גענומען וועקן:

— מענדעלע, כאַצקעלע, זעלדעלע, הינדעלע, שלאָפט כאָטש נישט, שטייט אויף, [זעט] וואָס דאָ טוט זיך, וואָס פאַראַ פינצטערע שטראָף גאָט האָט אָנגעשיקט אויף מיין הויז...

די קינדער זענען אויפגעקומען און אָנגעהויבן צו וויינען. מנשה איז דער־ווייל אַרומגעקראָכן אין די גאַטקעס און געזוכט אַ שוועבעלע. דאָס גראַבלען באַ דער טיר האָט אייגנטלעך אויפגעהערט, נאָר ער האָט שוין געוואוסט, אַז אויב ער וועט זיך לייגן צוריק אין בעט אַריין, וועט עס זיך אָנהייבן אויפסניי. דאָס איז געווען עפּעס אַ רעטעניש, און טיף אין הארצן האָט זיך פאַרקליבן צו אים אַ צווייפל, צי דאָס זאָל טאַקע זיין נישט מער, ווי אַ קאַץ. ווער ווייסט, ווער ווייסט... אַ מענטש איז נאָר אַ מענטש, אַ מענטש קאָן גאָרנישט וויסן. ער איז לאַנג אַרומגעקראָכן און געזוכט, אָנהאַקנדיק זיך אָן שטולן און אָן טיש. ער וואָלט אייגנטלעך אינגאַנצן נישט געוואָלט געפינען קיין שוועבעלעך, אים האָט עפּעס געגרוילט פאַר דער ליכט. נאָר ענדלעך האָט ער געפונען, אָנגעצונדן דאָס לעמפּל און פאַסן ליכט, געמישט מיט שאָטנס, האָבן זיך צעשפּרייט אין אַלע ווינקלען פון שטוב און זיך אָפּגעשלאָגן דרויסן, אויף יענער זייט פענצטער.

דאַן איז ער אַריינגעגאַנגען אין דער קיך. ער האָט זיך אַרומגעקוקט מיט עפּעס אַן אומזיכערקייט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז ערגעץ פון אַ ווינקל וועט זיך פלוצלינג עפּעס באַווייזן. אים איז געווען קאַלט, דער קאָפּ האָט זיך אים געדרייט. עפּעס האָבן זיך די קייטלען נישט געוואָלט אויפקייטלען. דערנאָך, ווען ער האָט אַוועקגערוקט דעם ריגל, איז אים שיער נישט דאָס לעמפּל אַרויסגעפאַלן פון דער האַנט. נאָר ער האָט געפאַסט מוט און געגעבן אַ פראַל־אויף די טיר.

— אַ שאָ! אַ פשיק! — האָט ער אַ רוף געטון מיט אַ ציטערדיק קול. אַ שרעקלעכע שטילקייט און אַ פינצטערניש האָט אַ שלאָג געטון אויף

אים פון פאָדערהויז. דאָ, דרויסן האָט אַלץ אַזוי טיף געשוויגן, אַז מנשהן האָט אַזש אַ קלאַפּ געטון אין האַרצן. נישט עס האָבן זיך געהערט טריט עס האָט צומאָל גאָרנישט קיין שאָרך געטון.

מנשה האָט אַ טופּע געגעבן מיט די פיס און נאָכאַמאָל אַ רוף געטאָן:

— אַ שאָ! אַ פּשיק!

זיינע ווערטער האָבן טעמפּ אָפּגעקלונגען אין פינצטערן פאָדערהויז. דער דאָזיקער עכאָ, האָט זיך געדאַכט, מאַכט חוזק פון אים; דאָ, דרויסן איז גאָר נישט געווען, אַ חוץ פינצטערניש און שווייגן, אַ מין פאַרביסן שווייגן, פון וועלכן עס פילט זיך עפּעס אַ בייזע, שוידערהאַפטע גלייכגילטיקייט.

ענדלעך האָט מנשה צוריק פאַרקלאַפּט די טיר, נאָר ער איז געווען אַזוי אומגעשיקט, אַז ער האָט דערביי פאַרלאָשן דאָס לעמפּל. אַ געדיכטער שווייס איז אים אַרויס אויפן שטערן, די פיס האָבן געציטערט אונטער אים. דאָך האָט ער זיך נישט אינגאַנצן פאַרלוירן און איז צוריק אַריין אין דער צווייטער שטוב. כדי צו באַרויִקן דאָס ווייב און די וויינענדיקע קינדער. נאָר דאָס וואָרט איז אים אָפּגעשטאָרבן אויף די ליפּן; וואָרום אין דער אייגענער מינוט האָט זיך מיטאַמאָל ווידער דערהערט דאָס גראַבלען בײַ דער טיר.

פּעסע איז אויפגעשפּרונגען ווי אַן אָפּגעבריטע. זי איז צוגעלאָפן צום פענצטער, אויפגעפּראַלט עס און גענומען שרייען נישט מיט איר קול:

— גוואַלד, מענטשן! ראַטעוועט! גוואַלד!

III

פּעסעס געשרייען זענען געווען אַדורכגענומען מיט עפּעס אַזאַ ערגרייפנדער שרעקעוודיקייט, אַז זיי האָבן זיך אָפּגעשלאָגן ווי אַ דונער איבערן גאַנצן געסל, אויפגערודערט עס און אויפגעטרייסלט ביז אין אַלע עקן. עס האָבן געקנאַקט פרענטעס פון לאָדנס, פענצטער האָבן זיך האַסטיק געעפנט, טירן האָבן זיך אויפגעפּראַלט, אַ ציטער איז אַדורך איבערן געסל, די מענטשן האָבן זיך אויפגעכאַפּט ווי צעשראָקענע פייגל.

דעמאָלט קאָן זיין געווען, מער אָדער ווייניקער, צוועלף אַזייגער בײַ-

נאכט. קיין לבנה איז נישט געווען, דער הימל איז געווען שווארק־בלאָ און איינגעפּאסט מיט שטערן, וועלכע האָבן געהאַט אַן אויסערגעוויינלעך שטאַרקן גלאַנץ. יעדער שטערן אין הימל האָט געציטערט ווי אומגעדולדיק, ווי פאַרבענקט, ווי געדרייצט דורך עפּעס אַ פלאַמענדיקער ליידנשאַפט. דער דאָזיקער אויסגעשטערנטער הימל האָט אויסגעהויכט אַ הייסן אָטעם, וועלכער האָט פּאַמעלעך אַרומגעוויקלט דאָס גאַנצע שטעטל, די גאַנצע ערד, יעדעס הייזל באַזונדער און אויך די הויכע ביימער, וועלכע האָבן דאָ און דאָרט געהויבן אין דער פינצטערניש אריין זייערע טונקל־געלאָקטע קעפּ, — און אָנגעוואָרפן אויף אַלעם אַ זיסע שלעפעריקייט, אַזוי ווי אַ ליבנדע פרוי וואַרפט אָן מיט איר הייסן אָטעם אַ שלעפעריקייט אויף איר געליבטן. די נאַכט האָט טיף געשוויגן, נאָר עס האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס שווייגן וועט נישט לאַנג דויערן; דער פּולס פון דער נאַכט האָט געקלאַפּט שטאַרק, צו שטאַרק, די נאַכט איז געווען אַדורכגעדרונגען מיט אומרויקייט.

פּעסעס געשרייען האָבן אויפגעוועקט כמעט אַלע הייזלעך אין יענעם געסל פון אומעטום זענען אַרויס מענטשן, און אַלע האָבן זיך געלאָזט צו דער וואוינונג פון מנשה פערקאַל. עס האָט זיך געדאַכט, אַז נישט בלויז די מענטשן, נאָר אויך די נאַכט אַליין, דער הימל און די ערד און די גאַנצע וועלט זענען אויפגעקומען פון שלאָף. ערגעץ אין אַ הויף האָט אַ ביל געטאָן אַ הונט, דערנאָך האָט אים אָפּגעענטפערט אַ הונט פון אַ צווייטן הויף. אין מאַנכע פענצטער האָט זיך באַוויזן ליכט, אין אַנדערע האָט זיך באַוויזן אַ צעשראָקענער קאָפּ פון אַ יידענע, וועלכע איז ערשט וואָס אַראָפּגעשפּרונגען פון בעט, אַ האַלב־נאַקעטע זיך אַרויסגעבויגן דורכן פענצטער און געפרעגט מיט אַ ציטערדיק קול בײַ אַ פאַרבייַלויפנדיקן:

— מענטשן! וואָס האָט דאָס פּאַסירט?

— איר האָט נישט געהערט שרייען? דאָ דערבײַ, בײַ פּעסען, בײַ מנשה שניידער!

בײַ מנשהן אין שטוב האָבן זיך אַלע דריי מאָל איבערגעדרייט, וואָרום דאָ איז געווען שטאָק־פינצטער. די מענטשן זענען געקומען צו לויפן מיט דעם אימפּעט פון אַ וואַסער־פאַל, געטריבן פון עפּעס אַ שרעק און עפּעס אַ נייגעריקייט; נאָר די פינצטערניש האָט זיי אָפּגעשטעלט און צונויפגע־

מישט אין אַ קנויל. זיי האָבן זיך אָנגעשטויסן איינער אָן צווייטן און אומגעוואָרפן די זאַכן, וואָס זענען זיי געשטאַנען אין וועג. די וואָס האָבן זיך דערביי צעקלאַפּט די זייטן, האָבן געשריגן מיט כעס:

— וואָס איז דאָס פאַר אַ שוואַרץ יאָר? צי זענען דאָ משוגעים, צי זענען דאָ אַלע אויסגעשטאָרבן?

אַנדערע האָבן געראופן צעטומלטע און איבערגעשראָקענע:

— פּעסע! מנשה! וואָס האָט דאָ פּאַסירט? רופט זיך כאַטש אָן! ציגדט כאָטש עפּעס אָן!

נאָר מנשה האָט דאָס מאָל בשום אופן נישט געקאָנט געפינען די ווערטבעלעך. ער האָט פלייסיק געזוכט, נאָר אין מיטן זוכן האָט ער פאַרגעסן, וואָס אייגנטלעך ער זוכט. ער האָט אַרומגעשאַרט מיט די הענט איבער טיש, אָנגעכאַפּט עפּעס, נאָר עס איז געווען אַ גלעזל פון בראָנפן. ער איז געווען צעדרייט. פּעסע איז בלויז געווען צעשראָקן; זי האָט געמיינט, אַז אַ שד איז געקומען פון דער נאַכט-פינצטערניש צו איר אין שטוב און אַז מיט עפּעס אַ פּסוק וועט מען אים קענען פאַרטרייבן; — מנשה איז אָבער געווען אינגאַנצן צעשרויפט. ער האָט זיך נישט אַזוי פיל געשראָקן וויפל ער האָט געאַנט עפּעס שלעכטס; ער האָט נישט מורא געהאַט פאַר קיין שד, נאָר פאַר עפּעס אַנדערש, ער האָט אַליין נישט געוואוסט פאַר וואָס. דאָס לעבן אַליין איז אויך נישט הימלעך, מען דאַרף נישט ערשט קיין שדים. ער האָט געשפירט, אַז ער איז אַריינגעפאַלן אין אַ פלאָנטער און פאַרשטריקט געוואָרן אין אַ לעכערלעכע, אָבער זייער אַ שטאַרקער נעץ. ער האָט בשום אופן נישט געקאָנט פאַרשטיין, ווי אַזוי דאָס איז געשען ער האָט זיך געפילט אויסגעלאַכט, און דאָס האָט אים שרעקלעך געאַרט, אים געקוועלט, געפרעסט באַם האַרצן, אַוועקגענומען אים דעם שכל. אַז ער האָט דערהערט, ווי מענטשן קומען אַריינצולויפן אין שטוב, איז ער נאָך מער געוואָרן צערודערט, אים האָט אַרומגעכאַפּט אַ געפיל פון חרפּה, ער וואָלט גערן אַנטלאָפן פון דאַנען. ער האָט זיך געפילט דערנידעריקט, אויסגעשפּעט. ער האָט אינגאַנצן אויפגעהערט צו זוכן די שוועבעלעך,

נאָר איז צוגעגאַנגען אין ווינקל און זיך איבערגעוואָרפן אַ מלבוש.

פלוצלינג האָט פּאַסירט אַ זאַך, אויף וועלכער קיינער האָט זיך נישט גערעכנט — נישט מנשה, נישט פּעסע און נישט די אַלע, וואָס זענען דאָ געקומען צו לויפן מיט טומל און געשרייען. אַ שוועבעלע האָט פלוצ.

לינג אַ טראַסק-געטון און זיך אָנגעצונדן מיט אַ קליין, בלוי פלעמל. ווער האָט דאָס אָנגעצונדן? עס האָט זיך געדאַכט, אַז עמיץ האָט אָפּגעטון אַ שפיצל און ווי דורך אַ צויבער אַ וואָרף-אַריין געגעבן אַ קליין פייערל אין דער געדיכטער פינצטערניש אַריין. דאָס פלוצלינגע ליכט האָט אַלעמען איבעראַשט, אַלע זענען פלוצלינג געבליבן טיף אַנטשוויגן. דאַן האָט זיך דאָ פונאַנדערגעוויקלט אַ בילד, וואָס איז ענלעך צו איינעם פון יענע צויבער-בילדער, וועלכע קענען אפשר פאָרקומען אין טויזנט אין איין נאַכט. פון דער פינצטערניש זענען אַרויסגעשוואומען האַלב נאַקעטע, האַלב געקליידטע, ווי פאַרכישופטע געשטאַלטן פון מענער, פרויען און קינדער. די מענער זענען געגאַנגען אין די ווייסע נאַכט-מלבושים, בלויז פון אויבן האָבן זיי געהאַט איבערגעוואָרפן אַ שלאָף-ראָק, אַ יובעצע אָדער זאָגאַר אַ ווינטערדיקע בורקע. די ווייבער זענען געווען אין די הויבן, אין האַלקעס, און אַלע — באָרוועס. פעסע איז געזעסן אויף אַ שטול, אָן באַוועגונג, מיט פאַרבראָכענע הענט, אַ צוזאַמענגעקורטשעטע. זי האָט געהאַט טונקעלע אויגן, און די דאָזיקע אויגן, וואָס זענען טיף אַריינגעזונקען אין די לעכער, האָבן איצט געהאַט זייער אַ שטאַרקן, ברענענדיקן פיבער-גלאַנץ; איר בלאַס, לענגלעך געזיכט איז איצט געווען בלאַסער ווי שטענדיק, און די פייערדיקע אויגן האָבן אַרויסגעקוקט פון אים, ווי די רויטע פונקען, וואָס באַווייזן זיך נאָך מיט אַן אומהיימלעכן גלאַנץ צווישן די חורבות פון אַן איינגעלאָשענער שרפה. פון אונטער איר הויב האָבן זיך אַפערגעריסן בינטלעך טונקעלע האָר; דאָס מויל האָט זי געהאַלטן האַלב-געעפנט, די ציין פאַרקריצט. זי איז געזעסן טיף-שווייגנדיק, און דאָך האָט זיך געדאַכט, אַז די דאָזיקע פרויען-געשטאַלט שרייט עפעס אַ האַרצרייסנדיק געשריי, אַ געשריי פון אַ צעטומלטן, צעשראָקענעם, אומבאַהאָלפענעם מענטשן. איר ברענענדיקער בליק האָט געבעטן הילף, די פאַרבראָכענע הענט האָבן גערופן צו גאָט, פון איר גאַנצן וועזן האָט אַרויסגעקוקט עפעס ווילדס; זי האָט דערמאָנט מיט איר באָרוועסע פיס, מיט דער אויף דער געשווינד איבערוואָרפענער, נישט רעכט פאַרשנירלטער האַלקע, מיט דער אַראָפגערוטשטער הויב — אָן אַ חיה, וואָס קאָן זיך נישט מער אָפיאָגן פון די הינט, וואָס האָבן זי שוין אַרומגערינגלט אַרום און אַרום, פאַרטויבן זי מיט זייער געביל און זענען גרייט זי יעדע ווילע צו צערייסן

מנשה איז געווען אינגאַנצן דערשוויצט, עפּעס אַ ברוינע בלאַסקייט האָט באַהערשט זיין פּנים. אַרום זיינע ליפּן און אַרום דעם ברייטן, בלאָנדן בערדל איז געלעגן אַ רחמנות־שמייכל; זיין בליק איז אַרומגעלאָפן איבער אַלעם און אַלעמען און האָט זיך אויף גאָרנישט געקאָנט אָפּשטעלן, — דאָס איז געווען דער בליק פון אַ פאַרבלאָנדזשעטן. ער איז געווען מיטל־געוויקסיק, ברייט־פּלייציק, אַביסל איינגעהויקערט פון דער אַרבעט מיט דער נאָדל. נעבן די בעטן זענען געשטאַנען די קינדער, צוויי קורץ־געשוירענע יינגלעך און צוויי מיידלעך מיט צעפּלאָשעטע קעפּ, זיי זענען געווען אין די בלויזע העמדלעך, די פּנימלעך — פאַרוואונדערט, די מיילער ברייט געעפנט, און די באַטריבטע אויגן האָבן געוויזן, אז זיי האָבן ערשט נישט לאַנג אויפגעהערט צו וויינען; אויף זייערע בעקלעך און אויף די לאַנגע, געדיכטע אויגן־ווימפּערן זענען נאָך געהאנגען טרערן, אַזוי ווי ברילייאַנטן פון טרויער. אויך דער גוי פון דער הייך, פון דער בוידעם־שטוב, איז דאָ געווען. ער איז געווען זייער אַ הויכער, ער האָט אַרויסגעשטייגט איבער אַלעמען, אַזוי ווי א בוים איבער אַ קופּע קזשאַקעס. זיין הויכער קערפּער איז געווען עטוואָס איינגעבויגן אין אַ זייט, ווי ער וואָלט זיך וועלן איבערברעכן. ער האָט געטראָגן בלויז אַ העמד און אַ פּאָר הויזן און אין האַנט האָט ער געהאַלטן אַ גראָבן סענקעוואַסן שטעקן, אויף וועלכן ער האָט זיך אָנגעלענט באַם גיין. זיין פּנים, דער האַלדז און די האָר האָבן געהאט איין קאָליר, די קאָליר פון א געבראָטענער גאַנדז. זיינע קליינע העל־בלויע קינדער־אויגן, וואָס האָבן זיך קוים אַרויסגעזעען צווישן די גרויסע מענגע קנייטשלעך, אין וועלכע זיין גע־זיכט האָט זיך פארלוירן, זענען מיט א שטומער פראגע איבערגעלאָפן פון מנשהן צו פעסען און צוריק פון פעסען צו מנשהן. און דאָס שוואַכ־לעכע פלעמל פון דעם שוועבעלע האָט געוואָרפן אויף אַלעם א מי־ליכט, אַז דאָס אַלץ האָט אויסגעזעען, ווי עטוואָס נישט ווירקלעכס, נאָר אויסגעטראַכטס, ווי עטוואָס אַזעלכעס, וואָס איז נאָר דערשינען אויף אַ ווײַלע, געוועבט פון שאָטנס און ציטערדיקער, אומזיכערער ליכטיקייט, כדי אין גיכן ווידער צו פארשווינדן, איינגעשלונגען צו ווערן פון דער פינצטערניש.

נאָר אַז דאָס שוועבעלע האָט געהאַלטן באַם אויסגיין און אַלץ האָט זיך אויף אַ ווײַלע איינגעטונקט אין שאָטנס, האָט זיך באַלד אָנגעצונדן אַ

צווייטס. דאן האָט איינער אַ ייד, מיט אַ לאַנגער באָרד, אין אַ שלאָפראָק, מיט באָרוויסע פיס און אַ קאַפּל אויפן קאָפּ, אָנגערופן זיך צו דעם, וואָס האָט אָנגעצונדן דאָס שוועבעלע:

— דו ביסט דאָס, בינם?

— איר זעט דאָך, אַז איך — האָט בינם געענטפערט, אויפהייבנדיק דאָס שוועבעלע העכער.

דער דאָזיקער בינם איז נאָך געווען אַ יונגער מענטש און האָט געהייסן בינם מאַרגוליס. ער איינער אַליין איז געגאַנגען אָנגעטון אַזוי ווי באַטאָג, — ווייזט אויס, אין דער צייט, ווען ס'איז אַרויסגעקומען דאָס גערודער, איז ער נאָך נישט געשלאָפן. ער האָט געהאַט אַ דאַרן, טרוקענעם קערפּער, אויף וועלכן ס'איז געהאָנגען אַ יובעצל פון שוואַרצן, גלאַנציקן מעלאַנזש. ער האָט עפּעס אויסגעזען אַנדערש, ווי די אַלע אַנדערע מענטשן, וועלכע דער גורל האָט דאָ צוזאַמענגעפירט; פון אים האָט געשלאָגן אַ פאָרנעמקייט און אַן איבערלייגטקייט. זיין טוכן היטל איז געווען אַרונטערגערוקט אַביסל אויף הינטן און געלאָזט פריי אַ קלייגע, ברוינלעכע גריווע און אַ ברייטן, שאַרף-בולטן שטערן, וועלכער האָט באַהערשט זיין גאַנץ פנים און האָט זיך מיט קראַפט און שטאָלץ אַרויסגערוקט נאָך פאָרנט, אַזוי ווי אַ באַרג איבער דעם פלאַכן לאַנד. דאָס איבעריקע געזיכט איז געווען דראָבנע, געלאָפן שיף אַראָפּ, פאַרטופט זיך אין ביידע זייטן, ווי גריבער, און זיך אויסגעלאָזט מיט אַ שפּיציקער גאָמבע, אויף וועלכער עס האָבן געשפּראָצט עטלעכע ברוינלעכע האָר, אַלס סימן, אַז אין קורצן וועט דאָ אַרויסוואַקסן אַ בערדל. די גאָלדענע בריל, וואָס האָט פאַרכאַפּט מיט די דרעטלעך די געדיכטע, קורצע פאות און אַריבערגעשטעקט איבער די גרויסע אויערן, האָבן צוגעגעבן דעם גאַנצן געזיכט אַ גרויסן ערנסט. דער דאָזיקער יונגערמאַן איז שוין געווען אַ באַווייבטער. ער איז געווען דער איידעם פונם גרעסטן גביר אין שטעטל און האָט געהאַט אַ שם פון אַ משכיל, וועלכער לייענט צייטונגען און גראָבט זיך אין ביכער.

IV

נאָכדעם, ווי דאָס לעמפּל איז ווידער געווען אָנגעצונדן, האָבן זיך אָנגעהויבן די אויספאָרשונגען, כּדי צו דערגיין, וואָס דאָ האָט אייגנטלעך פּאַסירט, פאַרוואָס פּעסע האָט געשריגן, איבערגעוועקט דאָס גאַנצע געסל, אַזוי אַז אַלע זענען, ווי בײַ אַ שׂרפה, אַרויסגעשפּרונגען פון די בעטן און אַהערגעקומען צו לויפן, איבערוואַרפנדיק זיך קוים וואָס עס איז, האַלב-באַקעטע, אין געוויל און אין טומל.

אַלעמענס אויגן האָבן זיך געווענדט אויף מנשהן, ער האָט אָבער נאָך אַלץ נישט געקאָנט צו-זיך קומען; ער איז געשטאַנען אַ פאַרלוירענער, און צוגעהאַלטן זיך די יובעצע, כּדי מ׳זאָל נישט אַרויסזען פון הינטן די ווייסע נאַכט-מלבושים.

— הכּלל, אפשר וועט מען שוין הערן אַמאָל אַ וואָרט? — האָט זיך נדלעך בינם אָנגערופן, אַן אומגעדולדיקער.

— וואָס זאָל איך אייך דערציילן — האָט אָנגעהויבן מנשה, מיט אַ שטים, ווי זי וואָלט געקומען פון אונטער דער ערד. — נאָך פרייטיק פאַרנאַכט האָב איך צוגעשניטן דאָס שטיקל אַרבעט, וואָס כ׳האָב אָנגענומען פונם פּריץ.. וואָרום דער פּריץ האָט מיר אָנגעזאָגט, אַז דינסטיק מוז עס זיין געמאַכט, אַנדערש נישט, נאָר דינסטיק. כ׳וויס דאָרט, ער מוז ערגעץ גאָרן אויף אַ פּאַראַד, האָט ער געזאָגט. הכּלל, מאָרגן אינדערפרי, כּעלות, האָב איך מיך געוואָלט נעמען צו דער אַרבעט, באַלד אינדערפרי, ווי כ׳וועל נאָר אויפשטיין. דערווייל, ווי מיר לייגן זיך שלאָפן, הער איך עפּעס מיין פּעסע דערינען בײַ דער טיר... זי וועקט מיך אויף, איך האָרך מיך צו — ס׳ווערט מיר נישט גוט: מען גראַבלט, מען רייסט, מען קראַצט בײַ דער טיר, אַזוי ווי צען ווילדע חיות מיט שאַרפע גראַבליעס וואָלטן זיך וועלן אַריינרייסן אין שטוב...

— טאַטע איבער דער וועלט! שומר ישׂראל... האָבן אַרויסגעמורמלט עטלעכע ווייבער.

— או-וואַ... אַזוי, אַזוי! — האָבן זיך אַ כאַפּ-געטון עטלעכע יידן.

אפילו דער הויכער גוי, כאָטש ער האָט נישט פאַרשטאַנען קיין וואָרט, דאָך האָט ער זיך געגומען צלמען, ווי ער וואָלט זיך משער געווען, אַז דאָ האָט פּאַסירט עפּעס אַן אויסטערלישע, געהיימנישפולע זאַך.

— הכלל, וואָס האָט איר געטאָן? — האָט געפרעגט בינם, צופּנדיק זיך די האָר אויף דער גאָמבע.

— וואָס האָב איך געזאָלט טאָן? — האָט געענטפערט מנשה. — אין אָנהייב האָב איך געמיינט, ס׳איז אַ קאַץ... וואָרום וואָס דען האָב איך געזאָלט מיינען, אַז נישט אַ קאַץ? איך האָב גערעכנט אַזוי: דאָ ערגיץ מוז וואוינען אַ ייד אָדער אַ גוי, וואָס האַלט אַ קאַץ, איז די קאַץ אַוועק און קומט ערשט צוריק ביינאַכט. מילא, אַ קאַץ האָט דאָך אַ קאַצנקאָפּ, האָט זי פאַרגעסן, וואוהין זי זאָל גיין, און דאָס פינצטערע מזל האָט זי צוגעפירט גראָד צו מיין טיר... נישט אַנדערש, נאָר אַזוי האָב איך גערעכנט.

— נו, הכלל? — האָט אים בינם געשטויסן ווייטער.

— הכלל, ווי כ׳האָב דערהערט, וואָס דערינען טוט זיך, בין איך אַריין אין בעגוּמען שטורכן אין טיר אַריין, כדי די קאַץ זאָל זיך דערשרעקן און אַנטלויפן... און טאַקע אַזוי: אזוי לאַנג, ווי כ׳האָב געשטורכעט, איז גאָרנישט געווען, נאָר אַזוי ווי כ׳בין נאָר צוריק אין בעט אַריין און כ׳האָב נאָך נישט רעכט געהאַט געלייגט דעם קאָפּ אויפן קישן — באמת! מען גראַבלט ווידער.

אַ ציטער איז אַדורכגעלאָפן איבער דער שטוב. אַלע האָבן זיך צונויפגעקוועטשעט, ווי זיי וואָלטן זיך וועלן באַהאַלטן אין זייער אייגענער הויט; אַ טיף שווייגן האָט אַלעמען ארומגענומען, יעדער האָט מיט אַ פּחד באַהאָפטן זיין בליק אָן מנשהס ליפּן.

בינם מאַרגוליס האָט זיך אַלץ געצופּט די האָר אויף דער גאָמבע, און עטלעכע קנייטשן האָבן זיך איינגעגראָבן אין זיין ברייטן שטערן.

— נו, נו?... האָט ער ענדלעך אַ ברום-געטון.

— נו מילא, האָב איך מיר געטראַכט, כאַפּט עס דער וואַטעמאַכער! צי ס׳איז אַ קאַץ, צי אַ הונט, כאַפּט עס דער רוח, זאָל עס גראַבלען, זאָל עס ווערן צעגראַבלט און צעמבולט! נאָר מיין פּעסע איז דאָך אַ יידינע, הייבט זי אָן ברומען, און מורמלען, און דולן אַ קאָפּ, און ברעכן די הענט: מי יודע און מי יודע, מי יודע אַהין, מי יודע אַהער, מנשהשי קרוין, געדענק אין גאָט, און רוף מענטשן, און גאָט דער לעבעדיקער ווייסט, און מ׳האָט דאָך קליינע קינדער, און רבונו של עולם, און טאַטע

אין הימל, און אוי־וויי און אוי־וויי... כ׳בין אַרויס פון די כּלים. ג׳בין אַראָפּגעשפּרונגען פון בעט, ווי אַ משוגענער.

אַלע האָבן נישט ווילנדיק אַ קוק געטאָן אַהין אין דער זייט, וואו פּעסע איז געזעסן. נאָר זי האָט זיך צומאָל נישט קיין ריר געטאָן, ווי זי וואָלט גאָרנישט געזען און גאָרנישט געהערט פון אַלעם, וואָס האָט זיך אָפּגעטון אַרום איר. זי איז געזעסן, ווי פאַרטיפט אין עפּעס אַ זאַך, וואָס שטייט אויף יענער זייט פון לעבן, פאַרזונקען אין אַ נישט-ערדישער רויקייט, וואָס האָט אָנגעיאָגט אַ קעלט.

— נו, זענט איר ווידער אַריין צו דער טיר? — האָט בינם ווייטער געפרעגט.

— אַוודאי בין איך אַריין! — האָט מנשה געענטפערט, דערהיצנדיק זיך אַלץ מער פון זיין אייגענער דערציילונג. — נאָר דאָס מאָל האָט שוין אויפגעהערט צו גראַבלען, נאָך איידער כ׳בין צוגעקומען צו דער טיר — איר פאַרשטייט אַ מעשה? האָב איך דאָך שוין געמיינט: פּטור אַ געשעפט! איז ווי נאָר כ׳גיי צו צום בעט און כ׳עפן די דעק — גאַ־דיר! ווידער די אייגענע כּפּרה!

אַ באַוועגונג פון איבעראַשונג איז אַדורך איבער דעם עולם מענטשן, וואָס איז געווען פאַרזאַמלט אין שטוב. אין מנשהס אויגן האָט זיך אָנגעצונדן אַ טרויעריקער שמייכל, ווי ער וואָלט לאַכן איבער זיך אַליין, איבער זיינע וואַנדערונגען פונם בעט צו דער טיר און צוריק פון דער טיר צום בעט, און איבער דעם שפּיצל, וואָס עמיצער, אַ באַהאַלטענער לץ, האָט אים אָפּגעטון אין מיטן נאַכט.

אויך בינמען האָט זיך געוואָלט לאַכן, נאָר ער האָט זיך איינגעהאַלטן; ער האָט זיך מיט עפּעס אַן עקשנות געצופּט די האָר אויף דער גאָמבע, ווי ער וואָלט זיי וועלן אינגאַנצן אַרויסרייסן. זיין שטערן האָט זיך נאָך טיפער פאַרקנייטשט און זיך אַראָפּגעלאָזט מיט אַן אייזנפעסטער מחשבה איבער די אויגן. און, צוממעסטנדיק מנשהן מיט אַ שטרענגן בליק פון הינטער דער גאָלדענער בריל, האָט ער געזאָגט:

— און איר האָט נישט אָנגעצונדן אַ ליכט, געעפנט די טיר, נאָכגעזען, נאָכגעקוקט, גאָרנישט, האַ?

— פאַרוואָס גאָרנישט? — האָט געענטפערט מנשה — וואָס בין איך אַ יידענע? זענדיק, אַז דאָ איז טאַקע קיין שפּאַס נישט, בין איך אויף

גיט אַראָפּ פון בעט, אָנגעצונדן דעם לאָמפּ און... געעפנט די טיר. כ'קוק —
גאָרנישט, ס'איז פינצטער. כ'טופּע מיט די פיס, כ'שריי אָפּשיק — גאָר־
נישט! טראַכט איך מיר: צי האָט מיר געחלומט? צי גלאַט פּעסע האָט
מיר פאַרדרייט אַ קאָפּ? דערווייל טופּע איך ווייטער, כ'קוק, נעם מיר די
אויגן אַרויס, כ'שפּעקוליר — וואָס זאָל איך אייך זאָגן? — נעכטיקע
טעג! מאַך איך דאָך צו די טיר און — ווי נאָר כ'דריי אויס דעם רוקן —
היידאַ! מ'רייסט באַ דער טיר!

דאָ האָט זיך דער ייד מיט די באָרוויסע פיס, מיט דער לאַנגער באָרד און
מיטן קאַפּל אויפן קאָפּ, געווענדט צו בינמען:

— כ'בעט דיך, בינם, פרעג אים נאָר, צי ער חייסט נישט, אויב דערינען
נאַ די שכנים האָט מען אויך עפּעס געהערט?

— איר קענט אים דאָך פרעגן אַליין! — האָט בינם געענטפערט.

דער ייד האָט זיך אַרומגעזעען, אַז ווירקלעך, ער קען פרעגן אַליין.

— איר ווייסט נישט, מנשה, צי דערינען, די שכנים, האָבן אויך עפּעס
געהערט?

נאָר די שכנים און די שכנטעס זענען אַלע דאָ געווען אין שטוב און
האָבן געשוואוירן, אַז זיי האָבן נישט געהערט קיין מינדסט. זיי האָבן זיך
געלייגט שלאָפן אַזוי ווי אַלע טאָג, נישט אַנענדיק קיין שלעכטס, און
ערשט שפּעטער, אַז זיי האָבן געהערט עפּעס געוואַלדן, זענען זיי גע־
קומען דאָ אַריין צו לויפן, אין איין שרעק און איין ציטערניש, אויפ־
כאַפּנדיק זיך פון סאַמע בעסטן שלאָף.

דאַן, אין דער שטילקייט, וואָס איז איצט אײַנגעטרעטן, איז געווען צו
באַמערקן, אַז די מוחות פון די מענטשן, וואָס זענען זיך דאָ צוזאַמענגע־
לאָפן, אַרבעטן שווער און פינצטער אונטער די שיידלס. צו דאָט זאָל
זיין אַ קאַץ, האָט זיך קיינעם נישט געלייגט אויפן שכל. אויב עס האָלט
געווען אַ קאַץ, וואָלט זי זיך דערשראָקן פאַר מענשן און אַנטלאָפן, און אויב
זי וואָלט צוריקגעקומען, וואָלט זי דען גראָד ווידער צוגעקומען צו מנשהס
טיר? נאָר וואָס דען איז עס געווען? דאָ האָבן זיך זייערע טונקעלע טראַכטונ־
גען אָנגעשטויסן אָן אַ וואַנט פון פינצטערניש און נעפּל. די נאַכט דרויסן איז
געווען ווייט און פינצטער, און דאָס, וואָס די דאָזיקע מענטשן האָבן גע־
זוכט, איז געווען דרויסן, אין דער ווייטער נאַכט, ערגעץ צווישן הימל

און ערד, צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע רעטענישן און געהיימנישן, וואָס בלאָנדזשען אַרום אינם אומענדלעכן רוים.

און פּלוצלינג איז די דאָזיקע שווערע שטילקייט איבערגעריסן געוואָרן. עס האָט זיך דערהערט דאָס רייסן באַ דער טיר... אין דעם דאָזיקן גערויש, וואָס האָט זיך מיט אַ שרעקלעכער אומהיימלעכקייט אַדורכגעטראָגן איבער דער שטוב און זיך אָנגעהאָנגען, ווי אַ באַרג, איבער די קעפּ פון די מענטשן, איז געלעגן עפּעס אַ פאַרצווייפלונג. צי איז עס געווען דאָס צאַפּלען פון אַ רעטזלהאַפטן וועזן, אָדער טאַקע נישט מער, ווי דאָס גראַבלען פון אַ קאַץ, אַ הונט? אַלע זענען בלאַס געוואָרן און האָבן מיט אַן אינסטינקטיווער האַסט אומגעווענדט די קעפּ אַהין, צום פינצטערן קיכל; די אויגן זענען באַ אַלעמען שיער נישט אַרויסגעשפּרונגען פון די לעכער. דער לאָמער גוי האָט ענדלעך באַגריפן, וואָס דאָ קומט פאָר; ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף די קני, אַראָפּגעבויגן דעם קאָפּ, פרום פאַרמאַכט די אויגן, געצלמט זיך און מיט אַ ברומענדיקער שטים גענומען מורמלען אַ געבעט צו גאָט דעם פאָטער, צו גאָט דעם זון, צו גאָטס מוטער, צום הייליקן גייסט און צו אַלע אַנדערע הייליקע, וואָס האָבן איינגעטיילט צווישן זיך די הערשאַפט איבער אונדזער קליין וועלטל.

— האַ... האַ... אָבער אַן אָנשיקעניש! אָבער אַן אָנשיקעניש! — האָט אַ ברום געטון דער ייד מיט דער לאַנגער באָרד.

— איר וועט נישט זיין שטיל?! — האָט אַ געשריי-געטון בינם מאַרגוליס.

נאָר אין דער אייגענער מינוט האָט דאָס גראַבלען באַ דער טיר אויפגעהערט. בינם האָט נאָך אַלץ אָנגעשטרענגט דאָס אויער, נאָר ער האָט גאָרנישט מער געהערט. דאַן האָט זיך אויסגעמאָלט אַ פאַרדרוס אַרום זיינע ברעמען, און ער האָט מיט גרויס צופרידנהייט צוזאַמענגעפּרעסט די ליפּן. אים האָט זיך שוין געהאַט געדאַכט, אַז אָט-אָט הייבט ער אָן דערקענען לויטן קראַצן, וואָס דאָס איז אַזוינס, — נאָר אין דער סאַמע וויכטיקסטער מינוט האָט אַלץ מיטאַמאָל אויפגעהערט. צו אַלדי רוחות, דאָס איז אַ פאַסקודנע שפּיל! אַ שאָטן האָט זיך געלייגט איבער זיין ברייטן שטערן, און ער האָט אַן אומגעדולדיקער און אַ צערייצטער, גענומען צייכענען עפּעס מיט אַ פינגער אויפן טיש.

— נו, האָט איר געהערט?... — האָט מנשה קוים אַרויסגעשטאַמלט.

בינם האָט געוואָרפן אַ בליק אויף דעם דאָזיקן נעבעכדיקן מענטשן. ער איז געשטאַנען אַן איינגעהויקערטער, ווי דאָס רעטעניש, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּילט הינטער דער טיר, וואָלט זיך אים געלייגט אויפן רוקן; ער האָט נישט געוואוּסט, אויף וואָס אָפּצושטעלן די אויגן, און האָט אויסגעזען ווי אַ שכּור אָדער אַ משוגענער.

— געהערט, געהערט... — האָט בינם געענטפערט, צוריקהאַלטנדיק קוים דעם שמייכל פון מיטלייד, וואָס האָט אים צוזאַמענגעצויגן די ליפּן.

דערנאָך, אַז ער האָט זיך אַביסל באַרויקט, האָט ער צוגעגעבן:

— און אויב עס גראַבלט שוין יאָ הינטער דער טיר, איז מאַי כּולא האַי? וואָס האָט איר מורא, ס'וועט אייך אַ ביס־טון? איר וואָלט זיך געקאָנט רויק שלאָפן, און זאָל באַדיי גראַבלען ביז אין טאָג אַריין.

אַלע האָבן געפילט דעם אמת פון די ווערטער, דאָך האָבן זיך אַלע באַצויגן צו זיי נישט ערנסט; אויך בינם אַליין האָט דאָס נאָר געזאָגט אין שפּאַס. ער האָט זיך גענומען אַרומקוקן צווישן די פּאַרזאַמלטע און זיך אָנגערופן:

— פונדעסטוועגן וואָלט מען באַדאַרפט כאַפּן דעם גנב... דאָס גלייכסטע וואָלט געווען, עמיצער פון אונדז זאָל זיך אוועקשטעלן הינטער דער טיר און אים אָפּהיטן... אפשר איר, רב יואל?

דער ייד מיט דער לאַנגער באָרד און מיטן קאַפּל אויפן קאָפּ איז בלאַס געוואָרן.

— מילא, זאָל זיין איך... — האָט ער געזאָגט מיט אַן אומזיכערער שטים — און אפשר וועט גיין אַ צווייטער?

דאָ האָט זיך אַרויסגעכאַפּט איינער אַ יונגערמאַנטשיק מיט אַ קורץ, שוואַרץ בערדל:

— איך וועל גיין!

נאָר דאָס ווייב זיינס, וועלכע איז אויך דאָ געווען, האָט זיך אַרויסגעוואָרפן אויף אים, ווי אַ ווילדע קאַץ.

— פאַר אַ כּפּרה וועסטו דאָ מיר זיין! — האָט זי געשריגן אַ צעפּלאַמטע און אַ צעקאָכטע.—קוקט נאָר אָן מיין שמשון הגבור! פּרוּאוו נאָר שטעלן אַ טריט—די אויגן וועל איך דיר אויסקראַצן! בינם קען נישט גיין, אויב ער איז אַזאַ חכם? דו יועסט מיר זיין דאָס כּפּרה-הינדל פאַר אַ גאַנצער שטאָט?

און זי האָט געטופּעט מיט די פיס און האָט אויסגעזען אין אי־

שרעקלעכער אויפרעגונג, ווי אַ הון, וואָס שפּרינגט אין דער הייך, פּאַטשט מיט די פליגלען, רייסט מיט די נעגל, ווארפט זיך און שטרויבט זיך, כדי צו פארהיטן די הינדלעך, וואָס מען וויל בּאַ איר צורויבן.

רבֿ יואל האָט זיך באַנוצט מיט דער געלעגנהייט, אָפּגערוקט זיך אן אַ זייט און זיך אַוועקגעשטעלט דאָ, אַ צוזאַמענגעקורטשעטער, אַז מען האָט אים כמעט נישט מער אַרויסגעזען. דאָס שטיין נעבן בינמען איז פאַר אים נישט געווען קיין געשעפט; פון דעם, האָט ער געוואוסט, וועט קיין גוטס נישט אַרויסקומען. וואָס קען מען וויסן, וואָס פאַר א שטן דאָ האָט זיך פאַרקליבן, און גיין ארויס דרויסן אין דער פינצטערניש אַריין, איז דאָס אייגענע, וואָס אַריינקריכן צום טייוול גלייך אין זאַק אַריין.

בינם האָט זיך אַרומגעקוקט, ווי ער וואָלט וועלן אָננעמען עפּעס א באַשלוס. נאָר די געדאַנקען זענען אים מיטאַמאָל ווידער צעשטרייט געוואָרן. פעסע האָט פּלוצלינג טיף אָפּגעזיפצט און זיך אַ ריר־געטון אין איר שטול בּאַם פענצטער. זי איז אויפגעקומען פון איר איבערטריבענער, פאַרשטאַרטער רויקייט; זי איז אַזוי ווי צוריקגעשליידערט געוואָרן פון יענער זייט לעבן דאָ אַהער, אין דעם טאָל פון טומל. און, צוזאַמענלייגנדיק די הענט ווי צו אַ געבעט, האָט זי גענומען שאָקלען מיטן קאָפּ און געזאָגט מיט אַ ניגון פון תחינה גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין:

— אוי, רבונו של עולם, האָסטו אָנגעשיקט אַ שוואַרץ־פינצטער באַגעבנהייט אויף מיין הויז... אוי, טאַטע־פאָטער, האָסטו אָנגעשיקט אויף מיין שטוב אַ קטב־מרירי... הלואי וואָלט די זון נישט אויפגעשטאַנען און נישט אונטערגעגאַנגען יענעם בייזן טאָג, ווען ס'איז געווען אָנגעצייכנט פאַר מיר דאָס ביטערע אומגליק...

זי האָט ווידער אַ זיפץ־געטאָן און האָט אויך איצט, שטילשווייגנדיק, אַלץ נאָכגעשאָקלט מיטן קאָפּ, ווי זי וואָלט נאָך גערעדט ווייטער, נאָר שוין אָן ווערטער. אַלע אין שטוב זענען געבליבן דערשיטערט, פעסעס רייד האָבן זיך, ווי מיט מעסערס, איינגעשניטן בּאַ יעדן אין האַרצן און זענען געבליבן הענגען אין דער לופט, ווי שטיקער פאַרגליווערטער טרויער.

און זי האָט ווייטער גערעדט:

— הע, מנשה, כ'האָב דיך נישט געבעטן, זאָלסט גיין לאָזן איבערזען די מזוזה? זאָג מנשה, הע, כ'האָב דיך נישט געבעטן?

אַזוי האָט זי גערעדט צו מנשהן, כאָטש זי האָט אפילו נישט קיין בליק געטון אַהין צו אים; זי האָט נישט גערעדט צו מנשהן, נאָר צו זיך אַליין.

דערנאָך האָט זי זיך אויפגעשטעלט און זיך געלאָזט ערגעץ גיין, נישט קוקנדיק אויף קיינעם און נישט זעענדיק גאָרנישט פאַר זיך. זי איז צוגעגאַנגען ביז צו דעם שאַנק בא דער קעגנאיבערדיקער וואַנט, אומגעקערט זיך צוריק צום פענצטער, דערנאָך, פאַרבייגייענדיק פאַר בינמען, האָט זי אים פאַרטשעפּעט:

— העי, בינם, איר ווילט כאַפּן דעם גנב, וואָס? זעט ליבערשט, דער גנב זאָל נישט אייך כאַפּן. ער שטייט דרויסן, גייט אַרויס צו אים, כאַפּט אים!

דערנאָך, שפּאַצירנדיק ווידער פונם פענצטער צו דער שאַנק, האָט זי ווייטער גערעדט:

— זאָגט מיר, ליבע מענטשן, מיט וואָס האָב איך געזינדיקט? זאָגט מיר, כ׳וועל פאַסטן, כ׳וועל תשובה־טון, כ׳וועל גיין אין די שטרימפּ, כ׳וועל פּייניקן מיין לייב... הנה לעבן, אפשר קענט איר מיר זאָגן, מיט וואָס מיין זינד איז אַזוי גרויס? אפשר איר, רחל־לאהשי? און איר, חנה־הינדעשי, אפשר קענט איר מיר זאָגן, מיט וואָס מיין זינד איז אַזוי שרעקלעך?

די ווייבער האָבן גענומען רעדן אַלע מיטאַמאָל, באַרויקן פעסען און זי טרייסטן; אַלץ איז דאָך שוין, ברוך־השם, אין אָרדענונג און מיט גאָטס הילף, וועט מען שוין מער קיין שלעכטס נישט הערן. נאָר פעסע איז געווען טויב און בלינד. פאַרבייגייענדיק פאַר מנשהן, האָט זי זיך אָנגעכאַפּט אָן אים:

— און וועגן לעמפּל דערציילסטו גאָרנישט? ווי דו ביסט געגאַנגען עפענען די טיר און האָסט געוואָלט כאַפּן דעם גנב, האָט ער פאַרבלאָזן ס׳לעמפּל און ביסט געבליבן שטיין אין א שוואַרץ־פינצטערער פינצטערניש?

דערצייל, דערצייל, זאָלן מענטשן וויסן אונדזערע גרויסע נסים...

און זי האָט שפּאַצירט ווייטער, געטריבן פון עפּעס אַן אויפרעגונג, פון עפּעס אַ צעמישונג און פון עפּעס אַ משוגעת, וואָס האָט זי אַרומגעכאַפּט. אירע אויגן האָבן אומהיימלעך אַרויסגעפינקלט פון איר איינגעפאַלענעם, טויט־בלאַסן געזיכט. זי האָט שפּאַצירט, אַזוי ווי אַ פאַראורטיילטער צום טויט, וואָס גייט אַרויף און אַראָפּ איבער זיין איינזאַמער קאַמער, אי

דער צייט, וואָס דער טויט וואַרט אויף אים הינטער דער מויער; ער גייט פון וואַנט צו וואַנט און פילט, ווי די לעצטע האָפענונגען לעשן זיך אויס און שטאַרבן אָפּ אין זיין פאַרקלעמטן האַרצן; בלויז איין נעפּל־האַפּטע, טונקעלע אַנונג טרייבט אים נאָך פון ווינקל צו ווינקל און יאָגט אים צו זיין ווילדן שפּאַציר: אפשר וועט זיך עפענען איינע פון די דאָזיקע פיר קאַלטע, שטומע ווענט, און עפּעס אַ שמאָלער, לאַנגער שטעג וועט זיך אויסשפּרייטן פאַר אים, פאַרבעטן אים צו זיך, אויפנעמען אים און אים אַרויספירן ערגעץ אויף אַ פריי, ווייט פעלד, וואו דער הענקער וועט אים נישט געפינען. און ענדלעך איז פּיַסע, צוקומענדיק צו איר שטול, געפאַלן אויף איר, אַ צעבראָכענע. זי איז געווען מיד און איז געבליבן זיצן אין דער פריערדיקער פּאָזע, אַ פאַרגליווערטע, ווי אַ געשטאָרבענע.

די מעשה מעגן דעם פאַרלאָשענעם לעמפּל איז אַדורכגעלאָפן, ווי אַן עלעקטרישער פונק, צווישן דעם עולם. דאָס איז געווען עפּעס אַזוינס, וואָס קיינער האָט נאָך נישט געוואוסט, דאָס האָט אַריינגעבראַכט אַ ביי ליכט אין דער זאַך אַריין, אָדער בעסער געזאָגט, דאָס האָט געוואָרפן אויף דער זאַך נאָך מער פינצטערניש. עס הייסט, חוץ דעם רייסן באַ דער טיר, האָט עמיץ אויסגעבלאָזן ס׳לעמפּל, ווען מנשה האָט זיך געלאָזט נאָכפאָרשן. אַ באַוועגונג איז אַדורכגעלאָפן דורך אַלע; אפילו רב יואל, וואָס האָט זיך פאַרשטעקט אין אַ זייט, האָט זיך קוים געקענט איינהאַלטן, ער זאָל זיך נישט אַרויסכאַפּן מיט אַ פראַגע, וואָס דאָס איז אַזוינס געווען. עטלעכע יידן האָבן זיך אַרומגעשטעלט אַרום מנשהן, און בינם האָט אים גענומען אויספאָרשן אויפסניי:

— פאַרוואָס דערציילט איר טאַקע נישט? איז טאַקע אויסגעגאַנגען ס׳לעמפּל?

— וואָס וועט איר זי האָרכן! — האָט מנשה געענטפערט — זי איז אַ יידינע... אַז כ׳האָב צוגעקלאַפּט די טיר, איז פונם שטויס פאַרלאָשן געוואָרן ס׳לעמפּל, איר פאַרשטייט?

דער יונגערמאַנטשיק מיטן שוואַרצן בערדל האָט געלאַכט, אַנדערע יידן האָבן געקוועטשט מיט די פּלייצעס, וואָרום די זאַך איז שוין איצט געווען צופיל פאַרהוילן. זיי האָבן שוין איצט נישט געקענט גלייבן אָן קיין שטויסן און אָן נאָך אַזעלכע זאַכן. בינם האָט נישט געוואוסט, וואָס ער

זאָל זאָגן, און האָט אַרויסגעשטאַמלט:

— און דאָס גראַבלען אַרט אייך גאָרנישט, הע?

— וואָס זאָל עס מיך אַרן? — האָט געענטפערט מנשה.

די דאָזיקע דרייסטקייט איז געווען אַ געקינסטלטע. ער האָט זיך אַביסל געשטאַרקט, כדי זיך אפשר צו ווייזן פאַר בינמען, אָדער כדי נישט איינגאַנצן צו פאַרלירן דעם קאָפּ. ער איז געווען נאָך ברוינער, ווי פריער, דער שווייס האָט אים נישט געוואָלט אַראָפּ פון שטערן, ער איז געווען ענלעך צו אַ מענטש, וואָס פאַרמאַכט די אויגן, כדי נישט צו זעען דעם שטיין, וואָס פליט אים מיט אַ געוויש גלייך אין קאָפּ אַריין.

דאַן, אַז ס׳איז אריינגעטרעטן אַ שווייגן, און דאָס רייסן בּאַ דער טיר האָט זיך פּלוצלינג ווידער אָנגעהויבן, האָט בינם אַ טאַפּ-געטון באַם אַרבּל דעם יונגערמאַנטשיק מיטן שוואַרצל בערדל, אַ רוק-געטון זיך דאָס היטל אַרונטער, די אויגן דאָבן זיך אים צעבליצט הינטער דער גאָלדענער בריל און ער האָט גענומען ווינקן מיט דער האַנט צו אַלע אַרומיקע און האָט געפליסטערט:

— שש... שש... שש... נאָר שטיל, נאָר שטיל... נישט פון אָרט... אַ מינוט... ששש...

אַלע האָבן פאַרהאַלטן דעם אָטעם, און ס׳איז אַריינגעטרעטן אַ טויטע שטילקייט. דאָס גאַנצע הויז, אַלע מענטשן און די ווייטע נאַכט דרויסן האָבן געשוויגן, אַ מין שווייגן, אין וועלכן ס׳האָט זיך געפילט אַ גרויסע אָנגעשטרענגטקייט און עפּעס אַ קוואַל. אַלע האָבן געוואָלט עפּעס דערגיין, אויפכאַפּן מיט זייערע אָנגעשטרענגטע אויערן אָט דאָס ווילדע, צעלאָזענע רעטעניש, וואָס באַהאַלט זיך דאָ ערגעץ, פאַר דער סאַמער נאָז, און מאַכט ליצנות פון אַן עולם מענטשן. אין דעם דאָזיקן שווייגן איז געווען אַן עקשנות, אַ צאָרן און אַן אויפרעגונג. בינמס גרויסע אויערן זענען אַזש רויט געוואָרן, זיין גריבערדיק געזיכט האָט זיך נאָך מער פאַרטיפט און זיך איינגאַנצן פאַרלוירן אונטער דעם אַרויסגערוקטן, הערשעריש, אַלץ-פאַרכאַפּנדיק שטערן, אין וועלכן עטלעכע בלויע אָדערן זענען אָנגעשוואָלן געוואָרן, ווי זיי וואָלטן וועלן אַרויסשפּרינגען פון הינטער דער הויט.

— זייט אַלע שטיל... ששש... איר ווייסט וואָס? אין בין דערגאַנגען, אַז דאָס — ווי זאָל איך עס אָנרופן — די קאַץ, דער הונט... קראַצט נאָר דעמאָלט, ווען מיר אַלע שווייגן... איר פאַרשטייט? דאָ מוז עפּעס שטעקן...

ס'מוז עפעס זיין, צו אַלדי רוחות... די זאַך איז אפילו נאָך נישט קלאָר, נאָר — איר פאַרשטייט שוין? בלויז ווען מיר שווייגן... ששש... ששש...

ער האָט געפּליסטערט גאַנץ שטיל, נאָר אַזוי, אַז אַלע זאָלן אים הערן. רב יואל האָט זיך געוואָלט אַרויסכאַפּן, אַז ער האָט דאָס אייגנטלעך אויך שוין באַמערקט; נאָר ער האָט מורא געהאַט זיך אָנצורופן, וואָרום בינמס פריערדיקער פאַרשלאָג, ער זאָל אַרויסגיין דרויסן נאָכזעען, האָט אים גע- האַט צו שטאַרק איבערגעשראָקן. מנשה האָט טרויעריק געשמייכלט מיט די אויגן, ווי ער וואָלט וועלן זאָגן, אַז ער ווייסט אויך שוין דאָס, אַז ער האָט דאָס באַמערקט באַלד אין אָנהייב פון דער דאָזיקער מיאוסער גע- שיכטע, און כאָטש אַלע האָבן דאָס פאַרשטאַנען פון זיך אַליין, דאָך האָט דאָס קיינער נישט אַרויסגעזאָגט; דעריבער האָבן אַלע אויפגענומען בינמס ווערטער, ווי עפּעס נייעס.

בינם האָט ווידער אַ כאַפּ געטון באַם אַרבל דעם יונגערמאַנטשיק מיטן שטאַרצן בערדל, האָט גענומען ענערגיש ווינקען מיט די הענט אויף אַלע זייטן און האָט ווידער געפּליסטערט;

— ששש... איר ווייסט וואָס? וואַרט, וואַרט... מיר איז עפּעס איינגעפאַלן... עפּעס אַ געדאַנק איז אַדורכגעפלויגן דורך זיין מוח, ווי אַ בליץ, און האָט אַ וואָרף געטון אַ שטיק כישוף-ליכט אויף דער געדיכטער פינצטערניש פון דער דאָזיקער געהיימנישפולער געשיכטע. נאָר דאָס איז נישט געווען קיין געדאַנק, דאָס איז געווען אַ גאַנצער קנויל פון אָנגעגן און השערות, וואָס האָבן אויפגעטרייסלט אויף אַ ווײַלע זיינע נערוון; און אַז ער האָט געוואָלט אַרויסזאָגן, וואָס אים איז אייגנטלעך איינגעפאַלן, האָט ער באַלד איינגעזען, אַז ער האָט נאָר געהאַט אַ טעות, אַז ער איז פאַרלוירן געוואָרן אין דער נעץ פון זיינע אייגענע געדאַנקען, אַז ער איז פאַרבלענדט געוואָרן, אַז ער ווייסט אייגנטלעך נישט מער, וואָס אַזוינס ער האָט געוואָלט זאָגן. בינם מאַרגוליס האָט דערפילט אַ געהיימע האַנט, ער האָט דערפילט דאָס געלעכטער פונם גורל. ער האָט זיך דערשראָקן פאַר זיין גרויסער אומטעכטיקייט און בעמערקנדיק, אַז אַלע אַרום וואַרטן מיט אַ געשפּאַנטער אויפמערקזאַמקייט אויף זיין גליקלעכן איינפאַל, האָט ער אַרויסגעשטאַמלט מיט גרויס פאַרלעגנהייט:

— מיר מוזן נאָכזעען... צו אַלדי רוחות, מיר מוזן עס פאַקן! נאָר שטיל שטיל... ווער גייט מיט?

נאָר ער האָט געמוזט גיין אַליין, וואָרום קיינער איז נישט מיטגעגאַנגען. שטייענדיק נעבן דער טיר, האָט ער דערפילט אַ לייכטן ציטער. דאָס גראַבלען האָט אינגאַנצן אויפגעהערט, נאָר דאָס האָט אים נישט איבערראַשט, וואָרום ער האָט עס פאָראויסגעזען. אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער פאַרשטייט שוין איצט אַלע געהיימע קונץ-שטיקלעך און ווענדונגען פון דעם דאָזיקן רעטעניש. אַלזוי, אויף יענער זייט טיר, דאָ הינטערן ברעט, שטייט עס, אָט דאָס, — ווי זאָל ער עס אָנרופן? עס מוז האָבן דערהערט, אַז ער קומט-צו צו דער טיר, כאָטש ער איז אייגנטלעך צוגעגאַנגען אויף די שפיץ נעגל... נאָר אָט באַלד וועט עס אָנהייבן אויפסנייַ דאָס געהיימע שפיצל פון גראַבלען און רייסערייַ. עס וועט דאַן זיין זייער לייכט צו דערקענען, וואָס עס איז אַזוינס, אַ הונט, צי אַ קאַץ, צי... צום טייוול, קיין שד איז עס דאָך זיכער נישט! אָ, זאָל עס נאָר אָנהייבן רייסן, דאַן וועט בינם אַן עפן-טון די טיר, גיך, גאַנץ גיך, אַזוי גיך, אַז גיכער קען שוין נישט זיין! אַלץ וועט קלאָר ווערן אין איין רגע... און בינם האָט מיט אַ ציטערדיקער האַנט אָנגעהאַלטן די קליאַמקע, כדי צו זיין גרייט צו עפענען אין יעדן אויגנבליק. ער האָט זיך צוגעלענט צו דער טיר מיט אַן אויער און געהאָרכט, געהאָרכט, געהאַרכט מיטן גאַנצן לייב און לעבן.

דערווייל איז דאָס רעטעניש, וואָס ער האָט געזוכט, וואָס האָט ארומגעבלאָנקעט, ווי ער האָט גערעכנט, — דרויסן. אין דער פינצטערניש — געשטאַנען נישט ווייט פון אים, אינם ווינקל, נעבן דער טיר. עס איז געשטאַנען, צונויפגעקאָרטשעט אין אַ קנויל, דער עק אַרונטערגעצויגן אונטערן דיקן בייכל, די קורצע פיסלעך איינגעבויגן, דאָס ווייסע מאָרדעלע אַראָפּגעלאָזט צו דער ערד. מיט אַ מינוט פריער האָט עס נאָך געריסן בײַ דער טיר, און ערשט ווען בינם איז שוין געווען האַרט נעבן אים, האָט עס זיך אַרומגעזען. דאַן האָט זיך דאָס הינטל אַזוי שטאַרק דערשראָקן, אַז עס איז געבליבן אַ רגע ווי באַטויבט. עס איז מיטאַמאָל אינגאַנצן צוזאַמענגעשרומפן געוואָרן און האָט קוים געהאַט מוט זיך אַוועקצוקאָלערן אויף אַ צוויי צאָל, מיט אומהערבאַרע טריט, געשיצט דורך דעם שוואַרצן שלייער פון דער פינצטערניש. פון

אַהינקריכן הינטערן קעסטל איז שוין נישט געווען וואָס צו קלערן. עס איז געשטאַנען ווי פֿאַרשטאַרט, האָט מורא געהאַט זיך אַ ריר צו טון, עס האָט מורא געהאַט אויפֿצוהייבן די אויגן, עס האָט פֿאַרגעסן אָן אַלעם און האָט בלויז געפֿילט נעבן זיך עפּעס אַ גרויסן מענטשן, אַ ווילד-פֿרעמדן, אַ שלעכטן, וועלכער האָט אָנגעיאָגט אויף אים אַ קעלט. פֿאַר-וואָס רירט ער זיך נישט אַוועק פֿון דאַנען? אַ לייכטער שוידער איז אַדורכגעלאָפֿן יעדע ווײַלע איבער דער שוואַרצער פֿעל פֿונם קליינעם הינטל און האָט אים יעדע ווײַלע פֿאַרכאַפּט באַם אָטעם. עס איז געלעגן אָט באַלד נעבן די פֿיס פֿון בינם מאַרגוליס און האָט געצאַנט מיט זײַן קליינעם קעפּל, אַז עס וועט נישט פֿון דאַנען אַרויס קיין גאַנצער.

און בינם מאַרגוליס האָט געהאָרכט און געהאָרכט. ער האָט נישט גע-וואָלט וועגן עפּעס אַ טראַכט טון, ער האָט מורא געהאַט, אַז אָט-אָט קען ער פֿאַרשפּעטיקן און דאָס דאָזיקע געהיימניש קען זיך אים אַרויסגליטשן פֿון צווישן די פֿינגער. אַרום און אַרום איז געווען פֿינצטער, און בינם איז דערפֿון געווען צופֿרידן. אים האָט זיך עפּעס געדאַכט, אַז אין דער ליכט וואָלט דאָס דאָזיקע „עטוואָס“ זיך נישט געלאָזט הערן. די מענטשן דערינען, אין דער צווייטער שטוב, האָבן זיך פֿאַרהאַלטן גאַנץ שטיל, אַזוי ווי די קרובים פֿון אַ קראַנקן, בײַ וועלכן דער דאָקטאָר ציילט דעם פּולס. זיי האָבן זיך נישט קיין ריר געטון, יעדער איז געשטאַנען אויף זײַן אָרט, אַ פֿאַרגליווערטער, זיי האָבן קוים-קוים געאָטעמט. זיי האָבן אַפֿילו נישט קיין קוק געטון איינער אויפֿן צווייטן, ווי זיי וואָלטן מורא געהאַט, אַז אַן איבעריקער בליק קען שטערן די שטילקייט. אַלע האָבן זיך געוואונדערט אויף בינמען, נאָר יעדער האָט זיך באַמיט, די דאָזיקע פֿאַרוואונדערונג אין זיך צו דערשטיקן... די שטילקייט האָט עפּעס גע-טראָגן אין איר שויס, אַלע האָבן אויף עפּעס געוואַרט, די שטילקייט האָט געשמעקט מיט עפּעס אַ גרויסער, פֿײַנלעכער אומגעדולדיקייט. עפּעס מוז דאָ געשעען, אָט באַלד מוז זיך עפּעס אויסוויקלען און אַרויסשפּרינגען פֿון דעם אַלעם... בינם האָט געפֿילט די דאָזיקע דערוואַרטונג, וואָס איז געהאָנגען אין דער לופֿט; ער איז געשטאַנען ווי אויף שפּילקעס און האָט אַזש דערשפּירט אַ שמערץ אינם לינקן אויער, וועלכעס איז געווען צוגעשפּאַרט צו דער טיר.

דערנאָך, אַז דאָס דאָזיקע אויער האָט אים אָנגעהויבן צו קלינגען, האָט

ער זיך אומגעווענדט און זיך אָנגעלענט אָן דער טיר מיטן רעכטן. דערביי איז דאָס הינטל, וואָס איז געלעגן נעבן אים, שיער נישט געפּגרט פאַר שרעק. עס האָט געמיינט, אַז דער דאָזיקער פרעמדער וויל זיך אַראָפּבייגן און עס כאַפּן. בינם האָט פּלוצלינג אַ ציטער געטון... צי באַוועגט זיך נישט דרויסן עפּעס? דאָס בלוט האָט אים האַסטיק צוגעשלאָגן צו די שלעפן, ער איז שוין געווען אין כעס, זיין געדולד האָט זיך שוין געוואַקלט. פאַרוואָס הערט מען גאָרנישט, פאַרוואָס גראַבלט נישט און רייסט נישט, נישט קוקנדיק אויף דער גרויסער שטילקייט? בינם האָט דערפילט אַ צווייפל, נאָר ער האָט אים באַלד אָפּגעיאָגט פון זיך און גענומען אָנשטרענגען דאָס אויער מיט אַ פרישן קוראַזש, ער האָט אייגנטלעך געוואוסט, אַז אין לעבן זענען פאַראַן רעטענישן, די גרויסע אייביקע וועלט־רעטענישן וועגן דעם מהות פון די זאַכן, וועגן דעם וועזן פון דער נשמה... יאָ, דאָ און דאָרט הערשט נאָך דער שאָטן פון נישט וויסן, אַ שאָטן, וועלכן קיין ליכט האָט נאָך נישט פאַרטריבן, און וועלכן ס'וועט אפשר קיינמאָל נישט מעגלעך זיין צו פאַרטרייבן. אָבער אַזאַ קלייניקייט, אַזאַ נאַרישקייט, אַזאַ שפּיי, וואָס וואָלט אַרויסגערופן אַ געלעכטער, אויב מען וואָלט עס דערציילט צווישן פאַרשטענדיקע מענטשן? דאָס איז נישט קיין רעטעניש, נאָר אַ וויץ, דאָס איז עפּעס אַ מעשה־לצים...

נאָר בינם מאַרגוליס האָט אָנגעשטרענגט זיין גאַנץ באַוואוסטזיין, כדי צו פאַרטרייבן פון זיין מוח אַלערליי טראַכטונגען. ער האָט געפילט, אַז מיטן שכל וועט ער דאָ גאָרנישט אויפטון, אַז ער וועט זיך בלויז פאַרפּלאָנטערן, און דערווייל קען אים די גאַנצע זאַך אַוועקקומען פון אונטער די הענט. ער האָט זיך געפילט שולדיק פאַר עמיצן, פאַר זיך אַליין און פאַר די אַלע מענטשן, וואָס זענען געשטאַנען דאָ דערינען, פאַרזונקען אין אַזאַ דערוואַרטונגספולן שווייגן. זיי האָבן זיך דאָך אייגנטלעך פאַרלאָזט אויף אים, אויב נישט, קען זיין, אַז זיי וואָלטן אפשר אַליין עפּעס אויפגעטון... בינם האָט זיך דערמאָנט אָן מנשהס דערציילונג, ווי ער האָט געוואַנדערט פון בעט צו דער טיר און פון דער טיר צום בעט, ווי ער האָט געשטורכעט אין טיר אַריין און האָט אויך געוואָלט כאַפּן דעם גנב. מנשה איז אַ גאַנץ וואוילער מענטש, אַ מאַנסבאַרשוין מיט שכל און מוט. און איצט טוט דאָך ער, בינם, אייגנטלעך, נישט מער, וואָס מנשה

האָט געטון פריער, אָן לאנגע נאָכטראַכטענישן, געטריבן פונם געזונטן
אינסטינקט, אין דער ערשטער, הייסער מינוט. בינם האָט דערפילט אַ
הרפה פאר זיך אליין און האָט אזש פארביסן די ליפּן, אריינקומענדיק
אין כעס אויף די קליינלעכע, שטעכעדיקע מחשבות, פון וועלכע ער האָט
זיך נישט געקענט אָפּיאָגן, וואָס זענען יעדע ווײלע, ווי אַ נודנע פליג,
צוריקגעקומען און האָבן אים באַלעסטיקט און געפייניקט מיט זייער
עקשנותדיקער צודרינגלעכקייט.

אַזוי זענען זיי ביידע געשטאנען, בינם מארגוליס און דאָס קליינע,
שווארצע הינטל, אָפּגערוקט איינער פונם אנדערן נישט מער ווי אַ
שריט. דאָס הינטל האָט געפילט דעם מענטשן און זיך געשראָקן פאר
אים; בינם האָט גאָרנישט געאַהנט. זיינע געדאנקען זענען אומבאַוואוסט-
זיניק אַוועקגעפלויגן ווייט און האָבן זיך בשום אופן נישט געקענט אָפּ-
שטעלן אין דער נאָענט. די דאָזיקע צוויי וועזנס, דער מענטש מיט זיין
אוממעכטיקן שכל און דאָס אומשולדיקע הינטל מיט זיין גרויסער שולד
און די פינצטערניש, וואָס האָט זיי ארומגעהילט — האָבן געטראָגן אין
זיך עפּעס אַ לעכערלעכע טראגיק. דאָס איז ווירקלעך געווען אַ שלעכ-
טער וויץ פון עפּעס אַ קאלטן, אומדערבארעמדיקן וויצלער
דאן, פלוצלינג — האָט זיך בינמען אויסגעדאַכט, אז ער האָט עפּעס דער-
הערט. צי האָט זיך ווירקלעך עפּעס אַ ריר-געטון דרויסן, אָדער עס האָט
אים אַ קלונג-געטון אין זיין צעווייטיקטן, אומגעדולדיקן אויער? די
האַנט האָט זיך פון זיך אַליין א ריס-געטון און אן עפן-געטון די טיר.
דאָס הינטל האָט דערפילט דעם פרייען דרויסן, די לופט פון דער וייט-
קייט, וואָס האָט אים אַרומגעכאפּט און פארשיכורט. די דאָזיקע אַכזריות-
דיקע טיר, מיט אירע פעסטע לייסטן, מיט אירע ריגלען, מיט איר שטו-
מער קליאַמקע און מיט די פורכטבאַרע קייטלען, האָט זיך ענדלעך אַן
עפן-געטון! א רגע האָט דאָס הינטל נישט געקאָנט זיך קיין ריר-טון פון
איבערראַשונג. צי איז ווירקלעך פריי געוואָרן דער דאָזיקער גליקלעכער
אויסגעבענקטער וועג? און, ארומגעכאַפּט פון אַ ווילדער פרייד, האָט זיך
דאָס הינטל מיט א משוגענער האַסט א ריס-געטון פון אָרט, זיך אַ
הייב געטון מיטן גאנצן קערפּער, אַ שפּרונג-געטון, פאַרטשעפּענדיק
בינמען באַ דער יופּעצע, באַרירנדיק זיינע שטיוול, און—מיט דער גע-
שווינדקייט פון אַ בליץ פאַרשוואונדן דרויסן, אין פינצטערן פאָדערהויז.

דאָס האָט זיך אָפּגעטון מיט אַזאַ ווילדן אימפּעט, אַז בינם איז געבליבן שטיין, ווי צעשמעטערט. דאָס רעטעניש האָט זיך אים אַרויסגעגליטשט פון צווישן די פינגער! עפּעס האָט אים אַ ריס געטון באַ דער יובעצע, פאַרכאַפּט זיינע שטיוול און זיך אַדורכגעטראָגן, ווי אַ גייסט, דורכן פּאָדערהויז — וואָס איז עס געווען? און אַזאַ שרעקלעכע מענגע פון געדאַנקען און סקרופּולן האָט אַדורכגעשטורעמט, ווי אַ געוויטער, דורך זיין מוח, אַז ער האָט שיער נישט פאַרלוירן דאָס באַוואוסטזיין. ער האָט גאָרנישט מער געקענט טון, ער איז אַרויס פון שטוב, נאָר אַדורכן מיט אַ ציטער דאָס פּאָדערהויז, אַרויסגעלאָזט זיך אין גאַס אַריין, — אַזוי ווי אַ קאַפּיטאַן, וואָס פאַרלאָזט ענדלעך דעם רודער, זעענדיק, אַז אַלץ איז שוין פאַרלוירן, אַז ער האָט שוין נישט קיין עצה אַקעגן די צעווילדע-וועטע כוואַליעס.

אין דער צווייטער שטוב איז אויסגעבראָכן אַ מהומה. פּעסען האָט זיך עפּעס אָפּגעריסן באַם האַרצן און זי איז, ווי געטראָפן פונם דונער, צו-זאַמענגעבראָכן אויף אַ שטול. די ווייבער האָבן זי גענומען מונטערן, פילדערנדיק און קוויטשענדיק און פאַרשפּרייטנדיק אַ שרעקלעכן טומל. מנשה האָט זיך געלאָזט באַרויקן די קינדער, וועלכע האָבן אויפגעהויבן אַ יללה. דער לאָמער גוי, וואָס האָט פריער געהאַלטן אין איין צלמן זיך, האָט ענדלעך באַקומען עפּעס אַ פאַרדאַכט; ער האָט גענומען ברו-מען און שעלטן די יידן און די גאַנצע וועלט. און קלאַפּנדיק מיטן שטעקן, האָט ער אַרויסגעהינקט פון שטוב, איבערוואַרפנדיק זיך, ווי אַ קאַטשקע פון איין זייט אויף דער אַנדערער, און האָט געלאָזט ווייט אויפגעשפּרייט די טיר. רב יואל האָט באַמערקט אויפן טיש אַ סידור; ער האָט אים געעפנט און גענומען זאָגן תהילים. אַנדערע יידן האָבן זיך צוגעהאַפּטן צו אים, און אַ גאַנץ רעדל איז געשטאַנען באַם טיש, ענג צוזאַמענגע-קוועטשט, שאָקלענדיק מיט די קעפּ און אָנפילנדיק די גאַנצע שטוב מיט אַ מאָנאָטאָנעם, פרומען, וואַרעמען נגון. די נאַכט איז אַלץ נאָך געווען פינצטער, כאָטש ערגעץ, אין אַ ווייטן עק הימל, האָבן זיך שוין אַדורכ-געשלאָגן די ערשטע ציטערדיקע ליכט-שפּליטערן פון דעם זומערדיקן פרימאָרגן.

V

צומאָרגנס אין דער פרי איז דאָס גאַנצע געסל געווען שוואַרץ פון מענטשן. די מעשה, וואָס האָט זיך פאַרלאָפן באַ מנשה פערקאַל, איז פאַרשפּרייט געוואָרן באַלד פאַרטאָגס, אַריינגעדרונגען אין אַלע שטובן, צוזאַמען מיט די שטראַלן פון דער אויפגעגאַנגענער זון. די באַוועגונג אין שטאָט איז געווען גרויס. אַלע זענען געקומען אין יענעם געסל אַריין, געגאַנגען דאָרטן אַרויף און אַראָפּ, געזאַמלט זיך אין רעדלעך; אָפּגעשטעלט זיך פאַר יענעם הויז, באַטראַכט עס און באַוואונדערט.

און ווירקלעך, דאָס דאָזיקע הויז האָט געהאַט אין זיך אַ סך אַזעלכ׳ס, וואָס קיינער האָט נאָך ביזן היינטיקן טאָג נישט באַמערקט. עס איז נישט געשטאַנען האַרט צוגעבויט צו די שכנותדיקע הייזער, נאָר פון ביידע זייטן אַ ביסל אָפּגערוקט פון זיי; אַזוי ווי די מענטשן, וואָס האָבן אַמאָל די דאָזיקע הייזער געשטעלט, וואָלטן פאָראויסגעזען, אַז עס וועט זיין נויטווענדיק, זיך פון דעם צווישנדיקן הויז צו דערווייטערן. עס איז געשטאַנען אַזוי ווי אַליין, אָן אַ חבר, פאַרלאָזט און אָפּגעשטויסן. פון איין זייט איז געווען אַ שמאָלער, גישט־ברוקירטער שטעג, וואָס איז שטענדיק געווען בלאָטיק און וואָס האָט אַרויסגעפירט ערגעץ אויף אַ פעלד; פוי דער צווייטער זייט איז געווען אַ קליינער, פרייער פלאַץ.

פאַרן הויז איז געשטאַנען אַ באַנק, די איינציקע באַנק אין גאַנצן געסל. דאָס איז געווען אַ ברעט, אַרויפגעקלאַפּט אויף צוויי פיס, וואָס זענען געווען אַריינגעש־אָגן אין דער ערד. און מערקווירדיק, די באַנק איז געשטאַנען אונטער די פענצטער פון מנשה פערקאַל. עטלעכע מענטשן האָבן דאָס באַמערקט, געבילדעט אַ רעדל אַרום דער באַנק און פאַרפירט וועגן איר אַ שמועס. איינער האָט זיך אַרויפגעזעצט, זיך געשאָקלט און געזאָגט:

— אַ פעסטע באַנק, צום טייוול! פעסט אַריינגעקלאַפּט!

א ייד פון אַ דערנעבנדיק הייזל האָט געגעבן דערקלערונגען:

— ווי איר קוקט אָן די באַנק, שטייט זי קיינמאָל נישט אין ווינטער, נאָר אין זומער. איר וואונדערט זיך? די מעשה איז פשוט: אַז ס׳קומט נאָך סוכות און די רעקרוטן הייבן אָן רעגירען אין שטאָט, ווייסן זיי

שוין, אַזוי גוּט ווי מען בּאַדאַרף דּראָפּרייסן בּאַנאַכט די שילדען און איינלייגן די פּלויטן, דאַרף מען אויך אַרויסרייסן מנשהס בּאַנק. אַלע טאָג אין דער פרי נאָך סוכּות, גייט מנשה אַרויס זעען, צי די בּאַנק שטייט נאָך... און דער סוף איז שטענדיק, אַז איינמאָל אין דער פרי טרעפט ער זי אַ צעדרייטע, מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף. לייגט ער זי אַריין אין דער קאַמער און נאָך פּסח שלאָגט ער זי ווי־דער אַריין.

— אַזוי... — וואונדערן זיך עטלעכע יידן.

די לאָדנס אין דעם דאָזיקן הויז האָבּן אויך צוגעצויגן די אויפ־מערקזאַמקייט פון אַ סך אַרומיקע. זיי האָבּן זיך אויסגעצייכנט מיט דעם, וואָס אין דערמיט האָבּן זיי געהאַט אויסשניטן אין דער פאָרם פין קעז־לעך. מענטשן האָבּן זיך אַרומגעשטעלט און איינער האָט דערציילט:

— איך ווייס אויף זיכער, אַז די היינטיקע נאַכט זענען בּאַ מנשהן די לאָדנס נישט געווען פאַרמאַכט... אין יעדן פענצטער איז געווען אָפן אַ לופטשיק, און די לאָדנס — אַלע אָפן...

אין פלוג וואונדערן זיך אַלע, נאָר דערנאָך כאַפּט זיך איינער אַרויס:

— נו איז וואָס?

— גאָרנישט... אָט אַזוי... כ׳דערצייל נאָר...

— וואָס, דורך די פענצטער האָט אויך אַריינגעבּאָמקעט? — פרעגט פלוצלינג איינער.

— מ׳דאַרף פרעגן פייוולען! — רופן אויס אַלע מיטאַמאָל.

און אַלע לאָזן זיך אַהין צום רעדל, וואָס שטייט אַקעגנאיבּער, אויף יענער זייט געסל, צוזאַמענגעדרענגט אַרום פייוולען. דאָס איז דער יונ־גערמאַנטשיק מיטן שוואַרצן בּערדל, וואָס איז געווען בּאַנאַכט בּאַ מנשהן אין שטוּב; ער שטייט און דערציילט פאַרשידענע איינצלהייטן, און דער עולם אַרום נייגט צו די אויערן און שלינגט איין יעדעס וואָרט.

א בּאַזונדערס גרויסע בּאַוועגונג איז געווען אין הויף, הינטערן הויז אַלע האָבּן זיך איצט ארומגעזען, אַז זיי האָבּן אייגנטלעך דעם דאָזיקן הויף נאָך קיינמאָל נישט בּאַטראַכט ווי ס׳געהער צו זיין. ער איז געווען אויסטערליש גרויס, פינפקאַנטיק, פארבּויגן אין אַ ווינקל, וואו ס׳איז געשטאַנען אַן אַלטער בּוים מיט קרומע צווייגן. איין מערקווירדיקייט האָט זיך געוואָרפן אין אויג: איינער אַ צווייג האָט זיך אָנגעשפּאַרט

אן דער וואַנט פונם הויז, וואָס איז געשטאַנען אויף יענער זייט, אָנגעלענט זיך אן דער וואַנט מיט אַלע זיינע פינגער, ווי ער וואָלט זי ווען ערשט נישט די דאָזיקע וואַנט, וואָלט זיך אפשר דער צווייג ברייט פונאַנדערגעוואַקסן, און דער גאַנצער בוים וואָלט באַקומען אַן אַנדער אויסזען. די וואַנט איז געווען אַ שטערונג; עפּעס אַן אָנגעשטרענגטקייט איז געלעגן אויף דעם דאָזיקן בוים, מאַנכע צווייגן זענען געווען צעקנאַקט פאַר מידקייט און אויסגעבויגן ווי פון קרעמפּן.

אין אַן אַנדער ווינקל פונם הויף איז געשטאַנען אַ ברונעם. אויף דעם דאָזיקן ברונעם איז געלעגן עפּעס אַן אַלטערטימלעכקייט, ער איז געווען נידעריק צו דער ערד, אַרומגעבויט רונדיק מיט ברעטער. דאָס גאַנצע שטעטל האָט אייגנטלעך גענומען וואַסער פונם טייך, דער ברונעם איז דאָ געשטאַנען גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין. ער איז געווען פון אויבן פאַרשלאָגן מיט ברעטער; נאָר איין ברעט איז געווען אָװעקגעבראָכן. אַז מ׳האָט אַריינגעקוקט אינעווייניק, האָט מען נישט געזען קיין וואַסער, נאָר אַ גרינעם דעק. דאָס וואַסער מוז זיין געווען אונטער דעם דאָזיקן דעק, אַ באַהאַלטנס, אַ טונקלס, אַ שווייגנדיקס. פון דאָ אונטן האָט אַרויפגעשלאָגן אַ מעטאַלענע שטילקייט, וואָס האָט אַזש געקלונגען אין די אויערן, אַזוי ווי אַן עכאָ פון אַ ווייטער, נישט הערבאַרער שטים. דער ברונעם האָט אַרויסדערציילט אַ לעגענדע, די לעגענדע פון די פּאַרצייטיקע ברונעמס, בײַ וועלכע ס׳האָבן זיך אָפּגעשפּילט ליבעס־סצענעס, איבער וועלכע מ׳האָט מלחמה געהאַלטן און וועלכע זענען שפּעטער אפשר אויך פאַרוואַקסן געוואָרן מיט מעך און פאַרשלאָגן געוואָרן מיט ברעטער. דאָ, אונטער די ברעטער און אונטערן מעך, רוט אַן אָפּקלאַנג פון יענע ראָמאַנצן און פון יענע קריגס־טראָמפּייטן, וואָס האָבן געשאַלט אַמאָל, אין די אַלטע צייטן. טיילמאָל אין זומער האָט דאָ אַרויסגעקוואַקעט אַ פאַרבלאָנדזשעטע זשאַבע. די יינגלעך אין די חדרים האָבן דערציילט, אַז טיף אין ברונעם וואוינט אַ פאַרשאָלטענע נשמה.

נאָך אַ גרעסערער געדראַנג איז געווען אינם טויער פון הויז און אין פאָדערהויז, צווישן די טירן פון די שכנים. מנשהס וואוינונג האָט אויפגעהערט צו זיין דאָס אייגנטום פון מנשה פערקאַל; זי איז געוואָרן אַ רשות הרבים, מענטשן זענען דאָ אַריין און אַרויסגעגאַנגען, ווי בײַ זיך אין דער היים. יעדער איינציקער האָט געהאַלטן פאַר זיין חוב, צו באַ-

טראַכטן גענוי די טיר פון מנשהס שטוב, פון אויסנווייניק און אינעווייניק, די קליאַמקעס, די ריגלען, איטלעכן שפּאַלט. עס האָט זיך געדאַכט, אַז אויף דער דאָזיקער טיר זענען נאָך פאַרבליבן סמנים פון באַנאַכט, אַז אַ שאַרף אויג קען פון איר עפּעס אַראָפּלעזן. יעדער האָט באַטראַכט די טיר מיט אַ שווייגנדיקער מינע, מיט אַן אויסטערלישן ערנסט. די מזוזה איז געווען אַראָפּגענומען, מנשה האָט זי אַוועקגעטראָגן צום סופר, אויף צו לאָזן איבערזעען. אויפן אָרט פון דער אַראָפּגענומענער מזוזה זענען פאַרבליבן צוויי גרויסע נעגעלעך און אַ העלער פלעק, וועלכער האָט דערציילט, אַז די צוים, וואָס האָט אָפּגעהיטן די שטוב, איז אַוועקגעריסן געוואָרן און געמאַכט אַ וועג פאַר די פרייע ווינטן, וואָס בלאָזן פון ער-געץ... אויך די טירן פון די איבעריקע שכנים זענען געוואָרן באַקוקט פון אַלע זייטן; נאָר דאָ איז גאָרנישט געווען צו באַמערקן, אַ חוץ דעם וואָס דאָ האָבן אויך געפעלט די מזוזות, — וואָרום אַלע שכנים האָבן זיי, צוזאַמען מיט מנשהן, אַוועקגעטראָגן צום סופר אויף איבערצוזעען. מענטשן האָבן געפּרוּווט עפּעס צו דערגיין בײַ פּעסען, — כאָטש זיי האָבן שוין אייגנטלעך געוואוסט אַלע איינצלהייטן; נאָר פּעסע האָט נישט געענטפערט אויף קיין שום פראַגן. זי האָט זיך אַרומגעדרייט אין דער שטוב, ווי אַ שטומע, און האָט נישט צומאָל געוואָרפן אַ בליק אויף די אַלע, וואָס זענען דאָ אַריין און אַרויס. זי איז געווען פאַרטיפט אין זיך. זי האָט אָנגעטון די קינדער, געמאַכט אַ פייער — מיט עפּעס אַ נערוועזער האַסטיקייט. זי האָט געהאַט אַרומגעוויקלט דעם קאָפּ מיט אַ טיכל, וועלכעס איז פון אויבן נאָך געווען אַרומגעהילט מיט אַ גרעסער טוך; — כאָטש די זון איז געשטאַנען אַ פלאַמענדיקע, הויך אין הימל און האָט אַרומגענומען די גאַנצע ערד מיט אַ גלאַנציקער רייף; די לופט האָט ווי-ברירט מיט שטראַלן, וועלכע האָבן אָנגענעם געגרייצט די נערוון און אויפגעהייטערט די געמיטער. ס׳איז געווען איינער פון די שענסטע זומער פרימאָרגנס. די זון האָט שטיפעריש אַריינגעדרונגען אין דער שטוב פון מנשה פערקאַל און, ווי צום שפּאַס, אויסגעלייגט זיך אין ליכטיקע שטרייפן אויף דער פאָדלאָגע און אויף די ווענט; זי האָט אַרומגעטאַנצט

אַרום פּעסען, אַזוי ווי די שטראַלן, וואָס טאַנצן אַרום אַ שטיק אייז.

ס׳איז אַדורך אַ קלאַנג, אַז מנשה און די איבעריקע שכנים גייען שוין צוריק פונם סופר מיט די מזוזות. דאַן זענען דער הויף, דאָס טויער און

דאָס פּאַדערהויז געוואָרן לער; אַלע זענען אַרויס אין גאַס אַקעגן די אָנקומענדיקע. ווירקלעך, די שכנים זענען געקומען, מיט די מזוזות אין די הענט; נאָר מנשה איז נישט געווען צווישן זיי. אן אומגעהייער גרויס ראָד האָט זיך אויסגעבילדעט אין מיטן גאַס; די שכנים זענען געווען ווי געפאַנגען און האָבן געמוזט אַלץ דערציילן.

— כשר! כשר! אַלע כשר! — האָבן זיי געשריגן, הייבנדיק אין דער הויך די הענט מיט די מזוזות און שטורכנדיק מיט די אַנדערע הענט, כּדי זיך צו מאַכן אַ וועג דורכן געווימל.

דאָס וואָרט „כשר" האָט נישט געהאַט די ווירקונג, אויף וועלכער מ'האָט גערעכנט. פאַרקערט, אין ערשטן אויגנבליק זענען אַלע געבליבן אַנטוישט און האָבן נישט געפונען קיין וואָרט. אַ שאָטן איז אַדורכגעלאָפן איבער די קעפּ פון די מענטשן. ווי אַזוי איז דאָס מעגלעך, אַז די מזוזות זאָלן זיין כשר? אַלע האָבן אַ רגע געשוויגן, און אין דעם דאָזיקן שווייגן איז געווען עפּעס אַ מורא, וועלכע האָט אַרומגעכאַפּט דעם עולם, נישט קוקנדיק דערויף, וואָס די וועלט אַרום איז געווען אַ קלאָרע, אַ פרייע, אַ מונטערע און אַ שמייכלדיקע.

— מנשהס מזוזה אויך? — האָט ענדלעך זיך אָנגערופן רב יואל, וועלכער האָט גענומען דעם סאַמע לעבהאַפטסטן אָנטייל אינם געדראַנג.

— אויך! אויך! — האָבן געענטפערט די געקאַנגענע, וואַרפנדיק זיך אויף אַלע זייטן, כּדי צו געפינען אַן אויסוועג דורך די לעבעדיקע ווענט, וואָס האָבן זיי אַרומגעצוימט. און ענדלעך איז מאַנכע פון זיי געלונגען זיך אַדורכצושטופּן. בלויז איינער איז געבליבן אין דער נעץ, און ער האָט געמוזט דערציילן אַלע איינצלהייטן.

— אַז מ'איז אַהינגעקומען מיט די מזוזות צו רב געצלען, האָט שוין רב געצל אַלץ געוואוסט... האָט ער זיך גלייך געוואַשן די הענט, אָנגעטון די ברייל און גענומען קודם-כּל איבערזעען מנשהס מזוזה. מ'האָט געזען, אַז ער קוקט מיט ביידע אויגן... ער האָט זיך אַריינגעטון אין דער מזוזה מיט לב ונפש. און פּלוצלינג גיט ער זיך אַ רוק-אַרויף די ברייל אויפן שטערן, גיט אַ בליק אויף מנשהן, וועלכער איז דערווייל געשטאַנען ווי אויף קוילן, און זאָגט נישט מער, ווי דאָס איינע וואָרט: כּשר...

דאָס דאָזיקע וואָרט האָט זיך ווידער אַדורכגעטראָגן איבער די קעפּ פון די מענטשן, ווי אַן אָנזאָג פון עפּעס נישט גוטס. ס'האָט אַ קלונג-געטון אין

דער לופט די ברומענדיקע שטים פון רב געצלען, דעם אַלטן סופר, מיט דעם לאַנגן, ווייסן פּנים, אַרומגערינגלט מיט דער ווייסער באָרד און ווייסע פּאות, און מיט די צוויי טונקעלע, שטרענגע אויגן, וואָס האָבן געלויערט אונטער די ווייסע, דיקע ברעמען, ווי אַ קוואַל צווישן ביימער.

— מנשה הערט דאָס וואָרט, ווערט ער בלאַס ווי קרייד... הייבט ער אָן בעטן רב געצלען: רב געצלשי קרוין, אפשר האָט איר פאַרזעען?... זייט מוחל, אפשר נאָכאַמאָל?... הכלל, רב געצל רוקט ווידער אָן די בריל, קוועטשט דעם שטערן און בייגט דעם רוקן איבער דער מזוזה... ער קוקט, קוקט, גייט צו צום פענצטער, אַקעגן דעם ליכט, באַזעט די מזוזה פון אַלע זייטן, זוכט אַהין, זוכט אַהער... דער „שדי" איז אָן פּגם, אַלע שעכעלעך אויף דער „שין" זענען אין אָרדענונג, אינעווייניק, די אותיות — אַלץ ווי ס'געהער צו זיין. גיט ער אים שטילשווייגנדיק צוריק די מזוזה און זאָגט ווידער דאָס איינע וואָרט: כשר... הכלל, אפשר וועט איר מיך שוין אַדורכלאָזן?

— זאָגן וואו איז אַהינגעקומען מנשה? — האָבן אויסגערופן עטלעכע שטימען

— לאָזט מיך אַדורך, ער איז געגאַנגען צום רב! ער איז געגאַנגען צום רב פרעגן אַ שאלה! — און באַפרייענדיק זיך פון איינעם אַ ייד, וואָס האָט אים אָנגעהאַלטן בײַ דער לאַץ, איז אים ענדלעך געלונגען, מיט דער הילף פון אַ פעסטן שטויס, אַדורכצוקריגן זיך צווישן דעם געדיכטן ראָד.

דער עולם האָט זיך איינציקווייז צעשטרייט, אַזוי ווי ס'צעשטרייען זיך די וואָלקנס אין הימל. דאָ און דאָרט האָבן זיך געבילדעט נייע קופּקעלעך, וועלכע זענען געשטאַנען אַ ווײַלע אויף אַן אָרט און זיך באַלד צעגאַנגען און אָנגעזאַמלט זיך אויף אַ צווייטן אָרט. דער עולם האָט זיך באַוועגט, אַזוי ווי ס'באַוועגן זיך אַראָפּגעפאַלענע בלעטער, וואָס צעשפּרייטן זיך אַמאָל אויף אַלע פיר זייטן און ווערן באַלד ווידער צוזאַמענגעיאָגט אין אַ גרויסן הויפן. באַזונדערס געדיכט זענען געווען די רעדלעך אַרום רב יואלן. רב יואל, כאָטש ער האָט שוין צען מאָל דערציילט און איבערדערציילט אַלץ, וואָס ער האָט געוואוסט, דאָך האָט ער יעדע ווײַלע אויסגעפינען אַ נייע אייגנצלהייט, וועלכע האָט אַלעמען געשפּאַנט; ער האָט צוגעצויגן מיט זיינע השערות און אויפטוען וואָס אַמאָל אַ גרעסערן קרייז.

וועגן מנשהס גיין צום רב, האָט רב יואל געהאַט זיין באַזונדערע מיינונג.

— ער וואָלט מיך געפרעגט, וואָלט איך אים געזאָגט ס'אייגענע וואָס דער רב — האָט געזאָגט צום אַרומיקן עולם — איך וואָלט נישט געהייסן מאַכן קיין לאַנגע שהיות, נאָר זיך גלייך אַרויסציען פון הויז...

און גלעטנדיק די לאַנגע באָרד, האָט ער צוגעגעבן:

— און וואָס מיינט איר, די איבעריקע שכנים וואָלט איך געהייסן בלייבן? אַפילו קיין טאָג נישט! אַפילו דעם ערל וואָלט איך שוין נישט געגינען איבערצונעכטיקן דאָ אַ נאַכט. איר קענט דאָך דעם לאָמען בעטלער, ער וואוינט דאָ אויבן, אָ...

רב יואל האָט אָנגעוויזן מיט אַ פינגער, און אַלע אויגן האָבן זיך געווענדט אַרויף צום דאַך-פענצטער, וואָס האָט אין דעם מאָמענט נעבלישטשעט, ווי צעפלאַסן זילבער אַקעגן דער זון. עטוואָס ווייטער פונם דאַך-פענצטער איז געשטאַנען דער קוימען, פון וועלכן אַ באָטשאַן האָט זיך אין דעם מאָמענט אַ הייב-געטון און זיך אַ לאָז-געטון אַ קעגן דעם בלויען הימל. דאָס בלישטשענדיקע פענצטער, דער רויטער קוימען, דער טונקעלער באָטשאַן, די ווייטע לופט, אין וועלכער ער איז געשוואומען, ווי אין אַ ים, דאָס גאַנצע הויז, וואָס איז געשטאַנען אַרומגענומען מיט שווייגן, אַפילו די זון, וואָס האָט זיך מיט קראַפט און מוט געהויבן וואָס אַמאָל העכער, — דאָס אַלץ האָט איצט געהאַט עטוואָס אומבאַגרייפלעכס, איבער דעם אַלעם האָט געשוועבט אַ שאָטן. אַ טונקעלער טראָפּן איז אַריינגעטריפט געוואָרן אין דער אַרומיקער וועלט און זי פאַרשלייערט מיט אַ סודות-דיקן נעפל.

— ער האָט געהאַט אַ פעקל... ער האָט געהאַט אַ פעקל... — האָט רב יואל געזאָגט נאָך אַ ווײַלע שווייגן — האָ, האָ, גאָר אַ שיינע מעשה געווען, גאָר אַ שיינע מעשה... עפּעס אַ קליינינקייט? דאָ האַק און בראָק און דאָ וויל עס נישט איינשטילן אַ רגע... לא עלינו, לא עלינו... כ'וואָלט עס אסור נישט געגלייבט, ס'זאָלן קומען אַפילו הונדערט מענטשן און מיר שווערן מיט די הייליקסטע שבועות...

— פונדעסטוועגן איז מנשה נישט-קשה פון אַ מענטשל — האָט זיך אָנגערופן עמיצער.

— גייט שוין... — האָט געענטפערט רב יואל -- מילא, וואָס קענען מיר,

מענ׳זשן, דאָ אַריינרעדן מיט אונזער שכל... מסתמא איז ריכטיק... אויבן האַלט מען רעכענונג... נאָר, אויב ס׳קומט שוין יאָ צו רייד, טאָ לאָמיר זיך נישט נאַרן: פאַרוואָס זאָל אַ מענטש טאָקע נישט אַלע אינדערפרי קומען אין בית־מדרש אַריין צום דאַווענען? וואָס איז, דער „ראשית חכמה יראת ה׳״ האָט שוין אויפגעהערט?

און מאַכנדיק אַן ערנסטע מינע, האָט ער גענומען פליסטערן:

— איר געדענקט דאָך אַוודאי אַלע מנשהן פון פאַר דער חתונה... און פעסען געדענקט איר דאָך אַוודאי אויך נאָך?... מילא, ווייסט איר דאָך, אַז זי איז געווען אַ שיין מיידל... נו, איז וואָס? אויף דעם האָבן מיר דאָך דעם פסוק: שחורה אני ונאוה... אַלע יידישע מיידלעך זענען, גאָט צו דאַנקען, שיינע קינדער... חוץ דעם ווייסן מיר דאָך אויך עפּעס דעם „שקר החן והבל היופי״... כ׳וויל דאָ אַפילו נישט איבעררעדן, נאָר די צוויי לייט האָבן זיך נישט פיין אויפגעפירט... פע, גאָרנישט פיין... ליבע, שמיבע, ווי קומט אַזוינס, כ׳בעט אייך זייער, צו יידישע קינדער?

און רב יואל האָט געהאַט אַ פּנים, ווי ער וואָלט זיך געפילט שטאַרק באַליידיקט פון מנשהן. אַלע אַרום האָבן צוגענייגט די אויערן.

— פעסעס טאַטע, עליו השלום, האָט געוואוינט אין איין הויז מיט מיין שווער... זיי זענען געווען שטענדיק די בעסטע גוטע פריינט. ממש, נפשי קשורה בנפשך. האָט אַפילו דער שווער, עליו השלום, אָפּגערעדט רב יחיאלן, עליו השלום, פונם שידוך... כ׳ווייס וואָס, יאָ אַן אָרנטלעכער מענטש, נישט אַן אָרנטלעכער מענטש, פאַרט אַ שניידער־יונג. נאָר רב יחיאל האָט זיך אַלץ פאַרענטפערט: אַ בעל־מלאכה, אַ פאַרדינער, וואָס איז?... איר ווייסט דאָך דעם פסוק: תורה שאין עמה מלאכה?... דערווייל אין מען גאָר געוואָר געוואָרן, אַז די צוויי לייט האָבן הינטערן פאָטערס רוקן, שטילערהייט, אָפּגעשמועסט צווישן זיך דעם שידוך... געהערט אַ מעשה?! פעסעלע, אין ווייסן בלוזקעלע, מיט די רויטע ליפּעלעך און מיט די צוויי שוואַרצע אייגעלעך... און מנשהלע, מיט דעם קליינעם היטעלע, מיט די דינע וואָנסעלעך און מיט דעם קורצן רעקעלע.

רב יואל האָט אַ ווײַלע געשוויגן.

— מ׳דאַרף אַפילו נישט איבעררעדן, וואָרום, ווי זאָגט מען עפּיס, חטאת נעורים... אַ מענטש איז יונג, איז אים גריגג... אַ יונג פערדל לויפט פון באַרג... אָבער היינט, ביסט שוין אַ בעל־הבית, האָסט שוין קינדער, ביסט

שוין אַ ייד מיט אַ באָרד, און פּעסע, מ׳שטיינס געזאָגט, אויס רויטע ליפּעלעך, אויס שוואַרצע אייגעלעך, אַ יידענע ווי אַלע יידענעס, אָן קונצן, טאָ וואָס איז דאָ דאָס כ׳ווייס וואָס? וואָס איז די גדולה?

און ער האָט צוגעגעבן, איינרוימענדיק ווי אין סוד:

— ווי זאָגן יידן: רש״י איז נישט משוגע... כ׳בעט אייך זייער, אין דעם אייגענעם הויז וואוינען דאָך נאָך יידן, — טאָ פּאַדוואָס, איר זאָלט מיר לעבן, האָט עס גראָד צוגעטראָפן צו מנשהן — האַ? זאָגט, אַדרבא, אויב איר פאַרשטייט יאָ דאָס, זייט מיר מפרש..

אַלע אַרום האָבן טיף געשוויגן.

— פונדעסטוועגן, אַז ר׳האָט אַרבעט, לאָזט ער נישט אַרויס קיין אָריִמאַן... — האָט זיך ענדלעך אָנגערופן אייגער, מיט אַן אומדרייסטער שטים.

— גייט שוין, גייט! — האָט זיך אָנגעבייזערט רב יואל — אין ראש־השנה־דיקן דאַווענען שטייט: ותשובה ותפלה וצדקה... צוערשט גייט: תשובה, — טאָמער האָט אַ מענטש, חלילה, עפּעס אויפן האַרצן, זאָל ער תשובה טון. דערנאָך גייט: תפלה, — א ייד איז מחויב צו דאַווענען דריי מאָל אין טאָג: שחרית, מנחה און מעריב און שבת און יום־טוב נאָך אַ פערטע תפילה: מוסף. און ערשט צום סוף, אויף דער גוטער לעצט, שטייט: וצדקה... איר פאַרשטייט? היינט אויב...

נאָר רב יואל האָט נישט דערענדיקט זיין געדאַנק. פון דעם גאַנצן עולם, וואָס איז געשטאַנען אַרום אים, איז ער געווען דער ערשטער, וואָס האָט באַמערקט פון ווייטנס עפּעס א געדראַנג און אַ געשטוס.

— צי קומט נישט דאָרט אָן מנשה? — האָט זיך רב יואל אַ כאַפּ־געטון.

דאָס גאַנצע רעדל האָט זיך צעשפּרייט, אַזוי ווי ס׳צעשפּרייט זיך אַ מחנה בינען. מנשה איז אָנגעקומען, באַגלייט פון אַ גרויסן עולם. ער האָט באַוועגט מיט די הענט און געשאָקלט מיטן קאָפּ אויף אַלע זייטן, וואָרום פון אַרום און אַרום האָט מען אים באַשיט מיט פראַגן און אים פאַרשטעלט דעם וועג. ער האָט שוין אַ פּאָר מאָל דערציילט דאָס אייגענע און האָט יעדע ווילע געמוזט אָנהייבן אויפסניי, וואָרום עס זענען צוגעקומען אַלץ נייע מענטשן. רב יואל, אַדורכשטופּנדיק זיך דורך אַלעמען, האָט אים אָנגעכאַפּט באַביידע קלאַפּעס.

— נו, מנשה, טאַקע כשר, און רב געציל האָט טאַקי צוויי מאָל איבער-געזזעען? האַ, האַ... און וואָס האָט געזאָגט דער רב?

— ער האָט געהייסן אַרויסציען, און האָט געהייסן זאָגן אַלע שכנים, זיי זאָלן זיך אויך אַרויסציען — האָט מנשה, אַזוי ווי אַ זייגער, איבערגעחזרט ווידער אַמאָל דאָס אייגענע.

— נו, וואָס האָב איך געזאָגט? — האָט רב יואל אַזש אַ שפרונג-געטאָן.— זאָגט אַלע, וואָס שטייט דאָ אַרום, איר האָט אַלע געהערט? איר געדענקט אַלע מיינע ווערטער?

און ער איז געווען אַזוי אויפגערוימט, אַז ער האָט זיך גענומען די דרייסט-קייט צו ווענדן זיך צו אַ סטראַזשניק, וואָס איז פּונקט פאַרבייגעגאַנגען:

-- איר האָט געהערט, פּאַניע פּאַווליוק, וואָס דער ראַבין האָט געזאָגט?

פּאַווליוק, וועלכער האָט זיך אַרומגעדרייט צווישן עולם, ווי אַ האָן צווישן הינער, האָט אָפּגעמאָסטן רב יחיאלן מיט אַ שטרענגן בליק:

— כ׳וועל אייך דאָ געבן א ראַבין! — האָט ער געענטפערט — כ׳וועל אייך באַלד נעמען אין קאָזע אַריין!

רב יואל איז בלאַס געוואָרן. נאָר ער האָט נישט פאַרלוירן דעם מוט און האָט געפּרוּווט איינגעמען דעם סטראַזשניק מיט גוטע רייד.

— איר וועט אַריינקומען, פּאַניע פּאַווליוק, שבת אינדערפרי... — האָט ער געזאָגט מיט אַ ליבהאַרציקן שמייכל אויף די ליפּן — כ׳האָב שטיין אַ וואונדערלעך ביסל בראָנפן, אַ טייער ביסל בראָנפן, אַ שמעקעדיקס, גע-שטעלט אויף פּאָמעראַנצן-שאָלעכץ... און ס׳ווייב וועט אויכוואַרטן מיט אַ שטיקל פרישן קוכן מיט ראָזשינקעס...

נאָר די דאָזיקע מאכלים, וועלכע דער סטראַזשניק האָט שטענס טועם גע-ווען אין יידישע הייזער, האָבן איצט פאַרלוירן פאַר אים זייער צויבער. ער איז געווען אומצופרידן פונם גאַנצן טומל; דאָס האַרץ האָט אים אָפּילו נישט דערלאָזט צעיאָגן דעם עולם, נאָר אים האָט פאַרדראָסן, וואָס די לייט האָבן זיך אַזויפיל דערלויבט אין זיין געגנוואַרט.

— שוויג שטיל! — האָט ער אָנגעשריגן אויף רב יואלן, ווענדנדיק זיך שוין צו אים אויף „דו״ — און זאָלסט מיר נישט מער קומען אויף די אויגן!

רב יואל איז באַ זיך אַ ביסל אַראָפּגעפאַלן. דער סטראַזשניק איז אַוועקגעגאַנגען אַנדערשוואו און רב יואל איז געבליבן אַ ווײַלע שטיין אומאַנטשלאָסן, נאָר ער איז גיך צו-זיך געקומען און האָט זיך אַוועקגעלאָזט צו מנשהן, געוואָר ווערן, ווי ער האַלט עפּעס מכּוח אַ נײַער דירה.

VI

באַם אַרויסציען זיך פון די שכנים איז אין געסל געווען אַ גרויסע באַוועגונג און אַ טומל. כּמעט אַ האַלבע שטאָט האָט צוגעהאָלפן באַ דער אַרבעט. מ'האָט געדאַרפט צוטיילן, נישט דערלאָזן, אַז יידן זאָלן נאָך איבערנעכטיקן אין דעם דאָזיקן הויז. מ'האָט געדאַרפט פאַרענדיקן אַלץ, איידער ס'וועט צופאַלן דער אָוונט; טאָמער וועט זיך איבערחזרן אַזאַ שרעקלעכע נאַכט, ווי די פריערדיקע, זאָלן כאָטש בלייבן ליידיקע שטובן, פאַרשלאָגענע פענצטער, און זאָלן נישט די פינצטערע כּוחות אָפּשפּילן זייער מיאוסע שפּילעריי צווישן לעבעדיקע מענטשן.

סיר און פענצטער זענען געווען אָפן, מ'האָט אַרויסגעטראָגן מעבל פון אַלע זייטן. אויב איינער פון די שכנים האָט נישט אויף דער געשווינד געקאָנט באַקומען ערגעץ אַ דירה, האָבן זיך שוין געפונען גוטע מענטשן, באַקאַנטע אָדער קרובים, וואָס האָבן פריי געמאַכט אַ ווינקל פון זייער אייגענער שטוב. דער אינטערעס אין שטאָט איז געווען גרויס. אַלע האָבן אַרויסגעוויזן זייער מיטגעפיל, יעדער איז געווען גרייט צו העלפן די געליטענע מיט אַלע מעגלעכקייטן. אַפילו קריסטן האָבן אַרויסגעוויזן באַ דער זאַך אַ באַזונדער גוטהאַרציקייט און מיטלייד. דאָס אומגליק איז אַרויס פון די ענגע גרענעצן פון יענעם הויז און איז געוואָרן אַ שטאָט-זאַך. דער גורל, וואָס האָט זיך אָנגעהאָנגען איבער יענעם הויז, האָט אָנגעוואָרפן אַ שאָטן אויך איבער אַלע אַנדערע הייזער; אַלע האָבן געפילט, אַז די געהיימע האַנט, וואָס האָט זיך אויסגעקליבן דאָס דאָזיקע אָרט אויף אָפּצוטון אירע שפּיצלעך, האָט אויך געקאָנט אַרייַנטרעפן אין וועלכן עס איז אַנדערן אָרט; אַלע האָבן זיך געפילט פאַרברידערט, אונטער דער דראָונג, וואָס איז געהאָנגען איבער זייערע קעפּ.

מנשהס שטוב איז, ווי פריער, געווען פול געפּאַקט מיט מענטשן. דעריבער,

כאָטש בּאַ די איבעריקע שכנים איז שוין די אַרבּעט געווען אין סאַמע ברען, איז נאָך דאָ גאָרנישט געטון געוואָרן. ערשט רב יואל, אַריינקו־מענדיק דאָ, האָט געפּרואווט אריינברעגען אין דער זאַך עפּעס אַן ענדערונג.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ גוט־יאָר? — האָט ער זיך צעשריגן. — נאָך נישט געהערט די מעשה? וואָס שטייט מען? וואָס קוקט מען? שאַפט ליבּערש אַ דירה! העלפט פּאַקן די זאכן!

און ער האָט דעם עולם פשוט פונאַנדערגעטריבּן.

— אויבּ דאָס געשטיי וועט אַלץ נישט נעמען קיין סוף — האָט ער געזאָגט — וועט מען נישט קומען צו ן רז! אָט איז שוין עלף אַזייגער, און איידער מען וועט זיך אַרומקוקן, וועט שוין דער טאָג זיין אויף יענער זייט שטאָט. צי ווילן טאַקע אַלע, אַז מנשה מיט זיין הויז־געזינד זאָלן נאָך דאָ פּלייבּן, חלילה, אַ נאַכט?

די נייגעריקייט פון עולם איז אַפילו נאָך נישט געווען געזעטיקט; אַלע האָבּן זיך דאָ אַרומגעדרייט און פאַרשלונגען מיט די אויגן די גאַנצע שטוב, אין וועלכער יעדע זאַך האָט איצט געהאַט אַ געהיימע באַדייטונג. מענטשן האָבּן גענומען אין האַנט אַריין מנשהס גרויסע שניידער־שער, געדרייט זי צווישן די פינגער, ווי די דאָזיקע טויטע זאך האָלט געקאָנט עפּעס אויסזאָגן און דערציילן; די בּליקן האָבּן זיך אָנגעהאָנגען אָן די בּעטן, וואָס זענען געשטאַנען נישט אויפגעבּעט, מיט צעוואָרפענע קישנס און אַ צעשאַרטן ליילעך; איינער האָט זיך אַוועקגעשטעלט און געטראַכט אַ שטומע טראַכטונג איבּער דעם גלאַנציקן בּילד פון רב יצחק־אל. נ״י, וואָס איז געהאָנגען איבּערן קאָמאָד. אַלע האָבּן נאָכגעשפּירט מיט זייטיקע בּליקן פעסען, בּאַטראַכט אירע איינגעזונקענע אויגן, וואָס זענען געווען אַרומגערינגלט מיט בּלוילעכע ראנדן... מאַנכע האָבּן געפּרואווט רעדן עפּעס מיט די קינדער, וועלכע זענען אַרומגעגאַנגען, ווי אָפּגעשמיסענע, מיט טרויעריקע פּנימלעך און מיט צעשראָקענע אויגן. צווישן די פיר ווענט פון דער דאָזיקער איינפאַכער שטוב, אין וועלכער ס׳איז אייגנטלעך קיין שום בּאַזונדערס נישט געווען, איז פאָרט געווען אַ סך אַ זעלכעס, וואָס האָט צוגעצויגן די מענטשן, עפּעס זיי איינגערוימט און בּאַרוישט זייערע געדאַנקען מיט מיסטישע זעונגען.

נאָר רב יואלס ענערגישער אַרויספאָר האָט געהאַט אַ ווירקונג; די

יוארט „נאכט“ האט אנגערירט א געהיימע סטרונע און דערמאנט אלעמען, אז מ׳דארף נישט בלויז קוקן, נאר אויך עפעס טון. מאנכע האבן זיך אנגעהויבן צו צעגיין, אנדערע זענען געבליבן, כדי צו העלפן פאקן די זאכן. רב יואל האט זיך אויסגעטון די יובעצע, פעסטער צוגעצויגן דעם פאסעק ארום די הויזן און א רייב-געטון איין האנט אין דער אנדערער. ער איז שוין געווען א ייד אין די יארן; די לאנגע באָרד איז געווען גע-פלאכטן ווייס און שווארץ, די דיקע נאז איז געווען רויטלעך, און דער בליק — א פייכטער; נאר ער האט זיך אויסגעצייכנט מיט דער געשווינ-דיקייט און האסטיקייט פון א יונגן. ער האט נישט געמאכט קיין לאנגע שהיות; איידער אן אנדערער האט זיך ארומגעקוקט, וואס דא איז אזוינס צו טון, האט ער שוין געהאט צראפגעווארפן אויף דער פאדלאגע א גאנצן שטויס דעקן מיט קישנס, אראפגעלאזט זיך אויף די קני, ארומגעוויקלט דאס בעטגעוואנד מיט א ליילעך און געמאכט דערפון א גרויסן פאק. דער-נאך, זעענדיק, אז איינער א ייד שטייט נאך נעבן דער קליידער-שאנק און טראכט, ווי אזוי ארויסצונעמען פון דאנען די זאכן, האט ער א רוף-געטון:

— בטלן! גייט איר און צענעמט דאס צווייטע בעט, און צו דער שאנק לאזט צו מיך!

אין א קורצער ווילע זענען שוין ביידע טירן פון דער שאנק געווען ארויס-גענומען פון די זאוויאסעס און די שופלעדער פון אונטן זענען געווען ארויסגעריטשט. רב יואל האט ארויסגענומען פון אינעווייניק די מלבושים און אויסגעלייגט זיי אויף א גרויס ליילעך, וועלכעס ער האט אויסגע-שפרייט אויף דער פאדלאגע. נאר ער האט נישט געקאנט ענדיקן זיין זאך אומגעשטערט: צוויי פארשוין זענען געשטאנען אקעגנאיבער און אראפגענומען דעם וואנט-שפיגל פונם האק.

— לאזט מיך צו! לאזט מיך צו! — האט רב יואל אויסגעשריגן. — איר וועט צעברעכן!

ער האט געהאלפן אראפנעמען בשלום דעם שפיגל און האט אים מיט גרויס פארזיכטיקייט אוועקגעשטעלט אין א ווינקל. דערביי איז פאר אים געווען א שטערונג א שטול, וואס איז געשטאנען אין מיטן שטוב. דערי-בער האט רב יואל, נאכדעם ווי ער האט זיך אפגעפארטיקט מיטן שפיגל, צוזאמענגענומען אלע שטולן און זיי ארויפגעשטעלט אויף דעם

גרויסן שניידער־טיש, אויף וועלכן מנשה פלעגט צושניידן די שטיקלעך אַרבעט. ער האָט זיי געשטעלט איינע אויף דער צווייטער, מיט די פיס אַרויף, פאַר ליכטן מיט די זנגלענס. און די דאָזיקע שטולן האָבן אויסגעזען, ווי זיי וואָלטן, אין אַ ווילדן שפּאַס, צוזאַמענגעלאָפן זיך פון אַלע ווינקלען און אַרויפגעשפּרונגען אויפן טיש, כדי צו פירן אויבן עפּעס אַן אומבאַוועגלעכן טאַנץ.

נאָר פלוצלינג האָט זיך רב יואל אָן עפּעס דערמאָנט:

— כ׳ווייס פון אַ דירה! — האָט ער אַ זאָג־געטון, ווי צו זיך אַליין — אויף מיין וואָרט, ווי כ׳ווייס פון אַ דירה!

און ער האָט זיך צוריק אָנגעטון די יובעצע, כדי זיך צו לאָזן אין גאַס אַריין. פאַרן אַוועקגיין האָט ער זיך נאָך אַרומגעקוקט, צי אַלץ גייט צו, ווי ס׳געהער צו זיין.

— און איר, מנשה, — האָט ער געזאָגט — דאַרפט זיך אויך נישט אַרומדרייען אָן אָפּגעקאָטערטער! לייגט צו אַ האַנט, העלפט עפּעס טון, און איר, פעסע, פאַרלאָזט זיך אויך נישט בלויז אויף פרעמדע! זיי וועלן אייך נאָך מאַכן, חלילה, אַ שאָדן.

און ער איז אַוועק אין גאַס אַריין.

מיט צוויי שעה שפּעטער איז ער שוין געווען צוריק. ער האָט ערליידיקט זיבעציק זאַכן מיט אַמאָל. ער האָט אָפּגעטרעטן אין דער היים, אָפּגעפּאַרטיקט דערוויל עטלעכע קונים באַ זיך אין געוועלב און באַשטעלט באַם ווייב, זי זאָל אָפּקאָכן אַ ביסל זופּ און אַהינשיקן פאַר מנשהס אָרעמע־קינדערלעך נעבעך, וואָס גייען אַרום אַ גאַנצן טאָג אומגעגעסן; ער האָט געדונגען פאַר מנשהן אַ דירה, ערגעץ אין אַ פאַרוואָרפן געסל, אין אַ צווייטן עק שטאָט. חוץ דעם האָט ער נישט פאַרגעסן זיך צו באַדינגען אין איין וועגס מיט אַ פורמאַן, פון וועלכן ער איז נישט פריער אַוועקגעטרעטן, ביז ער האָט איינגעשפּאַנט פערד און וואָגן און איז צוזאַמען מיט אים אַהינגעפאָרן צו מנשהן, כדי גלייך איבערצופירן די זאַכן אין דער נייער דירה אריין.

אַז דער וואָגן איז פאַרפאָרן פאַר מנשהס פענצטער, איז דאָס געשטיי אַרום און צרום מיטאַמאָל ווידער געוואָרן שרעקלעך גרויס. נאָר רב יואל האָט דאָס נישט דערלאָזט.

— אַ התונה אויף זיי! — האָט ער געשריגן — אַ גליק האָט זיי געטראָפן!

העלפט ליבערש אַרויסטראָגן די זאַכן! טוט זיך אויס די יובעצעס, שטייט נישט!

און אַזוי ווי אַ חברה קינדער האָבן זיך דערווייל ארויפגעכאַפּט אויפן וואָגן, האָט ער זיך געווענדט צום פורמאַן:

— גיט נאָר אַהער די בייטש! איך וועל זיי דאָ ווייזן, די שקצים! צענדליקער הענט האָבן זיך געפונען גרייט צו דער אַרבעט. די קלענערע זאַכן האָט מען דערלאַנגט דורך די פענצטער, די גרעסערע האָט מען אַרויסגעטראָגן דורך דער טיר. מנשה איז מיטגעשלעפּט געוואָרן מיטן שטראָם, ער האָט מיטגעאַרבעט צוגלייך מיט אַנדערע. דער פורמאַן און רב יואל זענען געשטאַנען פאַרשוויצטע אויפן וואָגן און פונאַנדערגעלייגט די זאַכן. דערביי האָט זיך רב יואל אַרויסגעוויזן פאַר זייער געשיקט און באַרעכנט. ער האָט אַלץ אַזוי קונציק צעשטעלט, אַז כאָטש דער וואָגן איז נישט געווען איבעריק גרויס, דאָך איז געווען פלאַץ פאַר אַלעם. דעם וואַנט-שפּיגל האָט ער אַריינגעפּאַסט צווישן צוויי גרויסע פּעק בעט-געוואַנד, אַזוי אַז ער איז געווען כמעט פאַרזיכערט פון צעבּרעכן. דאָס גלעזערנע און פאָרצעלייענע געפעס האָט ער זייער געשיקט אַריינגעלייגט צווישן די וועש און מלבושים, כדי זיי זאָלן האָבן אַ ווייך, זיכער געלע-גער. די קליידער-שאַנק האָט מען, לויט זיין עצה, ארויפגעלייגט גאַנ-צערהייט אויפן וואָגן, אין דער ברייט, איבער די פּעק בעטגעוואַנד, אַריינ-געזעצט אפילו די טירן, אַריינגעלייגט אינעווייניק טעפּ, שיסלען, לעפל, בלעכערנע כלים, און די שאַנק פאַרשלאָסן. אַזויערנאָך האָבן די דאָזי-קע קלייניקייטן נישט פאַרנומען קיין באַזונדערן פּלאַץ אויפן וואָגן. דעם גרויסן שניידער-טיש האָט מען געשטעלט איבער דער שאַנק, מיט די פיס אַרויף, אַזוי אַז צווישן די פיר פיס איז געווען פּלאַץ פאַר די שטולן און נאָך אַנדערע זאַכן. די ווענט און די לייסטן פון די בעטן האָט מען צעשטעלט אין די ווינקלען פונם וואָגן, אַרויף אין דער הייך. מנשהס פיר קינדער האָט מען אויך געגעבן יעדן, עפּעס צו טראָגן. איינס האָט געשלעפּט א טשייניק, דאָס אַנדערע אַ לאָמפּ, און די איבעריקע צוויי האָבן געהאַלטן יעדעס אַ גרויסן בלומענטאָפּ. פּעסע, כאָטש זי האָט זיך אַרומגעדרייט צווישן דעם אַלעם, ווי אויף אַ פרעמדער התונה, דאָך, אַז מ'איז געגאַנגען אַרויפשטעלן די בלומענטעפּ אויפן וואָגן, האָט זי דאָס נישט דערלאָזט. זי האָט מורא געהאַט, זיי זאָלן נישט קאַליע ווערן. די

דאָזיקע בלומענטעפּ האָט זי נאָך געהאַט פון איר עלטערן-הויז; זי האָט זיי באַקומען אַמאָל, ווען זי איז נאָך גאַנץ יונג געווען, פון עפּעס אַ באַקאַנטער גערטנערין. זיי זענען געווען עדות פון אירע מיידלשע יאָרן; צוזאַמען מיט זיך, האָט זי אַריינגעברענגט צו איר מאַן אין שטוב אויך די בלומענטעפּ, וועלכע האָבן איינגעזאַפּט אַ גרויסן טייל פון איר שטילער, קינדישער איבערגעגעבנקייט. זייערע קלייגע שטאַמען מיט דעם גרינעם געבלעטער, פון צווישן וועלכן עס האָבן אַרויסגעשמייכלט צעבליטע רויטע גלעקלעך, זענען געווען הויך צעוואַקסן און האָבן אַריבערגעשטייגט איבער די קליינע קעפּלעך פון די קינדער, וואָס האָבן זיי געטראָגן.

ענדלעך האָט זיך דער וואָגן גערירט פון אָרט. רב יואל מיט מנשהן זענען שוין אַוועקגעגאַנגען מיט אַ ווײַלע פריער, באַקוקן די נייע דירה און באַרעכענען פריער-אויס, ווי אַזוי מען וועט דאָרט צעשטעלן דאָס מעבל. פּעסע מיט די קינדער זענען נאָכגעגאַנגען פון הינטן. פּעסע האָט געהאַט אַרומגעוויקלט דעם קאָפּ מיט אַ טוך, זי איז געווען אַזוי ווי איינגעקורטשעט. די געשעענישן זענען געקומען צו שנעל איינע נאָך דער אַנדערער, אַזוי אַז זי איז געווען אין עפּעס אַ ווירוואַר; זי האָט זיך נישט געקענט פונאַנדערוויקלען אין די אייגענע געדאַנקען, זי האָט נישט געקענט גענוי באַגרייפן דעם צוזאַמענהאַנג פון דעם אַלעם. מיט אַ קורצער צייט פריער זענען נאָך די דאָזיקע זאַכן, וועלכע מען פירט פאַר איר אויפן וואָגן, געשטאַנען אין אַ געוויסן סדר, דאָס זענען געווען בעטן, שענק, טיש און בענקלעך, צווישן וועלכע זי איז אַרומגעגאַנגען ווי אין אַ גוט-איינגעאָרדנטער מלוכה, דערפילט אירע אויפגאַבן, און זיך געגאַנגען מיט אַ זיכערן שריט צו עפּעס אַ זיכערן צוועק און אָט איז אַלץ צענומען, צעלייגט, צעדרייט און פונאַנדערגעוואָרפן. און וואַרפנדיק אַ בליק אויפן וואָגן, האָט פּעסען פאַרקלעמט באַם האַרצן. זי האָט זיך נאָך פעסטער אַרומגענומען דאָס טוך איבערן קאָפּ און האָט דערשפּירט אַ קעלט אַרום זיך. זי האָט דערזען עפּעס אַ רוינע, זי האָט דערפילט, אַז זי האָט זיך פאַרלוירן אין די רויקע שטעגן פון איר ביזאַהעריקן לעבן. וואוהין פאָרט דער וואָגן און וואו וועט ער זיך אָפּשטעלן? פּעסע האָט זיך געוואַקלט אויף די פיס, וואָרום דער מישמאַש, וואָס האָט באַהערשט איר ווירטשאַפט, פונאַנדערגעוואָרפן איר שטוב און אַרויסגעשטויסן זי אויף עפּעס אַ פרעמדן

וועג, האָט אויך באַהערשט איר מוח און האַרץ, און זי האָט געהאַט דאָס אומהיימלעכע באַוואוסטזיין, אַז אירע טעג און נעכט, אַלע שעהן פון איר לעבן זענען געוואָרן פאַרווירט, צעדרייט, צענומען, צעשויבערט און צעפּלאָנטערט.

דער וואָגן איז אַרויס פון יענעם געסל, באַגלייט מיט די שטומע בליקן פון אַ גרויסן עולם, און זיך אַריינגעדרייט אין אַ צווייטער גאַס אַריין. פון אַלע טירן זענען אַרויס מענטשן, אין אַלע פענצטער האָבן זיך באַוויזן פּנימער... די מעשה, וואָס האָט פּאַסירט אין יענער גאַס, אין יענעם הויז, אין יענער שטוב, איז איצט צעריסגעפאָרן אין שטאָט אַריין, געשלעפּט זיך פּאַמעלעך פון גאַס צו גאַס און אַריינגעהויכט איר טונקעלן הויך אין אַלע ווינקלען פון שטאָט. דער פורמאַן איז גלייכגילטיק געגאַנגען נעבן פערד, געהאַלטן אין האַנט די בייטש און נישט געפּרואווט צומאָל מיט איר אַ טראַסק-טון; דאָס פערד האָט פויל געשלעפּט די פיס און טיף אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, ווי עס וואָלט אויך געוואוסט וועגן יענער מעשה און זיך וועגן איר פאַרטראַכט; די רעדער האָבן איינטאָניק געראָלט איבער די שטיינער; די הילצערנע זאַכן אויפן וואָגן, וואָס זענען געווען אַרומגעצויגן מיט שטריק, האָבן זיך געטרייסלט, אָנגעשטויסן איינס אָנס אַנדערע, ווי אומצופרידענע און דערצאָרנטע: פּעסע מיט די קינדער זענען שטילשווייגנדיק נאָכגעגאַנגען פון הינטן, ווי אויף אַ לוויה. און דער דאָזיקער קליינער צוג, אויף וועלכן אַלע דורכגייער האָבן זיך אָפּגעשטעלט און אים שטום באַטראַכט, האָט מיטגעפירט מיט זיך אַ קעלט און אַ שאָטן, וועלכע זענען אַריינגעטריפט געוואָרן אין דער גאַנצער שטאָט.

די זון האָט זיך אַראָפּגעלאָזט נידעריק. דער אָוונט איז שוין געווען נאָנט. דאָס הויז אין יענעם געסל איז שוין געווען כמעט אינגאַנצן ליידיק, אַלע שכנים האָבן זיך שוין אַרויסגעצויגן. בלויז מאַנכע האָבן נאָך אַרויסגענומען דאָס אַלטוואַרג, וואָס איז געלעגן אין די קאַמערן אויפן הויף; די ווייבער האָבן אַראָפּגענומען די וועש, וואָס איז פונקט געהאָנגען אויפן בוידעם, אַלץ איינס, צי זי איז געווען טרוקן אָדער נאַס, מאַנכע האָבן נאָך אַוועקגעטראָגן די עופות, וואָס זיי האָבן געהאַט שטיין אין שטייגן. אַלץ, וואָס האָט געלעבט און וואָס איז געווען פאַרקניפּט מיטן לעבן, איז אַוועקגענומען געוואָרן פון דאַנען. דער פּולס, וואָס האָט געקלאַפּט

צווישן די ווענט פון דעם דאָזיקן הויז, האָט זיך איינציקווייז אָפּגעשטעלט, און דאָס הויז איז ענלעך געבליבן שטיין א טויטס. דאַן, אַז דער לעצטער לעבעדיקער קלאַנג איז פארשוואונדן, איז געקומען דער ווירט, פאַרריגלט דאָס טויער און פאַרשלאָגן עס מיט אַ לייסט; דערנאָך האָט ער צוגעלענט די לאָדנס און אזוי ווי זיי האָבן זיך נאָר פארמאַכט פון אינעווייניק, האָט ער זיי פון דרויסן פארשלאָגן מיט ברעטער. דאָס הויז האָט פארמאכט די אויגן און איז געבליבן שטיין אַזוי ווי באגראָבן. די נאכט האָט זיך אָנגעוואָרפן איבער דעם, כאָטש דער הימל איז נאָך גע־
וועזן ליכטיק און די זון איז נאָך נישט געווען אונטערגעגאנגען.

מיטן אָנקומען פונם אָוונט, האָט זיך אויך שוין כמעט אינגאַנצן איינגע־שטעלט די באַוועגונג אין יענעם געסל, בלויז צוויי יונגעלייט זענען נאָך
דאָרט געגאַנגען אַרויף און אַראָפּ און זיך שטאַרק געאַמפּערט.

— פאַנאַטיזם! אבערגלויבן! — האָט זיך געהיצט איינער, אַ יונגיטשקער,
מיט אַ רונדיק קאַפּעלושל אויפן קאָפּ.

— אויב דו ביסט אַזאַ חכם, טאָ זאָג, וואָס דאָס איז געוועזן! — האָט אים
איבערגעהאַקט דער צווייטער.

— אַ מויז! — האָט אויסגערופן דער ערשטער מיט זיכערקייט.

דער צווייטער האָט זיך הילכיק צעלאַכט.

— איך וועל דיר געבן אַ הונדערטער, אַ טויזנטער, אויב דו וועסט זיך
דערוועגן איבערצושלאָפן דאָ כאָטש איין נאַכט...

זייערע שטימען האָבן אָפּגעהילכט אינם עק פון געסל, און זיי האָבן זיך
אַריינגעדרייט אין אַ צווייטער גאַס.

דאַן זענען ערשינען פון ערגעץ די סילועטן פון דריי מענטשן, וואָס זע־נען געקומען מיט שטילע שריט, אַזוי ווי מיט א גרויסער פאָרזיכטיקייט. עס זענען געווען: דער פוילישער דאָקטאָר ליפּסקי, זיין יינגערע שוועס־טער, פוילינע, און דער לערער פון דער פוילישער פאָלקס־שול, מיכאַ־ליאַק. דער דאָקטאָר האָט געטראָגן אַריבערגעוואָרפן איבער די אַקסלען אַ ברייטע שוואַרצע פעלערינע, אַזוי ווי אַ טאָגע, און אויפן קאָפּ אַ גרויסן ווייסן פאַנאַמאַ־הוט, געקניייטשט פון אַלע זייטן, מיט אומגעהייער־גרויסע ראַנדן; דער לערער איז געגאַנגען אין אַן איינפאכן, אַביסל פאַרשמעלטן שוואַרצן אַנצוג און דעם הוט האָט ער געטראָגן אין האַנט; פוילינע האָט געהאַט אויף זיך אַ גרויס טערקיש טוך, וואָס האָט זי אַרומגעהילט כמעט אַרום

אוּן אַרוּם אוּן דערגרייכט מיט די פראַנזן ביז צוּ דער ערד אַראָפּ. זי איז געווען אַ הויכגעוואַקסן מיידל, וואָס האָט אַריבערגעשטיגן מיטן קאָפּ איבער אירע צוויי באַגלייטער; איר פלאַקס־קאָלירטער קאָפּ האָר האָט אָפּגעשלאָגן צווישן די צוויי טונקל-געקליידטע מענער ווי אַ קליינע זון פון העלן מעש. די דריי מענטשן זענען געגאַנגען פּאַמעלעך, גישט אַרויסרעדנדיק קיין וואָרט, זיי האָבן בלויז געוואָרפן פרעגנדיקע בליקן אַרום אין אַרום, אויף די שטיינער פון גאַס, אויף די נידעריקע הייזלעך. זיי זענען געווען אַזוי ווי מענטשן, וואָס קומען אויף אַ לויה צוּ שפּעט, ווען מען האָט שוין אַראָפּגעלאָזט דעם מת אין קבר אַריין און דער עולם איז זיך שוין פונאַנדערגעגאַנגען. ענדלעך האָבן זיי באַמערקט דאָס הויז מיט די פאַרשלאָגענע פענצטער און זענען פלוצלינג געבליבן שטיין; בײַ פּוילינען האָט דאָס האַרץ שטאַרק אַ קלאַפּ געגעבן. „באָזשע"... האָט זי שטיל אַ מורמל געטון. די צוויי מענער האָבן געשוויגן. דאָס אָוונט-ווינטל האָט געפּאַלדעוועט די ברייטע פעלערינע פונם דאָקטאָר און אונטערגעהויבן פּוילינעס טערקישע טוך. ענדלעך האָבן זיי זיך געלאָזט גיין ווייַטער און זענען פאַרשוואונדן אין אַן עק גאַס.

און די זון איז שוין ענדלעך געשטאַנען אויפן סאַמע ראַנד פון האָריזאָנט. זי האָט געמאַכט אַ ווייטן וועג איבערן הימל, האָט אַ גאַנצן טאָג אַזוי ווי אַדורכגעשטאָכן די ערד און די לופט מיט אירע צעגליטע, וויברירנדע שטראַלן; זי האָט אַרייַנגעדרונגען אומעטום, אַדורכגעזאַפּט מיט זיך אַלץ און אַלעמען, צונויפגעמישט זיך מיט דער גאַנצער וועלט, זיך צעשיט און איבערגעגעבן, מיט אַן אומענדלעכער פרייגיביקייט און אַ יוגנטלעכער התלהבות און אָט האָט זי זיך צוריקגעצויגן, אַן איינזאַמע און איז געשטאַנען אַן אָפּגעקילטע און אַ מידע, דאָרטן ווייט, אין עק הימל, וואו עס האָט זיך נישט פאַרבלאָנדזשעט קיין איינציקער וואָלקן; זי איז געשטאַנען אַ בלוטיק-רויטע, אַרייַנגעטריפט אין דער לופט אַריין אַ ראָזאָוון ציטערדיקן שימער און געוואָרפן בלאַסלעך־רויטע שטרייפן איבער אַלע זייטן פון הימל. בלויז דאָ און דאָרט, מאַנכע פענצטער, האָבן זיך אָנגעצונדן, זיך צעפלאַקערט און צוגעשיקט אַ גאָלדיק-רויטן שימער דער אונטערגייענדער זון; מאַנכע מויערן האָבן געענטפערט מיט אַן אָפּשיין; די רויטע דאַכאָוועס אויף מאַנכע דעכער האָבן צוריקגעוואָרפן אַן אָפּגלאַנץ; מאַנכע ביימער-שפּיצן האָבן נאָך פאַרהאַלטן די לעצטע שטראַלן, פאַר-

פלאַכטן זיי מיט די בלעטער און געבילדעט אַ שטיל-לייכטנדיקן קראַנץ.
אַלץ איבעריקס האָט זיך שוין פאַרהילט מיט שאָטנס און זיך אָנגעברייט אַקעגן דער אָנקומענדיקער נאַכט.

די שטערן זענען שוין געשטאַנען אין הימל, ווען אין יענעם געסל האָט זיך באַוויזן אַ קרומע געשטאַלט, שלעפנדיק זיך און קלאַפנדיק מיט אַ שטעקן איבער די שטיינער. דער לאָמער בעטלער איז אָנגעקומען פון דאָרף, מיט אַ פולער טאָרבע אויפן רוקן. ער האָט שוין געהאַט אָן אַלעם פאַרגעסן, ער איז צו צום טויער, און געפינענדיק עס פאַרהעמערט, האָט ער גענומען קלאַפן און שטאָמפּערן און האָט ענדלעך אָנגעהויבן שרייען:

— צו אַלע טייוולאָנים פון דער וועלט! ווער האָט דאָ פאַרשלאָסן אַזוי פרי? אַ דונער זאָל עס דערשלאָגן, עפנט!

אין אַ דריטן הויז האָט זיך שטיל געעפנט אַ טיר; אַן אַלטער גוי מיט אַ גרויען קאָפּ איז אַרויסגעקומען פון דאָרט און צוגעגאַנגען צום בעטלער.

— שש, קלאַפּט נישט, קלאַפּט נישט.. גייט אַוועק פון דאַנען... דאָ האָט זיך באַזעצט דער טייוול...

דער לאָמער בעטלער האָט זיך פלוצלינג אָן אַלעם דערמאָנט.

— גאָט מיינער! גאָט מיינער! — האָט ער אויסגערופן מיט אַ קלאָג-שטים און האָט זיך גענומען אַוועקגיין פון דאַנען, קלאַפנדיק האַסטיק מיטן שטעקן אָן די שטיינער פון גאַס. ער האָט זיך שוין צומאָל נישט אומגעקוקט, ער איז אַוועק פון דאַנען אַזוי גיך, ווי עס האָבן אים נאָר דערטראָגן די לאָמע פיס. אין אַ ווײַלע אַרום איז ער אַרויס פון יענעם געסל און זיך געלאָזט צוריק אויפן וועג צום דאָרף צו.

VII

משה פערקאָל האָט נאָך דעמזעלבן אָוונט געפּרוּווט פונאַנדערשטעלן דאָס מעבל אין דער נייער דירה, לויט דעם פּלאַן, וואָס ער האָט אויסגעטראַכט נאָך פריער, צוזאַמען מיט ר׳ יואלן; נאָר ער איז געווען מיד און מאַט, די הענט האָבן אים נישט געדינט, ער האָט נישט גע-

וואוסט, וואָס ס׳טוט זיך מיט אים, און האָט זיך בשום אופן נישט געקאָנט פונאנדערקלייבן אין דער קופּע זאַכן, וועלכע מ׳האָט פון וואָגן גלייך ארייגעוואָרפן אין שטוב אַריין, צונויפגעמישט אַלץ אינאיינעם. פון נישט שלאָפן אַ גאַנצע נאַכט האָט ער געהאַט רויטע אויגן; פון דעם טומל, אין וועלכן ער איז געווען פאַרטראָגן אַ גאַנצן פעליקן טאָג, האָט ער געהאַט אַ צעמישעניש אין קאָפּ; ער האָט אַ גאַנצן טאָג גאָרנישט געהאַט אין מויל און דורך דער דאָזיקער קורצער צייט איז ער עפּעס קלענער געוואָרן, די פּלייצעס זענען אים געוואָרן שמעלער, דער האַלדז דינער, די נאָז שפּיציקער, די אויגן איינגעזונקענער, און דאָס בלאַסע פּנים האָט זיך אים עפּעס אַריינגערוקט, אַזוי אז די בלאָנדע וואָנסן מיט דעם העלן, ברייטן בערדל האָבן זיך אויסגעוויזן נאָכאַמאָל אַזוי גרויס ווי פריער. און אַרום זיין האָריק מויל איז אַלץ נאָך געלעגן דער טרויעריקער שמייכל, וועלכער האָט זיך דאָ צעשפּילט די פאָריקע נאַכט, בשעת די אויספאָרשונגען. דער דאָזיקער מאַנספאַרשוין, כאָטש ער איז פאַרשלעפּט און מיטגעצויגן געוואָרן דורך דעם ווירוואַר פון די רעטזלהאַפטע געשעענישן, דאָך האָט ער עפּעס אינסטינקטיוו נישט געגלייבט אין דעם אַלעם; יאָ, מ׳האָט אים אָפּגעטון אַ מיאוס שטיקל, מ׳האָט אים צענישטערט, אים געיאָגט און געפּלאָגט, — אָבער ערגיץ אין אַ ווינקל פון זיין מוח איז אַלץ נאָך געבליבן אַ נעפּלהאַפטער באַוואוסטזיין, אַז דאָס אַלץ איז פאָרט נאָר עטוואָס אַזעלכעס, פון וואָס מ׳דאַרף נישט מער ווי שמייכלען. דער טרויעריקער שמייכל איז געבליבן פאַרשטאַרט אַרום זיינע ליפּן און האָט אויך אַרויסגעקוקט פון זיינע בלאָנדזשנדיקע אויגן.

ער האָט שוין געהאַט צונויפגעקלאַפּט די לייסטן פון אַ בעט, נאָר ער איז אַפּגעשטאַנען אין דער מיט און איז געבליבן זיצן מיט אָפּגעלאָזענע הענט אויף דר׳ערד, אויף אַ פּאַק בעטגעוואַנד.

— וואָלסט ליבערש געמעגט מאַכן עפּעס צו עסן — האָט ער זיך מיט אַ מאַטער שטים אָנגערופן צו פעסען.

פעסע איז אַרומגעגאַנגען, דעם שטערן פעפּט אַרומגעצויגן מיט אַ טאַשנטיכל, זי האָט געהאַט קאָפּווייטיק. נאָר זי האָט זיך פון דעם גאָרנישט געמאַכט. זי האָט זיך שוין באַקענט אַביסל מיט דער נייער דירה, אַרומגעקוקט זיך, ווי אַזוי מ׳וועט זיך דאָ קענען איינאָרדענען. פון דער קיך

איז זי געווען צופרידן: די פייערקעס זענען געווען גאַנץ, נעבן אייוועלע איז געווען אַ ווינקל, וואו מ'האָט נעקענט האַלטן האָלץ, טאָרף און פאַרשידן אַלטוואַרג. די שויבן אין די פענצטער זענען געווען גאַנץ, די לאָדנס האָבן געהאַט קייטלען. זי האָט אויך שוין געזען דעם קעלער, זי איז פון אים געווען צופרידן, וואָרום ער איז געווען גענוג געראַמיק און נישט בלאָטיק. זי האָט באַרעכנט, אַז צווישן די צוויי פענצטער וועט מען קענען פונקט אַריינפּאַסן דעם שניידער-טיש. זי האָט שוין געהאַט אָנגעצונדן דאָס לעמפּל און אויפגעהאָנגען עס אויף אַ נאָגל, וועלכן זי האָט געפונען אויף אַ וואַנט; די בלומענטעפּ האָט זי שוין צעשטעלט אויף די פענצטער; זי האָט שוין אַרויסגעזוכט דעם טשייניק, אַ פּאָר טעפּלעך, זי האָט נאָך געפונען אין אַ טאָרבעלע ברויט און חלות און אַ ביסל קאַרטאָפל אין אַ זעקל. זי איז ווידער אַריין אין קרייז פון אירע אינטערעסן, זי האָט, ווי אַ פויגל, שנעל פאַרשפּרייט אירע פליגל איבער דעם נייעם נעסטל; אין דעם רוישיקן ים, אין וועלכן זי איז פּלוצלינג און מיט אַזאַ אימפּעט אַריינגעשליידערט געוואָרן, האָט זי געפונען אַ רעטונגס-ברעט און זיך אָנגעכאַפּט אָן אים מיט ביידע הענט. כאָטש זי האָט געהאַט פּ. אָנטערניש אין קאָפּ און אַ נעפּל אין האַרצן, דאָך האָט זי געפונען אין אירע באַשעפטיקונגען אַ ליב פאַרגעסנהייט; זי האָט געטון אַלץ מיט אַן אומרויקער געשווינדקייט, ווי זי וואָלט מורא האָבן, אַז זי וועט פאַרשפּעטיקן און מ'וועט איר אויסכאַפּן; זי האָט נישט געפילט קיין מידקייט און קיין הונגער; צערומציענדיק פעסטער דאָס טיכל אַרום דעם שטערן, האָט זי צעהאַקט האָלץ און געמאַכט פייער. דערנאָך, אַז דער פלאַם האָט שוין לעבעדיק אַרויסגעשפּריצט דורך אַלע פייער-קעס און דאָס האָלץ האָט היימלעך געקנאַקט אין אייוועלע, האָט זיך פעסע לאַנג גענישטערט צווישן די זאַנגעוואָרפענע זאַכן און אַרויסגעזוכט אַ קאַן,

— נאַ, גיי — האָט זי געזאָגט צו מנשהן — וועסט אַריינברענגען אַ ביסל וואַסער, וועט מען מאַכן עסן.

און אַז דער טשייניק האָט אַ ווײַלע שפּעטער גענומען אונטערברומען זיין לאַנגזאַמע מעלאָדיע, איז אין דער דאָזיקער שטוב געווען עפּעס טרויעריק-היימלעך. פעסע איז געזעסן נעבן אייוועלע, מיט פאַרלייגטע הענט; מנשה — אין אַ זייט אויף אַ שטול. שוין אַ גאַנצן מעת-לעת זע-

נען זיי נישט געזעסן אָט אזוי, לויט זייער אייגענעם ווילן, פאַר זיך און
מיט זיך. אין שטוב איז געווען שטיל, די קינדערלעך זענען אַלע גע-
שלאָפן. זיי זענען געווען מיד ווי די פליגן; אַזוי ווי מ'האָט נאָר אַריינ-
געוואָרפן די זאכן אין דער נייער דירה אַריין, זענען זיי באַלד געפאַלן
פון די פיס, איטלעכעס אין אַן אַנדער ווינקעלע, אויף די פעקלעך בעט-
געוואַנד און מלבושים. דאָס לעמפּל אויף דער וואַנט האָט געלויכטן אַזוי,
ווי עס וואָלט נישט וועלן שטערן די ליבע רויִקייט מיט אַ צו-שאַרפן
ליכט; עס האָט אויסגעבילדעט אַ ליכטיק רעדל אויפן סופיט. צעשיקט אַ
פּאָר רויטלעכע פלעקן איבער אַלע פיר ווענט, און זיך אַריינגעגליטשט
מיט זיינע אומדרייסטע שטראַלן דאָרט-אַהין אין די ווינקלען, וואו דאָס
מעבל איז געווען אוי גמישט מיט שאָטנס, וואו די קליידער-שאַנק
איז געלעגן אומגעדרייט, דער שפּיגל איז געשטאַנען מיטן גלאָז צו דער
וואַנט, און פאַרשיידענע אַנדערע זאַכן זענען געווען צוזאַמענגעוואָרפן,
ווי נאָך אַ שטורעם. און אָט אַזוי זענען פעסע און מנשה געזעסן, איינגע-
זאַפּט אין זיך די רויִקייט און גאָרנישט מער געטון, ווי געצויגן דעם
אָטעם און זיך פאַרקוקט מיט אַ שטאַרן בליק ערגעץ אַוועק פאַר זיך.
שוין אַ גאַנצן מעת-לעת האָבן זיי זיך נישט געקאָנט פאַרגינען אַזאַ
פאַרגעניגן; זיי האָבן נישט געהאַט קיין צייט זיך אומצוקוקן, זיך צו
באַטראַכטן, אָפּגעבן זיך אַ רעכענונג; זיי האָבן נישט געהערשט איבער
זיך, זיי זענען געגאַנגען זייער וועג, אונטערגעטריבן פון עפּעס אַ גרוי-
סער, לאַנגער בייטש, וועלכע האָט זיי געשמיסן, געפּאָכעט מיט אַ דראָונג
איבער זייערע קעפּ און זיי געיאָגט... און אָט רוען זיי
זיך אָפּ. די דאָזיקע טומלדיקע זון איז אונטערגעגאַנגען, ענדלעך, ענד-
לעך אונטערגעגאַנגען, נאָכדעם ווי זי האָט לאַנג זיך געהאַלטן אין הימל
און אַריינגעדרונגען אומעטום מיט אירע אומנייטיקע שטראַלן; אַן, דער
טאָג האָט ווירקלעך געדויערט צו לאַנג. און פעסע מיט מנשהן, אַרויס-
קוקנדיק דורך די פענצטער און זעענדיק דרויסן אַ טונקעלע נאַכט, האָבן
געפילט, אַז צוזאַמען מיט דער זון, וועלכע האָט זיך אַראָפּגעגליטשט פון
הימל, האָט זיך אויך אַראָפּגעגליטשט אַן אומגעהייערע משא פון זייערע
פּלייצעס. פעסע האָט זיך איינגעהאָרכט אין ברומען פונם טשייניק, און
די דאָזיקע מעלאָדיע, די צניעותדיקע, די היימישע, האָט זי צוזאַמגעהו-
זשעט מיט אַ גאַנצן שוואַרם ערינערונגען, אַזוי ווי אַ מחנה גלאַנציקע

בינען, וואָס פלאַטערן אַרום אין זונענשיין, אַ שטראַל האָט אויפגעלויכטן אין איר האַרצן; איר איז איינגעפאַלן, אַז זי האָט שוין אַ סך מאָל פאַרברענגט אָט אַזוי, זיצנדיק באַם אייוועלע, שוין אַ סך מאָל, נאָך אין איר מאַמעס שטוב און אויך דערנאָך, אין די שפּעטערע יאָרן. מנשה האָט זיך דערמאָנט, אַז די שער און די קאָלערלעך גאָרן ליגן נאָך אין קליידער-שאַנק; מאָרגן אין דער פרי, טאַקע באַלד פאַרטאָגס, וועט ער זיך נעמען צום שטיקל אַרבעט, וואָס ער האָט אָנגענומען פונם פּריץ; ער וועט שוין אודאי נישט פאַרטיק ווערן פאַר דאָנערשטיק, נאָר ער וועט דעם פּריץ איבערבעטן, דערציילן אים אַלץ, די גאַנצע מיאוסע געשיכטע.

— פעסע, — האָט מנשה זיך אָנגערופן מיט אַ פאַרטראַכטער שטים — ווייסט נישט, וואו זיי האָבן פאַרוואָרפן ס׳פּלעט-אייזן?

— זיי זאָלן אַזוי וויסן פון זייער הענט און פיס — האָט פעסע געזאָגט ווי צו זיך אַליין — ווי כ׳ווייס, וואו זיי האָבן עפעס אהינגעטון.

— מאָרגן באַלד פאַרטאָגס — האָט מנשה געזאָגט גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין — וועל איך מיך, בלי נדר, נעמען צום שטיקל אַרבעט.
אַ נליק, אויף מיין וואָרט, וואָס איך האָב נאָך צוגעשניטן פריייטיק.

— מאָרגן באַלד פאַרטאָגס וועסטו זיך נעמען צום שטיקל אַרבעט? — האָט פעסע אַזוי ווי אויסגעשריגן — און אַלץ וועט בלייבן שטיין אין אַזאַ שוואַרץ פינצטער מעמד? און פון מיין שטוב וועט ווערן אַ סדום-ועמורה?

מנשה האָט נישט געוואוסט, וואָס צו זאָגן.

— דער פּריץ וועט מיך אויפעסן לעבעדיקערהייט — האָט ער ענדלעך אַרויסגעשטאַמלט.

— װעסט אים אַלץ דערציילן... וועסט אים אַלץ דערציילן... — מער האָט פעסע נישט געקאָנט אַרויסברענגען.

און דער שטראַל, וואָס האָט געהאַט אויפגעלויכטן אויף אַ ווײַלע אין איר האַרצן, איז פאַרלאָשן געוואָרן. מנשה האָט זיך אויפגעשטעלט פון דער שטול און גענומען גיין אַרויף און אַראָפּ איבער דער שטוב. ער איז צוגעגאַנגען צום פענצטער, געשטאַנען אַ ווײַלע, אַרויסגעקוקט דרויסן, ווי ער וואָלט עפעס געזוכט אין דער ווײַטער נאַכט, און ווידער גענומען אויסמעסטן די שטוב מיט זיינע לאַנגזאַמע טריט. פעסע האָט זיך ווידער

כּוּכט צוּמגעצויגן דאָס טיכל אַרום דעם שטערן. זי האָט נישט מער געקאָנט פאַרבלייבן אין דער מילדער רויקייט, אין וועלכער זי האָט זיך פאַר אַ ווײַלע געפילט אַזוי גוט און צופרידן; זי האָט נישט מער געקאָנט זיין מיט זיך אַליין, זי וואָלט וועלן פון זיך אַנטלויפן. זי האָט צוגעלייגט אַ פּאָר שטיקלעך האָלץ צום פייער, געקוקט צו די טעפּלעך און געפּראוועט, צי די קאַרטאָפל זענען שוין ווייך. דערנאָך האָט זי זיך פלוצלינג אָן עפּעס דערמאָנט.

— מנשה, וועסט נישט זען צו די קינדער? אוי ווי מיר נישט געשען, אַ גאַנצן טאָג גאַרנישט געהאַט אין מויל, די קינדער וועלן מיר נעבעך איינגיין.

און איידער נאָך מנשה האָט זי רעכט פאַרשטאַנען, האָט זי זיך שוין אַהינגעשלייכט דאָרטן אין ווינקל, וואו די קינדער זענען געש־אָפן צווישן די אָנגעוואָרפענע זאַכן.

— חאַצקעלע! — האָט זי געמומען רופן, אַראָפּלאָזנדיק זיך אויף די קני, — חאַצקעלע!

דאָס יינגל האָט זיך אַפילו קיין ריר נישט געטאָן, ער איז זיך געשלאָפן גאַנץ געשמאַק, אָנבלאָזנדיק די באַקן און פאַרוואַרפנדיק די הענט ווייט אַריבער איבערן קאָפּ. דאַן איז פּעסע צוגעפאַלן צו אים, ווי מיט אַ געבעט, און האָט אים אַריינגעהויכט גלייך אין פּנים אַריין אירע הייסע ווערטער:

— חאַצקעלע! קינד מיין... חאַצקעלע!

זי האָט זיך צעשלוכצט.

— ואצקעלע, הערסט נישט, די מאַמע שטייט פאַר דיר? אַז די מאַמע וועקט דיך, ווילסטו נישט אויפשטיין? ביסט גאָרנישט הונגעריק? ווילסט נישט עסן?

און אַז דאָס יינגל איז שוין געשטאַנען אויף די פיס, רייבנדיק זיך די אויגן, האָט זי אַלץ נאָך געגאָסן טרערן.

— גיי, חאַצקעלע, וועסט עפּעס עסן... שטראָף מיך וויפל דו ווילסט, רבונו של עולם, נאָר לאָז מיר גיין מיינע אָרעמע עופהלעך, זאָלן זיי נישט ליידן, נעבעך, פאַר מיינע חטאים. הינדעלע, הינדעלע!... הערסט נישט, די מאַמעשי רופט דיך? הינדע־לעבן קרוין, שטיי אויף, שטיי אויף, טאָכטערשי, פאָלג אַ מאַמעשי, פאָלג!...

ענדלעך איז דאָס גאַנצע הויזגעזינד געזעסן באַם טיש און געגעסן קרופּניק מיט ברויט און חלה. נאָר דער עולם האָט פויל געקלימפּערט מיט די לעפל; די קינדערלעך האָבן זיך געריבן די אויגן, פעסע האָט זיך יעדע ווײלע פאַרשטעלט דאָס פּנים מיט דער שערץ, מנשה האָט געגעסן שטילערהייט. די טעלער האָבן עפּעס נישט געוואָלט ליידיקער ווערן, פונם ברויט און די חלה איז נישט געוואָרן ווייניקער. ענדלעך איז מענדעלע, דאָס יינגערע ייִנגל, צוגעפאַלן מיטן שטערן צום טיש און איינגעשלאָפן, האַלטנדיק באַם אָנשעפּן זופּ פון טעלער. חאַצקעלע האָט געלאָזט ליגן דעם לעפל, צוגעפאַלן מיטן רוקן צו דער שטול, און געבליבן זיצן מיט אָפּענע, שטאַרע אויגן. דער שלאָף האָט דאָ אַרומגעבלאָנדזשעט אַרום טיש, פאַריאָגט דעם רייץ צום עסן און געבונדן אַלע מיט קליינע פעדעמלעך. דאָס קלאַפּן פון די לעפל האָט אָפּגעקלונגען ווי דורך אַ נעפּל, די אָפּגעריסענע פּאָר ווערטער, וואָס זענען דאָ געפאַלן, זענען געווען ווי די ווערטער פון טרוימענדע. זעלדעלע, דאָס קלענערע מיידעלע, וועלכע האָט זיך דוקא צוגערוקט צום טעלער, האָט צום לעצט, אַן אָנגעשטרענגטע און א מידע, אויך געלאָזט ליגן דעם לעפל, נישט אָוועקגעמאַכט זיך צומאָל די האָר, וואָס זענען איר אַריבערגעפאַלן איבער די אויגן, ברייט געעפנט דאָס מויל און אָנגעהויבן צו וויינען.

— וואָס ווילסטו נעבעך האָבן פון די קינדער? — איז ענדלעך מנשה אַרויס פון זיין שווייגן — וואָס פּייניגסטו זיי? זיי חלשן שלאָפן, און זי אַלץ מיט איר עסן און עסן!

פעסע האָט גאָרנישט געענטפערט, נאָר אויפגעהויבן די שערץ און נאָרשטעלט זיך ביידע אויגן. פון אַלע ווינקלען פון איר האַרצן האָבן געננעמען ריזלען קוועלעכלעך טרערן; זי האָט געוויינט אָן אויפהער, מיט איר גאַנצן וועזן, מיטן קערפּער און מיט דער נשמה. אַלץ, וואָס האָט זיך איר אָנגעזאַמלט אויפן האַרצן אין פאַרלויף פונם גאַנצן מעת־לעת, די שטיינערנע רויקייט, אין וועלכער זי איז געווען אַ גאַנצן טאָג ווי פאַרגליווערט, די עקשנות, מיט וועלכער זי האָט אָפּגעקאָכט עסן, די פּאָר מינוט פון געגאַרן זיך אַליין, פון טרייסט און פאַרגעסנהייט, דער דאָזיקער גאַנצער פלאָנטער, אין וועלכן זי האָט נישט געוואוסט ווי איין און ווי אויס, — אַלץ, אַלץ האָט זיך אויפגעלעזט אין טרערן, וועלכע זענען געפלאָסן אַ לאַנגזאַמען, לאַנגזאַמען שטראָם, אזוי ווי א פּאַמעלעכער, איינ

ענדלעכער הערבסט־רעגן. מנשה האָט צענומען די פּעק בעטגעוואַנד, איינגענעריכט געלעגערס אויף דער ערד, געלייגט די קינדער שלאָפן -- און פעסע האָט נאָך אַלץ געוויינט. דערנאָך איז ער אַרויסגעגאַנגען אין הויף, ג׳זזוימט זיך אַ שפּאָרע ווײַלע, צוריק אַרײַנגעקומען — און פּעסע איז אַלץ נאָך געזעסן אויף דעם זעלבן אָרט, פאַרשטעלט זיך ס׳פּנים מיט דער שערץ, געווישט זיך די נאָז, געהעשעט, אויפגעטרייסלט זיך יעדע ווײַלע מיטן גאַנצן קערפּער, געשאָקלט מיטן קאָפּ, ווי זי וואָלט געזאָגט עפּעס אַ תּפילה, אַ תּפילה פון מרערן. ענדלעך האָט זי זיך אויפגעשטעלט, גאַנץ פּאַמעלעך, און אירע דורכגעווייקטע, אָנגעשוואָלענע, רויט־געוואָרענע אויגן זענען אַ ווײַלע געבליבן הענגען אָן לעמפּל אויף דער וואַנט. זי האָט נישט געזאָגט קיין וואָרט, אויסגעצויגן זיך אויף דער ערד, נעבן זעלדעלען, דעם יינגסטן קינד, אײַנגעטוליעט זיך אין איר, זיך אײַנגעקורטשעט, געבליבן ליגן אין די מלבושים און — אַן אָנגעשטרענגטע, אַ צעטרייסלטע, אַ צעבראָכענע — אײַנגעשלאָפן באַלד אַ טיפן, פּיינפולן, אומגליקלעכן שלאָף.

דאַן האָט מנשה אַראָפּגעלאָזט זיך אויף אַ שטול און גענומען פויל אַראָפּציען די שטיוול פון די פיס. צווישן דער אומגעקערייטן מעבל, נעבן דער וואַנט, אַקעגנאיבער פּעסען, האָט געוואַרט אויף אים דאָס געלעגער: אַ פּעקל מלבושים צוקאָפּנס און אַ לײַלעך אויף זיך צו פאַרדעקן. די פּאָר געלעגערס, וואָס זענען געווען צעוואָרפן איבער דער פּאָדלאָגע, האָבן פאַרנומען כמעט די גאַנצע שטוב. פון אומעטום, פון אַלע ווינקלען, האָט זיך דערטראָגן א שטיל אָטעמען, און מנשה האָט זיך אַזש געמוזט אומקוקן און וואַרפן א בליק אויף אַרום און אַרום, וואָרום אים האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז דאָ שלאָפן נישט קיין פינף מענטשן, נאָר עפּעס א גאַנצע מחנה, אַ גאַנץ פּאָלק, וואָס איז געקומען פון ווייטע וועגן און איז דאָ אַנידערגעפאַלן און פאַרזונקען געוואָרן אין אַ שלאָף. ער איז אויף די שפּיץ פינגער צוגעגאַנגען צו דער וואַנט און אַראָפּגעדרייט נידעריקער דאָס לעמפּל; דערנאָך האָט ער אַראָפּגעוואָרפן פון זיך די לעצטע מלבושים און זיך פאַרקליבן אויף זיין נאַכטלעגער שטיל, גאַנץ שטיל, וואָרום אים האָט זיך עפּעס געדאַכט, אַז אויב די דאָזיקע אײַנגעשלאָפענע וועלן אויפקומען, וועלן זיי זיך אויפזעצן און אָנהייבן צו וויינען.

און ער איז אָפּגעלעגן אַ שפּאָרע ווײַלע מיט אָפענע אויגן. דער שלאָף

האָט אים נישט געגומען. אַך, וואָס פאַר אַן אומענדלעכע קייט פון ביל־
דער, פון פאַרשיידנאַרטיקע זעונגען האָבן אַדורכגעווימלט, ווי אין אַ
כשוף־טאַנץ, דורך זיין מידן געהירן! זיין מוח האָט געאַרבעט אָן זיין וויסן,
עפּעס פון זיך אַליין. מנשה האָט עפּעס ווי נישט גענומען קיין אָנטייל
אין דעם דאָזיקן שפּיל פון נעפּלדיקע, צעפלאָנטערטע טראַכטונגען, אַזוי
ווי דער קאָפּ זיינער וואָלט זיך אָפּגעטיילט פון אים און נישט געלעגן דאָ
צוזאַמען מיט אים אויפן קישן. עפּעס אויסטערלישע פאַרבן האָבן זיך אָנ־
געצונדן און זיך אויסגעלאָשן פאַר זיינע שטאַרע אויגן. דערנאָך איז אַלץ
מיט אַמאָל געוואָרן לער און פינצטער, און מנשה האָט זיך געמיזט אַ
ריר־טון און איבערדרייען זיך אויף דער אַנדערער זייט, כדי זיך צו איי־
בערצייגן, צי ער געפינט זיך נאָך דאָ, אין דעם אייגענעם וועלטל, אין
וועלכן ער האָט זיך געפונען פריער. דאַן איז זיין בליק געפאַלן אויף אַ
בלאַס פרויען-געזיכט, אַביסל אַ לענגלעכס, מיט צוזאַמענגעפּרעסטע ליפּן
און מיט אַ פּאָר טיפע קנייטשעלעך אַרום די דאָזיקע ליפּן, מיט אַן איי־
דעלער, כאָטש עטוואָס פאַרשפּיצטער גאָמבע, מיט צוויי שטרענג־פאַרמאַכ־
טע אויגן און צוויי דינע, לאַנגע, צוזאַמענגעצויגענע ברעמען איבער די
דאָזיקע אויגן, מיט אַ ווייס טיכל אַרום דעם שטערן און מיט אַ קליין,
בלוי הייבל אויפן קאָפּ, מיט אַ בינטל טונקעלע האָר, וואָס האָבן זיך
אַפּערגעריסן פון אונטערן הייבל, אַרום די אויערן, ביז צו די אויגן צו.
מנשה האָט זיך לאַנג איינגעקוקט און זיך ענדלעך דערמאָנט, אַז דאָס
איז פעסע. זי איז געלעגן אַקעגנאיבער אים, איינגעטוליעט אין זעלדע־
לען, דער קאָפּ פאַרוואָרפן אַן אַ זייט. ער האָט זיך איינגעקוקט, און
אונטער זיין שטאַרן, טויטן בליק איז געשען אַ וואונדער: פעסע איז פאַר־
שוואונדן, און עס איז דערשינען אַ שלאַנק מיידל, אין אַ ווייסער בלוז
קע, מיט טונקעלע צעפּ, מיט רויטע ליפּן, לאַכנדיקע אויגן, — אַ שוואַרץ־
חנעוודיקע, אַ געשיקטע, אַ וואוילע... יענץ מיידל האָט אויך געהייסן פּע־
סע. און דאָס דאָזיקע וואונדערבאַרע געשטאַלט האָט זיך מיט עקשנות גע־
האַלטן אין מנשהס מידן מוח, ווי דער אָפּשיין פון אַ זון, וואָס איז שוין
פאַרגאַנגען, ווי אַן אָפּגלאַנץ פון אַן אַמאָליקער וועלט, וועלכע איז געווען
פול מיט געלעכטער, מיט בליונג, מיט פרישקייט, מיט זונענשיין, געזאַנג
און געשמאַק.

סך־הכל איז פון דעמאָלט אָן נישט מער ווי אַ יאָר צוועלף. מנשה איז

געווען אַ געזעל באַ מיכאל-דודן, און אויב עמיצער אין שטעטל האָט געוואָלט האָבן אָפּגענייט אַן אָנשטענדיקן מלבוש, האָט ער עס געמוזט האָבן פון מנשהס הענט. מנשה האָט געטראָגן אַ קורץ רעקל מיט אַ יידיש היטל, געלאָזט זיך צופּן דאָס בערדל און פאַרשערן די וואָנסן... אַז ער איז געגאַנגען פאַרנאַכט פון דער אַרבעט, אַרומגעוואַשן, אַרומגעפּוצט, מיט אַ שטעקעלע אין האַנט, פלעגט ער געוויינטלעך טרעפן פּעסען זיצן באַם פענצטער און אַרויסשטעקן אין גאַס אַריין איר טונקעלן קאָפּ. אירע עלטערן האָבן געוואוינט קעגאיבער מיכאל-דודן, פענצטער קעגן פענצטער. עס איז געווען זומער, מנשה פלעגט איר זאָגן אַ „גוטן אָוונט", און אָנשטאָט אַ „גוט-יאָר", האָט זי צו אים געלאַכט און אים געפרעגט: „שוין? שוין פון דער אַרבעט?" אַך, עס איז געווען אַ וועלט... איינמאָל האָט ער איר אַ גלעט געטון די האַנט, און פּעסע איז נאָכדעם דריי טאָג כסדר נישט געשטאַנען אין פענצטער, ווען ער איז געגאַנגען פון דער אַרבעט. נאָר צום פערטן טאָג איז זי ווידער געווען, אַלץ איז שוין געווען אויסגעהיילט... דערנאָך האָבן זיי זיך איינמאָל אין אַ דאָנערשטיק אָפּגעשמועסט, אַז צומאָרגנס, פרייטיק-צו-נאַכטס, וועלן זיי זיך טרעפן נעבן פאַבריק-גאָרטן און וועלן שפּאַצירן גלאַט אַזוי אַ ביסל, פון פאַבריק-גאָרטן ביז צו דער בריק און צוריק הינטן-אַרום אין שטעטל אַריין.

און מנשהס מידער געדאַנק האָט מיטגעבלאָנדזשעט מיט יענע צוויי יונגע מענטשן, וואָס זענען דעמאָלט, אין יענעם אָוונט, געגאַנגען שפּאַצירן פון פאַבריק-גאָרטן ביז צו דער בריק, אויף אַ הינטער-וועגל, כדי ס'זאָל זיי קיינער נישט טרעפן. יענע צוויי מענטשן זענען געווען פרעמדע, נישט די אייגענע וואָס היינט, כאָטש זיי האָבן אויך געהייסן מנשה און פּעסע. און דאָ האָט מנשה זיך פאַרפּלאָנטערט און נישט געקאָנט זיך מער פונאַנדערקלייבן אין זיינע געדאַנקען. צי זענען דאָס טאַקע געווען אַנדערע, צי זענען דאָס נישט געווען אַנדערע? צי דאַכט זיך אים אַזוי, אָדער דאָ איז עפּעס נישט אַלץ גלאַטיק? ער האָט דאָס בשום אופן נישט געקאָנט באַגרייפן. ער האָט זיך מיטפאַרבלאָנדזשעט מיט יענע צוויי יונגע מענטשן און האָט שוין נישט געקאָנט געפינען דעם וועג צוריק אין שטאָט אַריין. מנשהן איז געוואָרן ענג און ער האָט דערפילט, אַז זיין גאַנצער קערפּער באָדט זיך אין שווייס. דער קאָפּ זיינער איז געווען ווי אַרומגעפּרעסט מיט אַן אייזערנער רייף, די פיס זענען געלעגן ווי שטיקער בליי, דער

געפל אין קאָפּ איז געוואַקסן וואָס אַמאָל גרעסער. ער האָט פאַרמאַכט די אויגן און זיך איינגערעדט, אַז ער שלאָפט.

שפּעטער אַ ביסל איז ער איינגעדרימלט און דאָך האָט ער גאַנץ קלאָר געפילט, ווי פעסע זעצט זיך פלוצלינג האַסטיק אויף פונם געלעגער און גיט זיך מיט גרויסע, צעשראָקענע אויגן אַ קוק-אום איבער דער גאַנצער שטוב. מנשה האָט זיך דערשראָקן און געוואָלט פרעגן, וואָס דאָס איז אַזוינס, נאָר פעסע האָט באַלד צוריק אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, און ער איז נישט געווען זיכער באַ זיך, צי דאָס האָט זיך אים נישט בלויז אויסגעדאַכט. נאָר דערנאָך האָט ער שוין ווירקלעך געהערט שרייען, און דאָס האָט שוין בשום-אופן נישט געקאָנט זיין קיין טעות; ניין, דאָס קול איז געווען פעסעס, און ער האָט עס געהערט גאַנץ דייטלעך:

— מנשה! מנשה! מנשה!

ער איז אויפגעשפרונגען פון געלעגער און אָנשטאָט עפּעס צו פרעגן, איז ער צוגעלאָפן צו דער וואַנט און אַראָפּגעכאַפּט דאָס לעמפּל. אַ ווייַלע איז ער געבליבן שטיין, וואָרום ער האָט פאַרגעסן, וואָס ער האָט צו טון.

נאָר דערנאָך האָט ער זיך דערמאָנט און איז צוגעגאַנגען צו פעסען.

— וואָס האָט דיר פּאַסירט? פעסע, פעסע...

— מנשהשי קרוין, אַ קאַץ איז אַריינגעשפרונגען דורכן פענצטער.

מנשה האָט זיך, אַ דערשראָקענער, אַ קוק-אום געגעבן צו די פענצטער צו,

— ביסט משוגע, אויף מיין וואָרט, די פענצטער זענען דאָך פאַרמאַכט

ער איז נאָך געבליבן אַ ווייַלע נעבן פעסען, אַראָפּגעלאָזט אויף די קני, מיטן לעמפּל אין דער האַנט. פעסע האָט אַראָפּגעשאַרט פון זיך די דעק ביז אין דער העלפט, אירע אָפענע האַלדז און ברוסט זענען געווען באַדעקט מיט טראָפּנס שווייס. דאָס קינד האָט זיך אָפּגעזונדערט פון איר און איז געלעגן אויפן צווייטן עק קישן, פאַרפלאָכטן די הענטלעך מיט די פיסלעך, אין אַ פעסטן, געשמאַקן שלאָף.

— הערסט, פעסע, אויף מיין וואָרט דו ביסט משוגע — האָט מנשה איבער-חזרט, וועלנדיק עפּעס זאָגן, באַרויקן, טרייסטן.

נאָר פעסע האָט אים נישט געהערט, זי האָט צוריק איינגעגראָבן דעם קאָפּ אין קישן. פון אירע פאַרמאַכטע אויגן און צוגעפרעסטע ליפּן האָט

געאָטעמט אַן אומצוטרוי צו דער גאַנצער וועלט, צו אַלץ און אַלעמען, אַ נישט-גלויבן אין וועלכע עס איז ווערטער און אַ נישט-האָפן זיך צו דערשלאָגן צו וועלכער עס איז קלאָרקייט.

— זאָל זיין וואָס עס איז, אַלץ איינס, אַלץ איינס... — דאָס האָט פעסע נישט געזאָגט, נאָר מנשהן האָט זיך געדאַכט, אַז זי זאָגט דאָס.

ער איז צוריקגעקערט אויף זיין געלעגער, אַ דערשלאָגענער. ער האָט שוין געוואוסט, אַז ער וועט די נאַכט נישט שלאָפן, ער איז געווען פאַרגעבריט אויף עטוואָס גאָר שלעכטס און פיינלעכס. און ווירקלעך, אַ פּאָר מאָל האָט זיך נאָך פעסע אויפגעכאַפּט פון איר דרימל, בריט אַן עפן-געטאָן די אויגן, ווי זי וואָלט וועלן דערזעען און אָנכאַפּן אָט דאָס, וואָס האָט זיך אריינגעשלייכט און צערודערט איר שלאָף; אַ פּאָר מאָל אין פאַרלויף פון דער נאַכט האָט זי גערופן מנשהן, ווי זי וואָלט באַדאַרפט עמיצן, וואָס זאָל זי אָפּהיטן פון יענעם עטוואָס, וואָס האָט זיך, ווי אַ שפּין, אריינגעכאַפּט אין אַלע קעמערלעך פון איר וועזן, געגראָבלט זיך דאָ מיט דינע, געשווינדע פיסלעך און אויסגעשפּונען אַרום פעסעס מוח און האַרץ אַ געוועב פון שרעק און טומל.

VIII

די מעשה, וואָס האָט פּאַסירט בײַ מנשה פּערקאַל, איז געוואָרן דער איינציקער געגנשטאַנד, וואָס האָט אַ לאַנגע צייט באַשעפטיקט אַלע מוחות אין דער שטאָט ב. זי האָט פאַרדרענגט אַלע אַנדערע שמועסן, אומעטום אויפסניי צעלייגט און צענומען געוואָרן, דערציילט און איבערדערציילט געוואָרן אין אַלע שטובן, אין יעדן אָרט, בײַ איטלעכער געלעגנהייט, אויפגעבויט און פאַרברייטערט געוואָרן, צעגלידערט געוואָרן אויף טויזנטער אופנים, געפונען די פאַרשיידנסטע פירושים.

די ווייבער, וואָס זענען געזעסן שבת-צו-נאַכטס בײַ מנשהן אין שטוב, האָבן דערנאָך דערציילט, אַז זיי האָבן גלייך אין יענעם אָוונט באַמערקט אין פעסען און מנשהן עטוואָס אויסטערלישס. פעסע האָט יעדע ווײַלע געוואָרפן אומפאַרשטענדלעכע בליקן אַרויס דורך די פענצטער, ווי זי וואָלט זיך שוין דעמאָלט געריכט, אַז פון דער ווייט-אויסגעשפּרייטער נאַכט

דאַרף זיך עטוואָס אויסשפּילן. אין אירע אויגן האָט זיך געזען אַ באַנגלעכע ערוואַרטונג. בכלל, זי איז געווען צערודערט, צעשרויפט, נישט געענטפערט צו דער זאַך און יעדע רגע אַריינגעוואָרפן אין שמועס אומקלאָרע ווערטער. מנשה ווידער האָט זיך אַלץ באַקלאָגט, אַז ער האָט מורא, טאָמער וועט ער נישט קענען פאַרטיק מאַכן ביז דינסטיק דאָס שטיקל ארבעט פאַרן פריץ. ווייזט אויס, ס'איז ריכטיק, וואָס די וועלט זאָגט, אַז דאָס האַרץ פון אַ מענטש איז אַ נביא.

איין קלייניקייט, וועלכע מען האָט אין דער ערשטער מינוט נישט געוואוסט ריכטיק אָפּצושאצן, האָט זיך אויך שפּעטער אַרויסגעשטעלט מיט איר גאַנצער, גרויסער באַדייטונג. בײַ מנשהן אויפן טיש זענען געשטאַנען צוויי לייכטערס, איין גרויסער און איין קליינער, אין וועלכע ס'האָבן נאָך געברענט די ליכט פון דער הבדלה. און אָט — דאָס ליכט אין קלענערן לייכטער האָט געהאַלטן אין איין שמעלצן, אַזוי אַז קיין שום מיטלען האָבן נישט געהאָלפן, נאָר דאָס איז נאָך געווען גאָרנישט. אַז דאָס ליכט אין גרעסערן לייכטער איז שוין געווען אויסגעברענט, האָט עס עפּעס אויף אַ מין אופן געגעבן אַ פלאַם אויף און איז מיט אַ קנאַק אַרויסגעשפּרונגען פונעם שפּאָרער. אַלע האָבן זיך דערשראָקן, און פעסע האָט פאַרלייגט די הענט און געזאָגט מיט פרומקייט:

— הלואי, רבונו של עולם, עס זאָל נישט זיין, חלילה, קיין שלעכטער סימן...

— גייט שוין גייט, ס'וועט זיין צום גוטן... האָבן זי באַרויקט די שכנטעס.

חוץ דעם, איז דערנאָך געוואָרן פאַרשטענדלעך נאָך אַ זאַך. געוויינטלעך, אין אַנדערן שבת-צו-נאַכטס, פלעגן די ווייבער, אַריינקומענדיק צו פעסען, אָפּזיצן ביז אין דער האַלבער נאַכט אַריין און אויסדערציילן וואָס אין דער וועלט; און דאָס מאָל, מעשה פלא, האָבן זיך אַלע שרעקלעך געאיילט. די שכנטעס האָבן נישט געקאָנט איינזיצן, עפּעס האָט זיי אַרויסגעיאָגט פון דאַנען, ווי זיי וואָלטן נישט געטאָרט דאָ בלייבן, ווען עס וועט קומען די רעכטע מינוט. עלף אַ זייגער האָבן זיך שוין אַלע געהאַט אַרומגענומען די טיכלעך און אַרום אַ פערטל צוועלף זענען שוין אַלע געווען אַהיימגעגאַנגען. דאָס אָרט איז געוואָרן רעכטצייטיק אָפּגערוימט, אַלץ איז

געווען אַזוי ווי באַרעכנט פון פריער, גענוי לויט דער שעה און דער מינוט.

און ווירקלעך, אַלע האָבן געוואוסט, אַז אָנגעהויבן האָט עס זיך גראָד אום צוועלף. דער שטאָט-זייגער האָט לאַנגזאַם געגעבן זיינע צוועלף קלעפּ, און דער לעצטער קלאַנג האָט פאַרהילכט און זיך צעשוואומען אין דער אַנטשוויגענער לופט. דאַן, אין דער גרויסער שטילקייט, האָט פּאַסירט עטוואָס אַזעלכעס, וואָס איז געווען דער פאָרשפּיל, דער אָנזאָג פון דעם וואָס האָט געדאַרפט נאָכקומען שפּעטער. ס'האָט אַ שטויס געטאָן אין טיר... נאָר דאָס איז נישט געווען קיין שטויס פון אַ האַנט, פון אַ שטיין אָדער פון וועלכער עס איז זאַך, וועלכע מ'קען געפינען אויף דער ערד; די טיר האָט זיך עפּעס פון זיך אַליין אַ טרייסל געטון, ווי אַרומגעכאַפּט פון אַ ציטער, די דאָזיקע טיר, אַרום וועלכער אַלץ האָט זיך דערנאָך אָפּגעשפּילט. דעם שטויס האָט נישט דערהערט מנשה, נאָר פּעסע. מנשה, דער פּראָסטער שניידער, וועלכער איז געוואוינט אַוועקצולייגן זיך אויף דער נאַכט אַ מידער פון דער אַרבעט, אויסצושטרעקן די גלידער און אַריינצוואַרפן זיך אָן איבעריקע גריבלערייען אין די אָרעמס פון שלאָף— ער האָט דאָס נישט געקאָנט דערהערן. דערפאַר האָט פּעסע דערשפּירט עס באַלד אין דער ערשטער מינוט... עס האָט אָפּגעקלונגען בא איר אין האַרצן און זיך אָנגערופן טיף אין איר נשמה; עס איז זיך צעלאָפן איבער אירע נערוון, אויפגעטרייסלט זי, אָנגעפולט זי מיט ציטערניש. זי האָט פון מיטן דער אַרומיקער פינצטערניש אַרויסגעפילט דעם שאָטן, וואָס האָט זיך אָנגערוקט איבער איר הויז.

און ווייטער איז שוין אַלץ געגאַנגען לויט דעם וועג, וואָס איז אָנגעצייכנט געוואָרן באַלד פון אָנהייב. אַזוי ווי מנשה האָט נישט געהערט דעם ערשטן שטויס, האָט ער אויך דערנאָך נאָרנישט געפילט, נאָר בלויז געהערט מיט די אויערן; ער האָט געהערט אַ קראַצן בא דער טיר, דאָס איבעריקע האָט ער נישט געקאָנט באַגרייפן; ער האָט נישט געוואוסט מיט וואָס דאָס שמעקט און וועגן וואָס דאָ האָט זיך אייגנטלעך געהאַנדלט. אַרומקריכנדיק, ווי אַ שכור, מיטן לעמפּל אין האַנט, אַן אומגעדולדיקער' אַ פאַרשלאָפענער, האָט זיך אין זיין פאַרפירטן געהירן אויסגעשפּינט די פאָרשטעלונג וועגן אַ קאַץ, וועלכע האָט זיך, מכלומרשט, פאַרבלאָנדזשעט און אויסגעקליבן זיך גראָד די טיר פון מנשה פערקאַל, כדי אויסצו-

פרואוון אויף איר דעם כּוח פון אירע נעגל. די דאָזיקע פאָרשטעלונג האָט זיך מיט עקשנות איינגעקריצט אין זיין מוח, און ער האָט געפּרואווט איינרעדן דאָס אייגענע אויך פעסען. נאָר פעסע האָט שווייגעדיקערהייט אָפּגעוואָרפן זיינע נאַרישע רעדערייען. זי, די פרוי, וועלכע פילט מער און פאַרשטייט ווייניקער, האָט געפילט, אַז זי וועט דאָ גאָרנישט פאַרשטיין און האָט מיט ביטערקייט אָפּגעשפּעט פון מנשהן, וועלכער האָט נישט געפילט זיין גאַנצע אומפאַרשטענדלעכקייט. זי האָט נישט מער געטון, ווי געזיפצט און געבראָכן די הענט. דאָס איינציקע מיטל וואָס אַ מענטש קאָן אָננעמען אַקעגן יענע כּוחות, וואָס הערשן איבער אים, אַזוי ווי ס'הערשן די ווינטן איבערן זאמד פון מדבר. זי האָט זיך אָנגעטון, אויפגעוועקט די קינדער, געוויינט, געבעטן צו גאָט; זי האָט געטון דאָס, וואָס זי האָט באַדאַרפט טון — געפּענט אַ פענצטער און געשריגן אויף די שכנים; וואָרום גוט איז פאַר אַ מענטש — אַזוי שטייט ערגעץ אין אַ פּסוק — ווען דאָס שלעכטע שטרעקט זיך אויס איבער אים, נישט צו בלייבן אַליין, נאָר צוזאַמען מיט מענטשן, כּדי די בשותּפותדיקע שטים פון אַ רוב זאָל אָפּשאַלן העכער און גיכער ווערן דערהערט אינם ריכטיקן אָרט.

אַזוי האָט מען אין דער שטאָט ב. פאַרטיידיקט פעסען און אָנגעפאַלן אויף מנשהן. אַ הדיוט בלייבט טאַקע אַ הדיוט; אַנצינדנדיק דאָס לעמפּל און אויפשטופּנדיק די טיר, האָט ער געמיינט, אַז אָט־אָט כאַפּט ער אים און שמייסט אים אָן, דעם לץ, וואָס האָט געהאַט די העזה אַריינצוקלאַפּן צו אים אין טיר. מען האָט אויסגעלאַכט מנשהן און מיט שרעק און גרויל געשושקעט זיך וועגן דעם, וואָס האָט שפּעטער פּאַסירט מיט דעם דאָזיקן פּראָסטאַק... דאָס ערשטע מאָל איז אים אָפּגעגאַנגען אויף טרוקן; ער האָט געעפנט, אַרויסגעשריגן אין דער פינצטערניש אַריין, געטופּעט מיט די פיס. נאָר צום צווייטן מאָל איז ער אַריינגעפאַלן אין דער נעץ, וועלכע ער האָט אויסגעפלאָכטן פאַר זיך אַליין: אַזוי ווי ר'האָט געעפנט די טיר, איז דאָס לעמפּל אויסגעגאַנגען און ער איז געבליבן געפאַנגען אין דער פינצטערניש. דאַן האָט זיך ערשט אַנטפּלעקט פאַר אים די וועלט, צו וועלכער ער האָט פריער נישט געהאַט קיין צוטריט, און פון דער דאָזיקער וועלט האָט אים עפּעס אַ פינקל געטון און עס האָט אַ שאַל געטון צו אים אַ קול, וואָס האָט אים אַדורכגעשטאָכן ווי מיט שפּיזן

פון שרעק, אָנגעפּולט זיינע אויערן מיט גערויש, געוואָרפן אויף זיינע אויגן אַ בלענדעניש און אַריינגעברענגט אַ פלאָטערניש אין אַלע זיינע אברים. ער האָט קוים געפונען כּוח אויף צו פאַרקלאַפּן די טיר און האָט שוין אינגאַנצן פאַרלוירן די לוסט צו וועלכע עס איז זוכעניש. שפּעטער, אַז בינם מאַרגוליס האָט זיך געלאָזט אויף די זעלבע וועגן, איז מנשה געשטאַנען פון ווייטנס, נישט מיטגעגאַנגען מיט בינמען צו דער טיר. ער איז שוין געווען געבריט און האָט שוין דעריבער נישט געוואָלט אָנכאַפּן קיין פייער.

און אַרום דעם דאָזיקן קליינעם פּאַקט, דעם אויסגיין פונם לעמפּל, האָב זיך געדרייט אַלע דערציילונגען, אַזוי ווי עס דרייט זיך אַ שמעטערלינג אַרום אַ פלאַם. דאָס איז געווען דער עיקר פון אַלעם, דער ברען-פּונקט פון דער גאַנצער געשיכטע; דאָ האָט דאָס געהיימניש דער-גרייכט זיין העכסטע מדרגה, אָדער — בעסער געזאָגט — דאָ האָט זיך דאָס געהיימניש אַרויסגעשטעלט אין זיין ריכטיקן ליכט. דאָרטן, אין יענער פינצטערניש, האָט זיך אַריינגעריסן דער חוצפּהדיקער שיין פון אַ לעמפּל און געפּרוּווט אַראָפּרייסן דעם שלייער פון דעם, וואָס האָט גע-מוזט בלייבן פאַרהוילן. און אָט איז דאָס לעמפּל אויסגעגאַנגען, אַזוי ווי ס׳גייט אויס אַ ליכטל, וועלכעס מ׳טראָגט אַרויס אויף ווינט און רעגן; עס איז פאַרלוירן געוואָרן אינם שאָטן, אַזוי ווי ס׳פאַרלירט זיך דער מענטשלעכער קאָפּ, אויב ער וואַגט אַריינצודרינגען אין דעם אייביקן פלאָנטער פון דעם אומגעהייערן וועלט-נעפּל, אין דער אַלט-בייער פראַגע:

מה למעלה, מה למטה.

אַ סך, אַ סך איז אויך גערעדט געוואָרן וועגן דעם, ווי אַזוי מנשה האָט געוואַנדערט פון בעט צו דער טיר און צוריק פון דער טיר צום בעט. אין דער דאָזיקער געשיכטע האָט זיך געפילט עפּעס אַ באַרעכנטקייט, אַלץ האָט זיך אָפּגעטון ווי לויט אַ פריער אויסגעאַרבעטן פּלאַן. אַזוי לאַנג ווי מנשה איז געגאַנגען איבער דער שטוב, איז געווען שטיל, ווי אין אַן אויער; נאָר אַזוי ווי ר׳האָט זיך נאָר צוריקגעלייגט אין בעט אַריין, האָט עס זיך אָנגעהויבן אויפסניי און נאָך העפטיקער ווי פריער. מנשה איז אַלזוי אַרומגעפירט געוואָרן בּאַ דער נאָז, אַזוי ווי אַ קליין יינגל. אין דער דאָזיקער געשיכטע האָט זיך געפילט אַן איראָניע, עס איז גע-ווען אַן אמתדיק שפּיצל. עס האָט זיך אָפּגעטון ווי אין אַ טעאַטער, וואו

אַלץ בּאַוועגט זיך, דרייט זיך און טאַנצט לויט די פּעדעמלעך, וועלכע אַ
באַהאַלטענער פירער האַלט פאַרבאָרגן בּאַ זיך אין האנט.

וועגן דעם אַרט רייסן בּאַ דער טיר האָבן דערציילט פּייוול, פּייוולס
ווייבּ און נאָך אַנדערע פּערזאָנען, וואָס זענען געווען בּאַנאַכט בּאַ מנשהן
אין שטוב און האָבן עס געהערט מיט זייערע אייגענע אויערן. רבּ
יואל אַליין, כאָטש ער האָט געוואוכט צו דערציילן מער ווי אַלע
אַנדערע און געשיט פון אַרבּל ככדר נייע איינצלהייטן, דאָך, וועגן דעם
עצם ענין פון רייסן בּאַ דער טיר, וועגן דעם אופן פון רייסן, וועגן
דעם דאָזיקן וויכטיקסטן פון אַלע פּונקטן — האָט ער אינגאַנצן נישט
געוואָלט רעדן, ווי ער וואָלט נישט וועלן קליין=מאַכן און לעסטערן די
זאַך מיט ווערטער. אויף די פּראַגן, ווי אַזוי קען עס פּאָרט האָבן
געריסן בּאַ דער טיר, האָט רבּ יואל פּילדייטיק געשוויגן. נאָר דער
עולם האָט אים נישט אָפּגעלאָזט; נישט איינמאָל, אַז ס'איז זיך צוזאַ=
מענגעקומען אַ רעדל בּאַ איהם אין געוועלב, האָט מען ווידער און ווי=
דער אָנגעהויבּן דעם שמועס וועגן דעם זעלבּן, אייבּיק=אומערקלערטן
פּונקט.

— כ'בּעט אייך, רבּ יואל, האָט עס נישט געהילכט, ווי מ'וואָלט אַריינ=
שמיגניען אין טיר מיט אַ לעדערנעם פּאַסעק?

— ניין, — האָט רבּ יואל קורץ געענטפערט.

— איז עס נישט געווען אַזוי, ווי מ'וואָלט געשיט אין טיר אַרייז קליינע,
האַרטע אַרבּעסלעך?

— ניין...

— האָט מען נישט געהערט עפּעס אַזוי, ווי איינער וואַלט געבּיסן מיט
די ציין?

— פרעגט פּייוולען... — האָט ענדלעך געענטפערט רבּ יואל.

מיט דעם האָט ער אייגנטלעך געמיינט אַ שפּאַס; וואָרום אַלע האָבּן דאָך
געוואוסט, ווי ווייניק רבּ יואל האַלט פון דעם דאָזיקן יונגנמאַן מיט
דעם קורצן, שוואַרצן בּערדל און מיט דעם אייבּיקן שמייכל אין די אויגן,
וועלכער איז אַלץ געבּליבּן בּאַם זייניקן, אַז דאָס איז נאָר געווען אַ
קאַץ און אַז אויבּ מ'וואָלט בּעסער געזוכט, וואָלט מען זי טאַקע געפונען
און מען וואָלט פאַרשפּאָרט דאָס גאַנצע שפּעקטאַקל. צווישן פּייוולען און
ר' יואלן איז, זינט דער געשיכטע בּאַ מנשהן, קיינמאָל נישט געווען קיין

שלום. באַזונדערס האָט ר׳ יואלן אויפגעבראַכט דאָס, וואָס פייוול האָט זיך צו דער גאַנצער געשיכטע באַצויגן מיט גרינגשעצונג. און דאָך זענען זיי זיך אָפט צוזאַמענגעקומען, עס האָט זיי עפּעס געצויגן איינעם צום צווייטן, אַזוי ווי ס׳שטרעבן טיילמאָל איינער צום אַנדערן צוויי געגנער, וועלכע קענען נישט רוען פון עפּעס אַ פראַגע, וואָס ברענגט זיי שטענדיק צו אַ שטרייט.

פייוול האָט זיך נישט באַליידיקט פון רב יואלס שפּאַס; פאַרקערט, ער האָט אַליין אויך געענטפערט מיט אַ שפּאַס.

— איר מעגט טאַקע פרעגן פייוולען -- האָט ער געזאָגט — איך ווייס אויף זיכער, אַז עס האָבן זיך צונויפגערעדט אַ מנין מתים, אויפגעשטאַנען פון די קברים און געקומען רייסן באַ מנשהס טיר. וואָס, איר גלייבט נישט? איך האָב עס געזען מיט מיינע אייגענע אויגן.

רב יואל האָט טיף געשוויגן, געבנדיק דערמיט אָנצוהערן, אַז ער האַלט נישט פאַר נייטיק צו ענטפערן אויף אַזעלכע נאַרישקייטן,

דאָס וויכטיקסטע אָרט, וואו אַלע ידיעות זענען זיך צוזאַמענגעקומען און זיך ווידער פונאַנדערגאַנגען, איז טאַקע געווען רב יואלס געוועלב. עס האָט זיך געפונען נישט ווייט פונם אָרט, וואו די מעשה האָט פּאַסירט, אין אַ ראָגאָווע הויז. רב יואל האָט מיט אַ זעלטענער קלאָרקייט געדענקט די גאַנצע פּאַסירונג; חוץ דעם, האָט קיינער נישט אַזוי ווי ער פאַרשטאַנען די זאַך ריכטיק אויסצולייגן און צוצוגעבן די נייטיקע דערקלערונגען. דער קרייז פון רב יואלס קונדן האָט זיך באַדייטנד פאַרגרעסערט. ער האָט פון טאָג צו טאָג צוגעקריגן אַלץ נייע קונים. פון די ווייטסטע געסלעך איז מען געקומען קויפן צו רב יואלן. רב יואל איז נישט געווען קאַרג אויף קיין וואָרט, ער האָט מיט יעדן געפירט אַ שמועס און איז נישט געווען פויל אָנצוהייבן דערציילן אויפסניי די גאַנצע מעשה. יעדער קונה, אַז ער האָט שוין איינגעקויפט זיין ביסל סחורה, איז ער נאָך געשטאַנען גלאַט אַזוי אַ ביסל און געשוויגן. דערנאָך האָט זיך פון דעם דאָזיקן שווייגן אויסגעוויקלט אַ שמועס, און שטענדיק וועגן דער זעלבער זאַך.

— איר האָט געהערט, רב יואל? נעכטן אויף דער נאַכט האָט דער לאָמער גוי ווידער געקלאַפּט אין טויער אַריין...

רב יואל האָט דאָס נאָך נישט געהערט.

— אַזוי ? — האָט ער זיך אָנגעכאַפּט באַ ביידע זייטן.

נאָר דאָ האָט געוויינטלעך אַריינגעהילכט אַ שטים פון דערינען, פון דער וואוין-שטוב :

— איך זאָג דיר אָן, דו אַלטער נאַר, דו זאָלסט אָנזאָגן אַלעמען מען זאָל נישט קומען צו דיר מיט אַזוינע געשעפטן! אַ מחיה אַ ביסל אויף זיי! כ'וועל זיי אַלעמען אַרויסיאָגן מיט בעזעמער! אַ פּרנסה האָט זיך זיי געמאַכט, די קנאַפּזאָרגערס! האָבן אָנגעקריגן אַ מנשה מיט אַ כּעסע!

דאָס האָט אַריינגעשריגן רב יואלס ווייב, הענע, אַ הויכע, דאַרע יידענע, וואָס האָט געליטן אויף גאַל-שטיינער און איז שטענדיק אַרומגעגאַנגען אָן אויפגערעגטע, מיט אַ זויערער מינע. זי האָט אַפילו געוואוסט, אַז פון דער מעשה באַ מנשה שניידער קריגט זי צו נייע קונים; נאָר פון דער אַנדערער זייט האָט די געשיכטע אָנגעיאָגט אויף איר אַ מורא. זינט דעם טאַראַראַם, וואָס האָט זיך געמאַכט באַ איר, האָט זי זיך געפילט שוואַכער און דערשלאָגענער. זי האָט געזעען באַנאַכט שלעכטע חלומות און זי האָט מער ווי פריער אָנגעהויבן צו טראַכטן וועגן שטאַרבן.

רב יואל האָט אַ קוועטש געטון מיט די פּלייצעס.

— הייבסט שוין אָן? — האָט ער אַ געשריי-אַריין געגעבן פון געוועלב אין שטוב אַריין.

— כ'וועל דיר דאָ אָנהייבן, הערסטו, וועסטו נישט וויסן, וואו דו קומסט אַהין! געזעען אַ ביסל אַ משוגעת פון אַן אַלטן נאַר? זיין באַבעס דאגה, אַז אַ גוי קלאַפּט אַריין אין אַ טויער! אַז ס'זאָל אים אַזוי קלאַפּן, רבונו של עולם, ווי ס'קלאַפּט מיר אין דער זייט, וואָלט ער שוין געוואוסט פון אַזוינע שמחות!

זי איז געשטאַנען באַ דער קיך און אָנגעוואַרעמט שטאַרצן, כּדי זיך צו-צוליייגן צו די ווייטיקן. זי האָט אַלץ נישט געקאָנט איינשטילן, האָט עפּעס געקלאַפּערט דאָרט דערינען און אויסגעלאָזט צו עמיצן איר ביטער האַרץ. נאַר רב יואל האָט זי געלאָזט רעדן צו דער וואַנט און האָט זיך אויפסניי געווענדט צום קונה.

— או-וואַ... זאָגט איר, הייסט עס, אַז ר'איז ווידער געקומען?... האַ, האַ, האַ... און פון בינמען האָט איר גאָרנישט געהערט? — דאָ האָט רב יואל אַראָפּגעלאָזט די שטים, וואָרום עס האָט זיך דערהערט פון דערינען

דאָס קרעכצן פונם ווייב, — נעכטן אויף דער נאַכט האָט מען אים ווי-
דער געזעען פאַרן הויז... ער האָט זיך אַריינגעדרייט דאָרט אינם שטעגל,
און אַריינגעקוקט אין הויף דורכן פלויטל, פון יענער זייט... איר האָט
גאָרנישט געהערט?..

דער קונה, וועלכער האָט נאָך דאָס נישט געהערט, איז געשטאַנען און
אָנגעקוקט רב יואלן מיט אויסגעגלאָצטע אויגן.

וועגן בינם מאַרגוליס איז געוואָרן דערציילט, אַז ער מוז יאָ האָבן גע-
הערט, וואָס עס האָט זיך אָפּגעטון אויף יענער זייט, אינם פינצטערן
פאָדערהויז; וואָרום אַזוי ווי ר'האָט זיך אַוועקגעשטעלט באַ דער טיר,
איז ער אַרומגעכאַפּט געוואָרן אַזוי ווי פון אַ כישוף און האָט זיך שוין
נישט געקאָנט אַ ריר טון פון אָרט. מיטן כוח פון חוצפה און אומ-
פאַרשעמטער דרייסטקייט, מיטן כוח פון אפּיקורסות, האָט ער אויפגעכאַפּט
אַ טאָן פון יענער קאַפּעליע... ער איז געוואָרן פאַרשיכורט, אַן אומענד-
לעכע זיסקייט האָט זיך צעגאָסן איבער זיין קערפּער. ווען נישט די
פאַרמאַכטע טיר און ווען נישט די גרויסע אוממעכטיקייט, וואָס האָט
באַהערשט זיינע הענט און געליימט זיין ווילנס-קראַפט, וואָלט שוין בינם
מאַרגוליס גישט אומגעקערט זיך צו ווייב און קינד, צו שווער און שווי-
גער — ווער ווייסט, וואוהין ער וואָלט געוואָרן פאַרפירט. די זיסע קלאַנ-
גען האָבן אים פאַרלאָקט; דאָס, וואָס פאר די איבעריקע מענטשן, צווישן
וועלכע ס'זענען געווען ערלעכע יידן, פרומע ווייבער און אומשולדיקע
קינדער, איז געווען נישט מער ווי אַ רייסי באַ דער טיר, דאָס איז פאַר
אים געווען אָרגל-געזאַנג. נאָר דערנאָך, אַז ס'האָט דרויסן אויפגעהערט
אויף אַ ווײַלע, האָט ער באַוויזן אַן עפן צו טון די טיר; ער איז אַריינ-
געפאַלן אין עפּעס אַ שטראָם, אין אַ געדרויש, אין אַ געדראַנג, אין אַ
ווירבל-ווינט. עס האָט אים אָנגעכאַפּט באַ די הענט און פאָלעס און אים
אַ שלעפּ-געטון אַרויס אין דער פינצטערניש אַריין.

וואָס מיט אים איז געוואָרן שפּעטער, האָט קיינער נישט געוואוסט. אַ
אַ פּאָר טעג האָט ער זיך אינגאַנצן נישט באַוויזן אין גאַס. דערנאָך,
איינמאָל פאַרנאַכט, נאָך זונען-אונטערגאַנג, האָט מען אים פלוצלינג גע-
זעען אין יענעם געסל, פאַר יענעם הויז. ער איז געגאַנגען, דאָס היטל
אַראָפּגערוקט איבער די אויגן, ווי ער וואָלט זיך צו עפּעס אונטערגע-
גנבעט. ער האָט געוואָרפן בליקן איבערן גאַנצן הויז, ביז אַרויף צום

קוימען, באַטראַכט דאָס פאַרקלאַפּטע טויער און די פאַרשלאָגענע פענצטער. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף אַ ווײַלע, אײַנגעהאָרכט זיך אין עפּעס, דערנאָך האָט ער געוואָלט גיין ווייטער. וואָס האָט ער דאָרט געהערט, וואָס האָט ער געזעען? נאָך דעם זעלבן אָונט האָט מען שוין געשמועסט דערפון בײַ רב יואלן אין געוועלב, און צומאָרגנס האָט דאָס שוין גע-וואוסט די גאַנצע שטאָט. מען האָט גערעדט דערוועגן מיט האַלבע ווער-טער, מער מיט די אויגן ווי מיטן מויל. עס איז געווען מערקווירדיק, עס איז געווען אויסערגעוויינטלעך, עס האָט געשמעקט מיט נעפל, מיט פינצטערניש, עס האָט געוואָרפן אַ פּחד, געהעמט די שטימען, פאַר-שטיקט די ווערטער אינם מויל.

שבת-צו-נאַכטס, אַכט טאָג נאָך יענער געשיכטע, איז געווען אַ באַזונדערס גרויס רעדל בײַ רב יואלן אין געוועלב. מען איז געזעסן אויף אַלע קעסטלעך, אויף די זעק גרויפּן, רב יואל האָט אַרויסגעבראַנגט פון שטוב אַ באַנק און אַ פּאָר שטולן, מאַנכע פאַרשוינען זענען געשטאַנען, אָנ-לענענדיק זיך אָן געוועלב-טיש. רב יואלס ווײַב האָט דעם לעצטן שבת געהאַט אַ שלעכטן טאָג: זי האָט זיך פאַרגעסן און געגעסן אַ פּאָר קאַר-טאָפל פון טשאָלנט, וואָס עס איז איר שוין פון לאַנג געווען פאַרזאָגט. דערפון האָט איר געשטאָכן אין אַ זײַט און זי האָט זיך באַלד פאַרנאַכט געמוזט לייגן אין בעט אַרײַן.

און אָט, אין לויף פון שמועס, האָט איינע, אַ באַיאָרטע פרוי, דערציילט אַ זאַך, וועלכע דאָס גאַנצע שטעטל האָט אַמאָל געוואוסט, נאָר וועלכע איז שוין פאַרגעסן געוואָרן. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן דעם ברונעם, אינם הויף פון הויז, וואו מנשה שניידער האָט פריער געוואוינט.

— ס'איז געווען אַ צײַט, ווען דער ברונעם האָט געגעבן וואַסער, ווי קריסטאָל. די מאַמע פלעגט דערציילן, אַז אויב מ'האָט זיך אײַנגעוואַשן דערמיט די האָר, זענען זיי געוואָרן ווייך ווי זייד און האָבן נאָר אַזוי געגלאַנצט און געקרייזלט זיך. פלייש, אַז מ'האָט געקאָכט מיט דעם וואַסער, איז עס ווייך געוואָרן אין אַ האַלבער שעה. די מענטשן, וואָס האָבן געטרונקען דאָס וואַסער, האָבן קיינמאָל נישט געוואוסט פון קיין בויך-ווייטיק. עס האָט געהאַט אַן אויסטערלישע קלאָרקייט, אַזוי ווי ס'וואַסער פון ירדן. אַז מ'האָט זיך אַלע אינדערפרי געשווענקט דערמיט

ס׳מויל, האָט מען באַקומען ציין ווי די פּערל. נאָר אָט איינמאָל, צוועלף באַנאַכט, איז געקומען צום ברונעם איינער אַ יונגערמאַן, באַ וועמען ס׳ווייב איז גראָד געלעגן געוואָרן און מ׳האָט געדאַרפט וואַסער צו באָדן דאָס קינד. ער לאָזט אַראָפּ דעם עמער, דרייט אים אַרום אונטן, אין ברונעם, שעפּט אָן וואַסער, ציט... ער קען נישט אַרויסציען. ער ציט מיט אַלע כּוחות — ס׳גייט נישט! בייגט ער זיך אַראָפּ, קוקט אַריין אין ברונעם — הערט ער, ווי אונטן, אונטערן וואַסער, פּישטשעט און וויינט אַ ניי־געבוירן קינד... אָבער גראָד ווי אַ ניי־געבוירן קינד... דער יונגערמאַן האָט איבערגעלאָזט די קאַן, נישט אומגעקוקט זיך צומאָל און צוועקגעלאָפן. אין אַ פּאָר טעג אַרום, אויך באַנאַכט, האָט ווידער אַ ייד, וואָס איז אַרויסגעגאַנגען אויפן הויף, געהערט פון ברונעם קרעכצן. די שטאָט האָט אויפגעהערט צו נעמען וואַסער, דער ברונעם איז פאַרוואַקסן געוואָרן מיט שימל, מ׳האָט אים פאַרשלאָגן מיט ברעטער...

אַלע האָבן טיף געשוויגן; רבֿ יואל איז געזעסן הינטערן געוועלב-טיש, צוגעלענט דעם קאָפּ אויף ביידע הענט; די הענג-לאָמפּ האָט שטיל געלויכטן, און די ביקסן מיט צוקערלעך, וואָס זענען געווען צעשטעלט אין די פאַכן פונם געוועלב־שאַנק, האָבן געענטפערט מיט אַ פאַרטראַכטן גלאַנץ. דאָס, וואָס איז דאָ געוואָרן דערציילט, האָט פּאַסירט מיט אַ סך יאָרן צוריק; נאָר צי האָט עס נישט עפּעס אַ שייכות מיט די לעצטע געשעענישן? עס האָט אַ בלאָז־געטאָן דער הויך פון דער ווייטער, אין נעפּל-געטונקטער פאַרגאַנגענהייט: עס האָט זיך אויסגעפלאָכטן אַ קייט, פון וועלכער איין רינגעלע איז געווען דער ברונעם, וועלכע האָט זיך געפלאָכטן ווייטער, ווייטער, פאַרכאַפּט די געגנוואַרט און וועלכע וועט נאָך אַריינפלעכטן אין זיך, ווער ווייסט, ווער ווייסט, וואָס נאָך פאַרא רינגעלעך.

IX

די באַוועגונג אין יענעם געסל האָט זיך כּמעט איינגעצן איינגעשטעלט: זעלטן, זעלטן איז ד׳אָרט פאַרבייגעפאָרן אַ פור, די איינוואוינער פון דער שטאָט ב. האָבן אויסגעמיטן נישט צו גיין אָפּט פאַרביי יענעם

הייז. מען איז אַרומגעגאַנגען הינטן אַרום. דורך דריי אַנדערע גאַסן, אַבי דאָרטן נישט פאַרבייצוגיין. דאָס אָרט האָט פאַרשפּרייט אַ מעלאַנכאָליע און פון זיך פאַריאָגט.

און ווירקלעך, יענץ הויז, מיט דעם פאַרקלאַפּטן טויער און פאַרשלאָגענע פענצטער, האָט געהאַט אַן אומהיימלעך אויסזען. עס האָט טריב געשוויגן. פון הינטער זיינע ווענט האָט זיך ניש געהערט נישט קיין לאַכן און נישט קיין זיפץ פון אַ לעבעדיקן מענטשן. קיין מינדסטער שאָרך האָט זיך נישט דערטראָגן פון זיינע פאַרלאָזטע שטובן: אַ גאַנץ שטיק לעבן איז געוואָרן פאַרגליווערט. עפּעס אַ גרויסע איינזאַמקייט האָט געשלאָגן פון דעם דאָזיקן הויז. כאָטש עס איז געשטאַנען אין מיטן גאַס, צווישן אַנדערע הייזער, דאָך האָט זיך גערדאַכט, אַז עס איז אָפּגעטיילט און אָפּגעצוימט פון דער גאַנצער וועלט, אַז עס געהער נישט מער צו דער ווירקלעכקייט. די זון האָט נישט מער אַריינגעקוקט דורך זיינע פענצטער, די לבנה האָט נישט אַריינגעשיקט דורך זיי איר בלאַסן שטראַל; דורך דעם פאַרמאַכטן טויער זענען נישט אַריין און אַרויסגעגאַנגען קיין מענטשן, עס איז נישט אַריינגעפאָרן קיין וואָגן; אויפן הויף האָבן זיך נישט געשפּילט קיין קינדער. דאָס הויז איז געשטאַנען און אַריינגעטריפט אין דער אַרומיקער לופט טראָפּנס טרויעריק שווייגן, טראָפּנס שמערצלעכע בענקשאַפט און נאָגנדן אומעט. דאָס הויז איז געווען ווי באַלעגערט פון אַ גרויסן שאָטן.

אין דער פרי האָט מען אין די אַרומיקע הייזלעך געעפנט די לעדן, די פענצטער, טיר און טויער, און עס האָט זיך אָנגעהויבן די טעגלעכע באַוועגונג; נאָר יענץ הויז איז געבליבן פאַרמאַכט. עס האָט אַזוי ווי נישט געפילט דעם זונען-אויפגאַנג, דעם וועקסל פון טאָג און נאַכט, כאָטש אַלץ אַרום האָט שוין אויפגעוואַכט, איז נאָך דאָס דאָזיקע הויז געבליבן פאַרזונקען אין שלאָף; איבער זיינע שטומע ווענט איז נאָך געלעגן די נאַכט, כאָטש די זון האָט זיך שוין דערהויבן הויך אין בלויען הימל.

אין די פאַרנאַכטן האָט פון יענעם הויז און פון דער גאַנצער אומגעגנט געשלאָגן עטוואָס באַזונדערס געהיימנישפולס. דאָס דאַך-פענצטער איז געבליבן דאָס איינציקע אין גאַנצן הויז, וואָס איז נישט געווען פאַרשלאָגן מיט ברעטער; און אָט אין אים האָט זיך אָפּגעשפּיגלט די אונ,

טערגייענדע זון, צעשפּליטערט זיך, זיך צעפּלאָסן, ווי גינגאָלד. און דאָס
האָט געמאַכט אַ באַזונדערס טרויעריקן איינדרוק. דאָס דאָזיקע פלאַקער-
דיקע פענצטער איבער דעם שטומען, פאַרגליווערטן, געפּיללאָזן הויז
האָט אויסגעזען ווי אַ שפּאַס; די שטראַלן, וואָס האָבן געציטערט
אויבן אין די שייבן, געטאַנצט אַ גאָלדענעם טאַנץ, האָבן אַזוי ווי חוזק
געמאַכט פון עפּעס. דאָס הויז, מיט דעם איינציקן שטראַלנדן פענצטער
אין דער הייך, האָט אויסגעזען ווי אַ טויטער, בײַ וועמען איין אויג
איז נאָך געבליבן אָפן, און פון דעם דאָזיקן אויג שלאָגט נאָך אַרויס אַ
שמייכל, אַ שמייכל פון אַ טויטן, אַ שמייכל איבערן נאַרישן לעבן און
איבער אַלע לעבעדיקע מענטשן.

דערנאָך, אַז ס'איז געוואָרן פינצטער, איז אַרום יענעם הויז געווען
עפּעס פינצטערער, ווי אין אַנדערע ערטער. די לבנה האָט דאָס הויז
אַזוי ווי נישט באַשיינט, נאָר געוואָרפן אויף אים שיפּע, ווייסע פלעקן,
וואָס האָבן זיך אויסגעמישט מיט די שאָטנס און אויסגעפלאָכטן אַרום
דעם הויז אַ משונהדיק ליכט. שטייענדיק הויך אויבן, אַ טיף פאַרטראַכ-
טע, האָט זי מיט אַ קאַלטער פאַרוואונדערונג געקוקט אַראָפּ אונטן און גע-
קלערט וועגן דעם, וואָס עס קומט פאָר דאָרטן, אין דעם לײדיק-געוואָ-
רענעם הויף. דערנאָך האָט זי זיך צוריקגעצויגן אויף אַ ווײַלע הינטער
אַ קלײנעם, דורכזיכטיקן וואָלקן, ווי כּדי זיך עפּעס איבערצוקלייגן. נאָר
זי איז באַלד ווידער אַפּערגעשוואומען, אַן ערנסטע, אַ גרויסע, און ווי-
דער אַראָפּגעשיקט איר רויִקן, דורכדרינגנדן בליק, אַראָפּ אינם טיף-
שווײַגנדיקן הויף, כּדי דאָרט עפּעס צו דערפאָרשן.

אינם געסל, וואו דאָס הויז איז געשטאַנען, האָט מען געמאַכט נאַכט
פריער, ווי אין אַלע אַנדערע גאַסן. באַלד פאַרנאַכט האָט מען פאַרמאַכט
די לעדן, אָנגעצונדן די לאָמפּן, און די מענטשן זענען געזעסן, שווײַגנ-
דיקע, בײַ זיך אין שטוב. מען האָט נישט געפּרואווט אַפילו געבן אַ קוק-
אַרויס פאַר דער טיר. די קינדער האָבן זיך געשראָקן, און מען האָט זיי
געלייגט שלאָפן מיט די הינער צוגלייך. טאָמער האָבן זיך דערט-אָנ-
פון גאַס טריט פון אַ דורכגייער, האָט מען אין די שטובן אַ ציטער-געטאָ-
טון און זיך איבערוואָרפן מיט בליקן. אויב איינער אַ דרייסטערער האָט
אָנגענומען די קליאַמקע, כּדי אַרויסצוגיין אַ קוק-טון, האָבן אים די אין
בערייקע צוריקגעהאַלטן מיט אַלע מעגלעכקייטן. נאָר אַזוינס האָט פּאַ

סירט זעלטן. געוויינטלעך איז פאַרנאַכט קיינער דאָרט נישט פאַרבייגעגאַנגען, און דאָס געסל איז געווען פאַרזונקען אין אַ טיפער שטילקייט.

אַן אמתע צרה פאַר די איינוואונער פון יענעם געסל איז געווען דער לאָמער בעטלער. כמעט יעדן דריטן טאָג, נאָך זונען־אונטערגאַנג, האָט ער זיך באַוויזן אין גאַס, געקלאַפּט אין טויער, געטופּעט און געשריגן. שוין אַ סך יאָרן איז ער געווען געוואוינט, נאָכדעם ווי ער איז אַרומגעגאַנגען אַ גאַנצן טאָג אין די אַרומיקע דערפער, צו קומען אויף דער נאַכט אַהיים און זיך צו פאַרקלייבן אין זיין קאָנורע אויפן בוידעם, וואו ער האָט געהאַט אַ שעניק מיט אַ קישן, אַ באַנק, אַ טאָפּ מיט אַ הילצערנעם לעפל און אַ הייליק בילד. ער פלעגט ווייניק שלאָפן; ביז האַלבע נאַכט האָט געדויערט בײַ אים דאָס אָפּקאָכן וואַסער און אָפּעסן זיין נאַכט-עסן; דערנאָך האָט ער ביז פאַרטאָגס זיך גלאַט אַזוי געדרייט איבער זיין צימער, געקרעכצט און געזאָגט פאַרשיידענע תּפילות, וועלכע ער איז געוואוינט געווען צו זאָגן פאַר די פויערן און פריצים, וואָס האָבן אים געגעבן נדבות. און אָט, נאָך דעם פלוצלינגן איבערקערעניש, האָט ער זיך געפילט, ווי אַראָפּגעשטויסן פון דער ערד, ווי אַריינגעשליידערט אין דער לופט אַריין, וואו ער קאָן נישט פאַלן און נישט בלייבן באַשטיין. קומענדיק אין דאָרף אַריין, האָט ער דערציילט אין אַלע שטובן די גרויסע צרה, וואָס האָט אים געטראָפן: אינם הויז, וואו ער האָט געוואוינט, האָט זיך באַזעצט אַן אומריינער גייסט, אַזוי, אַז מ'טאָר דאָרט מער נישט וואוינען און מ'האָט דאָס גאַנצע הויז געמוזט אַרומשלאָגן מיט ברעטער. דערביי האָט ער געוויינט, ווי אַ קינד, אַראָפּגעלאָזט זיך אויף די קני און זיך לאַנג געצלמט. די פויערן האָבן געהאַט רחמנות אויף אים און געגעבן אים נאַכטלעגער אין אַ שייער אָדער קאַמער, נאָר טיילמאָל האָט ער זיך פאַרגעסן און פאַרנאַכט האָט ער, לויט זיין אַלטער געוואוינהייט, געלאָזט זיך גלייך אויפן וועג אין שטאָט אַריין, אַהין אין יענעם געסל, צו יענעם הויז. ער האָט גאָרנישט געדענקט און, צוקומענדיק צום טויער, האָט ער גענומען שטאַמפּערן מיטן שטעקן, קלאַפּן מיט ביידע הענט און שרייען מיט זיין הייזעריקער שטים, וואָס פאַר אַ שוואַרץ יאָר האָט דאָס גענומען די מענטשן, וואָס זיי האָבן אַזוי פרי פאַרמאַכט דאָס טויער און לאָזן אים נישט

צאַריין! זיינע רחמנותדיקע געשרייען האָבן אומהיימלעך אָפּגעשאַלט אין ד״ר אַרומיקער שטילקייט און האָבן פאַרשפּרייט אַ קעלט און אַ גרויל אין אַלע אַרומיקע הייזלעך, אין אַלע שטובן.

און — אַזוי ווי אין ערשטן אָוונט — האָט ער נישט פריער אויפגעהערט צו פּילדערן, ביז ס'איז עמיץ אַרויסגעקומען פון אַ הויז און אים געבעטן אַוועקגיין פון דאַנען. וואָרום ס'איז נישט גלייך צו מאַכן אַ גערודער אין אַן אָרט, וואו ס'איז בכלל נישט גוט פאַר אַ מענטשן זיך צו דערנענטערן... דאַן האָט פּלוצלינג אויפגעלעבט אַלץ אינם קאָפּ פון דעם דאָזיקן אַלטיטשקן, אַלץ דאָס, וואָס ער האָט אַזוי אינגאַנצן געהאַט פאַרגעסן. ער האָט אַ שוידער-געטון און גענומען האַסטיק אַוועקגיין פון דאַנען. ער האָט געקלאַפּט מיטן שטעקן איבער די שטיינער, געשאָלטן, געקלאָגט, אָנגעפולט מיט אַ געדויש דאָס גאַנצע געסל. ער האָט אַפילו נישט קיין טראַכט געטון, וואוהין ער גייט און וואו ער וועט האָבן נאַכטלעגער. ער איז געווען ווי געבריט, ווי אָפּגעשמיסן, געשווינד איבערגעוואָרפן די פיס, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז פון יענעם טויער, אין וועלכן ער האָט אַריינגעקלאַפּט, וועט אַרויסקומען עמיצער, נאָכיאָגן אים און אים אָפּטון אַ מיאוס שטיקל.

ערשט הינטער דער שטאָט, אויפן פעלד, האָט ער אָנגעהויבן גיין פּאַמעלעכער און האָט זיך ענדלעך, אַ מידער, אַ פאַרסאַפּעטער, אַוועקגעזעצט אויפן גראָז, באַם וועג, און אַוועקגעלייגט נעבן זיך דעם שטעקן און די פולע טאָרבע. דאָס ווייטע לאַנד איז געווען פאַרגאָסן מיט לבנה-ליכט, די פעלדער זענען פרידלעך געשלאָפן. ערגעץ דערנעבן האָט זיך געהערט דער איינטאָניקער צירפּ פון אַ גריל; פון אַ ווייטן בוים ה״ָט געשאַלט די מעטאַלענע שטים פון אַ קו-קו; ערגעץ דאָרטן, אין אַ וואַסערל, האָבן זשאַבעס געקוואַקעט און געשנאָרכט, איבערגעוואָרפן זיך מיט טענער און געפירט קאָנצערט. און די דאָזיקע נאַכט-קלאַנגען האָבן זיך וואונדערבאַר-קלאָר אויסגענומען אין דער שטילקייט פונם אָוונט און האָבן צוגעגעבן דעם לאַנד נאָך מער פרידלעכקייט און רו. דער לאָמער גוי האָט זיך באַרויקט; ער האָט זיך אויסגעניכטערט, ער האָט ווידער באַקומען קלאָרקייט אינם קאָפּ. ער האָט זיך איינגעקוקט גלאַט אַזוי אין דער ווייטער, העלער נאַכט און זיך דערמאָנט פאַרשידענע זאַכן. ער וועט שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט אַהינקומען דאָרט, צו יענעם הויז, היינט

האָט ער נאָר געהאַט אַ טעות. וואָס טוט זיך איצט אָפּ דאָרט באַ אים אין שטיבל? עפּעס באַנגלעכס האָט זיך פאַרקליבן צו אים אין האַרצן און אָנגעפוילט עס מיט אומעט. דאָרטן אין דער הייך, אינם שטיבל, האָט ער זיך נישט געפילט אַליין: טייל מאָל האָט ער געהערט דורך די ווענט די שטימען פון ווייבער און קינדער, וואָס זענען אַרויפגעקומען אויפן בוידעם הענגען וועש. דאָס שטיבל איז געווען פונקט צוגעפּאַסט פאַר אים, ער האָט זיך דאָ געפילט, ווי אַ וואַסער־חיהלע אין דער מושלע. נאָר ער וועט שוין דאָרט קיינמאָל נישט מער אַהינקומען... ער וואָלט ליבער געגאַנגען צו דער שוועסטער; מיט אַ פּאָר יאָר צוריק פלעגט ער נאָך פון צייט צו צייט קומען צו איר, כאָטש דער מאַן אירער, אַ קאָוואַל, איז געווען אַ בייזער און אַ ברומענדיקער; נאָר ער האָט זיך פלוצלינג דערמאָנט, אַז זי איז שוין געשטאָרבן: זי ליגט אויפן דאָרפישן צמענטאַרזש, אַ צלם שטייט באַ איר צוקאָפּנס, און די לבנה באַשיינט איר קבר. און דער אַלטער האָט אויפגעהויבן זיין קאָפּ מיט די שיטערע האָר צום הימל, וואו די ווייסע, שווייגעדיקע לבנה האָט אים אַזוי ווי באַשטעטיקט, אַז טאַקע יאָ, די שוועסטער איז שוין געשטאָרבן. ער האָט אויך ערגעץ אַ טאָכטער... עפּעס אַמאָל, אַריינקומענדיק אין אַ הויז, האָט ער זי געטראָפן שטיין אין אַ קיך און קאָכן עסן. נאָר זי האָט אים געשלאָגן, געשאָלטן און אַרויסגעטריבן. ער איז דערנאָך אַ לאַנגע צייט פאַרבייגעגאַנגען דאָרטן יעדן טאָג, פאַרן הויז, וואו זי האָט געדינט. ער האָט נישט געוואָלט אַריינקומען מער צו איר, נאָר ער איז גלאַט אַזוי פאַרבייגעגאַנגען און געוואָרפן בליקן אויף די פענצטער. ביז ער איז דערנאָך געוואָר געוואָרן, אַז זי איז נישט מער דאָרט, און ער האָט נישט געוואוסט, וואו זי איז אַהינגעקומען, צי זי לעבט נאָך, צי ער וועט זי נאָך אַמאָל זעען. און אָט איז ער געבליבן איינער אַליין, אַזוי ווי ער איז איינער אַליין דאָ אויפן פרייען פעלד, איינאיינציקער מענטש צווישן גראָזן, ביימער, טייכלעך, פייגל, זשאַבעס און ווערעם, איינאיינציקער טונקעלער פלעק אין דער זילבערנער העלקייט, וואָס די גרויסע, ליכטיקע לבנה צעגיסט איבערן לאַנד.

אַזוי איז ער געווייינטלעך אָפּגעזעסן אַ לאַנגע צייט אָן באַוועגונג, ווי צונויפגעמישט מיט אַלעם אַרומיקן. דער קוקו אויפן ווייטן בוים איז שטיל געוואָרן, דערפאַר האָט די גריל גענומען צירפּען העכער און די

זשאַבעס אינם טייכל האָבן זיך הילכיקער צעשריגן. נאָר די שטילקייט איז פון דעם נישט געהאָרן געשטערט. די ערד האָט גוטמוטיק גערוט און מיט צוטרוי זיך איבערגעגעבן אין די פריינטלעכע אָרעמס פונם הימל, וואָס האָט זי ווי אַ גיגאַנטישער געליבטער אַרומגענומען פון אַלע זייטן, אַרום און אַרום, צוגעטוליעט זי צו זיך, איינגעוויגט זי, געצערטלט זי מיט די מילדע בליקן פון זיין גרויס אויג, דער זילבער קלאָרער לבנה. עס איז נישט געווען קיין ערד און קיין הימל, נאָר עטוואָס נישט-געטיילטס, איינהייטלעכס, טיף-פרידלעכס. דער אַלטער בעטלער האָט ברייט געעפנט זיינע קליינע, בלויע קינדער-אויגן, וואָס זענען געווען ווי צוויי טונקעלע גריבלעך אין מיטן אַ גאַנצן ים פון קנייטשן. זיינע באָרוויסע פיס, וואָס זענען געווען צעריבן און צעראַצט פון טרעטן אַ גאַנצן טאָג איבער די זאַמדיקע וועגן, האָבן זיך געפילט גוט אינם פרישן גראָז, אויף וועלכן עס האָבן זיך שוין אַראָפגעזעצט די ערשטע טראָפנס טוי. ענדלעך האָט ער אַראָפגעלאָזט דעם קאָפּ אויף דער ברוסט און איז איינגעשלאָפן, זיצנדיקערהייט, שעפּטשענדיק עפּעס מיט די ליפּן, אַזוי ווי ס'שעפּטשעט מיט די ליפּן אַ קליין קינד, וואָס שלאָפט צווישן אַ שטויס קלאָרע קישעלעך.

איינמאָל אין אַ פרימאָרגן האָט ער געהאַט אַ שלעכט באַגעגעניש. גייענדיק איבערן שאָסיי, האָט ער באַמערקט זיין פריערדיקן שכן, מנשה שניידער, וואָס איז אים געקומען אַקעגן. דער בעטלער האָט זיך אָפּגעשטעלט שוין אַ שטיק פון דערווייטנס, נישט אַ ריר-געטאָן זיך פון אָרט און אויסגעגלאָצט די אויגן, ווי ער וואָלט דערזען עפּעס אַ גייסט. מנשה איז אָנגעקומען מיט אַ גרויסן פּאַק אונטערן אָרעם; ער האָט אָפּגעטראָגן צום פריץ דאָס שטיקל אַרבעט, וועלכעס ער האָט פּאַרטיק געמאַכט מיט גאַנצע אַכט טאָג איבער דער צייט. ענדלעך, אַז זיי האָבן זיך אויסגעמיטן, האָט דער בעטלער אַ ציטער געטאָן, אַראָפּגעלאָזט זיך אויף די קני און גענומען שעפּטשען מיט מורא און איבערראַשונג:

— גאָט מיינער... גאָט מיינער... גאָט מיינער...

מנשה איז געגאַנגען ווייטער און דער לאָמער אַלטיטשקער איז אַלץ נאָך געבליבן אויף די קני, ווי פאַרזונקען אין אַ שלעכטן חלום. עס האָט אַ בלאָז-געטאָן אויף אים עטוואָס שרעקעוודיקס, וועלכעס מנשה האָט מיטגעבראַכט פון שטאָט, פון יענעם אומגליקלעכן הויז. און ער האָט

שוין ווידער אַ גאַנצן טאָג נישט געקאָנט צו־זיך קומען, נישט געפונען זיך קיין אָרט, געטראַכט וועגן זיין געשטאָרבענער שוועסטער, געבענקט נאָך דער פאַרשוואונדענער טאָכטער, אַ סך געבעטן און אַ סך געוויינט און האָט ענדלעך, אויף דער נאַכט, ווידער זיך פאַרבלאָנדזשעט אַהין צו יענעם הויז. געטופּעט, געשריגן, געקלאַפּט אין טויער אַריין און גערופן, מ'זאָל אים עפענען.

אַזויערנאָך האָבן די איינוואוינער פון יענעם געסל אַ לאַנגע צייט נישט געהאַט קיין רו. די וואונד האָט נישט געקענט פאַרהיילט ווערן, וואָרום זי איז אַלץ כסדר געעפנט געוואָרן אויפסניי. די מעשה האָט געלאָזן נאָכווייען, וואָס זענען געווען נישט וויניקער פיינלעך פון דעם ערשטן גרויסן שמערץ. די לופט אין יענעם געסל איז געווען ווי אויפגעטרייסלט; אַלץ איז דאָרט אַרויס פון די פוגעס און האָט שוין נישט געקאָנט אַרויף אויפן אַלטן וועג.

מיט דער צייט האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרשפּרייטן טויזנט קלאַנגען. עפּעס איינמאָל אויף דער נאַכט האָט מען דאָרט געזען רויך פון קוימען. די נאַכט איז געווען אַ העלע, די לבנה האָט געשיינט, די שטערן זענען אַלע אויסגעגאַנגען פון דעם זילבערנעם שימער, מיט וועלכן דער הימל איז געווען אַדורכגעזאַפּט. און אָט, אַז די לבנה האָט זיך אָפּגעשטעלט איבערן דאַך פון יענעם הויז, האָט פון קוימען זיך גענומען שלענגלען אַ גאַנץ דינער, זיידענער, ווייסער רויך. וואָס האָט דאָס אַזוינס געקאָנט זיין? עס האָט זיך געוויקלט אַזוי ווי אַ באַנד, נישט צעשפּרייט זיך איבער דער לופט, נאָר געשטיגן אַרויף אין דער הייך, אַרויף, אַרויף, צו דער לבנה. רויך פון קוימען! און אונטן, אין די שטובן, זענען די אייוועלעך געשטאַנען קאַלטע, עס האָט נישט געקנאַקט קיין פייער און נישט אַרויסגעשפּריצט קיין פלאַם דורך די פייערקעס. דער דורכגייער, וואָס האָט דאָס געזען, איז געבליבן שטיין און זיך איינגעקוקט, ווי ער וואָלט זען אַ קונץ פון אַ באַרימטן קונצן־מאַכער. נאָר דערנאָך האָט ער זיך דערמאָנט, וואָס פאַר אַ הויז דאָס זיין, און איז אָן אָטעם אַוועק פון יענעם אָרט. קיינער האָט נישט געוואוסט, ווער דאָס איז געווען, נאָר אַלע האָבן וועגן אים געהערט און דערציילט איינער דעם אַנדערן.

דערנאָך האָט מען דערציילט נאָך מערקווירדיקע זאכן מ'האָט געען באַ־

נאַכט אַרויסלייכטן אַ לעמפּל פונם דאַך־פענצטער! די שיין איז געווען אַ געלע און האָט אַזוי ווי אַ שפּיז אַרויסגעשלאָגן אין רער נאַכט אַריין. עס האָט זיך אָנגעצונדן אום צוועלף און אויסגעגאַנגען פאַרטאָגס, מיטן ערשטן קריי פון האָן. עס איז געווען אזוי ווי אַ צייכן פאַר עמיצן, וואָס האָט געדאַרפט אָנקומען פון ערגעץ און האָט דורך דער דאָזיקער געהיימנישפולער שיין געקאָנט דערקענען באַנאַכט דאָס הייזל פון די סאַמע ווייטסטע שטרעקעס.

חוץ דעם האָט מען דערציילט אין שטאָט, אז באנאכט לויפט עפּעס דאָרטן ארום אין הויף, דרייט זיך א ראָד ארום דעם ברונעם און קלעטערט איבערן קרומען בוים. די לייסטן פון טויער און די ברעטער, מיט וועלכע די פענצטער זענען געווען פאַרשלאָגן, האָבן געקנאַקט, ווי עמיץ וואָלט זיי וועלן ארויסשטויסן און אדורכברעכן פון אינעווייניק. פון די ליידיקע שטובן האָט מען געהערט פארשידענע קולות: הונדערטיעריקע זקנים האָבן געזאָגט תהילים, קליינטשיקע קינדער האָבן געפישטשעט, עמיץ האָט געזונגען דעם ניגון פון כל-נדרי. דערנאָך האָט מען געהערט, ווי א יונג מיידל קלאַפּט ארויס פון א פענצטער און רופט מיט א העלער, מיידלשער שטים: מענטשן, מענטשן, לאָזט ארויס!

דאָס אַלץ איז דערציילט געוואָרן כמעט אין יעדער שטוב, בּאַ יידן און בּאַ קריסטן. איין מעשה האָט געבוירן נאָך אַ מעשה, און די מעשיות האָבן זיך געמערט אָן אַ גרענעץ. עס האָבן זיך געפונען מענטשן, וואָס האָבן געגלייבט אין אַלעם; אַנדערע האָבן זיך דערלויבט צו צווייפלען אין מאַנכע איינצלהייטן, נאָר האָבן פונדעסטוועגן צוגעגעבן, אַז די זאַך איז נישט גלאַטיק; נאָך אַנדערע האָבן געלאַכט און נישט געגלייבט אין גאָרנישט. נאָר אַלע, אָן אונטערשיד, סיי די, וואָס האָבן געגלייבט, סיי די, וואָס האָבן נישט געגלייבט, אַלע האָבן טיף אין האַרצן געפילט אַ געהיימע פורכט, כאָטש נישט אַלע האָבן זיך דערין מודה געווען. אַפילו די גרעסטע אָפּלאַכערס האָבן, פאַרבייגייענדיק באַטאָג פאַר יענעם הייזל, לייכט אַ שוידער-געטון; דער בליק איז מיט אַ שרעקעוודיקער נייגעריקייט געבליבן הענגען אָן די שטומע ווענט, און דאָס אויער האָט זיך פיינלעך אָנגעשטרענגט, וואָרום פון דעם טיפן שווייגן, וואָס איז דאָרטן העלעגן, האָט זיך געדאַכט, דאַרף יעדע ווײַלע עפּעס אַ שאַל-טון אַן אומגיימלעכער קלאַנג. באַנאַכט ווידער וואָלטן אַפילו די אָפּלאַכערס נישט

געפונען קיין מוט צו קומען אַהין פאַר יענעם הויז. עס איז געווען די גרויסע איינזאַמקייט, וואָס האָט געשלאָגן פון יענעם אָרט, דער אומעט, וואָס איז דאָרט געהאָנגען אין דער לופט, די פאַרגליווערטע שטילקייט, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט, ווי אין אייז־קאַלטע אָרעמס, די גרויסע דראָונג, וואָס האָט פון דאָרט אַרויסגעוואונקען און דערמאָנט אָן עפּעס שלעכטס, אומהיימלעכס, אפילו געפערלעכס.

איינציקווייז, איינציקווייז, האָבן אויך די איינוואוינער פון די אַרומיקע הייזלעך גענומען פאַרלאָזן זייערע וואוינונגען. צוויי וואָכן נאָך דער פּאַסירונג זענען שוין די הייזלעך, וואָס האָבן זיך געפונען פון ביידע זייטן פון יענעם הויז, געשטאַנען אויף אַ העלפט ליידיק; מיט אַ וואָך שפּעטער האָט זיך שוין נישט געפונען אין זיי אַפילו אַ הונט. כמעט יעדן טאָג האָט מען געקאָנט זען פאָרן איבער דער גאַס אַ פורל, אָנגעלאָדנט מיט מעבל; פון הינטן איז נאָכגעגאַנגען אַ הויז־געזינד, אַ טאַטע און אַ מאַמע מיט קינדער, און די פאַרבייגייער האָבן זיך אָפּגעשטעלט און געפרעגט:

— וואָס, איר מוזט זיך טאַקע פון דאָרטן אַרויסציען?

— פרעגט שוין נישט... — האָט געענטפערט מיט אַ טרויעריקן זשעסט דער בעל הבית פונם מעבל, וואָס מ׳האָט געפירט אויפן וועגעלע.

דער זשעסט האָט דערציילט אַ סך, און די דורכגייער האָבן אים פאַרשטאַנען אָן איבעריקע פירושים.